This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

1875.

Per. 118 d. 112.

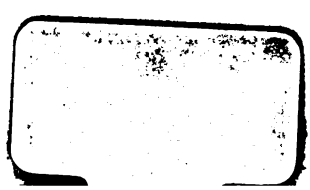

ČASOPIS
KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA.

ROČNÍK XVI.

REDAKTOR:

DR. KLEMENT BOROVÝ,

c. kr. řádný prof. církev. práva a fundamentální theologie na universitě Pražské, rada církevního soudu Pražského, č. konsist. rada v arcidiecési Pražské a diecési Bosenské a Srjemské.

V PRAZE.

TISKEM A NÁKLADEM ROHLÍČKA A SIEVERSE,
(V KNÍŽ. ARCIB. SEMINÁŘI.)

1875.

BODLEIAN
P
17 SEP 1979
LIBRARY

35540 3|39

OBSAH

ročníku šestnáctého.

Otázky časové.

Rošický Frant., farář, O vědeckém vzdělávání kněze, I. 24.
Hausmann Jos., vikář, Nucení k soudnímu skládání přísahy. I. 33.
Hložek Kar., far., Spolky křesťanských matek. V. 359.

Apologetika.

Opp Jos., farář, Darvinism. II. 81.
Šmídek Kar., prof., Nadúčelnost v přírodě. III. 190.
Procházka Mat., prof., Materialismus. IV. 254. V. 322.

Exegese.

Barták Jos., Cand. Dr., Předložka „in" ve Vulgátě. III. 203.

Historie církevní.

Svoboda Jos., S. J., Památky kolleje Klementinské v Praze. I. 1. II. 115. IV. 269. VI. 401.
Kryštůfek Frant., dr. th., Císař Leopold II. I. 38.
Dobicer Fr. J., farář, Klášter sv. Anny v Lounech. II. 109.
Kryštůfek Frant., dr. th., Císař František I. III. 161. IV. 291, V. 332. VI. 423.
Novák Tom., farář, Kletus či Anakletus. IV. 242.

Liturgika.

Hakl Boh., farář, O hřbitovech, pomnících a hrobních nápisech. I. 16.
Barták Jos., kand. dr., Vinum de vite. I. 61.
Borový Kl., dr., Příhbice a čáky v kostele. IV. 309.
„ „ „ Missa de Requiem et Anniversaria VI. 456.

Pastýřské bohosloví.

Borový Kl.. dr., Sigillum sacramentale II. 145.

Právo církevní.

Borový Kl., dr. th., Křesťanské dítky otce židovského. I. 58.
„ Fundace mešní. I. 62.
„ Impedimentum ligaminis. II. 141.
„ Sňatek lidí bezkonfesionalních. II. 142.
„ Impedimentum criminis. II. 143.
„ Platnost manželství. III. 222.
„ Překážka nezletilosti. IV. 307.
„ Tempus clausum a delegace. V. 378.
Hausmann Jos., vikář, Hlasy duchovenstva o štole. II. 128.
„ „ Synodalní návrhy. V. 364.
Rydvan Jos., Kand. dr., Křest v domě soukromém. V. 375.

Kronika.

Borový Kl., dr. Jubilejní rok 1875. II. 137.
„ „ „ Upravení kongruy. III. 212. V. 398.
Oplt V., kapl., Nešetření dekretů provinc. synody. III. 218.
Hausmann Jos., vik., Výkup pozemků pro železnou dráhu. III. 220.
Barták Jos., kand. dr., Porada učitelů sv. náboženství III. 215.
„ „ Náboženství na gymnasiích. VI. 454.
Borový Kl., dr., Jubilejní rok J. Eminence. IV. 301.
„ „ Akademie křesťanská IV. 303. VI. 452.
Zdobinský Jos., far., Pastoralní konference. V. 373.
Ehrenberger Fr., mis., Dopis z Ameriky. V. 379.
Borový Kl., dr., Třetí synoda Budějovická V. 398. VI. 450.

Dědictví sv. Prokopa.

Zpráva o XXXII. schůzi výboru. I. 63.
„ o XXXIII. schůzi. II. 147.
„ o XXXIV. schůzi IV. 310.
Seznam vkladů vložených od údův a účastníkův Dědictví. I. 65. III. 224.

Literatura.

Acta tertiae synodi Budvicensis. VI. 458.
Acta concilii Tridentini. I. 69.
Andersena pohádky, povídky. I. 74.
Arnobii adv. nationes. VI. 467.
Barták Jos., kand. dr., liturg. Sprache, V. 382.
„ Vocabula Breviarii Romani. VI. 463.
Bernardi de Lutzenburgo, de virtutib. B. Mariae. III. 231.
Bolzano B., dr., O volbě stavu. III. 239.
Borový Kl., dr., Anton Brus von Müglitz. I. 72.
„ „ Libri Erectionum. III. 225.
„ „ Bedřich kníže ze Švarcenberku IV. 318.
Brázda (dr. Lenz), Pohroma mravnosti Padařovské. III. 232.
Brynych Ed., kapl., Pokročilý rolník. II. 153.
Buchtel Ant., vikář, Ježíš na kříži. I. 73.
Čermák Václ., kapl., Rok z dětského života. V. 386.
Černohouz Jan, děkan, Štědrý večer. V. 395.
Český mentor, knížka pro študující. V. 392.
Dankó Jos., Can., de s. Hieronymo. III. 230.
Dědeček Jos., V jižní Americe. V. 396.

Doucha Frant., Vínek povídek. I. 74.
„ Kniha dítek. V. 394.
Ehrenberger Jos., kan., Sebrané spisy. III. 237. VI. 468.
„ „ Odpustky IV. 317.
Emler Jos., dr., Libri Confirmationum. I. 70.
Goffine-Desolda, Postilla. III. 233.
Hakl Boh., farář, Klidné chvíle. I. 76.
„ „ Chudé dítě, V. 394.
Hefele Carl. J. v., Bischof, Conciliengeschichte. I. 72.
Hellmann Friedr., dr., Erbrecht der Religiosen. III. 238.
Horák Jan., Kostelní zpěvník. II. 158.
Hrdý, uč. Kratochvilky. VI. 473.
Hostmann, Urnenfriedhof. I. 77.
Hulakovský Jan, katech., Promluvy k mládeži. II. 151.
Huml Ant., Jeskyně otce Blažeje. III. 240.
„ Chatrč irská. V. 393.
„ Jan Rybinský. V. 395.
Jahnel Jos., farář, Čtvrté přikázaní Boží. V. 387.
Jarkovský K., Slavoj. V. 392.
Jirsík Jan Val., biskup, Populární dogmatika. VI. 458
Jubileum, poučení o něm; Unterricht. III. 229.
Kulda B. M. kan, Posvátná kazatelna. 1874. I. 68.
Laurin Frant., dr., Schulte's Kirchenrechtswissenschaft III. 236.
Lehner Ferd., red., Mešní kancional. V. 391.
Lenz Ant., dr., Učení Jana Husi. IV. 312.
Libri Confirmationum. I. 70.
Libri Erectionum. III. 225.
Mužík Ant., katech., Kazatelé slovanští. II. 153.
Národní kalendář Pečírkův. VI. 469.
Neumann-Novák, Leben Jesu. V. 381.
Nikolauův dějepis v obrazích VI. 470.
Nilles Nic., S. J., dr., Cor Jesu et Mariae. V. 387.
Obrazy z přírody. VI. 473.
Pavlík, řed., Augustinián. VI. 473.
Podlaha Jan, farář, Lze-li Boha upříti. IV. 316.
Poimon Fr.-*Marchal*, Žena křesťanská. VI. 461.
Polanecký Vojt., farář, Katolický kostelník. II. 154.
Potůček Ad., uč., Hry mládeže. V. 387.
Poutník, Kalendář. 1876. V. 389.
Procházka Mat.-*Marchal*, Křesťanský muž. VI. 461.
Prucha Fr., biskup, Chrám sv. Vítský. III. 236.
Přibík Jan, Cnost šlechtí. V. 394.
Ročník jednoty Sv. Vítské; Jahrbuch. V. 390.
Rohling A., dr., Židé podle talmudu. V. 385.
Sedlák Jan, Praskovia. V. 393.
Skuherský F. Z., Missa quarta et quinta V. 391.
Smiles-Mourek, Karakter. II. 157.
Souhrada Jos., Čeští vystěhovalci. II. 153.
„ Dům Starých a palác Nových. IV. 317.
„ Pán raní — Pán hojí. VI. 469.
Soukol Jos., Bájky a paraboly. V. 397.
Soukup Jan, řed., Přírodopis. V. 395.
Srdínko Fr., rekt., Blahovést 1874. I. 66.
Suchánek Fr., uč., Kytička povídek V. 397.
Svoboda Fr. J., prof., Ježíš přítel dítek. II. 157.

Symerský Jos., dr., Ut linguam gregis calleat pastor. II. 148.
Scheeben, Dogmatik. VI. 465.
Šimek Frant., prof., Vychovatelství. III. 227. V. 383.
„ „ Dějiny vychovatelství. V. 384.
Šmid Kristof, Jaroušek, V. 396.
Šmidleichner Ed., Jan A. Komenský. IV. 320.
„ Spiklenci. V. 397.
Špachta Dom., dr. Stručná liturgika. V. 384.
Štulc Václ., probošt, Z paláce a kláštera. III. 289.
Schwarz, far., Rozjímání. VI. 471.
Theiner Aug., Acta Concilii Tridentini I. 69.
Theologie, sbírka vědeckých děl. I. 79.
Tomek V. V., prof., Dějepis Prahy. IV. 319.
Volkskalender, kathol. polit. Verein. VI. 470.
Volkskalender des Pressvereins. VI. 471.
Výklad ku katechismu Pražskému. II. 159.
Výroční zpráva spolku sv. Josefa. VI. 474.
Zelinka Fr., uč., Působení A. Marka. VI. 472.
Zlaté klasy; Zlaté lístky 1874. I. 75.

ČASOPIS
katolického duchovenstva.

Ročník XVI. 1875. Svazek I.

Památky kolleje Klementinské v Praze.

Podává *Josef Svoboda*, S. J.

Kollej Klementinská zajisté nemalého vlivu mívala v nejvážnějších dobách vlasti naší, a tudíž doufáme, že se čtenářům „Časopisu“ zavděčíme, když vylíčíme památky jeho. O době starší r. 1555—1600 můžeme stručněji promluviti, protože o ní od jiných spisovatelů jednáno; o dobách novějších promluvíme obšírněji, že doby ty jsou méně známé, a — zvláště od r. 1620—1655 nad jiné důležité.

Probošt kapitoly sv. Vítské, dr. Jindřich Skribonius (Píšek) žádal si nového řádu Tovaryšstva Ježíšova již od r. 1552 v Praze míti, věc však k vyřízení nepřišla až r. 1555, kdežto sv. Ignatius Lojola vyslal Petra Canisia do Prahy, aby místo pro kollegium upravil. S povolením papežským jemu postoupen jest klášter dominikánský sv. Klementa, za nějž Dominikáné vděčně přijali tichý a tenkráte opuštěný klášter sv. Anežky. — Canisius, nejsa v Praze známý, užil vlídného přístřeší u křižovníků, kteří jej, jakoby jeden z bratří byl, v domě svém vydržo-

vali.*) S potřebnou úpravou domu se začalo hned, tak aby v něm 12 řeholníků přebývati a školy, totiž gymnasium, filosofie a theologie zařídíti se mohly. Tyto přípravy a příchod dvanácti jesuitů po jaru 1556 nestejně se dotkly Pražanův podle rozdílné víry, k níž se obyvatelstvo hlásilo. Katolíci novému řádu přáli, avšak katolická strana byla tehdáž, ač k ní královský dvůr a část šlechty patřily, velmi slabá; za to strana protestantská nerada viděla těchto hostů, s nimiž se již ve mnohých zemích byla potkala. Když Canisius do Prahy přišel, četl na několika místech jako na přivítanou psáno: „Hic procul esto Canis, pro nobis excubat Anser" (Hus); on si však nápisu málo všímal, a z jeho flegmatické odpovědi: „Ast qui canem odere, non oves sunt, sed lupi" poznávali, že to bude asi tuhý odpůrce.

Když profesoři přišli, otevřeli nižší třídy gymnasia, pak filosofii a theologii. Vyšší toto studium se z počátku s obtížemi potkávalo, ježto nebylo posluchačů proň připravených. V nesnázi takové prokázalo duchovenstvo pražské i z okolí lásku obětavou, ježto tak dlouho chodilo na výklady theologie i filosofie, až se pověst o školách klementinských roznesla, aneb žáci z gymnasia k němu dorostli. Mezi oněmi přátely kolleje se jmenují probošt Skribonius, někteří kanovníci, duchovní několika řeholí, děkan kapitoly staroboleslavské. Již r. 1558 se v Klementině zařídila první slavná *theologická* disputace o svátosti biřmování,"**) a podle možnosti se návěští a pozvání rozšířilo. Přišli zajisté k uloženému dnu 12. ledna profesoři university karolínské a duchovní rozličného

*) Dr. *Borový*, Antonín Brus z Mohelnice, arcib. pražský str. 144—149.

**) *Schmidl*, historia Soc. Jesu provinciae Bohemiae tom. I. pag. 119.

vyznání; přišel i papežský nuntius, tři biskupové, vídeňský (Antonín Brus), pětikostelský a lublaňský, pražští kanovníci, kněží, šlechta, a studujících takový počet, že mnozí v síni místa nemajíce až na dvoře stáli. Mladý jesuita Kašpar z Plzně hájil these; duchovní dříve k tomu se hlásivší mu opponovali; a hádka vešla brzy v takový proud, že biskupové, probošt Skribonius a děkan kapitoly vídeňské do ní se pustili. Výsledek byl tak zdařilý, že karolínští profesoři, jako M. Gallus, dr. Mathiolus, i jiní, nekatolíci, n. př. Mystopol, Dražický od té chvíle se stali upřímnými přáteli domu klementinského. Ale jiným se věc taková nelíbila, i hleděli mnohonásobnými prostředky jesuity uváděti v lehkost, tak dlouho, ažby snad se odklidili. Pokřikovali za nimi na ulici, vytloukali jim okna, hrozili, že prý je s mostu shodí. Jesuité mlčeli. Tu jim vybili okna v kostele, i když kněz u oltáře mši sv. sloužil, po něm házeli; tehdy se ozvali katolíci sami, někteří z hlasitějších odpůrcův jsou vězením opatřeni a druzí utichli. Takové chování klementinským kostelům a školám neškodilo; soudní lidé, katolíci i nekatolíci si jich spíše vážili; a týmž rokem začaly návraty nekatolíků k církvi katolické v Klementině; r. 1558 byli tři, následujícího roku pak bylo čtrnáct konvertitů, a tak pořád až jich bývalo 50, 80 i 100 do roka.

Slavné disputace bývaly druhdy v Karolině tak jako na jiných universitách často konány, pověst o nich až do pozdních časů se zachovala; pročež i první theologická disputace s radostí byla vítána učeným mužům katolickým i nekatolickým. Náš věk na mnoze nezná ony disputace leč z potupných článků: ale jináče soudí, kdo takové disputaci byl přítomen a sám v ní měl účastenství. Tak se vedlo učeným předkům našim při disputaci klementinské r. 1558, a těšili se tomu, že se nová, *filosofická* disputace uchystala. Disputace tato r. 1565 trvala

sedm dní (od 1—7. října), tři obhájcové se střídali, mezi odpovědníky se nacházeli učenci a hodnostáři rozliční, protože každý měl právo, proti thesem, které z veškeré filosofie byly vzaty, vystoupiti. Odměnou mladým obhájcům byl diplom mistrovství či doktorátu filosofie podle privilegií, jichž Tov. Ježíš. od římských papežův užívalo. Obhájcové ti byli: Mikuláš Salius, pražan; Alexander Voyt, též pražan, Melichar Pichler, tyrolan.*)

Vedle škol zařídili jesuité hned po příchodu svém konvikt pro zámožnější jinochy, kteří všecky potřeby sami zaplatiti mohli. Konvikt ten slul *convictus nobilium*;**) v něm byli synové šlechty české neb ze dvora královského. Chování a prospěch v umění tak uspokojil rodiče a všecko obecenstvo, že kanovníci sv. Vítští se brzy ucházeli o podobný ústav pro jinochy stavů chudších, z nichž by naděje byla, že někdy stavu duchovnímu se oddají. Byltť tenkráte žalostný nedostatek kněží katolických, jak vysvítá z přípisu probošta Skribonia k Juliovi, biskupu Naumburgskému, kde praví: „Deficiunt nos docti Sacerdotes, deficiunt etiam rectores scholarum catholici, ita ut plerisque nostris scholis praeficiantur vel husitae vel lutherani; quae res plurimum detrimenti ecclesiae affert; quando ab hujusmodi praeceptoribus tenera aetas imbuitur cum praeceptis grammaticis etiam opinionibus non catholicis. Quapropter regi supplicatum est, ut adducerentur jesuitae, qui gratis Pragae profiteantur bonas artes et

*) *Schmidl*, tom. I. pag. 202. — Mikuláš Salius jest author truchlohry „sv. Václav," která ponejprv r. 1567 a potom bezpočtukráte se provozovala s takovým návalem lidu katolického i nekatolického, že žádný sál v Praze nestačil a pod širým nebem se obyčejně dávati musila. Jungmann historie lit. č. str. 119. 141. a 242.

**) *Tomek*, Geschichte der Prager Universität. S. 194.

theologiam, ut inde plures exurgant ministri ecclesiae.*) Starost první byla, kdo ty jinochy bude živiti, jelikož všecky potřeby se jim zdarma měly dávati; než bez dlouhého rozpakování otevřeli Jesuité hned 1559 nový ústav, který „*domus pauperum*“ nazvali,**) později obdržel jméno „*seminarium s. Venceslai*;“ a po čas svého trvání do 7000 žáků bezplatně vychoval.***) První domu toho dobrodincové byli kanovníci pražští a česká šlechta; že jesuité znamenitou část obětí na sebe vzali, se upříti nedá; nechovali jinochy jináče než jako vlastní dítky, dělili s nimi byt a stravu, sami mnohokráte neměli k obědu než chléb a tvaroh a k večeři zas totéž. Že vůbec nebyly tehdáž důchody jesuitův nedoberné, o tom tuším nebude třeba řeči šířiti, protože o nich dostatečně psáno; doložíme toliko dva dopisy bl. P. Canisia, kterých dle našeho vědomí uveřejnil jediný dr. Borový; psány jsou k proboštovi Skriboniovi, a o dotčeném bohatství se z nich gruntovně vyrozuměti může: První takto zní:

„Reverende in Christo Domine! Gratias debemus Deo Optimo Maximo, quod confecta sint tandem negotia nostra jussu Regiae M(ajestatis). Zitavienses habent quod voluerunt, Prioris causa expedita est, et debita, unde solvantur, constitutum. Quoniam vero heri Thomas, Vester paterfamilias, emit ligna (pro collegio clementino) et nunc mane solvenda promiserat, oro Dignitatem Tuam, *providere dignetur et mutuo dare sedecim taleros*; ego ex iis quae debet Bartholomaeus et aliis pro Catechismis; deinde solvet ex pecuniis, quas statim Zittaviensibus

*) *Schmidl* tom. I. pag. 97; *Pessina* Gloria Metrop. Prag. eccl. radio 3.

**) Ústav takový ano i název býval již od časů Karla IV. při vysokých školách pražských, kdež se o „domus pauperum studentium, collegium pauperum“ dočítáme. *Tomek*, Děje University str. 52—54.

***) *Jungmann* hist. litt. č. str. 242. — *Pessina* in Phosph. rad. 3.

bona fide reddam; spero etiam prorsus fore, ut posthac numquam sit opus aes alienum contrahere, quia sumptus suppetent constituti. Dominus Jesus nobiscum."

Druhý list zní:

„Reverende Domine Praeposite! *Duos tantum taleros in fabricam necessarios peto et alios duos jam debemus*; scio nihil esse regiae pecuniae, mutuo dari fide bona velim; Dominus suos non deseret, nisi ad tempus ut probentur: Servus in Christo Canisius."*)

Do semináře sv. Václava byli původně přijímáni jen čeští jinoši, a když jednou p. Zbyněk Berka z Dubé se přimlouval za dva jinochy z Vlach, přijati nebyli; ačkoli se rektor obával, že tohoto štědrého dobrodince urazí: ten však netoliko uražena se necítil, nýbrž tím výše ústavu si vážil.**)

Vedle škol se nezanedbávala činnost *kazatelská* jak v domácím kostele, tak u sv. Víta; brzy též byla kněžím klementinským svěřena kazatelna u sv. Tomáše a u sv. Jakuba. Dr. Henrych Blyssenius býval nad jiné rád slýchán; ont za pravidlo vytknul: haereticos non irritare dicendo, abstinere acribus verbis, invectionibus non pugnare.***) Podobně netrvalo dlouho, že z Klementina počali kněží vycházeti do krajů českých, jsouce pozváni od šlechty neb správců duchovních, hlásat katolickou víru. Začátek učiniła rodina pánů z Lobkovic, kteráž jich r. 1558 na svůj Chlumec k svátkům velikonočním vyzvala, aby zde sv. Svátostmi a slovem Božím posloužili hostům vlašským, kteří toho roku v hojnému počtu tam přišli.†)

*) *Borový*, Dopisy konsistoře katolické str. 389.
**) *Schmidl* tom. I. pag. 131.
***) *Schmidl* p. 107.
†) Příčina toho, že tehdáž tak mnozí z Vlach do Čech zavítali, posavad povědoma není; možná že Lobkovicové byli spřáteleni s rodinou Tassaroli - Spinola? Kdyby se to vypátralo, mohloby důležito býti pro katolické Čechy.

Po takovém začátku kázávali a jiných úřadů kněžských konali v Staré Boleslavi, Třeboni a j., o kterýchžto missiích některé zajímavé a památné zprávy se nám zachovaly.

Jednou (r. 1567) přišli na Buštěhrad, kdež bylo něco katolíků, většina však byla nekatolická; pán na Buštěhradě, p. Jáchim Kolovrat-Novohradský byl protestant, paní jeho, Anna rozená Kolovrat-Bezdružická byla katolička, a jesuity tam pozvala. Při několika návštěvách si tito hleděli katolíků na panství, a opatrně si počínali s pánem, až mimo sebe pustil všecko podezření, které druhdy míval. K adventnímu času opět přišel kněz, — byl to Tolmainer, Slovák, — uspořádal na Buštěhradě rorátní zpěvy; kteréžto utěšené písně takovou měrou dojaly pána, že na konec adventu vykonal sv. zpověď a na boží hod vánoční přistoupil k sv. přijímání po způsobu katolickém.*) Jaký výsledek to mělo pro celý Buštěhrad, snadno si pomyslíme. Pán se o to postaral, aby se v kostele často vykládal katolický katechismus, sám býval vždy přítomen, a s těmi, kteří na víru katolickou přestoupiti chtěli, jej opakoval. Témuž pánovi patřilo Kladno, i sem pozval jesuity z Klementina. Chodívali sem Mikuláš Salius a Alexander Voyt, kteří jak svrchu řečeno, za mistry filosofie byli povýšeni.

Dle vlastního výpisu Voytova si počínati veskrz populárně; v podobenstvích ze sv. Písma neb z domácího života vzatých vykládali sv. víru, s lidem říkali obecné modlitby, zavedli spůsob, že se na večer rodiny společně modlily Otče náš, Zdrávas a Věřím v Boha; po obědě desatero božích přikázání a Voyt radostně praví, že již téměř všickni znají tyto modlitby říkati.**) V Kladně i na Buštěhradě zaváděl Voyt slavnost božího Těla na ten

*) *Schmidl* t. I. pag, 231; o paní Kolovratské str. 597.
**) *Schmidl* t. I. pag. 359.

spůsob, jak jej byl dříve zařídil ve svých klementinských školách, a který spůsob v Praze, v Kladně, na Buštěhradě velmi prospěl ke zdaru katolické církve. Vybral některé chlapce, upravil jim pomocí několika dobrodinců skvělá roucha angelů, a naučil je pěkným průpověděm a zpěvům o Velebné Svátosti. Průpovědi a zpěvy ty byly moudře složeny, že zahrnovaly články víry o vel. Svátosti a pocity, které katolický křesťan k ní chová. Z Prahy a z venkova přicházívaly davy lidu; katolíci byli tak opatrni, že protestantům dávali přední místa, aby lépe slyšeli. Když u čtyř oltářů byla vel. Svátost vystavena, říkali angelíčkové průpovědi a zpívali zpěvy jiné a jiné; lidé, kteří posud jak živi do katolického kostela nevkročili, slyšeli ty věci a srdce jich pocítilo úctu, kterou nikdy dříve neznalo; po druhé přišli zase na slavnost a jiných sebou přivedli. Přemnohým to byl první začátek, že poznali víru svatou, a katolíci v Praze a na venkově si nemálo zakládali na svých krásných slavnostech.*)

Jiné výpravy se konaly do Brandýsa n. L., kdež jesuité svými poutěmi do St. Boleslavi konávanými ve známost lidu vešli. Sotva totiž do Čech přišli, nemeškali Panně Marii a svatým dědicům českým sebe a školy své obětovati; chodili tedy často na pouť do starodávné české svatyně v St. Boleslavi. Byvše pak v Brandýse několikráte na kázaní pozváni, řeči své postupně na spůsob missie provedli. — Na Mělník a do Zákup je vyzval pan Zbyněk Berka z Dubé. Roudnici v držení měl Ivan vévoda Ostrovský, (ruské kníže), který, ač nejsa katolík,

*) Mezi ty chlapce přibrali jesuité obyčejně několik protestantských dětí, poněvadž to za náramnou čest bylo pokládáno, ano v Jičíně se jednou stalo, že ti chlapci byli veskrz protestanté. Jak se potom zpovídali a kterak jeden z nich za to pochodil, líčí P. Bohuslav Balbin, historia collegii S. J. Jičinensis. pag. 64. 65. Rukopis v českém museum v Praze.

z Klementina si dva kněze vyžádal, a katechismu vyrozuměv, přestoupil sám k církvi katolické a znamenitý počet svých přátel a dvořenínů za sebou přivedl.*) — Budějovice a Plzeň podobně zvali misionářů z Klementina, zvláště Plzeň, která nejenom katolickou vírou, alebrž i katolickou *činností* slynula.

V Praze samé pěstovali jesuité české kazatelství rozličným spůsobem. Hlavní váhu kladli na kázaní *katechetická*, i sami vyznávají ustavičně, tento spůsob že býval nejužitečnější; v kázaních *polemických* odkazovali k nesvornosti oněch sborů, kteří se od církve byli odtrhli, v *apologetických* chválili shodu věku svého s časy minulými, zejmena Petrus Canisius na to dorážel, aby spůsoby starodávné se zachovaly neb zase uvedly, jak bývaly u vzácných předků. Mezi českými kazateli v Klementíně slynuli Alexander Voyt, Wolfgang Maria (starší a mladší dva bratří z Horšova Týna) Baltasar Hostounský a Václav Šturm.

Wolfgang Maria (starší) byl kazatel prudké povahy on pracoval mnoho, avšak někdy v horlivosti kvapné, netoliko v Praze nýbrž i na venkově, kde u šlechty býval vážen a oblíben. Spolubratří jeho si po čase všimnuli, že v něm ochabuje duch řeholný; byl tedy povolán nazpět do Prahy, kamž on za různými výmluvami váhal se navrátiti. Řád jej tedy propustil; za moudřejší uznávaje pustiti jednoho z předních kazatelů, nežli povoliti v kázni.

Za to byl Šturm (též z Horšova Týna) pro svou pokoru povýšen. Když z prvních jesuitů nikdo český neuměl, v Římě pak měli některé české scholastiky (scholasticus jest v Tovaryšstvu tolik co jinde clericus), poslán jest jeden z nich, jmenem Šturm od tamtud do Prahy, aby zde česká kázaní konal. Avšak Šturm při prvním kázaní

*) *Schmidl* t. I. pag. 290.

svém tak bojácně si počínal, že zůstal vězeti, a s posměchem lidu musil sjíti s kazatelny.*) Po druhé i po třetí se mu opět zle vedlo, pročež byl poslán nazpět do Říma, by tam studia svá dokonal. Takové zkoušky snášel Šturm se vzornou pokorou, a Bůh ho za to tak povýšil, že se stal nejvýtečnějším kazatelem, kterého jesuité v Čechách měli. Navrátiv se z Říma do Čech prostudoval důkladně nauku Českých Bratrů, jejich podstatné proměny a odporné sekty, a na tom základě tak rázně na ně dotíral, že mu odpověděti nemohli, ano, (jelikož tou dobou Br. Blahoslav jim umřel † 1571), dogmatické činnosti se vzdali.**)

V konviktech klementinských se vedle nedostatku hmotného přihodily i jiné nehody, jimiž Bůh zkoušel žáky své, aniž by jich byl opustil. R. 1568 zuřila v Praze morová rána; aby nákaza se nerozmesla, zavřeli jesuité školy, a ubohé žákovstvo semináře Svatováclavského mělo býti propuštěno. Tu však mnozí dobrodincové, arcibiskup, františkáné, dominikáné, šlechta a j. nad nimi se ustrnuvše, na svých dvorech neb u přátel je opatřili, a letopisové zřejmě dokládají, že seminaristé již tehdáž veliké přízně u lidu požívali.***) Po druhé vypukla morová rána r. 1582; tu slavná Plzeň se uvolila, celé gymnasium, akademii a konvikty převzíti a skutečně převzala, tak dlouho, až se zase do Prahy vrátiti mohli.†)

Po několika letech (1589) byla drahota a nouze taková, že jesuité nemohli vydržovati seminář, opět

*) Obšírně to líčí *Schmidl* t. I. pag. 118.

**) Píše o Šturmovi *Gindely*, Geschichte der böhm. Brüder II. Th. S. 253 ff. *Procházka*, dvoustoletý zápas č. úvod k životu bl. Jana Sarkandra str. 525; *Schmidl* na mnoha místech, zvláště t. II. pag. 256 seqq., kde o jeho smrti mluví. († 1601.)

***) *Schmidl*, t. I. pag. 259.

†) Tamtéž p. 481.

jim dobrodincové převzali některé žáky, a po prázdninách se všickni zase v Klementině shledali.*)

Tak věci stály, když přišel památný pro Čechy rok 1575, v němž, ať toho slova užijeme, *nová éra* započala, tak důležitá, že události r. 1609, 1618—1620 nebyly než dalším vývinem zárodků v nadzmíněném roku položených. Seřadily se tu dvě strany, které svým časem proti sobě státi měly. Jedna strana se utvořila na sněmu stavů českých, druhá mezi žáky u sv. Klementa. Strana první jest strana „*české konfesse*," na valném sněmu, po prudkých debatách utvořená a slavným slibem krále Maxmiliana II. zaručena;**) jednota druhá byla založena od jedenácti pobožných študentův, kteří v skromnosti mezi sebou „*marianskou kongregací*" (congregatio seu sodalitas B. Virginis Mariae) zavedli. O české konfessi jde hlučná pověst u všech dějepisců, kdežto marianská kongregace nepovšímnuta zůstává, ačkoli ona stála v rozhodné době 1618—1620 v čele katolické strany. Na jasném výkladu té události mnoho záleží.

Žáci semináře Sv. Václava a ústavu šlechtického slýchávali, že jinde študující mládež zavádí spolek ke cti P. Marie, i usnesli se s přivolením představených r. 1575 zříditi podobný spolek u sv. Klementa. Členů bylo jen dvanáct, a když v první schůzi jednali o ustavení spolku, ještě jednoho z těch 12 zamítli, an se jim nezdál dosti hodným býti. Za duchovního vůdce jim byl určen Edmund Campian, scholastik Tov. Ježíšovy, toho času magister rhetoriky***). Tu rychle přistupovali jiní študenti k tomu spol-

*) *Tomek*, Prager Univers. S. 166. *Schmidl* pag. 561.

**) Důkladně o tom rozpráví p. *Gindely*, Geschichte der böhm. Brüder II, 109—229. a *Procházka*, dvoustoletý zápas, str. 421—459; — *Borový*, Antonín Brus, str. 221—226.

***) V Praze za kněze byv vysvěcen, (první mši sv. sloužil v kostele S. Klementa r. 1578) byl Campian brzy

ku, vypravovali o něm doma, a spůsoby i organisace jeho se zdály tak vhodny, že mnozí laikové i kněží hlásili se za spoluoudy, a sotva třetí rok minul (1578), již musil na tři odbory rozdělen býti. V odbor první se vřadili kněží, professoři a šlechta, theologové, právníci a medikové; v druhý odbor filosové, v třetí gymnasium: všickni ale tvořili jednu kongregaci, jejížto členové „*sodales B. V. Mariae*“ či pouze *sodales* se nazývali. Byl to spolek zajisté šlechetný. Utěšené bývalo podívání, když studující jinochové v tichou večerní dobu klečeli před oltářem P. Marie skvěle osvětleným, a slibovali, že Marii P. za svou královnu a matku volí, hodnými syny jejími zůstati hodlají do smrti a že čest její dle možnosti hájiti budou: avšak

---

poslán do vlasti své Anglie, kde katolíci za vlády královny Alžběty krvavého pronásledování snášeli. Campian věděl, že jde na smrt, ale nebál se, neboť právě tato naděje smrti mučenické jej do vlasti vedla, sic jinak měl Čechy a zejmena nadané české žáky své v takové lásce, že by byl do smrti s nimi rád zůstal. Po dvouletém horlivém působení v Anglii byl vyzrazen a ku smrti odsouzen. Pravda jest ovšem, že královských rozkazů nebyl poslušen (začež nedávno jej někdo z zpoury vinil); neb pod ztrátou hrdla byla mše sv. zapovězena co „ďábelské modlářství,“ a Campian ji přece sloužil; zakázano bylo pod tímtéž trestem uznati papeže („antikrista“) za hlavu církve, neboť královna Alžběta prý jest hlavou církve, Campian v obojím neposlechl. Za královnu Anglie ji uznával; i když pod šibenicí se ho tázali, je-li Alžběta královnou Anglie, pravil, že jest; avšak jak mu druhou otázku předložili, zdali tedy jest hlavou církve v Anglii? tu odpověděl, že není! Zato byl oběšen, tělo jeho rozřezáno, srdce z těla vyrváno a na oheň vrženo. Tak se stalo r. 1581. — Když zpráva o smrti jeho do Prahy došla, byl nejenom od jesuitů, ale vůbec od uvědomělých katolíků za mučedlníka pokládán. Život jeho byl vícekrát vypsán, zajímavé jsou jeho dopisy, které s velkou láskou do Prahy psával.

mnohem důstojnější bývala to slavnost, když mužové moudré úvahy a rázné mysli tentýž slib konali, a všickni, šlechta, profesoři, kněží, měšťané a sedláci za jeden muž stáli.*)

Kdybychom porovnání měli učiniti mezi oběma stranama, mezi „konfesí českou“ a „marianskou kongregací,“ tyto shody bychom při nich nalezli: 1) obě se snažily, posilniti vnitřní život své strany; 2) pošinouti laiky v před; 3) shromážditi přátel vůkol sebe. Avšak nestejných prostředků k těm účelům užívaly.

Marianská kongregace věděla, že na vnitřním nadpřirozeném životě všecko závisí. Tudíž bylo v stanovách jejích vytknuto, že sodalové budou jak církev svatá si toho přeje, přijímati sv. svátosti; t. j. že několikráte do roka půjdou ku sv. zpovědi a k sv. přijímání; že budou obcovati mši svaté, držeti posty, vůbec užívati těch prostředků, kterých Bůh ve sv. církvi uložil. To zasluhuje našeho povšimnutí; nebo bývali a budou katolíci, kteří víru kat. kladou za jakési politické vyznání, ku straně katolické se hlásí, avšak z náboženství katolického jenom to si vybírají, co se jim líbí, ostatkem pohrdajíce. Marianská kongregace však postavila ony prostředky *božské* na prvním místě. Aby stanovy její nezůstaly planým slovem, zvolili svůj „magistrát,“ kterýž měl dohlížeti, aby nehodní lidé do kongregace se nepřijímali, neb aby váhavý sodal byl v čas napomenut nebo propuštěn. Tímto „magistrátem“ a ostatním pořádkem dala si jednota pevnou organisaci, jakéž posud katolíci v Čechách postrádali. Laikové zaujali důležitá místa; *stáli sice pod hierarchií a ji poslouchali*, jelikož hierarchie Bohem jest zařízena, ale horlivostí a rázností velice vynikali. Přízně pak si

*) O kongregacech marianských viz brošuru: „Co jsou jesuité?“ str. 179—189.

hledali tam, kde ji po právu hledati měli, totiž u papeže a u svého krále.

„Česká konfese“ nemohla těmi božskými prostředky u vnitřním životu se posilniti, onať se byla odtrhla od skály, na níž vystavěl Kristus církev svou, odlomila se od keře, který jest Kristus sám, i potkalo ji, co Kristus předpověděl: „Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes et arescet.“ (Joan. 15.) Posily hledala v tom, že obě strany, luterané a Čeští Bratří se sjednotili; než jaké „sjednocení“ to bylo, jest známo! — Laikové vládli, zemský sněm byl nejvyšší instancí u věcech víry; jejich duchovní seniorové a administrátorové postoupili předního místa lidem světským. Lépe než vnitřní sjednocení se vůdcům „české konfese“ povedlo získati platných přátel za hranicemi; i pozorovati vůbec sluší, jak od prvního počátku Bratří a jiné sekty po přátelích za hranicemi se ohlíželi. Již za minulých dob prosili, aby Luter schválil jejich vyznání víry, r. 1516, 1533, 1535, etc.*) posílali své nadané jinochy na cizí university a ku proslulým mužům, s nimiž v přízeň vešli, a v nábožensko-politickém spojení zůstali, k. př. do Ženevy, kde Kalvín a Beza mocného vlivu na české jinochy získali.**) Když pak r. 1575 se jednalo o tuto „českou konfesi“ a sjednocení nechtělo ku předu, tu p. Slavata odkázal na cizinu, a pádný argument pronesl: „Co tomu za hranicemi řeknou, že jsme tak nesvorni!“***) když potom r. 1609 nové sjednocení na věčné časy stvrzeno se zdálo, tu prý se radovali němci cizozemští radostí náramnou a „Te Deum laudamus“ po svých kostelích zpívali; zejmena pak — dle

*) *Gindely*, Böhmische Brüder I. Th. S. 187. 222. 234. etc. *Procházka*, dvoustoletý zápas str. 203. seqq.
**) *Chlumecký*, Carl v. Zierotin und seine Zeit, S. 136. ff.
***) *Gindely*, Böhm. Br. II. Th. S. 149.

Komenského — Falcké církve plesaly nad takovým sjednocením v Čechách.“*) Dějiny Čech samostatných nelze od času Ferdinanda I. učiniti dosti srozumitedlné bez stálého ohlížení se po státním celku rakouském**) a po náboženssko-politických stranách za hranicemi, zvláště od tohoto roku 1575.

To vše obšírněji vyložiti, se zdálo za vhodno, abychom nastávající zápas mezi katolickou a nekatolickou stranou spravedlivě posoudili. Že od doby rozkvětu „marianské kongregace“ mnoho prospěly školy klementinské, připomínati netřeba. R. 1583 čítaly již čtyry sta žáků, r. 1588 pět set, r. 1596 sedm set, a počet ten jest tím znamenitější, že nejmenší část obyvatelů v Čechách byla katolická, a tou dobou měli jesuité i jiná gymnasia; v Krumlově (1586), v Chomútově (1590) a Jindřichově Hradci (1592).

Na těch školách i v samém svatováclavském semináři bývalo mnoho protestantských žáků, kteří od r. 1566 se učili našemu katechismu. Jesuité se napřed rozpakovali, a v Římě u papeže Pia V. o radu ptali; papež to schválil; z jinochů protestantských každého roku přestoupilo 10—15 žáků k víře katolické a stali se horlivými apologety církve.

Na školách klementinských študovali žáci, jež Bůh k velkým věcem strojil; tak Lohelius, napotom opat strahovský a arcibiskup pražský; Zelender, pozdější opat broumovský; Šimon Brož, slavný potom světící biskup pražský; Tomáš Pešina z Čechorodu a kanovníci sv. Vítští; Vilím Lamormain, napotom jesuita a zpovědník cís. Ferdinanda, kterého protestanté velice nenáviděli, o

*) *Procházka*, dvoustol. zápas str. 669. *Hurter*, Ferdinand II. Band. 8. S. 184 a jiných mnohých místech.

**) *Tomek*, nepokoje stavovské za času Rudolfa, Musejník 1854 a synchronistická methoda, tamtéž.

němž ještě řeč bude, bl. Jan Sarkander, jenž — jsa v sv.-václavském semináři — dosáhl r. 1602 důstojnost bakalaurea filosofie. Ze šlechty tu byl: Lobkovic, Lažanský, Vřesovec, Šternberg, Písnice a jiní, jichž slavná jména čteme v pozdějším zápase za svatou víru. Že se v Klementině něčemu naučili a rázné povahy nabyli, o tom svědčí celý život jejich pozdější.

O hřbitovech, pomnicích a hrobních nápisech,

kterak pro správu duchovní důležity jsou.

Podává *Boh. Hakl*, farář v Hořicích.

Od pradávna bylo zvykem, zesnulé v paměti udržovati, Mělať památka jejich zachována býti potomstvu. Od státu anebo obce staveny pomníky osobám o vlast neb obec zasloužilým, s přiměřenými nápisy, v nichž důmyslným často spůsobem zásluhy jejich připomínány, ztráta oplakávána, den narození i úmrtí jejich naznačen. Někdy i podobizny jejich a sice na veřejná místa staveny, aby pohled na ně občany, zvláště pak mládež k následování povzbuzoval. U Řekův víme, největším bylo vyznamenáním, když stát něčí zásluhy o vlast takovými býti shledal, že za hodné uznal, aby mu na útraty státu sloup (pomník) postaven byl; na př. Leonidovi u Thermopyl. U Římanův pak rovněž sloupy, pomníky a vítězobrány jen znamenitým mužům a šťastným vojevůdcům staveny jsou (vítězobrána Titova až dosud v Římě, sloup Trajanův atd).

Avšak nejen veřejné, ale i privátní pomníky jednotlivcům od svojiny jsou postavovány; zvláště kde hřbitovy byly, anebo doma v atrium (posvátné ohnisko, svatyně domácí); tu urny (nádoby, v nichž popel ze spálených těl se choval) a nápisy zemřelých.

Pohanské obyčeje tyto trvaly, když již církev mezi pohany šířiti se začala. Avšak s křesťanstvím vzešel, hledíce k zesnulým, mrav jiný. Poněvadž víra křesťanská učí *vzkříšení z mrtvých* a jest nezvratným článkem víry: věřím těla z mrtvých vzkříšení; pak, že Kristus sám vstal z mrtvých a sám nejednou zřejmě pravil, že ti, kdož v hrobích jsou, uslyší hlas Syna člověka a kteříž uslyší, že vstanou (Jan 5, 25.): — jakož i, že bible zřejmě učí, že z hlíny učinil Bůh tělo člověka (1. Mojž. 2, 7.) a že tedy zas do hlíny se navrátí, odkud vzato jest (pomni ó člověče, že prach jsi, a v prach se obrátíš), duch pak že vrátí se k tomu, kterýž jej dal (Kazatel 12, 7.): stalo se záhy a sice hned od počátku zvykem u křesťanů, mrtvých, jako pohané, nepáliti, ale pochovávati, poněvadž víra křesťanská učí, že jedenkráte z mrtvých vstaneme. A tak povstaly *křesťanské hřbitovy*, kteréž, poněvadž věřící chovali k zesnulým, nádobám to posvátným, uctivost nemalou, a neradi též jednoho do hrobu druhého pochovávali (zvyk to od Židův), dosáhly rozsáhlosti znamenité, jako v Římě a jinde *katakomby*.

Nazývany jsou hřbitovy *coemeteria*, *κοιμητήρια*, místa odpočinku, odpočívadla (od *κοιμάω*, *κοιμίζω*, ležím, spím, odpočívám, odtud polské cmentář); též *dormitoria*, ložnice; neb *arcae*, schránky, skříně; také *katakomby* (catacumbae, od *κατα*, a *κοιμάω*, kolem, vespolek spáti, též někoho uspati, uložiti; dáti se uložiti); menší slouly *krypty* (od *κρύπτω*, schovati, uchovati). — K těmto křesťané chovali velikou úctu, zvláště k hrobům sv. mučenníkův; na nich budovali oltáře, stavívali kaple a chrámy; do oltářů ukládali ostatky svatých, pročež až dosud spodek oltáře slove *tumba*, rakev a až dosud v každém oltáři, na němž mše sv. sloužena býti má, musejí býti *ostatky svatých*. Takováto místa sloula jim *memoriae*, památky; konávali k nim posvátné průvody, *stationes*, za-

stavení, (viz v missale, na př. statio ad sanctam Agatham, ad s. Laurentium etc. v Římě); a slavili jich výroční památku, zvláště v den jejich umučení neb úmrtí, odtud *natalitia*, den narození (pro věčnost).

Katakomby, jak známo, byly veliké podzemní chodby, obyčejně ve skále lámané, často křížem spletené, i semotam do šířky a délky vyhloubené a oltáři opatřené, kde v dobách pronásledování křesťané se ukrývali a služby boží konali; často bylo i dvoje, až troje poschodí pod sebou. V chodbách těchto byly v pravo i v levo ve stěnách výklenky, dvoje i troje nad sebou, lehátka; do těchto ukládala se těla v Pánu zesnulých; k posvátným ostatkům těm nezřídka přidáván i nástroj mučenictví a okovy, též lahvička s krví (sv. Filumena), jak se až podnes v katakombách nezřídka nalezá. (Viz Fabiolu od Wisemana).*)

Veliká byla péče prvních křesťanův o mrtvoly věřících. I samému odpadlci císaři Julianovi zdála se hodna následování (ep. 49.). Mrtví, jak svrchu jsme pravili, ne společně s pohany, ale na zvláštních pohřebištích jsou pochováváni. Při pohřbích žalmy zpívány, modlitby konány, a bylo-li ráno, též oběť přinášena. K vyzvání cír-

*) Katakomby nalézají se nejen v Římě, ale i v Alexandrii, Neapoli, Syrakusách a na Maltě. Jsou původně prý podzemní to lomy; avšak o počátku a prvním původu jejich nic určitého se neví. Nacházejí se v nich podzemní sklepení, modlitebnice, oratoria a jiné širší prostory; i v sarkofagách bývala těla. Všickni svědčí, že se v nich nacházejí nejstarší památky křesť. umění, záležející jednak ve stěnomalbách, na dosti nízkém stupni, dílem též v plastických ozdobách sarkofagů, jichžto předměty nejvíce ze starého i nového zákona čerpány jsou; obrazy allegorické. Jmeno katakomb přeneslo se též na podobná pohřební místa ve východních krajinách zejmena v Egyptě, jakož i v Paříži; tyto sloužily dříve za lomy, do nichž r. 1786. smetány byly kosti z více hřbitovů, a r. 1792. pohřbeny kosti nešťastných osob, odpravených v čase hrůzovlády.

kve zesnulý začasté almužnami cten, a spojení jeho s bojující církví výroční památkou (anniversarium) udržováno. Jedině odpravencům, samovrahům, a kdož z vlastní viny bez křtu anebo svátostí umírajících s toho světa odcházeli, křesťanský pohřeb a odpočinek s ostatními odepírán. (Alzog, str. 311.).

Pro pochovávání mrtvých utvořil se za starých časů i zvláštní nižší řád klerikův (nejnižší), kteříž *κοπιάται* copiatae, *fossarii*, fossores (od *κόπτω*, kopati), též *parabolani* (od *παραβάλλω*, odložiti, *παραβάλλεσθαι τὴν ζωὴν*, uložiti život) slouli; za Theodosia II. bylo jich v Cařihradě více než 1000. Ti měli za úkol, zesnulému chystati poslední lože a upraviti místo posledního odpočinku. Oni v katakombách tesali výklenky (odpočívadla), je zazdívali a potřebnými tabulemi i nápisy opatřovali. Mimo nápisy ozdobovali též tabule ty allegorickými symboly (znaky), prvními to počátky křesťanského umění. Tak znamenala *lyra* nebeskou radost, *palma* mučenictví, vítězství a slávu, jíž si sv. mučeník dobyl; *ratolest olivová* svatý pokoj, jehož zvěčnělý požívá; *kotva* naději života věčného; *kohout* křesťanskou bdělost; *loď* církev, v jejímž lůnu nebožtík zemřel; pták *phönix* (samolet) vzkříšení; *holubice* Ducha svatého; *beránek* Ježíše Krista, Spasitele; též *pastýř*; *kříž* znamenal spásu; konečně začáteční litery slova *Christos* P X a *ryba*, řecky *ἰχθύς*, vos, složena ze začátečních liter věty: *Ἰησους Χριστος, Θεου ὑιος, σώτηρ*, t. j. Ježíš Kristus, boží syn, Spasitel.

Památka zesnulých konána obyčejně od přátel ve výroční den úmrtí jejich; přinášeny a kladeny dary na oltář; při mši sv. jmenem jich zpomínáno (diptychy)*), almužny ve prospěch duše jejich udíleny (Epiphan. expo-

*) *Diptycha* (od *δίς*, dvakrát a *πτύσσω*, složiti, skládati, ohýbati, *πτύξ*, *πτύχος*, záhyb) erant tabulae, quibus in

sit. fidei c. 23. Tertullian de cor. mil. c. 3. et al. Cyprian ep. 66. Chrysost. hom. 21.).

Na hrobích zesnulých odbývány též *hody lásky* (*agapae*, od *ἀγαπάω*, milovati); avšak poněvadž jich nadužíváno, byly později zakázány. August. ep. 22. ad Aurelium dí: „Multos esse, qui luxuriosissime super mortuos in coemeteriis bibant et epulas cadaveribus exhibentes super sepultos, se ipsos sepeliant.“ Agapy tyto rozdílny jsou od agap, čili hodů lásky prvnějších (při večeři Páně), jež odbývati v chrámích při službách božích čili lépe při stolu Páně později rovněž bylo zapovězeno.

Pohřebiště křesťanův bývala vůbec za městem. Chrysost. (in psal. 5, 5.) dí: *Τα νεκρὰ σώματα ἔξω τῆς πόλεως καθάπτομεν* t, j. mrtvá těla mimo město pochováváme. Též Cod. Theodos. (9, 17, 6.), Hieron. (in Ezechiel. 40.), Prudent. (hymn. in mart. 11.) Místo zvláště hledané anebo vzácné bylo buď blízko u hrobů sv. mučenníků, anebo u chrámů, anebo v nich; odtud hřbitovy často kolem chrámů zakládány. (Gregor. Nyss. vita Macrinae. Chrys. hom. 26. in 2. Cor. Socr. 7, 45. Evagr.. 4, 31.)

Hřbitovy zůstávaly vždy posvátným místem pro všechny věřící. Úcta ku hřbitovům zakládá se na vědomí, že tělo křesťana jest nádoba posvátná. Nejprv sama sebou jest nejkrásnější útvar přírodní, vynikající nade všecky tvory a živočichy; nebo člověk, jsa od Všemohoucího ustanoven za pána a krále přírody, též nade vše ostatní tvory zde na zemi vynikati musil. Tak vyniká tělo jeho přímou po-

singulis ecclesiis vivorum et mortuorum nomina inscribebantur. — Tři tabule; na první jmena biskupův, zasloužilých mužů, kteří tu církev spracovali; na druhé byla jména těch živých osob, které jakýmkoli způsobem o církev zásluh si získali aneb v ní vynikali; na třetí jmena zesnulých, kteří věrni Bohu a Kristu, v obcování věřících zemřeli. Obraz to obcování svatých (9. článek víry).

stavou, tváří k nebi obrácenou; obličejem, jímž radost i žel vyjádřiti může; má ruce, schopné prací jak nejjemnějších, tak nejhrubších; posléze má artikulovanou řeči, zvuky, jimiž i nejvznešenější myšlenky vyjadřovati a pronášeti může. Nad to pět smyslů (čidel). Již zevním sestrojením svým a zjevem jest tělo člověka ctihodno.

Avšak výše postoupí v důstojnosti své, pomyslíme-li, že jest schránkou a obydlím nesmrtelného ducha, rozumem a vůlí nadaného, kterýž vlastně působí že žije, se hýbe, chodí, působí, pracuje; nebo dokud člověk živ jest a zdráv, jest tělo úplně v moci jeho; činiť, co duch chce a co činiti mu dovoluje aneb velí. Ve vůli však a rozumu spočívá přirozený obraz boží člověka. A právě proto, že nese na sobě duch lidský přirozený obraz boží, musí trvati stále, t. j. býti nesmrtelným; tělo jest tedy příbytkem ducha *nesmrtelného.*

Poněvadž ale cílem člověka jest jeho posvěcení: tedy církev i tělo dle rozkazu Kristova posvěcuje, a sice na křtu svatém, ve svátosti biřmování, posledního pomazání a kolikrátkoli jinou sv. svátost přijímá, zvláště ale, kdykoli přistupuje ke *stolu Páně*, a sám stává se oltářem božím, v němž Bůh přebývá. Sv. Pavel 1. Kor. 3, 16: „Zdaliž nevíte, že chrám boží jste, a že Duch svatý přebývá ve vás?“ a 1. Kor. 6, 19.: „Zdaliž nevíte, že údové vaši jsou chrám Ducha sv., kterýž jest ve vás, kteréhož máte od Boha a nejste svoji?“ — Proto vždy tělo katol. křesťana pokládáno za nádobu posvátnou, ukládáno do posvátné země, s ním čestně nakládáno, ano i slušně a s úctou pochováváno. Na víře té a přesvědčení tom zakládá se i pocta *křesťanského pohřbu.* Nad to nade vše pochovává se s vírou, že vstane jedenkráte z hrobu (Job 19, 25.; Řím. 8, 11.; Jan 5, 25.; 1. Kor. 15, 41—44; 51—53.; též 1. Kor. 15, 54. 55. 57.; II. Kor. 5, 10.); proto úcta i ke *kostem lidským* a k *svatým ostatkům.*

Místa odpočinku svých milých a drahých zvěčňovali od pradávna křesťané slušnými *pomníky* a nápisy. Pomník, *monumentum*; hrobní nápis, *epitaphium*, od ὁ ἐπιτάφιος, totiž λόγος (od ὁ τάφος, pohřbení, a náhrobek, od θάπτω, skrýti, pochovati), řeč pohřební, řeč ku chvále občanů, pro vlast padlých; u Římanů laudatio funebris, chvalořeč pohřební; nyní epitaphium i hrobní nápis. Že hrobní nápisy, jsouce veřejnosti vystaveny, mají býti správny, i slohem i formou, rozumí se samo sebou. Bohužel však, že toho zvláště na venkově velice postrádáme. To visí hlavně jednak na neumělosti a nedovednosti našeho lidu, kterýž začasté všelijaké, byť nechutné, choutky mívá, jednak na nevědomosti a veliké někdy u věci té zanedbanosti našich sochařů, kameníků a řemeslníků samých. A tu jest zvláště kněz, kterýž nad tím bdíti a nesprávných, anebo nerozumných, neřku-li nesmyslných nápisů trpěti nemá. Má k tomu poukázati, a kde a jak může lid poučovati; též sám, pokud může, nápisy na pomníky zhotovovati, aby křesťanské a slohem a formou správny byly a křesťanskou myšlenku v sobě chovaly.

Až dosud, přišedše na křesťanský, zvláště katolický hřbitov, spatřujeme množství pomníků s přiměřenými (více méně) nápisy; pomníky ty bývají rozličny, chudší, bohatší, někdy skvostny a nákladny, až i díla umělecká; nápisy pak, obsahující nejen stáří a narození, ale též výlevy citů, zvláště žalosti a lásky. Jest jako město mrtvých; avšak, ač mrtvých, přece zdá se, že z každého hrobu, pomníku a nápisu život nám vstříc vane.

A to jest, k čemu jsme chtěli těmito řádky zvláště poukázati; k důležité stránce, jižto do sebe mají nejen hřbitovy, ale též pomníky a nápisy.

Máť duchovní zajisté, když se nový hřbitov zakládá, nejen k tomu hleděti, aby byl na příhodném a pokud možná i příjemném místě, ale též, aby byl náležitě *ohra-*

žen, jakožto posvátné místo od ostatních oddělen, upro-střed pěkným *křížem*, ještě lépe, možná li, kostelíkem neb *kaplí* opatřen, a zvláště, aby byl čistý. U věci té, musíme vyznati, stal se za posledních let pokrok k lepšímu; důkaz, že cit se probouzí, srdce ušlechtuje, vzdělanost pokračuje; nebo vidíme, že bývají hřbitovy semotam i u nás upravovány jako *zahrady*, hroby obkládány, na ně květiny sázeny, pomníky ozdobovány, tyto věnci okrašlovány, což vše svědčí o vděčnosti a lásce žijících k zesnulým. — Dobře jest, když cesty se nadělají, aby po hrobích se nechodilo, pískem posýpají, v pořádku se udržují, když, jest-li totiž býti může, stromy kolem nich se sázejí, a místo celé když podobá se zahradě; místu, z něhož ne smrt jen a hniloba, ovšem ale život vychází a vstříc vane. „*Věřím v těla vzkříšení*“ — hlásati má každý krok na hřbitově, vše, co tam se nalézá. A proto velmi důležity jsou jak hřbitovy, tak pomníky a hrobní nápisy ve správě duchovní. A tu ovšem jest, jak již pravili jsme, místní duchovní, který k tomu přihlížeti má, aby žádné pohanské a nic nepravící, ale pokud možná, pěkné a přiměřené pomníky křesťanské na svatá pole přicházely, a též dobrými a přiměřenými nápisy (nejlépe z písma sv.) opatřovány byly. Jmenovitě hleď k tomu, aby na pomnících a zvláště v nápisech jevila se víra, živá víra křesťanská, a hleď zameziti pomníky, obrazy a nápisy pohanské, ničehož v sobě neobsahující, a člověku i tu naději odjímající, jakých za posledních dob zmáhající se nevěry semotam i na katolických hřbitovech možno nalézti.

Nápisy na hrobích zajisté důležity jsou ve správě duchovní a nemělby duchovní správce lhostejně kolem nich chodě, si jich nevšímati, neboť:

1) velice napomáhají *oživovati víru*; nebo čti nápisy na hrobích, všecky chovají v sobě naději života lepšího, budoucího; všecky dýší vírou, že bude život ještě

jiný, kdež se svými se shledáme. Vidíš tu víru v Boha, ve věčnost, v odplatu a trest po smrti, v nesmrtelnost duše; základní to články svaté naší víry.

2) Shledáváš na nich *důkazy lásky a vděčnosti*, jež třeba pěstovati a v srdcích věřících udržovati; nebo budou-li milovati zesnulé, budou milovati i sebe; budou-li vděční a uznalí k nim, budou vděční a uznalí i k živým.

3) Povzbuzují k nábožnému a ctnostnému životu a plnění povinností; nebo každý téměř nápis hlásá věčnost, odplatu a trest; a

4) konečně mírní lásku k světu; neboť patrně hlásají pomíjejicnost všeho, co na světě jest, a že tu nic jiného není, než *marnost.*

Pročež hleď duchovní správce udržovati úctu k hřbitovům a zesnulým, hleď pěknými, jadrnými a právě křesťanskými nápisy ozdobovati pomníky na hřbitově svém; neboť to velice napomáhá, aby život křesťanský mezi věřícími nejen se probouzel, ale též udržoval.

O vědeckém vzdělávání kněze.

(Z konferencí vikariátu Libochovického, diec. Litoměřické).

Podává *František Rošický*, farář v Košticích.

Chceme-li několika slovy naznačiti prospěch, jejž vědecké studium každému knězi katolickému dojista přináší, můžeme říci, že věda přivádí kněze k hlubšímu poznání a uvědomění víry vůbec, a spolu jemu potřebné a vydatné zbraně do ruky podává k obhájení pokladu víry proti rozličným nepřátelům jejím. Proto již kniha přísloví napomíná ho slovy: „Buď pilen moudrosti, synu můj, a obvesel srdce mé, abys mohl odpovědíti slovo tomu, kdoby ti něco vytýkal.“ (Přísl. 27, 11.)

Přede vším jest knězi na nejvýš užitečná a potřebná — *věda posvátná*, bohověda, která jest u kněze solí a

chlebem vezdejším, a jest conditio, sine qua non, má-li úřad svůj řádně a svatě a s účinkem spasitelným konati.

Dle úřadu svého má kněz „učiti," lidi ku poznání víry Kristovy přiváděti: zdaž to možno — bez znalosti písma a sv. Otců? Kněz jest „rozdávačem tajemství Božích," zdaž tu možno se obejít bez pravidel liturgiky? Kněz má býti vůdcem své osady, „pastýřem" stáda mu svěřeného, zdaž nepotřebuje tu morálky, pastorálky, církevního dějepisu a práva? Nemá-li slepy slepého vésti, jest knězi vědy posvátné zapotřebí.

Avšak kněz za naší doby má ještě i jinou úlohu. Má býti nejen zvěstovatelem míru, ale i bojovníkem Kristovým, ustanoveným k obhájení pravdy Bohem zjevené. A tu mu jest zápasiti s četnými a mocnými nepřáteli.

Kdo jen poněkud si všímá plodů literatury novější budsi zábavné aneb poučné, nabyl zajisté přesvědčení, že Strauss a Vogt až dosud ve spisech těch straší, a že Darvinova theorie za učení na všech universitách už už přijaté se vyhlašuje. Proti takovému druhu nepřátel nestačí působení kněze na kazatelně, které jen v jistou dobu se děje, ani povrchné těch zásad odsouzení několika slovy, které protivníci neslyší; littera scripta manet.

Proto spisy Straussovy a Vogtovy i Darvinovy zůstávají až dosud jedovatými zdroji, z nichžto blud a nevěra proudem mezi lid se řine a písmo to za báj, smyšlenku nejapnou vyhlašuje se po známém jich refrénu: „Že pokroky vědy to dokazují." Tu káže potřeba, aby kněz zbraní vědy *světské* se opásav na nepřítele dotíral a jej porážel.

Vědu světskou musí rovněž kněz pěstovati, výsledky bádaní učenců s pravdou zjevenou srovnávati a námitky činěné vyvraceti. Že by theologie na tomto poli neobstála a výsledky bádaní v přírodě s učením církve sv. v souhlas přivésti nedovedla, tohoť ani mysleti nelze; vždyť

zjevení Boží i příroda jsou dítky jednoho Otce, písmo sv. i kniha přírody týmž prstem Božím jsou napsány: „Nebesa vypravují slávu Boží a dílo rukou jeho zvěstuje obloha. Den dni vypravuje slovo to a noc noci oznamuje to umění. Nejsou to mluvení ani řeči, jichžto by hlasové nebyli slyšáni. Po vší zemi vyšel zvuk jejich: a až do končin okršku země slova jejich“ (Žalm 18, 23. 45). A ty, jenž před přírodozpytem varují, jakoby jen nevěrce vychovával, sluší porovnati s vyslanci, kteříž posláni byli na výzvědy do země zaslíbené. I ti varovali Israelity říkajíce: „Země, do kteréž máte vejíti, země jest krásná, ale obyvatele má velmi silné a města převeliká opevněná. Viděli jsme tam obry, jenž sžírají lidi a my k nim porovnáni, zdáli jsme se býti jako kobylky.“ — Ale Israel nedbaje hlasů těch zemi zaslíbenou vydobyl, poněvadž *Hospodin byl s ním.* Tak i my vědouce, že Bůh jest s námi, že církev svou vzdělal na skále, můžeme pokroků věd přírodních směle si všímati, s učením církve jich porovnávati, aniž bychom se báli, že obrové jsou, s nimižto se měřiti nelze.

Věda světská, obzvláště *věda přírodní* jest i knězi užitečná a potřebná. Čta k. p. zjevení sv. Jana (Apoc. 21, 19—20.), kdež popisuje se nový Jeruzalém, jak základové jeho i zdi městské všelijakým drahým kamením jsou ozdobeny: Jak základ její tvoří první — Jaspis, druhý Safír, třetí Chalcedon, čtvrtý Smaragd, pátý Sardonix, šestý Sardius, sedmý Chrysolit, osmý Beryl, devátý Topas, desátý Chrysopras, jedenáctý Hyacinth, dvanáctý Ametist“. — zda může si kdo dokonalý obraz toho vidění v mysli utvořiti, drahokamů těch neznaje z mineralogie? A čta v knize Jobově 9, 9. „Že učinil Bůh Arktura a Ariona a kuřátka“ a že může „spojiti třpytící se hvězdy kuřátka a rozptýliti může okolek hvězdnatého vozu“ (medvěda) (38. 31.), zdaž může kdo pravé se slovy

těmi spojiti ponětí, když by hvězd těchto neznal z *astronomie*? A jiná místa knihy Jobovy 38, 36. 39, 41. 39, 1. 9., kde mluví se o lvici, kamzíku, lani, nosorožci, pelikánu, zdaž i ta místa nepřipomínají knězi, že i zoologie nemá mu býti terra incognita?

Obrátíme-li však pozornost svou k počátkům písma — k vypravování 1. kn. Mojžíšovy o stvoření světa jednající, zdaž můžeme jí obhájiti bez důkladné známosti — *geologie*? aspoň na tom stupni, na jakém se nyní nachází. A právě ta kapitola jest to, která nejčastější útoky pseudo-učenců snáší, za směšnou buď báj aneb nejapnou smyšlenku jsouc vyhlašována. Tu právě volá Karel Vogt s vítězoslávou: „Jako Astronomie víře strhla nad hlavou střechu, tak geologie odňala jí pod nohama půdu,“*) a proto prý „všechny povídačky o stvoření a potopě světa měly by co hrubý nesmysl ze škol býti vyloučeny.“ Tak zpíval někdy starý materialista Karel Vogt a tak za ním cvrčí již mladí leckdes v Budči vycvičení: „Pryč s biblickou dějepravou ze školy.“

Že ale ani astronomie ani geologie zjevení Božímu není na odpor, to pozná každý, jenž rozumem nepředpojatým dějin astronomie sleduje a výsledků bádaní geologického si všímá.

Jména mužů, jako jsou: Kopernik, Newton, Keppler, kteří vůbec zakladateli novější *astronomie* se jmenují, za pravdu slov našich nám ručí; neboť všickni tři byli co věřící a nábožní křesťané živi a co takoví také zemřeli. Že k. p. Kopernik při uspořádání soustavy své astronomické měl úmysl dobrý, vysvítá z toho, že celé své dílo tehdejšímu papeži Pavlu III. byl věnoval. O Isakovi Newtonovi známo, že krom studií mathematických a astronomických nejradši čtením písma sv. a exegesí se bavil,

*) *Schleiden*, über den Materialismus S. 8.

A Kepplera náboženské smýšlení charakterisují nejlépe slova, kterými dílo své končí řka: „Nezbývá mi teď nic jiného, než abych rukou i očí svých k nebi obrátil a Otce světel nábožně a pokorně vzýval," načež uzavírá knihu slovy: „Bože! dej mi té milosti, aby toto dílo mé ku cti a chvále Tvé, jakož i ku spasení duší sloužilo a nikomu neškodilo" (Kirchenzeitg. 1830.) — Kde astronomie takové ovoce přináší, tu nelze přikládati víry slovům, jež Karel Vogt pronáší řka, „že astronomie odňala víře nad hlavou střechu."

Avšak i další jeho slova „že geologie odnímá víře pod nohama půdu" ukazují se holou a lživou frásí, jestliže si na ně sluncem vědy geologické dle výroků znamenitějších geologů posvítíme, jako jsou: Pfaff v Německu, Ebrard, Miller, Buckland*) v Anglicku, Krejčí a Frič**) v Čechách.

Všickni tito srovnávají se v následujících výsledcích, kterými se vypravování 1. kn. Mojžíšovy stvrzuje.

První kniha Mojžišova 1, 1—10. nečiní v prvních *dvou dnech* o stvoření nějakých živých organických tvorů nižádné zmínky: ale mluví jenom o světle a obloze a chaos vod přikrývajících zemi popisuje. Tak i geologické bádaní nasvědčuje tomu, že nejspodnější vrstvy naší země, tak zvané „prahory" (Urgebirge) u nás v jižních Čechách zastoupené, nižádných zkamenělin ani jakési stopy živých, organických tvorů neobsahují. Až v „prvohorách" (primäre Formation) a jmenovitě v útvaru *kamenouhelném* objevuje se již život rostlinný a to v takovém množství a síle, že všecka naše bohatá ložiska uhlí, na mnoho sáhů

*) Jehožto se Wiesemannn ve svých přednáškách: Zusammenhang zwischen Wissenschaft u. Offenbarung držel.

**) Který ve svém spisu „o vrstvách kůry zemské" matice lidu č. b. 16. vydaném dosti obšírný a jasný přehled všech útvarů zemských a jich zkamenělin nám podal.

vysoká, z té doby pochází. Mohútné kmeny Lepidodendrů a obrovské tehdy přesličky (Calamites), jež se ve vrstvách těch zkamenělé nachází, jsou nám nejpatrnějším důkazem, jak bujně v té době rostla vegetace, nejvíce do třídy Cryptogamů náležející. Ten některý „Tribolit“ v útvaru silurském a „Orthoceras“ z útvaru devonského neruší ještě hlavní ráz doby té rostlinné.

A srovnej nyní, co vypravuje 1. kn. Mojž. 1, 11. *o dnu třetím*, že řekl Hospodin: „Zplodť země bylinu zelenou a činící símě a dřevo plodné, nesoucí ovoce. A stalo se a viděl Bůh, že to bylo dobré. I stal se večer a jitro — den třetí“ — zdaž se geologie nesrovnává s biblí?

A postoupíme-li výše k *druhohorám* (sekundäre Formation) jmenovitě *k útvaru kamenosolnému*, k tak zvané — *Trias*, setkáváme se *s mramorem pestrým*, zvířátky ale vodními tak naplněným, že jest samými lasturami, měkkýši, korály, ústřicemi skamenělými jako vykládán. Život jest zde již v takové míře zastoupen, že povstalo a platí mezi geology přísloví: „Kde vápno, tam život,“ „kde život, tam vápno.“*) A všímneš-li si útvaru *Jurského*, setkáš se tu již s zkamenělými rybami, a letacími ještěrkami, (Leptolepis Knorri, Ichthiosaurus, Archeopteryx lithografica.)**)

A s tímto útvarem Trias a Jurským srovnej vypravování téže knihy Mojžíšovy 1, 20., co Hospodin řekl *o dnu pátém*:***) „Vydejte vody plaz duše živé a létavé nad zemí pod oblohou nebeskou, a ptactvo ať se rozmnožuje na zemi,“ zdaliž se i tu geologie nesrovnává s biblí?

---

*) Frič st. 131.

**) Krásné otisky celých ryb nacházejí se v Čechách u Koštálova blíže Semil a v opukách mezi Melníkem a Hoštkou. Frič st. 142,

***) čtvrtý den týká se nebeské oblohy.

Že ptáci zkamenělí náleží k vzácnostem, pochází odtud, že útlé jich kosti nejvíce na suchu sprachnivěly.

Za „doby *třetihorní*" (tertiäre Formation), jmenovitě v útvaru naplavenin starších objevují se již „ssavci" jako: hlava, hnáty a zuby — mamuta, předpotopního nosorožce (Rhinoceros tichorhinus) a dávnověkých koní (Hippopotamus). A vedle těchto pozůstalých památek předpotopních ssavců objevují se již stopy lidského života, výrobky rukou lidských, jako: mlaty, klíny a jiné nástroje z doby kamenné.*)

A s tímto srovnej 1. kn. Mojž. 1, 25. „A učinil Bůh *zvířata zemská* podle tvářnosti jejich, i hovada i veliký zeměplaz podle pokolení jeho 1, 26. I řekl: Učiňme *člověka* k obrazu a podobenství svému." I stal se večer a jitro *den šestý* — zdaž i tu geologie s biblí se nesrovnává?

Kdo tedy s okem nepředpojatým vrstvy kůry země se zněním písma sv. porovnává, shledá, že mezi nimi nižádného odporu není, ale v hlavních věcech že úplně se shodují; ačkoliv víme, že dotyčná kapitola I. knihy Mojžíšovy nebyla napsána proto, abychom se z ní geologii učili.

Jmenovitě, že jisté říše organických tvorů v dotyčných svých útvarech převládají, nikdo upříti nemůže. Jestli tu a tam v některém útvaru kůry země zdánlivý odpor se objevuje, k. p. že některé hmyzy a ještěrky v útvaru již kamenouhelném se vyskytují a někteří ssavci a ptáci již také v útvaru *Jurském* a *křídovém* se vyskytnou, charakterisují tyto řídké případy zvířectvo té doby tak málo, jak málo representuje Faunu evropskou ta opice, jenž si na Gibraltaru poskakuje.

Shoda mezi výskumy geologickými a vypravováním bible se upříti nedá, spíše stvrzuje se tou měrou, že na slovo vzatý přírodozpytec Cuvier vyznal: „Mojžíš zane-

*) Frič st. 197.

chal nám geogonii takovou, že její pravost každým dnem se stvrzuje; zvláště co se jednotlivých říší týká, jak po sobě následují.“ A jiný francouzský geolog Ampére dokládá: „Buď znal Mojžíš přírodovědu tak dobře, jako my ji známe, anebo byl inspirován.“

Proto věda bohoslovná ani geologie se strachovati nemusí, ježto geologie netoliko víře půdu neodnímá, ale spíše ji stvrzuje a upevňuje; proto i theolog má si geologie všímati, chce-li vyhověti povinnostem naň vloženým. Tak jako exegeta všímati si musí Codexu A, B, C, historik, dogmatik, patrolog, každého nového nálezu na poli patristiky, rovněž i fundamentální theologie musí si všímati skamenělin; neboť tyto jsou nejstarším penízem památným, jenž nám dobu stvoření světa připomíná.

Nahlédneme-li do dějin církve, shledáváme, že každého nového zjevu na poli vědy sobě všímala a co dobrým a pravým býti shledala, ve prospěch bohovědy ráda zužitkovala. Dle zásady této jednali i sv. Otcové východní i západní církve, klasického svého vzdělání co zbraně vydatné proti bludům tehdejší filosofie používajíce. Tak sv Athanáš proti Arianům, sv. Augustin proti Manichejům. A nejinak jednali i bohoslovci středověku, zvlášť sv. Tomáš Aquinský, jenž soustavu panující tehdáž filosofie Aristotelovy s takovou věrností na půdu církevní přenášel, že mu až předhůzky proto z mnohých stran činěny byly. Ovšem že tehdáž bohoslovci hlavně filosofie si všímali, protože přírodověda námitek proti víře křesťanské nečinila. Nyní ale vědy přírodní den co den novým vynálezem svět překvapují, tu příznivě, tu zas nepříznivě zjevení Božího se dotýkajíce. Za takových okolností nesmí theolog zúmyslně očí svých zavírati, ale sluší mu skoumati vše a co dobrého najde, k dotvrzení pravdy zjevné používati.

Toho potřeba nastává zvláště nyní, kde přírodověda přestala býti výhradným majetkem několika jen vyvolených

hlav, ale co den víc a více mezi lidem spisy prostonárodními se rozšiřuje; tu nesmí i v tom ohledu kněz pozadu zůstati, aby svého vlivu jakož i vážnosti ve společnosti lidské neztrácel. Na tuto povinnost pamatuje kněze i sama církev sv., jež v Římě zvláštní stolici učitelskou pod jmenem „Physica sacra" zřídila, za tím účelem, aby tam výsledky bádaní lidského na poli přírodovědy se zněním písma sv. porovnávala a vzájemně vysvětlovala. Na tomto ústavě působil co jinoch slovútný kardinal a arcibiskup Westminsterský *Wiesemann*, jenž při vzorné své horlivosti velepastýřské, přírodovědu vůbec a geologii zvlášť s takovou horlivostí pěstoval, že pozůstalý po něm spis v německém spracování Hanebergově nadepsaný: „Zusammenhang zwischen Wissenschaft u. Offenbarung" nevyčerpatelným pro každého theologa zdrojem vzdělání zůstane.

Vědecké vzdělání jak v oboru vědy posvátné tak profání tudíž jest knězi *užitečné* ano *potřebné*. To nahlížeje slavné paměti arcibiskup Chlumčanský, jenž po 13 let i diecési Litoměřickou spravoval, zakládal po arcidiecési Pražské *vikariatní knihovny**) a zřídil k tomutéž účeli *konference vikariatní*. By duchovenstvo ani v řeči české prostředků k vědeckému vzdělávání nepostrádalo, dal k tomu své svolení, by dle návrhu biskupa Pištěka a sekretáře Vinařického vydáván byl „Časopis pro katolické duchovenstvo." K tomu připojila naše doba „Dědictví sv. Prokopa," ustanovené k vydávání kněh bohovědeckých, mezi nimiž vydaný již výklad nového zákona od Sušila zajisté čestné místo zaujímá v literatuře exegetické.

Co se týká „knihoven vikariatních," ty během času na mnoze opět zanikly aneb aspoň se úplně zanedbávají. „Dědictví sv. Prokopa" až dosud s toužeností čeká na

*) Viz „Dějiny diecése Pražské" sepsal Dr. *Borový* str. 415.

přihlášení se mnohých kněží československých, kteří o prospěšném ústavu tom žádné vědomosti míti se nezdají. Co se pak týká „Časopisu kat. duchovenstva," nemůže velká část duchovenstva jinak leč s uzarděním čítati zprávu, že netečností jeho obzvláště za příčinou skrovného počtu odběratelů další trvání tohoto časopisu nikterak není pojištěno. A přec jediný to časopis bohovědecký mezi duchovenstvem českomoravským! Úkaz ten zajisté není příliš skvělým svědectvím o vědecké snaživosti duchovenstva českého.

Zdá se, že politika nyní výhradně mysl kněží zaměstnává; inter arma silent musae. Ale byť by i tato za naší doby svou oprávněnost měla, nicméně nesluší knězi pouštěti se zřetele slova: „Marto, Marto, pečlivá jsi při mnohých věcech, ale jednoho jest potřebí" (Luk. 10, 41) — krom víry a bezúhonného života i *vědy*. „Buď pilen moudrosti, synu můj, a obvesel srdce mé, abys mohl odpovědíti slovo tomu, kdo by ti něco vytýkal." (Přísl. 27, 11.)

Nucení k soudnímu skládání přísahy.

Podává *Josef Hausmann*, vikář v Dešenicích.

Předmět, o kterém se zde jedná, vzbudil přede dvěma roky v sousedních Bavořích nemalého hluku, a veškeré listy jej po delší čas rozbíraly, ovšem každý dle své barvy a dle svého směru. Podávajíce zprávu o případě tomto dle Bavorských listů chceme ctěné čtenáře jasným příkladem tím upozorniti, kam také u nás dospějeme, jestli nové zákony církevní se stanoviska vládního důsledně se provedou. Takových a podobných kollisí naskytne se i u nás v hojnosti, čehož aby nás Prozřetelnost Božská milostivě zachránila, z cela srdce přejeme.

Principielní otázka velmi důležitá zaměstnávala dne 28. října 1872 civilní senát soudu okresního v Ans-

bachu co manželského soudu pro dissidenty určeného. V rozepři o manželské rozvedení měli se vyslýchati členové osady svobodno-náboženské co svědkové, a k výslechu tomu delegován byl soudce v Norimberku, kde tito svědkové své bydliště měli. Svědkové však naprosto zamítli skládání přísahy, která končí slovy „so wahr mir Gott helfe“ (tak mi pomáhej Bůh!) jak to, v Bavořích Civ. Pr. Ordn. Art. 417. Abs. 2. předpisuje, veřejně osvědčujíce, že se neuznávají býti zavázány, přísahu v oné formě skládati, jelikož dle zásad svobodné obce nestává osobního Boha. Následkem tohoto odpírání přišla dotčená záležitost dnes před okresní soud k pojednání, jelikož tento soud plnomocenství do Norimberka byl zaslal. Ze zástupců povolaných vyslovil se jeden v ten smysl: Že se má svědkům přísahu zamítajícím tato odpustiti, ježto přísaha náleží k vyznání náboženskému, které však tuto skládání přísahy nepřipouští, a protož prý na místo přísahy má nastoupiti jakási formule ujišťovací (eine entsprechende Betheuerungsformel). Druhý zástupce se tomu však naprosto zprotivil, a učinil návrh, aby svědkové přísahu v zákonitém spůsobu složili, a jestli se nadále budou vzpírati, pak aby podlehali trestům, jež zákon určuje.

K tomuto náhledu přistoupil také královský státní návladní, a v jeho smyslu rozhodl i soud vyřknuv za právo, že svědkové jsou zavázáni přísahu ve formě zákonem předepsané složiti.

Otázka tato jest obsahu veledůležitého, ano významu principielního, a stojí to věru za práci, zákonitá ustanovení sem zasahující, zvláště také patřičná místa bavorské ústavní listiny blíže rozebrati.

Nade vše pochybenství jistá jest povinnost, která se ukládá každému občanu, aby na dožádání vydal soudní svědectví, a poněvadž nynější zákony svědectví soudní jen tenkráte za úplně platné uznávají, když přísahou stvrzeno

jest, musí se v rovné míře jakožto obyčejná občanská povinnost považovati, aby soudně vyslovené svědectví také přísahou se stvrdilo. Zákon určuje spůsob přísahy, kteráž končí slovy: „so wahr mir Gott helfe.“ (St. Proc.-Ges. vom 10. Nov. 1848, Art. 157, Abs. 1.) Přídavek „und sein heiliges Evangelium,“ který právem kanonickým byl ustanoven, již od více let jest vynechán. Slova tato přísahu končící jsou velenutnou částkou celé přísahy, mají však jakési důležitosti pouze pro takové osoby, které v Boha osobního věří; pro pantheisty a pro atheisty jest tato přísaha zákonitě určená holou frasí, beze všeho významu, kdežto Židé a Mohamedáni ji beze všech výčitek svědomí složiti mohou. Další pravidla v podobných rozepřích vydaná, a sice pro právo občanské jakož i trestní, dovolují jakýchsi výminek. Členové náboženského vyznání, které úplnou přísahu nepřipouští, vydávají svědectví s ujištěním takovým, které s vyznáním jejich se srovnává, a přísaze se rovná. (Civ. Pr. Ord. Art. 417. Abs. 3.) — Členové takového vyznání, kteréž přísahu zakazuje, budou dle svého vyznání svědectví vydávati. (St. Pr. Ges. vom 10. Nov. 1848 Art. 157. Abs. 3.) Praxis vyžadovala těchto ustanovení zvláště se zřetelem na Mennonity, jejichž zásady přísahu zcela zavrhují a ji jednoduchým: „Ano, ano“ — „Nikoliv, nikoliv“ nahražují.

Nastává otázka: Zdali mezi tyto výminky zahrnouti sluší také členy osady svobodno-náboženské?

Soud odpověděl záporně, a to hlavně z té příčiny, poněvadž neměl známosti o nějakém „vyznání“ aneb „obřadu“ svobodné osady vůbec, a zvláště co se týče skládání přísahy, nebylo soudu povědomo takové ustanovení, kteréby odpírání přísahy odůvodniti mohlo a sice tím více, ješto členové svobodné obce dříve beze všeho odporu přísahu spůsobem v zákoně předepsaným byli skládali. Musíme uznati, že dle stávajících zákonitých předpisův

soudní tento výrok na pravdě a spravedlnosti se zakládá. — Kterak ale souhlasí toto soudní ustanovení se základními články bavorské ústavy? Tit. IV. §. 9. ústavní listiny dí hned na počátku: „Každému obyvateli říše zaručuje se úplná svoboda svědomí.“ Blíže se tato věta vykládá v §. 2. tak zvaného náboženského ediktu: „Žádný obyvatel této říše nesmí u věcech víry aneb svědomí k nějakému úkonu býti přinucen.“ (Viz §. 25. téhož ediktu.) Těmito výroky ústavy jest každému bavorskému občanu svoboda svědomí zaručena a každé nucení u věcech svědomí se zapovídá. Členové svobodné obce vyhlašují, že v Boha osobního nevěří, že následkem toho se to jejich svědomí příčí, aby přísahu odříkáním slov „so wahr mir Gott helfe“ skládali, jelikož tato slova víru v Boha osobního nutně předpokládají. Soud však na základě zákonitých předpisů, které jemu na prvním místě jsou vodítkem rozhodujícím, uznává za právo: Že členové svobodné obce ku skládání přísahy, dle formy, která jejich svědomí se protiví, nucení býti mají, an tvrdošíjné odpírání přísahy zákonité tresty (St.-Proc.-Ges. Art. 160: vězení od 1—6 měsíců; Civ.-Proc.-Ordn. Art. 432: peněžité tresty až ku 50 zl. a další vyplývající útraty) za sebou přivádí. Nemusí se toto za křiklavé týrání svědomí pokládati?

Nechť nikdo nenamítá: že u takových lidí jest přísaha pouhou věcí formální. Neboť v pravdě jest to nejhorší pohanění učiněné lidem, kteří v Boha osobního co mstitele nepravdy věří, — a těch jest posud většina v bavorském národě —, když Boha za svědka bráti se přinucují lidé, kteří už napřed výslovně vyznávají, že v Boha osobního nevěří; a nemůžeme s tím souhlasiti, aby u takových lidí jméno Boží na pouhou pomůcku trestního zákona se snížilo.

Bavorský soudní řád má ve směru zde naznačeném

znamenité mezery, což také Barth ve svém kommentaru k řádu civilnímu uznává, an (sv. II. §. 257. III.) praví: „Spůsob přísahy jest tak zařízen, že se upotřebiti dá při všech křesťanských vyznáních jakož i při Židech.“ — Schmitt se vyslovuje ve svém kommentaru: „Že snadno se mysliti dá takový případ, kde některá společnost náboženská přísahu pouze pod jistými výminkami připustí; při vypracování civilního řádu však nebylo prý příčiny, na takový případ ohled bráti, a naskytne-li se potřeba, bude to úlohou zákonodárství, aby tyto mezery vyplnilo.“ My ale jsme toho náhledu, že na tento případ již v době vydání řádu civilního se měl bedlivý zřetel bráti, neboť po všecky časy a tedy také r. 1869 byli lidé, kteří v Boha osobního nevěřili; stát ale i pro takové osoby svobodu svědomí zaručoval. Jest tedy v nejvyšší míře žádoucno, aby mezery zde naznačené v krátkém čase přepracováním dotýčných zákonitých pravidel se odstranily, ješto by časem velmi neblahé následky za sebou potáhnouti mohly.

Jest víře podobno, ano dle soudního výnosu dříve uvedeného skoro jisto, že osoby, které v Boha osobního nevěří, a vzýváním Boha osobního přísahu skládati se zpěčují, za touto příčinou v těžké tresty upadnou. Ale kde tu zůstane svoboda svědomí? Jestliže stát prohlašuje úplnou svobodu svědomí, není oprávněn provozovati takovéto donucování.

Některé listy Bavorské (církvi ovšem nepřátelské) za tou příčinou dospěly v nevěreckých požadavcích svých až na to zámezí, že vyzývají vládu, aby prý vůbec zrušila všelikou přísahu, která víru v Boha osobního velí. My sice neupíráme, že novověké zásady, jakými se vlády světské nyní spravují, skutečně by v posledních konsekvencích provedeny byvše k těmto smutným koncům dospěti musely. Leč proto přece doufáme, že i v novověkém soud-

nictví vždy důležitost víry v osobního Boha a tudíž i závažnost přísahy náležitého ocenění dojde. To však uznati musíme, že nedůsledné jest zákonodárství, které (jak tam v Bavorsku) připouští sekty, jež v osobního Boha nevěří, a při tom přece závažnost přísahy všem občanům bez výminky ukládá.

Stát bavorský převzal slavným zaručením svobody svědomí v listině ústavní přísnou povinnost, odstraniti předpisy, nesnášenlivost a nedůslednost v stejné míře v sobě zahrnující; z druhé strany ale velí povinnost, aby se zřetel bral na největší uznanou společnost náboženskou, křesťanskou totiž v jejích rozmanitých vyznáních, kterých sobě stát z důvodů právních i politických vážiti musí, a nesmí tedy stát trpěti, aby Bůh osobní, na kterém veškera víra křesťanstva spočívá, zlehčen byl, což se tenkráte děje, když ku vzývání téhož Boha ve přísaze nutí se lidé, kteří bytost Božskou naprosto upírají.

Pozn. Red. Co se Rakouské říše týká, pokud nám povědomo, bezkonfesionalní lidé povinni jsou přísahu dle tétéž formale skládati, jako občané vyznání křesťanských, jen s tím rozdílem, že při přísaze bezkonfesionalních se krucifixu a rozžatých svíček neužívá.

Císař Leopold II.

Obraz historie církevní v Rakousku za druhé polovice 18. století.*)

Napsal Dr. *František Kryštůfek*, prof. theol. v Hradci Králové.

1. Stížnosti biskupů.

Leopold II. nastoupil vládu zemí Rakouských ve smutných okolnostech; Nizozemsko se prohlásilo za neod-

*) Viz „Císař Josef II." Od téhož spisovatele obšírně pojednáno v „Čas. Duch." 1874. seš. I—V.

vislé; nespokojenost v Uhřích vždy více rostla; země tato byla již na tom, aby následovala příklad Nizozemska; s Pruskem a Polskem hrozila válka; válka s Tureckem dále trvala. Absolutistické zasahování do všech církevních záležitostí uspokojovalo sice svobodné zedníky, nevěrce a vídeňské skribenty, vzbuzovalo ale rozhořčenost a nevoli ve všech krajinách rozsáhlé říše a u všech tříd obyvatelstva.

Leopold hned po nastoupení své vlády poznal, že v šlépějích svého bratra dále postupovati nemůže. Proto nastoupil cestu všeobecného smíření; v politickém ohledu upokojil Uhry, smířil stavy ostatních zemí, uzavřel mír s Tureckem, odvrátil od své říše válku s Pruskem a na krátký čas nabyl opět i Belgie.

Chtěje i v církevním ohledu říši svoji upokojiti, vyžádal si od biskupů dobrozdání o stavu jejich diecésí. Císaře docházely nyní noty, promemoria, návrhy, rady, představení atd. ode všech biskupů monarchie. Přitom budiž podotknuto, že s biskupy Uherskými se zvláště vyjednávalo. O všech těchto biskupských návrzích musela císaři přednášky činiti byrokracie; a ta, jakož snadno jest se domysliti, s celou energií pevně na tom stála, aby se od vrchní intendace nad církví neupustilo.

Práce její byla velmi snadná, protože proti ní pouze jednotliví a osamotnělí biskupové stáli. Zde mohlo pouze říšské koncilium odpomoci, neb alespoň synody provinciální. Avšak biskupové dílem neměli vůle, aby něco podobného žádali; dílem ti, kteří vůli měli, postrádali zmužilosti, aby s návrhy svými veřejně před vládu vystoupili; a konečně by byla vláda snad na to nikdy nepřistoupila.

Tato zadání biskupů dávají nám nahlídati v stav a poměry jejich diecésí, ukazují nám jejich povahu a nejživějšími barvami onen smutný čas vyličují.

Žádáme velectěné čtenáře, by si neobtěžovali tyto

žádosti, článek za článkem, jak císaři přednešeny byly, projíti. Tato procházka jest sice trochu zdlouhavá a unavující, nicméně ale velmi poučná a podává pravý názor doby, od které nejsme tak daleko vzdáleni a která předc jest nám v mnohém ohledu neznáma.

Kdybychom tato petita jen v krátkém obsahu podali: tut by církevní poměry tehdejší nikterak v pravém světle a ouplné jasnosti své na jevo nevystoupily.

A. *Stížnosti biskupů vzhledem na řád služeb Božích.*

1. Biskup z Gradisky připomíná, že mešní normální zpěv lid velmi roztržitým činí a že proto má býti odstraněn. (Josef II. zavedl „normální“ mešní zpěv, kde se věčně ty samé písně v jistém pořádku po sobě zpívaly. Zapomněl, že i při pobožnostech platí pravidlo: Variatio delectat.)

2. Biskupové z Labódu (Lavant), z Haliče a z Litoměřic stěžují si na odstranění processí; a Litoměřický navrhuje, aby se biskupům dovolilo, by v případech všeobecné potřeby dle svého dobrozdání processí nařizovati a návštěvu jistých kostelů věřícím dovolovati mohli.

3. Arcibiskup Pražský vede stížnost na odstranění a) svátků sv. ostatků, který se dříve po tři dni v jeho metropolitním chrámu slavíval, b) na zrušení ustavičného klanění se Svátosti oltářní v Praze.

4. Arcibiskupové Lublaňský a Vídenský bědují nad zákazem, že se více mší sv. najednou sloužiti nesmí; první prosí za dovolení, aby se v jeho metropolitním chrámu směly najednou tři mše sv. sloužiti; druhý žádá, aby i při postranních oltářích v hlavním městě mše sv. byly dovoleny.

5. Biskupové Budějovický, Litoměřický a Linecký stěžují si na zrušení pobožnosti v pašijovém týhodnu obvyklé.

6. Biskupové Budějovický a Linecký připomínají: Řád pobožností jest při předepsaných zpěvích mešních a modlitbách příliš jednoduchý, proto měly by se tyto zpěvy a modlitby dle církevních časů a svátků střídati.

7. Biskup Budějovický žádá, by mohl zakázaný výstav sv. ostatků opět zavésti.

8. Vídeňský kardinal arcibiskup naříká si na zkrácení odpoledních služeb Božích, a navrhuje, aby se směly odpolední kázaní (rovněž i litanie) pro vyučování mládeže, potom v neděli a ve svátek litanie s vystavením nejsvětější Svátosti v monstranci, s musikálním „Regina coeli" neb „Salve regina" a s druhým požehnáním odbývati.

Dále si stěžuje

9. na obmezenou úctu Panny Marie a svatých, a

10. na odstranění odpoledních kázaní.

11. Slavné mše sv. (Hochämter) a odpolední litanie konají se dle připomenutí Vídeňského kardinala s velmi malou slavností a nikoliv ve všech chrámích; biskup Linecký navrhuje na velké svátky instrumentalní hudbu při mši sv., a pro venkov zavedení salcburské mše (?).

12. Dle připomenutí biskupa Lineckého není (v předešlém zákonodárství) na opravu a zlepšení kázně pro kajicníky žádný ohled vzat.

Pozn. Tento článek, jenž se nalezal v zadání biskupa Lineckého, zdál se samé duchovní dvorní komisi nesmírně servilní; proto odpověděla k tomuto článku:

„Do soukromé zpovědi neb kázně pro kajicníky se duchovní komise nikdy nemíchala, a má za to, že ani teď míchati se nemusí."

13. Aby se nesmírnému návalu lidí ku sv. zpovědi (Beichtkonkurse) předešlo a patřičná kázeň pro kajícníky se zavedla, navrhuje biskup Linecký: aby se biskupům přikázalo, by odpustků na jisté časy a místa nevázali, nýbrž lidu oznámili, že jen ten má nárok na odpustky,

kdo dobře připraven přijde ku sv. zpovědi v takovou dobu, když žádného návalu (konkursu) není, a zpovědník dosti času má; když poučení zpovědníkovo přijme a zachová; a když modlitbu odpustkovou vykoná. Též se domnívá biskup Linecký, že by by bylo dobře (?), kdyby se malé odpustky, připojené k uctění kříže, obrazů atd. raději na slyšení kázaní, na přítomnost při křesťanském cvičení, na křesťanské vychovávání dítek a jiné užitečné skutky přeložily.

Článek tento jest koruna nejpodlejší servilnosti. Biskup katolický se opovažuje navrhnouti, aby vláda biskupům *nařídila*. A co má nařídíti? by biskupové s jedné strany v ryze církevní záležitosti, jako jsou odpustky, povinnost svého úřadu konali, a s druhé strany aby předsevzali úkony, ku kterým nejsou oprávněni. Sama duchovní dvorní komise se nad tím zarazila a odpověděla: „Duchovní komise se nikdy nepouštěla do vydávání rozkazů o tom: jak se odpustky mají vykládati a jak se jich má užívati. Ona to nepovažuje za předmět své působnosti, nýbrž za povinnost biskupského úřadu. Jakkoli velice užitečný jest návrh biskupa Lineckého, přece nelze jej odtud jiným biskupům odporučovati. Jemu, biskupu Lineckému, nechť se zůstaví volnost, aby tuto tak užitečnou kázeň odpustkovou ve své diecési zavedl.“ Jaká to byla útěcha a radost pro duchovní dvorní komisi, že se mohla nad biskupa církevnější ukázati!

14. Tentýž biskup žádá, aby opět zavedeny byly záduší mše sv. (Seelenämter); a

15. bývalé večerní pobožnosti.

16. Biskup Litoměřický žádá, aby opět zavedeno bylo kázaní a pobožnost na poslední den v roce, což obé dříve bylo zrušeno.

17. Biskup Linecký navrhuje, aby se modlitby církevních žehnání místo v latinské konaly v řeči německé.

Zde opět poučuje komise biskupa: „Do liturgie a do užívání řeči při obřadech se duchovní dvorní komise nikdy nepouštěla, a dle stávajících nejvyšších nařízení též pouštěti nesmí.“

18. Na zrušení všech bratrstev stěžují sobě biskupové z Haliče, Vídně, Budějovic, Brixenu a Gradisky, z nichž by se dle mínění Vídeňského kardinala obzvláště bratrstvo Nejsvětější Svátosti Oltářní, dle mínění biskupa z Gradisky bratrstvo Nejsvětější Svátosti a pak Matky Boží, dle mínění biskupa Budějovického též bratrstvo Nejsvětější Svátosti a pak lásky k bližnímu měly opět zavésti; biskupové Haličtí prosí, by se jejich zavedení ouplně biskupům přenechalo. Dle vyjádření biskupa Brixenského přeje si konečně lid zavedení všech bývalých bratrstev.

19. Mimo tyto žaloby vzhledem na služby Boží stěžují si ordinariové Pražský, Brixenský, Gradištský, Litoměřický a Linecký na to, že se zeměpanská nařízení s kazatelen prohlašovati musí, čímž prý kazatel často bývá nucen, slovo Boží zkracovati a posluchači bývají čtením mnohých pro kazatelnu se nehodících předmětů z pobožnosti vytrhováni. Biskup Litoměřický radí, aby se jen taková nařízení, která se na předměty církevní a na mravní polepšení vztahují, s kazatelny ohlašovala; dle mínění biskupa Lineckého měla by se všecka nařízení vládní od světského úředníka před kostelem v přítomnosti duchovního správce vždy teprvé po službách Božích předčítati.

Každý, kdo tato biskupská zadání přečte, bude s námi souhlasiti, nazveme-li je velmi ponížnými a skromnými; ale nicméně duchovní komise dvorní biskupům ani v těchto článcích nepovolila.

Dvorní komise byla r. 1790 takto složena: Předsedou byl česko-rakouský dvorní kancléř svobodný pán Kresel, hlavní to faktor a rádce při všech opravách císaře Josefa II. na poli církevním, a zároveň provincialní velmistr

svobodných zedníků v Rakouských zemích! přísedícími byli dvorní radové: baron Heinke, Fritz, Haan, Zippe, Sonnenfels a dvorní sekretář Bischelsdorfer, kteří svým smýšlením byli taktéž svobodní zedníci.

A nyní, znajíce složení tohoto nejvyššího úřadu pro duchovní záležitosti, nemůžeme překvapeni býti návrhem, který od této komise byl císaři předložen a jenž zní:

„Při tak různém smýšlení biskupů zdá se to býti na povážení, aby celá bohoslužba a její regulování do rukou biskupů byla vložena; neboť bychom měli v krátkém čase tolik rozmanitých pobožností, kolik máme diecésí, a v mnohé bychom spatřili, jak zase znovu se zavádí ono pobožnůstkářství, kterému lid již odvykl a které u větší části jen k potupě a snížení náboženství slouží. Domníváme se tedy: že se biskupům nemá dovoliti, aby podstatnou změnu v řádu služeb Božích předsevzali, nýbrž, kdyby jednotlivé osady zvláštní žádosti za dovolení nějaké pobožnosti jim podaly, a tyto osady vzdor poučení od svého předsevzetí odvrátiti se nedaly: nechť v každém případě biskup učiní oznámení zemské vládě, a teprvé když tato svolí, ať také biskup se své strany povolení udělí. Kdyby biskup za to měl, že v jednotlivých případech, kdež dovolení se strany zemské vlády bylo odepřeno, se jim děje nějaká křivda: jest jim úplně volno, celou záležitost dvorní komisi přednesti.“

Toto žebronění biskupů „v každém jednotlivém případu u zemské vlády a u dvora,“ aby mohli zákonitě processí držeti, růženec se modliti, litanie zpívati atd. jinak, než bylo v cís. patentu nařízeno, trvalo až do r. 1848. Správcové duchovní však v případech potřeby svých osad nenastupovali této cesty žebronění, nýbrž uspořádali si processí, modlitby, pobožnosti o své ujmě, jakkoli nebyly v patentu zahrnuty aneb docela se patentu protivily. Úřadové toto jednání buď přehlídli, ještě František I. byl zbožný panovník, aneb předpokládati lze,

že patent o řádu služeb Božích alespoň mnohým z nich ani znám nebyl.

B. *Stížnosti týkající se vykonávání úřadu biskupského.*

1. Že světští úřadové do záležitostí duchovních se mísí, na to stěžují si všickni biskupové, vyjma jen Lineckého a Brněnského biskupa. Vídeňský kardinal takto se vyjádřil: „Zaměstnání duchovní komise dvorní zdá se v tom záležeti, aby kláštery rušila, počet katolických kostelů zmenšovala, avšak za to počet kalvínských a luteránských modlitebnic rozmnožila, simultaneum služeb Božích zaváděla, aby celibát odstraňovala, proti všeobecné církevni kázni nové výnosy a nařízení činila“ atd. Obdrževši vyjádření to rozjitřila se komise náramně a praví k tomu Nr. 1. „Jest to stížnost bez důkazů, ano docela beze všeho udání předmětu, kterou jen ti vésti mohou, jimž se nedostává důkazů. kteréžby na skutečných událostech a tudíž na pravdě spočívaly, a kteří větším dílem sami nevědí, co se vlastně duchovním předmětem rozumí. Ku předmětům duchovním náleží pouze dogmatické články víry, úkony kněžské při oltáři a v tajném soudu zpovědním. Ještoť však nyní ani písmenka nějakého nařízení nevyšla, kteráby o těchto záležitostech byla něčeho stanovila: odpadá úplně tento článek co querela vaga.“

2. Biskupové z Haliče, z Gradisky a Vratislavi stěžují si na to, že zrušeno jest spojení s Římem a že v cirkuláři z 31. prosince 1781 obsaženy jsou necírkevní zásady, (Viz: Článek Josef II. str. 188 v Čas. D. 1874.)

3. Biskupové ze Sekova, Gradisky a Vratislavi naříkají na zápověď, že se papežské bully prohlašovati nesmí. Dle mínění biskupa Sekovského „jsou mnohé bully od drahných časů v platnosti, a dlouholetým užíváním proměnily se v bully diecésní. (?) Některé mezi nimi, jako bully „Complices“ a „Contra sollicitantes“ jsou prý

velmi spasitelné, jejichž zrušení by velmi škodlivé následky v zápětí mělo."

Nad touto ať řekneme skromnou prosbou rozlila se žluč dvorní komise, která plná zlosti k tomuto článku odpověděla: „Kdo na jedné straně zná dějepis, a na druhé ví, že jest to jedna z nejobyčejnějších zásad římského kurialismu, podloudnickými cestami, prostředkem tajných bull a breví fanatismus náboženský v duchu obecného lidu rozněcovati, a když se rozjitření zbudí, způsobiti, aby lid nejlepším a nejzbožnějším zámyslům svého zeměpána se protivil: ten beze vší pochybnosti ještě dnes najde tajné struny oněch smutných událostí, které před krátkým časem v belgických zemích způsobily, že nejsvětější ústavy nemohly býti zřízeny.

Květnatá to zajisté řeč vysokého úřadu o Stolici apoštolské a jejím jednání. Ony „nejsvětější ústavy" byly generální semináře (Viz čl. Josef II. str. 182—187. Vychování duchovenstva.)

4. Vyjádření všech biskupů proti generálním seminářům, vyjmouc Brněnského, Litoměřického a Králové-Hradeckého biskupa.

5. Vyjádření biskupů o tom, že odňata jest jim právomocnost nad osobami duchovními.

6. Vyjmouc kardinala Vídeňského, pak biskupy z Lince, Králové-Hradce a Lubna (Leoben) stěžují si všickni biskupové na zápověď pro jejich pastýřský úřad tak škodlivou a je v očích lidu snižující, že bez svolení zemské vlády nemohou kurendy ohlašovati.

7. Arcibiskupé Pražský a Olomoucký, pak biskupové Sekovský, Králové-Hradecký, Litoměřický, Gradištský, Lubenský (Leoben), Brixenský a Kerský (Gurk) stěžují si na to, že taková nařízení, která se duchovenstva týkají, krajskými úřady prohlašována bývají.

8. Stížnosti skoro všech biskupů proti patentu císaře Josefa II. o manželství.

9. Žádosti, by se biskupům zase udělilo právo přihlížeti ku správě náboženských nadací.

10. Biskupové z Lince, Vratislavi, Gradisky, Brixenu, Litoměřic, Labódu a Lubna prosí, by směli nahlédnouti do správy a účtů náboženské matice.

11. Žádosti biskupů stran udělování obročí.

12. Jedenácte biskupů stěžuje si na to, že odňato jest jim právo vyřizovati pozůstalosti po duchovních.

13. Stížnosti, že taxy jsou biskupům odňaty.

14. Aby co do předmětů náboženství a mravů se týkajících mezi duchovními principielní jednota byla docílena, přejí si biskupové Budějovický a Kerský (Gurk), by se biskupům dovolilo svolání synod diecésních, a Budějovický dokládá, že by se později též provincialní a národní koncilia slaviti mohla.

Bohužel jest to smutný úkaz, že v celém Rakousku jen dva biskupové takovou žádost přednesli, a že z nich zase jen jediný poznal, co tenkráte mohlo býti vydatnou ochranou proti byrokracii. Kdyby se byli biskupové nejprvé mezi sebou usjednotili a v pevný šik se postavili: nebyla by se církev v oné porobě nacházela, v jaké po celých 60 let trvala.

Jak ostrou zbraní by synody provincialní a říšské proti svrchovanosti státu nad církví byly, a jak by všemu míchání se byrokracie do záležitostí církevních konec učinily: cítila velmi dobře dvorní komise, a dala na tento článek následující odpověď: „Nikdy nebylo biskupům zakázáno, slaviti synody diecésní. Nyní ale k jejich odbývání uděliti všeobecné povolení, není zapotřebí, poněvadž k tomu není žádné příčiny, a pak jenom dva biskupové o tom zmínku činí; a dále to není ani radno, poněvadž

tak velkých shromáždění duchovenstva v politickém ohledu není si co přáti.

„Na místo synod diecésních vstoupily vlastně konsistoře a když tyto ve spojení s biskupem řádně svůj úřad zastávají, a venkovské děkany (vikáře) v patřičné činnosti a bedlivosti udržují, mohou zajisté beze vší obtíže v nejkratším čase přinésti veškerý onen prospěch, jejž od synod očekávati lze. Tento článek možno tedy pominouti.“

O synodách provincialních a o koncilech říšských neb národních opatrně mlčí dvorní komise. A jak bystrá jest ta její logika: „Biskupům nebylo zakázáno slaviti synody — ale slaviti se jim dovoliti nemůže a není to ani radno. Mohou — ale nemohou. Konsistoř zastupuje. synodu diecésní; hlas tedy biskupských úředníků jest hlasem svobodného duchovenstva; kancelář — hlasem upřímným správců duchovních, na mnoze na vinici Páně sešedivělých. Sněm Tridentský, jenž nařizuje, aby synody diecésní každý rok se konaly, věděl, proč tak činí; rovněž papežové ne na darmo na slavení synod provincialních a diecésních naléhali. Zaniknutí synod a poroba církve v jedno splývaly.

15. Arcibiskup Pražský stěžuje si na to, že dle rozkazů vládních biskupové listiny mešních fundací auctoritate ordinaria potvrzovati nemohou.

16. Olomouc naříká na poštovní porto in officiosis.

17. Haličtí biskupové prosí, aby jim bylo při visitacích dovoleno misionářská kázaní konati. (S touto žádostí byli odmrštěni.)

18. 19. Biskup Olomoucký stěžuje si na zřízení Brněnského, Pražský arcibiskup na zřízení Budějovického biskupství.

20. Arcibiskup Pražský vede stížnost v příčině odtržení některých beneficií, která dříve k arcibiskupství pražskému patřila, nyní ale jeho suffraganům jsou přidělena.

21. Biskupové Lombardští přejí si, aby co do předmětů víry pravomocnost svou dle kanonů provozovati mohli.

22. Arcibiskup Milánský stěžuje si na to, že odňata jest mu pravomocnost na jeho panství Valsoldě.

23. Biskup Brixenský stěžuje si na to, že se od něho proti smlouvě patronatní příspěvky žádají.

24. Biskup z Lubna prosí, aby mu brzy vyměřena byla dotace pro jeho kathedrální chrám.

25. Biskup Labódský naříká na skrovný počet svých kanovníků a prosí za systemizování konsistoře.

26. Vídenský kardinal si stěžuje na to, že jen ti se mohou kanovníky státi, kteří více let ve správě duchovní pracovali; tudíž jen starší a často ku práci neschopní kněží dosahují důstojností, které přec větší činnosti vyžadují.

27. 28. Jsou stížnosti ohledně přesídlení kanovníků a odejmutí prebend, pak žádostí biskupů z Tarnova a Gradisky, by mohli čestné kanovníky (bez obmezení počtu) jmenovati. (Dle patentu mělo býti při metropolitní kapitole osm, při kathedrální šest čestných kanovníků.)

29. Biskupové Haličtí stěžují si, že konsistorní protokoly dvakráte v týhodnu ke gubernium předkládati musí, což k nim jakousi neoprávněnou nedůvěru předpokládá; mimo to rozličné vady duchovenstva k velké škodě jeho se tudy světským úřadům sdělují.

30. Biskupové Haličtí prosí, aby si se soudy latinsky dopisovati mohli.

31. Rozličtí biskupové prosí, by se venkovským děkanům jejich dřívější honoráry, které se jim při visitaci jednotlivých far vyplácely, ponechaly; neboť tímto spůsobem se budou moci místa děkanská vždy vybranými „subjekty“ osazovati.

C. *Stížnosti vzhledem na pastýřský úřad správců duchovních.**)

3. Arcibiskup Pražský stěžuje si na to, že duchovním správcům uložena jest povinnost, aby o nemanželských dětech zprávu podávali, ano i šatstvo pro ně obstarávali.

4. Biskup Litoměřický vede stížnost na to, že duchovní správcové v neděli a ve svátek k úřednímu jednání bývají obsíláni.

5. Biskupové Linecký, Budějovický, Lubenský a Olomoucký stěžují si na to, že světští úřadové s duchovními správci velmi neslušně zacházejí. „Veškerá vážnost" praví biskup Olomoucký, „mizí a výnosy vládní jsou plny úštěpků (mit Sticheleien Orig.) To samé stává se i vrchním pastýřům." Tito biskupové prosí, by se úřadům i lidu více slušnosti a vážnosti k duchovním odporučilo.

Zároveň poukázali biskupové k četným hanopisům proti duchovenstvu vydaným na ujmu vážnosti stavu tohoto. Na toto poslední odpověděla komise ve své svobodozednické klidnosti takto: „Hanopisy jsou vůbec zákony censurními zakázány, a zde v c. k. státech není známo, že by se něco takového proti duchovenstvu tisklo: protož nesnadno určiti, zdali tato stížnost biskupů jest odůvodněna. Zatím zákony censurní vzhledem na náboženství, stát a duchovenstvo teprvé v nejnovějším čase byly určitěji vyjádřeny: a tu se tato stížnost může za vyřízenou považovati." Císař Leopold aspoň poněkud položil meze nectnému počínání skribentů.

6. Stesky na zmenšení příjmů a zvýšení daní duchovních správců.

7. Stížnost na malý plat deficientů a žádost, aby navrácen byl diecésní fond emeritů kněžstvu.

---

*) Některé články méně zajímavé jsme tuto vypustili.

8. Stížnosti za příčinou nového rozdělení far.

9. Stížnosť na samostatnosť lokalistů.

10. Stížnosť biskupů ze sv. Hippolyta a Lince, že kooperátoři z náboženské matice svůj plat do ruky dostávají.

D. *Stížnosti vzhledem na duchovenstvo řeholní.*

1. Přání biskupů vzhledem na kněze řeholní, kteří ustanoveni jsou ve správě duchovní.

2. Stesky na úpadek kázně klášterní; prosba za odstranění opatů komendatarních.

Biskup Gall z Lince, který k zotročení církve velmi napomahal a proto u dvorní komise byl velice vážen, učinil návrh, „aby měli biskupové vliv na volbu preláta a tím aby klášterové od nich závislejšími se stali.“ K tomuto návrhu dala duchovní dvorní komise tuto resoluci: „By kláštery od biskupů ještě více odvislými se staly, navrhuje biskup Linecký, aby jemu udělena byla excepce při volbách prelátů, a aby kláštery byly nuceny přísahati, že se dle nařízení biskupských budou říditi. „Avšak,“ pokračuje dále komise, „při volbě preláta jest beztoho každý ordinarius buď in persona přítomen neb svým komisarem zastoupen, a ježto vždy řeholní kapitolu napomíná, by při volbě pravé ohledy (ächte Rücksichten) zachovávala, nebude mu za těžko volbu tak říditi, aby na muže nehodného nepadla; a kdyby se to nicméně proti všemu nadání státi mělo, může takovému instalaci in spiritualibus odepříti, a zeměpanští komisaři nepřipustí ho ku správě temporalií.“ — „Prozatímní excepce nezdají se docela se svobodnou volbou souhlasiti, a dávaly by jen podnět ku kollisím. — Rovněž není radno ani vhodno, aby se všechny kláštery k nové přísaze poslušnosti přinutily, ježto již bez přísahy zavázány jsou biskupa co svého vrchního pastýře poslouchati.“

Hle sama frajmaurerská komise měla někdy více církevního smýšlení, než mnohý biskup!

3. Zadání proti zrušení tak četných klášterů a prosby za obnovení jejich.

4. Biskupové Haličtí a Budějovický prosí, by pro mnichy a jeptišky zrušených klášterů byly určeny zvláštní domy, ve kterých by bydliti mohli.

Při zodpovídání této prosby zavedla duchovní dvorní komise sumarní jednání proti žádostem a stížnostem biskupů, a podala svou odpovědí důkaz, jak opovržlivě na biskupy pohlížela; praví: „Ze všech těchto stížností jest patrno, že se větším dílem arcibiskupům a biskupům jedná o to, aby se dopustili přechmatů, jakož aby se vmísili do světských práv zeměpanských a zároveň aby rozmnožili své příjmy; ale ani jeden návrh nebyl učiněn, který by směřoval k opravě přesné (ächten) církevní kázně neb pastýřského úřadu, což vlastně jest povinnou péčí biskupů. Vůbec spravedlivě můžeme za to míti, že každá stížnost, kterou jednotliví a nečetní biskupové na všeobecná, tudíž jednomu každému z nich zvlášť v známost uvedená nařízení nyní vedou, jest neodůvodněna a se zamítnouti musí, poněvadž mezi dvacíti arcibiskupy a biskupy není ani jediného, který by nerozuměl, zdali se stát do dogmat míchal aneb něco proti křesťanské zbožnosti a mravnosti nařídil; v kterémžto případě by zajisté všickni biskupové jednohlasně proti tomu povstati neopomenuli. Ještoť však něco takového při žádném článku se nestalo, ano jelikož si ani na jediný předmět většina biskupů stížnost nevede, nýbrž brzo ten neb někteří toto jiní opět ono odstraněné míti žádají: každý se domnívati musí, že po různu se naskytující nevědomosť neb vedlejší zámysly u mnohých jsou vodítkem stížností. (Dass unter mehreren zerstreute Unwissenheit oder Nebenabsichten den Leitfaden der Klagen ziehen.)“

Abychom toto jednání komise s biskupy pochopil a tyto aspoň poněkud omluvili, musíme uvážiti:

1. Biskupům nebylo dovoleno společně se poraditi.

2. Při tak rozmanitých předmětech, o kterých biskupové jednají, hlasy a náhledy jejich nutně roztříštiti se musely. A to

3. komise vlastně zamýšlela; když pak se to stalo, využitkovala toho ve svůj prospěch, a zamítla rady, návrhy a stížnosti jednotlivých biskupů.

4. Všickni biskupové, vyjma Brixenského a Olomouckého, již po celých dvacet let byli na své prestoly dosazováni vlivem dvorních osvícenců, kteří k této důstojnosti dle své chuti muže na mnoze necírkevního smýšlení jmenovali a málokdy se v některém biskupu zmýlili.

5. V nálezích a výnosech této komise nenaskytá se nikdy slovo „církev“ co církev, nýbrž napořád neurčité a široké slovo „náboženství;“ a komise si přeje, aby biskupové s těmatéž osvícenýma očima na náboženství patřili, jakými ona sama to činila.

Když si duchovní komise tak zpurně proti biskupům počínala, tuť jest na bíledni, že ostatní podřízení úřadové šetrněji nejednali, naopak na dráze snižování duchovenstva ještě dále pokročili. Biskup Jindřich ze sv. Hippolyta líčí ve svém zadání de dato 12. května 1790 počínání krajských úřadů v církevních záležitostech takto: „Krajským úřadům jest zachování náboženství, a vše, co sem spadá, totiž péče o školství i v oboru katechetickém a o zbožné nadace svěřena (dle nařízení ze 24. prosince 1782). Následkem toho osobují si krajští přednostové a komisaři rozmanitá práva, vyptávají se lidu na mravy a úřadování duchovních správců, a to často spůsobem velmi neskromným; prohledávají farní protokoly, visitují kostely, co se jim tam nelíbí odstraňují, rozhodují o službách Božích, udělují farářům ústní i písemné důtky, rozkazují

katechetům, aby v jejich přítomnosti na ukázku katechizovali, slovem, podníkají vše to, co ku kanonické visitaci biskupské náleží.“

Ze všeho toho poznává čtenář, jak rychle četná nařízení in publico-ecclesiasticis v život praktický přešla a jaké ovoce přinášela. Papež co hlava církve pro země rakouské zbytečným uznán a místo jeho zaujala duchovní komise dvorní, která byla hlavou církve katolické v Rakousku vůbec a každé diecése zvlášť, biskupové vedle ní byli pouze výpomocnými orgány, kteří jenom v některých ryze duchovních věcech, pokud i tu patenty obmezeni nebyli, rozhodovati směli.

Bohoslužba pozbyla své rozmanitosti, velebnosti a svého katolického rázu, kterýž všechny stavy, vzdělané i nevzdělané uspokojoval, a oblekla se v puritanskou jednotvárnost.

2. Ústupky Leopolda II.

Kdyby bylo šlo po náhledu duchovní dvorní komise, tuť by všechny žádosti, návrhy a stesky biskupské se byly položily ad acta, a zasílatele jejich nebyla by ostrá důtka minula. Svědčí to o rozhledu císařově, že se nedal tímto dvorním povětřím másti a přece něčeho na poli církevním podniknul. Uváživ četná zadání biskupův vydal dvorní dekret ze dne 17. března 1791, kterým vše, co bylo křiklavé a příliš do očí bilo a mysle uráželo, odstranil, avšak nicméně systemu starého i nadále se přidržel. Vše, co se za něho stalo, jest následující:

1. Řád služeb Božích musel býti sice tak zachováván, jak bylo předepsáno (viz cit. pat. §. 1. čl. 1.); však biskupům bylo dovoleno, aby nové, rozličným časům a svátkům církevního roku přiměřené modlitby a písně pro veřejné služby Boží, jakož i zvláštní pobožnosti a průvody sestavili a je vládě ku potvrzení předložili! (§. 1. čl. 4.) Užívání latinské řeči v liturgii bylo obnoveno.

2. Papežské právo dispensační v některých věcech uznáno.

3. Placetum královské s ohledem na všechny papežské bully, minulé i budoucí, jakož i na všechny výnosy biskupské zůstalo v platnosti; avšak císař nařídil, aby pro budoucnost všechna nařízení vládní duchovenstva se týkající přímo biskupům skrze gubernie a nikoli více skrze krajské úřady byla zasílána; tím se ordinariáty postavily na roveň guberniím, kdežto dříve stály vedle krajských úřadů neb i docela pod nimi (Pat. l. c. §. 2. čl. 1. a 4.).

4. Biskupové mohli bez přivolení politických úřadů výpomocné kněze z jednoho místa na druhé překládati; dovoleno biskupům nahlédnouti do správy zbožných nadací. Avšak se svou žádostí, aby mohli míti účastenství ve správě náboženské matice, jsou biskupové odmrštěni, poněvadž prý to není jejich záležitostí.

5. Aby správcové duchovní proti opovržlivému nakládání se strany nižšího úřednictva byli chráněni: obmezena jest moc krajských a hospodářských úředníků tak, že shledavše nějaké přestupky duchovních správců, kterých se tito proti patentům dopustili, nemohli v tom ohledu více samovolně zakročiti, nýbrž musili nejprvé duchovní vrchnosti o tom sdělení učiniti, a teprvé když tato nezakročila, mohli se ku vládě zemské (Cit. pat. §. 3. čl. 4.) obrátiti.

6. Generální semináře jsou zrušeny, a pokud fondy stačily, obnoveny jsou opět semináře biskupské i s theologickými ústavy; avšak methoda a učební knihy zůstaly tytéž, jako na ústavech státních.

7. Zakázány jsou brožůrky a spisy, kterými se katolické náboženství, jeho obyčeje a duchovenstvo tupilo, a censura obdržela v té stránce jiná nařízení, než jakými se za Josefa II. řídila.

Z toho seznati lze, že ovšem za Leopolda II. v jednotlivých věcech se staly četné ústupky a jakýsi pokrok, avšak system svrchovanosti státu nad církví se nezměnil; neboť výslovně praví onen patent ze dne 17. března 1791 (ku konci): „Jinak v platnosti své zůstávají všecka nařízení a rozkazy, které se na veřejné ústavy vyučovací, na censuru knih, toleranci náboženskou, pořádek služeb Božích, správu duchovní a kázeň klášterní vztahují, a tuto předeslaným dekretem zrušeny neb změněny nejsou.“ Zůstaly tedy v platnosti všecky josefínské zákony o právech biskupů vzhledem na Řím, o exemcích, o manželství, o zbožných skutcích atd. Celek zůstal; toliko v jednotlivých stránkách se církvi ulehčilo.

3. Jednání císařovo s kláštery.

První, co císař vzhledem na kláštery učinil, bylo, že zrušil opaty komendatární, kteří se pravými hrobaři řeholí býti osvědčili. Zdá se, že klášterům v tomto ohledu jakési pokynutí bylo dáno, aby za řádné volby žádaly; neboť benediktini z Mölku ve své žádosti ze dne 24. června 1790. dokládají „že k této prosbě zvláštním pokynutím a milostivě vyjádřenou přízní Jeho Veličenstva pohnuti byli.“ Toho pokynutí a příznivého smýšlení u dvora požívše, prosili klášterové jeden po druhém za řádné volby opatů a císař vyřídil je výnosem ze dne 24. července 1790, kde praví: „Klášterům nechť se vesměs ve jménu mém oznámí, že jim uděluji úplnou svobodu, aby své préláty od nynějška tak jak dříve v obyčeji bylo, opět volily.“ Duchovní komise dvorní, která by dříve za Josefa II. podobné prosby s největším rozhořčením byla zavrhla, seznavši, že se vítr u dvora obrací, nyní proseb těch vydatně podporovati nemeškala.

Začasté císaři zasílány jsou prosby za obnovení zrušených klášterů. Tyto prosby vycházely od bývalých

konventualů a kapitularů těchto klášterů. Odpověď na ně nebyla z počátku příznivá, neboť zkrátka zněla: „Nechť se prozatím v registraturách uschovají.“

Leč brzy i celé obce a města žádala za obnovení svých bývalých klášterů. Tak město Friedau ve Štýrsku prosilo za obnovení tamního kláštera františkánského a v čele podpisů stálo jmeno hraběte Koenigsackera, c. k. podplukovníka. Prosba ukazuje na schudnutí města, které nastalo zrušením kláštera, chválí duchovní správu otců františkanů a praví, že občané od té doby své daně platiti nemohou; neboť k vůli klášteru přicházelo množství cizinců do města, kdežto nyní vše leží ladem a obyvatelé nouzi trpí.

Až do 15. června 1790 sešlo se takové množství proseb podobného obsahu v císařském kabinetu, že císař vydal vlastnoruční list v následujícím znění: „Milý pane Kresel! V příloze vám odesílám mně podanou žádost všech klášterů v Čechách stávajících, kteroužto za své vlastní zachování jakož i za obnovení již zrušených klášterů a opatství prosí; k této prosbě připojuji ještě jiné z Moravy a Horních Rakous mně zaslané, jakož jsem již dříve podobné žádosti nejvyššímu kancléři doručiti dal. Všechny tyto žádosti ať uváží spojená kancelář dvorní ve srozumění s komisí duchovní.“

Výsledek těchto žádostí byl, že mnohé kláštery, nad kterými ortel zrušení za Josefa II. už byl vyřknut, se zachovaly, ano některé už zrušené kláštery se obnovily, jiným statky jejich se navrátily a dovolení se udělilo, aby kandidáty přijímati a jmění své spravovati mohly.

Belgickým provinciím slíbeny byly ještě větší svobody, než jakých měly za Marie Teresie; panství dynastie Habsburské tam opět na krátký čas obnoveno; avšak francouzská revoluce vše opět zrušila.

Úřadům nebylo to příliš vhod, že s duchovenstvem

nemohly tak bezohledně nakládati, jak se tomu v předešlém desítiletí byly přinaučily. Tak Linecké gubernium ve svém zadání ze 12. srpna 1790 ku dvorní vládě proti opatu Kremsmünsterskému, kterého císař Josef II. sesadil, na tohoto opata žaluje, že se opovážil proti praesidium a zemské vládě hrozeb a urážlivých výrazů užívati, (bezpochyby se toto obvinění vztahuje na onen čas, kde gubernium o své ujmě konfiskaci nařídilo). Gubernium tvrdí, že podřízení řeholníci jsou proti prelátovi zaujati, a radí konečně, „aby se Kremsmünsterským svobodná volba nedovolovala, poněvadž předvídám (slova praesidentova), že klášter Kremsmünsterský svůj pych v tom provede, aby preláta, jehož Jeho Veličenství císař Josef II. sesadil, opět sobě zvolil.“ (Duchovenstvo tedy jest proti sesazenému opatovi zaujato, je mu nepříznivé a nicméně ho předce zvolí!*)

Císař Leopold II., tento obnovitel říše, byl by jistě více pro církev učinil a snad i úplnou svobodu jí udělil, kdyby mu bylo popřáno bývalo déle panovati. Leč u prostřed četných jeho snah pro upravení říše uvnitř zasáhla ho smrt. Umřel po dvoudenní nemoci 1. března 1792, a na trůn vstoupil jeho syn František I.

KRONIKA.

Křesťanské dítky otce židovského.

Dotaz:

R. M. israelita žádá místního faráře v P., aby pokřtil novorozené dítě jeho a zároveň druhé jeho dítě, 16 měsíců staré.

---

*) Sr. Brunner, Mysterien str. 542—564.

Manželka jeho pochází z Ameriky a byla katolička; 3 starší dítky jsou v Americe křtěny po katolicku.

Když se z Ameriky navrátil do Čech, porodila manželka jeho před 16 měsíci dceru, což on představenstvu obce israelitické (Kultusgemeinde) oznámil za tím účelem, aby dceruška do matriky narozených byla vepsána.

Aby pak mohl s nevěstou svou civilně býti oddán, prohlásila se tato za bezkonfesionální („konfessionslos"), načež oba u c. k. hejtmanství v X. před 2 měsíci byli civilně oddáni.

Nastává otázka:

1. Čeho má duchovní šetřiti, dříve než udělí sv. křest dotčeným dvěma dítkám?

2. Kterak má dítě před oddavkami narozené do křestní knihy vepsati, čili jinými slovy, maje vystaviti křestní list tomuto dítěti, co napíše do rubriky křestního listu „porod?"

3. Čeho učiniti třeba, aby i starší v Americe pokřtěné dítky per matrimonium subsecutum pro foro civili byly legitimovány?

Pozn. V listině oddací od c. k. hejtmanství vydané stojí psáno, že oba snoubenci jsou stavu svobodného, ženich israelita, nevěsta bez konfesí. V „Geburtsscheinu" dítěte 16 měsíců starého stojí psáno: „eheliches Kind," ač listina tato byla vystavena před 15 měsíci, tedy před uzavřením oddavek civilních. *J. S.*

Odpověď.

ad 1. Především vytknouti sluší, že podle všeobecných církevních i rakouských světských zákonů (ze dne 25. května 1868) farář jest oprávněn obě dítky pokřtíti, poněvadž se to děje cum consensu parentum. Co se matky týká, tať ovšem po přirozeném právu povinna jest, dítky své po katolicku dáti křtíti, protože, ač se za bezkonfesionalní prohlásila, nepřestala přece býti katoličkou.

Ovšem ale potřeba toho žádá, aby byla podána dostatečná garancie ohledně katolického vychování dítek; jinak by se snadno státi mohlo, že od otce žida a matky bezkonfesionalní by dítky buď vůbec bez náboženského vědomí byly zůstaveny, aneb spíše talmudu se přiučovaly nežli křesťanskému katechismu.

V tomto směru po našem dobrozdání nestačí katolická vychovatelka (guvernantka), kterou dotyčný žid v domě svém chová. Neboť ta jest v domě dnes, ale zítra může na její místo nastoupiti židovka. Máme za to, že katolické vychování dotčených dítek jen tenkráte za pojištěné se považovati může, když otec žid listinou od veřejného c. kr. notáře pověřenou aneb soudně stvrzenou se zaváže pro všecku budoucnost, že o katolické vychování dítek se postará.

ad 2. Jelikož občanský sňatek obou dotyčných rodičů byl teprv přede 2 měsíci uzavřen, nemůže dítko starší, před 16 měsíci zrozené ani quoad forum civile za manželské býti považováno, byť i v židovském vysvědčení stálo „ehelich.“ Paragrafy talmudu a mazóry nic nerozhodují v Canonicum.

Dítko druhé, teprv po oddavkách rodičů narozené, napíše se co zrozené v občanském manželství dle Instrukce z 3. června 1868 §. 26. Také do rubriky „porod“ v křestním listu vepíše se: pro foro civili manželský. Ze slova „pro foro civili“ každý správce duchovní sezná, že pro foro ecclesiae jest nemanželské.

ad 3. Co se týká civilní legitimace ostatních dítek v Americe narozených, máme za to, že není věcí duchovního správce, aby se dále o tuto legitimaci staral. Správce duchovní by jen tenkráte další kroky podniknouti měl, kdyžby se mu naskytla dost malá naděje, že občanské manželství se dá proměniti v manželství církevně platné, t. j. že otec žid přijme víru křesťanskou. Pokud ale na-

děje té nestává, rciž pouze otci, aby se u věci té obrátil k c. kr. místodržitelství. *Redakce.*

Vinum de vite.

„Liter. Handweiser" sděluje v čís. 147. u výtahu několik novějších spisů jednajících o *vyrábění vína*, aby ukázal, jaké opatrnosti jest třeba při objednávání vína mešního. Z výtahu toho dovídáme se totiž, že víno, jaké do obchodu přichází, jest z většího dílu uměle připravované, tak sice, že v něm bývá pouze jen asi pátý díl pravé révové šťávy. *Schüch* píše ve své „Pastoraltheol." (sv. 2. str. 145.): „Obyčej, víno uměle připravovati a přirozené víno kaziti, rozmohl se v takovém stupni, že při víně obyčejnou cestou objednaném nestává ani nejmenší jistoty, ba ani kladné pravděpodobnosti, že se ho může za dovolenou aneb aspoň platnou látku k nejsv. oběti užiti."

Nejen že od mnohých obchodníků a mnohdy i od vinařů samých ze špatného a kyselého vína přimícháním cukru, vody, lihovin, a často i škodných přísad sladké a lahodné víno se připravuje, alebrž často se i z látek s plodem révovým ani nejmenší podobnosti nemajících vyrábí tekutina vínu z hroznů tlačenému tak podobná, že jen cvičení zkoumatelé a i ti ne vždy s jistotou takový podvod odkrýti dovedou.

Jelikož od platnosti látky obětní platnost oběti samé závisí, při tomto stavu vína obchodního ale téměř s úplnou jistotou říci se může, že takové víno jest látkou k oběti neplatnou, nejsouc vínem přirozeným — „*vinum de vite*," jak rubrika žádá, mělo by mešní víno vždy s největší opatrností býti objednáváno. Zejmena měly by pastorální konference vzíti v pilnou poradu, jakým spůsobem by si mohli duchovní opatřiti pravé, nestrojené obětní víno.

Schüch radí, víno bráti od katolických duchovních osob neb korporací, které samy víno vyrábějí aneb od takových vinařů, jichž nábožnost a svědomitost (dle vysvědčení místního faráře) dostatečnou poskytuje záruku. — Lze ovšem nadíti se, že víno přirozené bude dražší než připravované. *J. B—k.*

Pozn. Redakce. Pokud nám povědomo, vydal nejdůst. p. biskup Mohučský v. Ketteler před lety rozkaz, aby farářové Mohučské diecése odbírali mešní víno jen od takových vinárníků, kteří se *přísahou* zaváží, jen opravdové víno z hroznů tlačené ku potřebám chrámů při nejsv. oběti dodávati. Domníváme se, že toto zajištění všude provésti lze a to tím spíše u nás v Čechách, kde nemáme korporací duchovních, jenž by vinný průmysl pěstovaly.

Fundace mešní.

Dotaz:

Při jednom beneficium v arcidiecési pražské jest 454 fundačních mší svatých. Jsou zde dva kaplani, každý z nich persolvuje do roka 192 mší sv., beneficiat pouze 70. Úroky na všecky mše vypadající činí 340 zl. Beneficiat béře celou tu summu sám a kaplany odbývá roční „štancí“ po 32 zl. Kaplani se domnívají, že jsou zkráceni, poněvadž „štance“ se dává tak jako strava, posluha, topivo a čistění prádla za práci v duchovní správě. Prosím o laskavé vysvětlení v příštím svazku „Časopisu katol. duchovenstva,“ jest-li stížnost kaplanů oprávněna, a jakým spůsobem by se mohli domahati nadlehčení. *K.*

Odpověď.

Dle znění svrchupsaného dotazu předpokládáme, že fundace ty vesměs připadají na faráře, a že také odměna za persolvování, totiž celých 340 zl. dle listin fundačních farářovi se vyplácí.

Církevní právo zná jediný případ, kde beneficiat smí

za mši sv. podržeti větší částku, než jakou odevzdá tomu, kdo tu mši sv. skutečně persolvuje. Jestliže totiž farář *ratione beneficii* jest zavázán k jistému počtu mší sv., a příjem za ně jest mu do kongruy vpočten, může farař tyto mše sv. (neb částku jich) dáti persolvovati z důležité příčiny také od jiného kněze, jest ale povinen tomuto dáti pouze stipendium v diecési zákonitě předepsané, tedy 50 krejcarů, byť sám celý zlatý neb více za jednu mši dostával. Kdokoli v jiném případě za mši, kterou od jiného persolvovati nechá, jemu nedá tolik co sám obdržel, vinen jest simonie.

V případě výš položeném dostává beneficiat za 1 mši sv. 74.^{9} krejcarů, tedy více než obnáší taxa diecésní. Dejme tomu, že oněch 454 mší vykázáno jest faráři ratione beneficii. Tuť by kaplanům byl povinen dáti za 1 mši sv. aspoň 50 krejcarů, tedy za 192 mší 96 zlatých.

Nejsou-li však mše sv. ratione beneficii, ale má-li farář kongruu jinak pojištěnou, jest povinen platiti celých 74.^{9} krejcarů a tedy za 192 mší 143 zl. 80 kr.

Domníváme se, že obojí záležitost, jak fundací mešních tak i štance by se dobrovolným narovnáním mezi oběma stranami provésti dala za příležitostí provedení kapitoly 13. diecésní synody z r. 1873 (obnovení neb uzavření smlouvy). Je-li však na dotyčném místě tomuto synodalnímu nařízení už vyhověno, budiž záležitost nejdůst. Ordinariatu ku platnému rozřešení předložena.

S ohledem na štanci nelze nám dáti určitou odpověď, ježto nevíme, jak velký podíl na štole jest kaplanům od beneficiata přenechán. *Redakce.*

Zpráva o XXXII. schůzi výboru Dědictví sv. Prokopa dne 29. prosince 1874.

I.

Schůzi zahájil p. probošt Václav Štulc co starosta, a přítomni byli členové výboru: pp. Dr. Bauer, Dr. Bo-

rový, kan. Ehrenberger, kapl. Havlů, kan. Heinrich, cerem. Kalous, Dr. Knobloch, novicm. Koblasa, prof. V. Neumann, rekt. Srdínko, admin. V. Švehla.

II.

Po schválení protokolu předešlé schůze oznámil jednatel prof. Dr. Bauer výsledek porady odboru hospodářského konané 2. listop. 1874 stran tisku spisu Dr. Lenze o nauce Husově.

III.

Pokladník p. rektor Srdínko sděluje, že se do dneška čítá 1178 členů Dědictví sv. Prokopa. Jmění spolkové vzrostlo o 1000 zl. v obligacích a 132 zl. $^1/_2$ kr. na hotovosti. Veškeré jmění obnáší nyní 51.600 zl. v obligacích, a 419 zl. 51 kr. na hotovosti.

IV.

Jednatel prof. Dr. Bauer podává zprávu o schůzi odboru vědeckého, konané 22. pros. 1874. Výbor se usnesl, aby sv. *Irenea* spis proti bludařům v překladě upraveném od prof. *J. N. Fr. Desoldy* ještě během r. 1875 nákladem Dědictví byl vytištěn.

V.

Starosta p. probošt Václav Štulc oznámil, že p. farář u sv. Štěpána v Praze, Vácslav Nykles, jsa jinými pracemi příliš zanešen, vystoupil z výboru; oznámení to vzato k vědomosti, načež vykonala se doplňovací volba. Zvoleni jsou na místo p. far. Nyklesa a Dr. Bréma (jenž se stal realním administrátorem v Libotejnici) za členy výboru: Dr. *Mikoláš Karlach*, síd. kanovník na Vyšehradě, a *Karel Řehák*, st. kaplan a katecheta u nejsv. Trojice v Praze.

VI.

Na základě §. 17. stanov vylosováno jest 5 členů výboru, a sice pp. kan. Ehrenberger, kan. Dr. Karlach, Dr. Knobloch, kan. Dr. Tersch a katech. Veselý. Všickni

byli opět znovu zvoleni. Kan. Ehrenberger opět zvolen místopředsedou, Dr. Knobloch zapisovatelem.

VII.

K návrhu p. Starosty usnesl se na tom výbor, aby se vykonala revise *jednacího řádu*, který r. 1862 byl vypracován, nyní pak s novými stanovami v souhlas uveden býti musí. Na ten účel zvolen zvláštní komitét 3 členů a sice: Starosta p. prob. Štulc, prof. Dr. Bauer a prof. Dr. Borový, kterýž návrhy své v příštím sezení výboru předloží.

VIII.

Učiněna usnešení, aby s knihou letošní spolu uveřejněn byl nový *seznam* členů Dědictví, dle diecésí uspořádaný, jakož i seznam zemřelých.

LXI. Seznam

údův a účastníků Dědictví sv. Prokopa.

(Vklady od 19. listopadu 1874 do 31. ledna 1875.)

P. T. Páni:

Frant. Opatrný, kaplan v Rakovníku 5 zl.
Innocenc Střelec, farář na Stráni n. Mor. 5 zl.
Ondřej Otáhal, kooperátor v Laškově na M. 5 zl.
Josef Hladík, kaplan v Blatné 5 zl.
Ant. Cetkovský, kooper. v Derfle n. Mor. 10 zl.
Jan Musil, kaplan v Dobřichově 5 zl.
Tomáš Prusík, kaplan v Louňovicích 10 zl.
Dominik Staněček, bohoslovec v Olomouci 5 zl.
Antonín Kobliha, bohoslovec v Olomouci 5 zl.
Jan Kolomazník, „ „ „ 5 zl.
Josef Bartoník, „ „ „ 5 zl.
Jan Šindel, „ „ „ 5 zl.

Frant. Maurer, kooperátor v Mrtníku 10 zl.
Jan Brázdil, kooper. v Brušperku n. M. 5 zl.
Josef Hrubý, kněz arcid. Olomoucké 5 zl.
Frant. Štědrý, kaplan na Peruci 5 zl.
Ignát Salát, dr. th., vicerektor semináře v Praze 15 zl.
Eduard Knobloch, dr. th., prof. nábož. v Praze 5 zl.
Václav Hlavatý, katecheta v Rakovníku 10 zl.
Karel Hanák, koop. v Bystřici pod Hostýnem 5 zl.
Hubert Ettl, kněz ř. kapuc. v Olomouci 10 zl.
Tomáš Polách, farář v Drahanovicích 5 zl.
Jan Šlégr, kooperátor v Českém Brodě 5 zl.
Josef Havránek, katecheta v Příbrami 5 zl.
Frant. Voříšek, bohoslovec v Praze 5 zl.
Frant. Mazour, koop. ve Velk. Újezdě n. M. 20 zl.
Tomáš Fabian, c. k. voj. duchovní v Brně 5 zl.
Gerlak Ant. Dvořák, kněz ř. prem. na Strahově 10 zl.
Josef Bukovský, katecheta v Kolíně 5 zl.
Vincenc Vaněček, kaplan na Smíchově 5 zl.
Frant. J. Jína, kaplan v Semilech 10 zl.

V Praze, 1. února 1875.

František Srdínko,
pokladník.

Literární oznamovatel.

Blahověst. Hlasy katolické. Nakladatel a redaktor: *František Srdínko*, ředitel kn. a. semináře i štud. konviktu, konsistorní rada a k. arcib. notář, pokladník Dědictví sv. Prokopa. Ročník 24tý. Leta P. 1874. V Praze, tiskem kn. arc. kněhtiskárny za Rohlíčka a Sieverse. Str. 492. Cena 3 zl. (s poštou 3 zl. 50 kr.)

S vřelou radostí vítáme starého soudruha na poli

literatury katolické, an ukončiv ročník 1874 hotoví se rokem letošním zakončiti první čtvrtstoletí svého blahodárného působení. Zanechajíce steskův na politování hodnou netečnost těch, kdož především o rozšíření listu tak prospěšného pečovati povinni jsou, povinnost tuto ale až dosavad zanedbali, těšíme se nepopíratelným úkazem, že „Blah." od mnohých kněží i nekněží s dychtivostí očekáván a s velkou bedlivostí čítán bývá. Pro takové jest psán a jim nechať i dále zdrojem útěchy a poučení zůs tane!

Přehlédneme-li ročník 1874, potkáváme se zde opět s onou všestrannou rozmanitostí, která čtenáře nikdy neunaví, a každému něco vhod přináší. Tu slyšíme slova hlavy církve Pia IX. v encyklice (str. 126), kteráž jedná o zákonech ohledně církve chystaných a spolu hlas biskupů našich (146) na tutéž záležitost se vztahující. Tento poměr církve k státu u nás i za hranicemi činí stežejný bod a střed ročníku celého. Sem směřují listy pastýřské (str. 59, 153), jakož časové promluvy posvátné (str. 265), biografie (76, 178) jakož i přehojné zprávy v kronice obsažené, v nichž se nátisky vypisují, jež církev v různých krajinách Evropy i v Asii a v Americe trpí. V homil. části nalezáme sv. Basilia řeč o postu (122), šestero postních úvah J. Smělého spracovaných na základě obrácení sv. Augustina (63), V. Hlavatého Promluvy k študujícím (281), z Massilona řeč při svěcení vojenského práporu a j. Bohatým zdrojem příkladů pro účely homiletické jest další pokračování „Podobenství Otce Bonaventury," o nichž jsme už při ročníku 1873 chvalně se zmínili. Poučení i zábavu poskytují vypravování delší historické: „Křest na Libušíně" (44), „Neměl srdce" (164), „Špatné vychování" (207), „Sedlák Souhrada" (375) a menší pěkné příklady (5, 21, 430). Prosa velmi často protkána bývá poesií, obzvláště utěšenými, zbožnou myslí a historickou věrností vynikajícími legendami, od probošta Václ. Štulce

a kněze Jana Vlčka spracovanými. V dopisech z vlasti i ciziny sděleny jsou zajímavé úkazy života náboženského, vysloveny tužby i stížnosti. Bohatý oznamovatel literární a Věstník osobní v každém čísle zvyšuje užitečnost časopisu tohoto. Sloh a mluva naskrz jsou důstojny a přesny, přitom však i obecnému lidu srozumitelny. Pročež poznovu odporučujeme pozornosti vel. duchovenstva katolický list tento, přejíce aby mu i mezi lidem vždy více přátel zjednáno bylo, což při láci „Blahověsta" zajisté věcí nemožnou není tam, kde dobré vůle stává.

Redakce.

Posvátná Kazatelna. Časopis kazatelský, vydává *Beneš Method Kulda*, síd. kanovník na Vyšehradě. Ročník XI. V Olomouci 1874. Nákladem Bedř. Grosse. Cena ročníku 4 zl. r. m.

Hned na začátku tohoto ročníku setkáváme se s obzvláštním druhem kázaní, kteráž jak za to máme, u lidu našeho veliké obliby dojdou; jsou to řeči na základě biografií *Svatých a Světic* Božích spracované; vdůst. p. vydavatel spracoval celý cyklus takových řečí, jimiž vědomosti posluchačů se obohacují, pozornost upoutá a pamět na konkretní příklady jsouc vázána značně utvrzuje. Spisovatel vybral k tomu cíli světce v Čechách vůbec známé neb takové, kterýchžto život pro jisté stavy obzvláště k následování se odporučuje. V postních řečech posvátných (Václ. Honejsek) na základě sedmera Bolestí Marie P. spracovaných cesta pravého pokání se vypisuje postupem exercicií Ignacianských. Četná jsou v ročníku tom kázaní směru apologetického a dogmatického; zejmena jedná se o podstatě Boží 631. 743., o Kristu Mesiáši 66. 111. 339. 365. 431., o zjevení 124. 173. 192. 345. 398. o církvi 621. o věčnosti 12. 930. Mimo jiné čteme i jedno v slováckém nářečí str. 769. Velkou rozmanitost poskytují kázaní příležitostná, z nichž obzvláště jmenujeme:

při 900letém jubileu Pražského biskupství; o prvotinách a druhotinách kněžských; svěcení praporu, sladovny atd; ku mládeži při stromku štědrovečerním a při prvním sv. přijímání. Nejbohatěji zastoupena jest církevní historie v nadzmíněných kázaních p. kan. Kuldy a ve zvláštním kázaní str. 844. Povděčni jsme, že také jeden z kazatelův přihlédl k tomu, aby věřící našich diecésí prostředkem almužen podíl brali v obětavém díle misionářů (str. 894). Zejmena však závodí kazatelové ve chvalitebné snaze, aby víru křesťanskou proti choutkám materialistickým a neduhům časovým (n. př. nesvěcení neděle) obhájili. V tom ohledu chováme jisté přání a sice aby kazatel se nedomýšlel, že nepřítele na hlavu porazil, jestli pouze dvěma slovy se námitek proti víře dotkne, nikterak jich nevyvrátiv (viz n. př. 205. 345); máme za to, že lidu i námitky ve spisech populárních dost často roztroušené sděliti i důkladně a všestranně nejenom z theologického, ale také z přírodovědeckého stanoviska vyvrátiti sluší. Na str. 649 čteme kázaní na slavnost „Porciunkula;" nikde však řečník nevysvětluje posluchačům příčinu tohoto názvu, lidu našemu zajisté málo povědomou. Str. 455 nn. kladě se „apostol," ač sám Sušil později přijal obyčejnější slovo „apoštol." Neradi čtli jsme upřilišení str. 329 „že člověk nešlechetností svou překonal samy pyšné anjely." Citáty z písma sv. i z Otcův sv. a ze zkušenosti povšechné velmi často ve zmíněném ročníku čteme, čímž ryze církevní směr sbírky vyznačen jest a upotřebení její tím více se odporučuje. *Redakce.*

Acta genuina ss. oecumenici Concilii Tridentini sub Paulo III., Julio III. et Pio IV. ab Angelo Massarello, Episcopo Thelesino, ejusdem Concilii Secretario conscripta nunc primum integra edita ab *Augustino Theiner*, Congregationis Oratorii presbytero. Accedunt acta Concilii ejusdem a Card. Gabriele Paleotto, Archiepiscopo Bononiensi digesta.

Tomus I. (stran 722) et tom. II. (str. 701). Zagrabiae Croatiae, typis et sumtibus Societatis Bibliophilae 1874. Cena 80 říšských mark (26 2/3 tol.)

Dílo velkolepé, monumentalní a pro historii nad míru důležité uvádíme pod tímto názvem ku známosti vel. duchovenstva. Ovšem nelze jednotiivci tak drahocenný spis sobě bez velkých obětí opatřiti; ale aspoň v knihovnách všechněch bez výminky musí se Acta sněmu Tridentinského nalezati. Proslulý biskup Hefele ve svém důkladném spise „Conciliengeschichte" probral ostatní sněmy církevní, ale o sněmu Tridentském jednati nemohl, ještě autentická akta jemu přístupna nebyla. Známý učenec, oratorián Augustin Theiner, jsa bibliotékářem papežským ve Vatikánské knihovně opatřil sobě pověřený opis akt autentických, jejž k tisku upravil. Ještě 20. července 1874 nalezal se Theiner v Záhřebě, kdež aspoň první archy vytištěné spatřil. Ale navrátiv se hned potom do Italie skonal v Pánu dne 9. srpna 1874 v Centumcellách blíž Říma. O dokončení tisku postaral se kanovník chrámu Sv. Jarolíma (v Římě), *Mikuláš Voršak*, důvěrný přítel Theinerův, tak že v listopadu 1874 celé dílo ve 2 svazcích velkého formátu čtvercového na světlo vyšlo. Papír jest pevný, tisk zřetelný a úprava zcela důstojna tak důležitého obsahu. Jednání sněmovní veškerých 25. sezení jsou obšírně sdělena, při čemž jen toho želíme, že vydavatel maje n. př. sděliti řeči od biskupů rozličných atd. konané jenom odkazuje čtenáře ku starším sbírkám sněmů církevních (Mansi, Harduin atd.), ale sám řečí těch per extensum neuvádí, což za nemalý nedostatek považujeme. Ku konci sdělena jsou akta sněmu Tridentského od 1. až do 9. sezení, kardinalem Paleotem sepsaná. *Redakce.*

Libri Confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Libri *Primi* pars altera ab anno

1363—1369. Sumtibus Societatis historicae Pragensis (Spolek historický v Praze). Edidit *Josef Emler*, Ph. Dr., praefectus archivi reg. civ. Pragensis. Pragae, typis Grégerianis. 1874. Stran 142. Cena 90 kr. r. m.

Není vše zlato co se blýská a zas naopak není vše špatné, co u Grégrů na světlo vychází. Důkazem toho výš naznačená kniha, ve kteréž „Spolek historický v Praze" (starostou jest prof. V. V. Tomek) podnikl záslužnou práci, an pokračuje na dráze zesnulým pilným vydavatelem knězem Fr. Tinglem započaté; Tingl uveřejnil (u Kobra, Grégra a Stýbla) první část I. knihy Confirmationum, pak II. a V. knihu, jakož i „Acta judiciaria." Spolek historický tuto dokončil I. knihu Confirmationum, kteráž do vlády Arnošta I. a Jana I. Očko zasahá. O obsahu platí totéž co jsme při dřívějších publikacích podotkli (viz „Čas D." 1867. str. 634—1868. str. 555); abbreviatůr více učiněno, než v předešlých sešitech; ale spůsob písma ponechán jako dříve. Jen v alfabetickém rejstříku stal se značný pokrok a to za tou příčinou, ješto uvedena jsou zde jmena míst podle běžného pojmenování nynějšího s připojením (v závorce) starší orthografie, n. př. Kolín (Colonia); Podbořany (Podbrsan, Podworzan, Podwrzano); Středokluky (Strzydocluk); Štítary (Siltar); Ústí (Uscz, Usk); Verneřice (Vernherivilla); Zlonice (Zelonicz); Žatec (Sacz, Zacz). Předešlé sešity (liber I., II. a V. Confirmationum) lze dostati každý po 90 kr. v kněhkupectvích; u spolku historického (v místnostech městského archivu Pražského, v staroměstské radnici) po 60 kr. Ceny ty jsou však trochu vysoké, uvážíme-li, že zvěčnělý F. Tingl prodával liber I. za 80 kr., liber II. za 50 kr. (pouze 101 str.), libri V. tomus 1. (pouze 52 str.) za 50 kr., tomus 2. za 60 kr. a tomus 3. za 80 kr. Pročež přejeme, aby výbor spolku historického ceny výš udané snížil a tudy rozšíření spisu usnadnil. *Redakce.*

Anton Brus von Müglitz, Erzbischof von Prag. (1561—1580). Historisch-kritische Biographie. (Von der Prager theolog. Fakultät gekrönte Preisschrift.) Von Dr. *Clemens Borový*, k. k. ord. Professor des Kirchenrechtes an der Prager Universität. — Separat-Abdruck aus der „Oesterr. Vierteljahresschrift für katholische Theologie." Wien 1874. Druck von Ferd. Ullrich u. Sohn. Stran 202.

Chtěje výsledky historického bádaní, obsažené v českém od Dědictví Sv. Prokopského r. 1873 vydaném spise: „Antonín Brus z Mohelnice" také obecenstvu německému a zvláště dějepravcům přístupné učiniti, spracoval redaktor „Čas. Duch." látku tuto i jazykem německým a Dr. Theodor Wiedemann co redaktor přijal biografii tu velmi ochotně do svého časopisu: „Oesterr. Vierteljahresschrift für kathol. Theologie," kdež v 1. 2. a 3. svazku ročníku 1874 byla vytištěna. Ku zvláštní pak žádosti spisovatelově obstaral týž redaktor Dr. Wiedemann jakousi část otisků zvláštních, kterouž zde ohlásiti za nutné tím spíše uznáváme, ježto nás tajno není, že o českém spise našem úsudek nerozvážný pronesli lidé, kteří jediné vědy české napsati nedovedou. Kdo chce čísti kompetentní a nestranný úsudek o knize „Antonín Brus," neváhej do rukou vzíti moravský „Hlas" 1874. č. 26. (ze dne 26. června), kdež proslulý spisovatel a znatel dějin prof. Matěj Procházka o knize té náhled svůj pronáší a odůvodňuje. Nejnovější pochvalnou recensi uveřejnil o témže spise p. Dr. Kalousek (Archeol. Památky 1874. str. 186.) *Red.*

Conciliengeschichte. Nach den Quellen bearbeitet von *Carl Josef von Hefele*, der Philosophie und Theologie Doktor, Bischof von Rottenburg. I. Band. Zweite, verbesserte Auflage. Freiburg im Breisgau. Herder 1873, VI. u. 844 S. Velký oktáv.

Světoznámé dílo biskupa Hefele, týkající se sněmů

církevních, dočkalo se v poměrně krátké době (od r. 1855 počalo vycházeti dílo to) druhého vydání, a mimo to o důkladnosti dějin těch svědčí zřejmě pochvalné uznání, jakéhož Hefelova „Conciliengeschichte“ dochází u jiných národů, tak že spis tento již přeložen jest i do jazyka francouzského (vyšlo již 6 svazků) a anglického (jeden svazek), a co nejdříve i v jazyku italském na světlo vyjde. Každá značnější knihovna by si měla důležitý spis Hefelův opatřiti; podotknouti sluší, že druhé vydání toto přináší na základě nejnovějšího bádaní historického četné opravy a doplňky. Přejeme, aby Bůh učenému biskupovi věku přimnožil, by toto druhé vydání velkolepého díla svého šťastně ku konci dovedl. *Redakce.*

Ježíš na kříži. Šestero postních exhort. Sepsal *Antonín Buchtel*, bisk. vikář a děkan v Kyšperku. (Knihovny Kazatelské redakcí T. Nováka Číslo III.) Nákladem Fr. A. Urbánka v Praze, 1875. Cena 30 kr.

Jsouť sice krátké — ale za to jadrné, plné nových myšlének a řečnických figur, psány slohem prostonárodním lehkým a plynným, v krátkých větách a názornou dikcí. Hojnost rčení (copia verborum), spojená s mnohými obraty řečnickými a originalními výrazy, živost vypravování a názorné líčení napíná čtenářovu pozornost, časté otázky, výkřikníky a pausy, dialogická pak forma a mnohé apostrofy udržují napnutost jeho až do konce. A ta něžnost citu s trpícím Spasitelem a bolestnou jeho Matkou přímo dotyká se soucitného-útrpného srdce, zejmena lidu, a přec tu nic trivialního ani suchopárného, ale vše důstojné a náboženské, slouží s příhodným praktickým poučením ku vzdělání a duchovnímu povznešení věřících posluchačů v postní době. S radostí vítáme na poli hudebním již dávno známého veledůst. p. skladatele i na poli homiletickém s tak čestným počátkem, těšíce se na další jeho četné, jak sly-

šíme, práce. Letošním pak postním ranním kazatelům odporučujeme co nejvřeleji tyto exhorty jeho, jež vedle „Tobiáše" (a „Šimona z Cyreny") od p. faráře Fr. Diviše jsou pravou ozdobou literarní „Kazatelské Knihovny."

K. T.

Vínek drobných povídek a básní. Sbírka příkladů ku mravnímu poučení. Mládeži vydal *František Doucha*. Třetí, rozmnožené vydání. Připojené výkresy. V Praze, nákladem kněhkupectví J. L. Kober 1874. Str. 154.

Na zřeteli maje praktickou zkušenost, že kratičké povídky snadněji se v paměť vštípiti dají a mysli mladistvé tak velmi jako povídky delší neunavují, sestavil osvědčený přítel mládeže Fr. Doucha kratinké povídky a básničky, v nichž se dítkám četná pravidla ctnostného života znázorňují a pohnutky, které nás k rozmanitým skutkům dobrým nabádati mají, se vypisují. Na konci připojen jest seznam všech spisů pro mládež, které týž spisovatel od r. 1848 byl sepsal; jest jich 59 a zase se 2 spisy nové v tisku nalezají. O vnitřní ceně spisů Douchových slov šířiti netřeba; získalť si p. spisovatel v oboru paedagogickém zásluh tak znamenitých, že pouhé jmeno jeho k odporučení spisu jím vydaného postačí.

Redakce.

I. C. Andersena veškeré pohádky, povídky a báchorky, Zčeštil *Bedřich Peška* a *Jos. Mikuláš Boleslavský*. Obrázky dle původních nákresův Františka a Ludvíka Richterův, Osterwalda a Löfflera. Díl 3tí. V Praze 1874. Nákladem kněhkupectví Mikuláše a Knappa v Karlíně. Stran 191. Cena 1 zl.

Pohádky a báchorky u velké části lidu našeho jsou dosavad čtením zamilovaným a proto literatura sem sahající vždy hojného odbytu nalezne. Avšak vyznati musíme, že chladný vzduch severní ovanul tyto práce dánského spisovatele, tak že co do něžnosti citu a nevinné naiv-

nosti poetického vyozdobení daleko za našimi báchorkami slovanskými zůstávají. Co se ale mravní ceny týká, zasluhují Andersenovy pohádky chvály, ještoto proti mnohým nepravostem a nešvarám obecného života často ostrým sarkasmem bojují, ano i náboženské idey (ovšem v rouchu protestantském) nezřídka pronášejí. Sloh jest dobrý, ač není vždy tak srozumitelný, jaký ve slovanských báchorkách nalezáme. Vyobrazení jsou dosti názorná. *Redakce.*

Zlaté klasy. Dárek dospělejším dívkám do Zlaté Knihy zapsaným. Spořádal prof. *Jan Suda.* Číslo XII. Nákladem Zlaté knihy v Písku 1874.

Zlaté lístky. Dárek útlověkým dítkám do Zlaté knihy zapsaným. Spořádal prof. *K. A. Madiera.* Číslo XII. Nákladem Zlaté knihy v Písku 1874.

1. V letošním sešitu „*Zlatých Klasů*“ větší část příspěvků vychází z pera vlasteneckých spisovatelek, v čemž spočívá mocné nabídnutí pro mladistvé čtenářky, aby stezkou tou kráčejíce i ony pilně si literatury všímaly. „Tři večery“ (33—120) od V. Lužické poskytují pestrobarevný obraz proměn lidského života; bezcharakternost vylíčena zde odstrašujícím spůsobem a k nejedněm stinným stránkám společenského života s ostrým sarkasmem poukázáno. „Básně“ Sofie Podlipské (1—17) oplývají něžností citu a některé důležité idey křesťanské nauky živě znázorňují. Zeměpis zastoupen poučným i spolu zajímavým popisem „Turnova s okolím;“ přírodní vědy representovány jsou dvěma poučnými články: „O Kumysu“ (vínu mléčném u Tatarů, Kirgisů a p. připravovaném) a „Ucho“ (dle Wilsona zpracoval J. Baar), v kterémžto pojednání zejmena o hudbě mnoho prospěšného s estétického i fysiologického stanoviska pověděno.

2. „*Zlaté Lístky*“ přinášejí s počátku botanickou „vycházku,“ ve které prof. Hlavín pokaždé připojil poučení o pověrách, s nimiž jmena bylin mnohých se spojují;

zdařilá vyobrazení nemálo k objasnění článku tohoto napomáhají. Nad míru lepý obrázek nakreslila Žofie Podlipská ve svém „Papoušku;“ něžné vypravování to zcela k útlé mysli dětské se schyluje. Neméně hodí se pro mládež jemné, na křesťanském základě vypracované vypravování „Dětské nebe“ od V. Lužické. Vedle těchto zasluhuje povšímnutí „Desítka,“ kterou V. V. Janota ku poučení a zábavě pro dítky sestavil; ku str. 113. budiž podotknuto, že se obyčejně desatero ran Egyptských čítá, jak na str. 120. opraveno se nachází. I menší články „Šťastný sirotek“ a drobné povídky jsou vhodné a „bájky Lafontainovy“ ku cvičení paměti užitečné. Ku cvičení v kreslení připojeno 10 pěkných výkresů. *Redakce.*

Klidné chvíle. Sbírka drobných básní od *Bohumíla Fr. Hakla.* (Čistý výtěžek na vystavění nemocnice v Hořicích.) V Praze 1874. Z knětiskárny Cyrillo-Methodějské.

Majíce napsati úvahu o sbírce básní p. Haklových, činíme to tím ochotněji, čím více radno se nám zdá býti, aby odporučovány byly naší vlastenecké mládeži knihy formou i obsahem co možná nejpřesnější. Příliš dobře jsme sobě vědomi nejrůznějších nesnází, kteréž se básníku pro mládež skládajícímu do cesty staví; a proto radostně vítáme každou sebe menší báseň, kteráž je schopna, aby rozehřála mladistvé srdce mládeže, která je s to, aby vdechla jiskru náboženské mravnosti do citlivé duše mladých čtenářův.

Sbírka, již nám jest vzíti do úvahy, patrně nevznikla během jediného roku, ale spíše tvrditi bychom směli, že spisovatel přijal do svých „klidných chvílí“ i básničky z mladších let svých; jinak nedovedli bychom si vysvětliti velkou živost a čilost některých plodův, které dle všeho před léty z mladistvého srdce se vyprýštěly. Vstupme ihned in medias res; báseň „Almužna z lásky“ nadepsaná uvádí nám před oči nemocnou žebračku s nemluv-

nětem na loktech, kterak v bráně hlučného města na almužnu mimojdoucích čeká, skrápějíc při tom slzami bolesti nevinně s ní trpícího kojence; potká ji pyšná dáma v přebohatém rouše, ale tvrdě přejde, ani se neohlednouc. Hle tu hošík málo starý — Jako srnčík bystrý jarý — Poskakuje uličkou; — Knížky pod páží si nese — Mysl jasná jako v plese — Krejcar hraje kapsičkou — Chce si as koupit marcipánu; již se těší, jak si pochutná, — v tom zahlédne ztrápenou žebračku, vzpomene si na slova matky své, že máme dávat chudým almužnu, a — Do kapsičky honem sáhne — Chutě krejcárek vytáhne — Ubohé almužnu dá; — A hned zase jako střela — Nožka jeho dále spěla — V dáli kroček zaznívá. — Jiného rázu jsou básně u věku mužném skládané, k nimž bychom i zdařilé překlady přičísti se nerozpakovali; tak n. př. báseň: „Vše na světě pomíjí.“ (Z angl. Tom. Moorea „Sacred songs.“): — Svět ten jest všecek plachý stín — By klamal lidstvo tebe; — I slasti květ, i strasti blín — Jsou prázdný lesk, jsou šalby klín, — Tu věrno nic, leč nebe. — Ale všecky vynikají i bohatostí a jadrností myšlének, a sličnou formou, kteréžto poslední vzácná plnost rýmů velmi pěkně sluší — jen zde onde bylo by bývalo záhodno některé básně vynecháním několika slok skrátiti, což platí zejména o sestře Cyrille. Velmi pěkná jest „Moc tichosti.“ Než, zde nelze nám rozebírati do podrobna cenu jednotlivých básní; spokojíme se osvědčením, že sbírka ta zasluhuje vším právem hojného rozšíření a všestranného odporučení. *Jan Houžvička.*

Der Urnenfriedhof bei Darzau in der Provinz Hannover von *Christian Hostmann*. Mit eilf Tafeln Abbildungen. Braunschweig. Vieweg. 1874. IV. str. VI. 129.

Monografie tato stojí úplně na výši nynější vědy archeologické. Těšilo nás zvláště, že veškeré výskumy v oboru tomto ve vlasti naší dosažené úplného ocenění a použití

nalezly, a jmena našeho Vocela, Kaliny z Jaethensteinu, Dr. Dudíka a jj. pilně se připomínají a z jejich spisů pod čárou se doklady uvádí. Než i ostatní spisovatelé slovanští, v oboru tomto proslulí, jakož i mužové všech ostatních evropských národů vzdělaných ustavičně se co autority uvádí; neb jen takto u porovnání veškerých důmyslných výskumů úplné světlo se získá v oboru tolikerá století od věku našeho vzdáleném a nám téměř cizém. Že v díle tomto o pohřebištích slovanských a germanských a o ostatních předmětech sem se vztahujících mnoho zajímavého se na světlo uvádí, nemusíme teprv čtenářům našim dokládati. Dílo toto odporučujeme zvláště za tou příčinou, ješto navzdor učenému apparatu přece tak populárně psáno jest, že každý, kdo jen trochu lásky ku starožitnostem chová, toto dílo s velkým užitkem čísti může. Jest zde podáno názorné poučení, které nás do všech záhadných otázek v oboru tomto hravě uvádí, a k úplnému pochopení předmětů zde vylíčených nemálo přispívá jedenácte tabulek, na kterých nákresy v barvách mistrně jsou provedeny. Bude to tedy pravá rukověť všem pp. duchovním konservatorům aby se v oboru tomto poohlédli a takto theorii s praxí prospěšně spojili. Celé dílo rozvrženo jest na trojí oddělení a jedná o těchto předmětech:

I. Pohřebiště: Poloha jeho, velikost a vlastnost jeho.

II. Popelnice: ráz popelnic dle tvaru a dle okras. Nádoby meanderské. Tak zvaná pohřebiště vendická. Vliv etrurský na veškeré umění hrnčířské.

III. Přídavky do hrobu uložené: a) Náčiní týkající se oděvu: Sponky bronzové, stříbrné, železné a smaltové (emailové). Jehlice bronzové, stříbrné a koštěné. Přesky z bronzu ve spůsobu kruhů. Hřebíky a nýtky bronzové. Železné přesky a spinadla. b) Náčiní k domácí potřebě: Nože bronzové a železné; nůžky železné; klíče železné; — jehly bronzové, c) Náčiní k okrase a k ozdobě vůbec sloužící. d). Náčiní řemeslnické; hračky dětské; nože kamenné.

Josef Hausmann,
vikář a farář v Dešenicích.

Theologie.

*Sbírka vědeckých děl ze všech oborů katolického bohosloví.**)

„Česká bohoslovecká literatura vědecká jest v skutku teprv v nejprvnějších počátcích vývinu svého, a úkol veliký připadá tu jedinému spolkovému vědeckému nakladateli jejímu — „Dědictví svatoprokopskému.“ Tak psal „Časopis duchovenský“ roku 1873 (str. 155), poukazuje k nutné potřebě vědeckého pěstování theologie v Čechách za naší doby, a přihlížeje k bohaté bohoslovecké literatuře německé. jak ji Dr. K. Werner v literárním díle svém: „Geschichte der katholischen Theologie.“ München 1866 vylíčil.

A až do dnešního dne se v tomto výroku zajisté mnoho nezměnilo; nebo jmenovaný spolek literární nemůže i při nejlepší vůli — z ohledů hmotných — ročně vydávati více než jednu knihu, čímž, při tak rozšířeném oboru, novějšímu ruchu a rozmanitým potřebám theologie okamžitě vyhověti arci nelze.

A proto podnikají nížepsaní společně vydávání výše oznámené „Theologie.“

Účelem jejím jest úloha „Dědictví svatoprokopského,“ totiž „vydávaní vědeckých spisů ze všech odvětví katolického bohosloví,“ tak asi, jako to činí, ač v užším objemu „Theologische Bibliothek,“ u Herdera ve Frýburku od 2 let vycházející, obsahujíc v programu svém: encyklopedii, apologetiku, introdukci a archaeologii biblickou, patrologii, dogmatiku systematickou a historickou, morálku, historii a právo církevní, pastorálku se všemi odvětvími a literární historii.

Česká naše „Theologie“ však ze známých příčin musí pojmouti v sebe také ještě: vědecký výklad písma svatého, zejmena starého zákona (vedlé Sušilova o novém testamentu z Dědictví svatoprokopského v osmi dílech vydaného), s řádným slovníkem biblickým; mimo to příhodnou sbírku patristickou a kritickohistorickou hagiografii, jakož i dějepis církve ve vlasti naší zvláště; nadto pak nevyhnutelně k fundamentalní theologii, zvláště u nás potřeb-

*) Jelikož obohacení vědy theologické v našem jazyku vždy nám vítané jest a redakce v dobrých rukou osvědčeného spisovatele a spolupracovníka „Čas. D.“ se nalezá, ochotně provolání toto sdělujeme a přejeme novému podniku literárnímu hojného zdaru a vřelého účastenství! *Redakce.*

nou knihu o metafysice a konečně i jiné pomocné spisy do oboru vědecké theologie spadající (připomínáme jen překlad Starožitností Židovských od Josefa Flavia), pokud nemáme dostatečného encyklopedického slovníku bohosloveckého, jaký mají na příklad Němci od Aschbacha (4 díly) nebo Frýburský od Wetzera a Welte (12dílný).

Přejeme sobě do sbírky této arci především *původních* prací našich spisovatelů vytknutého obsahu a směru; ale i *dobře zpracovaná* díla *cizojazyčná*, pokud s programem naším co do věci i. formy souhlasí, budou vítána do naší sbírky.

Avšak všecka vydaná v naší „Theologii" díla ať původní ať spracovaná, musí nutně státi na vědeckém stanovisku doby naší, podávajíce nejnovější theologické resultaty, a psána jsouce duchem vědy *katolické*, byť i někdy sloh neb dikce pro zvláštní naše poměry přísné formy vědecké šetřiti nemohly.

Nadějíce se, že při tolika osvědčených silách theologických na Pražské fakultě naší proslulé university a na bohosloveckých ústavech v Čechách a na Moravě, jakož i mezi pány katechety i duchovními učiteli na středních školách a vel. kněžstvem kurátním nalezneme snad se snahou touto laskavého souhlasu v ohledu přispívatelském a příznivé podpory v ohledu nakladatelském: prosíme tedy zejmena všecky pěstovatele a přátely bohoslovecké vědy československé, aby se k společnému potřebnému a prospěšnému dílu tomu brzy přihlásili, podporujíce je duševně i hmotně.

My pak, vyzváni byvše k vedení sbírky této níže-jmenovaným nakladatelem, přijali jsme konečně *povšechnou redakci* t. j. pořádaní a revisi její, ač dobře cítíme nesnadnost úlohy této, přesahující ovšem síly i vědomosti naše, a spoléháme se tudíž vedle pomoci Boží — jediné na výtečnost spolupracovníků a na přízeň odběratelů našich.

Veškeré přihlášky, dopisy a práce zasílány buďtež níže-psané redakci, jež, přiberouc sobě *odborné znalce*, vynasnaží se, seč síly stačí, k provedení a dosažení vytknutého tohoto úkolu katolicko-vědeckého.

Nakladatel:
Fr. A. Urbánek,
kněhkupec v Praze, Vodičková ulice č. 20.

Redaktor:
Tomáš Novák,
farář v Libšicích nad Vltavou (pošta).

ČASOPIS
katolického duchovenstva.

Ročník XVI. 1875. Svazek II.

Darvinism.

„Rerum Deus tenax vigor,
Immotus in te permanens,
Lucis diurnae tempora
Successibus determinans."

Podává *Josef Opp*, kand. dr. filos., farář v Slavětíně*).

I.

Domníváme se, že by nám v listu periodickém sotva tolik místa popřáno býti mohlo, abychom o Darvinismu jednotný, celkový obraz podali a jej na vše strany vyčerpali; a protož chceme raději spůsobem aforistickým k jádru učení Darvinova, jakož i k čelnějším, zvláště vynikajícím jeho bodům poukázati a o tom své skromné myšlénky pronésti.

Darvinism jest nauka o proměňování a přecházení druhů a sice méně dokonalých do lepších, dokonalejších·

*) Od r. 1867—69 přinášel „Čas. Duch." obšírná, důmyslně a důkladně spracovaná pojednání o materialismu vůbec a Darvinismu zvláště z péra p. prof. *Mat. Procházky* v Brně. Že opět o Darvinismu mluvíme, děje se jednak za příčinou apologetickou, ještě pozornost četných badatelů až dosavad k hypotési té co těžišti svému směřuje, jednak i za tím úmyslem, aby laskavý čtenář v úvahu vzal nová některá hlediště, ku kterýmž p. farář *Opp* v tomto pojednání svém poukazuje.
Redakce.

Jak sám název nejčelnějšího díla Darvinova značí, jest to tedy učení o „vzniku druhů pomocí *přirozeného výběru* čili o udržení se plemen dokonalejších v *zápase* o sebezachování“ (v německém překladě: „Über die Entstehung der Arten durch natürliche Zuchtwahl oder die Erhaltung der begünstigten Rassen im Kampfe um's Dasein.“)

Mělo se před Darvinem skoro jednohlasně za to, že každý druh úplně omezena tvůrčí silou, která jej vyvodila, pod zákon neměnitelnosti postaven jest, tak že jeden druh do druhu jiného nikterak přecházeti nemůže. Když Cuvier říši živočišstva dle vniterného ústrojí a dle srovnávací anatomie třídíti učil, náhled onen celou váhou své autority podporoval.

Avšak dosti záhy počala se i opačná mínění jeviti. Darvin se u věci té samého Aristotela dovolává. Tolik jisto, že Darvin nebyl prvním, který u veřejnost vystoupil s náhledem o ponenáhlém proměňování druhů.

Jak Darvin sám v historickém přehledu, přidaném ku jmenovanému dílu o „vzniku druhů“ praví, byl to v novější době *Buffon*, podivným řízením jaksi mistr Cuvierův, který se o tom v podobném jako Darvin smyslu pronesl, ač o *příčinách a spůsobu* tohoto proměňování neřekl ničeho, což arci bylo mezerou a nedostatkem velikým. Po něm pak byl to zejmena věhlasný *Lamarck*, který svou „Philosophie Zoologique“ pravou sensaci spůsobil. Kromě těch udává Darvin ještě celou řadu předchůdců svých, z nichž zejmena uvádíme *Owena*, slavného entomologa malajského souostroví *Wallace-a*, St. *Hilaire-a*, *Schaffhausena* a *Huxleye*.

Pohřešujeme však v seznamu tom ještě mnohá jiná jmena, která by zvláště v *německém* překladě nižádným spůsobem chyběti neměla aspoň v nějaké poznámce. Jest to nejprvé *Reichenbach*, který v r. 1833 svým anticipovaným Darvinismem při schůzi přírodozpytců ve Vrati-

slavi nevalně prý pochodil, a pak *Kant*, velmistr moderní filosofie. Pronáší se o tom ve své „Kritik der Urtheilskraft.“ Uvádíme některé věty z dotčeného citátu doslovně, protože úsudek Kantův o některé věci zde pronešené za důležitý pokládáme. Praví Kant v uvedeném díle a sice 2. odd. dílu II. (Anhang. Methodenlehre der teleologischen Urtheilskraft §. 80. dle vydání Hartensteinova):

„Die Übereinkunft so vieler Thiergattungen in einem gewissen *gemeinsamen Schema*, das nicht allein in ihrem Knochenbau, sondern auch in der Anordnung der übrigen Theile zum Grunde zu liegen scheint, lässt einen, obgleich schwachen Strahl von Hoffnung in das Gemüth fallen, dass hier wohl etwas mit dem Princip des Mechanismus der Natur auszurichten sein möchte. Diese Analogie der Formen, sofern sie bei aller Verschiedenheit einem gemeinsamen Urbilde gemäss erzeugt zu sein scheinen, verstärkt die Vermuthung einer wirklichen Verwandtschaft derselben *von einer gemeinschaftlichen Urmutter durch die stufenartige Annäherung einer Thiergattung zur anderen*“ a t. d. V poznámce pak ještě k tomu podotýká:

„Eine Hypothese solcher Art kann man ein gewagtes Abenteuer der Vernunft nennen“ a dále praví: „denn ungereimt ist es eben nicht, wie die generatio aequivoca, worunter man die Erzeugung eines organisirten Wesens durch den Mechanismus der rohen unorganisirten Materie versteht.“

My však pevně za to máme, že důslednost Darvinismu nezbytně ku plození bezrodičnému („generatio aequivoca“) vede a protož by stejné epitheton ornans, ono Kantovo: „ungereimt,“ také Darvinismu příslušelo. Doklad toho v průběhu pojednání svého podáme.

U mnohých přírodozpytců v novější době zavládla divná móda, že s jakýmsi chorým rozechvěním veškeru filosofii zavrhují. A přece souvisí zajisté celé učení Dar-

vinovo nemálo se *subjektivismem* vůbec a s Kantem zvláště s jedné, s *pantheismem* pak a s odrůdami jeho se strany druhé. O tom poučuje nás samo založení i průběh theorie descendenční. O tom svědčí Darvinistický pojem účelnosti, jakož i rozhodný idealismus v určování pojmů: druh, čeleď, rod, třída. Neboť klassifikace systematická nespočívá konečně dle Darvina na vlastnostech předmětných, nýbrž na objektivních názorech lidských. A jak veliké důležitosti v theorii Darvinově Kantův prorokovaný „mechanismus" má, o tom každá stránka děl Darvinových zřejmé svědectví dává. Vždyť celá soustava Darvinova není než pouhý, čirý mechanismus, bez veškeré síly životní, samostatné, která jen někdy jako Deus ex machina působí — přese všechno vzpouzení se Darvina tomuto náhledu — anebo v tmavém zákoutí zůstává ako mlhavá reserva či poslední útočiště výkladu. Řekli bychom skoro, že Darvinism jest krásné tělo, avšak bez ducha a bez života. Působíť na nás jako klassické sochy mramorové.

II.

Jak výše zmíněno, byl to v nejnovějším čase Buffon, kterýžto první pronesl náhled o ponenáhlém proměňování druhů. Avšak že o příčinách a spůsobu téhož proměňování se nevyslovil, nemohl ještě v přírodovědě takou epochu učiniti, jakou k. př. učinili ti, kdo vývin země, vznik útvarů neorganických, bez Boha, bez síly tvůrčí, docela mechanicky vykládali. Byl tu v přírodovědě, jak prof. Kušta praví („O Darvinovi a z Darvina" Nár. L. r. 1874 čís. 291) jakýsi „skutečný dualismus; panovaly jí dvě moci vedle sebe; s jedné strany věčné, nutné a obecně platné zákony přírodní a s druhé strany samovládná nadpřirozená bytost." Místo pak toho, aby k urovnání neshody onino znovu samovládce uznali, snažili se tito, učenci v říši organické, s trůnu jej svrhnouti. A

z této snahy titánské, tedy již v prvních základech *atheistické*, povstala theorie Darvinova.

Pravíť o tom ve zmíněném díle o „vzniku druhů“ D. následovně (Einleitg. str. 14. 15.): „Wenn ein Naturforscher über den Ursprung der Arten nachdenkt, so ist es wohl begreiflich, dass er in Erwägung der gegenseitigen Verwandtschaftsverhältnisse der Organismen zu dem Schlusse gelangt, die Arten *seien nicht selbständig erschaffen*, sondern stammen wie Varietäten von anderen Arten ab. Demungeachtet dürfte eine solche Schlussfolgerung kein Genüge leisten, so lange nicht nachgewiesen werden könnte, *auf welche Weise* die zahllosen Arten so abgeändert worden sind, dass sie die jetzige Vollkommenheit des Baues u. s. w. erlangten.“ Hleděl tedy D. *objasniti* to faktum, *že* druhy z druhů povstaly. Sháněl se po *příčinách* i *po spůsobu*, jakým se to státi mohlo, a snad i muselo.

Stůjž zde trest tohoto učení Darvinova dle běžné řady kapitol veledíla učencova.

Průpravou k ustálení jeho hypothése jest mu pečlivé pozorování a bádání o proměnách jednotlivých druhů domácích (Abänderung im Zustande der Domestication). Tu pak k následujícím přichází výsledkům:

1. Měnitedlnost jest jakousi inhaerentní vlastností všech bytostí organických, byť tato měnivost vždy a za všech okolností naprosto nutnou nebyla.

Při tom pak jest *rozmanitost* jedinců (individuí) převeliká, přímo ohromná. I onu měnitedlnost i tuto rozmanitost faktickou jmenuje německý překladatel jedním slovem „Variabilität.“ (Individuelle Variabilität.)

2. Příčiny oné měnitelnosti jsou podmínky životní. Tyto pak jsou opět dvojího druhu a sice *direktní*, přímo působící, a *indirektní*, působící vlivem na orgány neproduktivné, plodící. K tomu pak přistupuje užívání i za-

nedbávání údů, čili cvik a zvyk; v jistých mezích pak i křižování a (co D. vždy opět opomíjí a zase znova jako nevědomky na mysl uvádí) *jakási tajemná působivost přírody* či působivá přirozenost. Z některých a ze mnohých těchto příčin povstane pak ona rozmanitost jedinců (individuí), které jsou jaksi prvotným „materiálem" veškerého přecházení a proměňování. Neboť jedinci dokonalejší, kteřížto se podmínkám životním více přispůsobili, se udržují, kdežto jiní vymírají; vymíráním pak tvoří se mezery i povstávají z toho *odrůdy*, dalším pak postupem *druhy*.

3. Jsou jisté *zákony*, které onu měnivost řídí a sobě přispůsobují, jí tedy jakési stálosti a jakési charakteristikon dodávají. Jsou pak to zejmena *setrvačnost*, která v říši živočišstva „dědičností" sluje a podle níž vlastnosti k udržení jedinců (tím pak i druhů) výhodné se zachovávají a s jednoho na druhého přecházejí čili dědí se; dále pak *atavism* čili zákon o působení a vlivu předků na vnuky; jest to jakýsi zákon zvrhlosti, nazpět působící a tedy pokrok dílem zadržující, dílem pak mu pevné base poskytující, dle něhož vnukové na sobě nesou vlastnosti dědů svých; *correlace* t. j. zákon o působivé souměrnosti, dle něhož některé údy vždy souměrně se vyvinují; tak vypravuje D. na str. 23. naznačeného díla svého, že z čista bílé kočky modrých očí obyčejně hluché jsou. Avšak nade všecko jiné mocnější jest *soustředivé* či střádající a souhrnující *nadání člověka* (*das accumulative Wahlvermögen* des Menschen), dle něhož hromadí člověk jisté individuelní vlastnosti, které se mu takřka mane podávají, aby z nich užitku čerpal.

A totéž, co člověk v domestikací, při chovu zvířat zdomácnělých dělá, to docela passivně se stává v přírodě — hlavně za působením zápasu o sebezachování — či abychom s Darvinem poëticky mluvili, to příroda ze své

vůle a síly činí ve stavu divokosti. Theorie D. to nazývá *„výběrem přirozeným.“*

Vysvětlení téhož výběru, jak je D. podává, zní v krátkosti asi takto: Rozmanitost individuí jest velmi četná; některé pak vlastnosti individuelní jsou pro udržení dotyčného jedince prospěšnější než jiné; z toho však následuje, že v zápase o sebezachování, v boji s podnebím, s fysikálními poměry půdy a t. d. onano individua se udržují a přežijí ta, která k boji k tomu méně spůsobilá jsou. A toto „Überleben des Passendsten,“ jak je Manchesterský děkan Herbert pojmenoval, to jest Darvinův „výběr přirozený.“

Abychom pak praktickými doklady teorii tuto znázornili, soustřeďují se náhledy Darvinovy asi v následujícím.

Z organismů první vyvinuly se, dejme tomu, řasy, plíseň vodní i obecná, kvasnice resp. lišejníky, mechy a vůbec jiné tajnosnubní či bezděložné byliny. S těmito nejnižšími organismy *rostlinnými* mají pak *společný původ* nejnižší organismy *živočišné*, tak že by jakési protozoon bylo společným praotcem kryptogamů i prvoků živočišných, mořských hub, mřížovců, kořenonožců, nálevníků a tedy společným praotcem celé říše rostlinstva i živočišstva (dle charakteru a divergence čili geometricky postupujícího rozcházení se vlastností, o němž níže obšírněji promluvíme). Odtud pak bral se vývin *dvojstranným* postupem dále, u živočichů k rybám a ssavcům rybovitým, dále pak k bahenním a obojživelníkům, z nichž se konečně zvířata pozemská i ptactvo vyvinulo, avšak *nikdy tím spůsobem, že by byly z tvarů nejdokonalejších* (potahmo druhů) jiné tvary (a dále druhy) povstávaly, nýbrž právě na *nižším* stupni dokonalosti jest vždy hledati společný původ i východiště jiných, nových druhů.

K lepšímu a snadnějšímu toho znázornění představme

si, že k. p. po opadlé vodě nějaká ryba zůstala ve zbylém močálu; z té se během času za působením takto změněných podmínek životních vyvinulo zvíře močálovité a z něho obojživelník, plaz atd. Rozličnými příhodami a nehodami, jako nazvíce pro přílišné rozmnožení a z toho vyplývající nedostatek potravy, přístřeší a t. d. byla k. p. mnohá zvířata nucena utéci se na stromy, tu pak z nich dlouhotrvajícím cvikem ve skoku vyvinuly se jednak letouni (cheiroptera); z těch pak jedním směrem ptáci a jinak opice (quadrumana), které opět později trvalým cvikem v chůzi po zemi zadní ruce přeměnily v nohy, a tak stojíme na hranicích u samého — člověka. Jest to sice v rysech trochu drastických podáno, avšak zůstává to vždy věrnou fotografií Darvinismu.

Nám Čechům zvláště pěkného, aspoň morphologického přehledu o Darvinistickém postupu podala by tabulka, kterou kdysi Dr. Ammerling ku svému „Orbis pictus“ připojil.

III.

Naznačivše v předešlém jádro učení Darvinova, podotýkáme opětně, že veškeren postup od méně dokonalého k dokonalejšímu, děl se u všeobecném *zápasu o sebezachování* (Kampf um's Dasein), jehož nutný následek býval, jaký až posud jest, že *slabší* a choré zahynulo, co pak *silnější*, k životu schopnější a tím právě dokonalejší bylo, to obstálo a své získané a vítězně udržené dokonalosti dále na potomstvo přenášelo.

Po tom pak přistupujeme již k naznačení hlavních, takřka životních bodů theorie Darvinovy, které tvoří jaksi osu, kolem níž vše ostatní se točí.

Jsou pak tyto:

1. individuelní variabilita,
2. zápas o sebezachování,
3. výběr accumulativní ve spojení se zákonem dědič-

nosti, atavismu, korrelace a t. d., o nichž o všech obšírnější řeč byla v odstavci předešlém.

Konečně pak ve stručném přehledu za důležitý

4. odstavec theorie Darvinovy podotknouti sluší odvozování člověka z praotce, který opět *lidem i opicím společným byl*, ač Darvin sám k náhledu tomu až později, po mnohém otálení, se přidal. O této otázce hodláme obšírněji pojednati někdy později na základě Büchnerova díla: „Der Mensch u. seine Stellung in der Natur v. L. Büchner. Leipzig 1872."

IV.

Hledejme tedy již ten pevný Archimedův bod, o nějž bychom se v potýčkách svých *proti theorii descendenční* opírali. Při tom převýtečně poslouží nám článek uveřejněný v ročníku 1874. „Natur u. Offenbarung" pod titulem: „Grundsätze zur Beurtheilung des Darvinismus von F. R."

Jedná se v něm nejprvé o ustanovení i systematické ustálení druhu, tedy o práci jak se stanoviska fisiologického tak klassifikačního veledůležitou. Při tom hlavně zřetel bráti sluší, že:

1. pojem druhu jest arci velmi libovolný. Sám Darvin v několika odděleních druhé kapitoly svého veledíla to doznává. Sem spadají jeho vyrčení: „Auch will ich nicht die verschiedenen Definitionen erörtern, welche man dem Worte Species gegeben hat. *Keine derselben hat bis jetzt alle Naturforscher befriedigt.*" Na jiném pak místě: „Allgemein schliesst die Bezeichnung (Species) das *unbekannte Element* eines besonderen Schöpfungsactes ein."

D. se sice do přísné definice druhu nepouští, avšak nicméně dosti zřetelně znáti dává, co dle jeho náhledu za druh bráti slušno. Člověk shrnul prý totiž pod jeden všeobecný pojem všechna individua sobě příbuzná, podobná

— nominalismus to ve formě nejpěknější, který však přese vše nevylučuje pro nás výtečnou definici F. R. v „Natur u. Offenbarg“: „Art ist Inbegriff aller Formen, die in den *wichtigsten* Merkmalen mit *Beständigkeit* übereinstimmen.“ Tedy to, co v *nejdůležitějších* vlastnostech a *trvale* souhlasí, tvoří druh jediný a jen to, co *v těchto vlastnostech* a *trvale* se rozchází, patří k druhům rozličným.

Pravili jsme, že ustanovení druhu jest velmi nesnadné, i usvědčili jsme výrok ten vlastními doklady samého Darvina. Patří k tomu zajisté obsáhlá i důkladná známost všech druhů spřízněných, nýbrž i všech odrůd a pododrůd, jakož i dlouhotvárné, pečlivé pozorování. A jak často se nemůže státi a skutečně se i stane, že pouhá odrůda za samostatný druh se prohlásí — jak sám D. v 2. kapitole svého díla častokráte doznává, — z čehož pak arci Darvinism nespravedlivě posilu *pro sebe* čerpá.

Abychom to dobře posouditi mohli, vzpomeňme jen na celé oddělení, pojednávající o „tvarech pochybných“ (zweifelhafte Formen) v theorii Darvinově. Druhé pak, neméně osudné chyby dopouštějí se mnozí, že

2. *vlastnosti nahodile se měnící* a v bytost ani nezasahující za *důležité* se berou a dle těch se pak nový druh stanoví. K lepšímu toho objasnění vzpomeňme na odvislost veškerých forem od faktorů fysikálních ve smyslu širším (půda a její chemické sloučení i fysikální vlastnosti ve smyslu užším zvláště, jako teplo, vlhko či vazkost nebo propustnost a t. d.). Jest jistá odvislost od těchto faktorů, kterou *absolutní* jmenovati můžeme, tak k. př. každá bylina potřebuje k nejnutnějšímu trvání svému jakési půdy vůbec, nějakého pak stupně tepla i světla a t. d. Avšak dle jisté, určité modifikace těchto faktorů modifikovány či přispůsobeny bývají i některé vlastnosti forem organických a to nazvemež *relativní* odvislostí od poměrů fysikálních. A jak často opět v nespravedlivý prospěch Darvi-

nismu nebývá *tato* brána za základ tvoření druhů nových? ač na důležité, bytostné měnění vlastností dle slov samého D. pražádného vlivu míti nemůže.

K lepšímu objasnění vzpomeňme jen na mocný vliv, jaký mívá *podklad geognostický*. Známá to věc, jak spodina ke zdaru individuí, ano i k *vyvinutí jednotlivých odrůd* přispívá, avšak že na druhu samém ničeho nemění, o tom by dovedl vyprávěti každý zkušený a rozšafný rolník. Zvláštní doklady uvádí spisovatel dotýčného článku v „Natur u. Offenbarg.“ Tak vypravuje, že na vápenité půdě daří se Anemone alpina, která na půdě křemenité přechází v Anemone sulphurea a t. d. Jsou to zvláštní sice *odrůdy*, avšak typus samého *druhu* zůstává tím dle prastarých a až na naše dny trvajících zkušeností úplně nedotknut.

Analogon toho tvoří pak dále vliv a působení sucha i vlhka. Sucho barví listy do modra, činí květ bledším, kdežto půda vlhká tvoří svěže zelené listí i vyvádí květy v tónu intensivnějším než sucho. Teplo působí pak více nepřímo prostředkem sucha, kdežto zase světlo velmi úsilovně a přímo působí. Světlo vyvolává rannější i rychlejší vzrůst, jakož i silně zbarvené květy a ovoce. Tak na vysokých horách, kde světlo déle účinkovati může i snadněji, nalezáme zakrnělý sice zrůst, za to však ranné dospívání (květiny s krátkým storkem) a silně zbarvené květy i ovoce. Dle toho pak liší se se flóra horská od údolné, i tvoří obě v témže druhu zvláštní sice odrůdy, avšak druh sám zůstává tím nedotknutý.

A všeho toho se skutečně, ač docela bezprávně, užívá k vysvětlení nauky o přecházení jedněch druhů do druhých. Že se i této relativní odvislosti organismů od fysikálních vlastností a poměrů opravdu v naznačeném smyslu používá, o tom dává svědectví sám D., píše-li v díle svém (v překladu str. 71.): „Herr H. C. Watson hat mir in dem wohlgesichteten Londoner Pflanzenkatalog

(vierte Ausgabe) 63 Pflanzen bezeichnet, welche darin als Arten angeführt sind, die er aber für sehr nahe mit anderen Arten verwandt hält, dass ihr Rang zweifelhaft wird," a F. R. v „Natur u. Offenbarung" tvrdí dále, že k. př. Achillea millefolium (řebříček, Schafgarbe), která na suché půdě co Ach. lanata a na močálovité co A. tanacetifolia vyrůstá, ve mnohých knihách v těchto svých odrůdách co zvláštní druh uváděna bývá.

Avšak přese všechnu měnivost forem, jak z relativní odvislosti organismů od fysikálních poměrů plyne, předce jen všechny druhy zachovávají jistý neměnitedlný charakter; kromě *měnitedlného* jest zajisté v povaze druhů něco *konstantního*, stálého, neměnitedlného, o čem zvláště pojednávati hodláme v oddělení následujícím.

Prozatím jen tolik ještě připomínáme, že velmi pochybné jest právo Darvinistů, aby oné změny organismů, z relativní jich odvislosti od fysikálních poměrů vyplývající, ku konklusím tak velice rozhodným používali, kdežto předce známá jest věc, že při veškeré změně životních podmínek vůbec *vniterné ústrojí* (co část onoho podotknutého konstantního) vždy nezměněné a nedotknuté zůstává. Vezměmež jen na příklad srdce. Jest zde arci jakési schema, které se od nedokonalého tvaru k dokonalejšímu vyvinuje, avšak vždy jistý stupeň tohoto vývinu *trvale souvisí* s některou třídou neb některým *druhem* organismů a nikdy a nikde nenajdeme v odrůdách či při jednotlivých individuích přechodní jakési formy od jednoho útvaru srdce k druhému; neboť k. př. stenosa a insufficience — malý otvor a velká chlopeň či naopak velký otvor a malá chlopeň — jsou právě nemoce, organické vady srdce a nedají se nikdy a nižádným spůsobem ustáliti co normální stav jisté skupeniny jedinců, kteří by pak právě na základě této „monstrosity" nový řád či druh tvořili. K lepšímu objasnění učiňme si stručný pře-

hled morfologického vývinu srdce. U kořenonožců není ještě ani stopy po srdci; infusorie (nálevníci) mají však zvláštní orgány, kterými živící látky jaksi stěnám svého těla dodávají. Jsou to zejmena u některých pevné jakési čočky, které se k sobě i od sebe pohybují a tak živné látky v potřebném kolování udržují. U raků nalezáme již dosti vyvinuté kolování krve. U raků tvaru nižšího položeno srdce na zádech v podobě roury, která v několika otvorech bezprostředně do života ústí; u jiných vyššího tvaru nalézáme již dosti rozvětvenou soustavu žil a cév. Ryby mají již cévní soustavu úplně vyvinutou a srdce jedinou příční stěnou na komoru a předsíň rozdělené. U obojživelníků nalézáme již předsíň podélní stěnou na dvé rozdělenou, ač dosud komora jen jediná u nich se nalézá. Plazové mají již na dví rozdělenou komoru, avšak jen v počátcích, nedokonale. Teprvé u ptáků a ssavců nalezáme dvě úplné od sebe oddělené komory srdečné.

Avšak o to vše by se nám nejednalo. Nám hlavně na tom záleží, proč u žádného k. př. ssavce nenalezáme srdce podobné srdci plazů, s komorami nevyvinutými, a kdybychom je nalezli, byla by to zajisté *nemoc*, která by individuum zahubila, nikdy však by tato jeho abnormální vlastnost srdce na potomky nepřecházela.

Vezmeme-li morfologický vývin srdce, jest zde zajisté velmi ponenáhlý postup od kořenonožců, infusorií a t. d. až k ssavcům, jenže každá dosti subtilní nuance v útvaru srdce obmezena jest na jisté *druhy či rody*, třídy a řády; a kdyby se měla u některého individuum jiného druhu objeviti podoba srdce druhu cizího, bylo by to pro ono individuum nezbytnou smrtí, právě pro onen neměnitelný, konstatní, přísně ohraničený a ustálený moment každého druhu. Od toho času, co Cuvier na základě vnitřního ústrojí počal třídíti organismy, zdá se, že přestala všechna

možnost, exaktně chtíti dokazovati přecházení jedněch druhů do druhých.

V.

V předešlém promluvili jsme o jakémsi ustáleném, neměnitedlném momentu druhovém, zde pak o něm šířeji vysloviti se chceme.

Ve své *měnivosti* jest každý organism *obmezen*; do nekonečna se žádný měniti nemůže a proto také tentýž organism ve všech poměrech stejně se nedaří (ani se neudrží ani se nemění), nýbrž za poměrů nepříznivých *hyne*. Darvin arci v theorii své uvádí princip „výběru přirozeného," avšak ni jediný rozhodný doklad svého dalekosáhlého tvrzení nepodává. Kdyby Darvinism pravdu měl, mohlo by se arci státi, žeby některá chorá, neduživá individua některých druhů při změně podmínek vyhynula, avšak druh sám buď by zůstal nedotknutý, anebo by zponenáhla do jiného druhu přešel. *To však zkušenosti naprosto odpírá.* Že v jistých poměrech jisté organismy *hynou*, k. př. některé byliny za příčinou přílišného sucha, jiné pak za příčinou přílišného mokra — to právě nejjasnějším důkazem, že v organismech něco *konstantního*, trvalého a neměnitedlného jest a toto konstantní, to trvalé a neměnitedlné jest právě *základem druhu*.

K vůkolí jeví pak se toto neměnitedlné, dokud se o *udržení druhu* jedná:

α) *aktivně* a z toho jde, že toto trvalé, ty neměnitedlné vlastnosti druhu jsou výjevem či manifestací nějaké vniterné *živé síly*, jmenujme ji *silou organickou*. Odtud si vysvětlíme, že k. př. luskoviny, třeba co do množství i velikosti, co do výšky slámy a bohatosti zrní a t. d. nevím jak se měnily, předce vždy a za všech možných poměrů luskovinami zůstanou, v poměrech pak nepříznivých dočista *zahynou*. Na tomto místě patří pak taktéž uvésti znamenitý úkaz, že k. př. mnohé mořské byliny

takové množství jodüru (sloučenin jodu) vykazují, že podivno, jak u vodě mořské k nim přišly anebo opět targy, v půdě, která více chlorürů než sulfátů má, předce více těchto než oněch obsahují, aniž by jakési chutě ukazovaly, změniti druhovou strukturu svou. Nepřispůsobují se tedy valně podmínkám životním k. př. vodě mořské a chemickým sloučeninám jejím, nýbrž naopak, svou silou organickou tuto sobě podmaňujíce a na nejjemnější částky ji rozlučujíce, to, čeho ku své výživě a k udržení své individuality i svého druhu potřebují, třeba v prvcích praskrovných z ní dosti namahavě těží a sbírají. A můžeme podobné pozorovati na všech druzích obilí, na jeteli i na jiných plodinách polních.

Jeví-li se pak tato organická síla rozhodně aktivně, kde se o udržení druhu, tedy o sebezachování jedná, má se jinak docela β) *passivně* ke všemu, co přes toto sebezachování sahá, připouštějíc tak měnění více neb méně nahodilých vlastností jako barvy, velikosti, síly atd.

Z toho tedy jasně vysvítá, že jsou skuteční, původně již ve svém oboru omezení *druhové, z nichž jeden do druhého přejíti nemůže.*

Darvin sám v ohledu tom veledůležité činí vyznání, praví-li na str. 51. svého díla: „Doch scheint die Gans unter den Verhältnissen, in welche sie bei ihrer Domestication gebracht ist, auch eine eigenthümlich *unbiegsame Organisation* zu besitzen.“

Vůbec tak neodolatedlně se jeví ten moment neměnitedlný, že jej sám D. na mnohých místech učení svého doznává. Tak hned na str. 19. svého veledíla praví, že tu na dvojí věc zřetel bráti sluší, předně na *přirozenost organismu* (Natur des Organismus), pak na přirozenost či původní povahu životních podmínek. I dokládá: „Das Erstere scheint bei Weitem das Wichtigere zu sein. Denn nahezu ähnliche Variationen entstehen unter unähnlichen

Bedingungen.“ Jak by mohl mluviti o samostatné přirozenosti organismů, jak o samostatném, obdobném působení jich i při nestejných podmínkách životních, kdyby nebylo zvláštní, živé, samostatně a trvale působící síly organické?

Dále pak náhled náš o „neměnitelnosti druhové“ potvrzuje Darvin vyznáním svým, že i k nejmenší změně neskonalé skoro věky potřebny jsou. V tom ohledu jest učení Darvinovo pravou „theorií nekonečnosti.“

Názoru našemu zajisté následčuje i místo na str. 21., kde D. píše: „Ich möchte hinzufügen, dass, wie einige Organismem sich unter den unnatürlichsten Verhältnissen fortpflanzen, so auch einige Thiere u. Pflanzen der Domestication oder Cultur widerstehen.“

Mimo to náhledu našemu o této síle organické, druh udržující, nasvědčuje také náuka Darvinova o *křižování se jedinců téhož druhu.* Praví zajisté D. (na str. 119—121 svého díla), že křižování se individuí téhož druhu, byť jen občasné, jak to zvláště u hermaphroditických útvarů rostlinných bývá, předce jest nezbytné k *udržení se druhu* a proto i u hermaphroditických tvarů se fakticky spatřuje.

Zřejmě vykládá D., že křižováním individuí uvnitř druhu *zamezena jest veškerá změna druhová.*

Jak po tom všem předce ještě D. při hypothesi své o proměňování a přecházení jedněch druhů do druhých vytrvati může, to zůstává hádankou.

VI.

Ve spojení s odstavcem předešlým budiž tuto ihned promluveno o *účelnosti* jakož i o místě, jaké tento pojem v systému Darvinovu zaujímá.

Hned na počátku novější éry filosofické počala objektivní platnost účelnosti, empirismem a mechanistickým názorem světa, jak jej u Bacona Verulámského, Hobbesa

a j. nalezáme, jaksi mizeti, ačkoliv prostá příčinnost, jak právě s mechanismem se srovnává, v platnosti zůstala. (Zde opět vidíme úzkou souvislost Darvinovy soustavy s předcházející filosofií; ano i ten náhled Hobbesův, že ze stavu přirozené surovosti, z té války všech proti všem, jediné absolutní zřízení politické člověka vysvoboditi může, příliš nápadně na Darvina upomíná.)

Avšak Darvinu nejblíže s náhledem svým o účelností stojí zajisté *Hume*. Účelnost jest mu názorem subjektivným, do světa vnešeným. Ano, do této definice spadá mu vůbec veškera příčinnost. Nebo vlastně člověk to jest, který *ze zvyku* s některými příhodami, které se byly již dříve několikráte sběhly, při opětném se jich objevení podobné jako ondy účinky spojuje; uzavírá tedy člověk podle analogie a tím jest mu veškera účelnost i příčinnost dostatečně vysvětlena.

Toto učení bylo arci za krátko s rozmanitými změnami ode všech materialistů adoptováno a tak se s ním i u Darvina potkáváme. Nebo tu *rovnováhu* a krásnou *harmonii* v přírodě neuvádí theorie D. na zúmyslnou účelnost nějaké inteligence, nýbrž na pouhý mechanický zápas o sebezachování. Tento zápas jest jakési pilování a broušení. To co se k sobě a k celku nehodí, *musí* nutně zahynouti, ono pak, co se k vůkolí nejbližšímu, k jednotlivostem je obklopujícím i k celku vůbec přispůsobiti dovede, to jediné potrvá a tak již arci veškera harmonie rozumí se sama sebou z přirozeného vývoje vesmíru. Avšak s tím některé úkazy v přírodě srovnati nedovedeme.

Tak zajisté vůbec známý jest úkaz, že *hlodavcům* (glires) dlátkové řezáky *po celý život dorůstají*. Jest zde také pouhé prosté přispůsobení ku podmínkám životním možné? Vysvětlí nám to Darvinism po svém spůsobu? Proč, pro bůh! masožravým a obilím se živícím neudržují

se třenovní zuby, nýbrž se vyžírají a kazí? Kde tu ta příčina toho velikého rozdílu, má-li se jen ve přispůsobení se podmínkám životním hledati?

A jiná věc v ohledu tom váhy neméně důležité jest *led.* Každé těleso *zimou se stahuje* a specificky těžším se stává, pouze *voda se roztahuje* a tak na své *tíži ztrácí.* Odkud pojednou ta výminka? Aj! jak to blahodárné a veleúčelné, že led za tuhé zimy na povrchu plovoucí zamrznutí vody až na dno brání a tak spolu útulku a teplé pokrývky poskytuje rostlinám i živočichům vodním.

Opustili jsme sice příkladem tím říši bytostí ústrojných; avšak zde především se nám jedná o všeobecné objasnění a utvrzení pojmu účelnosti některými praktickými doklady.

A kam se dále při Darvinismu dostaneme *s pudem stěhovavým*? Nedávno se v „Pokroku" (číslo nemáme více po ruce) pud ten zvláštním, originelním spůsobem vykládal. Dobře-li se pamatujeme, znělo ono vysvětlení asi následovně: Čím více za doby ledovců zimou ledového okruhu přibývalo, tím níže ji k rovníku tisknuto bylo ptactvo a t. d.; když pak na leto onoho okruhu ubývalo, i ptactvo dále na sever se bralo a po pravidelném téhož opakování vyvinula a ustálila se po mnohé době ona stěhovavá touha, tak že pak, i když dávno již doba ledovců byla minula, v oněch určitých dobách ptactvo se stěhovalo a podle zákona setrvačnosti či dědičnosti, přešla pak touha ta či *návyk* ten i na potomky a nám se nyní co nějaký pud jeví.

I tážeme se tu především, proč návyk ten nevzal za své tímtéž spůsobem, jakým povstal? Proč po tak mnohých dobách ona touha nepřestala? Proč se dosud ptactvo nepřispůsobilo cvikem a zvykem počasí modernímu?

A pak, odkud vysvětlíme stěhování nepravidelné v dobách určitých (jak je k. př. lumík v 15—20 letech

podniká) i v odstavcích neurčitých, jak to ježek, myši a t. d. činí. Nedostatek potravy a podobné tu věru nedostačí. Tím by se dalo pouze vysvětliti k. př. přelítání střízlíka, avšak nikoliv přecházení do jiných šíří zeměpisných.

Podobně má se to i se *spánkem zimním*. Či dal by se též vysvětliti přispůsobením se poměrům? To by zajisté vyžadovalo *úplné zmrznutí*, nikoli však pouhé skřehnutí a to tak podivuhodné, že u některých trvá nepřetržitě po celou zimu, jako u plcha (Myosus), u jiných pak že přerváno bývá mnohými přestávkami, jako u ježka, veverky, kteří v teplejších dnech se probouzejí. A kdyby předce někdo spánek periodický mnohých živočichů z přispůsobení se poměrům vyložiti hodlal, jak by pak naložil se zvířaty krajin teplých, které též do spánku upadají, jako terek Madagaskarský? A že tu pouhý zvyk (po spůsobu onom, jak se asi stěhování nahoře vysvětlovalo) působiti nemůže, to z toho jde, že mnohá z těch zvířat, která v krajinách *studenějších* do spánku zimního upadají, v témže čase v krajinách *teplých* mu nepodléhají.

A že v Darvinismu tak veliká důležitost cviku a zvyku se přičítá, ptáme se konečně, odkud to, že podle téhož zákona dosud k. př. z letounů, nebo z poletuchy (pteromys volans) se nevyvinulo ptactvo anebo že ptákozob (Ornithorhynchus) posud v pořádného ssavce aneb raději v ptáka bahňáka se nezvrhl, an předce důsledný Darvinism žádá zvrhnutí se opice resp. praotce společného dlouhotvárným cvikem v chůzi ve člověka!

VII.

Darvin tvrdí, že v zápase o sebezachování mnohé odrůdy a druhy, vůbec nesčíslné přechodní a spojovací tvary vymizely, čímž povstaly ony veliké mezery mezi druhy nynějšími. Toto podléhání v boji o život, toto *vymírání*, kromě jiného, jest prý hlavní příčinou vzniku

a ustálení se nynějších druhů, které původně byly individuemi a později odrůdami téhož druhu.

K tomu namítáme: Odkud to, že to houfné vymírání v dobách historických *úplně přestalo*? Vymírá arci k. př. tur na Litvě, jako již byl v samých Čechách a na Moravě úplně vymřel. Taktéž vůčihledě vymírá bobr, kozorožec; z ptáků zejmena sup bradatý. Avšak vymírají onino živočichové skutečně v prostém boji o život, či není to raději lidský egoismus ve spolku s raffinovonou vynalezavostí ničících prostředků, jenž se vyčteným zvířatům záhubným stal? Jest to takřka *stav výminečný* a ne čistě přirozený, který houfně životy kazí, zvláště pak sem spadá intervence lidská. Mohou to býti též revoluce neptunické i vulkanické ve mnohých případech. Jinak jest svět dosud dosti veliký a pohodlný, aby v něm vedle sebe žíti mohli rodové i druhové všichni, zvláště při té veliké rozmanitosti druhů a jich životních podmínek, ku kterým materialu v bohaté, nepřeberné míře ve vesmíru se nalezá.

A dále by podle onoho učení Darvinova *nesčíslné množství* druhů resp. tvarů přechodních bylo muselo *vyhynouti*. Kdybychom v té věci za měřítko vzali již dosti dlouhou dobu historickou, tu bychom zajisté na ono tvrzení nedůvěřivě patřiti musili. Nebo *mnoholiče* druhů v dobách historických vymizelo? Asi *tři* druhy ssavců a několik druhů ptactva — zejmena jižního nalezneme! O nějaké nesčíslnosti není ani řeči!

A jestliže tyto přechodní tvary v tak ohromném množství, jako Darvin tvrdí, zahynuly, pak předce museli bychom nějaké a to věru dosti četné *zbytky ve vrstvách zemských* nalezati? Nuže! ptejme se geologů, jestliže jich našli? Proslulý prof. Heer, jehož sám Darvin častokráte se dovolává, praví v tom ohledu zřejmě („Die Urwelt der Schweiz" v. Dr. Osw. Heer, Prof. der Botanik u. Direktor

des botan. Gartens in Zürich 1865), *že tvarů přechodních* jakýchsi *nenalezl nikde.* Největší množství těchto tvarů přechodních muselo by v pliocenu se nalezati. Nebo zde doba třetihorní tvoří jakýsi odstavec, s nímž se končí druhy starší. Avšak v pliocenu nacházejí se sice s druhy staršími i jiné novějším dobám společné — v čemž jedině se pravý přechod historický jeví — avšak o nějakých spojovacích tvarech ve smyslu Darvinově není nikde ani stopy.

Konečně pak k tomu ke všemu napomáhá nám samo učení D., abychom jeho náhledy o všeobecném zápase a následcích odtud plynoucích vyvrátiti dovedli. Praví zajisté D. (str 110.), že množení se v úzkých mezích příbuzenstva životu druhovému naprosto škodí a kdyby nemělo stávati rozmanitého křižování se rozličných jedinců téhož druhu, musel by druh jak na síle a leposti, tak na počtu svých individuí ztrácetí, *až by konečně naprosto vyhynul.* Ano, z toho soudí D., že i tvary hermaphrodické jak v říši rostlin tak v říši živočišstva aspoň *občasně* křižovati se musí. Z toho plyne pro nás následující:

Předně vypovídá D. jasně a zřejmě, že křižováním se jednotlivých individuí uvnitř téhož druhu *zamezena jest změna druhu.* Uznává tedy de facto, že neměnitedlný jakýsi podklad druhový existuje. Za druhé pak nevíme, proč by potom ještě na vysvětlení toho, že některé druhé vymřely, zapotřebí bylo k zápasu o sebezachování se utíkati. Některé druhy buď na jedince chudé aneb porůznu rozsáhlé okršky obývající, n. př. lev, neměly příležitosti k onomu křižování se a tak jednoduše vymizely, ač jinak jistou působnost onoho zápasu upírati tímto nechceme, o čemž se však zde šířeji rozepisovati nemůžeme.

VIII.

Jakýmsi bodem centrálním veškerého Darvinova učení jest jeho náhled o „přirozeném výběru.“ Jak jsme již

dříve naznačili, má některé individuum již od přirozenosti jakési zvláštní nadání, že snáze přispůsobí se podmínkám životním, s nimiž do styku přichází, než individuum jiné. Tu platí pravidlo; „poëta nascitur“ a „orator fit.“ Neboť takovýto jedinec má pak více naděje na trvání než jiný, jejž on přežije, z poëty se stane orator — z lepšího nadání k životu se stane skutečný život a v tom záleží *výběr přirozený*. Co u člověka jest činností (faire) v jeho akkumulativním výběru, to zde jest trpností (laissez faire) při výběru přirozeném.

Tu nejprvé ptáti se musíme, *odkud* pochází ono zvláštní nadání některých individuí? Darvinism by snad odpověděl, že nadání to jest jim přirozené, nebo že nějakou náhodou k němu přišly a pod. Důkladné na to odpovědi nemá.

Sem ku přirozenému výběru patří též, že k. př. u ptactva krásný zpěv a pěkné peří samičku vábí; u jiných zvířat opět vyvinutost a síla tělesná jakousi náklonnost vespolnou budí. Analogicky u lidí lepý útvar těla i duševní nadání lásku vzbuzuje. V této formě arci přirozený výběr ze své passivnosti vychází a ať jej již v této způsobě buď jakousi instinktivní sympathií anebo pohlavní láskou nazýváme, vždy se v něm skrývá nějaký tajemný, vniterný moment, tak subtilní, že jej empirické pozorování nikterak vysvětliti nedovede a proto i Darvinism zde prázdnotu nechává.

IX.

Nesmírné váhy má zajisté pro nás otázka: *jak* asi prvodruhy povstaly anebo ono jakési protozoon, ta první buňka organická, z niž za vlivem nahoře uvedených podmínek a zákonů celá říše rostlinstva i živočišstva se ponenáhla vyvinula. Stalo se to stvořením anebo per generationem aequivocam? Zde se nám zdá býti theorie Darvinova ve smutných koncích. Nebo kdyby Darvinism

důslednost zachovati chtěl, musel by nezbytně *nekonečnou, věčnou řadu proměn* prohlásiti. O jakémsi prvopočátku vůbec nižádným spůsobem mluviti nemůže, neboť on ničím jiným se neobírá a *kromě proměňování, a věčného přecházení* v zásadě ničeho nezná. Heraklitovo *πάντα ῥεῖ* se zde znova opakuje. Avšak Darvinism jest spolu učením *o neustálém postupném zdokonalování.* Potom arci musí na konec řady něco prvopočátečního, prajednoduchého postaviti a vnitřní rozpor v theorii samé jest dokonán. A opravdu mluví se o jakémsi protozoon, které Darvinisté na začátek organického vyvinování se staví. Nuž! kterak pak toto protozoon povstalo? Stvořením? To by věru Darvinism sám na sobě spáchal sebevraždu, aby to vyřkl. I nezbývá než generatio aequivoca. Avšak přímý původ nějakého organismu z neorganického materiálu pouhým jakýmsi mechanismem nedá se *ani jediným faktem* dotvrditi. I nepřiznává se také již dnešního dne k hypothesi té a nemůže se k ní přihlásiti žádný vážný přírodozpytec, který podržeti chce jmeno badatele *exaktního.* Büchneriáni a podobní lidé budou se svými výplody fantastickými na poli věd exaktních brzo tutéž úlohu provozovat, jakou asi dnešního dne Renan et consortes odehrávají na poli positivné, historicky odůvodněné theologie.

Při otázce nejdůležitější nás tedy opouští theorie Darvinova a jestliže původ druhů jest tajemstvím všech tajemství a jestliže D. o rozluštění tohoto tajemství se pokusil, pak věru pokus jeho se mu nezdařil, neboť jsme tam, kde prvé, o *původu* druhů ničeho nevědouce.

Pravili jsme nahoře, že D. učí stálému, věčnému proměňování. S ohledem k tomuto proměňování, k této theorii o neustálém přecházení druhů méně dokonalých do dokonalejších, praví Hartmann, že všecky druhy v přítomnosti zaběhly do slepé uličky. A věru, pravdou-li jest nauka Darvinova, tuť se tázati musíme: proč *dnešního*

dne žádného přecházení a proměňování více neznamenáme? proč zaběhly všecky druhy do slepé uličky? Ano Dr. Alttum zejmena tvrdí, že některé divoké druhy rostlin, od staveb jehlancových (Pfahlbauten) počínaje, *se v ničem nezměnily*! Ano naopak, některé tvary kulturní, které výběrem lidským v nepřirozený stav byly vehnány, ihned opět „zdivočí," jakmile k poměrům přirozeným se vrátí a neb — dle vyznání samého D. — zahynou. Jest zde opět viděti jasně v plné platnosti onen princip houževnaté trvanlivosti a neměnitedlnosti druhové, který činí pravou protivu té věčné Darvinistické proměnlivosti.

X.

Často se též mluví o *křižování* rozličných odrůd i druhů. Dříve se namnoze k tomu poukazovalo, že křižování druhů zůstává neplodné a z toho se brával důkaz pro neměnitedlnost a přísně ohraničenou omezenost druhovou, ač se proti tomu D. ohražuje. Avšak my si při této příležitosti dovolujeme ku zvláštní okolnosti pozornost čtenářovu obrátiti.

Každé křižování druhů jest zajisté jakási křiklavá messaliance, která jen uměle vyvolati a udržovati se dá. Praví v tom ohledu p. prof. Dědeček (Vesmír roč. II. čís. 7. o míšencích čili bastardech): „Mezi koněm a oslem, zvláště když svobodně žijí, nepanuje vlastně žádná příchylnost, ale spíše řevnivost i boj. Proto zapotřebí zvláštních příprav, má-li se obou druhů (mula a mezka) — docíliti." A právě z toho, že v poměrech přirozených žádného křižování rozličných druhů nestává, soudíme, že každý druh přísně omezen a pouze a jedině na sebe poukázán jest. K opodstatnění tohoto úsudku našeho přispívá pak dále i *neplodnost a neúrodnost míšenců* samých. Jsouť sice míšenci některých druhů plodní, avšak úrodnosti jejich tak rychle ubývá, že v několika kolenech vymírají. Z toho arci pro sebe D. nižádnou posilu čerpati

nemůže, ovšem ale my, soudíce z toho opět na onu přísnou ohraničenost druhovou.

Nedá se ani mysliti, žeby Darvinism tohoto křižování rozličných druhů mezi sebou ve spojení s výběrem přirozeným, ve svůj prospěch někdy využitkovati mohl.

XI.

Theorie Darvinova vyvozuje konečně původ člověka z jakéhosi praotce, kterého za počátek rodokmenu svého prý mají společně *opice* i *lidé*.

Zkoumáme-li tu vespolnou podobnost opic i lidí, shledáme ihned, že jest pouze povrchní, ne však bytostná. Právě když kostry obou vedle sebe postavíme, ten ohromný rozdíl tím více do očí bije. Jakousi podobnost najde toliko fotograf, ne však anatom.

Přihlédněmež jen k některým nejnápadnějším rozdílům. U člověka 2 ruce a 2 nohy, lehká, vzpřímená, rhytmická chůze — u opice čtyry ruce a chůze po zemi nejvýš nemotorná, při níž se opice o zahnuté prsty předních rukou svých opírati musí. Člověk udělá z ruky své pohodlně přehoušel, což opice nižádným spůsobem nedovede. Praví v tom ohledu Reichenbach, uváděje hlas učence z „Bibl. univ. do Genéve N. 83. z r. 1843:“ „Ich will nicht entscheiden, ob die Handfläche beim Chimpanso wie beim Menschen eine Höhlung bilden könne; allein dass dies beim Orang-Utang nicht der Fall ist, weiss ich aus Erfahrung.“

Dle Giebla zaujímá tvář na hlavě lidské téměř třetinu a lebka 2 třetiny všeliké prostory či povrchu; u Orang-Utanga však naopak tvář činí větší polovici a lebka polovici menší. A to jest zajisté rozhodující; nebo právě tím osvědčuje opice blízké příbuzenství své s ostatními ssavci, kdežto jediný člověk tímto poměrem ode všech ostatních ssavců převalně se liší.

A pozorujmež mozek. Gorilla má téměř o $^2/_3$ méně

mozku než člověk! Toť při ostatní povrchní podobnosti předce jen příliš křiklavý rozdíl u věcech tak důležitých!

A popatřme na mládě opičí, jak ono v několika hodinách po porodu již samosprávně svých rukou upotřebiti dovede; ano sestupmež při této příležitosti níže a vizme to kuře, které sotva že se vylíhlo, již běhá a pípe a pak hleďte na toho ubohého červíčka, nemluvňátko, jak ono beze vší pomoci v náručí své *matky* dřímá, její srdečné lásce a *otcově* péči rozumné docela jsouc poručeno. Co tu práce a ošetřování, než se dovede na nohy postaviti a první slovo zažvatlati! A obraťte zřetel k opici a ku zvířeti kterémukoliv v jeho stáří, v nemoci i smrti a přirovnejte s člověkem — jaký tu ohromný, nezměrný rozdíl mezi oběma se rozevírá. Zde propast, kterou žádné přispůsobení se podmínkám životním, aniž kterýkoliv jiný zákon Darvinův vysvětliti nedovede!

A co máme o momentu psychologickém říci? Toho se Darviniste vůbec neradi dotýkají, cítíce v tom ohledu slabost svoji.

Těžko zajisté jest jim vysvětliti pudy a umělost zvířat. A jak se to snáší vůbec se stálým postupem u zdokonalování, že právě u zvířat nižšího druhu a nižšího ústrojného složení ta nejvýtečnější nadání a tu největší umělost nacházíme, kdežto by tak právě u zvířat vyšších býti mělo. Vzpomeňme jen na umělost termitů, mravenců, včel, vos a sršnů, ptáčka moudivláčka, bobra a j. a přirovnejme ji k umělosti velkých ssavců, ano samé opice. Jaký to rozdíl! U oněch malých tvorečků jakýsi život společenský se zřízením státním, zde ani stopy po něm!

A pak jestliže postup jest všeobecný, proč i tato umělá zvířátka neznají pokroku jako člověk? Ani ten bručivý demokrat čmelák nenaučil se od svých nejbližších příbuzných nějaké uhlazenosti a nějaké ve stavbách umělosti; ani pak ty monarchické a kastovní státy včel,

termitů a mravenců nepokračují, nýbrž zkameněly jako kastovní státy národů východních, s tím toliko rozdílem, že tito jsou poučení a pokroku schopni, připouštějíce arci i změnu státního zřízení svého, kdežto onyno po všecky věky k němu připoutány zůstanou, bez učelivosti a bez pokroku všelikého! Jediný člověk se dá vychovávati a jest *pravého duševního pokroku schopen*, s čímž se ovšem žádná dressura jakéhokoliv zvířete srovnati nedá. Jaká to hluboká propast mezi zvířetem a člověkem! A duševní nadání opice jest asi na rovni se stanoviskem psa! A v čem dressura psa vycvičí, tomu i opici přiučí a ničemu více.

I tážeme se dále, kterak vysvětlí Darvinism původ *řeči* artikulované? Připustme s Müllerem vývin řečí od isolujících k agglutinujícím a k flektujícím, avšak přes to přese vše domysliti se nemůžeme, jak by řeči, abychom řekli moderní, se svou grammatikou i syntaxí, s tou přeumělou vazbou logickou, jak by tyto řeči povstati mohly, ať tak díme, ze klokotání slavíka nebo dokonce z toho uši rozrývajícího řvaní opice. I zde by se filolog po historických přechodech sháněti musel a marně by je hledal. Vymřely a zmizely, jako veškeren pevný základ Darvinismu.

Kdysi rozmlouvali dva občané o Darvinismu. Jeden z nich zakončil: „Jaká byla ta první opice, taková je i ta poslední; a my před několika lety jezdili ještě na voze řebřinovém a nyní jsme si postavili železnice. A to je rozdíl!“ A věru! to je rozdíl!

XII.

Nelzeť již déle a obšírněji o D. se rozepisovati. Na konec jen to ještě podotýkáme, že přese všechen mechanism neobešel se Darvin přece bez něčeho vniterného, působivého, což určitěji nepopsal. Odstrašoval tím jakýsi „horror vacui“ od Darvinismu. Hartmann to napraviti

hleděl svou „Philosophie des Unbewussten," ač se mu za to od červených materialistů malých díků dostalo. Tak J. C. Fischer ve svém hantýrování se „zdravým smyslem lidským" („Ein Schmerzensschrei des gesunden Menschenverstandes") nazývá Hartmannovo bezvědomé s velikým rozhorlením „ein Fratzbild des christlichen Gottes." Aby to opět napravil a materialisty usmířil, vydal Spiller své: „Gott im Lichte der Naturwissenschaften." Na místě „bezvědomého" klade jakýsi působivý „aether," který sám nezná i neví, kde jej chytiti a jak jej opsati. Ustavěli oltáře „Neznámému Bohu." „Protož co vy ctíte neznajíce, to já zvěstuji vám. Bůh, který učinil svět i všecko, což jest na něm, ten jsa pánem nebe i země, učinil z jednoho všecko pokolení lidské, aby přebývalo na vší tváři země, vyměřiv uložené časy a meze přebývání jejich" (Skutk. apoštol. kap. 17, 23—29.). Onen jim neznámý Bůh jest nám Bohem známým, o Němž pěje Církev:

„Rerum Deus tenax vigor,
Immotus in te permanens,
Lucis diurnae tempora
Successibus determinans."

A zní tažme se ještě, jakých následků praktických D. v zápětí míti musí?

Veškerá víra se svými oblažujícími účinky zničena; dle Darvinismu nestává Boha osobného, stvořitele a zachovatele světa, nestává nesmrtedlnosti duše a života věčného. A jaké asi nejvyšší pravidlo *mravnosti* stanoví Darvinism? „Bellum omnium contra omnes," tu protivu veškeré křesťanské lásky a apotheosu nejčirejšího egoismu. Již pak vidíme rozežírající účinky této morálky v životě jednotlivců i celých národů; vidíme, že všechna práva osobní, přirozená i historická hynou a meč ocelový že jest poslední instancí, kteráž veškera práva boří a nová

dle libosti diktuje. Středověké právo pěstní, které tenkráte řinčelo v pancéři, teď v rukavičkách s chytrostí a uhlazeností hada se provádí a Kruppova děla je ohlašují od jednoho moře k druhému. Smutné to časy pro společnost lidskou, nad niž v dusném vzduchu záhuba visí.

Nežli ukončíme pojednání toto, dovolujeme si ještě k jedné věci zřetel laskavého čtenáře obrátiti. Celá theorie D. jest dosud *hypothesou*. Hypothesa má ovšem u bádání vědeckém ceny neskonalé; na ní se obyčejně zakládá každý nový vynález. Avšak hypothesu za hotový, pevný resultát vydávati a sice oněm vrstvám lidu, které nemají ani tolik času ani toho vzdělání, aby kritickým okem pravdu již stanovenou od pouhého domysla rozeznávaly, to nikterak za dovolené nepovažujeme, zvláště tenkráte ne, kde se jedná o tak ohromné převraty ve všech oborech, jaké prováděním nauky Darvinovy nastati musejí.

My pak držme se v těchto dobách rozbouřených tím pevněji svého Boha, o Němž pěje žalmista: „Nebesa vypravují slávu Jeho a dílo rukou Jeho zvěstuje obloha.“ V Něm jedině nalezneme těžiště svého, v Něm jedině stálosti a blaženosti v jakýchkoliv pochybnostech.

Klášter sv. Anny v Lounech.

Nastínil Fr. J. *Dobicer*, farář v Morech.

Písemné paměti o vzdělávacích ústavech na straně Čech severozápadních, byly z části protestantismem, z části husitstvím, v kraji Žateckém v nivec uvedeny, a proto po skrovnu nalezají se stopy jejich a kde jich ještě stává, leží v prachu, aniž si jich kdo povšímne, zvláště jsou-li české, jimž pouhý Němec ať kněz, neb úředník aneb učitel z neznalosti druhé řeči zemské nerozumí a tudíž ani sobě jich neváží a neužije k dějinnému vzdělání svému aneb ku prospěchu jiných.

Za tou tedy příčinou všecky zbytky po spoustách oněch a krvavých bitvách nám milé a drahé, posud na světlo nepřišedší, baví a zajímají vzdělance, k nimž i historické kněžstvo římskokatolické náleží, neboť objevují běh kulturního a zvláště náboženského vývinu, podávají obraz, jejž porovnati lze se směrem nynější doby rozumové, chlubné a prázdné citu a lidumilenství; i ukazuje se ovoce, jež starožitná víra křesťanská u vyznávačů svých ve školách křesťanských vyvíjela a slovy, mravy, skutky i četnými ústavy piety a humanity pravé po všecky časy vyhledávala.

V řadě takovýchto ústavů stojí první páky a orgány pravého lidumilenství křesťanského, *kláštery*, jichžto prvorozenec v Žateckém kraji až do husitských časů úmorných stával v Postoloprtech*) blíže Loun u Oharky, klášter řeholníků sv. Benedikta, jichžto okres působení se vztahoval na vůkolí toto na západ až ku Klášterci a na východ až ku Slavětínu, pokud písemné paměti se dochovaly. Týž ústav zvláště i v samém krajském, druhdy vévodském městě Žatci, měl své proboštství a špitál u sv. Prokopa na předměstí. Avšak i družné město *Louny* honosilo se už ve 14. století dvěma kláštery, jedním mužským a to Dominikánským, o němž málo se ví, a druhým ženským, o němž, co se koli v archivu městském a v letopisech památného nalezlo, tuto stručnou zprávu o tom klademe.

Klášterů řádu kajicnic *sv. Máří Majdaleny* (jinak „bílých paní“) bylo jen 6 v Čechách, totiž jeden v Praze u sv. Havla na Starém městě, druhý na Oujezdě v menším (malém či malé straně); třetí v Dobřanech; čtvrtý ve Střídce (Sela) u Kadaně; pátý v Zahražanech blíž města Mostu a šestý v Lounech.

---

*) Náčrtky o býv. kláštěře sv. Benedikta v Postoloprtech složeny ve zvláštním spisku, jejž chováme v rukopise

Takovýto klášter sv. Anny a kostel pod jménem *Marie Panny* pro řeholnice řádu svaté Maří Majdaleny leta 1331 v *Lounech* jistý Bero, sudí téhož města, při Ohři řece vystavěl a jej bohatě nadal; jehožto oumysl i bohumilý skutek Jan biskup Pražský, již dotčeného roku dne 8. října schválil, sám pak Jan král Český, otec Karla IV., (což obyčej činiti neměl) tomu klášteru jeden velký les k hradu Křivoklátu náležející, též mnohá role a ouroky všeliké na věčné časy k užívání daroval a svým královským listem ujistil, kteryžto list po smrti otce svého Karel IV. 1356 dne 1. srpna potvrdil, a jej nejenom on Karel, ale také Arnošt první arcibiskup Pražský i jiná knížata a páni podepsali. Ty pak i jiné listy, na pergameně psané, a také od následujících králův českých, totiž od Ladislava leta 1454 dne 3. února a od Ferdinanda II. léta 1629 dne 31. ledna ve Vídni potvrzené a Lounskému klášteru dané, nalezaly se druhdy v klášteře Mosteckém u duchovních panen téhož řádu svaté Maří Majdaleny.*)

Co do Mosteckého téhož jména kláštera, víme, že Václav II. král český leta 1283 dne 23. listopadu pannám těmto v *Záhrazu* blíž města Mostu daroval kostel se vším přislušenstvím: nebo k tomu kostelu několik vesnic přináleželo; ale klášter ten leta 1421 bouřemi husitskými v zkázu přišel. Po nešťastných Žižkových časích magistrát Mostecký všelijak o to pečoval, kterakby těm duchovním pannám aspoň k nějakému vzniku pomohl; pročež ty panny z předešlého Záhražanského místa do města uvedeny byly, kdež kostel a klášter jim štědrotou obyvatelů Mosteckých byl vystaven: ale když léta 1515 v městě strašný požár zuřil, též ten klášter a kostel nedávno dostavený týmž požárem v zříceniny byl obrácen.

*) Balbin. De monasterio monialium Launae. ad Vol. 9. Erect.

Ačkoli tento chrám ještě téhož roku znovu povstal, avšak klášter všecek téměř mimo málokterý pokojík v zříceninách ležeti zůstal. I přihodilo se, že nějaká Kateřina téhož řádu duchovní panna a slavného rytíře Vlčka dcera z Frýburského kláštera do Mosteckého byla poslána; ta pak příčinu k vyzdvižení těch zřícenin dala; nebo otec její Vlček jsa zámožný ten klášter spustlý zase znovu vystavěl. (Bečkov. str. 707—708.) Klášter ten teprv za Josefa II. byl zrušen.

Takovýtéž osud, jakým Mostecký klášter sv. Anny byl postížen, v husitských časech potkal i klášter Lounský, kterýž hned po zničení kláštera Benediktinkého v Postoloprtech podlehl též zuřivosti lůzy rytíře z Trocnova, jenž mnohé obětovností a zbožností předků vystavené svatyně a příbytky Bohu věnované kazil, loupil a pálil, a bezbranné panny z nich vyháněl a vražditi dával.

Klášter ten sv. Anny v Lounech po celé století zdárně květl a blahodárné ovoce cnosti a zbožnosti jak městu tak i vůkolní krajině vydával a jim skvělým příkladem svítil, chudé podporoval, dcery, ježto nároků světských se vzdaly, k vyššímu stupni dokonalosti a zřízenosti mravní přiváděl. Balbin o klášteře jeptišském v Lounech poznamenal, jak následuje:

Listy soudců svědčící o právech kláštera pannenského Sté Anny blíž Loun*) řádu kajicnic blahoslavené Maří Majdaleny. Ustanovují soudcové, že panny kladou oučty

*) O místě, kde stával ten klášter, různí se domnění. Jedni se domýšlí, že stál na levém břehu Oharky, kde původní bydliště Lounských obyvatelů bylo, a kde ještě zahradní zdě se zazděnými okny semotam se nalezají; jiní za to mají, že stával tam, kde nyní stojí špitál u Oharky; jiní zase a s těmi souhlasíme, tvrdí, že stával klášter na blízku kostela Dobroměřického, a snad zříceniny mostu kamenného od Loun k Dobroměřicům vedoucího blíže té vesnice v pravo jsou stopy jeho, táhlo-li se předměstí první tou stranou; listina dí: „in suburbio.“

dědicům zakladatelovým ze správy statků, že mohou sobě voliti představeného, prokuratora, ouředníky, kterékoli chtějí, jak v klášteře samém tak i venku. Všecko to v přízeň kláštera, jenom že zakladatelové mají právo patronátu ku kostelu v Dobroměřicích s radou převorky i konventu, a mnohá jiná práva ve prospěch toho kláštera. Podepsáni jsou tito soudcové: Pavel notář u král. komory a království Českého, Frencelin Potzenberk sudí dvorní atd. Rozsudek ten vynešen r. 1364 ve čtvrtek, po dnu S. Michala 1410 dne 11. března.

Mimo to zachovalo se narovnání mezi pobožnými jeptiškami, převorkou a konventem kláštera panenského sv. Anny u Loun, řádu kajicnic a farářem kostela v Dobroměřicích. Podepsán sudí p. Mikuláš Ceismeisel, decretorum doctor. Začátek listu zní: „My Jan Bullendorfer, převor klášterů řádu kajicnic S. Maří Majdaleny pod zákonem S. Augustina v Čechách, na Moravě a v Rakousku. představený u S. Anny blíž Loun. Žofie z Jabloně převorka, Barbora podpřevorka, a celý konvent kláštera S. Anny tutéž u Loun atd.: z povolení velebného generála představeného našeho.“ Jednajíť listy tyto o desátku ze dvora Dobroměřického, který klášteru náležel.

Poněvadž tyto dávky ze dvora Dobroměřického jednou pannám těmto S. Anny řádně se neodváděly, musel se jich představený řehole ujíti a jich práva hájiti. Proto narovnání mezi pánem představeným Mikulášem a pobožnými pannami, Alžbětou převorkou i konventem kláštera jeptišského sv. Anny blíž Loun z řádu sv. Augustina z jedné strany a mezi Petrem správcem kostela farního v Dobroměřicích, decretorum doctorem, kanovníkem kostela Pražského. Stalo se r. 1393. Potvrzuje se 1410, dne 18. srpna. (Balbin lib. Erect.)

Když pak po zkáze toho kláštera (1420) za času krále Jiřího z Poděbrad, jenž výborný majestátný list

ze 7. května l. 1459 na statky jeho a obrácení jich ku prospěchu městského špitála městu Lounům zaslal, všecky jeptišky dle znění téhož listu zemřely, ucházely se o jmění spustlého kláštera dědicové z rodiny Berovy pocházející. R. 1481 započal Jan z Divic rozepři s pány Lounskými o majetek a užívání dědin bývalého kláštera S. Anny, odvolávaje se k základní listině Berově, v obšírné žalobě k samému králi Ladislavovi zadané. Načež mu za právo dáno, že Lounští mají jemu za to 12 kop grošů do jeho smrti platiti a kdyby někdo z rodiny pánů z Divic v chudobu upadl, že ho v záduší přijmouti povinni budou.

Král Jiří ustanovil, aby vše co ku klášteru právně náleželo, „na opatření chudých a neštěstím v nouzi kleslých“ dáno bylo, vyhradiv sobě právo patronátní a opatrování toho poručiv purkmistru a radě města Loun, aby místo příhodné chudým vystavěli a je tam uvedli; ustanovení to i pozdější králové čeští potvrdili.

Majestát krále Vladislava oznamuje, že klášter sv. Anny skrze války jest zkažen a z povolení předešlých králů Českých na místo jeho *špitál chudým* jest vzdělán, a zboží toho kláštera k tomu obráceno: a že jsou Lounští krále prosili, aby jim toho ráčil potvrditi. Vladislav pak schváliv Lounských věrnost i také ten skutek k chudým milosrdný: ráčil jim to stvrditi, aby co se založení a stavení toho kláštera dotýče a zboží klášterského k němu obrácení, totiž vsi Dobroměřic s dvorem poplužním, s dědinami, lukami, zahradami i jiným příslušenstvím ku špitálu bylo obráceno. A sešel-liby válkami ten špitál, má zase od Lounských vzdělán a chudí do něho uvedeni býti, a kdež jest král Jiří sobě na tom špitálu vrchní právo a fundatorství zůstavil, to že nyní Vladislav král purkmistru, konšelům i obci dědičně a věčně dávati ráčí, tak aby oni Lounští jako vrchní páni a fun-

datorové ten špitál drželi se vším zbožím k němu příslušícím, přikazuje podkomořímu i jiným, aby Lounským v tom nepřekáželi. Majestát dán v Praze ve středu den S. Skolastiky léta 1479.

Památky kolleje Klementinské v Praze.

Podává *Josef Svoboda*, S. J.

II.

V skromnosti začínala klementinská kollej a s ní oba konvikty sv. Václava a sv. Bartoloměje; trojnásobná marianská kongregace utužovala katolický život ve všech vrstvách obyvatelstva. Odpůrcové katolíků se mrzeli na takový prospěch; a jest zajisté hlasem i jiných protestantů, co praví Skála*): „Před lety bylo to právem obecným opatřeno: aby žádný, kdožby pod obojí spůsobou těla a krve Pána našeho J. Kr. nepřijímal, v úřadech a povinnostech obecných sedati nemohl. — Ale potom pomalu zotavovaly se v zemi všeliké pověry papeženské, nových a nikda prvé v Čechách nevídaných mnichův, kapucínův žebravých, hojicův a jezuitův příšerné řeholy a sekty se uvozovaly. I ačkoli od té chvíle strana pod jednou převelice se zmáhala atd.“ — Odtud se tedy stáhla bouře, která Klementinský dům se všemi ústavy až do těch kořenů vyvrátiti hrozila.

Lidu na kázaní ustavičně přibývalo, tak že kostel sv. Klementa více nestačil; i odvážili se jesuité stavěti nový *český* chrám sv. Salvatora, tu kde posud malý kostelík sv. Bartoloměje stával. R. 1578 položeny základy; avšak peníze záhy došly; pročež část hotovou nějak přepažili, a v ní české služby boží konali, až poznenáhla celý nynější chrám jest dostavěn. O chrám ten a o svatováclavský seminář získal si po bl. Canisiu největší zásluhy Alexander *Voyt*, i slušno aby v těchto listech se zachovala

*) *Skála*, historie česká, díl II. st. 5.

čestná památka muže, jejž druhdy „otcem semináře a domu klementinského“ nazývali. Voyt přišel záhy za prefekta do semináře v oněch letech, kde důchody slibovány, ale nedávány, pročež žebře chodil po dobrodincích, a almužnou své žáky živil. Největší almužny prý dostával u své matky, která též prostřední zvon na věži sv. Salvatora darovala, (větší jest od p. Jana Jiřího z Lobkovic) a kterou seminaristé jako za matku ctili. Z prefekta se stal rektorem kolleje, v kterémžto čase koupil a vyprosil 18 větších a menších domů prostory klementinské, stavěl chrám sv. Salvátora, a byl jeho prvním českým kazatelem. Vycházel často na missie (na Buštěhrad, Kladno a Blatnou) a vydával mnohé knihy české.*) Když byl mnoho pro Boha, církev, pro seminář a Tovaryšstvo Jež. vyřídil, odebral se, chorobou sklíčen, do lázní Teplických, a tam umřel v týž den, na který před 40 roky sv. František Xav. skonal, 2. pros. 1592. Tělo Voytovo bylo na útraty bývalého přítele jeho p. Václava z Lobkovic do Prahy převezeno, a v průvodu šlechty, pražského magistratu a nesčetného lidu u sv. Salvátora pohřbeno.

Ještě více než před tím chodili v tuto dobu jesuité na missie, majíce českých kněží dostatek. Z missií těch uvedeme zejmena tu, která se v Litomyšli po mnohá leta odbývala a památnou se stala dílem za příčinou výsledku svého, dílem i účastenstvím osob duchovních a světských, kteří se o misii tuto byli postarali.

Litomyšle — druhdy sídlo katolických biskupů, stala se od r. 1425. městem husitským, a za držení pánů Kostků z Postupic jedním z hlavních sídel Jednoty bratrské. I napotomní držitelé pp. z Pernštejna bývali tuhými odpůrci katolické víry, až Vratislav z Pernštejna nejenom katolíkem se stal, ale též rozhodně o katolickou restauraci

*) *Schmidl*, hist. Soc. na mnohých místech.

se zasadil.*) Vymohl to, aby děkanem litomyšlským se stal výtečný kněz Bartoloměj Flaxius,**) a spolu s ním vyzýval rok po roce jesuity klementinské, kteří s výtečným prospěchem missie tyto konali, tak že r. 1581 3000 a rok na to již 5000 katolíků ku sv. přijímání v čase velikonočním přistoupilo. Touž cestou kráčeli následující děkanové litomyšlští, Brož, Klivický a Hájek, (který pro stálost v katolické víře mučen byl;***) a svaté náboženství tam utěšeně rozkvétalo.

Katolické poměry se tak dalece urovnaly, že pražský arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé se odvážil r. 1605 konati církevní katolickou *synodu*, o niž se předchůdcové Antonín Brus a Martin Medek darmo pokoušeli, s všeobecným odporem se potkávajíce.†) Arcibiskup Zbyněk přicházel často do Klementina, před velkými svátky se tam odevzdával duchovní samotě, a možná, že tam také pojal úmysl, synodu slaviti, aspoň se naskytuje podivná shoda mezi dekrety synodalními a statutami, které v Klementině byly nařízeny. Synoda ta byla pro české katolíky jako dar právě nebeský; na ní jsou jadrně vytknuty některé pravdy sv. víry, přesně vyměřeny obřady

*) Stalo se to asi hlavně přičiněním manželky Marie Manriquez de Lara. — Snad není v Čechách všude známo, že jejich dcera Bibiana zasnoubena byla s bratrem sv. *Aloysia*; a Johanka dcera z tohoto manželstva se opět do Čech za Jiřího Adama hr. z Martinic provdala.

**) „Kněz právě katolický" sluje v lib. memorab. dec. Litom. podle *Jelínkovy* historie Litomyšle. — *Jungmann* jej uvádí v hist. litt. str. 553.

***) „Copia relationis eorum, quae evenerunt anno 1618 die 28 Maji, descripta ex ipso Originali, quod Adm. R. D. Daniel Hajek decanus Litom. post superata tormenta crudelissimi martyrii suâ manu conscripsit," vytištěno od Jelínka v hist. města Litomyšle. — Též „Drahé kameny koruny sv. Václ." Str. 369.

†) *Borový*, Antonín Brus str. 84.

církevní a nařízena přísná kázeň duchovenstva. Od té doby začal jako nový život v duchovenstvu; kdežto dříve nebyla stejnost v obřadech — někdy ani v dogmatech, — aneb celibátu nevelmi šetřeno: nyní však kněží vesměs rádi se řídili podle „rubriky kostela pražského,“*) a ten, jenž by proti celibatu byl pochybil, od svých spolubratrů ihned byl pokárán. Za to požívalo duchovenstvo přízně a důvěry u svého lidu, čehož jim někteří vůdcové protestantů později zlým zpomínali.**)

Přicházíme k událostem, které v dějinách českých jsou nejvážnější a nezřídka spůsobem nespravedlivým na úkor katolíkův bývaly vypsány. V novějším čase pak vystali dějepiscové vážní a bedlivě v potaz vzali, zdali to pravda, co se tak často opakuje, že prý za vlády Rudolfa II. a Matyáše jakási blažená svoboda květla? že veškeren

---

*) V arcibiskupském archivu více dopisů v té příčině uloženo, k. př. z Rokycan, z Nových Benátek a z Předměří.

**) Pracovali tenkráte v Čechách mnozí kněží, kteří, kdyby život jejich více byl znám, za pravou chloubu českého duchovenstva by se kladli. Když Komenský, Blahoslav, Lukáš až i sám Cahera nalezli chvály své, proč mají katoličtí kněží umlčeni býti? Výtečný k. př. byl Martin Strakonický, farář v Strašeni a v Blatné, spolu děkan kraje prachenského, kterýžto umřel v Blizivě; Bartoloměj Flaxius, který z děkana litomyšlského stal se arciknězem Horšovotýnským, i neohroženě se tu zastával utiskovaného duchovenstva svého okresu; Daniel Hájek, dotčený mučenník a děkan v Litomyšli; Ondřej Mosájides Hostounský, farář v Drahonově Ujezdě, později ve Zbirově; Valentin Stosz, farář v Chomútově; Jan Hofmann, vikář při hlavním chrámě pražském, čtrnáct františkánů r. 1611 umučených; Laurentius de Brindisi, pobožný a moudrý kapucín na Hradčanech; kanovníci Ctibor Kotva, Radbuza, Platýs, arcibiskupové a mnozí opatové a jiní mnozí. — Nebyloby možná, tyto drahé kameny koruny svatováclavské důkladnými biografiemi pro budoucí věky zachovati? Mnozí z nich byli v domě klementinském vzděláni.

národ nadšeností vzplanul k majestátu Rudolfovu? a že, pokud katoličí prý neutiskovali strany evangelické, tato jakoby ve svatém pokoji a svornosti rozkvétala? Dějepiscové nového věku o těchto otázkách bádali, a výsledky archivalného skoumání veřejně vypsali.

Divno nad to, jak i spisovatelé protestantští si v té příčině zhola odporují. Skála k. př. na jednom místě chválí evangelíky pro svornost jejich; ale hned na to široce se rozepisuje o krutých hádkách, které sami mezi sebou měli; kniha persecutionum, jíž Komenský své jméno dal, si libuje v tom, vyprávěti o „vzkvětu čistého náboženství," ačkoli sám Komenský dosti zakusil trpkými hádkami, jež mu bylo v Čehách i v cizině vésti proti českým Luteránům.*)

A Skála takto praví: „Ačkoli strana pod jednou převelice se zmáhala, podobojí trvali v dobrém srozumění"; ale hned na to**) líčí hádky luteranů s českými Bratry s takovou kyselostí, žeby žádný jinověrec tak nepsal. — Když taková byla svornost, což pak nazveme nesvorností?

Tato nesvornost náboženská spůsobila bouře občanské, které naše království české uvedly na kraj záhuby. Ale tázati se musíme, byl-li to *národ* český, který takový rozkol ztropil?

Aj, nebyl to národ český, alebrž několik málo osob a to skoro veskrz *cizozemci*! Stál-li po nějaký čas Karel ze Žerotína v čele opposice proti katolíkům, nebyla doba jeho odporu dlouhá, nýbrž jakmile seznal tajné praktiky druhých odpůrcův, ustoupil a takovým žalem byl dojat nad neštěstím svého národa, že vícekráte pomýšlel na

---

*) Viz o tom Časopis č. musea, r. 1874. — Kniha persecutionum, kap. XL.

**) Skála dějin českých II. 5. seqq. pak str. 43. na mnohých listech pořád zběhlých.

vystěhování z milé vlasti své.*) Avšak ani ostatní Češi nebyli vlastní původcové té bouře, ani Petr Vok z Rožmberka, ani Budovec a Václ. Vil. z Roupova; nýbrž tajní strůjcové bouře jiní byli, a to cizinci: Christian v. Anhalt, falcký úředník, Heinrich Mathes von Thurn z Gorice, Colonna v. Fels z Tyrol, Jessenius z Uher, Theobald Hock z Falcu, Benjamin Frühwein z Falcu, Martin Frühwein z Falcu, a konečně (král) Friedrich také z Falcu. Z Čech vyloudili peníze do Falcu a těmi *falckými* penězi upláceli zase Čechy.**) — Za jakým účelem to činili? — Chtěli rozeštvati Čechy, Matyáše proti Rudolfovi a Rudolfa proti Matyášovi, strany proti stranám, až by viděli, že musejí zakročiti („intervence" v novější diplomacii) a falckrabě české království pod ochranu svou vzíti, ačkoli Anhalt sám svým časem na českou korunu pomýšlel.***)

Že při nesvornosti, kterou měli na své straně, jim byla svornost katolíků nebezpečna, a že vliv katolického duchovenstva dobře znali: přenášeli rozkol svůj na katolíky, a katolické kněze tu zabíjeli†), tu lid proti nim štvali. Bědovali, že prý katolíci jich utiskují, a pořád spisovali nové „*stížnosti*" stavů evangelických.††)

Nejhrubší vinu nesli ovšem jesuité a ta „jesuitská sekta;" (náš věk by to nazval „die affiliirten Gesellschaften,") a jak měli na jesuity namířeno, seznala kle-

*) *Chlumecký*, Karl v. Žerotín S. 256. 630.
**) *Gindely*, Rudolf II. S. 142. *Skála*, dějiny české díl III. Str. 263.
***) Není možná, uváděti zde všecky doklady, odkazujeme na výtečné knihy, které na základě archivalních studií napsali pp. Gindely, Procházka, Hurter, Chlumecký a j. Podobné vzácnosti mají: „Paměti Slavatovy," kteréžto Slavata byl svědkem souvěkým a vůdcem katolíků.
†) *Gindely*, Böhm. Brüder II., 325.
††) *Gindely*, Majestätsbrief. S. 126.

mentinská kollej r. 1609. Dne 11. května se totiž roznesla pověst, že Budovec byl od císařských zajat a vězením opatřen; tu ihned silné zástupy lidu v ulicích při mostu se sbíhaly, a jejich křik: „na jezovity!“ svědčil, čeho obmýšlejí. V Klementině nezbývalo leč uchrániti velebnou Svátost z kostela a na drancování se připraviti. Tu přijel Budovec zdráv a vesel, a sám lid rozehnal, avšak pokoj se přece nevrátil. Po některý den tloukli okna, až jeden střelil do sochy sv. Salvatora, která nad kostelem stojí, porouchal hlavu a ustřelil dva prsty žehnající ruky.*) Podobná událost se po dvou letech opakovala.

Nicméně pracovali jesuité dále; katolíci jim i toho vyjednali, že klementinské školy jsou povýšeny 1616 za *katolickou universitu*, jelikož Karolinum úplně bylo ve správu podobojích přešlo, ano protestantským ústavem se stalo.

Majestát Rudolfův byl sice protestantům udělen, ale žádná strana s ním spokojena nebyla; hádky mezi luterány a Bratřími vypukly s novou prudkostí. Karel ze Žerotína předpovídal, že rovněž jako násilně majestát počal, tak násilně i skončí, katolíci viděli, jak jím budou zkráceni, nejvíce pak Anhalt a kurfirst Falcký naň se mrzeli, ještě nechtěli žádné dobré vůle českého národa s králem, ale bouři; znovu tedy musili brojiti, ažby přece povstání spůsobili. Nebyl to národ, ale několik lidí, kteří bouřili; národ musil mlčeti, až potom po vítězství katolické strany volně promluviti a se vyznati směl:**) — „summou že se v tu dobu všecko to všudyž spůsobem násilným, potutedlným a ukrytým konalo, a to jen mezi dvěma neb třemi osobami nejvíce. A jak jsou věci ty s kvaltem a s mocí násilnou začali i dále fedrovali, tak také že všecko

*) Litterae annuae Coll. Clem. ad an. 1609. (v rukopise).
**) Tak moravští stavové vypravují u *Skály* IV., 428.

to s podobným prostředkem bezděčným a donutkaným potom obdržáno a skoncováno bylo. Jestliže se pak časem někdo proti čemu tomu ozvati a s svým věrným i upřímným úmyslem vyjeviti chtěl, takový každý vskok s odpovědí a domluvou nepříjemnou potkati se musil a byl ubroukán od nich, tak že ani hrdlem svým nebyl bezpečen před nimi; nýbrž když domnívali se, že s ním nejpřívětivěji nakládají, tedy že naspílali mu do vole podvodníkův, zrádcův a zpronevěřilých synů vlasti."

Když taková bouře strašná r. 1618 se všech stran se stahovala, utíkalo se Klementinum tím snažněji ku prostředkům nebeským; tušíce všecku hrůzu odeslali sice útlejší žáky své k rodičům a přátelům, ostatní všickni ale setrvali na svém místě. Marianská kongregace odbývala své schůze a pobožnosti; oba mužové Martinic a Slavata — ti byli toho roku první představení tétéž kongregace — vyzývali k stálosti a k nezvratné důvěře v Rodičku boží; a tak důvěřujíce vyšli na hrad, kdež s oken na 60 českých loket hloubí vyhozeni byli. Mužně si tam počínali, až vidouce nezbytný svůj osud, před vyhozením Rodičku boží vzývali, v pádu se jí obětovali, i do poslední chvíle k Marii volali, když tam v příkopu do nich střídeno, a ani jedna koule jich škodně netrefila! Marianská kongregacé v Čechách zde důstojně oslavila svou Královnu.*)

Vyhození místodržících s oken bylo všem kněžím a rozhodným katolíkům, nejvíce pak klementinské kolleji věštbou toho, co jich teď čeká; celé město to vědělo a povídalo, že jesuité vyhnáni neb odpraveni budou; lidem na ulici se rozdávaly písně:

---

*) Slavata I., 81 seqq., kde zajímavé a málo známé okolnosti vypravuje.

„vstaň, vymlať je chaso pražská
ať jich nezůstává částka!“*)

Protestantské direktorium bylo odhodláno vyhnati jesuitů, ale nevědělo, má-li jich pohnati k nějakému soudu či vyhnati beze všeho výslechu? Nejraději ovšem „vědouc, že konečně budou míti nemalý aněstus pro ty šelmy jesuity,“**) by bylo vidělo, kdyby jesuité sami odešli; vysílalo k nim licoměrné přátele, kteříž radili odejíti, sice že luza na ně přijde a do jednoho všecky zvěší. Rektor kolleje, mužný P. Coronius se odvolával na spravedlnost, odpovídaje stále: pakli jsme něco zavinili, dokažte nám vinu, jestli jsme ničeho nezavinili, proč nás vyháníte?

Byla již sobota, pátý den od té doby, kdež místodržící byli s oken vyhozeni; P. Coronius měl starost o skvosty kostelní, kam by je měl skrýti? nikdo nevěděl rady jiné, leč „poručiti vše Pánu Bohu a sv. Klementu.“

Jest neděle; má se konati kázaní. Rektor se obával, že některý kazatel by snad mohl pronésti nějaké slovo, kteréby na zlou stranu obráceno a tím zámínka poskytnuta býti mohla k vyhnání řehole. Avšak když od samého svítání byl chrám sv. Salvatora pořád lidem přeplněn, dal rektor kázati, aby lid bez slova božího nezůstal.

Direktorium z toho vyrozumělo, že jesuité dobrovolně nepůjdou, musilo jich tedy zahnati násilím. V sobotu před božím hodem svatodušním přijdou vyslaní od direktorů. Táží se rektora, je-li mnoho jesuitů v domě? „Jsou zde, jsou;“ odpoví rektor. „Kde jsou všickni?“ „Někteří v kostele, jiní konají rozličné práce v domě.“ „Svolejte nám je, máme pro Vás rozkazy od direktorův.“ Rektor ihned svolal všecky spolubratry. Avšak deputace sama se ostýchala vyříditi poslání své, nýbrž odevzdala rektorovi

*) Skála II., 177.
**) Skála II., 178.

přípis a s chvátáním odešla. V přípisu bylo psáno, že prý „jesuité jakož i všeckna škola jesuitská království českému posavad k znamenité škodě byli, obecný pokoj rušili; proto že páni directores všecky jesuity nyní a na časy budoucí a věčné vypovídati a přísně jim poroučeti ráčí, aby hned a to nejdéleji od dnešního dne v témždni pořád zběhlém z téhož království se odebrali, i také jiným jesuitům o tom znáti dali. Kdo pak by je více přechovával, co by naň zlého dokročilo, tím že directores aneb stavové vinni býti nechtějí."

Jesuité sepsali žádost k direktorům, aby k některému soudu státi a tam hájiti se mohli, kteroužto žádost pánové Šternberg, Waldstein a Lobkovic direktorům podali. Avšak žádost tato byla naprosto zamítnuta.

Den na to, v boží hod svatodušní, byl takový nával lidu v kostele sv. Salvatora i sv. Klementa, že všickni kněží posud přítomní (někteří byli před tím v tichosti pryč odesláni) zpovědí přisluhovali a přece nestačili všem, jenž se zpovídati chtěli; v obou kostelích se konalo kázaní, a takový pláč lidu obecného se strhl, že kazatelé několikráte musili v řeči ustáti; lid se dílem loučil, dílem na opětné shledání těšil. Tím kázaním taková důvěra lidu se vzbudila, že každý, komu se řeklo, milerád k sobě přijal skvosty kostelní, lepší knihy z knihovny neb i jiné vzácné spisy, k. př. fundační listiny; a tak sv. Klement pomohl z nesnáze.

Mimo svůj dům nebyli však jesuité životem jisti, tudíž se jim podtají zjednaly světské šaty a jeden po druhém v tichosti z domu odcházel. V neděli k večeru odešli čtyři, kteří však v městě přenocovali, davše si s pěti jinými slovo, že zítra ráno za městem se sejdou a společně na Moravu se odeberou. Tito čtyři zašli ráno k vv. OO. Františkánům u p. Marie sněžné, prosíce za dovolení, aby v tamním kostele mši sv. sloužiti směli; a Františkáni,

kteříž sami nedávno byli zakusili hrůzu rozkaceného lidu (1611), nejenom dovolení dali, ale sami při mši sv. jim přisluhovali; po mši sv. veškeren sbor Františkánský se shromáždil, a bratrsky jesuitů až k bráně doprovodil připomínaje sobě slova, „dnes jest na Vás, zítra snad na nás!“

Ostatních pět jesuitů se ráno odebíralo z kolleje, a že od direktorů dovoleno bylo, sebou vzíti cokoli, dali věci své na vozíku za sebou vézti. Ale tu stály už stráže, i kázáno otevříti bednu. Otevřeli, a našli — školní skripta a podobné věci. S mnohým klením je stráže propustili. Za branou se sešli s oněmi čtyřmi, ač nevědouce, jak se v tak nepokojné době až na Moravu dostanou? Tu opět Bůh na přímluvu sv. Klementa pomohl. Právě byl v Praze jistý pan Jan Thernovský zemřel a tělo jeho na Moravu se převáželo; jesuité prosili za dovolení, aby se k průvodu přidružiti směli. To jim ochotně bylo propůjčeno, a tak se šťastně na Moravu dostali.

O všecky členy koleje Klementinské bylo postaráno, až na jediného, P. Neupauer-a, který jsa stár a od několika roků mrtvicí raněn, s lůžka povstati nemohl; celá levá strana těla jeho byla ochrnulá. I on musil pryč; s velikou prosbou se u direktorů vymohlo, že v klášteře křížovníků smí zůstati, kdež s bratrskou láskou byl ošetřován; avšak jen po krátkou dobu. Direktoři vzali slovo své zpět, ubohý chromec byl naložen na vůz a převezen až do Brna, kde zemřel!

Dům Klementinský byl nyní prázden, a nastala otázka, komu připadne? a kdo převezme kostely? O kostel sv. Salvatora se protestanté hádali celý rok, až falckrabě Bedřich ho dal těm, „kteří řádem bratrským se spravují,“*) a sám také dne 9. ledna 1620 do téhož chrámu vešel. — Klementinum pustlo, školy byly zavřeny, jesuité byli

*) *Skála*, III. 429.

zahnáni. Ale zemi české ještě nenastali časové pokojní, naopak brzy po jesuitech jsou proskribováni jiní kněží i laikové; mezi nimi nalezají se jmena tehdáž v Čechách nejslavnější: Lohelius arcibiskup Pražský a jiní duchovní, pak rodové: Šternberg, Waldstein, Lobkovic, Slavata, Martinic, Kolovrat, z Rozdrážova, Švihovský, Pernštejn, Berka, Mitrovic, Černín, Lažanský, z Vrtby a j.*) Z těch, kteří byli povstání spůsobili, „chtěl každý býti v předních úřadech a zbohatnouti,“**) „nejvyšší úřadové a soudcové zemští starali se více o skupování statků duchovních, nežli o věci obecné.“***) Český národ nechtěl Friedricha, „stavovské vojsko“ nechtěl nikdo platiti, a tak vojsko katolické dál a dál postupovalo, až po vítězství Bělohorském dne 9. listopadu 1620 vtáhlo do Prahy, Friedrich pak a rádcové jeho útěkem se spasili. V katolickém vojště bylo 14 jesuitů za duchovní správce, za nimi přišel P. Coronius, aby se ucházel o kollej klementinskou. Bez odkladu mu bylo právo ku kollegium přiřknuto, a spolu 5 komissarů jmenováno, kteříby jej v držení kollegia uvedli. Tři z nich byli protestanti, dva katolíci. Hned z rána tam odešli a nalezli dům tak zpustošený, že sami protestantští komisaři se zhrozili, dvéře, okna, kamna vše bylo rozbito, ze seminářské kaple *sv. Václava* byl učiněn chlév! Dnem návratu byl právě den 23. listopadu, *sv. Klementa*, jak památky jesuitské zaznamenaly. Hned budoucí neděli — byla první neděle adventní — otevřen chrám sv. Salvatora, s utěšenou radostí přišli opět katolíci, slovútný kanovník Ctibor (Tiburtius) Kotva slavil zpívanou mši sv. a nadšeným kázaním jesuity uvítal v Praze.

Z počátku bylo 6 kněží, kteří se uvázali v obvyklé

---

*) *Balbin*, epitome 626.
**) *Skála*, III. 379.
***) *Skála*, III. 480.

práce, jakmile duchovními exerciciemi sami sebe byli posvětili, pak otevřeli zase bývalé školy své. Ze všech nejdříve si přispíšili seminaristé Svatováclavští, za krátký čas jich tu bylo 100; jesuité nemohouce jim sami výživu dáti, začali opět pro ně almužny sbírati, tak že nedostatek trpěti nemuseli.

Marianské kongregace se znovu spořádaly a konaly se poutě, jichžto jesuité již dříve s lidem konávali k svatému Ivanu, k P. Marii do Boleslavi, a hlavně letos ku sv. Václavu upravili velkolepý průvod i vymohly toho, že den sv. Václava „předního dědice českého" byl opět za svátek svěcen, s čehož před tím po nějakou dobu bylo sešlo.

Když neštastní stoupenci povstání byli vězením opatřeni, magistratové měst pražských svěřili jesuitům starost o duchovní blaho vězňův těchto. Ale všecko namahání jejich bylo marné, jediný hrabě Schlick s nimi několikráte rozprávěl, ač bez výsledku.*)

Nová práce nyní nastávala, totiž restaurace *katolická* v Čechách; císař Ferdinand II. záhy na ni pomýšlel, a mnohých duchovních i světských pánův u věci té na radu bral.**) Náhledy se rozcházely. Císař sice nepochyboval o tom, že mu přisluší právo k restauraci, an jakožto uvědomělý katolík církev svatou za samospasitedlnou uznával, a také nahlížel, že v Čechách nebude pokoje, dokud vedle katolické víry tolikero sekt se v ní nachází: ale jednalo se o spůsob, jakým se má restaurace prováděti, a hlavně o to, mají-li se protestantští predikanté v zemi nechati čili nic? Časem se klonil císař k tomu náhledu,

*) Všecky hořejší zprávy vyňaty jsou z rukopisu: litterae annuae coll. Clementini a ze *Schmidl-a* hist. Soc. Jesu.

**) Krásná dobrozdání arcibiskupa Lohelia v archivu arcibiskupském se nacházejí; v budoucím článku jich užijeme.

aby predikanti zůstali; obávalť se, žeby jinak urazil saského kurfirsta; jindy zase převládal u císaře náhled, že co mocnář katolický nesmí přivoliti k šíření bludův. Tu pochybili predikanté sami neopatrným kázaním, slibujíce k. př., že prý Friedrich Falcký brzy přijde nazpět do Čech; ale i tu ještě váhal císař, až konečně k němu přišel arcibiskup Würcburský a předložil mu dilemma: „Si Deus offendendus aut homines, satius foret, incidere in manus hominis, quam Dei viventis.“ Nyní teprv se císař na tom ustanovil, že predikanti se mají z Čech vystěhovati. — Že jesuité bývali tehdáž od císaře k poradám o věcech náboženských voláni, vypravuje Schmidl, ale již za času tohoto spisovatele (1754) žádné zprávy bližší se o tom nenacházely; nejstarší od r. 1627 jest ono „memoriale de reformando regno Bohemiae,“ které P. Lamormain a P. Philippi společně císaři podali. Do té doby (1627) neměli jesuité podílu na restauraci *úřední*, pod ochranou císařských komisarů konané, v soukromí však na statcích některých pánů velikou činnost rozvinuli, mezi nimi PP. Chanovský, Kravařský, Burnatý, Slaninus, Nigrin, Joannides, Stephanides, Začal zvláště se jmenují.

(Pokračování.)

Hlasy duchovenstva o štole.

Podává *Josef Hausmann*, vikář v Dešenicích.

Než ještě biskupské porady v Praze v prosinci loňského roku započaly, ustanoveno jest v diecési budějovické, aby ve všech vikariátech konference se odbývaly, a návrhy a tužby stran štoly nynější se zaslaly. Konference tato se odbývala dne 26. listopadu 1874 v Nýrsku, a výsledek její podává se ve třech dobrozdáních, které tuto sdělujeme.

Památný byl ten úkaz, že strana německá sobě vesměs žádala, aby štola konvencionální, jak posud zde jest v obyčeji, se ponechala, strana českých beneficií více ke zrušení veškeré štoly směřovala, přejíc sobě zvýšení ročního platu co služného.

I.

Farář v Nýrsku *František Lehrmann* podal následující dobrozdání:

Vyzván byv důst. vikariátním úřadem Dešenickým, abych písemní vyjádření podal, jakby se pro budoucnost štolové dávky uspořádati měly, aby dle možnosti mezi veškerým duchovenstvem usjednocení se docílilo, dovoluji sobě připomenouti, že můj hlas co osamotnělý, a hlasy ostatních německých far zdejších: fary Děpoltic, Dešenic, Eisenstrassu, Hammern, Svaté Kateřiny, Červeného Dřeva, Hiršavy, a Zelené v oboru tomto nikdy nerozhodnou, poněvadž veškery tyto fary až posud štolu *konvencionalní* zavedenou měly, s touto štolou zcela spokojeni jsou, a nikdy sobě jiné štoly nežádají.

Než poněvadž těchto devatero beneficií mezi ostatním počtem obročí celé diecése zmizí, a jak nahoře naznačeno, žádoucno jest, aby se usjednocení mezi všemi beneficiemi docílilo, zní můj návrh takto: „Aby buď *všeobecná*, pro všecka beneficia platící a žádné straně neubližující štolová taxa se zavedla, aneb aby duchovenstvo dle jistých modalit, o kterých se na vyšším místě usjednotiti nutno, *zvýšeným ročním platem* zaopatřeno bylo.“

II.

Tajemník zdejšího vikariatu *Raimund Obermüller*, farář Hiršavský podal následující písemné dobrozdání:

1. Princip, na který především povždy církev katolická zřetel brala, jest výrok biblický: „Gratis accepistis, *gratis date*!“ Svátosti a svátostniny mají zdarma udělovány býti.

Čteme v kanonu 48. synody Elvirské: „De baptizatis ut nihil accipiat clerus. Emendari placuit, ut hi, qui baptizantur, ut fieri solebat, nummos in crucham non mittant, ne sacerdos, quod gratis accepit, pretio distrahore videatur.“

Papež Gelasius psal v V. století, že u příležitosti křtu a biřmování ničehož se požadovati nesmí, poněvadž při podobných požadavcích mnozíby pro chudobu aneb z rozhořčenosti odpírali přijímání těchto svatých svátostí.

Synoda quinisexta vydala r. 692 následující kanon: „Nullus episcopus, sive presbyter, sive diaconus purissimam praebens communionem, ab eo, qui communicat, hujus participationis gratia obolos vel quamvis aliam speciem exigat. Qui secus fecerit, deponatur.“

Třetí sněm Lateranský za papeže Alexandra III. vyslovil: „Horribile nimis est, quod in quibusdam ecclesiis venalitas perhibetur locum habere, ita, ut pro sepulturis et exequiis mortuorum et benedictionibus nubentium seu aliis sacramentis aliquid requiratur. A několik řádků dále určeno: Si quis autem contra hoc venire praesumpserit, portionem cum Giezi se noverit habiturum.“

Smysl veškerých těchto církevních kanonů jest: Za kněžské výkony nemá se žádný poplatek *požadovati.*

2. Jest však také druhý církevní axiom: „Qui altari inservit, *de altari et vivat.*“

Dle obdoby Starého Zákona, kde levité v obětích se účastnili a kde kněžím a levitům přiřknuty byly desátky za službu oltářní, byli také kněží v Novém Zákoně poukázáni na desátky a na podíly darů, které se o mši svaté obětovaly. To byl základ jich hmotné výživy. Církev tedy, ačkoli za simonii prohlásila požadování takových dávek, které přímo co zaplacení úkonu posvátného se považovati měly, přece z druhé strany dovolila, aby se

dobrovolné dárky za zvláštní namahání a práci přijaly. Tyto dobrovolné dárky tvořily mimořádné příjmy kněžské.

V Rituale římském stojí psáno: „Si quid vero nomine eleemosynae aut devotionis studio, peracto jam Sacramento, sponte a fidelibus offeratur, id licite pro consuetudine locorum accipere poterit, misi aliter Episcopo videatur."

„Unusquisque episcoporum per ecclesias praecipiat ut hi, qui infantes suos ad baptismum offerunt, si quid voluntarie pro suo offerunt voto, suscipiatur ab eis, si qui vero ab necessitatem paupertatis aliquid non habent, quod offerant, nullum illis pignus violenter tollatur a clericis. Nullus pretium pro baptismo, neque pro poenitentia, neque pro sepultura accipiat, nisi quod fideles sponte dare vel offerre voluerint." (Synodus Bituricensis.)

Jest tehdy duchovním dovoleno, dobrovolné dárky u příležitosti církevních výkonů *přijímati*.

3. Když v průběhu času vzrostl počet kostelů a samostatných oratorií, které dostatečnou dotací pro kněze vždy zaopatřeny nebyly, když následkem rozmanitých změn v právu desátkovém, a následkem toho, že církevní statky z velké části přešly v ruce světské, obživa duchovních se stala nejistou a nedostatečnou, ano když i zlomyslní odpůrcové se proti mnohým zákonitým dávkám vzpírali; byla církev nucena, co dříve jako chvalitebný obyčej se zachovávalo, požadovati co *právem* vykázané dávky. Tyto dávky jmenují se *dávky štolové* od roucha církevního, jehož se při veškerých výkonech duchovních užívati musí, a tvoří od onoho času jakési přilepšení k výživě jednotlivých kněží.

V novější době ovšem často se štola považuje za část pravidelných příjmů jednotlivých beneficií, a také se v tomto směru do fassí počítá; dle historického vývinu a dle svého prekérního významu naproti ostatním dávkám

pojištěným mělaby se však štola pouze co akcidencie aneb co casualia považovati, do příjmů ostatních by se čítati neměla.

Názoru našemu, že dávky štolové právem se vyžadovati mohou, nasvědčuje výrok všeobecné církve. Ve IV. Lateránském sněmu r. 1215, když z jedné strany duchovenstvo služby své odpíralo, chtíc laiky takto donutiti, aby obyčejné dávky pravidelně dodávali, z druhé strany když laikové z kacířských úmyslů a z vášnivé zaslepenosti dávky tyto upírali, bylo v kanonu 66. takto ustanoveno: „Ad apostolicam audientiam frequenti relatione pervenit, quod quidam Clerici pro exequiis mortuorum et benedictione nubentium et similibus pecuniam exigunt et extorquent; et si forte eorum cupiditati non fuerit satisfactum, impedimenta fictilia fraudulenter opponunt. E contra vero quidam Laici laudabilem consuetudinem erga sanctam ecclesiam pia devotione fidelium introductam ex fermento haereticae pravitatis nituntur infringere sub praetextu canonicae pietatis. Quapropter super his pravas exactiones fieri prohibemus et pias *consuetudines* praecipimus *observari*, statuentes, ut libere conferantur ecclesiastica sacramenta, sed per episcopum loci veritate cognita, compescantur, qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare.“

4. „Justitia regnorum fundamentum“ — byla stará zásada naší rodiny mocnářské; ještoť pak veškera spravedlnost pouze na náboženství spočívá, mělaby vlastně tato zásada zníti: „Religio regnorum fundamentum.“ Důkazem toho dějepis veškerý. Náboženství však spojeno jest s kultem zevnějším, ono musí míti své služebníky, své kněze. Protož každý stát ve vlastním zájmu sebezachování má tu povinnost, aby chránil náboženství a služebníky jeho, kteří i státu mnohé důležité služby prokazují,

alespoň důležitější, nežli mnohé jiné ústavy, které se zvláštní láskou a něžností se chovají a hýčkají.

Tato povinnost státu by ovšem nebyla v popředí vystoupila, kdyby sekularisace církevních statků a pobrání tak mnohých církevních fundací ku konci předešlého století a na prahu století nynějšího se nebylo vykonalo. Jelikož ale vše toto tak nešťastně dopadlo, že skrze finanční patenty břemenem se staly mešní fundace, které vlastně ku přilepšení kněžstva určeny byly, a manus mortua (tak zvaná) dlouhou litanií rozmanitých daní až příliš živou se stala: nastává státu povinnost, aby zařídil kněžstvu časům našim a stavu našemu přiměřenou sustentací, jak to již stavu učitelskému dávno jest přiřknuto.

Štola však dle svého počátku a dle celé povahy není nijakž předmětem, na kterýby se při novém upravení důchodů kněžských obzvláštní zřetel bráti mohl. Patříme-li na tuto záležitost se stanoviska všeobecného, měla-by raději štola zcela přestati, a jen tam, kde se více slavných obřadů požaduje, mělo-by se něco žádati. Jelikož ale požadování a vykonání těchto obřadů spočívá na úmluvě kněze s osadníkem, má štola povždy jen ráz mimořádného důchodu.

Všeobecnou normu pro jednotlivé okresy ustanoviti, bude s velkými obtížemi spojeno, a jest se obávati mnohé zášti a kyselosti. Ovšem nebéře podílu na štole pouze kněžstvo, nýbrž také chorregent a kostelník. Pro tyto podílníky mohlby se s jednotlivými osadami jakýsi paušal vyjednati, k čemužby i §. 23. zákona od 7. května 1874 posloužil.

Ještoť však celá záležitost štolová sotva několika ministerskými výnosy přeměniti se dá, nýbrž nanejvýš nepřátelům církve nováby se příležitost vyskytla, aby na půdě církevní své rozumy brousili, an §. 24. zákona ze 7. května 1874 vládě výhradně právo vymiňuje, štolové dávky změniti, (biskupové mohou sice býti slyšáni, ale

jejich hlas není rozhodný), zní mé dobrozdání: aby celá tato *záležitost o své váze se ponechala*, až církvi *lepší* časy nadejdou. Lidu by bylo přidáno nových břemen, a tudíž bylby bezpochyby lid nad míru rozkvašen, kněžstvu však na vinici Páně pracujícímu sotva by se opravdu nadlepšilo.

III.

Farář František Wildmann ze Slavikovic co zástupce české strany podal své návrhy v následujícím článku:

S vyššího místa se klade alternativa: Buď štolový poplatek upravit, aneb poplatek ten zrušit a vyšší služné duchovním ustanovit.

Byv k tomu vyzván, abych se v záležitosti této vyjádřil, dovoluji sobě tuto mínění své, kteréž i náhled jiných spolubratří v sobě zahrnuje, přednésti, následujícím způsobem:

1. Jest všecko duchovenstvo jakousi bázní naplněno, že se v skutku opravdově o hmotný prospěch jeho nejedná, ještě právě vydány jsou zákony, které hmotným zájmům duchovenstva tuze nenasvědčují. (7. května 1874.)

2. Každý již dávno uznával, že jest velmi nutno, štolový poplatek upraviti, zvláště když se nestalo žádné jeho upravení po celé minulé století.

3. Kdyby se však poplatek štolový do příjmů správce duchovního počítal, byloby to zajisté zkracování duchovního stavu velmi nespravedlivé.*) Vždyť státní úřadníci mají také určité roční služné, a přece mimo to mají své vedlejší příjmy, jako n. př. aktivitní přídavek, rozličné diéty, kommisse atd., které od státu upraveny jsou, ale do služného se nepočítají, poněvadž jsou to přijmy jen nahodilé.

*) Obě strany, jak česká tak německá, souhlasí v tom, aby štola nijakž do fassí přijata nebyla; rozdíl ostatních názorů má svůj základ v tom, že štola v německém pohoří ještě některé skrovné drobty poskytuje, na české straně však již úplně zaniknouti hrozí.

Totéž je štolový poplatek. Jestli místní duchovní mimo své duchovenské povinnosti, které jsou: konati služby Boží pro lid, kázati, zpovídati, kolik hodin často cesty v noci, v horku, v zimě, v závějích, přes ledy a rozvodněné potoky pěšky zvláště v horách choditi, nemocné zaopatřovati, cvičení ve vzdálených obcích konati, a pěšky tam docházeti, svátosti udělovati atd., jestli díme, pastýř duchovní musí kolikráte čekati se službami Božími na pohřeb, až přijdou příbuzní mrtvolu na hřbitov doprovázet, musí-li pro snoubence protokolly zavádět, je ohlašovat, na ně čekat, až na oddavky přijdou, zasluhuje za to též nějaké odměny, což není nic jiného, nežli diéta, jakou mají jiní úředníci. Že duchovní správce vede spolu matriky, jichž stát používá, z nichž nyní tak často úřední dopisy a výtahy zasílati musí, aniž by měl jakési náhrady na kancelářské potřeby, a k tomu, kde je zavedena rurální pošta, ještě za každý úřední dopis 2 kr. porta platit, zaslouží též nějaké odměny za zápisy do matrik a vedení jich, což žádný jiný by za darmo nekonal.

4. Arcit jest kněze nedůstojno, jak v dopisu vys. c. k. ministerstva duch. záležitostí k nejdůst. ordinariatům podotknuto jest, že duchovní s přifařenými osadníky o štolový poplatek se po každé teprv *dohodnouti* musí; bude-li však taxa štolová pro celé mocnářství úředně stvrzena, odpadne samo sebou každé domlouvání a smlouvání osadníků se správcem duchovním.

5. Spolu však věděti dlužno, že nyní poplatek štolový mnoho nevynáší, že sotva obnáší několik zlatých ročně, zvláště v chudých krajinách, kde duchovní více než za polovic funkcí poplatek štolový odpouští, aneb pro chudobu poplatníků odpustiti musí.

6. V případě druhém, jestli vys. c. k. ministerstvo duch. záležitostí štolový poplatek zrušiti míní, a pevné *roční služné* duchovenstvu vysaditi chce, muselo-by služné

to býti takové, aby duchovní na svůj stav přece slušně živ býti mohl. Jak sama vysoká vláda uznává, nemůže nyní farář na 400 zl. a kaplan na 200 zl. slušně živ býti. Vždyť nyní četník, úřední sluha a každý jiný sluha u kteréhokoli úřadu má mnohem větší služné, nežli duchovní, který 12 let študoval, a tolik let ve správě duchovní stráviti musel. Vždyť i učitelstvu národnímu zvýšilo se za minulé půlstoletí služné a podučitel v městě kolikráte, aniž byl študoval aneb zkoušky odbyl, má mnohem větší služné, nežli samostatný správce duchovní.

Protožby duchovním pranic nepomohlo, kdyby kongrua jejich farářům ze 400 zl. na 600 zl. a kooperátorům ze 200 na 300 zl. zvýšena byla; v několika letech by se zajisté stalo, jak již nyní se nezřídka děje, žeby se žádný kompetent o takové beneficium neucházel a ku kněžskému stavu neodhodhal, maje v jiných stavech lepšího zaopatření.

Za císaře Josefa II. měl farář 1000 zl., kooperator 500 zl. víd. čísla, která hodnota ceny seschla se nyní na 400— a 200 zl. a za tehdejší vídeňský zlatý mohem více se koupilo, nežli za nynější. Nežádáme žádných přepiatých věcí, díme-li, aby vys. c. k. vláda ustanovila zase farářům 1000 zl. a kaplanům 500 zl. rak. čísla, což zajisté v nynějších poměrech příliš velkým služným by nazvati se nemohlo.

Dále žádáme, aby *venkovským* duchovním nebylo určeno menší služné, nežli duchovním v *městech*. Venkovský duchovní musí tytéž zkoušky odbýti jako městský a kromě toho má mnohem větší namahání nežli v městech, když musí v zimě v horách, v závějích sněhových, přes rozvodněné potoky a ledy do hor, v noci i ve dne, s nasazením svého života, v letě pak ve strašlivém vedru nemocné zaopatřovat, a vše pěšky konat, kdežto ve městech duchovní mají mnohem pohodlnější osadu a lepší kommunikaci. Dále musí venkovský duchovní mnohé potra-

viny z města kolik hodin vzdáleného dávat si přivážet, tak že na venku nezřídka dráže živ jest, nežli v městech; mimo to na venku nemá žádných ku svému vzdělání pomůcek, a za všecko toto měl by míti ještě menší služné?

Kdyžby se poplatky štolové zrušily, a příspěvky pro náboženskou matici, které na beneficia větší uvaleny jsou, by nedostačovaly, nutno, aby schodky, kteréby zvýšením kongruy duchovenstva povstaly, uhradil sám *stát*, aneb poplatníci, když jim poplatek štolový zrušen byl.

Taktéž zajisté slušno, aby též duchovním za delší účinkování ve správě duchovní byly též jako jiným státním úředníkům a učitelům ustanoveny *kvinkvenálky*, a též přiměřená *pense*, a sice dle počtu let ve správě duchovní ztrávených, aby ve svém sešlém věku duchovní nemusel za své dlouholeté namahání ve výslužbě nouzi trpěti.

Konečně žádá se nejdůst. biskupský ordinariat, aby předložil vys. c. k. ministerstvu duchovních záležitostí tuto skromnou prosbu: Aby vys. vláda ustanovila a nařídila, aby přifaření osadníci k zaopatření nemocných a na křesťanské cvičení pro místního duchovního příležitosti si opatřili, aby duchovní nemusel pěšky obtížné své úkony náboženské po osadě dosti rozlehlé konati.

KRONIKA.

Jubilejní rok celého křesťanstva 1875.

Od časů Pavla II. (1470) koná se vždy po uplynutí 25 let všeobecné jubileum celého křesťanstva, které po mnohá staletí tisíce a tisíce zbožných poutníkův do Říma vábilo, aby tam v blízkosti nejvyšší hlavy církve čerpali z přehojného pramene nevyvažitelných zásluh Kristových.

V 19. století čítáme až dosavad pouze jedno jubileum,

kteréž bez překážky konati se mohlo v městě svatém. Bylot to jubileum v r. 1825 konané, jehož papež Lev XII. ku povzbuzení celého křesťanstva se vzornou nábožností se účastnil; několikráte stotisíc poutníků spěchalo tenkráte ze všech krajin širého světa do Říma, a milionové brali následujícího r. 1826 doma ve vlastech svých podíl v omilostnění, kteréž popřáno bylo rovnou měrou těm, kdož pout do Říma vykonati nemohli.

Jinak bylo v r. 1850, kde se druhé jubileum 19. století slaviti mělo. Pius IX. dlel tehdáž u vyhnanství v Gaetě, odkudž teprv dne 12. dubna 1850 do Říma se navrátil; ale v rozzuřených dobách oněch nebylo možno jubileum občasné se starobylou slávou a okázalostí v Římě samém konati, aniž poutníky zváti do Říma. Proto obmezil se sv. Otec tím, že jednotlivým diecésím plnomocné odpustky jubilejní udělil; a tudíž i v arcidiecési Pražské se od 21. června do 20. července 1851 jubileum ono konalo.

Dlel-li tenkráte Pius IX. ve vyhnanství jinde, nyní dokonce jest zajatcem ve vlastním městě svém Římě. Tudíž nedivíme se, že papež bullou „Gravibus Ecclesiae“ ze dne 24. pros. 1874, jížto *jubileum* celému světu ohlašuje, věřících nezve přímo do Říma, nýbrž všem katolickým křesťanům vítanou příležitost poskytuje, aby již letošního roku v domově svém odpustků jubilejních účastnými se státi mohli.

Za tou příčinou papež prozatím přerušil (suspendoval) jubilejní odpustky, které za příčinou sněmu Vatikánského byly uděleny a jichž platnost až dosavad trvala. I propůjčují se plnomocné odpustky jednou v tomto roce jubilejním všem, kdož svátost pokání a nejsv. Svátost oltářní hodně přijmou a čtvero basilik v Římě neb čtyři chrámy od biskupa diecésního jinde k tomu cíli ustanovené po 15 po sobě následujících neb oddělených dnů aspoň jednou

za den navštíví a tam za blaho církve, apoštolské stolice, za vyhubení bludův a obrácení bludařův, za jednotu všeho lidu křesťanského zbožně modliti se budou.

Duchovenstvu odporoučí papež, aby sv. exerciciemi, lidu věřícímu pak, aby missiemi se k hodnému přijetí milosti Boží připravili.

Kazatelové křesťanští dle napomenutí sv. Otce obzvláště k tomu se všelikou horlivostí směřujteż, abyste vyhubili trojí záhubné zlo, které mezi lidem křesťanským se uhnízdilo: rouhání, nesvěcení neděle a svátků, přestupky postních přikázání.

Velký důraz klade papež na dobré vychování mládeže, an k tomu poukazuje, jaké nebezpečí hrozí vůbec jinochům a těm obzvláště, kdož pro duchovní stav se vychovávají.

Mimo to přeje si hlava církve, aby katoličtí křesťané hojnými skutky milosrdenství rok tento Bohu zasvětiti se vynasnažili.

Nejdůst. pp. *biskupové čeští* vydali dne 28. března t. r. pastýřský list společný ku všemu katolickému obyvatelstvu království českého. Upozorňují na okolnost od věků neslýchanou, že týž Pius IX., který r. 1850 (1851) jubileum zvěstoval, i nyní po 25 letech znovu jubilejní rok celému světu ohlašuje; připomínají válku prusko-rakouskou, nakažlivé nemoci a jiné pohromy, jež od r. 1850—75 stihly otčinu naši; na mysl uvádějí nám kruté boje, jichž zakusiti musila a jimiž posud strádá církev svatá. Uznávajíce vzácnou cenu všestranné svobody, kterouž mnozí za nejpřednější vymoženost doby nové prohlašují, objasňují biskupové čeští rozdíl mezi pravou svobodou ve smyslu křesťanském a mezi nevázaností, kteráž nejkrutější otroctví mívá v zápětí. Protož naznačuje se spůsob, kterak náboženssko-mravné i občanské svobody ve smyslu křesťanském užívati lze. Vybízejíce pak všech

vesměs věřících, aby odpustkův jubilejních získati hleděli, vyměřují na základě plnomocenství apoštolské stolice biskupové čeští podmínky ku získání odpustkův těchto, kteréž až *do 31. prosince 1875* trvají a také ve spůsob přímluvy. dušem v *očistci* přivlastněny býti mohou, jak následuje:

a) Každý katolík může jenom jedenkrát v tomto roce odpustkův jubilejních získati.

b) Vyžaduje se, aby ten, kdo odpustkův účastným státi se chce, svátost pokání a nejsv. Svátost oltářní (a sice mimo velkonoční zpověď a přijímání) hodně přijal.*)

c) Ukládá se jakožto skutek kající každému, aby *navštívil* 4 chrámy čili štace odpustkové od vrchního pastýře neb duchovního správce určené. Kdokoli soukromí (pro sebe) chce návštěvu chrámů a modlitby s tím spojené konati, musí ony 4 chrámy 15kráte navštíviti v 15 po sobě jdoucích neb různých dnech. Kdož ale v průvodu veřejném tuto návštěvu konati zamýšlejí, u těch postačí účastenství ve 2 toliko průvodech.

d) Při každé takové návštěvě povinni jsou věřící konati obyčejné modlitby odpustkové.

S ohledem na nemocné neb takové, jimž pro služebné poměry nelze výše zmíněné návštěvy vykonati, mohou s přivolením papežským zpovědníci návštěvy ty prominouti, a na místě jich uložiti jiné vhodné skutky kající.

Koho by zastihla smrt v tu dobu, kde skutky kající k získání odpustků započal sice, ale dokonati ještě nemohl, tomu sv. Otec uděluje „perinde valere“ t. j. začaté skutky mají v tom případě platnost skutků dokonaných.

Rovněž také s ohledem na řeholníky a jeptišky, zvláště takové, jimž klausura přísnější uložena, uděluje sv. Otec

---

*) Dítkám, které sice ku sv. zpovědi byly připuštěny, nikoli však ku sv. přijímání, může zpovědník místo sv. přijímání jiný dobrý skutek uložiti.

biskupům všem rozsáhlé plnomocenství a dovoluje všem jeptiškám, že zpověď k získání jubilejních odpustkův u kteréhokoli zpovědníka řeholnic v témž místě vykonati mohou.

Posléze udílí sv. Otec všem zpovědníkům plnomocenství, aby ode všech *zadržaných pádů* (reservátů) jak biskupských tak i papežských platně rozhřešovati mohli.

Jubilejními odpustky se však nerozvazují duchovní okovy těch, kdož zejmena (nominatim) stíženi jsou trestem exkomunikace, spuspense neb interdiktu, leč kdyby vinník během tohoto roku se s církví smířil.

Impedimentum ligaminis.

Dotaz:

Manželka jistého protestanta M. stala se konvertitkou, přijavši katolickou víru. Z té příčiny rozhněval se na ni manžel protestant M., zanechal ji v bídě a nedostatku a pojal jinou osobu za manželku. Smí-li konvertitka tato nyní s jiným mužem církevně platné manželství uzavříti?

J. Št. K.

Odpověď.

1. V případě tomto především sluší se tázati: Bylo-li manželství ono, mezi protestantskými snoubenci uzavřené, platným manželstvím pro foro Ecclesiae? Neboť kdyby se ukázalo, že sňatek byl uzavřen cum impedimento aliquo dirimenti, a tudíž pro foro Ecclesiae byl *neplatný*, mohla by ovšem dotčená konvertitka A. v jiné manželství vstoupiti.

2. Kdyžby se však nedalo o platnosti dřívějšího, s protestantem M. uzavřeného manželství důvodně pochybovati, tuť dlužno říditi se dle §. 22. Instrukce pro judiciis ecclesiasticis, kterýž dí: „Inter Catholicum, et Christianum non catholicum, qui conjugem superstitem

habet, matrimonium consistere nequit, licet tribunal, apud quod causae matrimoniales Christianorum non catholicorum tractari solent, separationem quoad vinculum pronunciaverit."

Je-li totiž sňatek s protestantem M. uzavřený manželstvím *platným*, tut propter dirimens impedimentum ligaminis každé další od onoho protestanta M. uzavřené manželství jest neplatné, an jej manželský svazek k první manželce A. dosavád poutá.

Avšak právě za toutéž příčinou také konvertitka A. se musí za legitimní manželku protestanta M. považovati a tudíž, pokud on živ jest, nemůže ona v jiné manželství vstoupiti. *Redakce.*

Manželský sňatek lidí bezkonfesionalních.

Dotaz:

Nutno-li, aby katolík, který chce uzavříti manželství občanské, se dříve u politického ouřadu prohlásil za bezkonfesionalního? Máme za to, že u politických ouřadů každého oddají, ať jest vyznání jakéhokoliv, a že teprva uzavřením občanského sňatku katolík sám sebe za bezkonfesionalního čili bezvěreckého člověka prohlašuje.

J. Št. K.

Odpověď.

Dle novějších zákonů rakouských nutno dvojí druh civilního (občanského) manželství rozeznávati a sice:

1. První spočívá na zákonech ze dne 25. května 1868 a jsou dle tohoto zákona političtí úřadové oprávněni civilně oddati v tom případě, když *duchovní správce* kteréhokoli vyznání (farář, pastor, rabín) *se zdráhá* snoubence oddati a sice proto, že jim vadí manželská překážka církevní čili náboženská, kterou však zákonodárství státní za překážku manželskou neuznává. V tom případě mohou

snoubencové dáti manželství své úřadem politickým ohlásiti a před týmž ouřadem slavně se pronésti, že k manželství přivolují (čl. II. zákona ze dne 25. května 1868).

Tento první spůsob občanského manželství tedy se týká lidí takových, kteří jsou katolíky, protestanty, židy atd., čili kteří vůbec se k některému náboženství či konfesí hlásí.

2. Druhý spůsob občanského manželství vztahuje se na *lidi bezkonfesionalní* a zakládá se na zákoně státním ze dne 9. dubna 1870 (říšsk. zák. 1870. XVII. kus; číslo 51), jehožto §. 1. takto zní:

„Jednání úřední v příčině manželství a vedení matrik manželských, ještoto zákonem přikázána jsou správcům duchovním, konána buďte, když se týkají osoby nějaké, která nenáleží k nijaké církvi neb společnosti náboženské zákonem uznané, od hejtmanství okresního, a v místech, kteráž mají svá statuta obecní, od úřadu obecního, jemuž svěřena jest správa politická. Příslušnost hejtmanství okresního (úřadu obecného) řídí se dle místa, kde osoby, jichž se týče, obývají."

„Co se dotýče ohlášek, vcházení v manželství a překážek v tom, též zapisování do rejstříka oddaných, vydávání úředních vysvědčení z tohoto rejstříka a smiřování manželů před jich rozvedením, má dle podobnosti platnost (sinngemässe Anwendung) článek II. zákona, daného dne 25. května 1868, č. 47. zák. říšsk., a zákon, daný dne 31. prosince 1868., č. 4. zákon. říšsk. na r. 1869."

Redakce.

Ad impedimentum criminis.

Dotaz:

Jelikož kollise, ve kterých se kanonické zákony sbíhají s občanskými, nejlépe se vysvětlují skutečnými pří-

pady praktickými, osměluji se případ následující předložiti, aby sl. redakce se o něm v ctěném svém časopisu vyslovila.

Domkář A. měl za živobytí své manželky děvečku Y. Když mu manželka dne 1. září 1874 zemřela, přihlásil se 4 neděle na to, že míní svou službu Y. pojmouti za manželku, nepřiznav se ovšem, že by s ní byl za živobytí své manželky obcoval, aniž jí manželství přislíbil, načež dne 26. října 1874 skutečně mezi oběma sňatek manželský uzavřen.

Avšak již 10. února 1875 přijde A. ke křtu s dítkem své manželky a hlásí se mu za otce. Jest otázka: „Má se dítko zapsati co manželské čili nic? ježto církevní právo nelegitimuje děti v cizoložství zplozené per subsequens matrimonium, občanský zákonník však legitimaci dovoluje?“

Frant. Mikeš,
kaplan v Holicích.

Odpověď.

1. Kanonické právo stanoví impedimentum criminis co překážku platného manželství v tom případě, když a) manžel se dopustil *cizoložství* s třetí osobou a b) když obě cizoložstvím vinné osoby sobě manželství slíbili čili *sponsalie* mezi sebou uzavřeli.

Za tou příčinou i v případě výš dotčeném uvážiti přijde: Zdali domkář A. s cizoložnou děvečkou Y. za živobytí své legitimní manželky uzavřel sponsalie čili nic? (Vyšetření této pochybnosti přisluší biskupskému soudu duchovnímu, potahmo delegovanému od tohoto soudu vikáři; rozhodnutí však jenom soud duchovní sám o platnosti či neplatnosti sňatku učiniti může.)

Jestliže skutečně sponsalie byly uzavřeny, jest sňatek dne 26. října 1874 vykonaný úplně neplatný, a muselo by tedy po obdržené dispensi manželství býti konvalidováno.

2. Dítko dne 10. února 1875 narozené jest v cizo-

ložství zplozeno a podle kanonického práva (X. lib. IV. tit. 17. cap. 6.) *nelze* takové dítky (liberi adulterini) *legitimovati* pod žádnou výminkou.*) Co se tedy církevní legitimace týká, budiž oběma rodičům rozhodně odepřena a dítko co nemanželské zapsáno.

Chce-li však otec domáhati se legitimace pro foro civili, ať se sám obrátí k dotyčným úřadům (okresnímu hejtmanství), beze všeho dalšího spolupůsobení pastýře duchovního. *Redakce.*

Sigillum sacramentale.

Dotaz:

Sousedka A. navštivila za příčinou jisté záležitosti faráře. Během rozpravy podotkla, že její služebná, mladá to dívčice, své lože vykázáno má v téže světnici, kdež spolu hospodynin švagr, mladý a svobodný člověk spává. Ostatně prý tam nikdo přes noc nebývá. Řeč tato faráře zamrzela, ale mu to jaksi ušlo, že na to neodvětil ničehož, Setkav se však s matkou zmíněné dívčice, tázal se jí, zdaž o tom vědomost má? I uložil jí na kladnou její odpověď se vší přísností, by to hleděla zameziti a pro vlastní a své dcery blaho aby hospodyni požádala, by se služce bezpečnější a všeho pokušení vzdálené místo ku spaní vykázalo. Zatím zpomněl si farář, že onen mladík asi den před tím u něho u sv. zpovědi byl a se zde ze hříchu in puncto sexti se svobodnou osobou vyznal.

Faráře to hněte, zdaž svrchu uvedeným svým jednáním nepo rušil sigillum sacramentale? *A. D.*

Odpověď.

Mlčelivost zpovědní jest neporušitelná povinnost, za-

*) *Knopp*, Eherecht; Regensburg 1864, str. 524.

chovati přísné a věčné tajemství o všem, co se zpovědník *ve svátostné zpovědi* neb za příležitostí zpovědi byl dozvěděl.*)

V případě právě vytknutém dozvěděl se duchovní správce v rozmluvě se sousedkou A. o příležitosti k hříchu, ve které se dva mladí lidé nacházejí. Rozmluva ta (jak ze svrchu předloženého dotazu soudíme) udála se několik dní nebo snad týdnů dříve, nežli jinoch ku sv. zpovědi se dostavil. V tomto čase tedy napomenutí matky zmíněné dívčice nejenom mohlo se státi, ale bylo to povinností duchovního správce, tak učiniti.

Avšak náhodou se přihodilo, že v týž čas, kde farář upozornil matku služky na hrozící nebezpečí, jinoch onen ku sv. zpovědi přišel a propter peccatum turpe na sebe žaloval.

Litovati jest ovšem, že duchovní správce nevzpomenul dříve na zpověď kajicníkovu; nebo pak by zajisté napomenutí své byl odročil, ne-li úplně pominul. Jelikož ale vědomost svou nečerpal ze sv. zpovědi, nýbrž ze soukromé *rozmluvy* se sousedkou A., máme za to, že nemůže býti řeči o skutečném (přímém nebo nepřímém) porušení mlčelivosti zpovědní; úplně však vyloučen jest úmysl takového porušení v přítomném případě.

Jen to upříti se nedá, že kajicník onen, bude-li služce vykázáno jiné místo k noclehování, snadno by mohl vzíti duchovního správce v podezření, že snad mlčelivost porušil. A tudíž by dobře učinil správce duchovní, kdyby při nejbližší příležitosti ve zpovědi anebo s přivolením kajicníka i mimo zpověď jemu celou věc objasnil a jednání své co oprávněné vyložil. *Redakce.*

---

*) Rukověť pro zpovědníky, sepsal Dr. *Rup. Smolík*; v Praze 1868. Str. 60.

Zpráva o XXXIII. schůzi výboru Dědictví sv. Prokopa dne 19. února 1875.

I.

Schůzi zahájil o 5. h. odp. p. probošt Václav Štulc co starosta a přítomni byli členové výboru pp.: Dr. Bauer, Dr. Borový, rekt. Dvorský, notář Grotz, kapl. Havlů, kan. Heinrich, Dr. Karlach, Dr. Knobloch, novicm. Koblasa, prof. Neumann, kapl. Řehák, rekt. Srdínko, admin. V. Švehla.

II.

Na základě stanov §. 20. podává starosta p. probošt Štulc výroční zprávu o jmění a činnosti spolku v minulém roce 1874. Spolu oznamuje, že J. Eminence nejdůst. p. kardinal- arcibiskup Pražský ráčil stvrditi nově vykonané volby členů výboru.

S upřímným bolem zpomíná starosta zvěčnělého člena výboru, katechety Františka Veselého († 1. února 1875); výbor povstáním osvědčil úctu k zesnulému.

K návrhu p. starosty stalo se usnešení, aby budoucně za každého v Pánu zesnulého člena výboru ostatní členové, kteříž jej přežijí, mši sv. sloužili.

III.

Po schválení protokolu předešlé schůze oznámil jednatel prof. Dr. Bauer, že p. gymn. prof. Vojáček předložil výboru svůj překlad Tertullianova spisu „Apologeticus;“ spis odevzdán odboru vědeckému k náležitému proskoumání.

Bohoslovcům semináře Olomúckého zaslány objednané knihy nákladem Dědictví vydané, zejmena 46 expl. Evang. s. Matouše, Skutky apoštolské v 38 expl., Listů sv. Pavla část I. v 35 expl., část II. ve 33 expl., List k Žid., Listy Katol. a Zjevení ve 32 expl., 3 katechismy Římské, 7 Rukovětí Dr. Smolíka; úhrnem v ceně 316 zl. 13 kr. r. m.

IV.

Pokladník p. rektor Srdínko sděluje, že se do dneška čítá 1180 členů Dědictví sv. Prokopa. Jmění obnáší v obligacích 52.600 zl. a na hotovosti 318 zl. 57 kr., z nichž 200 zl. uloženo ve Sv. Václavské záložně.

Účty roku minulého odevzdány jsou k proskoumání odboru hospodářskému.

V.

Na místě zesnulého katech. Fr. Veselého zvolen jest za člena výboru Dr. *Ignát Salát*, vicerektor kn. arc. semináře a supl. profesor pastýřského bohosloví na Pražské universitě.

VI.

K návrhu odboru hospodářského ustanovil výbor, aby tisk spisu sv. *Irenea* proti bludařům v překladě prof. J. N. Fr. Desoldy svěřen byl kněhtiskárně Cyrillo-Methodějské. Spis bude vytištěn ve formátě Sušilových Otcův apoštolských nákladem 1550 exemplářů, a bude se co druhý podíl (vedle „Učení Jana Husi“ od Dr. Lenze) pro rok 1875 členům Dědictví rozdávati.

VII.

Nový *jednací řád* výboru, komitétem v předešlé schůzi zvoleným vypracovaný v 19 článcích byl beze změny od celého výboru jednohlasně přijat a schválen.

Literární oznamovatel.

Necessitas, ut gregis sui linguam calleat pastor, e legibus ecclesiae ejusdemque praxi demonstrata a Dre *Jos. Symerský*, c. r. prof. hist. eccl. et doc. jur. can. in theol. facult. Olomuc. Moguntiae 1875. sumt. Fr. Kirchheim. 8° str. 28.

Že pastýř duchovní má býti mocen jazyka stádce svého, věcí jest tak přirozenou a samozřejmou, jako

že podle slov Páně (Mt. 5, 13—16) světlo má svítiti a sůl slanou býti. Účelem spisu oznámeného jest dolíčiti, že církev jak v zákonodárství tak i v praxi zásadou touto se spravovala a ke všem národům spravedlivě se zachovala. Z počátku ukazuje p. spisovatel, jak rozhodně se církev proti tomu vzpírala, aby beneficia obzvláště biskupská cizozemcům se udílela, jak národové na křivdu toužili, když cizozemci jim za pastýře se vtírali, a že do konkordátů a podobných smluv za novější doby uzavřených vkládána podmínka, aby ani beneficia a důstojnosti, jež zadávati římské stolici vyhraženo, jiným než tuzemcům udíleti se nesměly, mimo jiné za tou hlavně příčinou, že by snad neznali jazyka svěřenců svých. A tou měrou dostatečně prý postaráno tam, kde obyvatelstvo téhož jazyka užívá.

Než, táže se p. spisovatel, jak zachovala se církev, kdež věřící *různých jazyků* v tétéž diecési obývají? Za celých prvních dvanácte věků křesťanských nepostřehujeme žádné zvláštní v té věci nařízení církevní, až když za válek křižáckých v Cařihradsku císařství latinské založeno, Latiníci tam mezi Řeky se osadili a jedni i druzí podle rozličných obřadů církví svých bohoslužby a svátostí přiúčastniti se chtěli. Tu nařídil papež Innocenc III. na sněmu Lateránském IV. (r. 1215.), aby biskupové zvolili faráře spůsobilé *podle jazyka* těch, jimž svátostmi přisluhovati mají, ano aby, kde toho potřeba býti se vidí, za jenerálního vikáře si přibrali biskupa znalého toho jazyka diecesánů svých, jehož sami mocni nejsou. A nařízení toto, ač z dotčené toliko příčiny vzešlo, u znění všeobecném (Quoniam in plerisque partibus intra eandem civitatem atque dioecesim permixti sunt populi diversarum linguarum etc.) na sněmu ékumenickém byvši přijato a do sbírky zákonů církevních položeno, platnosti jest zajisté obecné.

Bylo-li praxí a zákonem tímto toliko nařízeno, jakým spůsobem v diecésích jak jedno- tak i vícejazyčných ve stránce té potřebám správy duchovní vyhověti náleží, vyvinul se v kanceláři stolice římské během 13. ne-li již 12. století právnický náhled, že udělení farního aneb jiného beneficia se správou duchovní spojeného *neplatno* jest a zmatečno, udělí-li se osobám jazyka obvodu toho kterého beneficia *neznalým*. A podivno, že spravedlivý náhled ten právě v tu asi dobu i písemně stanoven, mezi pravidla kanceláře římské (regulae cancellariae) přijat a za část obecného práva církevního pokládán jest, když papežové přílišnému a zhoubnému vlivu knížat světských na udělování beneficií se opírajíce zadání mnoha beneficií sobě vyhražovati začali. Na základě pravidla toho (de idiomate) tvrdí pak p. spisovatel předně, že udělí-li se *farní* beneficium klerikovi jazyka svěřenců svých neznalému, udělení to neplatno jest, a ukazuje, jak řečené pravidlo s písmem sv., s právem, obzvláště se sněmem Tridentským a s předpisy o farním konkursu souhlasí, a že na saméma beneficiátu a sice hned na začátku pastýřování znalosti oné vymáhá. Pročež prý nelze jinak nalézati, než jak Ferraris dí: „Beneficii curati est *incapax*, qui nescit loqui in idiomate illius nationis, in qua habere vult curam.“

Totéž pak tvrdí p. spisovatel o *biskupstvích*, ježto regula cancellariae de idiomate platí o beneficiích se správou duchovní spojených vůbec, sněmy církevní, najmě Lateránský IV. a Tridentský biskupům hlásati slovo Boží důtklivě ukládají a zvláště sněm Tridentský diecési visitovati a při té příležitosti věřící poučovati a napomínati přikazuje, a ježto od znalosti jazyka diecesánů dispensovati nelze. Konečná závírka, co do odstavce toho, (na str. 24.) zní takto: „Quae quum ita sint, prona est conclusio, eum, qui linguam vernaculam non callet, vel

vero — si in una eademque Dioecesi populi diversarum linguarum permixtim vivunt, eum qui solummodo idioma unius et quidem fors minoris tantum partis — loquitur, linguam autem vernaculam majoris partis Dioecesanorum non callet, ad Praesulatum hujusmodi Dioeceseos esse inhabilem, proindeque eidem de tali Episcopatu legitime provideri non posse, et si id nihilominus fieret, talem provisionem e tenore Regulae Cancellariae XX mae esse *nullam et irritam.*" Tent asi stručný obsah spisu jmenovaného.

Nejsme v právě církevním tak sběhlí, abychom povšechnu správnost poslední závírky náležitě posouditi mohli, než nějakou předce si dovolujeme učiniti poznámku, doufajíce, že ani žádoucné věci ani nám na úkor vykládána nebude. Na str. totiž 23. klade p. spisovatel otázku: „Quid autem, si Episcopus dioecesanus vernaculi sermonis populi non est gnarus, eundmque proin (t. in visitationibus) ipse cohortari et admonere non valet?" a odpovídá takto: „Tum certe „*urgens necessitas postulat*," ut dictante ita supra allegato cap. 14. X. I. 31. „Pontifex loci *catholicum Praesulem nationibus illis conformem constituat sibi Vicarium in praedictis*," et in conformitatem mandati Tridentini per *talem* Vicarium generalem Dioecesim suam visitet." Dovolujeme si podotknouti, že, je-li udělení biskupské důstojnosti osobě jazyka neb jazyků svých diecesánů neznalé naprosto neplatno a zmatečno, a dispense-li v té příčině nemožna: nezbývá takovému biskupu než vzdáti se biskupství, a marno, přibrati jenerálního vikáře, jak Innocenc III. nařídil. prof. Dr. *Fr. Bauer.*

Duchovní promluvy k mládeži na školách středních a měšťanských. Sepsal *Jan E. Hulakovský*, katecheta při c. k. realném gymnasium v Třeboni. Svazek I. Cena 1 zl. 20 kr. Knihovny kazatelské redakcí Tom. Nováka, faráře

v Libšicích vydávané díl II. Nákladem Fr. A. Urbánka v Praze 1875.

Jako každou literární práci, kteráž vyhovuje potřebám času, tak i tuto s radostí zaznamenati a jí těm, jichž úkol usnadniti schopna, také vřele odporučiti sluší. Za novější doby vzrostl počet škol středních a měšťanských, jimž náleží starati se o duchovní a náboženské vzdělání mládeže česko-slovanské, dosti značným spůsobem. K žákovstvu jejich musí katecheta nejen ve škole, ale i na kazatelně promlouvati o pravdách učení křesťanského a sice tak, aby dotýkal se prakticky života mládeže, aby odstranil chyby a nedostatky mravní věku mladistvého a lásku k náboženským věcem a mravům uslechtilým vštěpoval v srdce jinošská. Za tímto účelem zajisté konány, sepsány a nyní na veřejnost vydány jsou duchovní promluvy páně Hulakovského. Promluvy tyto v skutku také svému účelu i co do obsahu i co do formy ponejvíce vyhovují. Obsah jich přispůsoben jest obsahu nedělních a svátečních evangelií, což jen chváliti můžeme, jelikož žákovstvo takto učí se znáti a vážiti si idey roku církevního a tak s církví žíti a působiti. Vedle mravoučné stránky jich mohla však též sem i tam ještě více vytknuta býti věroučná stránka, také liturgický význam slavností církevních, což se mohlo státi, aniž by se musel p. spisovatel dotýkati špekulativních otázek náboženských. Co se týče rozvržení látky v přístupu a v pojednání samém, odporučovala by se lepší souměrnost, ježto někde přístupy příliš krátké, někde zas naopak příliš dlouhé se vyskytují. Co do formy jest řeč přesná, sloh plynný, žákovstvu snadno srozumitelný a předce dosti vznešený, jakož i stupni vzdělání těch, jimž řeči ty platí, zcela příhodný. Jelikož pak i německá literatura, pokud se týče řečnictví duchovního v tomto spůsobu, nemůže se honositi příliš hojným počtem podobných řečí na světlo vydaných, můžeme

opakovati jen, co jsme na počátku řekli, že s radostí zaznamenáváme tento úkaz na poli literárním, těšíce se brzkému vydání druhého svazku těchto řečí a doufáme, že všem pp. katechetům celým dílem tímto platná služba bude prokázána. *J. D.*

Kazatelé Slovanští. S pomocí několika bratří duchovních vydává Antonín Mužík, katecheta prvního c. kr. reálného gymn. v Praze. Svazek IV. Sešit 1—3. V Praze, tisk a náklad kněhtiskárny Cyrillo-Methodějské. Cena ročníku 4 zl. r. m.

Ještoť jsme vloni (Čas. D. 1874. str. 76) oznámili, že během téhož roku ještě svazek 4. vycházeti počne, dáváme prozatím vědomost o tom, že už prvních 5 sešitů na světlo vyšlo, v nichž mimo jiné sdělují se dvojí kázaní postní (dle Kamienského a Bojanovského) jakož i osnovy pro půst (dle Slomšeka). K poslednímu sešitu přidána bude podobizna slovútného kazatele Petra Skargi.

Redakce.

Katolický spolek tiskový vydal za rok 1874:

Pokročilý rolník. Obraz ze života venkovského. Pro lid sepsal *Eduard Brynych.* Spisů katol. spolku tiskového č. 3. Cena 20 kr.

Čeští vystěhovalci. Obraz ze života. Napsal *Josef Souhrada.* Spisův katol. spolku tiskového č. 4. Cena 18 kr. Obé tiskem Cyrillo-Methodějské kněhtiskárny v Praze 1874.

1. V prvé knížce vylíčeno ošemetné jednání nevěrců za naší doby, a spolu nerozum mnohých ač jinak dobře smýšlejících občanův, kteříž to důvěrou svou často obsýpají muže, jenž nejméně toho zasluhují. Jen bychom byli přáli, aby vedle stínu také i světlá stránka něco obšírněji se byla nakreslila, zejmena aby se byl poskytnul vzor neohrožené zmužilosti, víru křesťanskou proti lichým ná-

mitkám rázně zastávající. Mluva až na některé odstavce (n. př. str. 25) jest dobrá, vypravování velmi živé.

2. Spisovateli podařilo se velice dojemným způsobem vylíčiti odjezd rodiny české do vzdálené Ameriky, útrapy a svízele neobyčejné, kteréž tam snášeti musela, konečně pak návrat osiřelé vdovy s dítkami do vlasti české. Spolu živými slovy poukázáno k útěše, kterou poskytuje sv. náboženství v otčině, které však v Americe jen zřídka kdy se vystěhovalcům dostává. Kéž by knížka tato vydatně k tomu přispěla, aby krajané naši nedali se více klamati lichými sliby ziskuchtivých agentů, ale raději křesťanským životem v rodné zemi své Bohu sloužiti se přičinili.

Redakce.

Katolický kostelník. Naučná kniha k řádnému zastávání služby kostelnické. Dle předpisů církevních sepsal *Vojtěch Polanecký*, farář v Kolodějích. S povolením kn. arcib. konsistoře Pražské. V Praze, náklad a tisk Karla Bellmanna 1875. Stran 212. Cena i s vazbou 1 zl. r. m.

Oznamujíce spis tento vel. duchovenstvu již z předu podotýkáme, že vydání příručné knížky této nejen za skutek veleprospěšný, ale přímo nutný považovati slušť. Neboť upříti se nedá, že většina kostelníkův nyní neplní povinnosti své v té míře, aby to k radosti duchovního správce a ku vzdělání věřícího lidu sloužilo. U jedněch pozorujeme neohebnost, kteráž v jakési nevědomosti se zakládá, u jiných vidíme liknavost, neřku-li šlendrián, který ze zlé vůle vychází. Obému zlu platně vstříc vejíti, je při úsilovné vytrvalosti zcela odstraniti dovede pastýř duchovní za přispěním „katol. kostelníka“ právě na světlo vydaného.

V předmluvě uvádí p. spisovatel (spolupracovník tohoto Časopisu, viz „Čas. D.“ 1868) genetickou příčinu k sestavení této knihy; byl co správce duchovní začasté nucen „uprostřed posvátných výkonů kostelníka upozor-

niti, aby to ono přinesl neb vykonal.“ Bohužel se takové přerušování služeb Božích, zvláště mimořádných (n. př. ve svatý týden) ve mnohých a mnohých kostelích děje a zajisté ku zvýšení nábožnosti kněze ani věřících nepřispívá. Pro tuto příčinu ustanovil se spisovatel na tom, že se zvláštním ohledem na obřadní knihy nově vydané (pro českou provincii církevní) řečenou rukověť upraví.

V úvodu (str. 1.) ukazuje se k levítům starozákonním jakož i k nižším svěcením církve katolické, aby se důstojnost služby oltářní zračitou stala, načež (str. 5.) „cnosti dobrého kostelníka“ slovy vážnými a spůsobem zcela přiměřeným se vypisují. Další obsah rozvržen na dva díly: A) Pravidla všeobecná (str. 16.) o uspořádání náčiní chrámového; ve 2 dodatcích sdělují se latinské názvy kostelních rouch, nádob a náčiní, a dává se stručný návod k vyslovování slov latinských. V druhém díle následují B) Pravidla zvláštní a to v pateru oddělení: 1. Služby Boží dopolední, odpolední, výstav nejsv. Svátosti; 2. Funkce dle postupu roku církevního; 3. Udělování svátostí; 4. Církevní žehnání a svěcení; 5. Průvody atp. „V přídavku“ posléze str. 180 připojen velmi dobrý návod k ministrování, některé písně, litanie a žalmy a formule slibu, jejž kostelník při nastoupení ouřadu skládati povinen.

Celý spis svědčí o dobré znalosti liturgie se strany p. spisovatele jakož také o bedlivé snaze jeho, aby zákonům církve i tam, kde se to bez obtíží provésti nedá, vyhověno bylo. Sloh jest zcela populární a úprava knihy velmi prospěšná jak přidanými akcenty (zejmena při latině) tak i rozmanitým tiskem. Zvláště povděčni jsme, že spisovatel všady vzal zřetel na takové chrámy, kde se jediný kněz nalezá a kde tedy kostelník nejlépe instruován býti musí. A také za to zasluhuje uznání každého kanonisty a liturga, že dávaje napomenutí kostelníkům tím samým indirektně i pastýře duchovní vybízí, aby se o za-

chovávání předpisův církevních bedlivěji, než se posud tu a tam děje, starali. Kdož nepřisvědčí tomu, co (str. 6) o genuflexích kostelníků, (9) o čistotě chrámů, (10) chrámech řeholníkův a řeholnic, (12) hodině služeb Božích, (18) o věčné lampě, (20) o prádle kostelním, (30) shasnutí svící (teprv po svléknutí kněze), (37) umrlčích hlavách atd. jest stručně a správně povědíno?

Ještoť v předmluvě projeveno přání, upozorniti na to, čehoby sobě při novém vydání povšimnouti slušelo, dovoleno budiž zde něco položiti. Především pohřešujeme v úvodu (str. 3) vysvětlení příčiny, proč ke službám akolytův, exorcistův atd. neužívá církev nyní sluhův svěcených, nýbrž laiků kostelníků vzdor rozkazu Trid. sess. XXIII. cap. 17. ref.? Mimo to přejeme, aby hned na počátku otištěn byl doslovný překlad zákona partikularního, jejž s ohledem na kostelníky dala Pražská prov. synoda 1860 pag. 224. Žeby kostelník se svolením kněze směl čistiti kalichy atd. (str. 21.), není nám známo. Sv. Karel Borr. naopak ve svých dekretech výslovně rozkazuje, aby to jenom kněží činili. Tamtéž (str. 21.) měly se sděliti diecésní předpisy co do kroje a barvy roucha kostelníkův a ministrantův. Velmi prospěšná by byla (str. 149) poznámka pro kostelníka, že matek nemanželských k úvodu připouštěti nelze. Ku str. 141. mohl (podobně jako v poznámce str. 143) připojen býti spůsob slavení primice, v diecési Kralohradecké předepsaný a velice dojemný. Místo „díků činící“ (str. 175 atd.) stůj lépe: „děkovací.“ Superpellicea (str. 23) nejen akolyté, nýbrž i kněží užívají; superpelliceum má velmi široké rukávy, rochetta ouzké. Assistenti při nešporách (str. 41) mají míti pluvialy, nikoli dalmatiky. Svíce biskupská (str. 107) nazývá se v církevní terminologii „septimum candelabrum.“ Nedobře užívá se instrumentálu „nímž“ místo „jímž“ (str. 24. 144. 148. 181). Str. 21. v č. 9. má státi: „v sakristii, (ne v ko-

stele) měj je (hostie) na místě suchém uschované.“ Str. 108 dole posl. ř. stojí „a“ místo „na“: Str. 189 ř. 7 zdola: „prsy“ stojí místo „prsa.“ Vytknuté tuto věci, jak patrno, nenáležejí ku podstatě spisu, ale ku všemožné správnosti jeho, a nadějeme se, že druhého vydání brzy se dočkáme, obzvláště ježto kníž. arcib. konsistoř Pražská výslovně udělila povolení (ze dne 3. března 1875 č. 1362), aby každý duchovní správce jeden exemplář „Kostelníka“ ze zádušního jmění zakoupiti mohl. Jest se nadíti, že také jiné biskupské ordinariaty prospěšné povolení toho druhu udělí. Objednávky budtež zasílány pod adresou: kněhtiskárna Karla Bellmanna. (Staré město, ulice Platnýřská č. 87 staré.) *Redakce.*

Karakter. Sepsal Samuel Smiles. Z Anglického překládá prof. *V. E. Mourek.* Vydavatel a nakladatel J. Doležal. V Praze, v komisí knihkupectví Fr. Řivnáče 1875. Sešit I.

Vydavatel lesnického časopisu „Háje“ p. J. Doležal podniknul nákladem vlastním vydávání spisu angličana Smilesa „Karakter.“ Celý spis vyjde v 7 sešitech; sešit na velínovém papíru stojí 36 kr., na obyčejném 24 kr. Ponechávajíce sobě obšírnější úsudek na dobu po vyjití celého díla prozatím tolik na vědomí dáváme, že Smiles konfesionalní stanovisko své častěji velebením Lutra, Knoxa a narážkami na řehole osvědčuje, jinak ale na zjevené náboženství pilný zřetel béře a ku ctnostnému životu po příkladu mnohých výtečných i svatých mužů vybízí, vůbec pak proti materialistickému a nihilistickému směru naší doby jako vydatný protilék působí a v tom ohledu bedlivého povšimnutí zasluhuje. Některých výroků a příkladů přímo na kazatelně s dobrým prospěchem užiti lze. *Redakce.*

Ježíš, přítel dítek. Modlitby a zpěvy pro mládež. Dle P. Jaisa přeložené prací *Frant. J. Svobody*, jubil. c. kr.

profesora na akad. gymn. starom. Druhé vydání. V Praze 1875. Stran 200. Nakladatel Fr. A. Urbánek.

Mimo jiné dle Jaisa upravené překlady vydal zvěčnělý prof. Svoboda († 1864) také pěknou modlitební knihu od téhož spisovatele sestavenou, kterou tuto v nové a sličné úpravě závod p. Urbánkův na světlo vydává. V první části nalezáme kratinká rozjímání a modlitby ranní, k jídlu, večerní, ke mši sv., ku sv. zpovědi a sv. přijímání, na výroční slavnosti a jiné vhodné. Druhá část (str. 130—200) podává hlavní litanie a výbor krásných písní církevních. Spůsobem vlídné promluvy Ježíše, přítele dítek, k mladistvé duši vštěpují se tuto útlému věku četné pravdy dogmatické, pevné zásady mravného života a spolu příběhy biblické ve známost se mu uvádějí. Jesti tedy *rozjímání* s *modlitbou* v knížce té úzce spojeno. Obé sepsáno v duchu zbožném, slohem vybraným, útlému citu mládeže zcela přispůsobeným, tak že knížku tuto k nejlepším modlitebním knihám pro mládež vším právem řaditi můžeme. Obzvláště by se po našem zdání výborně hodila pro žákovstvo nižších gymnasií, reálek a škol občanských. Tisk jest zřetelný, papír pěkný, především pak ozdobou u nás řídkou jest překrásný ocelotiskový obrázek žehnajícího Spasitele. *Redakce.*

Kostelní zpěvník pro mládež na školách měšťanských, vyšších dívčích a středních. Sestavil *Jan H. Horák*. V Praze J. L. Kober, 1875. Str. 158.

Ve sličné úpravě podává knížka tato hojnou sbírku písní i s notami (pro 2 hlasy upravenými) a sice nejprv dle postupu roku církevního, advent a vánoce, půst a velkonoc, písně svatodušní, načež některé písně mešní, o nejsv. Svátosti, Pánu Ježíši a Marii P., k úctě některých Svatých, zejmena patronů zemských atd. následují. *Redakce.*

Výklad ku katechismu Pražskému.

Jak velice naléhavá potřeba toho vyžadovala, aby pro naše národní školy přiměřeně opravený katechismus se vydal, lze souditi již z toho, že v několika měsících celé vydání o 20.000 exemplářů jest rozebráno, a že dle zprávy v „Čechu“ ohlášené nové vydání téhož katechismu se připravuje.

Než nyní nastává také potřeba, aby od některého z našich pp. katechetů, kteří se cítí v tomto oboru zvláště býti povolanými, co nejdříve vydán byl *přiměřený výklad téhož katechismu pro národní školy*, výklad, jehožby se nejen ve školách při vyučování mládeže nedospělé, alebrž i při křesťanských cvičeních v chrámu Páně, ano časem i na kazatelně s prospěchem upotřebiti mohlo. Takovéto příručné knihy postrádáme v duchovní správě velice. Co se týče cvičení křesťanského, v chrámu Páně aneb po vesnicích drženého, tu nepostačuje pouhé vysvětlení jednotlivých pojmů, nemá-li takové cvičení býti suchopárné; nýbrž zapotřebí hlouběji vniknouti, běžné námitky vyvrátiti, citů přiměřených rozníti, a k dobrým předsevzetím vzbuditi. Avšak takovýchto výkladů obecného katechismu nemáme v české řeči buď žádných aneb aspoň s novým naším katechismem se nesrovnávajících. Totéž i o německých výkladech říci sluší.

Slovem každý, kdo povinnosti své, mládež naši sv. náboženství důkladně vyučovati, svědomitě zadost učiniti se snaží, uznává toho nutnou potřebu, aby za vydáním katechismu pro školy národní následoval co nejdříve přiměřený, dobře spracovaný výklad téhož katechismu.

Kéžby se našel takový muž, který maje k tomu i potřebného času, i zkušenosti a dovednosti, k sepsání a vydání díla tak důležitého co nejdříve by se odhodlal!

Půjde-li to nynějším směrem ještě dále, máme za to, že budeme nuceni, na místě našich kázání o různých, ne-

souvislých předmětech, spíše katechismus vykládati, aneb tak zvané katechetické výklady k lidu držeti. Neboť co můžeme i při nejlepší vůli a při železné trpělivosti ve školách v ohledu náboženského vzdělání docíliti, když se nám tu jenom dvě hodiny za týden povolují, když mládež ze školy vystoupivší na křesťanské cvičení více nechodí, a nikterak k tomu přidržána býti nesmí? Strašná nevědomost u věcech víry musí tu nevyhnutelně ve společnosti lidské zavládnouti, a tu pak nezbyde jiné pomoci, nežli alespoň v neděli a ve svátek jen katechismus vykládati; a k tomu právě máme zapotřebí dobře sestavené knihy příruční na spůsob německých: „Katechetische Predigten v. J. E. Zollner. Regensburg 1864.“ Kdyby takové příhodné knihy stávalo, jistě žebychom ve správě duchovní více prospěli, nežli upotřebením rozmanitých výplodů kazatelských, kterými nás v pravém smyslu zrovna zaplavují, a ve kterých častokráte kromě pěkných frází a mnoha zbytečných slov ani jediné jadérko pravého křesťanského naučení se neobsahuje. Konejme tedy častěji kázaní katechetická, slavná však kázaní jen zřídka, jako na př. o velikých slavnostech anebo při zvláštních příležitostech.

A protož, kdo k tomu jsi schopen, dej se do sepsání díla tak obecně potřebného, tak času našemu přiměřeného, a zajisté tudy neocenitelných zásluh o pravou křesťanskou vzdělanost sobě získáš. Nemohloby naše „Dědictví sv. Prokopa“ o vydání takového příhodného díla pro údy své se postarati? *J. Z.*

Pozn. redakce. Vyzvání toto bylo nám z venkova zasláno s připojeným podotknutím, že tak zní přání všeobecné mezi duchovenstvem. Uvádějíce je u veřejnou známost ovšem zúplna se k němu přidáváme osvědčujíce, že o nakladatele zle nebude. Doufáme, že vydavatelé „Theologie“ (v I. sešitu ohlášené) ochotně náklad převezmou, kdyžby Dědictví sv. Prokopa ze zvláštních příčin (k. př. s ohledem na většinu členů na Moravě přebývajících) vydání téhož díla podniknouti nemohlo.

ČASOPIS
katolického duchovenstva.

Ročník XVI. 1875. Svazek III.

Císař František I.

Dějiny církve katolické v Rakousku od r. 1792—1835.
Sepsal Dr. *František Kryštůfek*, prof. církv. dějepisu v Hradci Králové.

1. Stav náboženský v Evropě ku konci 18. století.

V protestantském Německu zmocnil se ku konci 18. století rationalismus všech stolic učitelských i kazatelen; positivní víra zmizela a planá humanistická morálka se hlásala. Friedrich Vilém II., král Pruský, vydal sice po svém nastoupení na trůn 19. července 1788 náboženský edikt, jehož smysl jest: že jednotlivým kazatelům není dovoleno, od symbolických kněh odstupovati a náhledy rationalistickými ráz zjevení s náboženství stírati; však proti tomuto ediktu vyjadřovala se většina vyšších úředníků, velká část obecenstva a celá literatura tak rozhodně, že se brzo stal nepraktickým, a vláda sama od něho upustila.

Tento rationalismus rozšířil se brzy i v katolickém Německu, jen že zde opatrněji vystupoval; týž zachvátil působením rádců Marie Terezie a vlády Josefa II. království a země Rakouské, tak že u vyšších rozhodujících stavů netečnost náboženská se rozhostila a odtud i v nižší vrstvy vnikala.

Ve Francouzsku panoval gallikanismus, a šířil se v Italii, Španělsku a Portugalsku. Čtyry články gallikánské deklarace zdají se na první pohled dosti nevinnými, avšak byvše v život uvedeny, ukazují se na dobro co duchu katolickému odporné, a ruší veškeru církevní ústavu.

A odtud pochází onen pamětihodný zjev, že tato deklarace hned po svém uveřejnění r. 1682 ouplnému souhlasu protestantů a jansenistů se těšila.

Deklarace chtěla svými články tak zvané svobody církve gallikanské, o jejichž pojmu a obsahu od jakživa veliká nejasnost panovala, stanoviti, a platila až do r. 1789 za základ francouzského církevního práva. System však na jejím základě zbudovaný postrádal po celý čas 1682—1810 vlastního jmena, a teprvé v našem století obzvláště přičiněním Františka La Mennais obdržel název „gallikanismus.“

Jestli kollegium biskupů stojí nad papežem, pak panovala po 14 století u papeže arrogance a u biskupův ignorance; církevní právo musí se tedy ve všech svých částech změniti, ano vlastně neplatí, jelikož jest výplodem dlouhověkého klamu.

Tento gallikanský názor stal se majetkem všech evropských dvorů a státníků, kteří jej v život uváděli. Papežové zde nic jiného činiti nemohli, leč ustupovati. System *povolnosti* stal se základní maximou apoštolské stolice, která tou měrou zabrániti chtěla, aby církve fakticky jsouce církvemi národními a státními nestaly se i formalně schismatickými.

Tohoto nebezpečenství museli se papežové vším právem obávati, an duch gallikanský i biskupy zachvátil. Snaha biskupů v tomto čase k tomu směřovala, aby moc svou na ujmu ústřední moci papežské rozšířili a jakýsi druh suverénity biskupského kollegia nad papeže sta-

novili. Za tímto účelem vydal *Mikuláš Hontheim*, světící biskup Trevirský, 1763 knihu ve Fraukfurtě, jejíž nápis jest: „Justini Febronii, jurisconsulti, de statu Ecclesiae et de legitima potestate Romani Pontificis liber singularis, ad reuniendos dissidentes in religione Christianos compositus.“ Zde učí, že Kristus prý moc klíčů svěřil celé církvi t. j. sboru všech věřících, která ji svými služebníky, biskupy, vykonává; mezi biskupy jest prý první a předseda jejich biskup římský, který sice má vážnost přede všemi a nade všechny, ale nemá nad nimi žádné pravomocnosti; primát prý není nutně s církví římskou spojen; papež nemůže sám o sobě zákony dávati, které by celou církev vázaly; účel primatu jest zachování jednoty, a všechna práva, která k tomu slouží, jsou prý nutna, ostatní všechna pouze náhodna, která zpět na biskupy spadnouti musejí. Prostředky, kterými moc papežská na původní míru zpět uvedena býti má, jsou dle Hontheima tyto: pomoc zeměpánů, skoumání apoštolských listin, dřív než se prohlásí, odvolání ab abusu, odpor proti nárokům a přechmatům papežským a konečně samostatné vykonávání veškeré pravomocnosti biskupské bez ohledu na Řím.

Papež Klement XIII. 1764 zavrhnul tuto knihu, a někteří biskupové němečtí zakázali její čtení ve svých diecésích; nicméně však zásady její vešly do knih církevního práva, a staly se majetkem státníků; biskupové, kteří dle nich jednali, těšili se pochvale dvorův spisovatelův, jakkoli ne vždy svých diecesanů; na dobro pak je v život uvésti hleděli arcibiskupové němečtí.

Arcibiskupem a kurfirstem Mohučským byl baron Erthal, který ouplně světský život u vší nádheře a marnivosti vedl, a jen tenkráte se upamatoval, že jest biskupem, když se mu nahodila příležitost, aby papeže znepokojoval a apoštolské stolici se protivil.

Na stolci Kolínském seděl arcivévoda Maximilian, bratr císaře Josefa II., který jsa špatnými rádci obklopen, cestami svého bratra kráčel.

Prestol Trevirský držel Klement Václav, kníže z katolického rodu kurfirstů Saských, muž jinak zbožný a v životě svém všeliké vážnosti hodný, ale slabý, který se jako třtina klátil, podle toho, kdo byl jeho rádcem a vůdcem.*)

Arcibiskupem Solnohradským a primasem Německým byl Jeronym Colloredo.

Tito čtyři metropolité, chtějíce se zbaviti nepohodlných nunciů papežských v Německu, sestavili v Emsu tak zvanou „*Emskou punktaci*," která 21 článků obsahuje a co možná nejrozsáhlejší pravomocnost pro biskupy žádá, aby se ani pro dispense ani v jiných záležitostech do Říma obraceti nemusili, a takřka vzhledem na hlavu církve ouplně samostatnými se stali. Tuto punktaci poslali císaři Josefovi II. s listem, kde praví: „Že jim u vykonávání pastýřského úřadu nebyly kladeny odnikud tak velké překážky, jako od římského dvora rozličnými jeho přechmaty;" (!) císař nechť sám se o to zasadí „by římský dvůr (!) sám národ německý upokojil; a když by to učiniti nechtěl, nechť se sejde národní koncil německých arcibiskupův a biskupův, který by národ německý ode všeho utlačování osvobodil, aby tak patřičná, po celá století užívaná svoboda opět byla obnovena."**) Za tento list se později všichni čtyři arcibiskupové styděli.

U svých suffraganů nenalezli tehdáž páni arcibiskupové onen souhlas, jejž očekávali. Statný biskup Spýrský hrabě Styrum se vyslovil: že emská *punktace* svatá práva

*) Die Geschichte der Kirche Christi im 19. Jahrhundert. Von Dr. Bonifacius *Gams*. Innsbruck 1853. Sv. 1. str. 94.

**) *Gams*. l. c. str. 91—93.

jednoho stolce papežského ztroskotává, aby církev německou třem novým papežům: Mohuckému, Trevirskému a Kolínskému ve služebnost podrobila.*)

Nicméně počínání oněch čtyř arcibiskupů dalo veliké pohoršení, seslabilo moc a vliv papeže v Německu a připravilo půdu k velké sekularizaci bohatých církví německých r. 1803. Události následujících časů zajisté z kořene odpomohly stížnostem německých duchovních kurfirstů, odstranily jejich starosti pastoralní, které pod nátiskem jha „římského dvoru" vykonávati nemohli, a daly je na odpočinek. Francouzská revoluce ukázala biskupům pravé nebezpečí, docela jiné, nežli jakého se z Říma obávali.

Francouzská revoluce a proměny církevní i státní, kteréž měla v zápětí, obracely na sebe veškeru pozornost. Tato veliká událost byla od současníků velmi křivě posuzována. Bourbonové a jejich stoupenci viděli v ní zpouru jedné části národa, vzbuzenou několika nespokojenci. A tak soudily i ostatní kabinety, jenže připisovaly vládě francouzské veliké státní chyby, kterých prý se dopustila. Osvícencům jevila se revoluce jakožto hlavní krok k obnovení člověčenstva. Obecný lid mimo Francii hleděl s hrůzou na krvavé sceny, které se ve Francii nalezaly na denním pořádku. Šlechta evropská spatřovala v ní hluboké snížení a pokoření svého stavu. Duchovenstvo mrzelo se na zabavení církevních statků. Úředníci zdržovali se při zříceninách četných starých zákonů a forem ve zřízení vládním.

Že tato revoluce vznikla vlastně z revoluce ideí, kteráž byla mnohem starší, která nyní jen u větší míře a v rozsáhlejším objemu vystoupila, a že některé nešťastné chyby vlády francouzské jen urychlily čas, kdy tato revoluce na povrch vystoupila; to nenahlíželi ani mužové velmi znamenití, a odtud plynula celá řada chyb tenkráte

*) *Gams*, l. c, str. 95.

spáchaných, když v letech 1792—1800 došlo k válkám proti francouzské revoluci, jimiž se pole revolučních zřízení rozšířilo.

Francouzská revoluce vyhlásila suverénitu národa; z lidu prý veškera moc pochází; spolu pak vyslovila ouplné oddělení státu od církve, a tato zásada byla do francouzské ústavy přijata. To však byl nový zjev pro Evropu, kde ve všech státech panovala legitimita, a státní náboženství se nalezalo v nejužším spojení se státním zřízením.

Z ouplného oddělení církve od státu plynulo, že každé náboženství ochrany statní požívati může, pokud se s policejními ohledy srovnává; a že každá náboženská společnost, tedy i církev katolická svůj majetek podržeti má. Avšak většina národního shromáždění, jsouc nenávistí k církvi katolické naplněna, rozhodla se pod záminkou „finanční nouze a obavy před válkou s cizozemskem" pro *zabavení* církevního jmění 1789; duchovenstvu činila se toliko naděje na „odškodnění" tím spůsobem, že se mu vykáží ze státní pokladny roční důchody (renty).

Jelikož duchovenstvo vším právem těmto uzavřením se protivilo, byla strana filosofická v národním shromáždění panující tudy popuzena a rozhořčena, a toho použili jansenisté, aby v platnost uvedli protestantskou zásadu: že stát musí nad církví panovati.

Proto postupovalo se v dekretech až k „civilní konstituci" kleru, jíž francouzská církev od své hlavy byla skoro na dobro odtržena a k neobmezené poslušnosti rozkazů světské moci zavázána. Četní duchovní každého stupně složili předepsanou přísahu na tuto ústavu, a zbudili tím velkou a zjevnou nelibost všech horlivých katolíků; větší však díl duchovenstva přísahu odepřel a zvolil raději bídu a vyhnanství, než zrádu svatých povinností.

Pius VI. prohlásil konstituci duchovenstva za neplatnou, a vyslovil suspensi nade všemi kněžími, kteří přísahu složili a ji odvolati se zdráhali; valná část věřících se od nich odvrátila a jimi opovrhovala.

Vláda nastoupila cestu pronásledování kněží, kteří přísahy nesložili a neuznávala jich za kněze; papež a pravověřící neuznávali těch opět, kteří přísahali; biskupské stolce nemohly se řádně osazovati. Tu papež považuje se dle církevního práva za všeobecného biskupa převzal sám vládu uprázdněných francouzských biskupství, vedl ji svými vikáři a uváděl v život zásady, které arci od zásad gallikanských velmi se lišily.

Nyní poznávalo francouzské duchovenstvo, jak nebezpečno jest, papeže na pole čistě duchovní čili dogmatické obmezovati; vidělo, že civilní konstituce duchovenstva jest důsledným provedením čtyř článků z r. 1682; nabývalo přesvědčení, že všechny výsady a svobody gallikanské byly jen otroctvím, do jakéhož stát se snažil ukovati církev; hojilo se z gallikanismu a vyhojilo se z něho na dobro. A v tom v ohledu církevním spočívá zásluha francouzské revoluce.

Takový byl stav náboženství v Evropě, když na trůn vstoupil císař František I.

Když nadto ještě Francouzové stát církevní obsadili, papeže Pia VI. do vyhnanství odvlekli a on po četných útrapách co: „Peregrinus Apostolicus moriens in exilio“ ve Valencii skonal, a kardinalové do všech zemí rozptýleni byli: zdálo se, že loď Petrova utone, církví katolické že poslední hodina bije, a sám v sobě zpukřelý nevěřící protestantismus se chystal, aby na troskách velebné budovy církve katolické svůj triumf slavil.

2. Krátký nástin života i povahy císaře Františka I.

František I., syn Leopolda II. a Marie Louisy, dcery Karla III. krále Španělského, narodil se 12. února 1768 v Toskaně. Vychování mladého prince řídil František Colloredo dle zásad Leopolda, který ze svých dětí chtěl míti především lidi; neboť knížaty, říkával, jsou již svým narozením. František byl ve vědách cvičen, rozum a cit jeho vzděláván; nebyl však určen, aby nad malou zemí, jakou jest Toskana, panoval. Josef II. totiž neměl žádných dítek, trůn musel nutně na Leopolda a po něm na Františka přejíti. Proto obrátil Josef II. svůj zrak na synovce, a povolal jej k sobě, aby přehledu v řízení rakouské monarchie nabyl. Od r. 1784 spatřujeme šestnáctiletého prince po boku Josefa, který ho do státních záležitostí zasvěcoval, do války turecké s sebou vzal, a ničeho neopomenul, by jej pro jeho budoucí povolání připravil. Po boku strýcově poznal, že pro království a země Rakouské jsou reformy nutné, ale zpoury v Uhřích, op vstání v Nizozemsku, nevole v Čechách a na Moravě a všeho uvážení hodné rozčilení v ostatních zemích jej poučily, že nucené štěstí není žádným štěstím, a že novoty, pakli majíce hojiti jenom nové rány zasazují, nepřinášejí panovníku díků, nýbrž nevděk.

Tyto pravdy cítil, když po smrti Josefově s Kaunicem až do nastoupení svého otce státní záležitosti spravoval; on je cítil, když viděl, jak jeho otec všech zamilovaných myšlének Josefových se vzdával a národům to navracel, co svým štěstím nazývali; on se přesvědčil, že pravé reformy se poznenáhla zaváděti mají, a že panovník před stávajícím právem úctu chovati musí.

Jeho skromné občanské vychování na dvoře otcově a strýcově uchovalo jej všeliké nádhery a marnivosti. Ve

svém soukromém životě vyznamenával se hlubokou mravností a přísnou zbožností.

Hned po smrti otcově 1. března 1792 nastoupil vládu, 8. června byl v Budíně za krále uherského korunován, kdež slavně slíbil, že se ústavy pevně držeti bude. Za císaře římského, toho jmena druhého byl 5. července ve Frankfurtě zvolen a 14. července korunován. Tato volba spůsobila u velké části biskupův a duchovenstva, obzvláště v Římě nesmírnou radost. Papež držel v tajném konsistorium slavnou řeč o korunovaci císařově, v nížto pravil: „Milosrdný Bůh, který církvi své vždy pomáhá, daroval jí císaře Františka, v němž mocného ochrance nalezne.“ Když jeden prelat notifikační list nového císaře přečetl, vynášel papež veliké vlastnosti tohoto monarchy, jeho bázeň Boží, horlivost náboženskou a dobrotu srdce, v nichž náboženství i apoštolská stolice mocnou ochranu pojištěnu mají. Druhý den konaly se z rozkazu papeže slavné služby Boží a po dva večery bylo sv. město slavně osvětleno.

Že se tato naděje sv. stolice úplně nesplnila, není vinou císaře, jako spíše spadá vina na jeho rádce a ministry, kteří ho obkličovali a proudem časovým jej vedli.*)

Brzy na to odebral se František do Prahy, a byl 9. srpna 1792 za krále českého korunován; a takto spojiv všechny důstojnosti svých předků ve své osobě vjel 19. srpna slavně do Vídně.

První doba jeho panování byla naplněna ustavičnými válkami proti francouzské republice a po jejím proměnění v císařství i proti císaři Napoleonovi I. s výsledkem nešťastným; konečně vyšel z nich přec František se spojenci svými co vítěz, a těšil se v druhém občasí své vlády ouplnému pokoji.

---

*) Die kirchlichen und politischen Zustände Oesterreichs seit den letzten 120 Jahren, von W. *Block*. Lippstadt, 1870. str. 72 a 73.

Když Napoleon 8. května 1804 se za císaře francouzského vyhlásiti dal, chtěl František své dědičné země této monarchii na roveň postaviti, a důstojnost císařskou, která v jeho rodu po celá století s jednoho na druhého přecházela, svému domu zachovati; neboť císařství římské národa německého se ku konci svému klonilo. Jelikož se František vzhledem na své dědičné země psal: „Král Uherský a Český," a tento titul po celé Evropě byl úřední: chtěl jej jednoduše změniti v titul: „Císař Uherský a Český;" avšak vlivem Napoleonovým upustil od toho a přijal titul: „*Císař Rakouský.*"

Dne 10. srpna 1804 svolal mimořádnou státní konferenci, jíž byli přítomni arcivévodové Karel a Josef, tento co uherský palatin, státní ministři, dvorní kancléři: česko-rakouský, sedmihradský, uherský, tavernikus uherský a president komory. Zde bylo prohlášeno, že František titul „dědičného císaře rakouského" přijímá. Druhý den na to 11. srpna vyšel s strany toho patent, kde císař praví: Že za příkladem dvora ruského a nového panovníka francouzského jest oprávněn „domu Rakouskému vzhledem na jeho neodvislé státy dědičný císařský titul rovněž přisvojiti," a pokračuje: „Dle toho po zdravém uvážení uzavřeli jsme, pro nás a naše nástupce v nerozdílném držení našich neodvislých království a států titul a důstojnost dědičného císaře Rakouského (co jmeno našeho Arcidomu) co nejslavnější přijmouti a při tom stanoviti, že všechna naše království, knížetství a provincie své *posavádní titule, ústavu* a *práva* i na dále nezměnitelně *podržeti mají.*" Titul „císaře rakouského" neznamená tedy, jakoby ostatní království a země k arcivévodství rakouskému připadly a jeho provinciemi se staly: nýbrž jest příjmením jasného domu Habsbursko-Lotarinského.

Arcivévodové a arcivévodkyně měli dříve od roku 1755. titul „královská výsost;" nyní udělil František svým

synům a dcerám titul: „císařská výsost," a rozšířil jej později patentem ze 27. prosince 1806 na všechny své bratry a sestry a jejich potomky.

Sám co císař římský psal se: František II.; nyní co císař rakouský: František I. Když tato změna se stala, byl 36 let stár, a nalezal se tudy v květu mužské síly.*)

Povahu jeho osoby i ráž vlády líčí Dr. Adam Wolf takto: „Ve své mladosti byl nesmělý, a po celý život zůstala mu jakási nechuť k veřejným záležitostem a nedůvěra ve vlastní sílu. Nerad chápal se initiativy, tázal se rád za radu, slyšel nejrozmanitější náhledy, jen váhavě činil svá rozhodnutí, a odkládal je až na okamžik, když největší nutnost naléhala. Ze studií své mladosti vzal málo s sebou pro život; co mu na vědeckém vzdělání scházelo, nahradil věrnou pamětí, kteráž v domě Habsburském jest příslovím, a střízlivým pronikajícím rozumem, který k základu věcí prohlédá. Básnictví neznal ani v životě ani v literatuře, nemiloval skladatelů knih, („Büchermacher" jak se vyjadřoval) měl zalíbení ve vědach přírodních, a pěstoval jako Josef II. a Karel VI. hudbu. Všeobecné idey, které 18. století hýbaly, zůstaly mu cizími, on se držel toho, co nejprvé bylo nutné; přirozenost věcí převažovala u něho všechna mínění a všechny systémy. Takovýmto realním názorem patře na svět a život tak daleko pokročil, že vše, co bylo genialní, za lehkomyslnost, každý vzlet a nadšení za překypující síly, které jen krátkým životem žijí, považoval a od sebe odmítal. Vše mělo se z věci samé vyvíjeti, vše svými obyčejnými kolejemi dále se pohybovati, vše jasné a patrné před ním státi. Duch spravedlnosti, svědomitosti a horlivosti v konání povinností jej naplňoval. On byl přísný k sobě i

*) Oesterreichische Geschichte für das Volk. XVI. Kaiser Franz, von Dr. *Adam Wolf*. Wien 1866. str. 3—5.

k jiným, uzavřený, nepřístupný, šetrný v udělování chvály i hany, muž střídmých požitků a pokojné činnosti.*)"

V zemích koruny české a v území vnitro-rakouském byl po zákonu a obyčeji neobmezeným pánem. Sněm český měl sice podstatná práva, jako povolování daní a vojska, avšak vykonávání jejich skleslo na pouhou ceremonii. Jinak bylo v Uhersku, kde říšský sněm svá práva hájil, král v zákonodárství a v ukládání berní sněmem byl vázán a kde sněm své právo skutečně a podstatně vykonával.

Leopold II. zamýšlel spojení stavů z jednotlivých království a zemí v jakémsi říšském zastupitelstvu, ale za Františka I. s toho sešlo; neboť nedopustil ani jednoho kamene ze státní budovy vyjmouti, a neměl ani nejmenšího úmyslu, něco z práv koruny stavům neb nějakému jinému politickému tělesu postoupiti. On bděl se vší přísností a opatrností, ano se žárlivostí a nedůvěrou nad svou suverénní mocí. Jeho hlavní zásada byla: jednota, nedělitelnost a absolutní moc státní.

Šlechtě byl příznivý, udělował jejím členům nejvyšší úřady a hodnosti a podporoval tvoření statků svěřenských, ale rozšíření politických práv šlechty nijakž připustiti nechtěl.**)

Duchovenstvo zůstalo v témž poměru, v jakém se nalezalo za Leopolda, jsouc ve všem svém počínání státní moci podřízeno. Císař nerad viděl, když duchovní se do politiky míchali a říkával: že ten duchovní jest mu nejmilejší, který se nejméně o politiku stará. To ale byla veliká chyba, obzvláště v Uhřích. „Vláda," praví hrabě Mailáth, „vzdala se tím jedné ze svých nejsilnějších zbraní a prorazila sama jednu z nejpevnějších hrází, která od

*) *Wolf*, Oesterr. Gesch. str. 8—9.
**) *Wolf*. l. c. str. 10—11.

toho času, co dům Rakouský Uhrům panoval, opposici v mezích držela. Duchovenstvo bylo po zákonu prvním stavem. Jsouc bohato, po celé zemi rozšířeno, dobře organisováno, na sněmě říšském u tabule stavovské poslanci, u tabule magnátů biskupy zastoupeno, mělo v politických záležitostech veliké, často rozhodující slovo. Jakmile však duchovenstvo katolické přání císaře Františka zvědělo, odstupovalo poznenáhla s politického jeviště, a tak se stalo, že jeho politický vliv v prvních 30 letech vlády Františkovy (1792—1827) úplně zmizel. Všechno pozdější namahání, aby ztraceného vlivu opět dosáhlo, nemělo žádoucího výsledku. Stržená hráz nedala se v prvotní své síle obnoviti.“*)

Vliv byl jednou ztracen, duchovenstvo, ježto se v parlamentarním životě nebylo cvičilo, postrádalo ve svých řadách výtečných řečníků; zůstaloť sice i na dále vládě příznivo a oddáno, ale pouhé příznivé smýšlení a vnitřní oddanost, nepřicházejí-li k platnosti ve veřejném životě, konečně nic nespomáhají. Duchovenstvo umlklo a nechodilo do říšských sněmů; za to mluvila a chodila tam vládě nepříznivá a nepřátelská demokratická opposice, která nepřítomnosti duchovenstva ku svým účelům velmi dobře využitkovala. A tak vláda svou vlastní vinou postrádala mocné páky proti oposici, která ku svržení vlády pracovala.

„Jen jediná moc byla v Rakousku mocnější nad šlechtu, duchovenstvo a vojsko, a to byla *byrokratie*, která se vtěleným *zákonem*, tělem a duší vlády býti zdála.“**)

V obyvatelstvu zemí koruny české i vnitro-rakouských zanikl smysl pro staré svobody, a ústava stala se mu lhostejnou, jen když správa administrativní zdála se mu

*) Neuere Geschichte der Magyaren. I. sv. str. 164, 167, 170.

**) *Wolf.* l. c. str. 11.

býti dobrou. Brzy však tento spůsob patriarchalní budil nespokojenost. Vyšší a lepší třídy pozorovaly, že policie, censura, odloučení ode všech pramenů vzdělanosti, klesání věd, obmezenost ve všech národo-hospodářských názorech, špatné a nejapné finanční hospodářství, poručníkování nad obcemi, a nad církví, vše to že jest nesmírným břemenem, které státu neprospívá, ale naopak jemu valně škodí. Toto přesvědčení přecházelo v lid, který si přál lepších zákonů.

V prvních letech vlády Františkovy bylo Rakousko jediným válečným táborem a tu se pro vnitřní opravy nic státi nemohlo; a v následujících časech pokojných byla Josefova kabinetní vláda tak upevněna a vžila se v názor státníků tak silně, že na reformy nebylo ani lze pomysliti.

3. Ministři císaře Františka I. v prvních letech jeho vlády.

Že se vzhledem na církev nestalo vše to, co od osobní zbožnosti Františkovy se očekávalo, vina toho spadá na ministry a rádce císařovy, jimž současní svědkové vzhledem na spravedlnost a přímost povahy žádného dobrého vysvědčení nedávají.*) Byliť na mnoze osvícenci, a drželi veslo vlády v době, kde pro církev a její práva nastala krise, která velkou sekularisací biskupství a opatství bezprostředně říší poddaných, zabavením církevních statkův a ohrožením právní existence církve v Německu skončila.

Byliť to vesměs učeníci a odchovanci školy Kaunicovy.

Kníže Kaunic, který za Marie Teresie, Josefa II. a Leopolda II. u vesla vlády stál, a starodávnou zášť mezi domem Habsburským a Bourbonským odstranil, poznávaje

*) *Block.* str. 73.

ku konci života svého, jak tato páska mezi oběma rody revolucí francouzskou se roztrhla, zadal za propuštění a obdržel je od Františka 25. srpna 1792 s výrazem největších díků za prokázáné služby, a císař vymínil si i pro budoucnost jeho moudrou radu. Kaunic zemřel 27. června 1794.

Na jeho místo co ministr zahraničných záležitostí vstoupil hrabě Ludvík Cobenzl. Když se ale v dubnu 1793 místo-kancléřem stal, povolal císař za ministra zahraničných záležitostí svob. pána *Thuguta.*

Thugut byl dříve vyslancem v Turecku, měl sice bystrého ducha, dlouhou diplomatickou zkušenost a tuhou vytrvalost, avšak nejspolehlivější spisovatelé líčí ho jakožto muže, který sám v sobě jsa uzavřen, rád ouskočně, nikdy však upřímně nejednal, a toliko lstí svého protivníka přemoci hleděl; on nechápal velkou důležitost svého věku a neměl žádného nadšení a žádné víry v mravní páky světového řádu, aniž choval úcty a vážnosti pro lidskou důstojnost; on byl mistrem v malých uměních a pln žádostí po nabývání zemí.*) Ovšem jej omlouvají někteří spisovatelé tím, že prý byl delší čas vyslancem při dvoře sultanově, kdež prý vážnosti pro důstojnost lidskou se přiučiti nemohl, a že prý i ostatní diplomaté tenkrát v rozpřádání intrik své spásy hledali.**) Avšak takovéto omlouvání není vlastně žádným ospravedlněním. Tudíž také s jásáním uvítána zpráva, že Thugut r. 1800 za propuštění žádal a je obdržel.

Od r. 1801—1805 byl přednostou zevnitřních záležitostí státní místo-kancléř hrabě Ludvík *Cobenzl*, diplomat staré školy, kterýžto dokonale znal život dvorní a byl

---

*) *Block.* str. 73.
**) Kaiser Franz. 1792—1803 von Karl *Werner.* Str. 241, 242.

opatrný, ale beze vší ráznosti a nerozuměl času,*) který sice jakožto vyslanec na dvoře Kateřiny II. skvěl se shotovováním francouzských divadelních kusů a súčastnil se také při jejich provozování; když ale na jevišti světových událostí jakožto herec vystoupil, hrál úlohu velmi chatrnou.**) Mladší diplomaté, kteří pod ním sloužili, Starhemberg v Londýně, Metternich v Drážďanech a Stadion v Berlíně převyšovali jej nadáním i odvahou.

Rádce císařův velkého vlivu požívající byl státní a konferenční ministr hrabě František Colloredo, pyšný a vysokomyslný šlechtic, všem změnám nepříznivý, plný oddanosti a věrnosti k svému pánu, který však ostatně za velmi obmezeného byl považován, a neměl ponětí o tom, co jedenkráte bývalo, ani o tom, co se právě dělo, a jemuž katolické náboženství bylo jenom prostředkem, aby obecný lid na uzdě se udržel.***)

Vnitřní službu státní kanceláře vedl státní referendar Collenbach, vyžilý starec.

V celku bylo ministerstvo Cobenzlovo slabé, nesjednocené, bez životní síly, nedůvěřivé ku každému osvědčení národní síly a jejímu vývoji.

Nejznamenitější muž v celé konferenci byl arcivévoda Karel, hrdina vojsk rakouských, od r. 1801 polní maršálek a president válečné rady dvorní, který rázné opravy u vojska prováděl. Vše, co od „arcivévody“ vycházelo, přijímali národové a vojsko s důvěrou a s nadšením.†)

---

*) *Wolf.* str. 13—14.
**) *Gams*, str. 347.
***) Untersuchungen über die kirchlichen Zustände in den österreich. Staaten, von *Beidtel.* Wien 1849. Str. 163.
†) *Wolf*, str. 14—15.

4. Finanční patent z r. 1811 a statky církevní.

Abychom v pozdějším vypravování vyrušováni nebyli, budiž nám dovoleno, na tomto místě pojednati o finančním patentu z r. 1811, a o jeho poměru k církevním statkům.

Stálými válkami chudlo Rakousko, a vláda s velkou obavou pohlížela do budoucnosti. Od roku 1793 až do r. 1810 vzrostl státní dluh ze 377 milionů na 658 mil.

Aby se válečná pokladna naplnila, podnikalo se vše, zvýšily se daně, zavedla se daň třídní, zastavilo se několikráte placení úroků; r. 1806 muselo všechno zlato a stříbro býti za jistou taxu znovu puncírováno; patent z 19. prosince. 1809 kázal, aby všechno zlato a stříbro do 1. května 1810 vládě bylo vydáno.

Nejvydatnějším prostředkem k opatření peněz bylo vydávání *bankocetlí*. V letech 1785—1792 bylo za 300 mil. zl. v kovu a jen 20 mil. bankocetlí v oběhu; r. 1805 již 675 mil., 1807 přes 700, 1809 přes 900, 1810 přes 1000 mil. bankocetlí.

Jak mile se zavedl nucený oběh papírových peněz r. 1796, zmizelo stříbro a od r. 1801 zmizela i měď.

Valuta papírových peněz byla špatná, r. 1799 platilo 100 zl. stříbra 103 zl. v papírech; r. 1803 již 130; r. 1805 pak 133; r. 1806 147; 1807 190; 1808 204; 1809 221; 1810 469 zl. v papíru; tedy jeden zl. stř. byl roveň pěti zlatým v papíru. Drahota byla nesmírná, kapital vzácný, lichva rostla. Ve Francouzsku, Prusku a Německu, vyjma Sasy, nevypadalo to lépe. Tato finanční bída byla výsledkem politického válečného stavu Evropy, ale i špatné finanční hospodářství a pochybená finanční politika nesly značnou toho vinu. Finančními ministry, neb jak tenkráte slouli, presidenty dvorní komory, byli r. 1796 hrabě Lažanský, 1797 hrabě Saurau, 1802 hrabě Karel Zichy, 1808 hrabě Josef O'Donell, 1810 hrabě Josef Wallis. Rok

od roku činily se pokusy, aby se bídě finanční odpomohlo, ale všechny prostředky byly jen polovičaté a povrchní. Pravým a jediným prostředkem byl trvalý mír a největší šetrnost. Kontribuce válečná obnášející 85 mil. franků za válku 1809 pohltila zlato a stříbro i skvosty chrámů. Švarcenberkové, Lobkovicové, Harrachové a jiní šlechticové, měšťané i rolníci obětovali své rodinné stříbro. Spousty zlata a stříbra stěhovaly se do Francouz.

O'Donell svolal 1810 finanční komité, a patent ze 26. února 1810 ohlásil nový finanční system: „Bankocetle měly se poznenáhla stáhnouti a místo ních „*šajny*“ („Einlösungsscheine“) vydávati; 300 zl. v bankocetlích mělo se rovnati 100 zl. v „Einlösungsšajnech;“ tyto představovaly konvenční měnu; vystavování jejich mělo se díti neodvislým úřadem; bankocetle až do svého stažení přijímaly se u všech pokladen; ku shlazení dluhu utvořil se zvláštní fond čili matice; k tomu se použilo desetiny všeho majetku a veškerých nemovitých statků duchovenstva.“ Statky duchovenstva byly na tom, aby všeobecné bídě finanční byly za oběť přinešeny.

O'Donell zemřel v květnu 1810 a nástupcem jeho stal se 15. července hrabě Wallis, dříve nejvyšší purkrabí v Čechách, který měl o kovových a papírových penězích a o kreditu jen velmi nejasné pojmy. Z prvu nastoupil dráhu O'Donellovu; 4. prosince 1810 stálo ažio 1240. Lid očekával, že bankocetle ve škeru cenu ztratí. Sedláci kupovali za výnos úrody zemské zlaté řetězy a prsteny, vůbec co mělo stálou cenu. Mnozí zapalovali si dýmku banknotami. Drahota byla veliká; míra pšenice stála 50 zl., sáh dříví 90 zl.

Dne 23. února 1811 bylo za 1060,798.753 zl. bankocetlí v oběhu. Vláda rozhodla se ku prohlášení bankrotu čili *státního úpadku*. Dne 20. února 1811 byl podepsán finanční patent, který tísni a nouzi pojednou

konec učiniti měl, byl zapečetěn, do všech zemí rozeslán a 15. března t. r. tentýž den a tutéž hodinu ve všech městech a vesnicích byl prohlášen.

Bankocetle platily pětinu své nominalní ceny, byly za „Einlösungsšajny“ vyměněny a vyšly 1. února 1812 z oběhu. Summa všech „Einlösungsšajnů“ byla na 212,150.750 zl. stanovena, a ony tvořily *vídeňskou měnu* („Wiener Währung“). Měděné mince též byly na pětinu své nominalní ceny snížen*y*; měděný půlzlatník platil 6 krejcarů, čtvrtzlatník 3 krejcary. Úrok ze všech státních dluhů byl na polovici zmenšen.

Šestý paragraf tohoto finančního patentu zněl v ten smysl, „že za *církevní* statky stržená summa se ku shlazení papírových peněz určuje.“ S tohoto ustanovení však mlčky sešlo, a prodej církevních statků není proveden, avšak každý nahlíží, jak na jeho základě veškery církevní statky mohly býti zabaveny a rozprodány a velký hluk by to bylo tehdáž nespůsobilo.

Tento patent byl všeobecně zavrhován, ješto byl nespravedlivý, a nutnost absolutní takovéhoto kroku nikterak nevyžadovala, naopak jenom nejapnost a neobratnost finančního ministra krok ten zavinila; ovoce pilnosti, práce a potu zničeno, a konečného účele přece nedosaženo. Kdo v ruce 5 zl. držel, měl vlastně jenom 1 zl., kdo 14. března statek za 10.000 zl. prodal, měl jen 2000 zl., kapitaly nadační klesly na pětinu, ze 100 zl. stalo se 20 zl., z 1000 jen 200. Četné rodiny přišly na žebrotu, mnozí si vzali život, všeobecná zoufalost panovala. Deficit se nezměnil, drahota a nouze o peníze panovaly dále. Hrabě Wallis byl 1813 propuštěn a jeho nástupcem stal se hrabě Ugarte. Týž vydal nové peníze, tak zvané *anticipaty* (Anticipationsscheine) až za 45 mil. zlatých. Tato summa nového papíru byla brzo ještě rozmnožena. Teprvé hrabě Stadion 1816 přivedl finance do pořádku.

5. Ministr Thugut a církevní stát; volba Pia VII.; dohra kard. Herzana.

Jak nepřátelské smýšlení ministerstvo Thugutovo vzhledem na apoštolskou stolici chovalo, a jakými záměry se vzhledem na církevní stát zanášelo, vysvítá patrně z volby papeže Pia VII. Vídeňští státníci považovali papeže ouplně v duchu josefinském za osobu pro správu církevní nepotřebnou, které by se i postrádati mohlo, oni viděli v něm na mnoze jenom suveréna, který světské panství drží, a konečně by i držeti nemusel, a který část jeho mocnému sousedu musí postoupiti, nechce-li vše ztratiti. Volbu Pia VII. a nepřátelství státníků vídeňských líčiti budeme slovy kardinala Consalviho, který byl prelátem sekretářem při této volbě, po kteréž hned Pius VII. jej státním prosekretářem jmenoval a brzo kardinalem i státním sekretářem svým učinil.

Pius VI. zemřel ve Valencii 29. srpna 1799; kardinalové byli tehdáž v rozličných zemích rozptýleni, církevní stát po vypuzení Francouzů drželi Neapolitané a Rakušané; první obsadili Řím a okolí jeho až do Terraciny, druzí vše ostatní, tak že císařští přes $^2/_3$ církevního státu ve své moci měli.

Kardinal dekan Albani žil v Benátkách a s ním někteří ještě kardinalové, jiní bydleli v poblízkých městech a územích. V Benátkách panovali Rakušané. Zde obdržev ke konci září zprávu o úmrtí papežově, vypsal Albani novou volbu a pozval k ní všechny kardinaly, jichž bylo 46; jedenáct se jich za rozličnými výmluvami nedostavilo. Ku konci listopadu sešlo se 35 kardinalů do Benátek, poslední se dostavil kardinal Herzan, kterého zároveň císař František svým plnomocníkem jmenoval. Jelikož Rakousko přes $^2/_3$ státu církevního drželo a příjmy z něho vybíralo, krylo též veřejné vydaje s konklavem spojené

a vysadilo na ten účel 24.000 tolarů; sebe samých museli však kardinalové ze svého jmění vlastního vydržovati. Volba konala se v benediktinském klášteře na ostrově S. Georgio Maggiore.

Dne 30. listopadu vstoupili kardinalové do konklave a za prose kretáře sv. kollegia zvolili Herkula Consalvi-ho. Jakmile se Herzan dostavil, začal na voliče působiti. Při první předsevzaté zkoušce dali kardinalové, nejsouce ani umluveni, aniž nějakým cizím vlivem nabádáni, 18 hlasů biskupovi z Ceseny, kardinalovi Bellisomi-mu, který před tím byl nuntiem v Portugalech, a pro svou čistotu mravů, mírnost své povahy a výtečné své vědomosti byl všeobecně milován. Po soukromých promluvách a vyjednáváních, která se po prvním sčítání hlasů dála, myslilo se vůbec, že druhý den per acclamationem bude zvolen. Tato jednomyslnost však zarmoutila kardinala Herzana, kterýžto nyní počal svou vlastní hru provozovati.

Rakousko totiž po bitvě u Trebbie obsadilo tři legace církevního státu, když Francouzové z nich odtáhli. Tito přinutili Pia VI. ve smlouvě Tolentinské, by jim ony legace postoupil. Nyní přálo si Rakousko takového papeže, který by onu vynucenou smlouvu držel a to ve prospěch Rakouska. Nejvhodnějším k tomu zdál se mu býti kardina Alexandr Mattei, kterýžto při uzavření oné smlouvy se súčastnil a jediný z kardinalů ji podepsal.

Herzan snažil se všemožně o to, aby kardinal Mattei s vyloučením všech ostatních za papeže byl zvolen. Nastávající volba Bellisomi-ho byla proti instrukcím, které sobě z Vídně přinesl. Pln nepokoje odebral se k dekanu sv. kollegia, kardinalu Albani-mu (který se 1720 narodil, a jsa od r. 1747 kardinalem působil při volbách Klementa XIII., Klementa XIV., Pia VI. a Pia VII.; † 1803) a vynaložil celou svou výmluvnost, aby dokázal, kterak jest sv. kollegium na Rakousko ohled bráti povinno, ješto

největší část církevního státu Rakouským vojskem jest obsazena; Bellisomi prý nemůže býti císaři osobou milou; sám prý však z dobrého pramene ví, že by kardinal Mattei se císaři líbil, a proto nechť prý Albani co dekan veškeren svůj vliv ku prospěchu církve a sv. stolice vynaloží, aby kardinalové místo Bellisomi-ho neb někoho jiného zvolili kardinala Mattei.

Albani se vší rázností odpověděl, že Bellisomi beze všech intrik a machinací znamenité většiny dosáhl, a kardinalové zítra hlavu církve zvolí; Herzan sám prý musí výtečné vlastnosti Bellisomi-ho uznati; ostatně Mattei prý většiny nedosáhne, an četné bratry, synovce a příbuzné v Římě má, sám Římanem jest a z rodiny znamenité sice, ale méně zámožné pochází; proto nechť Herzan volbě se neprotiví; ostatně jest prý Bellisomi poddaným císařovým, (pocházel totiž z Pavie) a proto Jeho Veličenství ochotně s jeho volbou souhlasiti bude. An Herzan ještě dále Albanimu přimlouval, tázal se jej konečně Albani, má-li od svého dvora pro Bellisomi-ho exklusivu; v tomto případu lze prý arci na jinou volbu pomýšleti; jinak ale bude Bellisomi, an více než dostatečná část kardinalů vyslovila, že své hlasy s oněmi osmnácti spojí, příští den papežem. Nyní byl Herzan v nesnázi, neboť pro Bellisomi-ho exklusivy neměl; jeho instrukce zněla všeobecně, aby Mattei byl zvolen a každý jiný z volby vyloučen. Proto hleděl prozatím získati času, a žádal za poodložení volby na 10 neb 12 dní, by mohl rychlého posla pro instrukce do Vídně poslati. Tolik ohledu prý císař, pravil k dekanovi, zasluhuje, aby byl buď Mattei zvolen, neb volba poodložena; neboť vojsko rakouské církevní stát skoro celý drží, císař konklave ve svých státech dovoluje, místnost k volbě propůjčuje (ostatně to byl klášter!) a útraty konklave platí (jen veřejné). Dále sliboval Herzan, že do navrácení se rychlého posla ničeho proti vobě Bollisomi-ho nepodnikne.

naopak že on sám se svou stranou k oněm 18 hlasům se přidá.

Albani svolil k velké jeho radosti v odložení volby na 11 neb 12 dní; kardinalové byli nad tímto jednáním svého dekana plni nevole, jelikož prý se to ještě nikdy nestalo, aby se dovolilo vyslanci mezi konklavem poslati rychlíka (kurýra) pro instrukce, a vinili ho z povolnosti a lehkomyslnosti při tak vážném úkonu.

Bez ohledu na dané slovo začal nyní Herzan proti Bellisomi-mu působiti, avšak bez úspěchu. Bellisomi dosáhl až 21 hlasů.

Tu povstal kardinal Leonardo Antonelli a působil proti Bellisomi-mu. Antonelli byl muž jinak moudrý a správný, který však chtěl vše podle své hlavy prosaditi, a velmi o to dbal, aby každá znamenitá událost jeho dílem byla; proto i budoucí papež měl jemu za tiaru býti k díkům zavázán. On ukazoval na přílišnou dobrotu Bellisomi-ho, která prý by se v slabost proměniti mohla a dovedl toho, že Mattei 10 hlasů, někdy 11 až 13 dosáhl.

Albani nyní litoval, že v odložení volby svolil, a upomínal Herzana na jeho slib. Tento však se vytáčel jak mohl; pravil, že kurýr ještě nepřišel, že sám protahování takové si vysvětliti neumí; ostatně jest prý silná oposice proti Bellisomi-mu, tak že zajisté dvou třetin hlasů neobdrží.

Zkrátka kurýr z Vídně nikdy nepřišel, a strana Bellisomi-ho poznala, že Herzan svého slibu nesplní. Herzan měl jistě pro všechny možné případy své instrukce, v nichž i kurýr byl zahrnut. Bellisomi, který tiaru takřka na hlavě již měl, a na něhož všichni ukazovali slovy: „Hic est papa," poznávaje obrat, zůstal přece dobré mysli, jakkoli nešlechetnými machinacemi tiara mu takořka s hlavy byla stržena.

Konečně strana Bellisomi-ho intrikami Herzanovými jsouc unavena, byla hotova vzdáti se svého kandidáta,

jestli strana Mattei-ova totéž učiní, s ní se na třetím kandidatu sjednotí a takto o blaho církve se postará. Albani pomýšlel na kardinala Gerdila, který byl barnabitou a pocházel z Piemontu. Většina byla s tím spokojena, jednalo se jen o mínění Rakouska, které Herzan zastupoval. Dekan se jej stran této kandidatury otázal, on však se proti Gerdilovi tak rozhodně vyslovil, že hned od kandidata tohoto jest upuštěno.

Opět minuly týhodny; strana Mattei-ho doufala ustavičně, že zvítězí. Konečně byli z každé strany tři navrženi; ze strany Mattei-ho kardinalové: Valenti, Livizzani a Archetti, ze strany Bellisomi-ho: kardinalové Albani, Calcagnini a Onorati. Calcagnini měl největší naději, že bude zvolen. Herzan, který jej osobně neznal, an týž ustavičně ve svém biskupství Osimo žil, mluvil s ním delší čas, chtěje náhledy jeho seznati; Calcagnini však jsa muž přímé povahy nedal si žádné práce, aby Herzana pro sebe získal. Herzan vyslovil se proti němu, a tudíž i od této kandidatury upuštěno.

Po dlouhém namáhání a četných poradách usjednotily se obě strany na tom, že jedna strana má vyvoliti papeže z druhé strany, a tak prý se oběma vyhoví. Návrh ten došel souhlasu. Antonelli jej přednesl Herzanovi. Od strany Mattei-ovy byl navržen Chiaramonti, který ku straně Bellisomi-ho náležel. Tento kardinal při počátku konklave neměl ani nejmenší naděje na tiaru, nikdo na něho nepomýšlel a jemu samému ani ve snách nenapadlo, že by se při této volbě papežem státi mohl.

Jakmile návrh byl učiněn, vyžádal si Herzan několik hodin času, aby s ním mluviti mohl, šel do jeho cely, a byl jeho mírností, veselostí a vzdělaností tak zaujat, že k návrhu tomu ochotně přivolil.

Dne 14. března 1800 byl Chiaramonti všemi hlasy za papeže volen, svůj vlastní hlas dal dekanovi sv. kol-

legia, po krátké modlitbě přijal volbu a ostrůvek S. Georgio Maggiore nemohl pojmouti lid jásající nad zvolením nového papeže, který přijal jmeno *Pia VII.*

V Římě bývá papež osmý den po volbě korunován. Jelikož volba se v Benátkách stala, měla se také korunovace v patriarchalním chrámu sv. Marka slavně odbývati. Každý očekával, že se k účeli tomu velkolepé přípravy u sv. Marka díti budou, a že se náčelníci vojenští i civilní ve vší slávě při tom súčastní. V tomto očekávání však byli všickni sklámáni.

Jednatelé rakouské vlády tázali se na počátku konklave, jak se po volbě papežově zachovati mají. Jednalo se jim totiž o korunovaci a o spůsob, jak vláda při ní se súčastniti má, a odkud by se výlohy s korunovací spojené krýti měly.

Po předložení otázky uplynuly tři měsíce a odpověď nepřicházela. Když nyní korunovace se přiblížila, vyslovili se císařští jednatelé v ten smysl, že si nedůvěřují slavnost korunovační dáti odbývati na útraty vlády. Avšak katolíci učinili mezi sebou sbírku, jejíž výsledek byl znamenitý, a štědrost Benátčanů ukázala se tu ve světle nejkrásnějším, tak že výlohy korunovační ouplně byly kryty.

Papež vyslovil Herzanovi své podivení nad tímto jednáním vlády rakouské. Herzan pokrčil rameny a pravil: že jest mu to nepochopitelno, že stran tohoto předmětu žádného rozkazu nemá, a že na vlastní zodpovědnost zde nic činiti nemůže. Tu konečně uzavřel papež, že se v klášterním kostele vedle konklave korunovati dá. Jeden Benátský patricius půjčil přenosný trůn (sediam gestatoriam), aby na něm papež mohl býti do chrámu nešen. Pius VII. byl dne 21. března, osm dní po volbě, slavně korunován; nesčíslný zástup lidstva byl přítomen, tak že chrám jej pojmouti nemohl, náměstí před chrámem, střechy, náměstí na druhém břehu, všecky gondoly byly lidstvem

naplněny; u večer všechny domy, paláce a průlivy jsou osvětleny. Vše to vykonala zbožná mysl lidu, vláda však netečně na slávu tu patřila a ničeho neučinila, aby papeži patřičnou úctu vzdala. A za jakou příčinou takto jednáno?

Korunovace může se mimo svůj význam hierarchický považovati také za symbol pozemského panství papežova, a v tom ohledu praví náš autor Consalvi: „Rakousko tehdáž ještě k tomu nebylo odhodláno, aby provincie církevního státu, které po odchodu Francouzů obsadilo, papeži navrátilo, naopak nechtělo se vzdáti zámyslů svých čelících k získání celého státu církevního.“ Tentýž úmysl choval i dvůr Neapolský, který chtěl církevní stát obsaditi a pro sebe podržeti. Císařské zbraně v tom čase vítězily nad Francouzy a proto chtělo Rakousko celou Italii sobě podrobiti. Neapolsko vidouc toto nebezpečí, prohlásilo, že Řím neobsadilo pro sebe, nýbrž pro papeže; neboť bylo přesvědčeno, že když papež Řím držeti bude, císařský dvůr se tak snadno neodhodlá, aby papeže jeho států zbavil. Církevní stát měl býti vzhledem k Neapolsku pevností, která by je před útokem císařských chránila. Dvě mocnosti tenkráte hrály o církevní stát; avšak právem připomíná Consalvi: „Zámysl tento nebyl ovocem domu Habsburského neb mladší linie Bourbonské. Byl to josefinismus, který v kancelářích Vídeňských a Neapolských panoval“ a na papeže ve smyslu cirkuláře Kaunicova pohlížel.

Pro tyto záměry vlády Vídeňské zněla instrukce Herzanova, aby volbu Mattei-ho prorazil, a tím držení tří legací vládě rakouské pojistil; ježto článek první, volba totiž Mattei-ova se nezdařila, měl druhý článek, pojištění dalšího držení tří legací, jiným spůsobem býti dosažen.

Sotva že obyčejné gratulace z dvorní kanceláře vídeňské přišly, předstoupil Herzan před papeže, přednášel mu pozvání do Vídně a přemlouval jej k tomu celou svou

výřečností. Consalví praví: „Herzan neučinil v tomto ohledu svých kroků pouze u papeže samého, nýbrž také u mne, který jsem tenkráte uprázdněné místo státního sekretáře zastával. Pius VII. odložil jmenování státního tajemníka až na ten čas, kdy opět bude moci stát svůj spravovati.“

Herzan sice hned třetí den po volbě papeže si dal všemožnou práci, aby papež kardinala Flanginiho, který jakožto Benátčan byl císařským poddaným, státním sekretářem jmenoval, jelikož v jeho oddanost Rakousko spoléhati mohlo. Papež ale k tomu nechtěl nikterak přistoupiti a nechtěje hned na počátku svého panování císařskému ministrovi zápornou odpověď dáti, odvětil, že nyní nemaje žádného státu nepotřebuje jmenovati také žádného státního sekretáře, an by tento byl zcela zbytečným; prozatím prý k vyřízení svých záležitostí použije sekretáře konklave.

„Kardinal Herzan,“ pokračuje Consalvi, „představoval nám, že cesta papežova do Vídně bude míti nevýslovný prospěch pro apoštolskou stolici; osobní seznámení se s císařem přinese prý užitek církvi i státu; papež nalezá se nyní v Benátkách, proto nechť prý neopomine při této příležitosti do Vídně se odebrati, ježto vláda císařská útraty s cestou spojené sama zapraví. Těmito a podobnými důvody vyčerpal Herzan svou výmluvnost u papeže a u mne, abychom po jeho záměru postoupili. A když papežské protidůvody vyvrátiti nemohl, pronesl Herzan pravý svůj důvod, který si na konec ponechal: „Jest prý to přání císařovo.“ Domníval se, že nebudeme míti té zmužilosti, abychom tak jasně vyslovenému přání císařovu odporovali; myslil, že bázeň před knížetem, od něhož bylo lze navrácení velikého dílu církevního státu doufati, nad každým ohledem jiným zvítězí.“ Papež odpověděl, že si dobrého úmyslu císařova, kterýž v pozvání jeho spočívá, vysoce váží a že si přeje s ním osobní známost učiniti; avšak povinností jeho jakožto pastýře celé církve a pa-

novníka nedovolují za těchto okolností, aby se na takovou cestu vydal; císař prý jistě ve své moudrosti a zbožnosti jeho důvody uváží.

Všechny pokusy Herzanovy se tedy zmařily, papež zůstal stálý a rozhodný; neboť poznával svým bystrým zrakem povinnosti papežství v době tehdejší.

Císařská vláda vzdala se tudíž naděje, že Pia VII. ve zdích Vídeňských spatří.

Z nenadání však objevil se markýz Ghislieri co mimořádný poslanec císařský v Benátkách. Příčinu toho nemohl si nikdo vysvětliti, an zde meškal Herzan co řádný císařský vyslanec. Než se ještě papeži představil, vyložil účel svého poslání státnímu prosekretáři Consalvi-mu a žádal ho, aby Jeho Svatosti řekl, že císařský dvůr, který církevní stát až k branám Říma drží, jest hotov navrátiti obsazené provincie, vyjma 3 legace, Ferraru, Bolognu a Ravennu; tyto provincie chce prý císař podržeti, jelikož smlouvou Tolentinskou byly Francouzsku postoupeny, a proto již sv. stolici vlastně nenáležejí; císařská kancelář žádá prý nového stvrzení smlouvy Tolentinské.

Consalvi zarazil se pro takový návrh; znal sice záměry Rakouska, ale tak officielně přec ještě záměry ty nikdy vysloveny nebyly jako právě nyní se stalo. Consalvi řekl Ghislieri-mu, že tento návrh sv. Otci sdělí, zároveň však dodal, aby se klamnými nadějemi nezanášel, jelikož sv. Otec k podobnému jednání nepřistoupí. Ghislieri poukázal k tomu, že nesplní-li se tato žádost, i ostatní provincie církevního státu snad zůstanou v moci Rakouska. Tato hrozba minula se však s účelem. Prosekretář přednesl celou rozmluvu papeži, který mu dal rozkaz, aby císařskému poslanci sdělil zápornou odpověď.

Hodlaje nicméně návrh Rakouska provésti obrátil se Ghislieri přímo k papeži, ale obdržel tutéž odpověď zápornou; ještě po několik dní naléhal na papeže i pro-

sekretáře, ale nadarmo; konečně žádal dle své instrukce jen dvě legace Bolognu a Ferraru, a opětoval své hrozby, že vláda Rakouská zcela ničeho nevydá; ale vše to bylo marné. Pius VII. netoliko nepovolil, nýbrž žádal, aby zmíněné tří legace jemu byly navráceny.

Papež obrátil se listem redigovaným od Consalvi-ho k rakouskému státnímu ministru Thugutovi, a pak vlastnoručními listy k císaři i Thugutovi. V těchto třech listech žádal za navrácení odňatých provincií; odpovědi však žádné nedostal. Consalvi praví, že celé toto jednání bylo jenom dílem ministra Thuguta.

Mezi tím dlel Ghislieri v Benátkách, kdež v jednom slyšení pronesl k němu Pius VII. tato památná slova: „Ješto císař nechce k tomu přivoliti, aby mi navrátil (provincie), jak toho náboženství a spravedlnost vyžaduje, nechť dá Jeho Veličenství pozor, aby do své almary nepověsil šatů, které nenáleží jemu, nýbrž církvi; neboť netoliko nebude moci těchto upotřebiti, nýbrž moli z nich přejdou i do jeho vlastních šatů.“

Po této odpovědi odebral se Ghislieri ku Consalvi-mu a trpce sobě na ona slova stěžoval.

Předpověď papežova se však brzo vyplnila. Sotva uplynuly dva měsíce, ztratilo Rakousko bitvou u Marengo netoliko 3 legace, nýbrž i celé Lombardsko; později i Benátky; a nepřítel vedral se bohužel i do hlavního města říše.

Když Pius VII. se ubíral do Říma, jejž mu Neapolitané vydati zamýšleli, spůsobil to Thugut, že papež nesměl cestovati legacemi, aby tam snad co řádný panovník nebyl slavnostně vítán; na staré a vetché fregatě „Bellona“ měl býti papež dopraven do Pesaro, které mimo ony tři legace leží. Cesta tato jest jen 24 hodin dlouhá, loď „Bellona“ však pro sešlost nemohla ji vykonati dříve než za 12 dní! Ghislieri doprovázel papeže. Když loď přistála

v Portofino, odebral se papež odtud v průvodu Ghislieri-ho po voze do Ankony, kde skoro v touž dobu došla papeže zpráva o nešťastné bitvě u Marengo. Tu pravil Ghislieri, jinak zbožný a spravedlivý muž, ku Consalvi-mu: „Že nyní předpovědění papežovo se bohužel vyplnilo; on Ghislieri prý se nenadál, že by něco podobného se státi mohlo, a proto prý onu papežovu řeč považoval za urážlivou.“ Ve Foligno odevzdal markýz světský majetek od Pesaro až ku zdím římským papeži, který nyní co světský panovník cestoval, a 3. července 1800 slavně do Říma vjel. Řím uvítal s jásotem svého řádného panovníka a velitel neapolských vojsk Vassali odevzdal mu církevní stát, pokud byl od Neapolitanův obsazen, jelikož prý Neapolitané osazení to pouze ve prospěch apoštolské stolice podnikli.*) Ministr Thugut odstoupil v témž roce od vesla vlády a kardinal Herzan měl ještě 4 roky času, aby ve svém biskupství Steinamanger uvažoval, zdali se dosavádní jeho působení s hodností jeho co biskupa a kardinala srovnávalo.

(Pokračování.)

Nadúčelnost v přírodě.

Nejrozsáhlejší i nejtužší boj jest křesťanské nauce vůbec a katolické zvláště vésti s *vědami přírodními*; odtud sebírají nepřátelé všelikého zjevení Božího v neustálém vzdoru a v neukrotitelném záští nejostřejší nyní zbraň proti Kristu i jeho církvi. Dále tajiti nelze, že vědy přírodní v této nynější době naší z nejvalnější části prosákly jsou názory *darvinismu*. Trefně a zajisté v čas

*) Memoiren des Kardinal *Consalvi*; německý překlad francouzského originalu. Paderborn 1870. str. 77—90. 179—252, 396—403.

propovědíno nedávno v tomto našem časopise, že i katolické duchovenstvo musí nyní, má-li vítězně opříti se mohútnému návalu nevěrectva na skálu Kristovu, vydatnější než dosud měrou pěstovati vědy přírodní a důvody nepřátelův proti naukám křesťanským porážeti vlastní jich zbraní.

Kdo však blížeji se seznámil s nynějším rozvojem věd přírodních, snadno mohl zpozorovati, že všichni přírodozpytci se zimniční choulostivostí štítějí se pojmu *účelnosti* ve vesmíru čili tak zvané teleologie, ženouce se za urputnou snahou vyvrátiti z kořene všeliké zjevení božské, dobře nahlížejíce, že po nitce téhož pojmu neodolatelnou důsledností dospěti musejí k uznání nejsvrchovanější inteligence čili k uznání Boha. I spatřujeme tudíž, že snahy nynějších filosofův a přírodoskumcův rozcházejí se v ohledě tomto ve dva úplně proti sobě sešikované tábory: jedni přijímají, druzí naprosto zavrhují jakoukoliv účelnost ve veškerenstvu, všechno, co se děje, slepé náhodě připisujíce. Tak k. p. ve starověku *Lukrec*, v novější době *Bako Verulamský* a *Spinoza* zamítají vysvětlení zjevův přírodních z účelných příčin, avšak, jak dobře dokládá Schopenhauer*) proto, že teleologii považovali co nerozlučnou se spekulativní theologií, před touto prý chovali choulostivou jakousi bázeň, kterouž jmenovitě Bako dosti šikovně uměl zakrýti a zahaliti. Mezi starověkými filosofy vystavil *Aristoteles* s jasným vědomím co základní princip veškerenstva dotčený pojem účelnosti. Uvádí sice mudřec Stagiritský jiné ještě příčiny v přírodě působící: materialní totiž čili hmotu (ὑλη — ἐξ οὗ), formalní čili tvárnost věcí (εἶδος, μορφὴ) a hýbající (ἄιτιον, ὑφ οὗ); avšak v čelo veškerých těchto účinností ve vesmíru staví pojem *účelnosti* (τέλος, οὗ ἕνεκα, λόγος, εἰς ὁ); že však hýbající příčina se

*) Viz: Schopenhauers Lexicon, Leipzig, Brockhaus, II. 369.

příčinou útvarnou v jedno se slučuje, zůstává tré týchže příčin: hmota, tvar, účel; účel jest pak všeho prvkem (πρῶτον), k němuž všechny ostatní činnosti gravitují, naprostým čili absolutním veškerenstva účelem jest podle Aristotela *Bůh* co původce všeho dobra. Náhledům těmto přiblížil se i proslulý *Kant*, jenž tolikéž v oboru praktické filosofie s Aristotelem souhlasil, nazíraje v *dobru* pravý její a podstatný základ. I stoupenci školy *Hegelské*, jakož i školy *Herbartovy* důkladně se zabývali tímtéž pojmem účelnosti ve svých soustavách*); na něm především stanovila škola Herbartova důkaz o jsoucnosti Boha; avšak pokročilejší Hegelovci, jako k. p. *Strauss* zavrhli ho, aby nemuseli důsledně uznati bytost nejvyšší, vesmírem vládnoucí;**) teleologii nazírá tento v souměrnosti, kteráž prý každému organismu již o sobě jest imanentní, v něm jakoby zaštípená a v něm působící.

Proti takéto teleologii zpírá se i *materialism* doby novější ve všech svých odrůdách, všelikou ve tvorstvu účelnost čili souladnost za holou lidského rozumu vymyšleninu považující; vzájemné ty vztahy a poměry stvořených věcí mezi sebou tkví prý jenom v naší mysli, nikoli ve věcech samých. Na důkaz uvádíme tuto mimo jiné svým materialistickým směrem pověstného *Büchnera*, jenž o pojmu souměrnosti ve projevech přírodních neostýchá se tvrditi, ničím výrok svůj neodůvodniv, že pojem tento nejenom příčí se všeliké zdravé lojice (proč?), alebrž že jest zrovna záhubným, a jak uštěpačně dokládá, výhradně

---

*) Srovn. o tom obšírné pojednání ve spise *Rosenkranzově*: Wissenschaft der logischen Idee, Königsberg, 1858, I. 497—540.

**) V. „Grundlehren der Religionsphilosopie von M. W. *Drobisch*," Leipzig, 1840, str. 120 a násl.. a pak: „Der Materialismus von O. *Flügel*, Leipzig, spis to zvláště výborný na str. 51. a násl.

prý u „pánův theologův“ užívaným.*) Aby nemuseli připustiti všemohoucího veškerenstva Stvořitele, usilují titéž materialisté a s nimi i Dr. Strauss ve svém nejnovějším spise a posledním**) v opětnou platnost uvésti tak zvané *prazplození* (generatio aequivoca), vzniknutí totiž nejnižších organismů chodem pouze chemickým bez organismu matečního; ba Strauss kárá tytýž Darvina (a tolikéž i fanatik v Darvinismu, Oskar Schmidt,***) nyní profesor na universitě Štrasburské, ve svém spise „Descendenzlehre und Darwinismus,“ Leipzig, Brockhaus, 1873), že v prvém hlavním svém díle připouští aspoň při počátku světa Boha tvůrce několika prvotních buněk, z nichž se postupem času rozvinula veškera bohatost organického života, v tom

*) „Sechs Vorlesungen über die Darwinische Theorie, Leipzig, 1868, str. 156 a násl. Ještě ostřeji pronáší se o tom profesor *Haeckel* (Morphologie der Organismen str. 160), dokládaje, že vynález Darvinův přinesl „den definitiven Tod aller teleologischen und vitalistischen Beurtheilung der Organismen.“

**) „Der alte und neue Glaube,“ IV. Aufl. Bonn, 1873, na str. 173 a násl. Brzo po vydání spisu toho, v němž klesl Strauss k naprostému materialismu, povolán ku správě Boží (nar. dne 27. ledna 1808 v Ludviksburku, umřel dne 8. února 1874). Ve spise tomto vystavuje zcela libovolný pojem o náboženství, toto že prý jest uvědomění *odvislosti od vesmíru*, že tudyž závisli jsme k. p. při dýchání na vzduchu, ozonu, při trávení na kyslíku a t. d., v tom vězí podstata náboženství?

***) Darvin totiž dí ku konci svého spisu o „vznikání druhů:“ „Jest to zajisté vznešený názor, že *Tvůrce* vdechl prvky všeho života, nás obklopujícího, jenom několika formám aneb jediné životní formě a že, kdežto naše planeta podle přísných zákonův tíže v kruhu koluje, z tak jednoduchého počátku rozvinula se a rozvíjí stále nekonečná řada nejkrásnějších a nejúžasnějších forem.“ K tomu dokládá dotčený Schmidt (l. c. str. 148), že „Darvin stal se výrokem tímto, mluvě o Tvůrci, o stvoření, sobě *nedůsledným*;“ — není jen fanatism u víře, ale i ve vědě!

že prý byl *Lamark*, profesor druhdy zoologie v Paříži (1744—1829), jenž se obyčejně považuje za pravého předchůdce Darvinova, důslednějším i odvážnějším, maje za to, že nejjednodušší i nejnižší organismy hned při prvém počátku jakož až dosud vznikly a vznikají prazplozením.*) Seznávají laskaví čtenářové, že jsme se rozpravou touto o účelnosti octli právě ve samém středu vědeckých záhad, palčivých i pro přírodní vědy i pro filosofii.

Nový i překvapující obrat dán těmto a podobným badáním myšlenkou, jižto projevil učený přírodozpytec ve Vídni, *Brunner z Wattenwylů*, ve slavnostné schůzi botanicko-zoologického spolku ve Vídni, a kterouž ve svazku 23. spisův téže společnosti pro r. 1873 ve zvláštním zajímavém pojednání objasnil: „Über die Hypertelie in der Natur," kteryžto nový pojem my jsme přetlumočili názvem „*nadúčelnosti* ve přírodě." Přihledněmež blížeji k novému tomuto názoru ve vědě přírodní, jímžto ohrožuje se prvotní důvod theorie Darvinovy, *boj o bytí*.

Dotčený přírodozpytec poukazuje z počátku své důmyslné rozpravy ke zjevu i v lidstvu dosti zhusta se přiházejícímu, že mužům zaujatým o pokrok a mohútnější rozvoj ve vědě a v umění stojí tato touha vědecká a snaha umělecká nad snahu, zachovati tělesný svůj život, vyvýšena tou měrou, že mnohý učenec i umělec zaplatil toto své snaženství obětí svého života. Tato touha po stálém sebe zdokonalování, jež se v lidstvu objevuje co moment psy-

*) Za takouto nejnedokonalejší formu organického života uznal *Huxley* tak zvaného *bathybia*, hmotu totiž slizovou na dně mořském; svrchu jmenovaný Haeckel uvádí co prvotné tvory jím nazvané *monery*, drobinky to bezústrojné ze spojení uhlíku bílkovatého vzniklé, kteréžto ačkoliv nejsouce ústroji nějakými obdařené nicméně prý se živí, rostou a se rozplozují. (Srovn. Büchnera, l. c. str. 106 a násl.)

chický, okazuje se i ve veškeré přírodě co zákon všeobecný. O prvých počátcích tohoto zjevu daloby se souditi, že pocházejí z boje o bytí podle výroku Darvinova; avšak veliký pokrok ve vědectvu i v umění dosvědčuje a dějepis vzdělanosti lidské nepopíratelně to ztvrzuje, že snahy tyto začasto nesou se *nade* dotčený cíl zachovati sebe; i může tudíž zákon tento příslušně naznačen býti názvem *hypertelie* čili *nadúčelnosti.*

Tentýž zákon lze stopovati u *zvířat* přede vším ohledně jich *zevnější formy.* Mnozí ptáci, motýlové a p. vynikají nápadně krásným pestrobarevným peřím; že však takovéto zevní ozdoby nejsou nikterak nutny v boji o bytí, zachovati sebe uprostřed všeobecného jedněch druhými ničení a vraždění, nevěděl Darvin jiné sobě rady, aby zahájil základní myšlenku své theorie, leč ten doklad, že prý z takovýchto zevnějších okras vyplývají mnohé pro zvířata výhody při obcování *pohlavním.* Avšak právě za tou okolností, dí Brunner, že samička přednost dává *sličnějšímu* samci, tázati se dlužno: což pak tato záliba samičina dá se vysvětliti bojem o bytí? Leč ani k této otázce nepřihlížejíce nemůžeme naukou Darvinovou nikterak se uspokojiti, ježto pozorujeme nádherné ano luxuriosní rozvíjení se barev a zevnějších forem u takých nižších zvířat, u nichž není žádného pohlavního o sebe se ucházení, jako při housenkách motýlův, jichžto barevné nákresy neméně jsou bohatoskvělé jako u bažanta argusova, a jichž při pohlavním obcování tolikéž užiti nelze, aniž mohou považovány býti co tvary průpravné pro dokonalejší totiž hmyzy, kteřížto se takouto okrasou nehonosí. I lze všeobecný výrok učiniti, žeť není sebe nižšího zvířete, u něhož bychom nezpozorovali nějaké ozdoby, barevnosti, nákresu a t. d., kteréžto okrasy nejsou zvířeti nikterak potřebny ani co upomínky na jeho rod ani co podmínky k sebe zachování. I v *bylinstvu* potkáváme se

s podobným zjevem ještě nápadněji; skvostnou nádheru v barvách a v pevnějších tvarech *květův* nepovedlo se botanikům vysvětliti ze příčinné souvislosti s vytvořováním se *semena*, tak že ve veškeré přírodě objevuje se zrakům nejenom boj o bytí, vzájemné sebe zničování, alebrž tytýž i ráz bohaté, skvostné i nádherné krásy ve všech útvarech.

Není však tento řekli bychom éstetický směr výhradným projevem hypertelie čili nadúčelnosti. K ní spadá tolikéž jakási *souměrnost organův* až úskostlivě provedená, k boji o bytí nikoliv nutná, ano připočísti se tu mohou i mnohé zdánlivě nesmyslné tvary, jako k. p. parohy u roháče, pak tak zvané *mimikry* t. j. napodobování neb opakování forem i nákresův jiných úplně cizích předmětův. Tvar seschlého listu, v němž se hmyz objevuje, mát ovšem za účel ochranu proti nepřátelům a může zajisté z boje o bytí se vyložiti, jakož i z tétéž snahy se dá vysvětliti, přijímá-lí motýl barvu a podobu jiného zvířete, kterážto forma protiví se škůdcům téhož motýla. Avšak jak z tétéž myšlenky Darvinovy vysvětlíme a odůvodníme, proč babočka bodláková na zadních svých křídlech, housenka oleandrásková mají na hlavě a na zadku tentýž výkres jako bažant argusův na svých peřích, aneb proč *europejské* květiny napodobují střih i barvy *tropických* motýlův? Brunner z Wattenwylů odvozuje ovšem z tohoto pojednání svého nové ojasnění zmatených až dosud ve přírodovědě pojmův o *rodech* a *druzích*, tak že mu *rod* jest souhrnem odznakův, jichž nějaký organism přijímá *nutně* totiž z potřeby, sebe zachovati, *druh* pak povstává tím, že organism, usilujíc dosíci *idealního* výtvoru nadúčelnosti zvyšuje čili zvelebuje své tvary. My však z důvodův učencem tímto sdělených dovozujeme, že sama ta základní myšlenka Darvinova *boje o bytí* (struggle of life) jest stranná a ve své podstatě tuto ohrožena nikoliv nějakým theologem, jemužby ihned nějaké vedlejší při tom úmyslu podkládaly

se, alebrž váženým přírodoskumcem, jenž své myšlenky pronáší nejen tiskem, alebrž ve slavnostné schůzi tolikéž výtečných v přírodě badatelův. A komužby při povrchním jenom rozhledu v říších přírody tak mnohotvárné nemuselo na mysl přitanouti, že jest to náhled na nejvýše stranný, nazírati všude v přírodě jen samý boj, jen sebe ničení, bezohledné vraždění, že příroda nepečuje o jednotlivce, nýbrž jenom o rody? domnívati se, že v přírodě panuje krutá bezohlednost, tak že všechny zločiny, pro něž lidé se usmrcují neb uvězňují, co den páší se v přírodě, jak to pověstný demokrat i filosof anglický, John Stuart *Mill* s děsnou téměř odvahou projádřil ve spisu, po jeho smrti uveřejněném?*) „Příroda, tak dí učenec tento, vráží na kůl a láme člověka, vrhá ho divé zvěři ku požírání, upaluje ho, rozdrcuje ho kamením, jako křesťanského prvomučeníka; nechává ho hladem mříti, zmrznouti, otravuje ho jedem rychle neb znenáhla působícím ze svých výparův, a chová ve svém lůně na sto jiných hrůzných způsobů smrti, jež ani vymyslivé ukrutenství Nabisovo neb Domicianovo nikdy nepředčilo. Skolí neuprosně muže, na nichž visí blaho celého národa, ano naděje lidského pokolení na století, a to s tak malou soustrastí, jak jiné, jichž úmrtí jest jim samým jenom ulehčením aneb spásou pro ty, jimž jest strádati pod zhoubným jich vlivem. Příroda má zkázonosnější noyady než ty Carrierovy**); její trápení a její cholera převyšují otravováním jed, jež dávala Borgia," a t. d. Jest tomu tak v skutku? táže se zaražen takýmto hrůzným popisem muk přírodou nám nemilosrdně připra-

*) V. jeho pohrobní spis: „Nature, the Utility of Religion, and Theism. By John Stuart *Mill*. London, 1874.

**) Noyady jsou potápění lidu v masách ve starých lodích, jakéž za doby prvé francouzské revolace v Nantesu provozoval Carrier, co hyena zuřivý úd konventu. (Srov. Lamartinovy Girondiny).

vovaných každý nepředpojatý badatel s námi, což pak v přírodě panují jenom svízely a útrapy, výhradně jenom síly bořivé a zhoubné? tak žeby nám souhlasiti bylo s rouhavým výrokem téhož Milla, že byťby i byl Bůh, nemůž tento považován býti při zlu všude panujícím co tvůrce laskavý a dobrotivý? což nenalezáme všude v přírodě převahou síly ne ničivé, ale *tvořivé*, k *zachování* tvorův jednotlivých směřující? což nenaskytují se a nevyřinují co den veškeří pramenové našeho blaha, našeho života, naší radosti? což nepodává nám příroda dle vůle božského Tvůrce v obihu nepřeberném darův bezčetných, nejenom k našemu zachování potřebných a nutných, alebrž i k čisté nám rozkoši sloužících? a byťbychom i bolestnou byli nemocí sklíčeni, což nepozorovali jsme, jak každá žilka, každé vlákenko, každý čiv v tělesném organismu našem namáhá se pílí zajisté všeho úžasu hodnou, aby zachoval se život, nikoliv rodu jen, jak obyčejná frasis nám chce namluviti, ale právě život *jednotlivcův*? Pravdivost toho tak jest makava a nepopíratelna, že nejčelnější dva pesimisté novější doby, Schopenhauer i Hartmann, proti přírodě tolikéž vášnivě zuřící, aspoň něco dobrého v ní nazírají. Každá strannost jest bludem.

Že ve přírodě nespočívají síly ničivé, nýbrž k *zachování jednotlivých organismův* Bohem v ni vložené, i jinými doklady z říše rostlinstva vzatými dosvědčiti možno. Nejsouť zajisté všichni přírodozpytci záludnými myšlenkami tak předpojati, žeby ve všech výtvorech viděli jenom pouhé chemické mašiny, jenžto v ruch přicházejí *zevnějšími* výhradně dojmy, dobře vědouce, že pohyby v organismech řídí se tolikéž i popudy *ze vnitra* do té míry, že byťby i zevnější popud nějaký na ně dorážel, účinky jeho potlačují se a na zmar přicházejí, žádá-li to trvanlivé týchže organismův při životě zachování. Velezajímavá jsou v ohledu tom pozorování učiněná slavným přírodozpytcem

A. *Grisebachem.**) Proti výhradně mechanickému duchu ve fysiologii na mnoze zavládnuvšímu dosvědčuje svědomitý tento a nepředpojatý učenec, že k. p. doba, v nížto bylinstvo se rozvíjí, nevisí jedině na zevnějších dojmech, alebrž i na vnitřních jeho silách. K objasnění této pravdy odvolává se k exaktním výsledkům bádání jiných vědcův, kteříž svá v tom ohledu pozorování na různých místech byli konali. Kdežto zajisté jihoeuropejské stromy odívají se čerstvým listím již v lednu, opozdívá se olistnění dubův, lip, jasanův, jilmův a bukův jakož i severoamerikanských čimišníkův, jenž všechny daří se tytýž i v severním podnebí, až k dubnu. Vanpell užíval při svých dotyčných pozorováních současně teploměru, tak že až do jistého stupně možno jest zevrubně rozeznati při zjevu tom účast tepla jakožto popudu zevnějšího, a účast vlastních odporujících sil v organismech samých. Dle toho olistují se duby a jasany v severní Evropě teprv při teple 9—10° R.; i ačkoliv totéž teplo panovalo v Nizze v prvním týdnu dubnovém, v němž dotčené stromy své listí byly rozvinuly, zůstává přece nevysvětleno, že se to již *dříve* nestalo; neboť bylo tam již 13. února teplo dostoupilo ke 10° R., trvalo v tétéž výši po pět dní, ano před koncem března po některých odchylkách dotčený stupeň i převýšilo. Jak může tentýž popud tepla v jedné době v rozruch rozvesti dřímající puky, v jiné pak době nikoliv, aniž by zároveň dalo se dokázati, že se vnitřní stav stromu byl změnil? Jestit to zjev, tak řečenému atavismu příbuzný a v tom pozůstávající, že *zděděný* pořad proměn u rozvíjení se organismů nebývá jinakými účinky podnebí zrušen úplně, alebrž jen do jistých mezí posunut. Prostředky ovšem, jimiž dub, navzdor únorového tepla v Nizze

*) Viz jeho výtečný spis: „Die Vegetation der Erde," I. Leipzig, 1872, jmenovitě na str. 273 a násl.

setrvává ve svém spánku zimním, postihnouti nelze; tolik však zjevno jest, že toto pozdější olistnění i v tomto teplém podnebí potřebno jest témuž stromu k jeho *zachování*. Doba vegetace může u byliny buď zkrácena buď prodloužena býti podle kolmosti křivice temperaturní v jistých určitých mezech; i neobjevilby se tudíž dub, kdyby listí jeho již v únoru se rozpučelo, v letě ve své plnosti, ano záhy sesprahnulby v suché roční době; při mírné zimě opětně by se rozpučel a tak vysíliv se před časem zahynulby. Jinak ale, olistiv se teprv v dubnu vystupuje s veškerou životní silou proti bezdeštivému letu, a o jeseni teprv odpadává jeho listí. Tou měrou přispůsobněn jest jižnímu podnebí tak jako i severnímu, kdež kdyby při nižší temperatuře olistil se, zničeno by bylo nočními mrazy listí jeho teprv v dubnu ve zrůstu se nalezající. Podobná pozorování učinil i při buku *Heer* na ostrově Madeiře. Ve Funchalu páčí se průměrně teplo v zimě na 14° R., tedy o 4 více než teplo v Evropě, při němž buk v Evropě listí nabývá. Nicméně olisťuje se buk na dotčeném ostrově teprv v dubnu, a listí jeho potrácí barvu ku konci října. Kdoby, tážeme se, při takovýchto zjevech pochybovati směl, že v organismech tkví příslušná jim účelnost, právě za jich *zachováním* popředně se nesoucí? A chtějí-li býti tacíto přírodozpytci důslednými, nemusejí-liž konečně za touto účelností, nejenom všude na naší zemi, alebrž ve vesmíru se objevující stihnouti ku poznání nejvyšší svrchované intelligence, soulad tento povšechný ze vlastní vůle ve veškerenstvo zaštípivší, jak to uznal nesmrtelný Newton, jenž stihnuv v pronikavější než kdokoliv jiný hloubí souměrnost tuto, povždy sklonil hlavu svou, kdykoliv ve přítomnosti jeho vyslovilo se jméno: Bůh? K tomuto důvodu prozírá již sv. Pavel (Řím. 1, 20), uče, že nelze pohany vymluviti nevěří-li v Boha, poněvadž „neviditelné vlastnosti jeho od stvoření světa skrze ty věci,

kteréž jsou učiněny, rozumem pochopené spatřeny bývají, věčná totiž jeho moc a Božství.“

Již pak ze všeho, co tuto povědíno, jasně vysvítá, že katolická věrouka nemůže vzdáti se pojmu účelnosti. Avšak potřeba tu veliké ostražitosti; neboť hlavní důraz leží v *jakosti* účelu. Vždyť pak i filosofové, octnuvše se v úplné nevěře, přijímají ve svých soustavách tentýž pojem, jako k. p. filosofie *Hegelská*, a v nejnovější době filosofie Berlinského *Hartmanna*. Avšak jaká to účelnost! přihleďmež k ní blížeji!*)

V důslednosti s ostatními svými filosofickými názory vystavuje Hartmann co popřední účel, za kterýmž se odloučení rostlinstva a zvířectva udáti muselo, *povýšení vědomí* (Steigerung des Bewusstseins); nemohloby zajisté zvíře ke hrudě, na nížto by rostlo, upoutané, povyšinouti se k rozšířenější zkušenosti a tím i k vyššímu duševnímu rozvoji; co podmínka, aby zvíře dospělo k vyššímu stupni uvědomění, vyžaduje se volné pohybování (Locomobilitaet); dále pak, aby tytéž pohyby vykonaly se bezpečně a zároveň aby mohlo zvíře vynajíti sobě příslušnou potravu, potřebí jest mu ústrojů smyslných, při nichž dotčená účelnost v nejjasnějším se objevuje světle.

Avšak nejen pro zvířectvo vytýká moderní tento pesimista zvláštní účelnost, alebrž i pro veškeré dějiny světové. Vystaviv všechny dosavadní v člověčenstvu rozvoje co pouhé illuse a klamy (str. 540 a násl.) podotýká, že první stadium čili prvou dobu týchže blouznění stanovuje *starověk*, doba to dětství, kdež se domníváno, že již zde na pozemsku dosíci lze úplného blaha. Druhou dobu činí *středověk*, doba to jinošství, kdež panovalo mnění, že úplné blaho nikoliv ve vezdejšku, nýbrž v životě teprv

*) V. pověstný a velmi rozšířený Hartmannův spis: „Phisophie des Unbewussten,“ Berlin 1869.

příštím, nadsvětovém, může dosažíno býti. Za třetí dobu platí mu *věk nový*, doba to mužství, kdež se vykládá, že blaho pravé a trvanlivé lidstvu teprv zasvitne v budoucím jeho rozvoji. Konečně pak uzavírá všechno v tomto úsudku (str. 638, l. c.): že všechny tyto tři doby byly pouze doby záporné, pravdou prvé doby že bylo zoufání nad vezdejškem, pravdou doby druhé zoufání nad světem mimozemským čili nebeským, pravdou pak třetí doby naprostá resignace ohledné pravého blaha. Co *positivní* stanovisko vytýká konečně to, aby každý úplně oddal se práci ku pokroku veškerenstva, nikoli však na třetím stupni vývoje člověčenstva v blouznivé naději, že dospěti lze ku pravému štěstí byť i v budoucnosti, alebrž aby každý přispěl podlé sil svých ke stihnutí nejvyššího cíle, ku všeobecnému osvobození světa; v tom prý tkví i pravý princip praktické filosofie. A co má vlastně býti podle Hartmanna konečným účelem všeho toho úsilovného jednotlivcův snažení? Aby v lidstvu měrou co možná nejrozšířenější (a k tomu prý vydatně přispívají četné komunikační prostředky naší doby, ježto příště i valně ještě rozmnoží se) rozvinulo se vědomí, jak marné a ničemné jest všeliké chtění a snažení a jak náramné jsou útrapy a jak nesmírná bída ve světě (str. 640), tímto co nejmohutněji vyvinutým vědomím aby roztříštilo se všeliké chtění, v němž leží příčina všech strastí, různými směry samo v sobě, přelomilo se konečně úplně a *v nivec obrátilo*, takto aby přestal bídný ten svět s veškerým jeho rozvojem (str. 643) a nastoupil den soudný. Úplné všeho zničení — ejhle to podle Hartmanna konečný veškerenstva účel — buddhaistická to *nirvana*, vychvalovaná i u příbuzného s Hartmannem filosofa *Schopenhauera*! Ký div, že Hartmann v nejnovějším svém spise nauku buddhaistickou vysoko klade nad nauku křesťanskou? Ovšem podstatný to rozdíl mezi buddhaismem a křesťanstvím,

kteréž co poslední účel vesmíru stanoví: *oslavení Boha* vším a všemi!

Netajíme si toho, že jsme při čtení obšírného téhož spisu Hartmannova blahořečili našemu národu slovanskému, že dosud z nejvalnější aspoň části ochráněn zůstal od podobných mátoh a hýblat, umrtvujících veliký vznešenější vzlet i jarou činorodnost, a že nejvýše přáti jest, aby i příště jich ochráněn zůstal, národ to díme, jemuž zajisté Bohem předurčena jest veliká budoucnost ve vývoji člověčenstva. Jak nesmírně důležitá jest to úloha duchovních vůdců jeho, aby v něm ve stálé ryzosti udržovali a i pro budoucnost uchovali nauku Kristovu, v níž to národové jedině dozrávají k trvanlivé oslavě. Že k tomu potřeba jest, aby duchovenstvo zmocnilo se věd jmenovitě i filosofických i přírodních nyní nejvážnějších, nemusíme obšírněji doličovati; nicméně dovolujeme si ku konci ještě připomenouti, že s tím souvisí i polepšení materialního stavu duchovenstva, neboť bez značnějších materielních prostředkův není ani možno jednotlivcům, zaopatřiti sobě potřebné k tomu vědecké spisy a pomůcky, co den se zdražující.

Karel Šmídek,
prof. gymn. v Brně.

Předložka „in“ ve Vulgátě.

S obecným latinským čtením bible čili s textem Vulgáty zabývá se již bohoslovec při studium dogmatiky a morálky a každý kněz téměř dvě hodiny denně při upotřebení misálu, breviáře a rituálu římského; neboť větší část textu těchto liturgických kněh jest vyňata z Vulgáty. Jelikož překlady písem sv. do živých jazyků též dle Vulgáty jsou zhotoveny, jest i při kázaní a katechesi kněz prostředečně odkázán na Vulgátu.

Latina Vulgáty velice se liší od latiny klasické, jaké se na gymnasiích vyučuje. Jsouť v obecném latinském čtení sv. písem výrazy, jichž užívala tak zvaná „lingua rustica,“ taktéž četné výrazy *řecké*, ano i *hebrejské*. Rčení pak a celých vět seřaďování též buď ku sprosté mluvě latinské, aneb k řecké, aneb, což nejčastěji bývá, k hebrejské přiléhá. Tento prazvláštní jazykový ráz Vulgáty vysvětluje se ovšem jejím původem ze staré Italy, z překladu a oprav dle Sedmdesátců a z překladu textu původního, ale právě proto, jelikož překlad zejmena z hebrejštiny bývá mnohdy slovný, mnohdy pochybený, stává se Vulgáta více méně nesrozumitelnou.*)

I jest nám věru s podivením, že na bohovědných fakultách není dosud zřízena stolice pro předmět, jímž knězi jest po celý život zabývati se denně téměř po celé dvě hodiny. Vykládají se sice na pražské theologické fakultě žalmy dle Vulgáty; ale mnoho-li možno jich při jedné hodině týdenních přednášek probrati? Žaltář nalezající se celý v breviáři a část Vulgáty nejméně srozumitedlnou tvořící měl by zajisté celý býti vysvětlován, k čemuž ovšem by bylo nejméně tří hodin týdně zapotřebí. K srozumění ostatních částek Vulgáty v liturgických knihách se nalezajících postačila by dvou- neb aspoň jednohodinná přednáška o latině Vulgáty vůbec. Na světských fakultách jistě postaráno jest o to, aby posluchač mohli se úplně seznámiti s tím, čím po celý život se zabývati musí. Kněz však obdrží do ruky tři knihy, jimiž neustále se obírati povinen jest, v nichž ale přemnohá

*) Z nesčíslných příkladů jen jeden. V II. Reg. 13, 32. (v breviáři f. II. inf. hebd. VI. p. Pentec.) čteme: „Ammon solus mortuus est, quoniam in ore Absolom erat positus ex die, qua oppressit Thamar sororem ejus.“ Co značí rčení: *in ore Absolom erat positus*? Snad: „Ležel Absolomovi v žaludku?“ Na první pohled by se to mohlo

místa jsou mu nesnadno srozumitelna. Jest velice žádoucno, aby se tomu brzo důkladně odpomohlo. Jest zcela pochopitelno, že se pro nesrozumitelnost takovýchto míst breviář mnohému místo příjemné, užitečné modlitby zdá býti odporným břemenem a zbytečnou ztrátou času.

Jak velice se latina Vulgáty a tudíž i našich liturgických kněh líší od latiny klasické a jak obtížno jest všem místům dobře porozuměti, chceme ukázati na nepatrném slůvku *in*.

Předložka *in* odpovídá obyčejně hebrejskému ב, někdy také ל aneb עַל a mívá začasté týž význam jako tyto hebrejské předložky. V latině pojí se *in* dle jistých, ustálených pravidel buď s akkusativem aneb s ablativem; ve Vulgátě pojí se též s oběma těmato pády, avšak beze všech přísných pravidel; často stojí ablativ, kde by měl akkusativ býti a naopak. *In* stojí ve Vulgátě

a) s akkusativem

1. na místě pouhého *nominativu* při časoslovech značících něčím učiněn býti, něčím se státi, něčím býti, na př.: „esto mihi in Deum protectorem“ Ps. 30, 3. (= esto mihi Deus prot.); „hic factus est in caput anguli“ Ps. 117, 22.; „creaturae Dei in odium factae sunt et in tentationem animabus hominum et in muscipulam (past) pedibus insipientium“ Sap. 14, 11.; „factus est homo in animam viventem“ v breviáři R. III. Dncae Septuag.;

2. na místě pouhého *akkusativu*, na př.: „accepisti in uxorem“ II. Reg. 12, 9. = accep. uxorem; „constitues me in caput gentium Ps.“ 17, 44.; „Ut ungerem

---

zdáti. Avšak latiník tak nemluvil. Nahlédneme-li do původního textu, shledáme že se mělo přeložiti „quoniam super os Absalom erat positum“ (ut sc. Ammon moreretur); super os ponere jest tolik co super cor ponere, cogitare de aliqua re; tudy v našem záhadném místě čísti se má: „nam de hac re cogitabat Absolom ex die etc.“

te in regem“ (I. Reg. 15, 1.); „elegit eam in habitationem sibi“ (Ps. 131, 13.); vůbec při časoslovech značících někoho něčím učiniti, na př. „dedi te hodie in civitatem munitam“ (Jer. 1, 18. = feci te civitatem mun.); „posuit vineam meam in desertum“ (Joël 1, 7. = fecit vin. m. des.);

3. na místě *ablativu*, na př. „judicia Domini vera. justificata in semetipsa“ (Ps. 18, 10. = in semetipsis); „pete tibi signum . . . in profundum inferni sive in excelsum supra“ (Is. 7, 11.); „quam reddet mihi Dominus in illum diem“ v breviáři R. III. Convers. S. Pauli (bezpochyby dle staré Italy; Vulgáta klade „in illa die“ II. Tim. 4, 8.); „in pauca fidelis“ v brev. Ant. ad Bened. Conf. n. Pont.; sem patří také (I. Macc. 14, 3.): „posuit eum in custodiam,“ a (Act. 5, 25.): „viri, quos posuistis in carcerem“ (latiník klade ablativ);

4. značí to co *versus*: „irritaverunt ascendentes in mare“ = versus mare (Ps. 105, 7.); ve smyslu ad versus nalezá se často, na př. „leva manus tuas in superbias eorum“ (Ps. 73, 3.), avšak v témž smyslu nalezá se i u klasikův, na př. odium in malos cives;

5. na místě *příslovce* neb i *přídavného jména*, na př. „in idipsum“ (Ps. 33, 4. a j.) = in idem adhuc, simul una, pariter, aneb (Ps. 4, 9. 40, 8.) = statim, illico, aneb i tolik co přídav. jm. universus, communis (v Ps. 121, 3.): „cujus participatio in idipsum“ = cujus participatio communis est, všichni mají podíl; „in vanum“ (Ps. 62, 10.) = frustra; „in finem“ (Ps. 9, 7.) na vždy, (Ps. 12, 1. 51, 7.) = prorsus, (Ps. 73, 3.): „superbias eorum in finem“ = infinitas. — Avšak i u klasikův nalezá se *in* s akkus. na místě předslovce, na př.: in commune společně, in vicem (invicem) střídavě, vespolek.

V nápisech breviáře, jako: *Tractatus in Joannem* a p. doplniti dlužno buď: introducens, se ferens, aneb jest zde

in = *de*, o čemž viz níže 5. *δ*. — Mnohem rozmanitější jsou případy, kde *in* ve Vulgátě se pojí

b) *s ablativem*; totiž

1. na místě pouhého *nominativu* (tak jako akkusativ), na př.: „fuit illis in velamento (velamentum) diei et in luce (lux) stellarum nocte“ Sap. 10, 17.; „erunt duo in carne una“ Gen. 2, 24. = fiunt caro una; „Ego Dominus, qui apparui Abraham, Isaac et Jacob in Deo omnipotente“ (Ex. 6, 2.) = Deus omnipotens (*in* odpovídá zde francouzskému *en* neb vlašskému *da*); také na místě přístavku Os. 4, 3.: „infirmabitur omnis, qui habitat in ea, in bestia agri et in volucre coeli“ = bestia agri et volucer coeli, ač tuto lze *in* i jiným ještě spůsobem vyložiti, srovn. níže 5. *β*.

2. na místě pouhého *ablativu* (instrument.), na př. „replebimur in bonis domus tuae“ (Ps. 64, 5.; srov. v breviáři Preces fer. ad Prim.: replet in bonis desiderium tuum); „reges eos in virga ferrea“ (Ps. 2, 9.); „annuntiabo veritatem tuam in ore meo“ (Ps. 88, 2.); „percussitque in ore gladii“ (Jos. 10, 35.), tak i I. Macc. 5, 28. a j. (os = acies, in ore gladii = acuto gladio) „erat pugnans in eo“ (gladio I. Macc. 3, 12.); podobně: „Domine, si percutimus in gladio“ (Luc. 22, 49.); „non salvabo eos in arcu et gladio et in bello, et in equis et in equitibus“ (Os. 1, 7.);

3. na místě *pouhého akkusativu*, na př.: „videre in bonitate“ (Ps. 105, 5.) = videre bona; „in insurgentibus audiet auris mea“ (Ps. 91, 12.) = insurgentes audiet; také na místě přístavku (srov. 1.), na př.: „accepisti dona in hominibus“ (Ps. 67, 19.) = acc. d. homines; „cuncta animantia tam in volatilibus quam in bestiis“ (Gen. 8, 17.) = tam volatilia, quam bestias etc. (tuto možno *in* dobře přeložiti v němčině předložkou „an,“ viz níže 5. *β*.);

4. na místě *akkusativu* s předložkou *in*, na př.: „Bea-

tus vi[illegible], qui non abiit in consilio impiorum“ (Ps. 1, 1.) = in consilium; „oratio mea in sinu meo convertetur“ (Ps. 34, 13.) = in sinum m. conversa est; „Sicut oculi ancillae in manibus dominae suae“ (in manus d. s., sc. directi, intenti sunt), (Ps. 122, 2.); „insurgentes in nobis“ (Ps. 43, 6.) (= in, adversus nos); iniique non egimus in testamento tuo“ (Ps. 43, 18. = adversus testamentum t.) „ego mitto vos sicut oves in medio luporum“ (Mt. 10, 16.); „accepit eam discipulus in sua“ (Jo. 19, 27.). „Accipiens Simeon puerum in manibus“ v breviáři R. VIII. Purific. B. V. M. (Vulgáta zde klade „in ulnas suas“ Luc. 2, 28.); „venientium in loco isto“ též v breviáři R. III. Dedic. Eccl.; podobně v misálu fer. VI. in Parasc., post Improper. Antiph.: „propter lignum venit gaudium in universo mundo,“ a při žehnání kadidla: „in cujus honore cremaberis;“

5. na místě *ablativu* s následujícími *předložkami*:

α) „*cum*,“ a sice jak společnosti tak spůsobu, na př.: „congregatio taurorum (= i. e. principum) in vaccis populorum“ = cum subditis populis (Ps. 67, 31.); „quae nobis pars in David?“ (III. Reg. 12, 16.) = communio cum David, „servite Domino in timore“ (Ps. 2, 11.) = cum timore; „praeoccupemus faciem ejus in confessione“ (Ps. 94, 2.) = cum laude; „adduxit eum secum, postquam ablactaverat, in vitulis tribus“ (I. Reg. 1, 24.); „Quoniam Dominus in generatione justa est“ (Ps. 13, 6.); „non egredieris Deus in virtutibus“ (= cum exercitibus) nostris“ (Ps. 43, 10.); „introibo domum tuam in holocaustis“ (Ps. 65, 13.); „homo in spiritu immundo“ (Mr. 1, 23.); „in velamento clamabant sancti tui“ v breviáři Ant. 3. Laud MM. temp. pasch. (= cum velamento, i. e. signo, quod pacem vel gratiam petentes manibus tenebant);

β) „*ex*“, na př. „ut biberent in eis“ = ex eis (Dan. 5, 2.); také při vypočítávání, na př. „tradidit ei dimidiam

partem substantiae suae in pueris, in puellis, in pecudibus, . . . et in pecunia multa“ (Tob. 10, 10. = substantiae, quae ex pueris etc. constabat); „universa dederunt Judith in auro, et argento“ etc. (Jud. 15, 14.) = quae ex auro etc. erant; srov. naše „málo na penězích“ (Němec může ve všech podobných příkladech lat. „in“ přeložiti svým „an“);

γ) „*sub*,“ na př. „protegar in velamento alarum tuarum“ (Ps. 60.)

δ) „*de*,“ na př. „loquebar in testimoniis tuis“ (Ps. 118, 46.) — než také u Cicerona čteme: „quod in (de) servo bono dici solet;“

ε) „*a*“ na př. „in servis suis deprecabitur“ (Ps. 134, 14.) = precibus a servis suis, aneb: per servos suos (viz níže δ.) movetur;

6. na místě *akkusativu* s *předložkami*:

α) „*propter*,“ na př. „in multitudine misericordiae tuae introibo in domum tuam“ (Ps. 5, 8. cfr. Ps. 65, 3.); „non in sacrificiis tuis arguam te“ (Ps. 49, 8.); „Laetamini justi in Domino“ (Ps. 96, 12.); „Memor esto domine filiorum Edom in die Jerusalem“ (Ps. 136, 7.) = propter diem interitus Jerus.; „Laudate eum in virtutibus ejus“ (Ps. 150, 2.);“ putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur“ (Mt. 6, 7.); „Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia (= propter gratiam), quae data est vobis in Christo Jesu (= propter, per Ch. J. I. Cor. 1, 4.);

β) „*secundum*,“ na př.: „in justitia tua libera me“ (Ps. 30, 2.); „exurge Domine . . . in praecepto, quod mandasti“ (Ps. 7, 7.);

γ) „*apud*,“ na př.: „dixit injustus, ut delinquat, in semetipso“ (Ps. 35, 2.) = apud semetipsum statuit injustus etc.;

δ) „*per*,“ na př.: „in principe“ (per principem vel opera principis) „daemoniorum ejicit daemonia“ (Mt. 9,

34.); „judicaturus est orbem in viro“ = per virum (Act. 17, 31.); „oblatio sanctificata in Spiritu Sancto“ (Rom. 15, 16.); „in Christo evacuatur“ (per Ch-m evacuatur sc. V. T. II. Cor. 3, 14.);

7. stojí tak jako s akkusativem (5.) na místě přídavného jména, přechodníku, příslovce a i předložek některých, na př.;

α) na místě *přídavného jména*: „Ego autem in justitia (= justus) apparebo conspectui tuo“ (Ps. 16, 15.); „vox Domini in virtute (= fortis), vox Domini in magnificentia“ (= magnifica Ps. 28, 4.); „omnia opera ejus in fide“ (= fidelia Ps. 32, 4.);

β) na místě *participia*, na př.: „annuntient opera ejus in exultatione“ (= exultantes Ps. 106, 22.); „aut continebit in ira sua (= iratus) misericordias suas?“ (Ps. 76, 10.);

γ) na místě *příslovce*, na př.: „in aequitate“ = juste; „iniquitatem in excelso“ (= in superbia, superbe; breviáře chybně tu tisknou in Excelso = adversus Deum) „locuti sunt“ (Ps. 72, 8.); „Vox tonitrui tui in rota“ (Ps. 76, 19. jde kolem); „accipient in vanitate“ (= vane) „civitates tuas“ (Ps. 138, 20.) — srovnej klasické „in publico,“ veřejně („publice“ značí „od státu,“ od „obce,“ a nikoliv, jak se užívá, „veřejně“);

δ) s jistými výrazy zastupuje některé *předložky*, na př.: „*in conspectu*,“ jest tolik jako „coram“ aneb „ante,“ na př. „Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum“ (Ps. 118, 46.); „stantes in conspectu throni“ (Apoc. 20, 12.); „*in manu*,“ (in manus) = penes, apud neb i místo pouhého dativu, na př. „justorum animae in manu Dei sunt“ (= apud D.); „dedi in manu tua Jericho“ (Jos. 6, 2.) (= dedi tibi J.); „tradentur in manus gladii“ (Ps. 62, 11. = gladio; *in circuitu* = circa, na př. „Montes in circuitu ejus“ (Ps. 124, 2.), „in circuitu

Jerusalem“ (Jer. 32, 44.); „stabant in circuitu throni“ (Apoc. 7, 11.).

8. Mnohdy lze *in* s ablativem rozvesti v *přívlastkovou větu času*, na př.: „In custodiendo sermones tuos“ (Ps. 118, 9.) = když zachová a t. d.; „in stillicidiis ejus laetabitur germinans“ (Ps. 64, 11.), když prší, raduje se kel; „universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus“ (Ps. 40, 4.) když nemocen jest, obracíš.

Tím vším nejsou ale již všechny případy vyčerpány, ve kterých *in* ve Vulgátě se vyskytá. Zejmena jsou to četná časoslova a také některá přídavná jména, která se buď vždy aneb alespoň někdy s „in“ (buď s akkus. neb abl.) pojí; tak ku př. čteme „in quantis te accusant“ (Mr. 15, 4.), „admirantes in finem exitus“ (Sap. 11, 14.) „aemulari in malignantibus“ (Ps. 36, 1.), „blasphemare in Spiritum Sanctum“ (Luc. 12, 10.), „captare in animam justi“ (Ps. 93, 21.) = callide et insidiose petere vitam justi, „qui credunt in nomine ejus“ (Jo. 1, 12.), „complacere in aliquo“ (Ps. 43. 4. Ps. 34, 14. aliquem) zalíbení míti v kom; „In Domino confido“ (Ps, 10, 1.), „deficere in aliquid“ (Ps. 83, 3. 118, 81.) práhnouti, skomírati po něčem, „gloriari in malitia“ (Ps. 51, 3.), „meditari in aliqua re“ (Ps. 1, 2.) „sperare in aliquo“ a mn. jj.

Některá místa mají zapotřebí zvláštního objasnění, tak na př.: „fiducialiter agam in eo“ (Ps. 11, 6. = in hoc casu); „Si exurgat adversum me proelium, in hoc ego sperabo“ (Ps. 26, 3. = při tom přece jsem dobré mysle); „in me sunt Deus vota tua“ (Ps. 55, 12. = jsem ti povinen), „Statue servo tuo eloquium tuum in timore tuo“ (Ps. 118, 38. = fac stare, imple mihi promissum, fundatum in timore tuo i. e. mihi datum, quia te timeo); „dies formabuntur et nemo in eis“ (Ps. 138, 16. dies co den, quotidie, per dies formantur (sc. omnes homines), qui in eis (diebus) non erant, qui nondum aderant); atd.

Jak často se předložky *in* ve Vulgátě užívá, toho malým dokladem buďtež dva nepatrné žalmy, 149. totiž a 150.; vyskytuje se při nich v každém verši aspoň jednou. — Skoro též tak velká odchylnost od mluvy klasické jeví se ve Vulgátě při užívání předložek *a*, *de*, *super* a spojky *et*.

V našich překladech písem sv. dle předpisu církve z Vulgáty zhotovených bývá výraz Vulgáty obyčejně nápodoben, což schvalujeme; neboť jestliže by kdo dle původního textu se jal výrazy ty jinačiti a opravovati, neměli bychom před sebou ani věrného přetlumočení Vulgáty ani původního textu. Nejlépe jest aspoň tam, kde toho jasnost žádá, čtení hebrejské položiti pod čáru. Ovšem také žádoucno, abychom měli samostatný překlad sv. písem dle původního textu, zejmena St. Z.; neboť dílo Tomáše Draského*) již jest zastaralé.

Jos. Barták,
zám. kapl. v Cholticích.

KRONIKA.

Upraveni kongruy se strany vlády.

Dlouho jak s církevní či duchovenské tak i se strany vládní mluvilo se o zlepšení hmotného stavu duchovenstva a také tento Časopis nezřídka v letech posledních o této přežádoucí záležitosti pojednával.**) Mnoho slibováno a

---

*) Výklad český všech písem sv. staré i nové úmluvy z původních jazyků. V Praze 1821. Dílů 5.

**) Ještě v květnu t. r. byla nám k uveřejnění zaslána petice, kterouž duchovenstvo jihozápadních Čech předložilo z jara r. 1875 říšské radě ve Vídni. Dovozuje

ještě více očekáváno. A sice očekáváno tím více, ješto lonského roku byla zákonem ustanovena a letos do podrobna vyměřena daň pro náboženskou matici (viz zákon ze 7. května 1874 Ř. Z. č. 51; pak nařízení ministra kultu a ministra financí z 25. března 1875. Ř. Z. č. 39 r. 1875), kterou bohatější kláštery a větší beneficia od nynějška vedle četných daní a ekvivalentů jsou stíženy.

Dne 4. dubna 1875 vydán výnos c. kr. ministeria osvěty č. 4975, jímžto se *prozatímně jen na rok 1875* stanoví kompetence čili kongrua pro duchovní a řeholní osoby v království Českém.

Výměr zní takto:

I. *Episkopát*: arcibiskup 30.000 zl.; — biskupové diecési 12.600 zl.: — světící biskup Pražský 8000 zl.

II. *Kapitoly*: 1. Metropolitní; probošt 8000 zl.; — jiní hodnostáři 4000 zl.; — kanovníci 3000 zl.; — 2. katedrální: hodnostáři 2400 zl.; — kanovníci 1800 zl.; — 3. kollegiatní; jeden hodnostář 2000 zl., kanovníci 1600 zl.

III. *Farní* duchovenstvo: 1. Faráři v Praze 1200 zl. — na 2 míle u Prahy, v místech lázeňských a městech majících nad 5000 obyvatelů 900 zl.; — jinde 600 zl.; 2. kaplani v Praze 400 zl.; — na 2 míle u Prahy, v mí-

---

se v petici této nutnost zlepšení kongruy farářův i kaplanův; vypisuje se dle pravdy bídné zaopatření pensionistův duchovních u přirovnání s úředníky státními; zřejmě se praví, že za příčinou hmotného nedostatku, který nyní velkou část duchovenstva tíží, tak málo jinochův se hlásí ku stavu kněžskému, že se ani důležitější místa dostatečným počtem kněží osaditi nemohou. Žádá se tudíž, aby říšská rada se o to postarala, by duchovenstvu katolickému v Čechách přiměřená kongrua byla vykázána. Jelikož nařízení ministerské předstihlo všecky další kroky, které by se v záležitosti té byly činiti mohly, nepokládali jsme za nutné, celou petici tuto sděliti. *Redakce.*

stech lázenských a městech majících nad 5000 obyvatelů 350 zl.; — jinde 300 zl.

IV. *Řeholé*; a sice 1. při konventech, jenž mají opata, má opat 6000 zl.; — převor 1800 zl.; — konventual 700 zl.; — klerik a novic 500 zl.; — 2. v jiných klášterech má provincial 1800 zl.; — jiní představení 1200 zl.; — řeholníci 400 zl. a řeholnice 300 zl.

Pokud se obnosu tuto pro jednotlivé duchovní osoby vyměřeného týká, jde jeden hlas všady stejný a v ten smysl znějící: že toto vyměření kompetence *nevyhovuje* tužbám a nadějím, jimiž po tak mnohá leta odkazováno duchovenstvo k budoucnosti nedaleké, kdež prý hmotné poměry jeho zlepšeny budou. Doslýcháme, že se všech stran se podají vážné *protesty* naproti tomuto „upravení“ kongruy a slavná vláda zajisté ve mnohých věcech bude muset pomýšleti na jiné cesty, jimiž by spravedlivému očekávání duchovenstva československého aspoň z části bylo vyhověno.

Ať pomlčíme o tom, že pp. biskupům vyměřena táž kongrua 12000 zl. konv. m., jak byla v době konkordátu, ač zajisté vydání jejich od té doby vzrostla; — ať nic nepravíme o nejasnosti slova „hodnostář“ (Dignitär) v kapitolách ani o tom, že se těmto „dignitářům“ (ač rozumí-li se tím slovem probošt a děkan?) nedává dupla, která jim po kanonickém právu náleží; — avšak nejkřiklavější číslice jest kongrua 600 zl. pro faráře a 300 pro kaplany, obzvláště hledíme-li na to, že není duchovní správce za hodna uznán ani takové kongruy, jaká se konventualům řeholí uděluje. Žeby v roce 1875 peníz 600 zl. byl s to, vyživiti kněze katolického samostatného, kterýž celou domácnost říditi, mnohé almužny dávati, úřední osoby duchovní i světské u sebe hostiti musí, to zajisté ani slepý tvrditi se neosmělí. A žeby kaplan ze 300 zl. nejen výživu bráti, ale i oděv a nějaké ty vědecké pomůcky sobě

opatřiti mohl, taktéž se pravdě zhola nepodobá. Jinak bylo v Časopise tomto tak často a důkladně o hmotných poměrech duchovenstva promluveno, že bychom jen předešlé výroky opětovati musili, kdybychom šířeji o této kormutlivé záležitosti se vyjádřiti chtěli.

Co však tuto dosti nezáživnou pilulku ještě více opepřuje, jest dodatek v onom nařízení ministerském obsažený, dle něhož žádný farář neb kaplan se nesmí kojiti nadějí, že má-li teď 400 a 200, by mu aspoň ty 200 neb 100 zl. *musely* z náboženské matice býti nahraženy. Teprv až se sejdou příspěvky pro náboženskou matici zákonem předepsané, udělí se duchovenstvu milostivé „přilepšení" a pak teprv bude kongrua definitivně vyměřena. Dejž Bůh, aby pak větší souměrnost nastala a duchovenstvo aspoň poněkud na roveň s úřadníky státními bylo postaveno! *Redakce.*

Porada učitelů sv. náboženství
na středních školách.

Dovídáme se ze soukromého listu váženého přítele, že se hodlají o letošních prázdninách všichni katecheti středních a měšťanských škol českých v Praze sejíti, aby tu o záležitostech týkajících se vyučování sv. náboženství se poradili. Pisatel těchto řádků béře na všem, co věci této se týče, nejvřelejšího podílu, a proto nebude mu snad zazleno, když, ač veřejným učitelem sv. náboženství není, přece o této budoucí poradě několik slov pronese.

Že porady takové velice jest zapotřebí, nebude nikdo popírati. Předmětů poradních jest nesmírné množství, a proto bylo by velice záhodno, aby již napřed se sestavil prozatímní výbor z pp. katechetů pražských, kteří by program celé schůze sestavili a všem pp. katechetům v Čechách, na Moravě, Slezsku a Slovensku zaslali spolu

s vyzváním, aby každý oznámil, o kterém předmětu zvláště řečniti míní aneb co by ještě navrhnouti chtěl. Věc pro celou naši budoucí intelligenci předůležitá zajisté vyžaduje, aby důkladně a všestranně promýšlena a připravována byla. Taktéž bude průběh veškerého rokování po takovéto přípravě rychlejší.

Že důkladné změny ve vyučování sv. náboženství na středních školách zapotřebí jest, uznává se i v říši. Letošní „Literarischer Handweiser" přináší hned v 1. čísle pojednání: „Was ein Religionshandbuch für gelehrte Mittelschulen leisten soll" od dra Herm. Rump-a, v němž zejmena na *formálné* zdokonalení učebních kněh se nalehá, ač ne v takém rozměru, v jakém jsme my si toho vloni v Časopisu katol. duch. sv. 5. přáli, a dosavád přejeme. Radikální, ve mnohých evropských zákonodárných sborech proti církvi zuřící liberalism potřebuje také radikálního vyhojení, ze škol našich musí vycházeti mužové s hlubokým, pevným, všestranným, *vědeckým náboženským přesvědčením*. Návrhy dra Rumpa jsou slabé; jimi se neprovede na raku liberalismu společnost lidskou rozžírajícím žádná „sanatio in radice."

Zejmena nemůžeme nikdy souhlasiti s jeho náhledem na str. 3.: „In keinem Falle wird aber das Handbuch die Glaubens- u. Sittenlehre ohne die nothwendige apologet. Grundlage, d. h. ohne den Nachweis der Göttlichkeit der Offenbarung u. der Kirche, behandeln dürfen" — pakli totiž p. dr. Rump chce, aby tento důkaz božskosti zjevení a církve dogmatice a morálce *předeslán* byl. Již vloni jsme v tomto Časopise poukázali k tomu, že nikdy nebude lze apologetiku v páté třídě s takovou důkladností probrati, s jakou by se to v osmé státi mohlo a při důležitosti předmětu tohoto pro život vzdělaného křesťana státi mělo. Pisatel řádků těchto není s náhledem svým osamotnělý; již před pěti roky četl v jednom ně-

meckém literárním časopise (jméno listu vypadlo mu z paměti) recensí programu jednoho gymnasia v říši, v němž katecheta téhož ústavu vřele se přimlouval za to, aby apologetika položena byla do třídy nejvyšší. Nemůže se namítati, že by soustava tato nebyla logická. Se stanoviska logiky jest to zajisté úplně jedno, pakli pravím:

1. Církev jest *Bohem oprávněna* učiti lidstvo, co věřiti a činiti má (apolog.):

2. proto má každý *věřiti*, čemu ona učí (dogm.), a *plniti*, co ona přikazuje (morál.) — aneb pravím-li:

1. Každý má *věřiti*, čemu církev učí (dogm.), a *plniti*, co ona přikazuje (mor.);

2. neboť církev jest *Bohem oprávněna* učiti lidstvo, co věřiti a činiti má (apologet.) — t. j. se stanoviska logiky jest to jedno, zdali důkaz předešlu aneb připojím. Jelikož ale moudrost vychovatelská velí, bráti ohled na schopnost žákův, důkaz pak oné oprávněnosti církve, má-li skutečně požadavkům vědy a výši vzdělanosti naší doby vyhověti, již známost logiky, psychologie a historie předpokládá: musí nutně provedení důkazu toho až do nejvyšší třídy položeno býti. — Maturitantům odpustili bychom také raději církevní dějiny nežli apologetiku.

Duch sv. osvětiž mysle všech pp. poradníků, aby se usnesli na věcech sloužících ku spáse duší, jež v dějinách vzdělanosti lidské hlavními jsou činiteli, na věcech sloužících k oslavě církve sv. i milé naší vlasti, která by důkladnými a prospěšnými opravami v oboru tomto stala se pak vzorem ostatním zemím katolického světa.

ThDC. *Josef Barták*,
zámecký kaplan v Cholticích.

Nešetření dekretů provincialní synody pražské *příčinou pohoršení věřících.*

V městě L. připadly r. 1875. dva sňatky na dny prosební. (Triduum ante Ascensionem Domini.) Duchovní správce upozornil snoubence, že o dnech kajících není dovoleno, sňatky slavně uzavírati, a vysvětliv jim toho příčinu, která ostatně jest na bíledni, doložil, že v nutném případu by mohl kopulovati pouze s přivolením biskupským časně z rána při zavřených dveřích. Snoubenci k tomu ničeho nenamítali a sňatky odložili.

Avšak v pondělí o dnech prosebních dostavil se k uvedenému správci duchovnímu třetí ženich, který v sousední osadě farní B. sňatek manželský uzavříti měl, žádaje za list prohláškový. Na otázku: kdy bude kopulován? — odvětil, že zýtra, t. j. *v úterý o dnech prosebních*, o půl jedenácté hodině dopolední; což se také skutečně stalo. Na tom ale ještě nebylo dosti. I jiní dva sousední správcové duchovní téhož dne slavně oddávali.

Když pak večer téhož dne svatebčané za zvučné hudby a s hlučným výskotem jeli městem L., tu všudy mluveno jen o tom, „proč prý jinde kopulovati mohli, v L. pak nikoliv;“ ano bylo slyšet i projevování nevole nad jednáním správce duch. v L., — který, jednaje zcela v duchu církve sv. řídil se ustanovením synody pražské; za to utržil sobě výsměch: „zdali prý snad v L. jest jiný Pán Bůh, než v osadách sousedních?“

Takto spůsobeno pohoršení lidu věřícímu nešetřením dekretů provincialní synody pražské z r. 1860, kdež doslovně čteme: „Ex antiquissima et laudabili hujus provinciae consuetudine nuptiales hujusmodi solemnitates triduo *quoque ante Ascensionem* Domini intermitti solent; quem usum, cum fideles, nostrae curae concreditos, excitare possit, ut iis diebus processionibus ac spiritualibus ope-

ribus diligentius vacent, ejusdem Synodi Pragensis decreto innixi, *retineri volumus*. Et . . hos quoque dies, . . etiam in posterum a nuptiarum solemnitatibus vacare volumus, statuentes, ut ad contrahendum hisce diebus ex causis gravibus matrimonium sponsi ab Episcopo facultatem petant. Quotiescumque ad contrahendum tempore vetito matrimonium legitima dispensatio concessa fuerit, contrahatur summo mane, januis ecclesiae clausis, omisso solemni comitatu et sine benedictione sponsorum intra Missam." (Conc. prov. prag. tit. IV. cap. XI. pag. 159. 160.)

Nuže, kdo má pohoršení svrchu uvedené k zodpovídání? Nemá-li budoucně podobná nešvara se opakovati, pak nevyhnutelno, by vys. důst. biskupské konsistoře veškerým duchovním správcům daly instrukci, k uvedené věci čelící. *V. O.*

Dodatek Redakce. Dotyčná vys. důst. konsistoř biskupská zajisté vyšetří důkladně, zdali v případech svrchu zmíněných byla udělena dispense a lege provinciali, a posoudí spolu, zdali hlučné svadby v takové dny souhlasí cum lege universalis Ecclesiae. Co se duchovního správce v L. týká, sloužiž jemu k útěše vědomí, že se řídil svědomitě dle předpisů církve; „favor plebis" nezřídka ovšem přidává se ku straně toho, kdo zákonem církevním pohrdá.

My však při této příležitosti poznovu si dovolujeme projeviti oprávněné přání, aby nejdůst. Ordinariaty české vesměs se stejnou pílí a důsledností obrátily zřetel svůj ku všestrannému provedení četných dekretův, kteréž jak v provincialní, tak v několika diecésních synodách jsou obsaženy, ale posud z velké části jenom na papíře zůstaly, nebyvše v život uvedeny. Kdyby každé nešetření zákonů provincialních ihned bylo přísně pokáráno (aby se tak stalo, k tomu především pp. vikářové povinni jsou přihlížeti), zajisté by kněz, který se dle předpisů církevních svědomitě řídí, nemusel posměchu bratří méně skrupulosních se obávati.

Výkup pozemků pro železnou dráhu.

Sděluje *Josef Hausmann*, vikář v Dešenicích.

Litovati jest, že duchovenstvo tak málo pozornost svou věnuje věcem veřejným, hmotné jeho postavení mocně ohrožujícím. Nám alespoň o předmětu zde naznačeném ještě nikdy vysvětlení dáno nebylo, aniž zákonodárství v oboru tomto od duchovní vrchnosti nám sděleno a vysvětleno. Jedná se zde o *vyvazení pozemků farních* za příčinou stavby dráhy železniční. Pisatele těchto řádků krutá ztráta potkala v oboru tomto, ačkoliv si vědom jest, že dle síly své zájmy farního majetku hájil, a že zcela korrektně jednal. Stran ceny výkupné totiž osadníci mnohem větší ceny dosáhli, než faře samé povoleny jsou. A jak se to stalo?

Při první komisí o vyvazení jednotlivých pozemků stál patronátní úřad na mírném vyrovnání, a sice se strany společnosti dráhu stavící jakož i se strany jednotlivých občanů. Hlas patronátního úřadu tím více na váhu padal, an patron sám, kníže z Hohenzollern-Sigmaringen, dráze pozemky přepustiti musil, a rovněž o cenu výkupní vyjednával. I myslel sobě beneficiat, že přidav se ku straně p. patrona, chybiti nemůže. Přijal tedy ceny od společnosti nabízené, an v nynějších poměrech na soudní vymahání a expropriaci mysliti nelze. Tytéž ceny podány jsou také p. patronovi, — ovšem jsou to nízké ceny — a byly schváleny a přijaty od patrona, a tak beneficium v oboru tomto bylo na roveň postaveno s majetkem patronovým. Jednotliví osadníci však stáli tvrdošijně na cenách mnohem vyšších, a po mnohých teprv a rozvláčných vyjednáváních stalo se jakési vyrovnání; ba několik z nich odhodlalo se na právní cestu a chce dosáhnouti soudní expropriace. Následkem toho mnohým ještě ani cena výkupní vyplacena nebyla. Sdělujeme tento nemilý případ na důkaz, jakým

spůsobem u ztrátu citelnou přiveden býti může duchovní majetek; — a chybeno-li se strany pisatele těchto řádků, nechť slavná redakce odpoví, a výstrahu jiným pp. spolubratrům podá.

Pozn. Redakce. Po našem zdání jednal p. vikář zcela správně a věrně dle kánonů církevních se řídil. Neboť zákony církevní při alienací k tomu směřují, aby stav církevního jmění se nezhoršil, nýbrž buď *týž* zůstal aneb, pokud možno, aby se docílila *meliorace.* V případě výš zmíněném jsme jisti, že patron sotva odprodal polnosti své se škodou vlastní; a byly-li zádušní nebo k obročí farnímu náležité pozemky odprodány železniční společnosti v takové ceně, jakáž v tamější krajině za *normální* se považovati může, jednalo se zcela v souhlase s církevními zákony.

Nadto pak ještě uvážiti sluší, že v podobných případech se meliorace nesmí vážiti jenom a výhradně dle peněz za prodaný pozemek obdržených. Neboť už tím samým, že krajinou tou probíhá železná dráha, rychlý prostředek komunikační, zvyšuje se cena zbývajících *pozemků* dosti značně. Neméně stoupá tudy poměrně cena *plodin* tétéž krajiny, jelikož dovoz jejich snadněji provésti se dá než obyčejným vozatajstvím.

Jestliže někteří sousedé stáli na svém a docílili o nějaký ten zlatý vyšší cenu za svůj pozemek, na tom ani beneficiatovi ani záduší kostelnímu nic nezáleží. Církev nevylučuje akcionáře železniční z obecného zákona lásky bližénské; církev přináší obětí pro *obecné zájmy* země a státu, a nejeden patron podobně činívá; a zajisté dobře tak jednáno. Domnívá-li se však některý občan, že egoismus jest nejvyšším pravidlem všeho jednání lidského, a houževnatě-li se namahá o dosažení nejvyšší ceny za ten svůj kousek pole, my takový skutek nemůžeme schva-

lovati, tím méně k následování jej odporučiti. Neboť, tážeme se, kdo pak na konec musí takovouto předraženou cenu zaplatiti? Nejsou-li to zas ubozí občánkové, kteří na garantované dráhy musí doplácetí, co se dráhám samým nedostává? A že dráha takoyá, kteráby veškery pozemky v nadobyčejné ceně kupovala, vypláceti se nemůže, každý pochopí.

Co se posléze *expropriace* týká a jednání soudního v takovýchto příčinách, to docela při alienací zboží církevního odporučiti nelze. Rozepře soudní stráví na výlohách a odměnách pro advokáty jistě více, než co by se plus vytěžilo za pozemky; že pak při expropriaci přečasto se musí pozemek ponechati za peníz mnohem menší, než jaký dráha dříve nabízela, toť vůbec známo.

Platnost či neplatnost manželství?

V lonském ročníku tohoto Časopisu (seš. VI. str 449) sdělili jsme pod záhlavím „kde jest quasidomicil?“ obzvláště pozoruhodný případ z práva manželského a dobrozdání své o něm jsme vyslovili.

Celá záležitost byla od duchovního správce v K. předložena dotýčné vys. důst. konsistoři, kteráž následující rozhodnutí učinila:

Dne 3. února 1875 č. 649.

Farnímu úřadu v Z.

„V příčině oddavek A. K. (ženicha) s A. H. (nevěstou) z K. dne 10. listop. 1874 v chrámu Páně Z-ském vykonaných, sdělujeme Vám, důst. Pane, že otázka, zdali nevěsta za příčinou svého přebývání v N. quasidomicilium tamtéž měla a od faráře Z-ského beze vší delegace se strany faráře K-ckého platně oddána býti mohla, nedá

se jednoduše rozřešiti, a žeby ke konečnému vyrovnání sporu toho soudního řízení zapotřebí bylo. Jelikož však žádné důležité příčiny k zavedení takového soudního řízení nestává, radno jest, celou tuto záležitost tak ukončiti, by i budoucně nižádným spůsobem platnost téhož manželského sňatku v pochybnost uvedena býti nemohla. Čeho tím dosící lze, pakli v matrice při oddavkách těchto v poznámce se připíše: „„Vide acta hujus copulationis in parochiali archivo deposita““ a ku spisům těmto ve farním archivu Z-ském uloženým ona delegace od důst. p. faráře K-ckého na ohlašovacím listu udělená se přiloží, in cautelam, tak aby pro případ, žeby později kdokoli proti platnosti řečeného sňatku něco namítati chtěl, námitka ta se snadno vyvrátiti mohla.“

Týž výnos sdělen též farnímu úřadu v K.

Po našem přesvědčení měla konsistoř tuto rozepři přenechati *manželskému soudu* co kompetentní instanci k vyřízení. A soud by nebyl mohl říci, „že nestává důležité příčiny k zavedení soudního řízení.“ Neboť 1. stížnost faráře z K. jest zajisté úplně dostatečnou příčinou k soudnímu rozhodnutí a 2. nemá církevní autorita nikdy *platnost* sňatku manželského nechati in suspenso, jak se tuto děje.

Nicméně jsme vys. důst. konsistoři za výnos ten vděčni, neboť seznáváme, že konsistoř sdílí náhled náš (projevený v „Čas. D.“ 1874 str. 449), že totiž platnost dotčeného sňatku nade vši pochybnost zabezpečena není. Mimo to vděčni jsme vys. důst. konsistoři také v tom směru, že se tudy z kompetentního místa duchovenstvu farnímu připomíná, jak důležita jest otázka domicilu a quasidomicilu a kterak tu zapotřebí důkladné známosti zákonů církevních, nemá-li v častých případech platnost manželství v pochybnost brána a práva příslušného faráře skracována býti. *Redakce.*

LXII. Seznam

údův a účastníků Dědictví sv. Prokopa.

(Vklady od 1. února 1875 do 1. června 1875.)

P. T. Páni:

Vojtěch Zika, kaplan ve Vejprtech 5 zl.
Vladimír Pokorný, kaplan v Liboci 5 zl.
Josef Lužný, kaplan v Pytíně n. Mor. 5 zl.
Tomáš Pfauser, farář v Čakově 10 zl.
gnác Unzeitig, kaplan v Čermné 5 zl.
Jan Marek, kaplan v Kouřími 10 zl.
Jan Parobek, koop. v Uher. Brodě 10 zl.
Vilém Friedrich, farář v Chržíně 10 zl.
Václav Hedvík, kaplan v Zlonicích 10 zl.
Jakob Přivřel, koop. u M. P. v Kroměříži 10 zl.
Josef Opp, farář v Slavětíně 10 zl.
Josef Hausmann, vikář v Dešenicích 5 zl.
Karel Pittner, farář v Jílovém 5 zl.
Adolf Maleček, kaplan v Štětí n. L. 5 zl.
Jan Drozd, prof. nábož. v Praze 10 zl.
Frant. Palíšek, kaplan v Lišni n. Mor. 5 zl.
Valentin Dvořáček v Práci n. Mor. 10 zl.
Jan Macháček v Jiřikovicích n. M. 5 zl.
Frant. Uhlíř, kaplan v Tvarožné n. M. 15 zl.
Berthold Hejhal, kněz ř. sv. August. v Praze 15 zl.
Jan Sedlák, alumnus III. r. v Praze 5 zl.
Jakub Sponar, kaplan v Zelnavě 10 zl.
Karel Kotrbelec, koop. v Pouchově 5 zl.
Ignát Bečák, prefekt stud. v Kroměříži 10 zl.
Jan Nep. Rotter, opat benedikt. klášt. v Břevnově a Broumově 50 zl.
Ondřej Laffar, kněz ř. sv. Augustina a kapl. v Ročově 10 zl.

V Praze, 1. června 1875.

František Srdínko,
pokladník.

Literární oznamovatel.

Libri Erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV. Sumtibus Pragensis doctorum theologiae collegii edidit Dr. *Clemens Borový*, in univers. Prag. theol. professor publ. ord. Liber I. (1358—1376). Pragae, prostat apud J. G. Calve bibliopolam (Ottomarum Beyer) 1875. Ex officina Caroli Bellmann. Str. 123 velkého lexikového formátu. Cena 2 zl. r. m.

Od oné doby, kde zvěčnělý pilný kněz Fr. Tingel započal uveřejňovati „libros Confirmationum“ a některá „Acta judiciaria“ Pražské diecése, častěji se ozývalo přání, aby také jiná velevzácná památka starších dějin církevních, a sice „*Libri Erectionum*,“ tiskem vydány byly. Důležitost pramene tohoto uznal „Komitét historický“ při sboru doktorů theologie v Praze zřízený, a spůsobil to, že nákladem téhož sboru vyšla tiskem první část či kniha librorum Erectionum.

Pokud se především *vnější úpravy* týká, jsou veškery sem sahající listiny úplně vytištěny, jen formální věci n. př. titulatury neb často se opakující formule atp. byly pro ušetření místa jen jednou položeny, později pak vynechány. Jelikož při některých erekcích neb fundacích vícero různých listin do textu jest přijato, byly tyto listiny různým tiskem od sebe odlišeny. Na konci připojen jest úplný *rejstřík míst* jakož i seznam *abbreviatur*, na počátku pak vysvětleny jsou některé *neobyčejné výrazy* ze středověké latiny pocházející. Listiny jsou vesměs číslovány a datum k nim připojeno.

Obsah této první knihy jest nad míru bohatý a rozmanitý. Větší část listin jedná o zřízení beneficií farních, kaplanství a vikářství, o založení chrámů, klášterů, kaplí,

oltářů, špitálů, o vyměření důchodů na penězích, desátcích nebo polnostech, o fundacích mešních a právu patronátním. Mimo to však nalezají se také v této knize listy papežské týkající se výměny zboží církevního, ukončení sporů duchovenských, kumulace beneficií a kázně řeholní (číslo listiny 17, 86, 114, 132, 200). Taktéž vytištěn (č. 33.) Karla IV. dekret de Notariis publicis; Arnošta I. z Pardubic mandáty o pobožnostech, jež v čas moru r. 1359 a 1362 konati se měly (č. 19, 75.); výnos téhož arcibiskupa co kancléře vysokých škol o stupních akademických (č. 25.). Jan Očko kárá řeholníky na Slovanech (č. 129.); co Vicarius regni v nepřítomnosti královy stvrzuje prodej statku (145); kupuje hrad Helfenburk blíž Roudnice (215). Biskup Pražský Jan IV. z Dražice trestem ohrožuje kleriky, kdož duchovenské statky lidem světským v nájem dávají (71.). Důležitý jest statut Oldřicha z Jindřichova Hradce o odúmrtích kněží na statcích jeho (47). Kardinal penitenciář prohlašuje, že farář z Holan, jenž bráně se proti žáku, jeden prst tomuto utal, neupadl v irregularitu.

Co zvláštnosti pozoruhodné dovolujeme si vytknouti 1. zřízení *špitálu* sv. Antonína a Alžběty na Hradčanech, jež pro duchovní osoby učinil r. 1375 arcibiskup Očko (č. 221.). V listině fundační vypravuje se, že tehdáž nemocní kněží a klerikové pro hmotný nedostatek bývali nuceni na veřejné ulici ležeti a potravy od okolojdoucích se dožebrávati. Oltářník sv. Václava ve chrámě S. Vítském byl sice dle fundace Jaroše z Poděhús povinen chudé kleriky z ulic sbírati a je 14 dní ošetřovati, ale nečinil toho. Očko mu nyní uložil plat 4 kop ročně, aby se z toho pokaždé chudým žákům kostela Pražského oděv zimní a letní zakupoval. 2. *Topografie* naší vlasti dojde spisem tímto zajisté značného obohacení; uvádíme n. př. Walhendorf, jehož polohu ani velice zkušený prof. W. W. Tomek

určiti posud nemohl; v č. 204 čteme, že jsou to Běchovice u Prahy. 3. I v *historii* leckteré udání se opraví; tak klade Frind založení kláštera Cisterciáckého ve Skalici do r. 1257; l. Erect. však svědčí (22.), že byl založen teprv 1357. 4. S ohledem na poměry *občanské* a *politické* přečasto jest řeč o zavedení purkrechtu (jus emphyteuticum, teutonicum), o exbrigacích (vyvazení) důchodů, jakož také o ležení (obstagium, Einlager); srovnati lze č. 56, 57, 62, 66, 68, 90, 91, 153, 171, 224. 5. *Peníze* počítány jsou na kopy (sexagena, 60 grošů) nebo hřivny těžké (marca gravis, 64 grošů); míra úroková činí 10 ze sta; tak n. př. za 30 kop se opatřuje důchod roční 3 kop, za 10 kop 1 kopa důchodů atp. Termíny platův jsou: Sv. Jiří a sv. Havel; aneb: Čtvero suchých dnů; nebo vánoce (zajíce, koroptve), sv. Martin (husy); sv. Jiří a sv. Michala; Sv. Ducha a sv. Tomáše; sv. Filipa a Jakuba a sv. Michala. 6. Četné jsou zprávy o vzácných rodech *šlechtických* i *měšťanských*, o zřízení obecném v Praze a jiných městech, o řemeslech a živnostech.

Chronologie v celku se zachovává; tato I. kniha podává zprávy z r. 1358—1376. Nicméně tu a tam umístěny jsou také listiny z dob jiných, n. př. 1312, 1321, 1381.

Sbor doktorů theologie v Praze hodlá, pokud k tomu hmotně prostředky po ruce budou, u vydávání pokračovati a chystá se II. liber Erectionum již do tisku. Doufáme, že tudy historie církevní jakož i dějiny vzdělanosti, práva církevního i státního ve mnohé stránce nového a důležitého objasnění nabudou a dovolujeme si dílo to zvláštní pozornosti vel. duchovenstva odporučiti.

Redakce.

Vychovatelství pro kandidáty učitelství, učitele a pěstouny mládeže vůbec. Sestavil *František Šimek*, profesor při c. k. ústavu ku vzdělání učitelův v Soběslavi. Díl prvý:

Paedagogika. V Praze. Bibliotéky paedagogické svazek XVI. Nakladatelství Fr. A. Urbánek 1875. Cena 1 zl.

I v nadpisu i v předmluvě vyjádřil se p. spisovatel o účelu knihy své, by totiž byla knihou školní pro kandidáty učitelství a spolu také příručnou knihou všem učitelům a pěstounům mládeže. Nesnadno bývá arci školní knihu tak upraviti, by mohla poutati mysl těch, kdož širšího hledí dosíci rozhledu u věci nějaké, než jak jej škola podati může. Na kolik se podařilo obojího účele dosáhnouti, nechceme posouditi my, ale nechť soudí jiní z toho, co pověděti můžeme o obsahu a formě dotyčné knihy po náležitém pročtení jejím.

Veškeren obsah knihy rozvržen jest na pět hlav, z nichž první jedná o účelu, prostředcích, podmětu a předmětu vychování, druhá o ošetřování těla, třetí, čtvrtá a pátá o pěstování mohútností duševních, rozumu, citu a vůle. U výpsání jednotlivých pravidel vychovatelství opírá se spis. o vychovatelské autority na slovo vzaté, u nás zejmena zcela vhodně a přirozeně o Komenského nejčastěji, jehož výroky jsou jakoby vodítkem k dalšímu pojednávání věci samé. Vedle toho nalezáme často uváděna jmena německých a francouzských i jiných spisovatelův vychovatelství. Ačkoliv všechny tyto (zvláště pak Rousseau, Zwingli, Luthera) nemůžeme uznávati za autority vychovatelství ve smyslu našem, předce to co ze spisův jejich vyňato, za vhodné v případech uvedených považovati sluší. K rozhojnění obsahu knihy nemálo přispívá valný počet příkladů uvedených tu ze života obecného, tu z historie vyňatých. Shodují se ponejvíce úplně s pravidlem, kteréž objasniti mají. Že pak kniha nejprvé psána jest pro kandidáty učitelství národních škol, vykládá se, co a jak z obsahu učebných knih těchto škol může přispěti ku zdárnému vychování dítek školy tyto navštěvujících. Nemůžeme

se ovšem tajiti s myšlenkou tou, že i pro kandidáty učitelství bude se jeviti tato kniha co učebná pomůcka příliš obšírnou a že mohlo více ke stručnosti na mnohých místech býti přihlíženo. Naopak ale pohřešili jsme takových věcí, kteréby učiteli středních škol mohly za pokynutí k tomu sloužiti, jakby si s dorůstající a často již věku dospělosti se blížící mládeží počínati měl. Co do formy shledáváme v knize této zcela vhodné uspořádání veškeré látky, leč že mnohé mohlo v kratší odstavce býti sestaveno a rozděleno. Sloh velmi plynný, mluva přesná příjemně dotýká se čtoucího knihu tu. Veškeré pak uspořádání jeví znatele věcí vychovatelských a opravdovou snahu; lásku k vychovatelství vzbuditi, čehož zajisté z větší části knihou touto u těch, kdož si ji náležitě povšímli, bude docíleno.

Jan Drozd,
katech. městsk. realn. gymn. v Praze.

Poučení o církevním jubileum čili milostivém létě a o odpustcích s příslušnými modlitbami. V Hradci Králové 1875. Tiskem Lad. Pospíšila. Nákladem kapitulární konsistoře. Str. 29. Cena 8 kr.

Unterricht über das kirchliche Jubeljahr und über den Ablass mit diesbezüglichen Gebeten. Str. 31. Preis 8 kr.

Poučení toto, ve formátě obyčejných modlitebních knížek vytištěné, poslouží velmi prospěšně katolickému lidu, který se súčastniti touží plnomocných odpustkův jubilejním rokem letošním udílených. Postupem historickým vychází se od starozákonného roku jubilejního, vypisuje se slavné konání milostivého leta v Římě v dobách předešlých a sděluje se obsah bully Pia IX. o jubileum letošním (str. 3—12). Již pak se stručně probírají veškery důležitější otázky týkající se odpustkův a to opět na základě historickém, zejmena starší kázně církevní;

vše populárně odůvodněno a přehledně sestaveno. Str. 23. sdělují se předpisy platné pro Kralohradeckou diecési v tomto letě milostivém; jelikož podmínky ty jsou stejné pro celou církevní provincii Českou, přejeme, aby ve 2. vydání (jehož se knížka zajisté brzy dočká) se nápis v tom smyslu změnil. Připojené orace str. 24—29 jsou dobré; jen to podotknouti musíme, že jsme nepřátelé každé nové litanie a mohla se spíše litanie ku všem Svatým otisknouti, nežli jiná, od církve neschválená. Místo kursivy mohlo se i v českém textu při důležitých slovech neb odstavcích položiti písmo tučné, jak se to nalezá v německé knížce, kteráž jest překladem českého textu. Při skrovné ceně lze očekávati hojný odbyt knížky této opravdu velmi prospěšné. *Redakce.*

Divum Hieronymum oppido Stridonis in Regione Interamna (Muraköz) Hungariae anno 331 p. Chr. natum esse propugnat *Josephus Dankó*, · eccl. metr. Strigon. Canonicus Theologus. Moguntiae. Sumptibus Fr. Kirchheim. 1874. str. 74. velký kvart. (IV.) Cena 2 zl.

Pod tímto nápisem vyšel nedávno spisek polemický, jemuž mappa staré Pannonie vkusně zpracovaná jest přiložena, a dílo celé věnuje spisovatel kardinálovi primasovi uherskému.

Již co professor na universitě Vídeňské rozhodl Dankó svým hlasem učenou hádku o rodišti svatého Martina, biskupa Touronenského, a odhodlal se co kanovník Ostřihomský na světlo vydati pojednání o místě a času narození svatého Jarolíma, o němž posud breviář římský zaznamenal: „Hieronymus, Eusebii filius, Stridone in Dalmatia Constantino Imperatore natus, Romae adolescens est baptizatus, et in liberalibus disciplinis a Donato et aliis viris doctissimis eruditus.“ S jakou důkladností a

s jakou neunavnou pilností toto pojednání jest psáno, budiž důkazem, že skoro 500 citátů z nejrozmanitějších spisovatelů se uvádí. Celá disputace dělí se na 7 částí a uvádí se v 1. části: rozličná mínění spisovatelů o vlasti tohoto Světce; načež spisovatel dokazuje 2. že Stridon v Istrii, v Liburnii a v Italii marně se hledá; 3. váží důvody, které nárokům Dalmatinců svědčí; 4. uvádí spisovatele, kteří pro Pannonii bojují; 5. zkoumá vlastní výroky samého Světce o jeho vlasti; 6. líčí starý Stridon; 7. určuje rok narození tohoto Světce. Index 13 stránek čítající hodí se výborně ku přehlednutí těch rozmanitých pramenů, které p. spisovatel tak bohatě zde nahromadil. Latina klassická zvýšuje cenu tohoto interessantního díla.

Netroufáme si ku konci tohoto referátu vysloviti, zdali o tomto předmětu důstojný p. spisovatel poslední slovo vyřkl.*)

Otázka tato požaduje hojnost historických pramenů, které nám naprosto k ruce nejsou, než přejeme sobě, aby alespoň v kruhu našich domácích spisovatelů pilného povšimnutí nalezla.

Josef Hausmann,
vikář v Dešenicích.

Od téhož p. spisovatele Dankó vyšla knížka:
Collationes Fr. *Bernardi de Lutzenburgo* Ord. Praedicat. **De quindecim virtutibus gloriosissimae Virginis Mariae**, devotioni B. M. V. diebus Maji vacare volentibus perutiles, castigatae atque illustratae. Moguntiae. Fr. Kirchheim 1868.

*) Recense spisu Dankóva v jiných listech uveřejněné rovněž souhlasí, že spor o rodišti sv. Jarolíma tudy uklizen není. Odvolávajíce se ku článku „Stridon“ (Čas. Duch. 1869. str. 530, dle biskupa Slomška spracoval Ant. Mužík) držíme se slov tam položených: „Dostačí, víme-li, že učitel svatý jest rodem *Slovan*, buď si z Istrie či z Panonie, tantummodo quod noster sit.“ *Redakce.*

Zahrnuje v sobě 17 meditací, které se vesměs svým hlubokým smyslem a překvapujícím výkladem vyznamenávají. Dr. Dankó zpracoval celé toto dílo co monografii, a připojil dějepis tohoto spisku a život spisovatele samého. K lepšímu použití jednotlivých rozjímání přidal též rozmanité poznámky, které se každému kazateli výborně hodí. Zasluhuje tím vřelejšího ano všeobecného odporučení, an čistý výnos této knížky pro svatého Otce v Římě určen jest.

Josef Hausmann,
vikář v Dešenicích.

Pohroma principu mravnosti Padařovské, čili materialistické, kterou s velikým žalem popisuje *Jan Brázda* ze Zlámané Lhoty. V Č. Budějovicích. Nákladem kněhkup. L. A. Stropek 1875.

Čím nezáživněji psána jsou rozličná „díla“ spáchaná od Padařovského Alfonsa, tím více poutají obsahem i formou řízné odpovědi poctivého a učeného Jana Brázdy ze Zlámané Lhoty. Domnívaje se, že dřívějšími slátaninami položil zrzavý žid Alfons základ k dogmatice svobodných myslitelů, uznal za dobré také morálku zbudovati a sice spisem „o mravnosti rozumové,“ kteráž vrcholí v zásadě: „Mravný spůsob žití jest takový, který se shoduje s prospěchem jednotlivce neb společnosti; nemravným, zlým jest, co jim škodí.“ Tomuto nemravnému a znemravňujícímu principu mravnosti Padařovské opírá se s výsledkem skvělým Brázda, an s neuprosnou důsledností logickou veškery domnělé kořeny jedovatého stromu Alfonsianské mravnosti podtíná ve 13 dopisech. V úvodní části ukazuje spisovatel, že Alfons Padařovský v nevěrectví a spustlosti daleko převyšuje Groegrovce; při tom velká nedůslednost všech těchto lidí na odiv se staví. Hlavní trest spisu Brázdova však záleží v obšírném a všestranně důkladném traktátu o svobodné vůli lidské, kterouž arci

Padařovský upírá. Námitky materialistů proti svobodné vůli se důrazně odmítají a důvtipně dovozuje, jak nesmyslné jsou náhledy Alfonsovy o mravném dobru. Mohutné rány nevěrcům z Padařovského pokolení zasazují se v 9. a 10. dopise, kdež na historickém základě vzdělán důkaz, že nevěrou, kdy- a kdekoli se uhnízdila, mravnost se proměnila v nejhnusnější nemravnost, vědy, umění a vzdělanost vůbec že bezúzdné surovosti rozpoutaných vášní ustoupiti musely. Naproti tomu jako zlatoskvoucí zora jasnými paprsky svými celý obor světa ozařuje blahonosná víra Kristova a měrou přeutěšenou skví se ovoce mravnosti křesťanské (str. 139) za všech věků a mezi všemi národy. Vážná a v sobě samých suchopárná themata dovedl spisovatel dobrým humorem a pichlavým sarkasmem svým čtenáři přístupnějšími učiniti. Jak trefně umí otec Brázda odbývati Padařovského, o tom na str. 32, 54, 86, 102 může se čtenář přesvědčiti sám jakož i na str. 97. sprosté utrhačství Padařovců tak jasně dosvědčeno, že z toho — ex ungue leonem — celou tu chásku posouditi možno. O křiklavé logice a důslednosti pana filosofa Alfonse nejjasněji svědčí str. 105. Četnými citáty ze mnohých závažných spisů filosofických i theologických*) nabývá spis Brázdův ještě větší ceny a vážnosti, tak že zásluhy, jež sobě prof. Dr. Lenz na poli apologetické literatury v jazyku našem získal, tudy značně jsou rozmnoženy.

Redakce.

L. Goffine-a Postilla t. j. výklady na všecky nedělní a sváteční i sv. postní epištoly a evangelia celého roku církevního s naučením víry i mravů, s vysvětlením obřadův a obyčejův církevních, s výroky sv. otcův, úvahami o mukách a smrti Páně, životy Svatých atd. Znovu

*) Redaktor „Čas. D." není autorem brožurky, která se mu na str. 18. v poznámce přičítá.

na český jazyk vyložil a k poučení i vzdělání lidu katol. upravil *Jan N. Fr. Desolda*, kapit. ř. prem. v Teplé, kn. a. notář a profesor na c. kr. gymn. plzeňském. Díl první (obsahuje neděle a svátky Páně). Schválením nejd. kn. a. konsistoře Pražské. Podíl údů Děd. S. Janského na r. 1875. číslo 61. Kněhtiskárna B. Stýbla v Praze. V obálce obnáší cena 2 zl. 40 kr. Stran 530. Velký oktáv.

Goffinovo dílo jest světoznámé a neuplyne rok, kdeby zas některé nové vydání postilly této v jazyku německém se neohlašovalo. V češtině vyšel naposledy překladem Jos. Zimmermanna v Praze 1843. Nebudeť zajisté kniha tato v novém dovedném spracování prof. Desoldy za zbytečnou pokládána ani u těch členů Sv. Janského Dědictví, kdož svého času obdrželi postillu Frenclovu; neboť uspořádání samo se značně líší od onoho díla, a také obsahem obě díla podstatně se od sebe různí. Lzeť říci, že Goffinovo dílo mnohem přehledněji a populárněji jest sestaveno a tudy účelem jeho hned na první pohled se ukazuje býti: poučení lidu křesťanského, kdežto Frenclova postilla považovati se může spíše za rukověť pro kazately určenou.

Organismus Goffinova spisu v tom spočívá, že se nejprvé klade jakýsi introit, jenž vysvětluje hlavní myšlenku toho kterého dne; kde toho potřebí, vysvětluje se název neděle neb svátku, jakož i začasté mnohá liturgická ponaučení se připojují. Pak následuje text epištoly a stručné jeho vysvětlení, načež text evangelia se klade s obšírným dogmatickým i mravoslovným výkladem, jenž shrnut jest ve vícero odstavců; nad každým odstavcem položena ve spůsobu otazném hlavní myšlenka čili tresť jeho, což schvalujeme. Nezřídka připojeny jsou také dosti obšírné a důkladné traktáty o důležitých náukách, n. př. o přísaze (str. 38), o pokání a částkách jeho (str. 50), o povinnostech rodičů a dítek (97), o slyšení slova Božího (144), o po-

kušeních (169), o písmě sv. (296), o křtu sv. (358), o svátosti oltářní (369), o posledním pomazání (444), o svěcení kněžstva (451), o odpustcích (485). Všude přidána četná napomenutí a ponaučení časovým potřebám nynějším přispůsobená. Příklady jsou všady velmi dobře vybrány a mají tu dobrou stránku, že z větší části nejsou tak tuze známé, jako většina příběhův, jež v jiných kázaních nalezáme.

Povšimnutí hodna jest předmluva (str. III.—XVI.), v nížto prof. Desolda stručnou biografii otce Goffina, člena řehole Premonstrácké sděluje, načež vysvětluje název „Postilla," prospěšnost díla takového dovozuje a naznačuje spůsob, jak by se postilla se žádoucím prospěchem čísti měla.

Pro diecési Pražskou má postilla Goffinova tu výhodu, že v čase postním netoliko na neděle, nýbrž i na všední dny klade epištolu a evangelium se stručným vysvětlením, což správcům duchovním velice vhod bude, jelikož se v arcidiecési také všedního dne epištola i evangelium přítomným věřícím předčítati má. — Sloh jest přesný, jak to ve spisech prof. Desoldy jsme zvyklí, a při tom přece velice prostonárodní, dikce ušlechtilá. Co do zevnějšku jest papír i tisk pěkný, a nelze namítati leč to jediné, že pro členy Dědictví Sv. Janského se kniha ta vydává brožírovaná, bez tuhé vazby, jakáž doposud v obyčeji bývala. Ač uznáváme, že pro velký objem letošního díla tak učiněno, aby se útrat ušetřilo, pronášíme přece vřelé přání, aby pro budoucnost od chvalitebného onoho zvyku, jímžto se Dědictví Sv. Janské mezi jinými literárními ústavy tak velice vyznačovalo, se neupouštělo, ale knihy zase v tuhých deskách se vydávaly. Sklad kněh Dědictví nalezá se nyní u B. Stýbla na Svato-Václavském náměstí. Druhý díl „Postilly" Goffinovy vyjde r. 1876 co podíl členů Dědictví Sv. Janského. *Redakce.*

Chrám Svato-Vítský a jeho dostavění. Vydal Dr. *Karel František Prucha*, biskup Joppenský, děkan metropol. chrámu a vždy věrné kapitoly sv. Víta na hradě Pražském. (Výnos věnován Sv.-Vítské jednotě.) V Praze 1874. Z kněhtiskárny Cyrillo-Methodějské. Nákladem vlastním. Cena 10 kr.

Vzletnou řečí líčí nejdůst. p. světící biskup Pražský v knížce této osudy velechrámu S. Vítského počínaje dobou Karla IV.; ukazuje z dějin českých, kterak bouřemi náboženskými a občanskými posvátná budova tato byla na pokraj záhuby uvedena, kterak Kalvíncové 1619 a zase Prusové 1757 ji zhanobili a spustošili, a kterak už po třetí položen byl základní kámen ku dostavění této svatyně (1873). Tudíž napomíná nejdůst. p. spisovatel, aby Čechové katolíci k vůli zbožným předkům, k vůli potomkům svým, z lásky k Bohu a vedeni jsouce péčí o spasení své všemi sílami se vynasnažili, aby tentokráte skutečně dostaven byl velechrám S. Víta. Na konci brožurky naznačen dle stanov spůsob, jakýmž možno státi se členem jednoty Sv. Vítské aneb přispěti jí dárkem. Ředitelstvu jednoty jmenované daroval nejdůst. p. biskup 1200 výtisků, kteréž se v kanceláři jednoty (starom. radnice) za svrchupsanou cenu ve prospěch S. Vítského chrámu prodávají. *Redakce.*

Schulte's Kirchenrechtswissenschaft einst und jetzt. Von Dr. *Franz Laurin*, k. k. Hofcaplan und Universitätsprofessor in Wien. Zweite vermehrte Auflage. Wien 1875, Alfred Hölder. Str. 75.

Jak vítaný byl tento spis (Viz Čas. D. 1874. str. 236.) pro četné čtenářstvo, toho nejlepším důkazem jest druhé vydání samo, kteréž ač u věcném ohledu totéž co vydání první obsahuje, přece co do formy podstatné změny došlo a sice tím spůsobem, že výroky Šultovy ve 4 oddě-

lení tak jsou srovnány, že se kladou výroky jeho v rakouském konkordátě a jiných předmětech práva církevního z r. 1874, pak z let 1856—60, z r. 1861 a posléze od r. 1862—1868. Při tom různé a sobě nedůsledné výpovědi pana Dr. Schulte o ústavě církve, vlastnostech jejích, poměru církve ku státu atp. podle sebe se kladou a bezkarakternost tohoto dle principu „kam vítr tam plášť" jednajícího pána se nestranně s ostrou kritikou odhaluje. Tudíž druhé toto vydání výš jmenované brožůrky více přehledným se býti jeví a značně novými přídavky jest obohaceno, jasným slohem psáno a ve slušném rouše na světlo vydáno. *Redakce.*

Josefa Ehrenbergra Sebrané spisy zábavné. Oddělení I. Povídky dějepisné a pověsti. V Praze tiskem a nákladem Cyrillo-Method. kněhtisk. 1874 a 1875. Sešit 2—16.

Vydávání povídek kan. Ehrenbergra od té doby, kde jsme I. sešit ohlásili (1874 str. 398) rychle pokročilo, tak že až posavad 16 sešitů vyšlo. Z povídek tuto obsažených nejvíce historickou důležitostí a správností svou poutají pozornost čtenářovu: „Mikuláš Klečkovský" (seš. 2.); „Karel a Blanka u Potštejna" (seš. 3.), v kterémžto vypravování povaha otce vlasti Karla IV. jakož i upřímná lidu českého k němu příchylnost živě se, vypisuje; „Poslední opat kláštera Podlažického" (seš. 5.) výmluvný to obraz ohavností páchaných ve válkách husitských, kteréž tisíce nevinných obětí pohltily. Na zlolajné řádění Braniborů v Čechách v 13. stol. upomíná „Vítězství u Hoříně" (seš. 5.), jakož zase o pustošení Švédů v 17. století dává zprávu „Švéda s rozbitým čelem" (seš. 7.). Jiné povídky v mravokárném ohledu jsou důležité; n. př. „Poslední poprava na Šibeničném vrchu" (seš. 2.), kdež trest zločinu a ochrana nevinnosti vylíčena; „Skamenělá svadba pod Ústupem" (seš. 4.), v níž nerozum

rodičů, kteří často překážejí budoucímu blahu dítek, vypsán i s následky neblahými. Pravá blaženost stavu manželského jakož i dobrota srdce oceněny jsou v povídce: „Zjevení u kameného kříže na Tisové“ (seš. 5.) V sešitu 10. započal spisovatel s novým uveřejněním delší historické povídky „Boj a vítězství pravdy Boží v Čechách,“ kterážto r. 1872 nákladem Dědictví Sv. Janského vyšla a o které jsme tehdáž v Čas. D. (1872 str. 158) úsudek svůj pronesli. Pokračování povídky té obsahují sešity 11—16. V 16. sešitu pak započato s II. oddělením: „Obrázky a obrazy ze života“ a sice obrázkem maloměstského života: „Synkové na lehčím chlebě.“ Vlasteneckým knihovnám i každému příteli čtení opravdu prospěšného budiž tato sbírka nejvřeleji odporučena. *Redakce.*

Das gemeine Erbrecht der Religiosen. Ein historisch-dogmatischer Versuch von Dr. *Friedrich Hellmann*, Privatdocenten an der Universität München. München, Th. Ackermann 1874. 113 str. 1 zl. 10 kr. r. m.

Otázka dědičného práva řeholníkův za tou příčinou jest důležita, ješto zákonodárství státní zejmena ve Francii, v Americe a v Německu (ač vyjmeme-li Bavorsko) v tom ohledu se drží zásad, které kanonům církve namnoze odporují; u nás pak v Rakousku s přivolením stolice, apoštolské taktéž v tom ohledu zvláštní poměry se naskytují. A právě proto očekávali jsme, že spisovatel brožůrky výš jmenované nespokojí se pouze s výčtem zákonů církevních, ale mimo to i státní zákonodárství vyloží a s předpisy církve porovná, což se ale nestalo. Ovšem pak uznati se musí, že z římského i kanonického práva hojných dokladův podáno a také spolehlivý Ferraris začasté citován. Poněkud nekanonické jsou nadpisy: „Kritik und Dogmatik“ (str. 57, 104.), zvláště pomníme-li, že spisovatel větou dogmatickou rozumí princip či zásadu. Mimo

obyčejné důsledky profese (n. př. že professus nemůže učiniti platnou závěť či testament) hájí a odůvodňuje Hellmann, že papežskou dispensí může mnichovi testamenti-factio býti udělena. Co začátečnická práce zasluhuje brožůrka uznání pro zvláštní pilnost v sestavení pramenův, avšak výše dotčený nedostatek praktickému upotřebení knížky velice jest na závadu. *Redakce.*

O volbě stavu. Rada študujícím z vyšších škol gymnasijních vystupujícím. V řeči německé sepsal Dr. *Bernard Bolzano*, prof. na univ. Pražské. V Praze tiskem a nákladem Rohlíčka a Sieverse 1875. Cena 16 kr.

Prospěšný spisek tento jsme co do německého textu vloni (Čas. D. str. 396) odporučili. O českém věrně dle originalu spracovaném překladu totéž dosvědčujeme, studující mládeži k pilnému čtení jej schvalujíce.

Redakc.

Z paláce a kláštera. Obrázky ze života blahoslavené Anéžky Přemyslovny. Nastínil *Václav Štulc*, probošt král. kolleg. kapitoly na Vyšehradě. V Praze, tisk a náklad kněhtiskárny Cyrillo-Methodějské 1875. Str. 192.

Aby slavná dcera krále Přemysla Otokara I. v úctě lidu československého ono místo dosáhla, které jí právem přisluší, o to po našem vědomí v posledních letech p. probošt Štulc a p. děkan Dreml nejhorlivěji se přičinili. V r. 1872 ohlásili jsme životopis této světice prósou sepsaný, jejž p. probošt v „Čechu“ uveřejnil. Již pak z bohatého zřídla poëtického nadání svého ve svrchupsané knížce utěšené kvítí ze života blahosl. Anéžky důmyslný p. probošt Štulc sebral a na oltář světice položil. Se vzletným zápalem vylíčen běh života bl. Anéžky na základě starobylého rukopisu jak se zdá v době Karla IV. sepsaného. V prvním oddělení „z paláce“ v 17 obrázcích

vypsáno mládí zbožné panny, a postupný vývin ušlechtilých cností, které ji zdobily, i vypsáno spolu, kterak úmysl zasvětiti Bohu život svůj v řeholi, poznenáhla v duši Anežčině vznikl a uzrál. Oddělení druhé „z kláštera“ v 26 obráz. obšírně a všestranně líčí požehnané působení, jež rozvinula dcera královská v kápi řeholní na Františku; založení kláštera křižovnického, dopisy k papežům, ku králi Václavu I., téhož smrt, úmrtí sv. Kláry, vláda Přemysla Otokara II., časté neduhy Anéžčiny, útrapy kláštera za vlády Oty Braniborského, smrt blah. Anéžky, Eliška choť Jana Lucemburského na hrobě Anéžčině, — toť hlavní předměty, jež dovedným rytmem a slohem veleplynným tuto vypsány spatřujeme. Na konec položené „přípisky a vysvětlivky“ (str. 183—192) historické podstatně přispívají k objasnění mnohých částí poetického díla tohoto, kteréž veškeři ctitele blah. Anéžky co nejvroucněji sobě odporučeno mějte. *Redakce.*

Jeskyně otce Blažeje. Povídka pro ušlechtilé čtenářstvo, obzvláště pro dospělejší mládež. Co 4. díl zábavných spisů Dr. Baubergra vydal *Ant. V. Huml.* V Praze, tiskem a nákladem Rohlíčka a Sieverse 1875. Cena 52 kr.

K nejlepším povídkám v duchu křesťanském sepsaným řaditi sluší povídku právě jmenovanou. Jestiť parafrází slov: „Bůh co řídí, dobře řídí;“ důvěra v Prozřetelnost Boží, odplata dobrých skutků, pokuta za hřích a kajicnost hříšníkova, vše to jsouc v živých a velice poutavých obrazích znázorněno mile jímá mysl každého čtenáře a mocnou páku k životu cnostnému zasazuje, pročež knížku tuto obzvláštní pozornosti vel. duchovenstva odporučejeme.

Redakce.

ČASOPIS
katolického duchovenstva.

Ročník XVI. 1875. Svazek IV.

Kletus či Anakletus, římský papež?

Rozbor kritický podává *Tomáš Novák*, farář v Libšicích.

1. *Martyrologium romanum* má k 26. dubnu: V Římě úmrtí blahoslaveného papeže *Kleta*, jenž druhý po apoštolu Petrovi (tedy *před* sv. Klementem) církev řídil a za pronásledování Domitianova mučenictvím korunován jest. A k 13. červenci: V Římě sv. *Anakleta* papeže a mučeníka, jenž *po* svatém Klementu církev Boží spravoval, a ji slavným mučenictvím ozdobil.

Brevíř římský pak vypravuje 26 dubna:

„Kletus, Říman, od otce Aemiliana za císařů Vespasiana a Tita (r. 69—79) řídil církev, z rozkazu knížete apoštolského posvětil v Římě 25 kněží. První užíval v listech oněch slov: Pozdravení a apoštolské požehnání. Když byl církev nejlépe uspořádal, jsa jejím přednostou 12 let, 7 měsíců a 2 dni, za císaře Domitiana (r. 81—96) mučenictvím korunován jest a pochován ve Vatikáně vedle těla sv. Petra.“ A 13. července podává tento životopis „*Anakleta* z Athen, jenž za císaře Trajana (r. 98—117.) řídil církev. Ustanovil, aby biskup od 3 biskupů nejméně svěcen byl, aby klerikové k svatým řádům veřejně od

vlastního biskupa svěceni byli, a aby při mši svaté všickni přítomní přijímali. Ozdobil hrob sv. Petra a papežům místo k pochování vykázal. Světil podvakrát v měsíci prosinci a sice 5 kněží, 3 jahny, 6 biskupů. Biskupoval 9 let, 3 měsíce, 10 dní. Mučenictvím korunován pochován jest ve Vatikáně.

Dle toho podává i *Karlík* v „Životech Svatých“ dne 26. dubna o Kletovi stručnou zprávu, že byl, jak se praví, pro velikou nábožnost od sv. Petra na biskupství posvěcen a že po smrti Lína, jak se podobá, od r. 78—94 na papežské stolici seděl, ač nás žádná zpráva nedošla o jeho blahodárné činnosti, vyjma o mučenické smrti a pohřbu jeho (II. 303, r. 1860).

A 13. července (II. 593) piše, že v Římě je sv. Anakleta papeže.

Mnohem obšírněji rozepisuje se o obou *Chmelíček* ve své kronice církve od r. 1868 v Kroměříži vydávané o třetím papeži Kletovi, že byl otec jeho měšťanem římským všeobecně váženým, a že ho sv. Petr vysvětil na kněžství a k výpomoci v okolí Říma ustanovil, že těch 25 vysvěcených kněží do duchovní správy po okresích města Říma rozdělil, že užíval dle pověsti první slov: „pozdravení a požehnání apoštolské“ az a Domiciana umučen byl (str. 65).

A o pátém papeži Anakletovi píše, že jsa Řek z Athen od sv. Petra vysvěcen byl, věřící k častějšímu přijímání napomínal, nad hrobem sv. Petra svatyni vzdělal, bližší biskupy k sobě každoročné volal, duchovním okázalé nošení vlasů a vousů zapovídal, ke mši svaté aspoň 2 lidi za svědky ku knězi předepsal, a r. 110 umučen byl (str. 89.).

Dodatek k *Řehákově* patristické encyklopedii (str. 8. 1860) přeložil jenom nerozhodnou či obojetnou zprávu z *Frýburského* Lexikonu (1847—58), jenž v článku „Ana-

klet" kloní se k náhledu o obou těchto papežích, z nichž prý Kletus s Linem ještě za živobytí sv. Petra spolu církev řídili a Anaklet pak po Klementovi papežoval, kdežto v článku „Kletus" po Linovi a Klementovi oba dva Kleta a Anakleta klade po sobě.

Aschbachův však církevní slovník (1846) jen zcela zběžně se o sporné té otázce v článku „Anaklet" zmiňuje.

Naučný Slovník Český má malou noticku také jenom o „Anakletovi," též Kletem jmenovaném, protož se z nich i dvě osoby dělají.

2. Co se týče *historických knih* o dějinách církve vůbec a o papežích zvláště, ty počínají sobě ovšem mnohem střízlivěji a správněji.

Tak má *Döllinger* ve svém Lehrbuch der Kirchengeschichte (I. str. 171 r. 1843) a ve spise Hippolytus u. Callistus (Regensburg 1853 S. 67—68) řadu papežû takto: Po sv. Petrovi Linus, Anenkletus, Klemens, Euarestus, v čemž i *Alzog* s ním souhlasí jakož i Dr. Karel *Haas* ve své Geschichte der Päpste (Tübingen 1860) a Dr. *Gröne* ve své Papst-Geschichte (Regensburg 1864) a *Ehrenberger* (v Chronologische Tabellen zur Universalgeschichte der christlichen Kirche. Innsbruck 1867.) Podobné *Doucha* s Dvorským (v Dějepisu církve r. 1849), *M. Procházka* (Dějiny církve Kristovy 1865) a J. *Drozd* (Církevní Dějiny 1873).

Tím divnější je tedy věcí, že *Ritter* ve své historii církevní klade po Linovi Kleta (r. 80—92) a po Klementovi (r. 103—112) Anakleta, ač není-li to náhled pohrobního vydavatele jeho Ennena, městského archiváře z Kolína nad Rýnem; jakož i že německý vzdělavatel obšírné 29 svazkové francouzské církevní historie od *Rohrbachera* (Münster 1873. díl 4tý) Timmermann klade po sv. Petrovi: Lina, Klementa a pak Kleta a po něm Anakleta, ovšem bez dalších důvodû; tak i Werner ve Freiburger Kirchenlexikonu

(článek: „Cletus"). Snad drželi se spisu od učených benediktinů *ze Solesme* (Maurinů), v Paříži r. 1826 vydaného s názvem: Origines de l'église romaine; kteří, ovšem bez výsledku vědeckého, pokoušeli se historickou bytnost i Anakleta i Kleta zastávati, následujíce proslulého učence a kardinala Vlacha *Orsi* (Istoria eccl. Tom. I. 1748 Romae), který taktéž obě osoby chtěl obhajovati, ač již byli tehdáž a nyní jsou v Římě samém o *jediném jen* papeži a sice pravým jmenem: Ane*n*kletus přesvědčení (Srovnej *Lazeri*: Catalogi duo antiquissimi pontificum Romanorum 1755 Romae, *Saccarelli* historia ecclesiastica 1770 Romae, *Delsignore*: Instit. hist. eccl. 1837 Romae a jiní.)

3. K *důvodnému* rozřešení této sporné otázky nutno, abychom dříve ohledali *nejstarší historické zprávy* o této věci, přihlížející k posloupnosti prvních římských biskupů, jak nám je dílem spisy svatých otců a církevních spisovatelů, dílem i seznamy papežů podávají. Ostatně není tato řada dosud tak historicky pojištěna, aby tu žádných mezer a odůvodněných pochybností nebylo, pročež i nestranný badatel velmi střížlivě si v té věci počínati musí.

Nejstarší zprávu podává nám sv. *Irenej*, jenž za císaře Septimia Severa buď r. 202 nebo trochu později v Lyoně byl umučen. V řeckém spise svém „Proti bludařům" v III. knize 3. kapitole, 3. odstavci na počátku piše doslovně: „Když tedy blahoslavení apoštolé církev založili a vzdělali, dali správu biskupského úřadu do ruky Linovi. Tohoto Lina zpomíná Pavel v psaních k Timotheovi (II. 4, 21.). Jeho nástupcem však byl *Anenkletus* (v latinském, souvěkém snad překladu: Anakletus). Po tomto pak obdržel na třetím místě od apoštolů biskupský úřad *Klement* . . . . Po něm následoval *Evaristus* (atd.)" Toto svědectví také uvádí Eusebius ve své historii církevní (VIII. 8.).

Druhou zprávu podává *Tertullian*, jenž okolo r. 240 zemřel a ve spise svém (de praescriptionibus haereticorum cap. 32) piše: „Na tento spůsob udávají apoštolské církve svůj původ, kp. římská, že její Klement od Petra vysvěcen byl.“

A církevní, vlastně první dějepisec církve *Eusebius* Pamfili († 340) piše: (III. kn. 2 kap.): „Po umučení Pavla a Petra byl vyvolen nejprv Linus za biskupa římské církve,“ a pak později (III. kn. 13. kap.): „V druhém roce jeho (Titova) panování zanechal Linus, jenž 12 let jako biskup vrchní správu římské církve vedl, tuto *Anenkletovi*. A dále (III. 15.): „V 12tém roce téhož císaře (Domitiana) stal se Klement nástupcem Anenkleta, který 12 let římské církvi jako biskup byl představen. A později (III. 21.): „Tehdáž (v prvním roce vlády Trajanovy) byl ještě Klement představeným církve v Římě, taktéž třetí v řadě mezi těmi, kteří po Petrovi a Pavlovi tamější sídlo biskupské zaujímali. První byl totiž Linus a druhý Anenkletus.“ A konečně (III. 35.): „V třetím roce vlády před tím zmíněného císaře (Trajana) zemřel římský biskup Klement. V celku pak 9 let učení slova Božího konal a zanechal nyní správu osady Evarestovi“ (čtvrtému biskupu římské církve, jak praví nadpis).

Döllinger v spisu Christenthum u. Kirche (1868 Regensburg 2. Aufl. S. 318.) praví, že Eusebius patrně čerpal své udání o nejstarších biskupech římských a o době jich biskupování z *Hegesippa*, jenž na svých cestách až do r. 156 v Římě se zdržoval, a tam až do Aniceta posloupnost tu sobě zaznamenal (Euseb. IV. 30.), a že tedy jeho data v tom ohledu největší víry zasluhují. — O *Irenejovi* pak tamž dokládá, že asi za 25 let po Hegesippovi z téžť příčiny do Říma přišel a tedy taktéž hodnověrný jest.

Jiný doklad historický jest *kanon mše* svaté dle řím-

ského formuláře, jenž je nejstarší památkou římské tradice v tom ohledu, a v němž nalezá se ještě původní rčení dystych: Lini, Cleti, Clementis. Zcela nepodstatnou zdá se nám domněnka Wernerova ve Frýburském Lexikonu v článku „Cletus," že onen Klement v kanonu není vlastně papež, nýbrž římský konsular Klement, příbuzný Domitianův, jenž ovšem často míchán byl sice s oným papežem, ale v tomto případě nelze nijakým positivním důkazem tuto záměnu osvědčiti.

Ohledně pak jmena toho dokládá Döllinger, že vlastně ani Kletus ani Anakletus původně nejsou žádnými jmeny aniž kde přicházejí, nýbrž že povstaly obě z Anenkleta (= Innocentius), jež Řekové vždycky tak pišou a vyslovují, a poněvadž Latiníkům i to Anaklet dobře neznělo, že skráceno bylo od nich v Kleta (l. c. 320.)

Z ponicejské patristické doby pak dodáváme jenom tyto dvě od oněch odchylné zprávy:

Optatus z Mileve (384—398) nezná sice žádného Kleta, nýbrž jen Anakleta, toho však klade až *po* Klementovi.

Döllinger se domnívá, že mylná tato posloupnost povstala z podvrženého spisu ebionitského („Kázaní sv. Petra"), jelikož haeretikům těmto mnoho na tom záleželo, aby Klementa nikoli od Lina nebo Kleta, nýbrž od sv. Petra odvodili, a proto, pominuvše je, hned po apoštolovi Klementa postavili (l. c. 323).

Sv. Augustin († 430) také uvádí (Epist. 53 ad Generos.), že po Linovi Klement a *po* tomto teprv Anaklet následoval. Možná však též, že k tomuto odchylnému pořádku také zavdal podnět výše citovaný Tertullian, jenž arci nechtěl vlastně uváděti žádné posloupné listiny biskupů římských, nýbrž jen v úmyslu měl tím dokázati, že apoštolská tradice v římské církvi se udržela, an po

sv. Petrovi apoštolu žák jeho či učeník od něho samého byl za biskupa v Římě ustanoven.

4. Přecházíme nyní k opačným pramenům či zprávám historickým, jež dvě osoby, a sice *Kleta* od *Anakleta* rozeznávají a mezi ně buď Klementa kladou, anebo oba dva až po Klementovi staví. Sem patří hlavně starověké *katalogy papežské* a z nich povstalý *liber pontificalis*, jichžto rozeznáváme nejméně trojí hlavní recensi. Liber pontificalis však není vlastně pouhým seznamem nebo katalogem jmen a let papežů, nýbrž jsou to krátké jejich životopisy z rozličných těch seznamů složené.

Nejprvnější a nejstarší katalog jest tak zvaný *Liberianský* (také „chronist papežský“ z r. 354 nazývaný,) jenž sahá až do Liberia papeže (352—366), odkudž i jeho jméno pochází. Pokračovatel jeho čili druhý sluje *Felicianským*, jelikož papežem Felixem IV. (r. 530 končí) a z téže doby asi pochází; odchyluje se ve mnohém od předešlého a čerpal tudíž z jiných pramenů. Později pokračoval v něm někdo až do r. 687 do papeže Konona, což jest tedy aspoň *třetí* recense jeho. Všecky však obsahují některé omyly, zvlášť chronologické, jak z jiných pramenů historických dostatečně vysvítá.

Tento „Liber pontificalis,“ též „de vitis romanorum pontificum,“ v středověku pak jako dílo papeže Damasa, ač mylně citovaný, obsahuje životopisy všech papežů až do Štěpána VI. (885,); odtud se mylně papežskému bibliothekáři Anastasiovi za Mikuláše I. (858—67) připisoval a proto také pouze „*Anastasius*“ mnohdy citoval, ač dokázali benediktiné Solesmeští ve spisu dříve již uvedeném jakož i Hefele (v Tübinger theologische Quartalschrift r. 1845), že nanejvýš Anastas několik životů posledněǰších papežů sepsal, ostatní však mnohem starší nejspíš z r. 730 pocházejí. Kriticky proskoumal to slovútný francouzský historik církevní *Tillemont* ve svých neocenitelných ději-

nách staré církve (v Memoires pour servir à l'histoire ecclesiastique de six premieres siècles Paris 1693) po důkladném maurinu *Coustantovi* (v Epist. Rom. Pontificum) v době poreformační (1654—1721); ukázav k pochybené zejmena chronologii o konsulatech císařství římského, z čehož pak v pozdějších mnohé omyly i v posloupnosti papežů vznikly, jakož i k nezaručeným dátám životopisným, jež pak i do breviáře nezměněné se dostaly. (Srovnej: Anastasii bibl. Liber pontificalis seu vitae romanorum pontificum ed. Blanchini, Romae 1718—35, 4 tomi.) První dva tyto katalogy zrevidovav opět otiskl *Lipsius* v kritickém spise svém: Chronologie der römischen Bischöfe bis zur Mitte des vierten Jahrhundertes. Kiel 1869; všecky tři mají též Bollandisté ve svých „Acta Sanctorum," a Schelstrate v Antiquitas Ecclesiae. Romae 1693.

Katalogy tyto uvádějí Kleta *a* Anakleta jakožto *dva* od sebe rozdílné papeže, kdežto přece všickni svatí otcové řeckého jazyka, ano i všickni latinští o dvou ničeho nevědí; a jelikož i římská tradice (kanon) o dvou ničeho nemá, čerpal buď z jiného odchylného pramene, nebo sám to lichou chronologickou kombinací zavinil, anebo konečně dal se svésti od Tertulliana (jenž Klementa od Petra vysvěceného udává), že teprva po Klementovi Anakleta položil; a poněvadž jej v jiných pramenech zase někdy i s jmenem Kletus před Klementem nalezal, učinil dvě osoby z rozličných dvou těch jmen. (Tak aspoň domýšlí se Dr. Peters, professor theologie z Luxemburku v Bonner Literaturblatt 1871 č. 12. v úvaze o Lipsiově spisu.)

A *středověcí spisovatelé*, zvláště Marianus Scotus († 1086) a nesoudný Martinus Polonus († 1278) nemálo rozšířili spisy svými tento omyl o dvojité osobě papeže jednoho jen a téhož jmena. Opírali pak se hlavně o onu noticku biografickou v pontifikální knize, že Kletus byl

rodem Říman, a Anaklet Atheňan, což však dle náhledu Dra Gröne (Papstgeschichte, Regensburg 1864 I.) dobře daloby se tím spůsobem vyložiti, že byl ten papež jediný rodilý Atheňan (proto řecké správné jmeno jeho: Anenklet) a že záhy do Říma se přestěhoval.

Ostatně stává ještě čtvrtého takového seznamu, jenž původ svůj vzal od *Viktorina* rhetora Marseilského *okolo r. 425.* Tento Francouz podává seznam římských biskupů jen do Marcionovy doby a souhlasí sice v tom s Liberianským katalogem, že také dva od sebe rozdílné papeže Kleta a Anakleta udává, ale oba *před* Klementa staví, kdežto Liberianský oba až po Klementovi klade.

5. Ptáme-li se již po *příčině* této časové nejistoty a po *původu* dotčeného osobního zdvojení: můžeme se obojího ovšem jenom nanejvýš domýšleti.

Především působilo v tom ohledu zajisté ono *přetvoření jmena* „Anenkleta" nejprvé v Anakleta a později docela v zjednodušeného Kleta, jak to i jinde nalezáme. (Srovnej Jan z Pomuku a Jan z Nepomuku, což taktéž jen jednu osobu znamenalo).

Dále působily v to *pseudoklementinské* spisy (podvržené), především homilie (19 řeckých dosud zachovaných) a jejich přepracování pod jmenem „*rekognice*," jež se často jen jmenem „Klementiny" citují. Tyto vypravují, že sv. Petr před svou smrtí Klementa za nástupce svého ustanovil a jemu nařídil, aby to při skutečné jeho smrti „Jakubovi Jerusalémskému" („hlavě církve!") pak ohlásil. Podvržený tento „list sv. Klementa k Jakubovi apoštolu" vypisuje pak slavné dosazení Klementa od sv. Petra na biskupskou stolici v Římě. A když odtud vzata byla hlavní místa do liber pontificalis, tu pak arci Linus a „Kletus" *musili* býti *pouze pomocníky* (zástupci) sv. Petra za jeho ještě živobytí, jak to již *Rufinus* kněz Aquilejský († 410) ve své předmluvě k oněm rekognicem se snažil vy-

kládati, že oni totiž vykonávali prý duchovní správu biskupskou za nebo vedle sv. Petra, on pak že apoštolský úřad zastával. — Totéž dokládala z jiného důvodu či domyslu tak zvaná *kronika Damasova* řkouc: „Nepojmeš-li časy biskupování Linova a Kletova do doby přednostenství sv. Petra, nebudou tobě souhlasiti leta římských biskupů s roky císařů.“ — Ač i konciliarní historiograf *Hefele* ve Fryburském slovníku (čl. Klement) i ve svém vydání apoštolských otců k bezprostřednímu tomuto petrinskému nástupnictví sv. Klementa přistupuje, a vedle pochybnosti své, arci nikterak neodůvodněné, o zprávě sv. Irenea ohledně nástupnictví *Lina a Kleta* (Anenkleta) po Petrovi jen na nejvýš o jich *zastupitelství* (svatého Petra) mluví: nepřidáváme se přece k hypothesi jeho, věříce více autentickému Hegesippovi a Ireneovi, kanonu mešnímu i Eusebiovi, nežli obecnému a neurčitému rčení Tertullianovu nebo pochybnému i ve mnohem jiném liber pontificalis.

Jinou příčinu zavdal sv. *Cyprian* († 258), jenž o Hyginovi praví, že byl v městě (Římě) devátým (biskupem). Nezpomněli, že počítá sv. Petra za prvního (jako to i Gröne činí), a proto nemohouce jich vypočítati devět, místo jediného Anenkleta s ochotou dva: Kleta *a* Anakleta přijali. A to zdálo se jim býti tím pravdě podobnější, jelikož prý tak blízký byl časům apoštolským. Nám se však zdá, žeby *Hippolitus* žák sv. Irenea, kněz římský a mučeník r. 235 společně s papežem Zefyrinem měl býti ještě v tom ohledu spolehlivějším, a tento neví ničeho o dvou osobách podobného jmena, jelikož udává papeže Viktora za 13tého (po sv. Petru. Euseb. V., 25. Mylný jest překlad těch, kteří překládají: 13 let místo třináctý.) A tak ze všeho toho nepochybnou zdá se nám býti událostí historickou, že jen *jeden* papež *jmenem Anenklet*, a nikoli dva: Klet a Anaklet v Římě biskupovali.

6. Nicméně i při *jediné* toliko osobě, Anenkletově

nelze usjednotiti různá mínění o *posloupnosti prvních čtyř papežů*, a tím méně o počtu let jich biskupování a roku úmrtí jejich. *Jaffé* v regestách pontificum (I. pg. 1. Berlin 1851) klade dle Döllingera s otázkou tuto řadu: *Linus* 67?—79? *Anacletus* (Anencletus, Cletus) 79?—91? *Klement* (dle Eusebia) 91?—100?; ale *Hefele* opačný zastává náhled, totiž že Klement biskupovav hned od r. 68, umřel již roku 77, a to odůvodňuje tím, že prý by jinak od r. 100 až do r. 153, tedy za 50 let, sedm neb osm biskupů římských bylo muselo zemříti, ač v té době jen jedno pronásledování bylo. K náhledu jeho přidává se i náš zvěčnělý exegeta *Sušil* (Spisy sv. otců apoštolských 1874 str. 11.) s *prostředkujícím* míněním, že snad po několikaletém biskupování správu tu ze sebe složil, načež po úmrtí Linově a Kletově opět ji přijal, ač *podstatným* žádným důvodem toho nedoložil, dovolávaje se pouze domněnky Epifaniovy, nedobře však z listu Klementova (kap. 44.) pojaté. (Döllinger Christenthum S. 325). Jiní, mezi nimiž i *Alzog* (Patrologie 1869), kladou list ten do leta 96 za Domitiana a tudíž i biskupování jeho s výše podotknutými autoritami do té doby. My nevidíme žádného nutného důkazu, abychom odůvodněnou nahoře posloupnost starých historiků církevních a kanonu liturgického pominouti měli, přidadouce se k novověkému ač jinak slovútnému dějepisci Hefelovi*).

Než i v *počtu let* nelze se dohodnouti. Dle výše podaného citátu z Eusebia (III. 15.) biskupoval Anenklet 12 let a zemřel v 12tém roce vlády císaře Domitiana (r. 81—96). Zato katalog papežů u Anastasia, který „Kleta" teprv *po* Klementovi klade, udává, že pontifikát jeho trval

*) Zcela nerozhodujícím jest nám indiculus romanorum pontificum u Bollandistů, (Propyl. Maji), dle něhož umřel prý *Linus* za konsulatu Capito a Rufa.

od osmého konsulatu Vespasianova a od sedmého Domitianova až do 9. Domitianova a 2. Virginia Rufa t. j. od r. 77—83, tedy něco přes 6 let, kdežto o Anakletovi *12 let* udává.

Ačkoliv Hefele za příčinou odůvodňování své klementinské chronologie snaží se letopočty Eusebiovy za pouhé hypothese (Frýb. slovn. čl. Klement) vydávati, jež prý z mnohých z části i neporozuměných podání čerpal, a ač i Lipsius v obou jmenovaných svých spisech mnoho udajů časových u Eusebia jenom jeho učené reflexi a kombinaci připisuje: nemůžeme se přece přidati k tvrzení Wernerově (v slovníku Frýburském čl. Cletus), žeby Liberianský katalog větší víry v tom ohledu zasluhoval, an prý v Římě samém sepsán a tak určitá dáta (i měsíce i dny) udává. Oproti tomu připomínáme jen chybná mnohé dáta v něm ohledně konsulatů a císařství, anebo vůbec Pseudoisidora a našeho Hájka, bez dalšího výpočtu jiných apokryfů zejmena biblických a patristických, jež i slova i leta a dny udávají podrobně. Nám starožitnější a z věrohodných pramenů čerpající historik Eusebius jest vítanější, nežli traditionelní summarium neznámého autora pozdější doby, když svých zřídel ani nepojmenoval. Jinak však neumíme ovšem nic určitějšího právě z nedostatku jiných spolehlivých pramenů o tom doložiti, odmítajíce jen *neodůvodněné* historické problemy.*)

7. Co se konečně týče ostatních dát biografických o jediném papeži *Anenkletovi*, nemáme o nich žádného jiného historického dokladu, vřaďujíce je proto pouze mezi zprávy *legendistické*. Proto také střízlivý pramenozpytec

*) Kýžby někdo obeznalý podal nám kritický text s rozborem Eusebiovy historie v českém překladě, na nějž již poslední její vydavatel Krbec r. 1855 odkazoval. „Dědictví sv. Prokopské“ nebo „Theologie“ uvítala by jej tuším s radostí!

Jaffé ničeho z nich nepodává. Sem patří nejdřív dvojí různá zpráva o jeho rodišti a otcovském jmeně, z nichž za Římana syna Aemilianova vydává ho Felicianský katalog. Jest ovšem pravda, že mohl spisovatel jeho tehdáž čerpati z rozličných pramenů, jež se snad později ztratily, zejmena o rodinném původu papežů a o jejich svěceních, ale pokud v jiných udáních je nespolehlivým, nesmí nestranný badatel bez jiných dokladů nezvratné víry mu přikládati. Také neví se mimo jmeno jeho v kanonu ničeho podrobnějšího positivního o *svatém* jeho životě aniž co určitějšího historického o dni a spůsobu jeho smrti, za mučenickou obyčejně považované, jak to vůbec tradice o všech papežích prvních tří století vypráví.

Ale zcela mylně připsal mu Pseudoisidor *tři listy*, z nichž první jedná o utiskování a trápení křesťanské církve, lodi podobné, a adressován jest ke všem biskupům církve (17 kapitol); druhý svědčí biskupům vlašským jednaje o svěcení jejich a kněžském (kap. 10); v třetím pak posílá „Anaklet, sluha Ježíše Krista, na apoštolské stolici od Pána ustanovený, a od sv. Petra knížete apoštolů na kněze posvěcený, všem biskupům a ostatním kněžím Kristovým pozdravení.“ Maje 14 kapitol mluví o patriarších a ostatních biskupích, a o tom, že církev římská je základ a hlava všech církví. — (Text jejich viz v Hinschia Decretates pseudoisidorianae 1863 v Lipsku str. 66—87.) Zprávně dokládá o nich Gröne (l. c.), že jsou *vesměs podvržené* i s těmi všemi konstitucemi, jež se v nich tomuto papeži připisují. To platí tím více dle Haase (l. c.) o zcela nepodstatné zprávě Martina Polona, že tento papež ve svých (poněvadž podvržených) listech první užíval slov: „apoštolské požehnání,“ jak to z něho i do druhého nokturnu přešlo, jelikož se dá o několik století pozdější tento text zcela určité z jiných pramenů dokázati. Také liché je tvrzení „Areopagity Diviše,“ že sepsal též

spis o umučení svého předchůdce, z něhož se ovšem nic nezachovalo a zachovati nemohlo. Taktéž není nikterak historicky stvrzeno, žeby byl Řím *na 25 far* rozdělil; nejspíš povstalo to z té také nezaručené pověsti, že na rozkaz sv. Petra 25 kněží vysvětil.

Ani to nemá dějepisného základu, že zavedl v Římě putování či průvody od jednoho kostela k druhému, z čehož prý tak zvaná „kající zastavení“ (stationes) původ vzala a že dům svůj v oratorium proměnil. Proti tomu již mluví historie o pronásledování křesťanů a o katakombách v nedostatku jiných souvěkých nebo pozdějších věrohodných zpráv. Tím méně připustiti lze za pravdu udání felicianského katalogu, že postavil pro apoštola sv. Petra pomník a pro své *nástupce hrobku* ve vatikánském kostele (jehož začátek stavby mu také někteří chtěli přičítati), ješto dle svědectví církevní historie v prvním věku pronásledování křesťanské víry v Římě, zcela jasně okazuje se neodůvodněným a nemožným.

A dle toho posuzujíce zprávy na počátku tohoto článku od rozličných spisovatelů podávané, spokojiti se musíme výrokem velikého kritika a církevního historiografa Tillemonta, jejž i Bollandisté zachovávali, že „lépe jest málo věděti ale jistého, nežli mnoho avšak nezaručeného o životech svatých.“

Materialismus.*)

I.

Zdaliž jen víme, co smysly svými postřehujeme?

Podává *Matěj Procházka*, prof. gymn. v Brně.

Řekové starého věku bájili, že Antaios, syn Poseidonův a Gaiin, obr v Lybii, 60 loket zvýší, nutíval ka-

*) Jest to vyňatek z větší práce, kterouž spisovatel jakožto stručnou apologii křesťanství vydati hodlá. *Pozn. spisov.*

ždého příchozího s ním se potýkati, ale že veždy zvítězíval, protože matka jeho, země (Gaia), kdykoli se jí dotknul, nepřemožné síly mu dodávala. Herkules však přece nad ním zvítězil; nebo seznav příčinu síly jeho, pozdvihnul ho v půtce do povětří a držel jej v povětří dotud, až se mu podařilo, sesláblého Antéa uškrtiti. — I našemu věku zdá se materialismus nepřemožným býti obrem, poněvadž se jedině o zem opírá, táhna se prý toliko k tomu, co vidíme, slyšíme, hmatáme atd. a dělaje se, jakoby všecky úkazy — hmotné i duchové — z jediné příčiny, ze hmoty vyložiti dovedl. On tvrdí, že jenom co smysly svými postřehujeme, víme a že hmota podstatou a původem všeho jest a tudíž povozuje bytí čili předmětenstvo i *vědění* o tomto bytí a vůbec všechen život tolike z mrtvých, mechanických a lučebně rozlučitelných hmot, z fysikalných a chemických sil, anobrž i člověka v pravdě jen za pouhý stroj považuje, jenž prý pouhými pohyby mozkových vláken i abstraktné myšlénky vyvozuje.

Za to však zdá se, že názor jemu protivný, dle něhož kromě hmoty také *duch* realnou podstatou *jest*, jen v povětří bojuje čili jen povětrné zámky staví, jen prázdný vzduch ranami svými rozráží a že obru materialismu neúchranně podlehnouti musí. A přece jest a zůstane po všechny věky druhý názor Herkulem, který přese všechen mohútný odpor názoru hmotenského nad silou jeho zvítěziti *musí*, poněvadž jako vzduch čili povětří není ničím, nýbrž něčím skutečným jest, bez něhož žádný živý tvor na zemi obstáti nemůže, rovněž tak i druhý názor dvojí podstatu — hmotnou a duchovou — zastávající o úkazy skutečné se opírá, kteréž se z pouhé hmoty na věky věkův vyložiti nedají. A kromě toho i společnost lidská, má-li v ní kvésti civilisace se spanilými projevy pokroku v umách a vědách, v lidskosti, mravnosti a svobodě, nemůže se bez názoru, dle něhož i duch něco podstatného

jest, nikterak obejíti, právě jako vůbec žádný živý tvor bez ovzduší obstáti nemůže.

Všecky výkruty a výtočky, jimiž se materialisté praktickým důsledkům svého názoru vyhnouti usilují, zůstanou přese všechny deklamace jejich pouhými výkruty a klamnými závěrky. Nebo tam, kde člověk za pouhý náhrn atomův neb molekulův se pokládá, kde mu zabráněno na říši Boží mysliti a kde mu nepopřáno, vzdělávati mravní plány (zámysly) na základě věčnosti: tam nemůže leč úplné popírání vší mravouky, aneb toliko pitvora (karikatura) její místo míti. „Na takéto bejlím porostlé půdě (díme s filosofem Náhlovským všeob. eth. str. 41. 1871) může se jen hrubší neb jemnější eudemonismus (požitbářství) dařiti aneb pouhá chytrácká počítavost bujněti, kteráž obezřele všechny vnější okolnosti uvažuje a mezi libostí a nelibostí, mezi výhodou a škodou dle nejvyšší možnosti bilancuje.“ Rovněž tak není žádného místa pro právo a svobodu osobní tam, kde se svobodnost vůle lidské popírá, jak se to právě materialismem stává; tam na místě práva panuje násilí a boj všech proti všem jako mezi zvířaty; a nemá-li společnost lidská v takovém všeobecném zápasu zahynouti, nezbývá leč nejhorší tyranství a nejhroznější terrorismus několika osob, kterýmž se podaří v čelo společnosti se vyšinouti a všechny ostatní jako v železných okovech držeti. Na místo svobody nastupuje tedy nejhnusnější otroctví a poroba všeobecná.

K odvarování všech lichých ponětí o našem názoru protihmotenském vidí se nám za potřebné, hned z počátku ještě tuto vysvětlivku připojiti: Materialismus, jenž toliko *jednu* podstatu všech věcí uznává (hmotu), bývá tudíž i *monismem* nazván, ješto názor jemu protivný, protože *dvě* podstaty klade, jednu tělesnou a jednu duchovou, *dualismus* slove. V tomto dualismu, jejž zastáváme, rozeznáváme zase jednak mezi Bohem a světem (Bohem ja-

kožto věčnou, intelligentní, neobmezenou, nekonečně volnou příčinou i prazdrojem všech věcí a mezi světem od něho stvořeným jakožto soujemem všech omezených bytostí), jednak rozeznáváme ve světě či v soujemu všech bytostí omezených opět hmotné i nehmotné bytosti čili duchy. Mezi těmito duchy zaujímá dle křesťanského názoru nejnižší stupeň duch lidský, kterýž netoliko má do sebe intelligenci a svobodnou vůli, nýbrž jakožto duše i sílu oživující plastickou a sensitivnou. Tent jest *křesťanský dualismus*; pravíme *křesťanský*, poněvadž dualismus v této všestranné určitosti teprv v křesťanství se jeví, kteréž veškero na tomto základě vybudováno jsouc, také v něm svůj přirozený podklad má.

Boj tento mezi oběma názory (monismem či materialismem a dualismem či spiritualismem) není ostatně nic nového, ale trvá po všechny časy a vyvírá největší sílu u národů vzdělaných. Právě nyní, kde lichý liberalismus po celé Evropě žezlo vlády třímá, dostoupil materialismus zenitu či nadhlavníku svého a terrorisuje imperatorským tónem všechny přírodozpytce a spisovatele v jiných oborech věd, an prohlašuje všechny vědce za blbce a pošetilce, kterým není ještě heslem: Omnia in majorem Darvini gloriam! a kteří nechtějí se klaněti zlatému teleti hmoty, nýbrž také jsoucnost vyššího světa uznávají. Než přikročme již k posouzení hlavních zásad materialistických.

1. Především jest to pouhá libovůle tvrditi, *že kromě hmoty nic není*; nebo úkazy přírody praví nám toliko, že *jsou*, ale že ony *jediny* jsou a že kromě nich nic není, to ony nám nepraví. Žádná zdravá logika neopravňuje tedy materialistův, opak toho tvrditi.

2. Za druhé není pravda, že *jenom co smysly svými postřehujeme, víme*. Kdo může na př. makati, viděti, slyšeti, voněti atd., co v nitru svém přemýšlíme, co cítíme, co

chceme? A přece není jistější, není bezpečnější pravdy, nežli té, že ač jiný to nevidí, přece určité myšlénky, city a žádby máme, protože vnitrnou bezprostřednou zkušeností si toho úplně povědomi jsme (ačkoli ze všeho toho nic pod smysly druhého napadá). Vůbec museli bychom celou psychologii zahoditi, kdyby jen pravda bylo, co smyslové postihují; nebo psychologie právě to vystavuje, co se smyslům ukrývá, totiž přemýšlení, cítění a chtění či žádání, o čemž jen vnitřní zkušenost nám vypravuje, avšak tato vnitřní zkušenost činí to takovým spůsobem a tak bezprostředně, že samá zevnější zkušenost se tomuto vnitřnímu poznání v jistotě nikterak vyrovnati nemůže. Tolikéž museli bychom zahoditi *logiku*, kdyby jen pravdou bylo, co smysly svými postřehujeme; nebo všeliké logické pojmy a zákony myslivosti unikají smyslův a nedají se nikterak zrakem viděti, rukou hmatati, čichem voněti atd., a přece mají zákony ty absolutnou (naprostou) do sebe pravdu, takže všeliká věda, kteráž s nimi v odporu stojí, přestává býti vědou, přestává býti hlasatelkou pravdy.

Ale i v ostatních vědách není vždy pravdou, co jen smysly svými pozorujeme. Smyslové nám právě opak toho dosvědčují, což později pravdou se býti okazuje; i jest nám náramně a dlouho bojovati rozumem — tedy něčím neviditelným, — abychom přeludy smyslův přemohli a pravdy tajné pod smysly nepadající se dopídili. Tak na př. zrak nepovídá nám nic jiného o slunci, nežli že vychází a zapadá; že slunce stojí a země okolo něho se točí, o tom smyslové nic nevědí; oni právě opak toho dosvědčují. I stálo to práce mnohotisícileté, nežli rozum přelud smyslový překonal a pravdy nad smysly povznesené se dovtípil. Tolikéž zdá se země smyslům více býti rovinou nežli koulí a po mnoho tisíc let převládalo tudíž mínění, že jest země nesmírný kotouč, tedy rovina na pokraji kulatá a všecka okeanem obejmutá. Teprvé když

bedlivěji pozorována byla zatmění měsíce z rozličných míst a v rozličných dobách a když ozřejmělo, že stín země má vezdy na měsíci podobnost kruhu, soudili z toho, že jest země kulatá aneb že vůbec má takovou podobu, že se od koule mnoho neliší, poněvadž jen *kuželovitý stín koule* má za průřez *kruh*. Tedy ne pouhým zrakem, nébrž mnohem více dlouhou napínavou prací rozumovou přemohlo člověčenstvo přelud smyslový o zemi jakožto rovině a dopídilo se pravdy bezprostředně pod smysly nepadající a vyvedlo pravdu tu opět z jiné pravdy toliko rozumem dostižitelné, totiž že to stín *země* jest, jenž měsíc zastiňuje.

3. Kdybychom jenom věděli, co smysly svými postihujeme, *nebyloby vůbec žádné vědy*. Ve vědách musí se hlavně něčím neviditelným — rozumem — pracovati, musí se užívati rozboru (analyse), abstrakce (odtahování), vymezování pojmů, rozvrhování jejich objemu, odůvodňování z analogie, indukce a dedukce; ve vědách musí se hlavně prohlídati *k tomu, co smyslův uniká a co právě jest podstatou věcí.*

Sama *matematika* nebylaby vědou aniž pravdou, kdyby jen pravdou bylo, co smysly svými postřehujeme; nebo čemu matematika učí, můžeme-li to bezprostředně makati, viděti, slyšeti, voněti, číti, není-li to výkon nad smysly povznesený a neviditelným rozumem provedený? První zásady matematiky počínají něčím neviditelným, pojmem kolikosti, prostory a hranice, zásadou nekonečné dělitelnosti veličin a ponětím bodu a čáry. I nejvyšší vrchol matematiky: počet infinitesimalní s dvěma odvětvími „počtu differencialního a integralního“ nemá pranic činiti se smysly a ztrácí se úplně v oboru neviditelnosti a beznázornosti. Avšak i věty matematické snadno pochopitelné nepostihují se smysly, nýbrž rozumem poňaty býti musejí. Kdo na př. vidí bezprostředně a bez činnosti rozumu na trojúhelníku, že jeho tři úhlové rovnají se dvěma pravým úhlům? Ne-

musí-li toho počtář teprv dokazovati, an výpomocných čar přičiňuje a z figur takto vzniklých pravdy té dovozuje, táhna se při tom k samozřejmým zásadám (axiomům)? A přece mají matematické věty, ač jich smysly svými bezprostředně nepostřehujeme, úplnou (absolutnou) do sebe pravdu a jsou exaktní vědou.

I sama *fysika* či přírodozpyt tvorů neživých není vědou pro to, co vidíme, nýbrž pro to, že *vnitřní souvislost* přírodních úkazů jako nějaký duchový obsah jejich aneb že jejich *vnitřní vzájemné vztahy, kteréž se smyslům ukrývají*, vyskoumává i nalezá; dále že v přírodě jako v nějaké knize *uvnitř* čte čili že jí rozumí (intus legit seu intelligit) a že z viditelných úkazů přírody vyvozuje jich neviditelné zákony a příčiny a to opět silou neviditelnou — rozumem (intellectus). Hlavním čili základním zákonem pohybu ve fysice jest: „Žádná hmota sama sebou se nehne, ale také každé těleso v pohyb uvedené nezastavuje se, nýbrž pohybuje se v témž směru a s touž rychlostí do *nekonečna*, nepřekáží-li mu v tom žádná protivná síla.“*) Kdo jaktěživ poznal pravdu zásady této ze zkušenosti, kdo jaktěživ viděl, kterak těleso v pohybu jsoucí a nikde na překážku nenarážející do *nekonečna* se pohybuje? A

*) Zákon tento vyslovil Newton takto: „Každá hmota setrvává ve svém stavu neustále, nevezme-li proměnu nějakou silou. Za příčinou této *setrvačnosti* žádná hmota sama sebou se ani nehne, *aniž jednou hnuta sama sebou se zastaví.*“ Ale také ostatní dva zákonové pohybu, totiž: 2. „velikost pohybující síly jest tím větší, čím větší jest hmota pohnutá a čím větší jest rychlost její; 3. každé pohnuté těleso ztrácí z velikosti svého pohybu tolik, kolik jinému tělesu na velikosti pohybu udělilo,“ — i tito zákonové jsou výplody ducha velmi pracně dobyté, při čemž *velikost* pohybu jakožto součin hmoty s rychlostí a přecházení sil pohybovacích z jednoho tělesa na druhé toliko rozumu dostižitelny jsou.

přece nikdo zdravého rozumu o pravdě té nepochybuje, a sám materialista, nechtěje zdravého rozumu odsouzen býti, jí ochotně přisvědčuje. Čím to však, že zásada jen rozumem poznatelná přece za nepochybnou se pokládá? Odpoví se nám a to vším právem, že zásada ta zakládá se na nutnosti logické, že zavržení její byloby zavrhováním zákonův logických o identitě, odporu a příčinnosti, kteřížto tři zákonové v ní všechni se spojují. Sama tedy fysika pokládá za hlavitou pravdu, kteráž nikoli na smyslech, nýbrž na logické nutnosti spoléhá. Ve vědách vůbec více logická nutnost nežli pouhá viditelnost vládne a rozhoduje.

Fysika či silozpyt vypravuje nám o *síle gravitačné* (o síle všeobecné tíže čili přítěhu) a o jejích zákonech, dle nichž působí. Vidím ovšem, kterak podle zákona tíže tělesa ničím nepodporovaná k zemi padají, vidím pohyb menšího tělesa k většímu s určitou rychlostí, podmíněnou objemem a vzdáleností; vidím účinek síly, ale síly samé nevidím, zůstávat mi temnem zastřena, přetajemná, a sám materialista, ač jí též nevidí, přece jsoucnost její za pravdu nepopíratelnou pokládá. Kterak tedy smí tvrditi, že jen co vidíme neb postřehujeme, víme? Nejinak jest to i se *silami tepla, světla, električnosti, magnetismu a lučebného pochodu.* Účinky jejich známe, známe na př. elektrický blesk, magnetickou dralku, vidíme kterak kousek třeného jantaru nabývá schopnosti, lehčejší těliska k sobě přitahovati (elektř.), vidíme, kterak magnet přitahuje železo; víme, že při rozpouštění a přehánění rudy v hutních pecích lučební pochod místo má a tudíž lučebné síly působnými býti musí; síly ty však samy o sobě neznáme aniž nám pověděti možno, co samy o sobě jsou; a přece i materialista jsoucnost všech sil těch nepopírá, ač se jich smyslem nikterak dopíditi nemůže. Nemá tedy i materialista výlučně za pravdu jen to, co vidí. Tolikéž

věří, že kolikost hmoty a kolikost síly v přírodě vždy stejnými zůstávají, ač tvrzení to přes hranice *dovršené* zkušenosti sahá a zákon v tvrzení tom vyslovený více na domyslu nežli na zkušenosti spolehá.

Anebo tážeme se, co nám o tom vypravují smyslové naši, že dle nauky silozpytu nynějšího *zvuky nejsou leč záchvěje ovzduší a barvy že jsou jen záchvěje éteru*, že sami o sobě ani zvukové ani barvy nebytují, nébrž že jsou jen vlnité pohyby (undulace) atomův vzduchu a éteru rozličné rychlosti a rozličného směru? Tóny a barvy jsou tedy pro vědu silozpytnou něco jiného nežli pro postřehy smyslů našich; jejich podstata se úplně smyslům našim ukrývá a právě toto poznání neviditelné podstaty věcí a neviditelných zákonův úkazů přírodních činí silozpyt vědou. Sám *pojem pohybu* není nic tělesného a přecházení pohybovací síly z jednoho tělesa na druhé, ač účinky toho vidíme ku př. na kulečníku, přece samo pod smysly nepadá.

Připomenuli jsme zde *atomy* vzduchu a éteru. Bez atomův nemůže se nynější přírodověda ani obejíti. Chtíc vyložiti vznik těl složitých klade za pravdu, že každé tělo složeno jest z množství nejmenších a nedělitelných a tudíž i zrakem nevystižných prvků (částic), a z rozličných pohybů těchto prvočástic snaží se vysvětliti všecky úkazy přírody. „Přírodověda nynější," dí Fechner (Atomenlehre XXVI.) „vykládá si *atomy jakožto neprostorné a tudíž neviditelné střední body síly*, kteréž teprva ve spojení s jinými body utvořují úkaz předmětu prostoru naplňujícího a pod smysly padajícího. Každý pak projev síly, ať hmotně neb duševně působící, předpokládá s logickou nutností podklad působnosti, trvalého nosiče síly. Nosič tento jest jako klidný (nezměnný) substrát či podklad měnivých úkazů a jejich zákonité hry, i nazýváme jej (při úkazích pod smysly padajících) hmotou čili látkou (materia). Jest nám totiž nevyhnutelnou potřebou, pro příčinné

vysvětlení úkazův přírodních pevné míti body, odkud všeliké účinky vycházejí a na které se zase nazpět účinkuje; přísnou logikou přinuceni jsme, jednoduché a trvalé živly mimo sebe klásti, které svou vlastní činností zplozují v našem vědomí velkolepý a pestrobarevný obraz světový, obraz zkušenosti, a kterézto (pevné a trvalé živly) propůjčují mechanické souvislosti všech úkazův přírodních pevnou oporu, neodvislou od naší libovůle."

V tomto smyslu však přestává hmota (materia) býti úkazem hmatným čili bezprostředním předmětem vidu a hmatu, viditelným a makavým předmětem zkušenosti, nýbrž jest nadsmyslným, *metafysickým*, logickou nutností (jak dí Fechner) pomýšleným základem přírodních úkazův, jest abstraktným čili odtažitým logickým pojmem, jenž v čirologické formě se nazývá *podstatou* čili *substancí*. A v tomto smyslu jest hmota (materia) jakožto nejhlubší podklad hmotných úkazův rovněž tak metafysickým pojmem jako *síla* sama. Nebo i *ponětí síly* jest pomysl veskrze odtažitý, jest to logický pojem poměru a vztahu, který nemá do sebe pražádné makavosti; nebo pojmem síly nestaví se nám před oči žádný předmět bezprostřední postřehy a bezprostředného pozorování (ku p. záchvěje ovzduší a éteru smyslům se ukrývající), nýbrž rozumí se tím *nepostřežená, pouhým domyslem* vystižená *příčinná souvislost mezi předměty našeho postřehování*. Co bezprostředně pozorujeme, jsou jen prostorné a časové poměry úkazův; přičítáme-li jim nějakou sílu, vyjadřujeme tím myšlénku, že toto časové a prostorné pospolné bytí za takové pokládáme, kteréž určitým a stálým zákonům podrobeno jest čili že onyno poměry ovládány jsou pravidelnými příčinnými vztahy a tudíž znamená nám *síla předmětu* nějakému přičítaná *velikost a spůsob* (formu) *jeho zákonité působnosti* čili *síla jest nám předmětně projevený zákon účinku*. Tak vykládají pojem síly Fechner, Helmholtz,

Zöllner, Wundt i rozumí se samo sebou, že nikdo z materialistův jim v tom neodporuje. Mají tedy i materialisté za pravdu metafysické pojmy hmoty a síly, kteréž pod smysly nepadají čili kladou za pravdu více nežli co se pouhými smysly postihuje, anobrž oni *věří* i ve *věčné trvání atomův* a v *nekonečnost světa*. Než tážeme se, také-li se toto tvrzení materialistův na nějaké *zkušenosti* zakládá? Může-li pak se věčnost a nekonečnost světa viděti, makati, číti atd.? Mají-li materialisté a mohou-li vůbec nějakou zkušenost o této věci míti jak do minulosti tak do budoucnosti? Nechť tedy přestanou šalebně do světa hlásati, že jenom to za pravdu mají, co smysly svými postřehují. Vždyť pak sám materialista Dr. A. Mayer (Lehre v. d. Erkenntniss str. 19) praví: „Co hmota sama o sobě jest, nevíme, aniž kdy toho vyzpytujeme, protože otázka tato leží v oboru nade vši zkušenost povznešeném (rozuměj: metafysickém)."

V *lučbě* (části to přírodozpytu neživých věcí), kteráž tak velikých docílila výsledkův v řemeslích, v průmyslu, v lékařství a jinde, jest hlavním vědeckým základem *příbuznost hmot*. (Nynější lučba počítá 63 živlův přírodních.) I zde vidíme účinky, vidíme však jen, kterak se jednotlivé hmoty v určitých proporcích čili v úměrách chemicky slučují, ještě s jinými hmotami se sloučiti nechtějí. Ale jak jest to možná? Co se při tom děje a čím se to stává, že nově vzniklé těleso (ku p. voda vzniklá z vodíku a kyslíku) zcela jinými vlastnostmi opatřené se jeví? To si rovněž tak málo představiti můžeme, jako záchvěje atomův éterových, kroužení magnetického proudu, a výraz „příbuznost hmot" zůstává nám rovněž tak jako pojem síly vůbec něčím nadsmyslným, beznázorným, metafysickým, jež však s logickou nutností za pravdu pokládati musíme, poněvadž není účinku bez příčiny. I lučba tedy má nadsmyslný, metafysický základ.

V *astronomii* má hlavní úkol síla tíže (přítěhu) čili gravitace, bez níž se hvězdozpyt nikterak obejíti nemůže. Ale co jest tato síla přítažná čili dostředivá a co jest síla jí naproti stojící tangentialní čili odstředivá, kteráž jí tou měrou protiváhu drží, že oběžnice nepadají do středu svého, do slunce, nébrž kolem něho v drahách elliptických obíhají? Co jsou tyto přetajemné síly, jichžto účinky vidíme, ješto jsoucnost jejich jenom domyslem z logické nutnosti vyplývajícím za pravdu máme? Nestojí-li tedy i astronomie na základě nadsmyslném, neviditelném, toliko rozumovou silou postižitelném? A hle! jak pracně dobývá astronom zákonův pohybu jednotlivých těles nebeských, jakéko důvtipu a jakého napínání všech duchových sil jemu třeba, aby teorii pohybů teles nebeských i v nejtenějších odličnostech či odstínech jejich vystavil! Nejednou, jak dí sám slovútný hvězdozpytec Maedler (ve své astronomii str. 111 a 112), jest mu *dráhně let* počítati, nežli se mu podaří vyzpytovati běh jednoho tělesa nebeského a napřed určiti dobu návratu jeho ku p. vlasatice Halleyovy.

Týž Maedler pojednávaje o poruchách (perturbacích), které jednoduchému výpočtu pohybův na nebi v cestě stojí a jej náramně znesnadňují, a uváděje jmena velikých astronomův, kteří se s výpočtem těchto poruch zdárně namáhali (jako n. př. Clairauta, Lagranga, Eulera, T. Mayera, Laplace, Poissona, Bessela, Gaussa, Leverriera a j.) dokládá: „Práce jejich jsou nepomíjející pomníkové lidské důmyslnosti, kteráž nejtěžší nesnáze překonává a v *nejhlubší tajemství* stvořenstva *světlem vědy* vniká.“ — Kdybychom však jenom věděli, co pod smysly padá, jak materialisté tvrdí, pakby astronomie neměla žádné práce, nebyloby pro ni *žádných hlubokých tajemství*, ale vše by na snadě leželo a jako nějaký obraz do oka padající názorné bylo. A k čemu pak ty náramné přípravy vloni,

aby se z průchodu Venuše ustanovila parallaxa čili zřecí úhel, v kterémžby pozorovatel na slunci spatřoval poloměr zemský a z něhožby se vypočítala vzdálenost slunce od země? Jest vypočet takový něco do očí padajícího? není-li to výhradně pravý úkon rozumu? Astronomie praví, že největší oběžnice v naší soustavě slunečaí, Jupiter, za jeden rok svůj 4400 zatmění svých čtyr měsíců má a že skoro tolikéž zatmění měsícové ti svému střednímu tělesu spůsobují, a že většina prvních zatmění na nějaké určité kraji ně Jupiterově jest viditelná, většina pak zatmění vterého druhu pro tutéž krajinu neviditelná; dále že tři vnitřní měsícové nikdy současně zatměni býti nemohou, poněvadž zde na základě vzájemného přítěhu panuje zákon: prostřední délka prvního měsíce, násobená dvojí prostřední délkou měsíce třetího a zmenšená o trojnásobnou délku měsíce druhého, rovná se veždy 180 stupňům, tak že veždy, kdykoli dvě z těchto družic, potažmo na Jupitera, stejnou délku mají, třetí družice vždy 180 stupňů od nich vzdálena stojí. Zdaliž vše to, co takto astronomie praví, nespolehá na pouhém a sice velmi pracném výpočtu a hlasitě nevolá, že i přírodnická věda ne tak na smyslech, jako na pracných úkonech něčeho neviditelného — rozumu — spoléhá? Jsou-li na př. tři zákony *Keplerovy*, pouhým výpočtem matematickým vynalezené (1. že planety v elipsích se pohybují, v jejichžto jednom ohnisku nalezá se slunce; 2. že planety při oběhu svém v stejných dobách opisují svým provodičem (radius vector) plochy stejně velikého obsahu; 3. že čtverce oběhových časů planet mají se k sobě tak jako kostky jejich prostředních vzdáleností od slunce) — jsou-li zákony tyto něco pod smysly padajícího?

Nejsvětlejším však vyvrácením věty, že jen co smysly postřehujeme víme, jest vynalezení nejzazší oběžnice v naší soustavě sluneční, Neptuna. Francouzský astronom *Lever-*

riere pozoroval poruchy v oběhu planety Uranu a soudil z toho, že, zakládá-li se teorie Nevtonova na pravdě nevývratné, *musí* za Uranem ještě jiná oběžnice býti, něco přes 600 milionů zeměpisných mil od slunce vzdálená. I vypočítal hned živly jejího oběhu: polovici velké osy, čas oběhu, prostřední délku, délku perihele či přísluní, výstřednost a hmotnost i hutnost oběžnice té, a požádal pozorovatele na hvězdárně Berlinské Galle-a, jenž výborný dalekohled po ruce měl, aby na místě od něho určitém oběžnici vypočítanou vyhledal. A hle, ještě v týž den, v němž ho list Leverrierův došel (23 září 1846) nalezl Galle delekohledem svým oběžnici tu na místě naznačeném. Není-liž to nejskvělejší vítězosláva ducha lidského nad pouhou hmotou a kterak možno tvrditi, že jenom to víme, co smysly svými postihujeme? Zrak lidský viděl sice poruchy — úkaz přírodní — ale rozum teprv vystopoval tajemnou pravdu, kteráž se za tímto úkazem skrývala a pod smysly nepadala a právě tím, že astronomie odekrývá věci, které se smyslům ukrývají, zasluhuje ona jmeno vědy.

Ale i v *přírodopisu*, v němž se nerosty, rostliny a živočichové popisují, nestačí smyslové, nýbrž po smyslném postřehu musí rozbor (analyse) a abstrakce rozumová svou práci započíti, musí příbuznosti a odličnosti jednotlivých věcí vyšetřiti a podle toho vyšetřené předměty rozřaditi neb seřaditi, musí jejich třídy, řády a oddělení určiti, musí z různých věcí jeden krásný a souvislý celek učiniti. Jednotlivé rostliny, jednotlivá zvířata postřehujeme videm, ale pojem rostliny, pojem zvířete atd. jest už něco nadsmyslného, jest výplodem rozumu. Nebo kdo jaktěživ pojem rostliny, živočicha atd. viděl, makal, cítil, voněl, atd.? Slyšeti i čísti jej sice mohu, ale jen co výrok ducha hlasem neb písmem od něho pronešený. Jenom rozum svou

abstrahující činností (odtahováním či odměšováním) jej zplozuje.

Geolog praví nám sice mnoho o útvarech země a utvoření nerostův, praví nám též, že spojení atomův u pevných těl spůsobuje rozličné útvary krystallisace, ježto u tekoucích přiyozuje tvářnost koule; ptáme-li se ho však, jakou silou se to děje aneb co jest *krystallisační síla*, která tvoříc krystally, seřaďuje prvočástky v pravidelných skupinách, obmezených rovnými plochami a hranami, tedy musí vyznati, že účinky síly té vidí, ale síly, kteráž ty účinky spůsobuje, že viděti nemůže, že však přes to vše jsoucnost takové síly z logické nutnosti za pravdu pokládá.

Tolikéž ve *fysiologii*, kteráž zpytuje tvory živé, jest základní pojem její, pojem organismu (ústrojí), pojem života něco nad smysly povýšeného, toliko práci rozumové zůstaveného. A sama *věda lékařská* hledí si to, co pod smysly nepadá, rozličnými hypothesami čili podmínkami vysvětliti a právě tato rozličnost a hojnost hypothes i střídajících se mód v léčení dosvědčuje, že i zde jsou přetajemné smyslům se ukrývající hlubiny, kam jenom poněkud světlem rozumovým, světlem vědy vniknouti možno.

Přírodověda vůbec, chce-li se dopíditi toho, co jest stálého a trvalého při změnách, co jest podstatného a pravdivého v úkazech přírody, chce-li vyšetřiti zákony tajně působivých sil, už nestojí na půdě viditelnosti, smyslového postřehování, nýbrž hledá právě to, co smyslův uniká. Přírodověda jest hlavně plodem skoumavé myslivosti lidské. Ona úkazy přírody, jež smysly svými postřehujeme, rozkládá a jako rozškubává, aby se jí tajná a pravá podstata věcí ukázala; viditelné úkazy ty jsou jako látkou podanou přemyšlivosti čili rozumu našemu, aby ji poznal, a jsou mu jako uzdou, aby myšlení jeho neztrácelo se v tvoření pojmův prázdných, nepodstatných.

I v *právnických* studiích nejsou základní *pojmy práva*

a bezpráví něco smyslného, do očí bijícího, co bych spolu mohl makati aneb voněti atd., nýbrž jsou něco odtažitého, pouhým rozumem utvořeného a jen rozumu dostižitelného. A zdaliž v *mravosloví* ponětí cnosti, dokonalosti, dober, cti a jejich protiv jsou něčím, co se dá makati, viděti, číti atd.? Vstoupím-li v nějaké velké lidu shromáždění, smím-li říci: Já vás všechny pokládám za nepoctivce, protože poctivosti na vás nevidím, nemakám, nevoním?

Ano když jen *spekuluješ* o *státních papírech* a o jiných ke hmotnému zisku směřujících věcech, nesmíš jen mechanicky se dívati, hmatati, nýbrž jest tobě pilně počítati a přemýšleti o věcech, kteréž neleží na snadě, na oce; a chceš-li jen své *domácí hospodářství* rozumně zaříditi, obezřetně spravovati a výhod docíliti, musíš k *zastřené* budoucnosti prohlídati, musíš usilovati, abys domyslem a důvtipem za toto zastření neb za tuto oponu budoucna vnikl a seznal, co se zrakům ukrývá a čeho přece ku zdaru a blahobytu nevyhnutelně potřebí.

Tak tedy všecky vědy lidské více méně se stanoviště *metafysického* vycházejí a právě to nejvíce vyskoumati se snaží, co smyslův uniká; a jelikož i materialisté jsoucnost neviditelných atomův, věčnost i nekonečnost světa a mnoho jiných neviditelných věcí (k. p. sil) za pravdu pokládají, vyvracují tím sami tvrzení své, že člověk jenom ví, co smysly svými postřehuje.

Památky kolleje Klementinské v Praze.

Podává *Josef Svoboda*, S. J.

III.

Doba katolické reformace jest doba rozhodná pro naši vlast českou: ale není snadno katolickému dějepisci o ní psáti, dílem že posud málo o té době povědíno,

dílem že s velkými předsudky nám bývaly vykládány tehdejší snahy katolických předků našich, tak že mnohdy i sám upřímný katolík se nad touto dobou zarmoutil. Není sice možná anižby prospělo, odpovídati na každý urážlivý článek v liberalních novinách napsaný: avšak nicméně na čase jest, vyvrátiti hlavní předsudky*) a positivně vylíčiti onu dobu tak jak se sběhla a v listinách současných vypsána se nachází.

Proto nyní v „památkách klementinské kolleje“ promluvíme vůbec o protireformaci v Čechách, ještě se dějiny Klementina v této době z celku vytrhnouti nedají.

Hlavní chybou odpůrcův bývá, že různé doby po bělohorské bitvě matou, připisujíce katolické reformaci, co k ní docela nenáleželo. Tak n. př. doba 1620, 1621 byla doba *válečná*, o reformaci ani vlastně řeči nebylo, a křivdou tedy jest, z událostí té doby viniti reformaci; co tenkrát se dělo, z války se dělo, nikoli z náboženství.

Byla-li bělohorská bitva šťastna vojsku císařskému, kteréž vítězně do Prahy vtáhlo, kdežto Friedrich se svými rádci za české hranice uhnul: držel nicméně Mansfeld k ruce Friedrichově pevná města Plzeň, Tábor, Třeboň, Jindřichův Hradec, Vorlík, Zvíkov, Loket; — Morava i Slezsko stály k Friedrichovi; celé téměř protestantské Německo, Anglie, Švédy, Francie, Dány i Turci hrozili udeřiti na Habsburgy, aby Friedrichovi zase do Čech pomohli. Že tedy císařské vojsko po Čechách rozloženo zůstalo, nebylo leč opatřením vojenským, kteréž ale s katolickou reformací nemělo vlastně co činiti; ubytování toho vojska, které od r. 1618 tedy na třetí rok v poli

*) Budeme ohled bráti na knihu „historia persequutionem,“ na niž se u větším díle zakládají všecky hany, jimiž staří katoličtí Češi stíháni bývají.

stálo a nedostatkem i zoufalými bitvami bylo zmalátnělé, musíme považovati za těžké břemeno, které tížilo protestanty i katolíky; tomu se nedivme, že kalvinští predikanté od soldatesky více zakoušeli; neb se vůbec o nich mluvilo, že bývali a jsou posud s Friedrichem srozuměni. — V tuto pak dobu patří, co historia persequutionum v kap. 50. vypravuje o „*ukrutnostech*, jakých kněží od zběře antikristovy zakoušeli.“

Podobným spůsobem udály se pověstné *konfiskace* oné doby. Ty se děly jediné pro zpouru, pro „účastenství na rebelii;“ ale pro náboženství nebyl v Čechách ani jeden statek zkonfiskován. Hned po bělohorské bitvě utekla část provinilé šlechty za Friedrichem; že jejich statky propadly, byla záležitost politická, náboženského rázu však konfiskace tato neměla. Při konfiskacích se ovšem častěji sbíhaly nepořádky, vinným i nevinným se bralo: avšak bralo se katolíkům tak jako nekatolíkům, a nebyla to vina katolického lidu, nýbrž několika sobeckých jednotlivců. Nářek pro to byl všeobecný, ač chování nebylo stejné; jedni bědovali po všech ciziny končinách, jiní — hodní to katoličtí mužové — to pověděli tam, kam to patřilo, totiž svému králi, snažně jej prosíce, aby osobně do Čech přišel a sám se přesvědčil, jaký neřád se tropí*). Což se i stalo; císař zakročil, a jak dalece možno bylo, přetrhl bezpráví.

Nyní vizme a suďme, na které straně byli vznešenější charakterové; ti, kteří při nepořádcích vzniklých vyzvali vrchnost, aby proti křivdám zakročila; aneb ti, kteří u cizinců hořekovali? — aneb podnes, kde jest sprave-

*) *Hurter* ve svém Ferdinand II., Bd. VIII., S. 661. 664. vytiskl některé dopisy, které kn. Maxmilian k Ferdinandovi poslal; — *Slavata* se neostýchal na veřejném sněmu proti oněm nespravedlnostem horliti; — jesuitský dějepisec *Balbin* taktéž neohroženě je líčí.

dlivý soud, u těch, kteří v nenávisti proti katolíkům tupí napořád, že „prý pálením vesnic a vražděním obyvatelstva prováděli spasitedlné dílo své," či spíše u těch, kteří rozeznávají mezi reformací a příhodami krvavými, které *v domácí válce* z obojí strany se udály? V tu dobu zajisté, kde od 1618—1621 krvavá válka zuřila, nebylo řeči o katolické reformaci; katolíci a kněží jejich měli na tom dosti, že si vyčistili chrámy a postavili tam své svaté oltáře, které kalvinismus jim byl vyházel.

Když napotom v Praze poněkud ticho bylo nastalo, vrátilo se *Klementinum* ku svým obvyklým prácem a podniklo práce nové k rozšíření církve katolické. Vycházelť z Klementina každého dne jesuita v chatrném rouchu, v ruce zvoneček maje chodil po ulicích, zvonil a k tomu si zpíval. Děti za ním běhaly, a když jich bylo více, sestavil si je do řady, prvnímu dal malou korouhvičku, a tak zpívajíce pospolu šli do kostela k sv. Vojtěchu v Jirchářích. Zde je učil katechismus v píseň uvedený, vyloživ ho, dal dětem po obrázku*) a poslal je domů s příkazem, aby tu píseň doma často zpívaly. Děti tak učinily, na druhý a třetí den, když jesuita (byl to rytíř z Častolar a z Dlouhé Vsi, P. Vojtěch Chanovský) se zvonečkem po Praze chodil, sbíhaly se děti se všech stran, u sv. Vojtěcha čekal znamenitý zástup dospělého lidu, jemuž se sprostičký katechismus a písně líbily. — Po P. Chanovském to zkusil druhý, mladičký tenkráte jesuita, Bernad Oppel, jenž vodil děti po dobytčím trhu (Karlově náměstí) do kostela Božího Těla neb k sv. Štěpánu**);

*) Obrázky kupoval svým časem arcibiskup kard. Harrach.

**) Letopisové klementinští a po nich Schmidl vypravují mnohé veselé příběhy, jak tito malí hrdinové své písně vhod nevhod zpívali a statečně svůj katechismus hájili.

když pak i to se dobře zdařilo, rozešlo se šest jesuitů po městech pražských, přivádějíce lid do kostelů, kde jedni prostičce vykládali katechismus, jiní konali dogmatická neb polemická kázaní. Obratové slavných mužů, jakýmiž byli: Jan Campanus Vodňanský a Basil z Deutschenbergu, oba professoři na universitě, pp. Kolovrat, Švihovský, Štěpán Sternberg, Mraczky a j., byli odměnou, kterou Bůh za takové namahání udělil.

Nemenší horlivost jevily klementinské *kongregace* študentův a šlechty. Dva študenti, bratří Jan a Vilém ze Svarova šest roků pracovali a prosili, až otce svého na víru katolickou obrátili;*) študenti a šlechta bývali první**) v uctění královny nebeské Marie Panny a patronů českých sv. Václava, Ivana, Vojtěcha; šlechta vyzývala tak jako před válkou se dělo, missionáře na panství a fary své, kde *missie* k lidu na větším díle protestantském konané, blažených výsledků docílily. Kázaní bývalo katolické, missionáři se rádi doptávali, kde asi jest ukryto a dávno zapomenuto bývalé nářadí katolických služeb Božích; nalezše je, okazovali lidu mešní roucha, monstrance, pacifikály a p. a vykládali, jaká bývala víra starých Čechů. Vrchnost bývala na kázaní přítomna, pán chodíval s celou rodinou svou ku sv. zpovědi a k sv. přijímání dle spůsobu katolickéko, a většinu celé osady tím příkladem za sebou přivedli. Nemělať marianská kongregace na darmo v stanovách svých, že sodalové mají často a hodně k sv. Svátostem přistupovati; katolicismus bez Svátostí jest tělo bez života.

Missionáři si počínali veskrz laskavě a přívětivě, nejenom že pastýřský úřad tak velí, ale též aby získali

*) Litterae annuae coll. clem. ad annum 1616 et 1621.
**) Litterae annuae ad ann. 1622—1623.

důvěru lidu, u něhož jich odpůrcové jako za jisté příšery byli vyhlásili. Mnohokráte se stalo, že lidé utíkali do lesů, neb brannou rukou na odpor stavěti se chtěli, slyšíce, že takový strašný jesuita*) přichází; až když viděli, že jedná vlídně jako každý jiný člověk, poslouchali s důvěrou tím větší, čím víc se ho byli napřed hrozili. Tak se k. př. dálo v Mnichově Hradišti. Zde sedával druhdy známý Budovec z Budova, jenž slovem i příkladem svým k prudké nenávisti proti katolíkům a jezovitům rozněcoval. Tu r. 1626 sem byli kněží Burnatý a Mathiades posláni z Jičína na missii. V městě povstalo nemalé pobouření myslí, smrtí se hrozilo těm, kdoby jesuitu pod střechu přijali; predikanté stáli v čele odporu. Jeden katolický soused běžel missionářům vstříc a vypravoval, co v městě se děje. Missionáři zarazivše se, poslali do Jičína k. p. Kravařskému, coby dělati měli. „Ach, jděte s Pánem Bohem, zněla odpověď, pro svatou víru se nesmí člověk nijakého nebezpečenství hroziti!“ Missionáři šli, lid, z počátku nedůvěřivý, začal se blížiti, kněží jednali laskavě, a 412 lidí, z většího dílu protestantů vykonalo sv. zpověď, mezi nimi purkmistr. Missionáři užili takové útěchy, s jakou tesknosti byli přišli; P. Burnatý si to město nad jiné oblíbil, docházel sem z Jičína, konal služby Boží, až jim stálého katolického faráře u arcibiskupa vymohl.**)

Počet návratů ku svaté církvi katolické na jisto postaviti nelze, poněvadž missionáři velmi neurčitě jej udávají, ale páčiti se může:

---

*) Historia persequutionum nazývá každého rozhodného kněze „jezovitou.“

**) *Schmidl*, III. 746. — Podobně se dělo v Řečici, na Mělníce, v něm. Brodu, Netvořicích, Březnici, Dirném, v Prachaticích a v Husinci.

r. 1620	na 100	konvertitů	r. 1624	na 1000	konvertitů
1621 —	680	„	1625 —	18.000	„
1622 —	5000	„	1626 —	25.000	„
1623 —	3000	„	1627 —	16.000	„

Všecky tyto snahy klementinské kolleje a jesuitů vůbec byly povahy soukromé, jiná byla tak řečená *„veřejná reformace,“* která ve jmenu duchovní vrchnosti se konala.*) První krok v té příčině učiněn jest od arcibiskupa pražského. Sotva že válečné bouře i politické rozbroje poněkud byly umlkly, pomýšlel horlivý arcibiskup *Jan Lohelius* na to, aby celá vlast k víře katolické opět se navrátila; i napsal dne 24. pros. 1621 k císaři Ferdinandovi list, v němž připomenul, že přišla doba, aby se pamatovalo na pravou neomylnou víru, „quam Christus Jesus nobis sacratissimo sanguine suo in animarum nostrarum salutem mercatus est,“ a zavírá připis svůj tím, kterak se bojí toho soudu, k němuž někdy před Bohem všemohoucím bude státi. Než i císař sám na to byl již pomyslil, a v tutéž dobu dne 25. pros. žádal arcibiskupa, aby mu poradil, jakby se vítězství katolického náboženství v Čechách pojistiti dalo?**)

Arcibiskup, poradiv se s některými theology, podal císaři tré návrhův, zajímavých a pro dějiny české reformace veledůležitých.***)

---

*) O té reformaci jedná mimo „historiae persequutionum“ též *Carafa* v „Germania restaurata,“ *Khevenhiller* „Annales Ferdinandei,“ *Pelzl* Geschichte v. Böhmen, *Hurter* Geschichte Ferdinand II.; ale rozpravy jejich jen jako mimochodem jsou vloženy; *Peschek* (protestantský pastor v Německu) vydal Geschichte der Gegenreformation, však nesprávnou a chudou.

**) Oba dopisy, jak arcibiskupův tak císařův, jsou v archivu arcibiskupském.

***) Datum nenesou žádné, ač nemohou než k začátku l. 1622 položeny býti.

V *prvním* dopise chválí úmysl císařův, znovu v Čechách katolické náboženství utvrditi, a radí, odkázav na příklad slavného Karla IV., aby především rázná vláda světská se zařídila, potom aby kalvinští a pikardští predikanté i příznivci jejich se odbyli a hodnější kněží na fary se uvedli; starobylé fundace, jakých v Čechách bývalo, aby se vrátily na ten účel, by dostatečný počet duchovenstva odchovati lze bylo. Dopis končí slovy: „Tím prokáže V. M., co před Bohem a celým světem po právu jste povinen, a před Bohem svrchovaným časného i věčného odpuštění dosáhnete.“

V *druhém* přípise radí, 1. aby kollatury (právo patronatní) se nenechávaly protestantským patronům; 2. universita Karlova aby jesuitům se svěřila; 3. aby veškeré fary v Čechách k pražskému arcibiskupství se přivtělily; 4. aby na katolických panstvích katoličtí úředníci se ustanovili, a 5. sv. Vítskému chrámu aby se vrátilo nadání.

V dopise *třetím* naléhal starostlivý velepastýř na věc, která od té chvíle, co na stolec arcibiskupský povýšen byl, jej znepokojovala, totiž aby se vrátily k arcibiskupství příslušné statky, tak aby zase arcibiskup vrátiti mohl nepříslušný mu klášter Osek*). Nad to opětnou zprávu dal, kterak chrám sv. Vítský přišel o své důchody, i nemůže tolik duchovních vydržovati, jakby důstojné konání služeb Božích toho vyžadovalo.

Průchodu těchto návrhů se pečlivý pastýř nedočkal; stár, pracemi a strastmi umořen, ještě toho roku 1622 zemřel; byltť v pravdě jeden z nejslavnějších mužů, kteří kanonii Strahovskou a prestol arcibiskupský zdobili. Nicméně ani po smrti jeho nevešly návrhy jeho u císaře

*) Porovnej k tomu *Sonnenwend*, Geschichte der k. Freistadt Aussig.

Ferdinanda a předních katolíků v zapomenutí, v dějinách napotomní reformace se patrné stopy jejich nalezají.

Týmž směrem, a ještě důtklivěji*)aal lhénpapežský nuntius při císařskem dvoře, biskup Caraffa, českou reformaci Ferdinandovi na srdce vkládaje. Ale tento vrazil na tuhý odpor, jelikož jiní císařští rádcové zase jiných náhledů byli, čímž dvě strany v císařské radě se utvořily; obě strany byly katolické, obě neprohlašovaly za svůj cíl nic jiného než slávu Boží a blaho české země, a přece strana straně překážela. Jedni — s papežským nuntiem v čele — radili k neoblomné konsequenci, jiní s knížetem Liechtensteinem politickou opatrnost namlouvali**), dokládajíce, žeby rázné proti nekatolíkům jednání urazilo kurfirsta saského a sesílilo stranu císaři protivnou. Rozcházeli se sice v otázkách rozličných, až se všecky zostřily v té otázce jedné: mají-li z Prahy vypovězeni býti i takoví predikanté, kteří doposavad v politice ničeho nezavinili? Že ti, kteří před i po roce 1620 vzpoury tropili, stěhovati se musejí, o tom nepochyboval nikdo, a z velké části byli tací již venku ze země: ale jiných tu bylo, jimž se žádného politického provinění dokázati nemohlo, kteří však v reformaci náboženské nemalé překážky činili, an lid pořáde za nimi postupoval.

V těchto nesnázích svolal císař své rádce do Vídně v měsíci říjnu 1622, aby v jeho přítomnosti se vespolek domluvili. Zde to bylo, kde nuntius ku konci debaty pronesl památná slova, řka: „My katolíci po tolika vítězstvích máme tedy na horším místě postaveni býti, než

*) „Cum ingenti animi sensu a me nomine s. sedis apostolicae profunde in corde caesaris impressa sunt.“ *Caraffa*, Germania rest. pag. 155.

**) *Caraffa*, Germ. rest. 154, — *Hurter*, Ferdinand II. Bd. IX, 214.

sami heretikové, kolikráte poražení? oni totiž, na příklad Sasíka mohu odkázati, v krajích svých nestrpěli žádného katolického kněze, nedovolili žádných katolických služeb Božích, všecka auktorita císařova, ani přímluvy přátel ani politické důvody v tom nic neplatily, aby příkrost svého zcestného náboženství byli zmírnili.“ — Při těchto slovech mých, dokládá Caraffa, podivili a mrzeli se mnozí se mnou, že tak podlé mysli katolíci jsme, a ve svých vlastech, nehledíce na poslušnost k Bohu tu od toho, tu od onoho knížete a lidu obecného si dáváme ukládati zákon, který nám celé naše císařství a k tomu i věčné spasení zkaziti může.*) Důkazy takové, z bázně Boží vzaté, platily u Ferdinanda II., který se nyní ustanovil na tom, že vítězství katolické církve v Čechách pro všecku budoucnost upevní.

Mezitím k žádosti kapitoly pražské ustanoven od císaře nový arcibiskup, i zvolen *Vojtěch Arnošt z Harrachů*, jenž 24 roků stár, svá studia v Římě dokonal, a na kněžství vysvěcen, tam posud meškal.**)

Téhož roku 1623 přijel císař do Prahy, kam ho

*) Zde to též bylo, kde Jan biskup Würzburský ono dilemma pronesl, které posléz u císaře rozhodlo. Caraffa takto vypravuje: „Princeps et episcopus Herbipolensis, cum in utramque partem disceptasset, et undique pericula vidisset: constantiam in decretis caesareis dubiae fidei praetulit, qui etiam sententiam cedro dignam dixit: „Si, inquit hinc et inde sint pericula, videaturque hinc Deus et ibi homines offendi, satius arbitror fore, incidere in manus hominis, quam Dei viventis, a quibus neque nos neque alius posset Suam Majestatem liberare.“ Quae verba tandem (tantum) ponderis habuerunt, ut caesar statim constantissima sententia in facto decreto perseverare decreverit.“ — *Caraffa*, pag. 159, 160.

**) Brzy po svém příchodu do Prahy navštívil klementinské konvikty, ont sám byl v konviktu „germanicum“ vychován.

věrní vlastenci byli prosebně vyzvali. Na cestě — přes Bavory — jej vyprovázel nuntius Caraffa, který napotom, jak na vlastní oči byl viděl, stav země české vylíčil.*) Byl to stav smutný co do strany hmotné i duševné. Již v Horšově Týně uvítal nuntia arciděkan se žalobou, jak v okresu jest katolické duchovenstvo utlačeno, v Plzni květla sv. víra, v Rokycanech žil katolický farář v nevážnosti, a odtud počínaje již neviděl žádného kostela, alebrž samé spáleniště a samou bídu. V Praze byli katoličtí kněží posud tak ustrašeni, že se neodvážili farského úřadu zastávati, až jich přítomnost císaře a rozkaz nuntiův k tomu přiměl.**)

Císař pamětliv jsa toho, co zvěčnělý Lohelius mu byl napsal, pořídil v Praze s novým arcibiskupem mnohé záležitosti, které společného jednání duchovní a světské vrchnosti žádaly, k. př. pojištění důchodů kostelům a kněžím, zařízení theologických seminářů u Dominikanů, Minoritů a Augustianů, přenechání Karlovy university jesuitům, kamž jich sám arcibiskup uvedl, nejvíce pak dorážel na vybytí predikantů, i nařídil svému náměstku kn. Liechtensteinovi, aby pomocíbrachii saecularis k tomu dílu se veskrz propůjčil.***)

Bůh požehnal takovým pilným snahám, — „voluit autem Deus favere ecclesiae suae“ dí Caraffa; — politické smutné osudy se najednou změnily. Až dotud vládl v zemi zmatek a bázeň, nepřítel každou chvíli hrozil

*) str. 181. seqq.

**) „Tunc primum animum sumserunt sacerdotes, munus aliquod parochiarum suscipiendi praesente caesare, ad quarum administrationem multos inertes cogere debui.“ Str. 183.

***) Přípisy Ferdinanda k Liechtensteinovi ze dne 18. května, 11. červ.; 19. července; 4. září 1624; a přemnohé přípisy Liechtensteina k hejtmanům a pánům českým; — v archivu místodržitelském i arcibiskupském.

vtrhnouti do Čech; od východu Turci a Betlen Gabor, Friedrichem vyzváni, vnikli až na Moravu, od Znojma až k Olomouci ohněm pleníce a zástupy křesťanů do otroctví honíce, tak že Praha sama před Turkem trnula; — od západu dorážel Christian Halberstadský, muž, který se chlubíval, že tu katolickou víru *musí* do kořen vyvrátiti; — a na jednou Turci, nenadále jakousi hrůzou poděšení dali se poraziti u Černé Hory na Moravě, (17. list. 1623) a u Nových Zámků v Uhrách jsou dočista potřeni, kdežto Halberstadský 6. srpna u Stadtlohnu úplné porážky doznal, ani ne tak zbraní Tilly-ho, alebrž že najednou vítr se obrátil, a všecken kouř a prach jeho vojsku do očí zaháněl. Tak se Ferdinand opět stal nenadálým vítězem, jak mu Lohelius byl slíbil, řka: „pak jmeno V. V. bude slavno v čase a nezapomenuto na věky.“*)

Když Bůh přivedl takový šťastný obrat, úmysl veřejné reformace začal se v skutek uváděti. Hlavou její byl *arcibiskup pražský* (od r. 1626 kardinalem), jemuž jakožto „loci ordinario“ císař první místo pořád přiznává; za hlavního rádce měl arcibiskupa Olomouckého, kardinála Dittrichsteina, pak svou kapitolu a jiné duchovní rádce, mezi nimiž P. Valerian Magnus z řádu kapucínův velké důvěry požíval. Každý týden se u přítomnosti arcibiskupa odbývala porada v záležitostech reformace. K provádění jejímu zvoleni zvláštní „comissarii,“ laikové ve jmenu císařově a duchovní v auktoritě arcibiskupa. Mezi laiky nacházel se hr. Kolovrat, Jiří z Nemyšle, Wolfstirn; — z duchovních se jmenují P. Hieronym Lapius minorita, komisař v kraji litoměřickém a slanském; P. Michaël Mansilla, minorita v kraji boleslavském a chrudimském a hradeckém; Dr. Václav Taeubner v krajích severních, jak jeho zprávy z Friedlandu, Jablonné a z Mimoně

*) V prvním z přípisů svrchu uvedených.

svědčí; Dr. Jiří Landherr dominikán, v okolí žateckém a od něho za spolukomisara pozvaný Ondřej Eberspach, prelát Teplský;*) Drachovský, kanovník ze St. Boleslavi, komisař v Horách Kutných; posléze kanovníci pražští, kteří snad více na mimořádné zvláštní visitace posýláni bývali.

Když biskupský komisař na panství neb do města královského přišel, buď sám navštívil tamní vrchnost neb ji k sobě pozval, a patenty královské, dle kterých měl katolický farář uveden a predikant odstraněn býti, vrchnosti sdělil. Když se svolilo, — a to se obyčejně stalo — konal sám duchovní komisař v příhodný čas služby Boží, a katolického faráře, měl-li jej při ruce, uvedl v držení fary a chrámu, neb osadu k jiné blízké faře přikázal. Nechtěl-li pán neb purkmistr svoliti k vybytí predikanta, odkázalo se na příkaz císaře pána s pohrůžkou vojenské posádky, na tak dlouho, dokudby faráře nepřijali. Pro nedostatek kněží přisluhoval jeden při 2, 3 i více kostelích, a z Říma dáno dovolení, že i řeholníci smějí farského úřadu zastávati, též z ciziny několik kněží povoláno, ač od toho brzy puštěno. Přikázáno dále, aby osadníci své bludařské knihy komisarům odevzdali, kteří, pakli je v pravdě za bludařské shledali, knihy odňali. Kdo si tuze zpurně proti komisi počínal neb jiné v tom směru sváděl, byl několikadenním vězením opatřen.**)

Až do r. 1627 se dle této methody probrala větší část království českého, císaře docházely utěšené zprávy,

---

*) Kanonie Teplská veliké zásluhy tím získala, že v jejím okoli se žádné kacířství neusadilo, nýbrž kteříkoli domácí neb cizí byli časem zbloudili, brzy opět jsou napraveni, i v dalším okolí svatá víra šířena. Více dopisů se o tom nachází v arch. domácím i místodrž.

**) Nejzpurnější bývaly ženy, jak na to komisaři ve mnohých dopisech žalují.

že královská města téměř všecka k víře katolické se přihlásila, a též na panstvích že reformace spokojivé pokroky činí. Než tu se ozývaly spolu hlasy odporné jak se strany protestantské tak i katolické, a naší povinností zajisté bude, takové žaloby uvážiti. Protestanté naříkali na násilí, katolíci na neupřímnost návratů k víře katolické.

Ve jmenu protestantů zanesli kurfirstové Saský a Mohučský žalobu k císaři,*) nikoli proti reformaci samé, alebrž proti spůsobu, kterým se reformace provádí; soldateska prý pořáde tropí své násilí, zejmena regiment Breunerův prý nesmírné „insolencie“ páše; a těm protestantům, kteříby k vůli náboženství rádi se vystěhovali ze země, že se „jus emigrandi“ nepovoluje.

Že pověstný *regiment Breunerův* insolencie tropil, pravda jest: avšak vězme, že tenkráte naříkali katolíci na soldatesku tak jako protestanté, s tím opět rozdílem, že žalovali u vrchnosti, které to patřilo, protestanté však naříkali po cizině. Nad to pak vizme, jací lidé to byli, onen pluk Breunerův? Z Litoměřic dává císařský rychtář zprávu, „že praporec lidu zde ležící, pod správu p. Pragnera náležející, i officírové jeho, všecken náboženství luteránského jest;“**) z Velvar píše farář k purkrabímu Jiřímu z Nemyšle: „militet pro suo lubitu omnia disponunt; catholici tenentur alere milites; laitenant et alii officiales pecuniis corrupti tuentur noncatholicos; probro habentur catholici;“***) — již arcib. Lohelius bědoval, že ta z většího dílu protestantská posádka v Praze dobrotu

*) Zpráva dvorní kanceláře ze 17. dub. 1626, archiv c. kr. ministeria osvěty.
**) archiv místodrž. 1625. 29. pros.
***) archiv místodr. 1626. 1. dub.

nedělá;*) a prosby, aby vojenská posádka byla z měst vzata, pochází obyčejně od katolíků.**)

Jus emigrandi nebylo protestantům povoleno; ale to mělo své příčiny. Mimo to, žeby peníze z Čech byli vyvezli, se vědělo, že mnozí vystěhovalci přímo jdou k nepříteli, sesilujíce vojska jeho, neb u cizých dvorů křivě žalují a hanlivé spisy s heretickými knihami do Čech zasýlají.***)

Co soldatesky se týče, přikázal císař Breunerovi ihned přísný dohled na podřízené vojsko; jus emigrandi pozůstavil dalšímu uvážení.

Vážnější však byly stížnosti mužů katolických, k tomu hlavně směřující, že dosavadní komise nesmírných obtíží s sebou přinášejí, u lidu jsou tuze neoblíbené a konečně návraty k církvi katolické že nebývají upřímné. Mnohé město se hlásilo k víře katolické, leč jedině proto, aby zbaveno bylo vojenské posádky, podtají podrželo svého

---

*) archiv arcib. — po bělohorské bit. bez datum.

**) Žádosti z Litoměřic, Mostu, Knína, Trutnova, z královských měst vůbec, leží v archivu místodrž.

***) Zpráva komisara Volfstirna ze 3. dub. 1626, archiv. místodr. — Přípis císaře Ferd. ku kard. Harrachovi, 29. dub. 1626 v archiv. c. kr. minist. osvěty a ku kn. Lichtenst. v archivu místodrž. — *Pelzl* uvádí přes 60 předních i nejpřednějších úřadů ve vojště Švédů, Dánů, Sasů, kteří osazeni byli *Čechy*. Když Sasové 1631 a Švédové vícekráte svoje strašné vpády do Čech učinili, za vůdce jim sloužili — Češi! Tak byl starý Thurn u švédského štábu, druzí Thurnové obristé a v jiných důstojnostech; z Hodic u Švédů obrist kavallerie, Kinský Oldřich obrist kavallerie, z Vchnic u Švédů general kavallerie, Slavata Albr. general kavall. u Dánů, Bubna generalmajor u Mansfelda, Bubna Mik. u Švédů ritmistr kompagnie samých Čechů; Pětipeský obristlieutenant u Švédů; Kaplíř ritmistr u Švédů; Soběhrd obrist u Švédů a t. d. (Srovnej Osvěta 1872 str. 812 seqq.)

predikanta, který nově uvedenému katolickému faráři převeliké obtíže kladl.*)

Když v Jáchymově katolický komisar Dr. Landherr šel do kostela sloužit mši sv., házeli po něm od nepřátel navedení chlapci kamením; když napotom u oltáře stál, sypali naň prach z otvoru klenutí;**) v Litoměřicích skládal v kostele Adam Smilovský katolické vyznání víry, mezitím predikant Fabian Rippanus před kostelem dupal, křičel, že Smilovského musí zabít, jen kdyby někdo pomohl:***) z Kolína si stěžuje farář, že protestanté jsouce nespokojeni s protestantským hřbitovem na katolickém hřbitově libovolně si počínají, vojáky proti katolíkům štvou; snažně konečně prosí, aby jinam přesazen byl, že beztoho od minulého Jiří nemá o důchodech nic vyjednáno.†) V Chomutově ustrojili jakési processí na potupu průvodu Božího Těla; nosili řípu ve škaredé nádobě, místo květin sypali hnůj a věci smradlavé, všelijakou hanbu k tomu zpívajíce.††)

Jedna z nejtěžších byla komise v Morašicích; podáváme částku obšírného výpisu, jejž komisar P. Mansilla až k samému císaři zadal.†††) „Navštívil jsem Morašickou faru, abych osadníkům duchovní pomocí přispěl na statcích

*) Žaloby z l. 1624, 1625, 1626, v archivech arcib. i místodrž.; k. př. z Friedlandu, z statků p. Hrzana v Žatecku, z Berouna, Zbirova, Příbrami, Ratiboře, Hradiště, z kraje rakovnického a podbrdského a j. m.

**) Jeho vlastní zpráva k arcib. Harrachovi 4. září 1624 u Peschka.

***) Archiv místodr. 1624 1. září.

†) Archiv arcib. 28 srp. 1624.

††) Žaloba P. Girarda S. J. a faráře Michala Toth a, archiv místodr. 19. kv. 1625.

†††) Michael Mansilla a Drepano, regens collegii s. Jacobi Minorum Conventualium ad visitationem commissarius, ad augustissimum Imperatorem. Archiv místodrž. 26. list. 1624.

slovútného p. Karla z Žerotína. Nezastanuv heretického predikanta, který se tam zdržoval, přitiskl jsem pečetě ku kostelu, aby se neměl otevříti než pravému pastýři, o nějž jsem již se byl postaral. Za nedlouho přiběhne p. hr. Žerotín, zlomí a poruší pečetě, a potupiv úřad komisarův onoho heretického predikanta se slávou opět do kostela uvedl. Ten tam káže, manžele — ačkoli mnozí na cizí osady patří a překážkami vázáni jsou, bez trestu oddává; duchovenstvo se horší, lid věřící se uráží, okolní farářové se trápí, vlk mezi ovcemi Kristovými zuří. Pan hr. Žerotín se tomu směje; ano směje! on se zbujníka zastává, i nedbaje na důstojnost děkanovu zlobivým listem mu dopisuje. Přikládám V. Veličenstvu po exempláru list p. děkana*) i p. hraběte.“

Takové dopisy a jiné snad ještě žalostnější ústní zprávy upřímných katolíků zarmoutily císaře, jenž v dopisech dne 29. dubna 1626 ku knížeti z Liechtensteinů a kard. Harrachovi daných proto naříká, i žádá spolu kar-

*) V listu děkanové k arciděkanu hradeckému stojí mez jiným: — „Když onen morašický predikant mnoho párů z mých osadníků oddal, a já si listovně p. Žerotínovi stěžoval, odpověděl mi týž pán, že vše schvaluje, co onen učinil; ano se mnou se vadí a hrozí mi ještě hůř; proč prý tomu predikantovi desátky zapovídám, a seč mohu, v cestu se mu vkládám? Predikanté mají své zastání, nás pak, když pro Boha a církev sv. trpěti musíme, se nezastane nikdo. Slovem, půjde-li to tak dále v takové potupě, a predikanté pořád lid sváděti budou, my všickni nižepsaní se musíme far vzdáti.“ M. Daniel Adalb. Hájek decanus Litomyšlensis unacum omnibus parochis jurisdictioni suae subiacentibus. — Archiv místodrž. 14. říjn. 1624. — Jakým spůsobem byli uvítáni jiní komisaři Joan. L. B. de Magnis a Joa. Ern. Platais od p. Žerotína, když v Náměstí chtěli zavesti reformaci, vypravují sami v obšírné zprávě ku kard. Ditrichsteinovi, z 25. ledna 1625, kterouž d'Elvert vytiskl.

dinála o novou radu, jakby klidnějším a platnějším způsobem dotčená reformace prováděti se měla?

Horlivý kardinál neváhal tu věc v poradu vzíti, a návrh jeho nový zněl v ten smysl, že království české se má rozděliti na patero biskupství a zlepšiti příjmy far, k tomu cíli se má přiraziti 10 kr. na každý soudek soli, který se do země přiveze; nekatolíkům se nemá žádný nový statek v desky vkládati; dále radil, aby dítky byly v katolické víře vychovány, knihy heretické spáleny; a konečně aby farářové snoubenců neoddávali, dokud tito nevykonali sv. zpověď. — Arcibiskupův návrh podal císař své dvorní, k tomu zřízené radě, která uváživši návrh, v některých částech se neshodovala; soudilat ku př.: že s rozmnožením diecésí se může počkati, přirážky na sůl že budou lidu obtížné, a ku konci doložila, žeby v reformaci se mělo přihlížeti k dostatečnému poučení lidu, k tomu pak cíli aby se přibrali kněží světští a řeholní, kteří z posavádní zkušenosti znají jasně vykládati víru a se potýkati s jinověrci.*)

Porozuměv císař, že došlé dva návrhy nesrovnávají se, znepokojil se v svědomí svém, i utekl se v tísni té ku svému zpovědníku, jímž byl tenkrát P. Lamormaini S. J., tázaje se, zdali jemu co světskému mocnáři vůbec tato starost o duchovní reformaci patří? a coby Lamormaini a spolubratří jeho o české reformaci myslili?

P. Lamormaini znaje poměry české, jelikož v Praze byl vychován a veždy s Čechy rád jednával, vypracoval důkladné pojednání, ono pověstné „*memoriale de reformando regno Bohemiae*," kteréž mu odpůrcové zapomenouti ne-

*) Podepsáni jsou: kard. Dittrichstein, hr. Slavata, p. Stralendorff, Werdenbergk a Nostic. Archiv minist. osvěty, 5. list. 1626.

mohou a nezapomenou, tupíce co nikdy nečtli a neviděli.*) — Celý spis čítá 58 stran; některé myšlénky z něho tuto podáváme.

Císař povinen jest o reformaci pečovati, an jakožto křesťanský král všecku moc od Boha obdržel a sloužiti Bohu jest zavázán: nyní pak pravá víra nejblíže služby Boží se týká, křivá víra od ní odvádí; tudíž křesťanský král o pravou víru se má starati. Jiný však úkol připadá biskupům a pastýřům, a jiný králům, duchovní mají zbloudilé všecky do ovčince voditi a tam jich pěstovati, ostatní, k. př. krotiti kacíře, přísluší králi a vrchnostem. Proto při reformaci buďtež dvoje komise, jedna světská ve jmenu králově, druhá biskupská ve jmenu biskupově; světská může býti přísnější, duchovní buď veždy mírná; světská může pohroziti, duchovní má vyučovati a s Bohem smířiti. — Mezi prostředky k zachování pravé víry v Čechách klade Lamormaini na první místo *školy* pro chlapce a děvčata, velký seminář na 200 kleriků, zlepšení far,**) bludařské knihy odnímati dovoluje, ale s opatrností; snoubencům, jenž posavad katolickou víru nepoznali, se kopulace odepříti nesmí, ale slavný pohřeb se musí odepříti každému, kdo v zatvrzelosti umře. — Ku přirážce na soli neradí; neb věc k živobytí tak potřebná se na dále přidražiti nesmí, a právem by se řeklo s jakousi závistí a potupou, že císař podniká reformaci, zakládá seminář a biskupství, ale ne ze svého. „Ještoˮ praví, „komora V. V. beztoho 45 kr. ze soudku soli béře, vykažte z nich 10 kr. na reformaci.ˮ — Dále rozebírá otázky: an Imperator

*) Lamormainův rukopis se chová v archivu c. kr. ministeria osvěty.

**) „Necesse est meliorari parochias; miserrima enim parochiarum conditio multos deterret; — et bene notandum, multo magis necessarium esse hoc medium, quam sit episcopatuum novorum erectio.ˮ cap. 3. nro 3.

in foro conscientiae teneatur bona, quae olim fuerunt ecclesiastica, restituere aut aliter compensare? Quanti sumptus requirantur ad reformationem, erectionem seminarii aut episcopatus? sitne miles aliquis attribuendus commissariis? utrum in Regno tolerandi, qui fidem catholicam amplecti noluerint?

Lamormainův memorial císaři ještě nestačil, nýbrž všecky tři návrhy podal nové k tomu zřízené radě, aby je porovnala a zprávu o nich podala. Mužové v té radě postavení duchovní a světští pro svou katolickou upřímnost známí snášeli a rovnali náhledy své, a posléz skoro veskrz přisvědčili P. Lamormainovi*). Císař pak schválil podaný jemu návrh, a ten se stal *základem nové reformace* v Čechách, od níž více neustoupeno, až veškeré obyvatelstvo české do lůna svaté samospasitelné církve se navrátilo. Začátek učiněn jak v Praze tak na venkově a zpráva komisarů hned ze 14. července 1627 nás o tom poučuje, jak se jim vedlo. V Praze na Starém městě neměli žádných překážek; na Malé Straně bylo asi 7—8 sousedům pohroženo vystěhováním, druzí, kteří ještě nekatolíci byli,

*) Podpis zní: In arcano consilio 14. Jan. 1627. Praesent, Sereniss. Rege Hungariae (— tenkrát Ferdinand III.). Card. et Seren. D. Dittrichstein, Sr. de Erkenbrogk, Com. de Meggau, Com. de Trauttmanszdorff, Rev. Abb. de Crembsmünster, D. Breuner, D. de Werdenbergk, D. de Nostiz. V archivu minist. osvěty. — Po kraji listin připsáno při jednotlivých odstavcích císařovou rukou. „Fiat," neb „Fiant Commissarien Herr Cardinal Erzbischoff, H. Graff v. Martinecz, H. Friedrich v. Talmberg, H. Christoff Wratislaw," — neb, „fiet wie die theologi rathen, wan das Verzeichniss einkombt, nach Rom schreiben." Lamormaini totiž byl radil, aby se učinily seznamy statků, o které duchovní ústavy od časů husitských oloupeny byly, a jiné seznamy toho, co se opět pro takové ústavy zařídilo; pak aby se s papežským dovolením nějaké vyrovnání stalo.

chýlili se k víře katolické; na Novém městě jsou jiné poměry, i radno tedy, počkati s reformací. — Na venkově překáží protestantská šlechta; neb v městech i po vesnicích všecko se spravuje příkladem vrchnosti; třeba tudíž na reformaci šlechty s bedlivostí pomýšleti.*) — Avšak protestantská šlechta držela ještě „statečná panství“ v Čechách, i opět nezdálo se mnohým příhodno, ji nyní podrážditi, kde válečné poměry k zlému se klonily. Vojsko totiž hynulo na severu, kde generalové Tilly a Waldstein zle se srovnávali, doma hrozili pobouření sedláci, a Slavata s tímtéž Waldsteinem také porovnati se nemohli. V tomto nebezpečenství podala cís. rada veskrz z laiků sestávající**) své zdání o reformaci šlechty v ten smysl, aby bez strachu se kráčelo ku předu: „Veličenstvo,“ praví, „Vy jste zkusil vždycky, když opomenuv ohledů politických jedinou slávu Boží a zvelebení našeho samospasného náboženství v reformaci zemí a lidí Vám svěřených jste hledal; že božská Všemohoucnost své milé požehnání Vám udělila, ještо v reformaci nehledíte leč blaha a spaseuí svých poddaných.“ Již ve 14. dnech vyšel Ferdinandův patent o reformaci šlechty.

Spůsob, jímž se nyní reformace konala, byl dle Lamormaina hlavně ten: Komisarové byli dva, laik zvolen od císaře, duchovní zvolen od arcibiskupa, avšak oba ve jmenu císařově. Když přišli na panství neb osadu, vyložil laik — muž pro svou povahu vůbec vážený — vůli císařovu, aby se osadníci na katolickou víru dali, a kollega jeho duchovní konal řeč o důležitosti takového díla dokládaje: „Jelikož pak jest dokonalého u věci té poučení třeba,

*) Card. ab. Harrach, J. B. C. Martinic, Talmberg.
**) Pr. Lobkoviz, Com. de Trauttmannsdorff, D. v. Nostiz, Com. Slavata, Com. Khevonhiller. — 17. července, 1627. archiv minist. osvěty.

přijdou k Vám kněží, kteří celou katolickou víru Vám vyloží, a s nimiž hovořiti můžete. My za nějaký čas k Vám opět přijdeme, a pak o chování Vaší osady Jeho cís. Milosti zprávu podáme.“ Tito císařští komisaři mohli s sebou míti vojsko, ale jen tenkráte a tolik vojska, coby pro nahodilé pobouření mohlo potřebno býti; při odchodu komisarů musilo odejíti též vojsko, jelikož práce missionářů — „instructores“ je zvali — měly v úplném poklidu konány býti. Missionáři pak přišli a zůstali 10, 14, i také 20 dní, kázali, chodili k nemocným, rozprávěli s každým, kdo si toho žádal a t. d. Purkmistr se musil starati, aby aspoň mužové na kázaní chodili: zato si dávali missionářové na purkmistrovi a podobných znamenitých mužích mnoho záležeti, neb jestliže tito ku sv. zpovědi se odhodlali, ostatní obyčejně jich následovali. V dobrotě pak missionáři zase odešli, zanechavše buď hned katolického faráře aneb jinak se o budoucnost postaravše. Na duchovní dělníky neslušela než mírnost; kde bylo přísnosti třeba, ta všecka připadla komisarům císařským, kteří totiž po čase opět přišli, povolali zatvrzelých, kteří poslechnouti nechtěli, jim pohrozili vystěhováním neb k nim vložili vojáky, ažby se napravili. — K těmto výpravám duchovním bylo mimo jiné řeholní i světské kněží mnoho jesuitů povoláno, tak že z jediné kolleje klementinské 16 missionářů se k důležitému dílu tomu přibralo.

Hlavním prostředkem bylo vyučování, přijímání Svátostí a úcta svatých Patronů českých; brzy u mnohých taková příchylnost k náboženství katolickému docílena, že nižádnou mocí se vícekrát od něho odloučiti nedali. Již r. 1631, když se vystěhovalci čeští na čas vrátili do země pod ochranou Sasů, měl pokus jejich o obnovení řádů protestantských v zemi jen chudý a pomíjející výsledek. Když r. 1634, 1638 a 1641 Švédové do Čech vtrhli, a s krátkými přestávkami v Čechách meškali, ne-

nalezli čeští protestanti, kteří opět přišli s nimi do země, skoro docela žádné příchylnosti; ano zrovna tento vpád nepřátelský vštípil se v paměť pozdějších pokolení nejen pro strašlivé zpousty, které působil v zemi, než i pro nectné chování vojenské zběře švédské, kteráž tupila veškery posvátné předměty náboženství katolického. Při obležení Prahy od Švédů v posledním roce 30leté války jevilo se na straně obhajců hlavního města českého vedle odhodlanosti směřující ku chránění statků časných proti loupežnému nepříteli již také hrdinské nadšení pro svatou víru.*)

(Pokračování.)

Císař František I.

Dějiny církve katolické v Rakousku od r. 1792—1835.

Sepsal Dr. *František Kryštůfek*, prof. církv. dějepisu v Hradci Králové.

(Pokračování.)

6. Spory mezi apoštolskou Stolicí a vládou císaře Františka I. v letech 1800—1806.

Poměry mezi Římem a Vídní byly po nastoupení Pia VII. velmi napnuté a vedly ku sporům dosti povážlivým. Toliko statečnost, moudrost a obezřetnost kardinála Consalvi-ho zamezily, že tenkráte nedošlo ku přerušení diplomatického spojení mezi Římem a Vídní, a snad i k větší roztržce, která by až do rozkolu zabíhala. Tyto spory dokazují, kterak vláda ouplně duchem josefinským v zákonodárství vedena byla a rozkolu alespoň co hrozby naproti apoštolské Stolici užívati se neostýchala. Obhájcem práv církevních byl kardinál Consalvi, který jakožto státní

*) Tyto poslední věty vzali jsme ze Slovn. Nauč. II., 422.

sekretář papeže Pia VII. zevnitřní církevní záležitosti řídil, a to od r. 1800—1806. Ve svých memoirech Consalvi asi takto píše:

Obracím se nyní k oněm záležitostem, které papeži největši bolest způsobovaly. Josefinské zákony, proti kterým Pius VI. nadarmo bojoval, poněvadž ustanovením a kázní církve i právům apoštolské stolice se protivily, od císaře Františka, jakkoli za to papež důrazně žádal, nejsou odvolány neb změněny, nýbrž za rozličných ministerstev každý den spíše rozšiřovány. Ministři uměli císaře zdržovati, aby se papeži nepoddával, nutili ho, aby meze těchto zákonů ještě překračoval, a tak zneužívali úcty, kterou císař od své mladosti choval pro všechno, co jeho strýc Josef II. podnikl a provedl. Sv. Otec však horlivě konal povinnost svého apoštolského úřadu, aby úplné zrušení Josefinských zákonů docílil.

Jeden z prvních předmětů sporných týkal se oboru působnosti papežského *Nuncia*. Jakkoli mu josefinské zákony veškeru právomocnost odňaly a z vyslance papežova jednoduchého vyslance krále římského učinily: ponechaly mu přec ještě některá práva a to buď z nepředloženosti, neb ze šetrné spravedlnosti. Ale za Františka II. snažili se ministři i ta skrovná práva Nunciovi odníti, která mu Josef II. a Leopold II. ponechali. Nejnápadnější novota spočívala v tom, že chtěli, aby Nuncius nebyl oprávněn vyšetřovati způsobilost biskupů císařem jmenovaných. Po vůli rakouské vlády měli vyšetřování to vésti biskupové a proto vláda zakázala Nunciovi co nejpřísněji, aby se do této záležitosti více nemíchal.

Když pak Jeho Svatost co nejurčitěji se vyjádřil, že tato vyšetřování nikdy nesvěří jinému, leč Nunciovi: odvětil dvůr, že se v císařském státu na instituci kanonickou žádný zřetel bráti nebude. Sv. Otec však ani teď

nejevil na sobě málomyslné bázně, ale dal rakouské vlád vyložiti důvody svého jednání.

Poukázáno k tomu, že, má-li papež biskupům kanonickou instituci uděliti, musí znáti jejich osobní vlastnosti a se přesvědčiti, jsou-li ozdobeni vlastnostmi, jež biskupský řád vymáhá. Tyto záležitosti svěřuje papež Nunciovi, jelikož k němu co svému vyslanci chová důvěru větší než k jinému. Vypočítali jsme všecka vyšetřování, která od papežských Nunciův bez ohledu na josefinské zákony za vlády císařů Josefa II. a Leopolda II. předsevzata byla. Tyto příklady podaly důkaz, že vyšetřování o způsobilosti jest pouze úkonem důvěry, nikoli však právomocnosti.

Konečně stálost apoštolské Stolice toho dovedla, že císařský dvůr od svého nároku upustil, a Nuncius i dále k vyšetřování způsobilosti jmenovaných biskupů oprávněným zůstal.

Brzy však i v jiných věcech činila vláda rakouská Nunciovi výčitky, že prý se dopouští přechmatů, ač nic jiného nepodnikal, než co posud každý Nuncius od zavedení josefinských zákonů, i za panování předešlých dvou císařů i za Františka samého až do toho dne vykonával. Ještoto nyní Nuncius od svého práva upustiti nechtěl, dospěly věci tak daleko, že rakouská vláda s důrazem žádala, aby papež Nuncia z Vídně odvolal.

Šťastné ukončení této nemilé žádosti bylo co děkovati jenom osobní známosti Consalviho s rakouským prvním ministrem, hrabětem Cobenzlem, s kterým se v Paříži byl seznámil a jemuž nyní Consalvi napsal důvěrný list. Důvody, jím pronešené, jakož i obapolné svazky přátelství to způsobily, že se dalšímu zlu v této záležitosti předešlo a Nuncius na svém místě setrval.

Jiná obtíž pro Nuncia naskytla se v příčině rozvedení manželství hraběnky *Kinské*, o které ministerstvo

i dvůr velmi se zasazovaly. Jednalo se o dispens ohledně manželství uzavřeného ale nedokonaného (matrimonium ratum non consummatum.) V této záležitosti mohl jedině papež rozhodnouti. Za Pia VI. svěřil apoštolský Nuncius Vídeňskému arcibiskupu kardinálovi Migazzi-mu vedení veškerého vyjednávání, a zaslání akt do Říma. Jelikož ale následkem vysokého stáří arcibiskupova se věc ta protahovala, odevzdána jest jmenem Stolice apoštolské arcibiskupu Pražskému Vilému Florentinu knížeti Salm-Salmovi (1793—1810.) Delegace stala se výnosem nuntiatury, a dvůr proti tomu nečinil žádné námitky. Po uplynutí několika let připomenula státní kancelář, že jest na čase, aby se dotčená záležitost ku konci přivedla. Arcibiskupovi Pražskému mělo se sice projednání věci ponechati, an se k němu ouplně způsobilým zdál, avšak ve Vídni žádali, aby papežským brevem arcibiskup k tomuto jednání teprv nyní byl splnomocněn (tak že plnomocenství už před tím skrze Nuncia propůjčené se tudy za neplatné prohlásiti mělo).

Kdyby sv. Otec s návrhem tím byl souhlasil, byl by sám potvrdil, že Nunciovi v církevních záležitostech žádné právo nepřináleží. Aby se však horším věcem zabránilo, byli v Římě hotovi, zaměniti osoby, a místo arcibiskupa Pražského jiného arcibiskupa neb biskupa jmenovati; papež bylby brevem delegaci udělil, a přitom by přece autorita papežského vyslance žádného zkrácení byla neutrpěla. Leč návrh tento nedošel ve Vídni souhlasu.

I předložen jest z Říma návrh nový, který sám rakouský vyslanec při papežském dvoře pokládal za výtečný a za takový, jenžby se přijmouti mohl. Když pak kardinál Migazzi r. 1803 zemřel, byl Pius VII. ochoten nového arcibiskupa Zikmunda Hohenwartha v záležitosti hraběnky Kinské delegovati. Tím způsobem mohly obě strany býti uspokojeny. Avšak císařský dvůr neschválil jednání svého

vyslance v Římě a nepřistoupil k návrhům od papeže učiněným, ale stál na tom, že delegace v rukou Pražského arcibiskupa zůstati musí a žádal konečně, aby jednání Nunciovo brevem papežským bylo za neplatné prohlášeno. Celá záležitost brala na sebe ráz tak velice povážlivý, že se z toho bylo obávati následků nad míru smutných.

Nicméně přece se podařilo Stolici apoštolské odstraniti nebezpečné úskalí a věci v dobrotě vyrovnati.

Dle obvyklého spůsobu deleguje římská Stolice in matrimonio rato non consummato biskupa jen k zavedení a provádění kanonického processu. Rozsudek však vynáší papež sám po dobrozdání kongregace kardinálů. Tak i delegace, kterou arcibiskup Pražský poprvé obdržel, vztahovala se pouze na zavedení processu. Brevem, které se mu později zaslalo, byl splnomocněn k tomu, co se obyčejně kongregaci kardinálů ponechává. Dovolilo se mu totiž, aby nejprvé proces zavedl, a pak svůj náhled, má-li se dispens uděliti, neb odepříti, pronesl; a tak se urychlilo celé jednání, které již 10 let trvalo. Tato cesta líbila se dvoru císařskému a tudy se tento nemilý spor dosti šťastně ukončil.

Arcibiskup Pražský Salm ale bohužel nejednal tak, jak povinnost jeho velela. Měloť se processem dokázati, zdali ono matrimonium skutečně jest „non consummatum" a pak měl arcibiskup předložiti apoštolské Stolici své mínění, radno-li dispens uděliti neb ji odepříti; ale soudcem měl papež sám zůstati. Salm však o své újmě dovedl rozepři ku konci a vynesl rozsudek, že manželství dotčené jest neplatné. Tento výrok ovšem neměl žádné platnosti a byl mimo to nejvýš nespravedlivý; byl neplatný, poněvadž arcibiskup k takovému jednání nebyl oprávněn; byl nespravedlivý, poněvadž neplatnost výrokem tím vyjádřená nezakládala se na právu církevním, nýbrž na zákonech josefinských. Hraběnka Kinská vdala se poznovu

a sice podala svou ruku generalu Merveldt-ovi. Papež však poslal arcibiskupovi Pražskému velmi přísné breve vyhlásiv jeho výrok a tudíž i druhé manželství hraběnky Kinské za neplatné; a psal ještě jednou v té věci Vídeňskému kabinetu*), avšak bez výsledku.

Frind**) ve svém dějepise biskupův a arcibiskupů Pražských líčí Salma jako vzor apoštolského biskupa a výslovně o něm praví: „Nadšení pro víru, věrná přichylnost k církvi, láska k věřícím a nade všechno podezření vznešená čistota byly a zůstaly základními rysy jeho charakteru.“***) Jelikož ale papežský státní sekretář Consalvi, kterému se Salmem bylo co jednati, a který ho též znal, o něm nepříznivé svědectví vydává, sluší onen výrok p. Frindův, pokud se církevního smýšlení týká, náležitě obmeziti. Tím ovšem nikterak nechceme jiné zásluhy a ctnosti arcibiskupa Salma stenčovati, nýbrž jen dle Consalvi-ho konstatovati jeho smýšlení, jakým nadchnut byl ohledně zákonodárství josefinského.

Změny několika biskupství, z nichž některá od vlády rakouské byla nově zřízena, jiná rozkouskována neb jiným rozdílným spůsobem zařízena, přiváděly apoštolskou Stolici zase do nových rozpaků. Po zákonu církevním toliko papež jest oprávněn hranice biskupství změniti; světské rámě nemá k tomu žádného práva. Kdykoli světské vlády ve svých diecésích nějaké změny v tom ohledu si přejí, přednesou přání svá papeži, který, nestává-li žádné překážky, milerád přání jejich vyplňuje. Vláda rakouská psala sice papeži v této záležitosti, ale v tak určitých výrazech, že to nebyla žádná prosba, nýbrž spíše vyjádření vlastní vůle

*) Consalvi l. c. 445—453.
**) Frind, Die Geschichte der Bischöfe und Erzbischöfe von Prag. Str. 270—278.
***) l. c. 271.

s připojením žádosti, aby papež dle rozkazu vlády rakouské dotyčné Breve vyhotovil. Takové jednání bylo pro apoštolskou Stolici urážlivé, neboť zasahovalo do právomocnosti církevní. Po zralé úvaze odepřel Consalvi přijetí listu a poslal jej zpět rakouskému vyslanci v Římě, na ten účel, aby patřičné změny v listu učiněny byly. Císařský dvůr odvolával se na dřívější listy, v nichž se týmž spůsobem mluvilo, a přece listy ony nebyly nikdy od předešlých státních sekretářů zpětěny. Bohužel byla to pravda, ať se tak dělo z nepozornosti aneb ze slabosti. Consalvimu však se zdálo, že onen list rakouské vlády přijmouti nelze; i ukázal při tom, že výrazy, jichž vláda rakouská v tomto posledním listu užívá, ještě více ráz násilnosti na sobě nesou, nežli dopisy dřívější. Po mnohém namahání i tato záležitost ukončena jest spůsobem, jímž moci a vážností apostolské stolice ničeho nezadáno.*)

Když se v Německu r. 1803 udála velká ona sekularizace jmění církevního, při kteréž vedle nevlasteneckého, a můžeme říci vzhledem na hlavu říše, císaře Františka, zrádného chování knížat německých též nešťastná politika ministerstva Thugutova a Cobenzlova velkou část viny nese, snažila se apoštolská Stolice po ztrátě statků časných statky věčné katolíků zachovati a ujistiti, a hleděla rozviklané poměry církevní v Německu uspořádati konkordátem, a zároveň i v dědičných zemích rakouských kanonickému právu platnost zjednati, ačkoli při vyjednávání stran konkordátu pro Německo (který k místu přivésti se nezdařilo), vyslovila se císařská vláda: „že ani nejmenší změnu církevních poměrů ve svých dědičných zemích nepřipustí.“

*) Consalvi. 453—456.

7. Pramen k vylíčení stavu církve za Františka I.

Mimo jiné prameny jsme u vylíčení poměrů církevních za této doby hlavně použili knihy, kterou vydal Dr. *Ignác Beidtel* pod názvem: „Untersuchungen über die kirchlichen Zustände in den kaiserlich-österreichischen Staaten.“ Wien 1849. Jmenujeme tohoto muže proto, aby jeho jmeno i mezi českým duchovenstvem v známost vešlo, jemu za jeho upřímnou vůli díky se vzdaly a památka jeho pro budoucnost se zachovala. Beidtel byl professorem církevního práva na universitě Olomoucké, načež stal se appellačním radou. V těchto hodnostech poznal poměry mnohých rakouských zemí a seznámil se dokonale se sbírkami zákonů a s vládními ideami posledních sto let. Ačkoli však v těchto ideách byl vychováván a v nich žil, zachoval — toť řídký úkaz v oné době — přesné církevní smýšlení, jasně poznávaje, kterak tehdáž potlačována byla církev a právo její zneuznáváno; a toto své přesvědčení Beidtel také bez obalu vyjadřoval; nejúplněji to učinil nadzmíněnou knihou, kdež v předmluvě dí: „Dávno bylo mým přáním, abych v církevním ohledu nějak prospěl; ale poměry před březnem r. 1848 nepřipouštěly vydání mnohých děl, které jsem o základech kanonického práva a nynějším statním zřízení napsal. Tyto překážky minuly a nyní jsem s to, vystoupiti se svým dílem. Ve mnohých částech jest již více než před 20 lety sepsáno, a jistě by bylo státu velký prospěch přineslo, kdyby tenkráte bylo vyjíti mohlo, neboť v posledních letech císaře Františka činily se rozličné plány k reformám církevním.*) Na tomto základě přistupujeme k dalšímu vypsání vnitřních poměrů a dějů církevních v říši rakouské.

*) l. c. str. IV.

8. Zásady „rakouského církevního práva.“

Přední zásadou tehdejšího „rakouského práva církevního“ (významné bylo pojmenování „*Oesterreichisches* Kirchenrecht“) byla věta: *Hlavě státu* náleží *vrchní správa všech* katolických i nekatolických *církví*, které v dotyčném území existují. Tato zásada applikována byvši na poměry církve katolické vyžadovala, aby se papežská a biskupská moc tak dalece obmezila, jak to státní správa za dobré uznávala. Proto připisovaly se v učebných knihách úředně pro školy schválených jakož i v patentech státní vládě následující práva:

1. Právo nejvyššího *dozoru* (Jus inspectionis). Pehem praví, že panovníkovi náleží právo: „tam cognoscendi quae ab illa (Ecclesia) agantur, atque vetandi pro auctoritate, ne omnino fiat quidquam, quod in rei „publicae detrimentum posset redundare.“

2. Právo nejvyšší *ochrany* církve (Jus advocatiae ecclesiasticae). Na základě tohoto práva starala se vláda o blaho a dobro církve po vlastním svém dobrozdání. Prostředky k tomu cíli vedoucí byly obzvláště tyto: Zřizování škol pro kněžstvo i lid, ustanovování přiměřeňých hranic diecésí a far, vynakládání duchovních statků k dobrým účelům; upravení řeholí ku prospěchu správy duchovní; zápověď školních disputací o náboženských thesích; nařízení o veřejné bohoslužbě, péče o církevní kázeň; vypuzování pověry; upotřebení duchovenstva k takovým účelům státním, které se s důstojností stavu duchovního snášejí.

3. Právo *zakazovati* provedení takových nařízení církevních, která by státu mohla býti nebezpečná (tak zvané „*Veto.*“) Tudíž smí vláda vzdáliti z úřadů duchovních ony osoby, ku kterým žádné důvěry nemá; smí zrušiti spojení tuzemských církví s cizozemskými, pokud by spojení to

státu nebezpečné se vidělo a ku podstatě ústavy církevní nenáleželo, vláda nesmí připustiti prohlášení žádné papežské bully nebo breve dříve, pokud tyto od úřadů světských nejsou schváleny; dopisování s Římem a jinými „cizími“ církvemi jen pod jistými, od vlády stanovenými podmínkami se může dovoliti. Vláda musí jistými zákony obmeziti nabývání statků se strany duchovenstva, ona smí zakazovati nepotřebné pobožnosti, jako poutě, když by se státu zdály býti škodlivými; onať i ordinaci presbyterů může biskupovi zakázati, nejsou-li všecky v tom ohledu vládou předepsané podmínky vyplněny.

4. Státu náleží právo, aby se proti osobám a věcem církvi patřícím choval tak, jak se chová proti osobám a věcem světským. Proto si osoboval stát právo zbaviti duchovenstvo všeliké realní, personalní a lokalní *immunity*; vykonávati nad církevním zbožím *„dominium eminens“* a zrušiti církevní pravomocnost v záležitostech *manželství*, desátku, patronátu a přísahy.

5. Vláda si připisovala s ohledem na *beneficia* patronatní právo při velkém počtu far a kanonikátů; právo praesentace čili nominace ku prestolům biskupským; taktéž právo užívati z uprázdněných beneficií oněch příjmů, kterých z uprázdněných biskupství Uherských po dávném obyčejí užívala.

Toto vše, co vláda sobě připisovala, jmenuje se *„jus circa sacra,“* vše ostatní náleží prý moci církevní a tvoří „jus *in* sacra.“ Že tato práva státu přisluší — dodávali kanonisté dvorní — musí prý každé „vytříbené církevní právo“ připustiti, a jenom nevědomostí a usurpací prý v předešlých stoletích cosi jiného se zavésti mohlo. Nyní však jest prý církevní právo pokroku novější doby přispůsobeno a prospívá církvi (?) i státu.

Celé tehdejší „rakouské církevní právo“ spočívalo na bludných, z protestantského církevního práva vypůjčených, a jen v terminologii poněkud jinak vyjádřených

zásadách. Neboť jako u protestantů jest zeměpán nejvyšším biskupem, rovněž chtěli rakouští dvorní kanonisté ku platnosti přivésti známou maximu: „Cujus est regio, illius et religio.“ Nejvyšší církevní správa měla v Rakousku vzhledem na katolíky mocí státní, nikoli pak Stolicí apoštolskou býti vykonávána. Zřejmými slovy to za vlády císaře Josefa II. vyslovil kníže Kaunic ve své notě k Nunciovi Garampi-mu. Tato nota stala se na základě císařského dekretu z 19. prosince 1781 normou jednání pro všechny úřady,*) a pokud tento dekret v zákonité platnosti setrval (a tak bylo ještě r. 1848), nemohla se ovšem církev katolická žádoucí svobodě těšiti.

(Pokračování.)

KRONIKA.

Jubilejní rok J. Em. kardinála-arcibiskupa Pražského.

Rodina každá s pocitem radosti, s pocitem díků srdečných slaví doby památné v životě Otce svého. Taková památná doba nastala dnem 15. srpna 1875 rodině četné, bezmála dvoumilionové, ano téměř šestimilionové. Arcibiskup Pražský 25 let drží prestol sv. Vojtěcha, zastávaje při tom i hodnost Metropolity a Primasa slavného království Českého. *Bedřich kníže ze Schwarzenbergu*, kardinál římské církve, hoden toho vplné míře, že rodina, o kterouž on neustále bdělou vedl péči, se slávoune obyčejnou konala den jubilejní. Kapitoly metropolitní, Vyšehradská a Boleslavská, preláti českého království, sbor profesorů fakulty theologické, duchovenstvo z Prahy a z venkova,

*) Srv. článek: Josef II. Čas. kat. duch. 1874 str. 188.

až i z Kladska, jednota katolická, jednota katolicko-politická, jednota Sv. Vítská, katolická beseda, Sv. Václavská záložna, Výbor Dědictví Sv. Prokopského, katol. spolek tiskový, družstvo „Čecha“ i Cyrillo-Methodějské knihtiskárny, i jiné sbory a spolky srdečná přání svá přednesly jubilantovi. Na oslavu toho dne zahájena „Akademie křesťanská“ v Praze.

Obzvláštní chvály hodni jsou slovútní sborové ozbrojených měšťanů Pražských. Kdežto zastupitelstvo města hlavního, města, kteréž ze mnohých příčin povinno cíti velepastýře svého, ještoť, dím e, zastupitelstvo toto snad z ohledu na několikero mladočeských poštěváčků ostýchalo se (a to nikoli poprvé; zpomeňme na Pštrosovu fundaci!) vyznati veřejným, slavným a okázalým spůsobem pravé smýšlení obyvatelstva, kteréž vesměs s pocitem lásky, úcty a vděčnosti pohlédá k arcibiskupu svému: sborové ozbrojení, tvoříce nejzdravější jádro občanstva Pražského, zmužile a bez bázně před anathemem „Nár. Listů“ a jiných plátků osvědčili spůsobem nad míru skvělým, kterak obyvatelstvo katolické vážiti sobě umí šlechetného biskupa a kterak vděčno jest za duchovní i tělesná dobrodiní, které biskup onen po celých 25 let městu Pražskému prokazoval. Sborům měšťanským v Praze budiž sláva!

Kéž se Pánu zalíbí, na mnohá a mnohá leta zachovati nám milého Otce a vrchního pastýře Bedřicha! At se dočká pokojnějších časův jak v církevním tak i politickém životě; kéž víra živá za jeho vlády duchovní vždy utěšeněji mezi námi zkvétá. Odměnu nehynoucí Pán věrnému Apoštolu svému zajisté tam ve vlasti lepší připraví.

Eminentissimus Cardinalis Fridericus vivat ad multos, multos annos!

Akademie křesťanská v Praze.

Před nedávnem ohlásili a odporučili jsme velectěnému duchovenstvu „stálou výstavu výrobků církevního umění v Záložně Sv. Václavské v Praze“ („Čas. D.“ 1874. str. 373), ku kteréž velká část kněží v Čechách i na Moravě již nyní pilné zření své má, u věcech liturgických o radu a pomoc se k ní uchylujíc. A již opět novou utěšenou zprávu podati můžeme o blahodárném ovoci, kteréž na stromě záložny vypučelo.

Na základě usnešení valné hromady Záložny sv. Václavské ze dne 4. dubna 1875 vypracoval výbor záloženský stanovy a umožnil brzké zahájení spolku, který 15. srpna do života vstoupil pod názvem: „*Akademie křesťanská v Praze.*“

Účelem jednoty jest (dle statutu §. 3.): „Pěstovati *vědy a umění* v duchu církve katolické, péči míti o reformu a zvelebování *hudby* kostelní, tolikéž o zachování *starožitností* církevních.“

Máme-li zodpověděti otázku: Bylo-li takové jednoty u nás v Čechách zapotřebí? dovolujeme si poukázati k hodnověrnému prameni zákonodárnému, v němž se potřeba takováto zcela zřejmě uznává a vyslovuje.

Synoda *provincialní* z r. 1860*) uznala za prospěšné, ano nařídila, aby v každé diecési se zřídil v městě katedralním spolek kněží i nekněží pro okrasu domu Božího („pia sodalitas pro decore domus Dei christiana liberalitate et ministerio artis ecclesiasticae promovendo.“) Spolu ustanoveno, aby v každém vikariátě od biskupa jmenován byl „konservátor,“ jenž by správcům duchovním při obnovování chrámů a opatřování kostelního náčiní radou svou byl nápomocen.

*) Tit. V. cap. 11. str. 200—201.

V souhlasu s tímto dekretem sněmu provincialního slíbila synoda *diecésní* v Praze r. 1863 konaná*), že co nejdříve (finita Synodo praesenti mox pia sodalitas instituatur) zřídí se jednota k okrase chrámů. Přitom schváleny jsou od synody stanovy, pro tuto jednotu určené, jakož také instrukce pro konservátory. Ve stanovách zejmena vytknuto, že se založí „Musaeum dioecesanum," v němž by staré i novější umělecké předměty v obor církevního umění sahající veřejně byly vystaveny.

Leč naskytly se překážky rozličného druhu, pro které až dosavad tato nařízení obojí synody v skutek uvésti se nepodařilo.

Akademie křesťanská však nejenom snaží se uskutečniti to, co synodou provincialní a diecésní slíbeno, nýbrž ona pojala v obor působnosti své mimo umění také vědu; mezi uměním pak vytknula sobě hlavně dvojí směr: zvelebovati hudbu kostelní, a starati se o zachování starožitností církevních.

Každý vlastenec uzná, že v tomto směru obojím (hudebním a starožitnickém) sice jakýsi počátek učiněn, ale ku všeobecnému provedení chvalitebného cíle ještě mnoho scházelo. A zase pokud se vědy týká, máme sice Dědictví Sv. Prokopské, avšak tímto ústavem ani literatura theologická není úplně vyčerpána; co pak se širších kruhův obecenstva týká, tu ještě mnoho činiti zbývá, aby poznenáhla i vzdělanější třídy lidu zase ku pravé víře křesťanské přilnuly a věda křesťanská veškerým útokům nevěrcův v každém odvětví odolala.

Není tedy pochybnosti nejmenší, že „akademie křesťanská" vznikla za příčinou opravdové *potřeby* našeho národa a tudíž arci pokládáme to za povinnost každého katolíka, zejmena kněze, aby se ku snahám tak zdárným

*) Caput. 18. str. 63—68.

a mnohoslibným přidružil a to tím spíše, jelikož se veliká obět od něho nevyžaduje. Více než 280 členů nyní již k akademii přistoupilo.

V den 15. srpna 1875 zahájena akademie na *oslavu 25letého jubilea Jeho Eminencí*; za tou příčinou vydáno jmenem přípravního výboru *provolání*, jež podepsali Dr. Karlach, Dr. Borový, Dr. Bauer, Jos. Hellich, prof. Drozd, red. Lehner. V provolání tom k označení úkolu akademie čteme tato slova:

„Za věku našeho mimo duchovní porůznu mužův těch, jenž by vědu a umění pěstovali v duchu křesťanském, ač základem jest jim nejbezpečnějším a co do látky přebohatým. Věda porušena filosofií zhusta bezbožeckou a umění namnoze znešvařeno vkusem sprostým, až i cit mravní urážejícím. I hudba chrámová nakažena světáctvím a památek starožitnosti křesťanské ještě posavade nedosti si všímáno. A mužům těm nemnohým, ať kněžím, ať nekněžím, nedostávalo se až podnes střediska, jež by jim poklady literarní a památky umělecké přístupnějšími učinilo, jež by práci jejich organisovalo a usnadňovalo, plodům ducha a pilnosti jejich cestu razilo a spolu o bezpečný se opíralo podklad potřeb peněžních.

Záložna Sv. Václavská za tříleté doby působení svého té nabyla v národě českém důvěry a přízně, že zakoupivši před nedávnem prostranný dům v samém středu měst Pražských, středisku takovému stálý popříti může útulek a býti mu, pokud se jí dobře povede, i hmotnou podporou.“

Tuto akademii křesťanskou co nejsnažnější důstojnému duchovenstvu odporučujíce klademe sem nejdůležitější odstavce ze stanov, vys. vládou dne 15. července t. r. schválených:

§. 4. *Prostředky*, jichž jednota k dosažení účelu svého užívá, jsou: a) spolková knihovna, v níž by hlavně

vědecká díla křesťanská všeho druhu se chovala a stále rozmnožovala; b) stálá výstava děl uměleckých rázu církevního pro veřejnou neb domácí bohoslužbu určených a jednotě buď z pouhé ochoty aneb za plat na smluvenou dobu svěřených; c) sbírky starožitností křesťanských, zvláště vlasteneckých, i co do písemnictví i co do památek uměleckých; d) vědecké bádání a vydávání knih neb časopisů odborných, e) přednášky, zvláště takové, které buď k lepšímu porozumění sbírkám akademie aneb k posouzení děl vědeckých a uměleckých napomáhati mají, jakož i produkce klassických skladeb liturgických z doby starší i novější.

§. 5. a §. 23—26. Jednota dbá o užívání prostředků těchto za účelem spolkovým skrze odbory. Za tou příčinou jsou v akademii křesťanské *4 odbory*:

a) odbor *vědecký*; týž spravuje spolkovou knihovnu, vede péči o vydávání knih a časopisů, zvlášť bohovědeckých a obstarává přednášky.

b) odbor *hudební*, kterýž přihlíží k reformě, stálému zvelebování a rozšiřování hudby kostelní v duchu a dle předpisů církve, obstarává produkce a přednášky do oboru svého spadající, zjednává a opatruje hudebniny, vydává skladby a spisy odborné.

c) odbor *výtvarných umění*; týž jest při pořizování a opravování církevních děl uměleckých radou a skutkem nápomocen, stará se o stálou výstavu děl v obor umění církevního spadajících, opatruje sbírky umělecké a pořizuje potřebné k nim výklady.

d) odbor *archeologický*, kterýž dbá o zachování starožitných památek církevních, a za tou příčinou je sbírá, sbírky své opatruje a užitečnými učiniti hledí.

§. 7. Údem *zakládajícím* se stává, kdo jednotě 200 zl. r. č. v hotových penězích neb v materialiích tétéž ceny věnoval. Údem *činným*, kdo ročně platí nejméně 5 zl., údem *přispívajícím*, kdo se zaváže k ročnímu příspěvku 1 zl. *Čestným* údem může po návrhu ředitelstva valnou hromadou jmenován býti, kdo o jednotu zvláštních zásluh sobě získal.

§. 15. V čele jednoty stojí *starosta* a jeho *náměstek*. Tyto jakož i 12 jiných členů *ředitelstva* volí valná hromada. Mimo jmenované vysílá každý odbor, jakmile se ustanovil, svým výborem jednoho zřízence do ředitelstva.

§. 16. Volba starosty, náměstka a 12 členů děje se na 3 leta. (Zvoleni jsou: Předseda ministr Jos. Jireček,

místopředseda kan. Dr. Karlach; členové ředitelstva: probošt Štulc, Dr. Bauer, architekt Barvitius, Dr. Borový, prof. Drozd, řed. Jos. Förster, malíř Jos. Hellich, red. F. Lehner, katech. E. Langer, malíř Sequens, Dr. Smolík, sochař L. Šimek.) *Redakce.*

Občanská překážka nezletilosti.

Dovoluji si v známost uvésti zvláštní a řídký případ ze zprávy duchovní, kterýž, jak se domnívám, nejednoho duchovního v nemalé rozpaky a nesnáze uvésti může, a proto nebyloby snad od místa, aby v našem Časopise pro katolic. duchovenstvo, v němž tak mnohé záhadné otázky sňatku manželského se týkající rozluštěny bývají, i tento případ uveřejněn a duchovní poučen byl, jak se má zachovati, když se mu podobný případ naskytne.

Dne 24. června b. r. přišel ženich V. ze Zl . . . c s nevěstou P. z O. a se svědky na faru k protokolu, by se vyšetřilo, zdali jejich obmyšlenému manželství žádné překážky nevadí. Tu se ale shledalo, že ženich *nezletilý* a otec jeho ještě na živu jest, a protož bylo nařízeno, aby se otec na faru v nejbližše příštích dnech k vyjádření svého svolení k sňatku dostavil. Když ale ženich svého otce tím omlouval, že těžce nemocen jest a na cestu k faře od místa více než 3 hodiny vzdálené odvážiti se nemůže, žádalo se, aby ženich otcovské svolení k sňatku písemně předložil. Po několika dnech přinesl na faru otec nevěstin toto písemné svolení od ženichova otce; svolení to bylo dne 25. června b. r. datováno, ale spolu oznámeno, že týž otec ženichův dne 1. července zemřel a dne 3. července v Z. pochován bude, že se ale přece dílem pro nastávající žně, dílem pro ty přípravy, které se již ku svatbě staly, oddavky odložiti nemohou, a dne 5. července ve vší tichosti a bez hudby odbývati budou.

Nyní nastala pro mne oddávati majícího konkursní okázka: smí-li farář ženicha nezletilého na základě svolení

daného od otce, který *před oddavkami zemřel*, kopulovati čili nic, a kdyby oddával, zdaliby proti platnosti takového manželství jedna neb druhá strana někdy protestovati nemohla?

Já jsem první otázku zodpovídal negativně, totiž že farář na základě takového svolení kopulovati nesmí, a že nezletilý ženich nyní *vrchnoporučenské* povolení od c. k. okresního soudu opatřiti si musí a sice z té příčiny:

a) že *otec*, který několik dní před svou smrtí nezletilému ženichovi svolení k sňatku dal, je před oddavkami až do dne svého úmrtí odvolati a zrušiti právo měl, a zvláště

b) že nezletilý ženich v tom okamžení, jak otec jeho zemřel t. j. hned od 1. července, co se týká platnosti sňatku manželského, právomoci *okresního soudu* podléhá, protož vrchnoporučenské povolení předložiti musí.

Zdali takto po zákoně byla věc ode mne rozluštěna, račiž slavná Redakce rozhodnouti; nebo takového případu ve své duchovní správě až posud jsem ještě neměl; a dále se táži, zdali ku platnému manželství již dostatečně vyhovuje, když c. k. okresní soudní úřad svolení k sňatku nezletilému ženichu od otce dne 25. června 1875 dané takto schválil a potvrdil:

„Toto svolení k sňatku se ohledně nezletilého Františka Veselého naporučensky schvaluje. Od c. k. okresního soudu v Slaném dne 3. července 1875.“

Ant. Štěpnička,
děkan ve Vepřku.

Doušku redakce. Po právu nemohlo se jednati jinak, než jak výše naznačeno. Svolení nadporučenské mohlo se ovšem dáti jinými slovy; neboť svolení *otcovo* (za živa jeho) nemá zapotřebí dalšího schválení; po smrti otcově však mohl *soud* zcela samostatně jednati a povolení k sňatku sám uděliti. Jinak máme za to, že se duchovní správce uspokojiti může vyjádřením podobným, jaké svrchu od c. kr. soudu Slánského bylo podáno.

Přilbice a čáky v kostele.

Dotaz:

Známo, že se nyní všude zakládají spolky hasičů. Když vytáhnou v „parádě" a zúčastnějí se nějaké církevní slavnosti aneb pohřbu, osobují si právo, že vcházejí do kostela a jsou měi sv. přítomni s přílbicemi na hlavách. Může-li a smí-li se jim to dovoliti? *J. V.*

Odpověď.

Kongregace Rituum vydala dekret ze dne 23. března 1686, kterýž zní: „Non licet viris nobilibus, qui magistratus officio funguntur et gerunt habitum et publica dignitatis signa, dum s. caeremoniis in Missae sacrificio solenniter intersunt, cooperire capita cum pileis eodem ac pari modo, quo clerici et presbyteri degentes et assistentes in choro biretis se contegunt. Nec etiam in decantatione divinorum officiorum et vesperarum." V témž smyslu znějí dekrety z r. 1690 a 1698.*)

U Ferrarise**) nalezáme tyto výroky: „Missa est audienda aperto capite et vultu ad altare converso." „Missa non est audienda cum armis; et transgressores puniendi sunt a judice ecclesiastico."

Praxis ovšem jest poněkud mírnější. Nevyháníme vojína z chrámu, protože má meč u sebe; ač známo, že když vojíni do chrámu pro pobožnost (ne pro parádu) vedeni bývají, jsou bez zbraně, a taktéž bez všeliké zbraně ku stolu Páně přistupují. Při parádních slavnostech arci stává vojsko v kostele v úplné zbroji. Vojsko má přísné své předpisy a pastýř duchovní nemůže v tom ničeho změniti.

---

*) Mühlbauer, decreta authentica, v Mnichově 1865 vydaná, ad vocem: „pileus" a „caput."

**) Tomus V. pg. 922.

U spolků jest jinak. Ti jenom nápodobí vojenské zřízení a proto ještě nejsou oprávněni totéž činiti, co vojsko řadové činiti musí. Pročež dle našeho zdání měli by sborové hasičtí a podobní ve chrámě říditi se dle pravidel svrchu vytknutých a neosobovati sobě větších práv než jiní věřící a zejmena nežli císařští úředníci, kteří byť v uniformě, přece s hlavou nepokrytou se služeb Božích súčastňují.

Kdyžby ale „vojenská disciplina" nadzmíněných sborů jinak nepřipouštěla, a snad by takové spolky raději zcela služeb Božích se vzdalovaly, než aby dle přání duchovního správce se zachovaly, máme za to, že jakožto malum minus by se to mohlo strpěti, když ve svých přílbicích a seřaděni do chrámu vejdou; ovšem aspoň při pozdvihování a benedikci cum Sanctissimo pokleknouti a hlavu odkrýti musí. *Redakce.*

Zpráva o XXXIV. schůzi výboru Dědictví sv. Prokopa dne 30. června 1875.

I.

Schůzi zahájil o 6. hod. večerní p. probošt Václav Štulc co starosta a přítomni byli členové výboru pp.: Dr. Bauer, Dr. Borový, kan. Ehrenberger, notář Grotz, kapl. Havlů, kan. Heinrich, kan. Hora, Dr. Hrádek, Dr. Karlach, Dr. Knobloch, novicmistr Koblasa, Dr. Salát, rektor Srdínko.

II.

Po schválení protokolu předešlé schůze oznámil jednatel prof. Dr. Bauer, že známý spisovatel kněz Jan Felizna z Lysé zaslal výboru překlady některých spisů sv. Augustina, jež odevzdány odboru vědeckému k náležitému proskoumání.

Bohoslovcům semináře Kralohradeckého zasláno dle objednání prof. Dr. Kryštůfka 21 Rukovětí Dr. Smolíka.

III.

Pokladník p. rekt. Srdínko sděluje, že se do dnešního dne čítá 1185 údů Dědictví sv. Prokopa.

Jmění obnáší 52.600 zl. v obligacích a 978 zl. 45 kr. v hotovosti, z nichž 800 zl. uloženo v záložně Sv. Václavské.

IV.

Spis Dr. *Lenze* „Učení Jana Husi" jest již dotištěn a ustanovena krámská cena téhož díla na 2 zlaté r. m. Na začátku července počne se rozesílati pp. členům Dědictví.

V.

Ačkoli předvídati lze, že během roku 1875 sotva bude moci dotištěn býti p. Desoldův překlad spisu sv. Irenea proti bludařům (páčíť se na 30 tiskových archů), zůstal přece výbor při svém usnešení ze dne 19. února t. r., aby spis sv. Irenea považován byl za druhý podíl členů Dědictví za rok 1875. Budouť tedy členové za tento rok přehojnou měrou obmyšleni.

VI.

Stalo se usnešení, aby výbor Dědictví sv. Prokopa vyslal deputaci ze svého středu, kteráž by J. Eminenci nejdůst. p. *kardinálu-arcibiskupu Pražskému* projevila blahopřání k jubileu 25leté památky nastolení jeho na arcibiskupský prestol Pražský. Spolu požádán p. Starosta probošt V. Štulc, aby za touž příčinou údům výboru slovem vážným výrazu písemného přičinil, což p. probošt s největší ochotou učiniti připověděl.

VII.

Posléze požádán od výboru p. starosta probošt Václav Štulc, aby v den sv. Prokopa aneb mezi oktávem obětoval mši sv. na hrobě tohoto světce a patrona české země (v kolleg. chrámě u Všech Svatých) za živé i ze-

mřelé spoluúdy a dobrodince Dědictví sv. Prokopského, kteroužto funkci až dosavad zvěčnělý p. kan. Bradáč a člen výboru každoročně vykonával.

Literární oznamovatel.

Učení mistra Jana Husi, na základě latinských i českých spisův jeho, jakož i odsouzení Husovo na sněmu Kostnickém. Sepsal Dr. *Antonín Lenz*, profesor bohosloví v Budějovicích, člen sboru doktorů theologie v Praze. Nákladem Dědictví sv. Prokopa, číslo XIII. (za rok 1875). V Praze 1875. Tiskem kníž. arcib. kněhtiskárny. Cena 2 zl. Stran XV a 361.

Literatura o Husovi jest nepřehledná; zejmena v novější době rozličné karikatury kultu Husova na světlo denní vyšly a současně prsa nejednoho nezkušeného študentiska dmula se neodolatelnou touhou, aby on také několik řádků o mistru Janovi napsal. O historickou pravdu se jen povážlivější mužové starali, ač i u těch nezřídka věci tím spůsobem se vypisují, jakoby pražádné odchylky mezi naukou Husovou a dogmatem církevním bylo nestávalo, jedině že Hus na odstranění zlořádů dorážel. Poněkud ovšem libovolným smyšlenkám jisté meze položeny jsou dílem Dr. Palackého: Documenta Magistri Hus r. 1869 vydaným. Úplný však kritický rozbor náuky Husovy teprv Dr. Lenz sestavil a sice nejenom na základě zmíněného spisu „Documenta," nýbrž i všech v latinském neb českém jazyku vzdělaných spisů mistra Jana.

Genetický úvod spisu Dr. Lenze (str. I—XV.) snaží se psychologickým postupem ukázati, kterak z Husa miláčka arcibiskupův Olbrama i Zbyňka, stal se poznenáhla

rozhodný zastavatel náuky Viklefovy, odpůrce duchovenstva i bludař. Nenalezli jsme ve stručném a mírném výkladu tom ničeho, coby náležitě odůvodněno nebylo. Obzvláště důležito se nám vidí, co str. X—XI. o bohoslovcích 14. věku psáno.

Díl I. (str. 3—238) nese nápis „*Učení* Jana Husi“ a zaujímá 2 třetiny celého spisu. Dr. Lenz vybral ze spisů Husových takové články, jimiž se mistr od církve katolické liší. Obyčejně se předesýlá náuka katolická o témž předmětu, načež spisovatel četnými autentickými citáty z oněch spisů, při kterých historikové o autorství Husově žádných pochybností nemají, dokázati se snaží, jak podstatně v těchto článcích se lišil Hus od dogmatu katolické církve. Zejmena dovozuje Dr. Lenz, že 1. Hus považoval písmo sv. za jediný zdroj náboženských pravd a spolu učil, že církev nerozhoduje neomylně o věcech náboženských; 2. o církvi učil Hus, že jest sborem všech k životu věčnému předzřízených; hlavou církve jest jedině Kristus; papež není hlavou církve; papežství není původu božského. Ku hlásání slova Božího a přisluhování svátostmi není zapotřebí autorisace od papeže nebo biskupa, nýbrž jen posvěcení. Hus upírá církvi moc zákonodárnou, výkonnou i soudní. 3. V náuce o milosti bloudí Hus, an učí, že předzvědění nikdy nejsou v pravdě syny Božími, byť se i nalezali v stavu milosti, a předzřízení že nemohou býti oudy ďáblovými, byť v hříších tonuli. 4. K dosažení věčného života jest dle Husa dobrých skutků třeba (neučí tedy Hus ospravedlnění pouze z víry jako Lutr); avšak Hus tvrdí, že člověku nelze činiti dobrý skutek bez hříchu všedního. 5. Charakteristikou, ať tak díme, náuky Husovy jest učení o poměru předzřízení, předzvědění a hříchu smrtelného k řádům církevním a občanským, které vrcholí ve větě Viklefově Husem zastávané: „Nullus est dominus civilis, nullus est praelatus, nullus est episcopus, dum est

in peccato mortali.“ Dr. Lenz velmi zevrubně nauku tuto probral a objasnil, obzvláště dovozuje, že dle Husi kněz hříšný platně mši sv. slouží a svátostmi přisluhuje, ač to proti vůli Boží činí (str. 130). 6. O svátostech učí Hus, že jest 7 svátostí; avšak velmi se liší náuka jeho o eucharistii (nutnost přijímání pod obojí způsobou) a svátosti pokání (absoluce jest pouze ohlášením, že Bůh odpustil kajicníkovi; Hus upírá církvi moc odpustků) od dogmat katolických; také při křtu, biřmování a svěcení kněžstva poněkud se Hus od katolíkův odchyluje. 7. V obcování svatých mají podílu jenom předzřízení, nikoli předzvědění. Úctě ostatkův a obrazů Svatých nezdá se Hus příliš nasvědčovati. 8. Naproti bludným domněnkám některých dovozuje Dr. Lenz nezvratnými doklady, že nauka Husova, důsledně provedena byvši, ničí všelikou svobodu církevní i občanskou a nejtužší absolutism a despotism uvozuje. 9. S pochvalou uznává Dr. Lenz šlechetné snahy Husovy, kteréž k nápravě duchovenstva i lidu obecného směřovaly; avšak vášnivý způsob, jak si při tom počínal, nebyl chvály hodný; haněním a tupením kněžstva vůbec podkopal Hus důvěru lidu i ku kněžstvu bezúhonnému; mimo to vším právem tvrdí Dr. Lenz, že „náprava na základě Husova učení byla by záhubou církve“ (str. 237.)

V díle II. (str. 241—361) „Hus a učení jeho před *soudem Kostnickým*“ vypravuje spisovatel na základě Hefelovy Conciliengeschichte, Palackého Documenta a jiných spolehlivých pramenů osudy mistra Husi od příchodu jeho do Kostnice až ku konci života jeho. A sice vylíčeno nejprvé, kterak se dálo soukromé vyslýchání a vyšetřování mistrovo; obšírně se vypisují obžaloby Michalem de Causis, Pálčem a Gersonem proti Husovi vedené, jakož i výpovědi od 8 hlavních svědků činěné; při každém článku Dr. Lenz odpověď, jakou Hus na obžaloby dával, naznačuje; spolu však připojuje kritické poznámky o tom,

jsou-li výroky svědků a obžalobné články v skutku podstatné aneb-li se na omylu či nedorozumění zakládají. Již pak následuje trojí veřejný výslech Husův dne 5. 7. a 8. června 1415; při třetím nejdůležitějším výslechu obšírně uvedeny a objasněny jsou věty vybrané ze spisů Husových de Ecclesia, proti Pálčovi a Stanislavovi. Když pak marnými se ukázaly snahy některých otcův, aby Hus odvolal, byl konečně v 15. sezení sněmovním dne 6. července pronešen soudní nález proti knihám i osobě Husově; nález ten neopíral se o výpovědi svědků, nýbrž o to, co výslovně v knihách Husových psáno.

Máme-li nestranný úsudek o spise Dr. Lenze pronésti, vyznati musíme, že po našem zdání značný pokrok v historii církevní 14. a 15. věku spisem tím učiněn. Vše psáno jest na základě objektivné historické pravdy, bez veliké vášně. Spisovatel uznává výtečné některé cnosti Husovy, kárá vášnivost odpůrcův, a bezohlednost mnohých sněmovníkův, i nedůsledné jednání krále Sigmundovo; bez obalu vyslovuje (str. 398), žeby na příslušném místě mělo býti postaráno o uveřejnění autentických akt procesu Husova; upřímně toho želí, že s Husem, mužem jinak bezúhonným, nebylo mírněji naloženo (str. 361.); — avšak při tom všem nucena se vidí, uznati, že odsouzení Husovo po právu se dálo, ježto byl skutečně usvědčen co bludař a odvolati tvrdošijně se zdráhal. Sloh spisu jest přesný, dikce jasná, citáty vhodné, úsudky bystré, tak že i odpůrcové naší věci budou nuceni, jim přizvukovati. Dědictví sv. Prokopa vydáním tak důkladného a kritického díla nemalou zásluhu o náš vlastenecký dějepis církevní sobě zjednalo. Také úprava zevnější jest sličná.

Redakce.

„*Katolický spolek tiskový*“ vydal co podíly členům svým v r. 1875 tyto spisy:

Lze-li Boha upříti? Od *Jana Podlahy*, faráře ve Stálci. Spisův spolku tisk. Za r. 1875 číslo 1. V Praze, nákladem katol. spolku tiskového 1875; tiskem kněhtiskárny Cyrillo-Methodějské. Stran 152. Cena 40 kr.

Apologetická tendence vyznačuje spis tento dosti obšírný, což jest důkazem, že spolek tiskový potřebám časovým zcela vyhověti se snaží, když naproti bludům vůbec hlásaným nezvratnou pravdu sv. víry staví a důvody vědeckými hájí. Spisovatel far. Podlaha opíraje se o výtečná díla Vosena, Hettingra, Ehrlicha a jj. velmi mnoho dobrých důvodů sestavil na důkaz jsoucnosti Boha osobního, věčného. Ukázav nejdříve na vznik světa i trvání trojí jeho říše dovozuje, že vše to nutně předpokládá vůli absolutní kausality všemocně působící a dle velemoudrého plánu vše tak pořádající, aby k účelu svému dospělo. Přecházeje na člověka odpovídá spisovatel na otázku: liší li se člověk podstatně od zvířete? a podává platné důvody pro existenci ducha lidského a nesmrtelnost jeho, načež ukazuje, že jen Bohem mohl původně člověk býti vychován; posléz k universalitě náboženství a ku Starému Zákonu na důkaz jsoucnosti Boží poukazuje. Úhlavně hledí sobě spisovatel polemiky proti Padařovskému. Litujeme, že sloh knížky není populárnější, tak aby mezi obecným lidem byla více prospěla. Některé důkazy jsou slabé, n. př. str. 14. o slunci; str. 59 o smíšencích; zejmena nemůžeme za důvod apologeticky postačitelný považovati, odvolává-li se spisovatel na události, které ku zjevení Božímu nenáležejí a mimo to ani od autority církevní dosti proskoumány nejsou, n. př. str. 100 že se Panna Maria často lidem zjevila atd. V víra naše má zajisté silnější opory než tyto. Taktéž ne-

souhlasíme s tím, co se str. 138 dí o slavnostech židovských; mají židé rozličné slavnosti a jich rabínové dle talmudu, staré to knihy, ledacos učí, a už mnohá století to učí, a přece to není Bohem zjeveno. Jinak chvály hodna jest snaha spisovatelova, hájiti víru proti odpůrcům a lidu našemu prospěti. Jen takových barbarismů jako n. př. „jestost Boží" (str. 6.) měl by se vystříhati.

Redakce.

Dům Starých a palác Nových. Obraz ze dnů našich. Sepsal *Josef Souhrada.* Spisův spolku tisk. č. 2. za r. 1875. Str. 64. Cena 15 kr.

Pěkná to noveletka, ve kteréž spisovatel starý a dobrý mrav křesťanský staví naproti pozlátkovému a ošalebnému bursianství novější éry, kteréž známým „poprask-em" tak šerednou porážku utrpělo. Povahy hlavních jednajících osob velmi zdařile jsou vylíčeny; stálost lásky Pavlovy, kajicnost Růženy líbě jimají mysl čtenářovu; ryzá povaha otce Starého mimovolně ústům našim vyluzuje přání: kéž nalezneme všude a vždy karaktéry takové! Přejeme, aby spisovateli se podařilo ještě mnohými obrázky tak trefně nakreslenými ku pravé vzdělanosti lidu našeho přispěti! *Redakce.*

Odpustky na soudě čili mladý rozum o staré věci. Od *J.*, vždyť se známe *E.* Spisův spolku tisk. číslo 3. za r. 1875. Str. 42. Cena 12 kr.

Látku v sobě suchoparnou dovedl kan. Ehrenberger ve zmíněné brožůrce spůsobem tak zajímavým zpracovati, že se to víc zábavné povídce nežli traktátu podobá. Ve formě rozmluvy několika sousedů předkládá se za příležitosti letošního milostivého leta celá nauka o odpustcích a prostonárodním, při tom však rázným spůsobem liché

námitky odpůrcův se porážejí, tak že přáti jest, aby se knížka tato do četných rukou mezi obecným lidem dostala, a tudy mnozí se sprostili nejapných předsudkův, jež až podnes rozličnými článečky udržovati a rozšiřovati odpůrcové naši za nejlahodnější pochoutku sobě pokládají.

Redakce.

Bedřich kníže ze Švarcenberku, kardinál-arcibiskup Pražský. K oslavě *25leté památky nastolení Jeho* věnuje *katolický spolek tiskový* v Praze. Napsal Dr. *Klement Borový*. Spisův spolku tisk. č. 4. za r. 1875. Str. 76. S fotografií Jeho Eminencí. Cena 36 kr.

Tiskový spolek katolický v Praze nejenom adresou a blahopřáním, ale trvalým pomníkem ustanovil oslaviti památku 25letého nastolení nejdůstojnějšího Metropolity a Primasa království Českého a tudíž postaral se o vydání obšírné biografie jasného velekněze našeho. Ukázalo se brzy, jak prospěšné bylo toto podniknutí tiskového spolku; nebo tiskárna známých odpůrcův křesťanské víry, Gregrovců poskvrnila závod svůj nejnověji hanebným pamfletem, ve kterém několika sprostými vtipy poštěkává proti uznání zásluh Jeho Eminencí, jakéž k největší zlosti mladočeské chásky četní tisícové občanstva českého na jevo dávají. V knížce tiskovým spolkem vydané každý se dočísti může, zdali právem oslavujeme 25leté jubileum církevní vlády biskupa, který tolikerá duchovní i časná dobrodiní lidu prokázal a dosavad prokazuje. Jelikož knížka ozdobena jest výtečně zdařilou *fotografií* Jeho Eminencí, zůstane zajisté každému z duchovních synů jeho milou památkou.*) *Redakce.*

*) Kratičký životopis s ocelorytinou Jeho Eminencí vyšel u B. Stýbla v Praze a prodává se po 3 kr. (českým i německým jazykem sepsáno).

Dějepis města Prahy. Sepsal *Václav Vladivoj Tomek.* Díl III. Spisů musejních č. 51. V Praze, v komisi u Frant. Řivnáče 1875. (Novočeské bibliotéky č. 18.) Cena 4 zl.

Slovútného spisovatele jmeno příliš známo jest po vlastech československých, než aby se vidělo zapotřebí obšírnou chvalořečí knihu tu odporučovati. Již I. a II. díl téhož dějepisu (vydány 1855 a 1871) nejen o Praze, nýbrž o dějinách celé Čechie tak závažné přinesl zprávy, že cena díla toho nade vši pochybnost jest vznešena. I v tomto 3. dílu zahrnujícím vypsání královského dvora, správy zemské a duchovenstva za Karla IV., pak dějiny od smrti téhož císaře až do smrti krále Václava IV. (1378—1419) nalezáme zejmena v 1. části (str. 1—315) mnohé důležité zprávy v obor církevních dějin století 14. sahající; tak o statcích duchovenstva, osazování beneficií, duchovní správě a bohoslužbě, péči o chudé a nemocné i o školství. Důležito a posud málo známo, co prof. Tomek o expectativách papežských (str. 154 nn.), o kumulaci beneficií (161), o řeholích vůbec, zvláště o bekyních (232) vypravuje. Co se však duchovenstva tehdejšího týká, zdá se nám úsudek p. spisovatele (str. 245) poněkud přenáhlený a neoprávněný. Také za to máme, že školy klášterní nebyly v onom věku pouze a hlavně pro kandidáty stavu řeholního určeny, ale že vůbec byly přístupny každému asi jako pozdější gymnasia. S velkou obšírností a oblibou vypisuje prof. Tomek život a působení tak zvaných předchůdců Husových: Waldhausera, Miliče a Matěje z Janova. Naproti tomu nemůžeme sobě vysvětliti příčinu poznámky, která stojí na str. 372; poznámkou tou 7řádkovou obnovil spisovatel domněnku o dvojím Janovi, jednom z Pomuka a druhým z Nepomuka; ale ani jediného důvodu pro tuto bludnou domněnku neuvedl. Nelzeť přece mysliti, že tak slovútný dějezpytec by byl tu poznámku jen proto

sem dal, aby „Nár. Listy“ a Vídenské plátky si ze sv. Jana Nepom., patrona země české, po svém klukovském a fanatickém spůsobu posměch ztropily (jak to skutečně s odvoláním na spis Tomkův učinily). A zase s druhé strany nemůžeme se domnívati, že by prof. Tomek byl nečetl důkladné spisy: faráře Tomáše Nováka: „Svatý Jan Nepomucký“ (v Praze 1862 u Bellmanna) a kanovníka Ant. Frinda: „Der geschichtliche hl. Johann von Nepomuk“ (Eger 1861), z kterýchžto obou nahlédnouti lze, že Hájkoviáda o dvcu Janech mezi neodůvodněné bájky náleží. Jedinou touto poznámkou str. 372 spis prof. Tomka na své objektivitě mnoho ztrácí, protože týž spisovatel nám zůstal dlužen historický důkaz o pravdivosti svého tvrzení. Líto nám, ze katolický dějepisec Tomek není v této otázce tak spravedlivým jako historiograf Palacký, kterýž, ač protestant, nenalezl vážného důvodu proti oněm zprávám, na kterých my katolíci úctu sv. Jana zakládáme.

Redakce.

Jan Amos Komenský. Životopisný obrázek. Mládeži dospělejší a její přátelům napsal *Ed. F. Schmidleichner.* (S podobiznou). V Praze 1875, kněhk. Mikuláše a Knappa v Karlíně. Cena 28 kr.

Na místě souvislé biografie byli bychom přáli raději různé obrázky, ve kterých vynikající momenty ze života slovútného muže by se byly vylíčily. Biografie tato jest tu a tam pro mládež poněkud suchopárna. Zásluhy Komenského obzvláště v pedagogickém směru spravedlivě jsou vytknuty. Někde však mělo se zachovati více objektivnosti, n. př. str. 21—23, 30. S pravdou se nesrovnává výrok str. 10., že v 17. století „latina byla jedinou řečí, v níž se vyučovalo a psalo“; taktéž str. 12. Kališníci učili sice, že nutno Tělo i krev Páně přijímati, ale věřili, že jak ve spůsobě chleba tak i ve spůsobě vína celý Kristus jest přítomen. *Redakce.*

ČASOPIS
katolického duchovenstva.

Ročník XVI. 1875. Svazek V.

Materialismus.

II.

Materialismem mizí I. rozdíl mezi pravdou a nepravdou.

Podává *Matěj Procházka*, prof. gymn. v Brně.

Dále tvrdí materialisté, že mozek a duše vlastně jsou jedno a myšlénky že nejsou leč (dle Vogta) vyměšováním hmoty mozkové, jak asi *moč* prý jest vymèšováním ledví a *žluč* vyměšováním jater; aneb dle žida Moleschotta, že myšlénka není leč pohybem hmoty mozkové neb obměnou její. Tolikéž jest prý (dle Moleschotta) i vůle lidská *nezbytným* výrazem takového stavu mozku, jejž zevnější věci v něm spůsobují.

Není zajisté nesnadno dokázati, že podle tohoto názoru zmizeti musí 1. všeliký rozdíl mezi pravdou a nepravdou, 2. mezi cností a nepravostí, čili že o vědách s obsahem předmětné a nezvratné pravdy a o mravosloví s mravními zásadami věčně a všude platnými ani řeči býti nemůže.

Předně mizí všechen rozdíl mezi pravdou a nepravdou, je-li myšlení toliko pohybem mozku aneb jakýmsi vyměšováním hmoty mozkové, podobným vyměšováním moče z ledví a žluči z jater. Směšno by dozajista bylo,

jedno vyměšování moče a žluči za pravdivé a druhé vyměšování téže hmoty u jiného za nepravdivé pokládati, pošetilé by bylo, moč tento za moč, moč onen za ne-moč vyhlašovati; obojí moč jest moč, třebas snad barvy poněkud rozdílné podle povahy jídel a nápojů, jichž kdo požívá; nebo obojí moč jest *nezbytným* výsledkem přirozeného běhu věcí. Rovněž tak jest to směšné, zcela libovolné a samo sobě odporující tvrzení materialistův, vydávají-li vyměšování svého mozku, to jest své myšlénky, svá ponětí a mínění, svůj názor, své úsudky za pravdivé, vyměšování pak mozkové hmoty u dualistův, jenž i podstatu duše uznávají, za nepravdivé čili za opak pravdy, za *ne*pravdu (jako za ne-moč). Je-li myšlénka a všeliké spojení myšlének toliko nezbytným výsledkem přirozeného pochodu hmoty, kterýž v těch oněch právě jsoucích okolnostech tak a nejinak se udáti *musí*, tedy mají všeliké myšlénky, pojmy a úsudky veskrze a *naprosto totéž právo*; jsou všecky něco přirozeného, něco pouze hmotného a spolu nezbytného; nebo hmota je hmota, a každá hmota, ať toho či onoho tvaru, má stejné právo jsoucnosti, má stejnou do sebe pravdivost; nesmí se tedy myšlénce jedné přede druhou dávati přednost. Myšlénka dualistická, ač obsahem i tvarem od myšlénky názoru materialistického naprosto se liší a její pravou protivou jest, přece jakožto přirozený a nezbytný výsledek přirozeného běhu věcí (pohybu mozku) tutéž platnost míti musí jako myšlénka názoru materialistického. Nebo jakým právem chtějí materialisté pohybu a vyměšování *svého* mozku přiříkati pravdu, pohybu však a vyměšování mozku dualisty ji upírati? Kdo je ustanovil soudcem, aby o pravosti náhledu neb názoru nějakého rozhodovali? A může-li vůbec, tážeme se, se stanoviska materialistického býti vyšší soudce, na kterého by sporná věc ta ku platnému a naprosto pravdivému rozhodnutí podána býti mohla? Jest to tedy pouhá libovůle, vyhla-

šují-li materialisté názor svůj za pravý, názor dualistický za nepravý. Na stanovisku hmotenském není žádné předmětné (objektivné) pravdy, na tomto stanovišti může jen panovati subjektivismus (podmětenství, podmětnost), pouhá osobní, libovolná mínění, aniž může tu býti nějaké všeobecné pravdy, kterážby ode všech uznána býti *musela*; a poněvadž každý mozek podle individualnosti jednotlivcův jest poněkud jinačí, tedy bude právě tolik mínění, tolik subjektivných (podmětných) pravd, kolik jest mozkův a obměn jejich. A tudíž staří skeptikové *Arcesilaos* a *Karneades* právem tvrdili, že „není žádného neklamného poznatku pravdy, že ho nestává ani v postřehách smyslův ani v rozumu.“ Tolikéž směl *Protagoras* s hlediště materialistického vším právem tvrditi: „Není žádného bludu, nebo každá myšlénka jest zvláště zplozený stav přirozeného toku čili běhu a tento tok jest podstatou té které věci a tudíž pravdou, ať už jej nazývám lichým čili pravdivým. *Člověk jest měrou všech věcí*; jak věci samy o sobě jsou, člověk neví, an předmětný (objektivný) činitel úkazův jemu se nejeví.“

Než řeknou snad materialisté: „Jako vůbec v přírodě tak i při vzniku a vývoji mozku panují *příznivé* i *nepříznivé* okolnosti a podle toho vyvinuje se buď *pravidelný* neb *nepravidelný* mozek.“ Že při tomto tvrzení materialisté sobě pravidelný, dualistům však nepravidelný mozek přičitají, netřeba dokládati; ale na oce jest, že to svrchovaně směšná libovůle a že materialisté na svém stanovišti ani práva nemají o *příznivých* a *nepříznivých* okolnostech, o *pravidelném* a *nepravidelném* mozku mluviti. O příznivých a nepříznivých okolnostech mluvívá se tam, kde už resultát čili výsledek s bezpečností nade vši pochybnost vyvýšenou známe, nikoli však tam, kde jen náhoda vládne. Tak na př. tvrdíme beze všech rozpaků: z tohoto květu (hruškového, jablkového atd.) bude

hruška, jablko atd., jestliže květ ten nebude zmařen nepříznivými okolnostmi: mrazem, housenkami atd. Může-li pak také názor materialistický s toutéž bezpečností za výsledek příznivých okolností při vzniku a vývoji mozku považován býti? Smí-li se tvrditi, že jenom mozkové materialistův za příznivých okolností se pravidelně vyvinuli, mozkové však dualistův že za příčinou okolností nepříznivých se zvrhli a zakrněli? — U materialistův panuje vlastně *náhoda*; nebo dle jejich názoru jest všecko, co se děje, jen výsledkem *nahodilé* souhry hmot a sil; jednotlivý člověk ku př. jest dle Moleschotta „nahodilým úhrnem rodičův a kojné, místa a času, vzduchu a povětří, zvuku a světla, stravy a oděvu.“ Ve všech souhrách čili kombinacích hmot a sil panuje tatéž *náhoda* čili, jak jiní raději v témže smyslu se vyjadřují, tatéž nezlomná, ale slepá a podle žádného plánu nepůsobící nutnost, a tudíž jsou všechny kombinace stejně dobré aneb stejně špatné, a co do jejich ceny, jest vlastně zcela lhostejno na stanovišti materialistickém, děje-li se to čili ono.

Než třeba zde uvážiti též ještě jinou věc, kteráž těžce na váhu padá. Jsou lidé, kteří v týchže okolnostech, příznivých anebo nepříznivých, spolu studovali, tytéž učitele měli, tohotéž vyučování požívali, kteří totéž duchovní nadání mají a přece o jedné a tétéž věci, kterou vidí aneb o které slyší, právě každý opačně soudí. V jednom a témže sněmu zasedají rozličné strany, na př. strana centralistův, strana federalistův; ale jedna a táž řeč z té neb oné strany pronešená činí docela jiný dojem na stranu, ku kteréž řečník nenáleží a spůsobuje též naprosto jiný dojem na ty, kteří mimo sněm jsouce, řeč tu čítají a ke straně druhé lnou. Čím to? Vždyť jsou to tytéž molekuly, kteréž z předmětu viděného neb slyšeného vycházejí, jsou to tytéž vlnité pohyby atomův éterových (při vidění čten) aneb vzduchových (při slyšení slov), kteréž na smysly

dotčené jakožto popud neb podnět k nervové činnosti dorážejí a co pouze fysické síly dle zákonův přírody by nutně tytéž účinky čili pohyby a obměny mozku t. j. tytéž myšlénky, tytéž city, tytéž úsudky přivoditi aneb za následek míti musely, kdyby mozek a duše byly jedno a totéž. Čili se osmělí materialisté, jedné straně (central. aneb federal.) přisuzovati mozek pravidelný, druhé však mozek nepravidelný, jednu vyhlásiti za stranu s mozkem zdravým a druhou za stranu s mozkem nezdravým, za stranu choromyslnou?

Podotkli jsme už svrchu, že na základě materialismu o *pravidelném* mozku s *pravidelnými* výkony a stavy ani řeči býti nemůže. Nebo co jest *pravidelné* a co smí pravidelným nazváno býti? Patrně jenom to, co podle nějakého *pravidla* utvořeno a tomuto *pravidlu přiměřeno* jest. Takové pravidlo však předpokládá u člověka kromě mozku nutně ještě jinou sílu, která totiž hmotu a síly mozkové tak určuje a odměřuje i pořádá, aby z toho mozek pravidelný vznikl, tedy sílu, kteráž podle určité normy, jižto sama v sobě má, k určitému cíli se nese, sílu podle plánu a účelu a nikoli podle náhody působící. Ale takové síly od mozku rozdílné čili *duše* materialisté neuznávají, jim jest mozek sám jen pouhou nahodilou souhrou hmot a jejich bez plánu, bez účelu — slepě působících sil. Tedy s jejich hlediště nelze o pravidelném neb nepravidelném mozku ani mluviti, ana zde jen náhoda panuje a nižádné pravidlo místa nemá.

Ale řeknou snad materialisté s Darvinem: i pouze *nahodilou* souhrou hmot může vzniknouti pravidelný stav mozku a pravidlo i pořádek tento může i napotom trvale panovati. Než takovéto tvrzení opírá se předně o pouhou libovůli a za druhé jest samo sebou zřejmo, že takové pravidlo a takový pořádek, kteréž náhodou vznikly, rovněž tak náhodou opět zaniknouti mohou, a že vlastně neza-

slouží ani pořádkem a pravidlem nazváno býti, co jen výsledkem slepé a bezúčelné hry jest.

Ostatně vyvrací veškera fysiologie hrdou domínku materialistův, jakoby jejich mozkové jedině byli pravidelní a zdraví, mozkové dualistův však nepravidelní a nezdraví. Fysiologie totiž nenalezá, *co do pravidelnosti a zdravoty mozku*, žádného rozdílu mezi dvěma člověky, z nichžto jeden jest materialista a druhý dualista, anobrž ona tvrdí, že mozek nevědomcův rovněž tak pravidelně vypadá, jako mozek člověka duchaplného, vědami obohaceného, ano i na mozku některých choromyslných fysiologie často pražádné nepravidelnosti neshledává. A přes to vše jaký, hle! to náramný rozdíl mezi náhledy a domínkami lidí a sice nejen učených a neučených, nýbrž i mezi učenci samými, z nichžto jedni na př. Darvina zbožňují a do nebe vychvalují (jako Dr. Häckel, Jaeger atd.), ještě jiní (jako Agassiz, Wigand a j.) pravdivost domínek jeho popírají. — Mezi lety 1821—1840 vrcholila sláva filosofie Heglovy tou měrou, že Hegel nazýván Kristem aneb aspoň Herkulem tohoto století, a že každý, kdo jeho výrokům odporoval, za blbce aneb za blázna považován. Tak se zejmena spílalo kněžím katolickým, kteří zjevně ústním i písemným slovem soustavě Hegelově odpírali a v ní zastáváni čirého nihilismu spatřovali. Tenkráte napsal o Heglovi *Mussmann* (disser. de idealismo Berol. praemio ornata 1826.): „Sláva dokonalosti a dovršenosti ve filosofii zůstavena Heglovi, kterýž soustřeďuje a spojuje v sobě nejen všecky tři kritiky Kantovy (Kritik 1. der reinen Vernunft, 2. der praktischen Vernunft, 3. der Urtheilskraft.), nýbrž i jednoduchost starých Joňanův, umu a bohatost dialektiky Platonovy, ostrovtip Aristotelův, vznešenost Spinozovu a posléz duchaplnost Leibnicovu a Fichtovu.“ Na hrobě jeho hlásáno, že nyní dějiny filosofie už dokončeny jsou a že vyšší filosofie více nepovstane. A hle!

od r. 1840 počala jiná hvězda vycházeti (filosofie Herbartova), která více a více záře nabývala a přede kterou hvězda Hegelské filosofie, tak dlouho za slunce filosofie vydávaná, více a víc bledla, až jí pak po roku 1850 jenom ještě v Berlíně několik paprsků bývalé slávy zůstalo. Čím to, že slova Heglova buď čtená aneb slyšená, ač odtud tytéž molekuly co podnět k nervům smyslovým vycházely a vycházejí, přece v pravidelných a zdravých mozcích rozličných vzdělancův také rozličné pohyby a vyměšování spůsobily a spůsobují, tak že náhledy a domínky Heglovy od jedněch za čirou božskou pravdu, od jiných za makavý nesmysl pokládány byly a i nyní touž měrou se rozličně posuzují? Vždyť pak hmota stojí pod zákonem nezbytné nutnosti, a není-li v člověku nic jiného nežli hmota, jsou-li duše a mozek jedno a totéž: musejí nutně tytéž síly přírodní (t. j. tytéž molekuly ze slov Heglových k nervům smyslovým docházející) tentýž účinek čili tytéž pohyby a vyměšování mozku aneb tytéž myšlénky, úsudky a náhledy ve všech pravidelných a zdravých mozcích spůsobiti, ana pouhá fysická příčina v týchže pravidelných okolnostech stejné účinky míti musí; jinakby se o zákonech přírody ani mluviti nemohlo. A přece, jak jsme právě dokázali, jsou úsudkové o této filosofii docela sobě protivní nepopíratelným údajem čili skutkem.

Hle! jaké to náramné boje a třenice mezi věrou i nevěrou, mezi zásadami politickými a národohospodářskými rozličných stran i mezi rozdílnými teoriemi v oboru přírodovědy, a přece jest a zůstává to úlohou pravé vědy, spory vyrovnati, bludy a záludy odekrytím pramenův jejich zničiti, neklamnou pravdu v nejjasnějším světle vystaviti a pod její žezlo všechny rozumy a odbojné duchy skloniti, jak se to na př. stalo s pravdami, že země kolem slunce obíhá, že jest koulí atd. Mátě pravda, vystižena jsouc a za předmětnou, neklamnou pravdu uznána, tu kouzelnou

do sebe moc, že sobě neodolatelně všudy cestu razí a že ponenáhlu všechny duchy lidské sobě podmaňuje, vyprošťujíc je spolu z okovů posavadních bludů a klamů. Ale při bezpřemné rozličnosti individualních mozků byloby toto vítězství pravdy holou nemožností, kdyby mozek a duše jedno a totéž byly; nebo to by bylo tolik jako pro nejrozličnější hlavy utvořiti všem úplně přiměřený klobouk.

Nejsou-li myšlénky nic než pohyby hmoty mozkové a vyměšováním jejím, a musí-li, jak materialisté tvrdí, k tomu *zvenčí* t. j. drážděním nervův smyslových podnět dán býti, tedy tážeme se: čím to, že právě v samotě jsouce a úmyslně od zevnější okoliny, odkudž takové smyslův dráždění pochází, se odlučujíce, že právě v takové odloučenosti nejdůsažněji (nejintensivněji) studujeme a tudíž mozek v největší pohyb a v nejvydatnější vyměšování uvádíme? Čím se napotom, není-li to duše, atomy mozkové v nejsilnější pohyb uvádějí, ana žádná fysická moc, žádná hmota sama sebou v pohyb nevchází, jak tomu první zákon Nevtonův o pohybu učí? Anebo čím to jest, že lidé napnutě studujíce a zcela ponořeni jsouce v hluboká studia skoro nic nevidí, neslyší, co se kolem nich mluví, děje a činí? Čímž zmařují (oni) podněty k smyslům jejich zvenčí dorážející, čímž se vybavují z jejich vlivu, není-li žádné takové zmařující a výbavné síly čili duše v těle, jsou-li mozek a duše jedno?

A mimo to tážeme se, jakým právem smějí materialisté pouhé pohyby neb záchvěje mozku už nazývati myšlénkami? Vždyť na bíledni jest, že pouhý pohyb neb záchvěj hmoty ještě žádným citem, žádnou myšlénkou není. Dále ptáme se, jak mohou myšlénky býti vyměšováním hmoty mozkové? Dr. Lotze (Medicinische Psychologie str. 43), fysiolog a lékař dí: „Úkon ledví záleží v tom, že nějaké kolikosti (trošce) *tekutiny*, *která už dříve v ledvích byla* a na jejíž lučebné smíšení ledvinky svým

slohem vliv mají, že této trošce tekutiny nezabraňují ledviny, projíti organickou blanou. Jaký, „dokládá Lotze," jaký to probůh! nefiltrovaný (neprocezený) nápad tvrditi, že podobným spůsobem vznikají myšlénky, chtění a city. Jsou-li v mozku při myšlení jenom záchvěje hmotných podkladů, tedy jsou to jen záchvěje a nikoli myšlénky; *vyměšují-li* se však *jen* z mozku (myšlénky, citové a chtění) tedy už v mozku *byly*, a není to mozek, kterýž je teprv zplozuje." — Jak a čím se tam do mozku myšlénky ty dostaly? A jak možná, aby pouhý fysický pochod najednou a okamžitě proměnil se v pochod duchový, aby pouhé pohyby hmoty proměnily se okamžitě v pohyby duchové t. j. v myšlénky, city a chtění? Čím se tato proměna děje, kteráž jakožto účinek také svou příčinu míti musí?

Jako materialismus na tyto otázky odpovědi dostatečné nemá, rovněž tak jest úplně neschopen rozřešiti úlohu vědy, kteráž, jak jsme svrchu podotkli, záleží v tom, aby spory a třenice mezi rozličnými náhledy a domínkami urovnala, prameny toho kterého bludu odekryla a tím pravdě k vítězství dopomohla (jako na př. Dr. Liebig v prvním listě svém o lučbě, v němž prameny bludného názoru materialistického udává a jejž my při závírce následného článku uvedeme). Podle názoru materialistického závisí všeliké myšlének tvoření a poznání na jakosti a na stavu mozku a už pro tuto příčinu není pro něho žádné nutící pravdy, kterážby panující bludy opraviti dovedla. Aspoň jest naprosto nemožno pochopiti, kterakby nějaké podráždění neb podnícení nervův (buď zvukem hlasitého slova aneb hledem na čteny) mozek netoliko ku vyměšování nových myšlének přijmělo, nýbrž v něm i poznání aneb aspoň tušení vzbuditi mohlo, že dřívější myšlénka byla lichá, nově vzniklá však že jest pravdivá. Nikdo z materialistův až posavad se o to ani nepokusil, věc tuto vyložiti a jakouž takouž odpověď na to dáti. Materialisté

tvrdí, že *všechen pokrok u vědách, veliké bludův a předsudkův odklizení závisí na opravě mozkův lidských.* Půjčme jim toho, že to pravda; přece budeme míti právo, tázati se jich: Povězte nám, kterak může mozek sám o sobě špatný a ještě neopravený, sám ze sebe vyploditi myšlénku, jejížto provedení by jej opravilo? Jak může mozek sám o sobě špatný zroditi myšlénku dobrou, kteráž spolu k jeho vlastní opravě slouží? Nikdo zajisté ze sebe nevydá, co sám do sebe nemá.

Büchner (Kraft u. Stoff. str. 147) stydě se za to, žeby myšlénky nic jiného nebyly, nežli výměšky, podobné výměškům těm, kteréž spolu *výmětky* zpotřebovaných látek jsou, praví: „Jako *parní stroj provádí pohyb*, tak velmi spletená organická komplikace (složitost) silou nadaných hmot v těle zvířecím zplozuje souhrn všech *účinků*, kteréž ve spojitosti své nazýváme *duchem, duší, myšlénkou.*“ Může-li pak, tážeme se, parní stroj také sám ze sebe se opraviti a sám ze sebe nové a sice lepší nežli dosavádní pohyby prováděti? A pracuje-li tělo lidské jako parní stroj a provádí-li i ty pohyby, jež *duchovými* nazýváme, kterak může samo ze sebe tyto pohyby opraviti a nové od dřívějších zcela odchodné pohyby zavésti? Zdaliž myšlénka o parním stroji, jenž ku správnému pohybování vymáhá vůdce a řiditele rozumem nadaného a rozumem stroj ten ovládajícího, zdaliž už tato myšlénka nemohla a neměla sama sebou Büchnera přivésti k myšlénce bezděčně se vnucující, že i stroj tělesný se všemi pohyby mozku potřebuje též nadtělesnou sílu čili duši, kterýby tento stroj řídila a ovládala a tudíž co vládnoucí nebyla účinkem jeho, právě jako řiditel parostroje není jeho účinkem aniž s ním dle podstaty jedno a totéž býti může.

Žid Moleschótt dí: „Bez kostíku není myšlénky! . . Umalení či umenšení krve umenšuje i myšlení! Nadbyt tuku v krvi mozku ochromuje myšlénky! . . . Z kyseliny

prsti (humus), z ammoniaku (čpavku) a ze soli vidíme vyrostati novou moc čili říši myšlének v mozcích lidských.“ (Lehre der Nahrungsmittel 1850 str. 1.). Tedy z rozličných potrav, jichž lidé požívají, také rozličné se rodí myšlénky, a jelikož rozliční národové, jako národové romanští, germanští, slovanští, Peršané, Kytajci, Japonci, černoši z rozličných pokrmů svých také rozličnou hmotu do sebe vnímají a tudíž i *rozličné myšlénky míti museji*, tážeme se, kterak možná, aby přes to vše v tak rozličných mozcích *bez duše* opanovala a zavládla jedna a tatéž myšlénka a ode všech těchto rozdílných mozků bez duše od nich odličné za všeobecně platnou a předmětnou pravdu uznána byla? A jelikož i v mozku každého jednotlivce ustavičná panuje výměna hmot, takže za tři neb za sedm let hmota mozková úplně změněna bývá, jak jest to možná, aby člověk přes to vše bez duše od mozku rozdílné nějakou myšlénku trvale v sobě choval, ji rozebíral, s jinými myšlénkami porovnával a spojoval aneb odlučoval čili aby plnil podmínky vší vědy, jimiž jsou: pozorování, uvažování, rozkládání, spojování neb odlučování atd.?

Pro materialisty nestává tedy žádné všeobecné, všem stejně poznatelné pravdy. Kolik mozků a obměn jejich, tolik musí býti i rozličných jejich myšlének a úsudků. Ale tím *všecka* věda za ničemnou jest prohlášena, a prohlašuje-li se materialismus sám za vědu, zničuje též sám sebe. Nebo chce-li materialista důsledně jednati, musí připustiti, že názor dualisty jakožto přirozený a nutný pohyb mozku k témuž právu a k tétéž platnosti se volati může, kterouž materialista své domínce přisvojuje, an mozek dualisty rovněž tak pravidelně neb nepravidelně utvořen jest jako mozek materialisty. Musí tedy materialista za pravdu dáti tomu, kterýž jemu v zásadě za pravdu nedává — t. j. on musí sám sobě odporovati a v tomto odporu právě ukazuje se nicota nauky materialistické.

Císař František I.

Dějiny církve katolické v Rakousku od r. 1792—1835.

Sepsal Dr. *František Kryštůfek*, prof. církv. dějepisu v Hradci Králové.

(Pokračování.)

9. Poměr církve Rakouské k apoštolské Stolici v letech 1792—1835.

Dle názoru církevního rakouského práva stala se církev v Rakousku církví národní; církevní právo ale nic neví o církvi národní a zná jen církev obecnou čili katolickou, která svůj střed má v papeži. Papež jest vzhledem na každou část církve hlavou církve, není žádné části cizím, a kam jeho právomoc nezasahuje, tam nestává církve katolické.

Tuto pravdu uznávalo i rakouské církevní právo, vynalezlo však umělé vytáčky, pro které v praxi zásada ta k platnosti přijíti nemohla.

„Rakouské církevní právo“ připisovalo sice papeži ještě některá práva, primatu podstatná, jako posílati legaty, žádati zprávy od biskupů, vydávati všeobecné zákony církevní; ale v praxi i tato práva illusorními se stávala. Pravilo se, že papež může sice legáty poslati, ale mají-li býti připuštěni, musí stát dříve plnomocenství jejich proskoumati, neubližují-li právům souveréna a biskupův. Chtěl-li legát vykonávati nějaký úkon vlády církevní ve jmenu papeže, již se řeklo, že zkracuje práva souveréna; nestál-li legát při náhledech episkopalních, tut zase zdvižen nářek, že ubližuje biskupům. Nuncius nebyl ničím více leč politickým vyslancem římského dvora pro světské diplomatické záležitosti; mimo to vyšetřoval způsobilost nově jmenovaných biskupů a nadto užívala ho vláda co prostředníka při změnách v ohraničení diecésí.

Tudíž sobě snadno vysvětliti lze, proč od r. 1747 žádný papežský legat do Rakouské říše se nedostavil.

Podobně měla se věc se zprávami biskupů o stavu diecésí. Tyto zprávy musely nejdřív císařské vládě býti předloženy, načež teprv do Říma se zaslaly. Jak asi vyblížely, každý snadno si představí.

Papež sice mohl všeobecné zákony vydávati, ale co to bylo platné, jestliže vláda mu odepřela placetum, a zákon v Rakousku prohlášen býti nemohl?

Již v Římě počala censura každé papežské listiny, která některému rakouskému biskupu měla býtí zaslána, byť se ryze církevní záležitosti týkala, n. př. dispense od překážky stáří ku přijetí kněžského svěcení. Tak stojí na př. na odpustkovém breve pro metropolitní chrám. Vídeňský na druhé straně napsáno:

„Vidit in sequelam Caesareae et Regiae nominationis Salvo semper. Romae die 2. maji 1822. Infrascriptus J. E. R. A. Majestatis legationis a consiliis et agens Gf. v. Gennold. Na každé listině přitisknuta bývala pečeť: „Officium R. A. agentis Romae."

Rovněž skoumal císařský agent každou listinu, která z Rakouské říše do Říma byla zaslána a připojil k ní podpis svůj a svou pečeť.*)

Jakmile nějaká listina papežská cestou rakouské agentury do Vídně došla, nastalo opětné skoumání její, ve státní kanceláři, a teprvé, když i zde byla bezzávadnou uznána, udělilo se jí kr. placetum, a listina nabyla platnosti. Tak n. př. ku breve, kterým byl hrabě Leopold Maximilian Firmian, biskup Labudský, administrátorem arcibiskupství Solnohradského jmenován, připsal agent v Římě:

„Vidit ad rescriptum excelsae et supremae Cancel-

*) Brunner: Mysterien der Aufklärung str. 205.

jariae Status et Aulae de die 15 Juli a. c. Romae 19. August. 1818. Agens Gf. v. Gennold.“ Ve Vídni bylo na ně napsáno: „Tomuto papežskému breve, pokud nic neobsahuje ‚coby se zeměpanským právům a zákonům protivilo, uděluje se placetum regium. Per Sac. Caes. Majestatem. Ve Vídni 30. srpna 1818.“ Podepsán jest: v. Schudiger.*)

Že v Římě tento stav věcí změniti nemohli; jest na jevě. Za císaře Josefa II. pomýšlela vláda Rakouská na formalní rozkol a ministři Františka I. libovali si alespoň v tom, že rozkolem vyhrožovali. Ve Francouzsku zuřila revoluce, a všechny ostatní státy katolické řídily se podobnými zásadami jako Rakousko. V takových poměrech nezbývalo Římu nic jiného, leč ráznými protesty hájiti svoje právo.

Že biskupové svého hlasu nepozdvihli, snadno pochopitelno. Skoro všickni náleželi ku šlechtě dvorní a vychováni jsou ve směru časovém; učenost jejich theologická byla mělká; mnozí dokonce myslili do opravdy, že vláda jednáním svým hájí prospěch církve, a že církev při tom ouplně obstáti může; jiní zase mysl svou ukonejšili tím, že prý stav církve v Rakousku jest přece lepší, než ten, který francouzská revoluce utvořila; jestli církev posud požívá jakési vážnosti, má prý za to jen vládě co děkovati, an duch času církvi jest odporný: o starých poměrech nemůže prý nyní při změněných okolnostech býti ani řeči; nyní prý opatrně jednati sluší.

10. Poměr biskupův Rakouských k Římu a státu.

Církevní právo rakouské ponechávalo v duchu jansenismu biskupům skoro neobmezenou moc ve správě a řízení diecésí; vedle moci biskupské sice i primát papežův

*) Brunner, Mysterien der Aufklärung, str. 206.

v theorii uznáván, v praxi však platnosti nedocházel. Biskupům dáno rozsáhlé právo dispensační od zákonů církevních, jim také ponechán široký obor zákonodárství pro diecési. V praxi však byl biskup zákony státními a úřady tak obmezen, že jen o spůsobu udělování svátostí nemusel přijímati rozkazy od vlády; ve všem jiném úplně od vlády závisel, ona též určovala, ve kterých věcech biskup apoštolskou stolici poslouchati smí. Dle toho biskupům nařizováno (1790—1848), by některé dispense sami udíleli, neb při jiných do Říma žádost zadali neb prosebníky tam odkázali.

Biskupové rakouští postrádali všeliké moci hierarchické, odvislí jsouce od gubernií, a často nuceni proti svému lepšímu přesvědčení jednati, onit neměli skutečného vlivu na náboženské vyučování lidu ani na vychování duchovenstva (1790—1802), a příjmů, které strana osvícená „nesmírnými" nazývala, jen tak dlouho požívali, pokud se vládě líbilo. Vláda jmenovala pro stolce biskupské obyčejně takové může, o jejichž smýšlení josefinském pevně byla přesvědčena.

Biskupové opět, obzvláště když staré, lépe vycvičené duchovenstvo vymíralo, své rádce sobě zcela ve smyslu panujícího systemu volili a proto se nelze diviti, že při biskupských kancelářích (1782—1848) formy kanonického práva zcela vymizely a za to byrokratické na rubrikách a šablonách se zakládající úřadování nastalo; na místě zákonů církevních úřady biskupské jenom vládními nařízeními a patenty se spravovaly.*)

*) Beidtel. l. c. str. 108—109. Brunner Myst. 418 a 419.

11. Správcové duchovní.

Farářům se strany státu veliké množství záležitostí svěřeno k obstaravání, i stali se takto spolu státními úřadníky; mnozí z nich také dosti záhy spíše jako byrokraté, než jako správcové duchovní sobě počínali.

Lokalisté, kteří se faráři nejmenovali, ač jimi skutečně byli, měli příjmů velice po skrovnu a mnozí z nich ani se nesměli kojiti nadějí že se stanou někdy faráři, ježto lokalií bylo veliké množství zřízeno.

12. Kláštery a bratrstva.

Řeholím v této době nevalně se dařilo. Nevědělt nikdo, budou-li kláštery brzy zrušeny aneb zachovány. Osvícenci byli pro zrušení; dvořané nepřáli řeholníkům onoho vlivu na obecný lid, jemuž dosaváde se těšili. Nejistota odtud vznikající velice škodila životu řeholnímu. Některé kláštery vymíraly, mnohé řehole nemohly již svými členy všechny úřady obsaditi; řeholník, který byl ve správě duchovní ustanoven, nechtěl se do kláštera více navrátiti: novicové nesměli býti přijímáni, jen když to vláda milostivě čas od času dovolila; i nelze se diviti, že málo kdo se o přijetí hlásil, poněvadž do stavu s pochybnou existencí a s pochybnými vyhlídkami do budoucnosti nikdo rád nevstupuje.

Zrušení bratrstev mělo za následek, že církev veliké podpory se strany laiků postrádala, ascetická cvičení lidu poznenáhla mizela, ano i úcta Marianská klesala. Josefinské „bratrstvo účinné lásky k bližnímu“ na mnohých místech ani v život nevstoupilo a kdekoli zřízeno bylo, brzy opět zaniklo, nemajíc v sobě kořen pravého života.

13. Ústavy theologické a Semináře.

Duchovenstva velice ubývalo tak že brzy nastala o ně veliká nouze. Příčinou toho bylo na mnoze zařízení

škol, jímž méně zámožným a chudým odňata možnost studií; ještě větší vinu nesl nevěrecký duch v těchto školách vládnoucí. Od vypuzení orthodoxie ze škol okolo r. 1775 byla theologie divnou směsicí článků katolických, protestantských, politických a filosofických, které v přednáškách vedle sebe stály nižádnou měrou mezi sebou vyrovnány nejsouce, tak že mladý bohoslovec vlastně nenabyl náhledu jasného o tom, které jsou články křesťanské víry a mravů. Následkem toho pracoval každý ve správě duchovní dle svého rozumu, a když zpozoroval, že jakási lhostejnost u věcech náboženských představeným se líbí, a dokonce pastýřskou opatrností sluje, zařídil podle toho své jednání. Takovým způsobem arci vážnost duchovního stavu a vědomí katolické mezi lidem městským i venkovským vždy více klesaly.

Nouze o duchovenstvo vzrůstala v letech 1785—1797 a stížnosti a nářky biskupův pro tuto příčinu četně se ozývaly v letech 1797—1820. Vláda hleděla odpomoci stipendiemi, jež theologům udělovala; tím dosáhlo se aspoň částečné zvýšení počtu duchovenstva, ale nouze o kněze přece nepominula.

Generalní semináře jsou za Leopolda II. zrušeny dvorním dekretem ze 4. července 1790 koncem školního roku 1790, a zřízeny opět semináře diecésní; avšak semináře tyto nebyly lepší generálních; neboť vláda určovala kázeň, ustanovovala představené a předpisovala učebné knihy.

14. Obtíže týkající se jmění církevního.

Má-li se statkem nějakým dobře býti hospodařeno, musí býti užívateli dovoleno, vše to činiti, co příjem zvyšuje. Proti této hlavní hospodářské zásadě chybovalo velice zákonodárství světské. Neboť kdykoli se jednalo o to, aby církevní jmění bylo uloženo neb vypověděno,

aby pozemky byly koupeny neb něco odprodáno; tu nastalo pokaždé takové množství otázek, výkazů, výslechů a úředních svolení, že každý, kdokoli tuto obtížnou cestu úřední seznal, brzy upustil od úmyslu, jmění církevní lépe zužitkovati.

Chtěl-li někdo církvi neb kostelu něco odkázati, tu bylo opět výkazů, svolování, pojišťování, že každý od takového úmyslu brzy upustil, a to tím spíše, jelikož se obávati musel, že za několik let se dostane odkaz jeho do rukou fisku a brzo na to do rukou žida.

Proto vyjma mešní fundace, které lidé z nižších tříd činili, neděly se žádné nové nadace; kostely chudly, nastala nouze o paramenty a posvátné náčiní; ale stát pro svou finanční sklíčenost pomoci nemohl (1800—1840.)

15. Nepravé mínění o rakouských poměrech církevních za Františka I.

Vláda rakouská byla v době této od mnohých považována za přísně katolickou, a všeobecně se mluvilo o znamenitém pokroku, jejž katolické náboženství v Rakousku činí.

Že cizozemci rakouské státy za přísně katolické pokládali, pochází odtud, ješto rakouského dějepisu a zákonodárství oněch dob neznali. Nebot za Leopolda II. odstraněna jsou mnohá křiklavá nařízení záležitostí církevních se týkající, a tudíž brzy počalo se rozhlašovati, že celý system jest odstraněn, a že se u nás vláda opět ku katolickým ideám navrátila; bludný tento náhled i znamenití spisovatelé cizozemští chovali.

Že domnění to mylné také uvnitř říše panovalo, vysvětluje se jen z oné duchaprázdnosti, která tenkráte mezi středními stavy zavládla; nad to vydávala se zřídka nařízení taková, jimiž by se násilné převraty byly činily;

spisy pohoršlivé a které by na náboženství a církev hanu kydaly, zřídka vycházely; toto vše zdálo se býti návratem k starým ideám církevním.

16. Návrhy čelící k odstranění nouze o duchovenstvo.

Po zrušení generálních seminářů byly nadace bývalých alumnatů navráceny těmto ústavům, náboženská matice sproštěna všeho závazku, něčím na vychování duchovenstva přispívati, a biskupům dovoleno, aby pomocí svých fondů zařídili diecésní theologické ústavy a semináře, ovšem dle vzoru bývalých generalních seminářů a se schválením vlády.

Jelikož ale tenkráte pouze v hlavních a velkých městech střední školy zřízeny byly, kamž chudší jinochové tak snadno na studie se odebrati nemohli, byl počet studujících vůbec malý a tudy málo také kandidátů stavu duchovního; nadto pro nedostatečné hmotné prostředky jednotlivých diecésí nevstoupily některé diecésní semináře buď ani vůbec v život aneb zařízeny jsou pouze některé ročníky, tak že i ten malý počet kandidátů byl odkázán, aby svá studia theologická buď ouplně na svůj náklad konal, neb skrovným státním stipendiem se spokojil. Tím se stalo, že skoro všichni studující raději k jinému stavu se obraceli.

Nastala veliká nouze o duchovenstvo v státech rakouských.

Tento nedostatek byl obzvláště v Čechách velmi citelný a dosáhl n. př. v diecési Králo-Hradecké vysokého stupně.

Nemělať po zrušení seminářů jenerálních diecése tato semináře svého vlastního, četné kaplanské stace zůstaly neobsazeny, a proto bylo v místech, kde kaplan neb

kooperator byl systemizován, dovoleno, aby farář v neděli a ve svátek dvě mše sv. sloužil, četné lokalie osiřely, ano i lepší a větší beneficia nemohla duchovními správci býti opatřena, tak že zprávu duchovní způsobem missionářským sousední farář neb lokalista zastával. Tento smutný stav přiměl tehdejšího biskupa Kralo-Hradeckého Tadeáše Trautmannsdorf-Weinsberg-a k přemýšlení o prostředcích, jak by se těmto neutěšeným poměrům odpomoci mohlo. Trautmannsdorf byl toho náhledu, že nouzi může býti odpomoženo na jedné straně tím, když gymnasia, která dříve byla uzavřena, se opět otevrou a k nim ještě nová zařídí a tak přístup k studiím chudším jinochům se usnadní; a na druhé straně, když každý biskup svůj vlastní seminář míti bude.

Ve zmíněném smysln podal Trautmannsdorf patero žádostí císaři: škoda, že koncept se ani v konsistorním ani seminářském archivu Kralo-Hradeckém nenalezá. První čtyry žádosti došly u vlády přízně, což viděti z toho, an v páté žádosti ze dne 19. ledna 1802 biskup za otevření gymnasia Německobrodského (které r. 1779 bylo zavřeno) prosil a zároveň předložil plán k zařízení semináře a ústavu theologického v oekonomickém čili peněžitém i vědecko-paedagogickém ohledu.*)

Následkem zakročení biskupa Trautmannsdorfa žádala vláda i od ostatních biskupů dobrozdání a návrhy**) o tom, z jakých příčin nouze o duchovenstvo vznikla a jak by bylo možná zde odpomoci.***) Odpovědi, návrhy a stesky

*) Rukopis od Schatzel-a Chronologische Geschichte des Königgrätzer b. Kl. Seminärs u. der damit verbundenen Lehranstalt. arch 1—3.

**) l. c. arch 3.

***) Beidtel l. c. str. 162.

biskupů souhlasily, jak dle výsledku souditi lze, se žádostmi a náhledy Trautmannsdorfovými. Jest prý málo gymnasií a ústavů filosofických a theologických; kdyby se rozmnožily a stipendie hojněji udělovaly, bylo by i kandidatů theologie více. Mravnost by vzrůstala, kdyby studující theologie v seminářích bydleli, a vůbec semináře a konvikty se obnovily. V duchovních záležitostech budiž kněz ustanoven referentem, aby ve smyslu církevním záležitosti takové vyřizoval; těmto referentům budiž také školní referát ponechán, ježto škola ve velmi úzkém spojení s církví se nachází.

Jinak ale nehodlala vláda rakouská příliš blízkého spřátelení se s církví vyhledávati, což odtud patrno, ježto r. 1794 nedovolila ani prohlášení bully „Auctorem fidei," která bludy synody Pistojské jakož i zásady gallikánské zavrhovala.

17. Církevní reformy r. 1802. a současná reforma školní.

Následkem oněch stížností, stesků a představ biskupů vyšly 25. března 1802 dva vlastnoruční *listy císařské*, které dvorní kancelář dekretem z 2. dubna 1802 prohlásila.

Strana osvícená považovala je za důkaz patrný, kterak vliv duchovenstva se vzmáhá, vláda mu přeje a katolické náboženství se obživuje; a přec na tom mnoho pravdy nebylo.

Císařské listy týkaly se jedna duchovenstva světského, druhá řeholního; oba listy nesou na sobě ráz vládní supremacie.

Dekret *duchovenstva světského* se týkající takto zní:

Jeho Veličenství ráčil následující kabinetní list vydati:

Často opětované stížnosti biskupů stran panujícího nedostatku duchovenstva světského i řeholního, jakož i příčiny téhož nedostatku zrale uváživ, a chtěje obému odpomoci, uznal jsem za nutné rozkázati, jak následuje:

1. Buďtež zřízena *gymnasia* ve venkovských městech, kde toho bude zapotřebí, jakož i filosofické studium o dvou ročnících obzvláště tam, kde se gymnasium a biskupský seminář nalezá, pod bezprostřední dohlídkou biskupa a prostředečním dozorem zemské vlády. Stolice učitelské při tomto filosofickém kursu mají bezplatně převzíti kláštery, které v diecési se nacházejí a je zkoušenými učiteli obsaditi, ježto jenom tak nezkažených kandidatů dosíci mohou, jací by jim z hlavních měst tak snadno nepřišli.

2. Buďtež obnoveny studentské konvikty a semináře a jejich fondy jim opět navráceny.

3. Řeholníci i farářové mohou nadějné mladíky v předmětech gymnasialních cvičiti; jenže takoví mladíci musí se potom na některém ústavu veřejném zkoušce podrobiti. „Kněz, který tomuto vyučování se věnuje," dokládá kabinetní list, „může býti ujištěn, že se při obsazování lepšího beneficium na něho ohled vezme."

4. An ku správě duchovní jest ctnostných, obratných a činných mužů zapotřebí, kteří jen v seminářích pod bezprostřední dohlídkou a vedením biskupů vzděláni býti mohou: mějž každý diecésní biskup vlastní svůj seminář, kdeby studium theologické na tři roky bylo rozděleno, a jemuž by čtyři zkoušení učitelové dle všeobecného studijního plánu učili, z nichž první přednášeti bude církevní dějepis se vzhledem na patrologii, a církevní právo; druhý hermeneutiku St. a N. Zákona s oběma sem patřícími introdukcemi; třetí dogmatiku a polemiku; čtvrtý morálku a pastorálku spojenou s katechetikou."

Kde semináře svých vlastních fondů neměly, pojištěna jest jim dotace z theologických stipendií, z nábo-

ženské matice a z daně „alumnatikum“ řečené, která při zařizování generalních seminářů byla vyměřena, pak ale 4. července r. 1790 opět zrušena.

5. „Lokalisté a kooperátoři, mající 300 zl. a 150 zl. platu, obdržejí od 1. února roční příspěvek 50 zl.“ Zároveň dle tohoto čl. 5. všem duchovním správcům, kteří bezplatně mše sv. pro náboženskou matici persolvovati měli, dostalo se značného ulehčení, jelikož počet oněch mší jest značně redukován. Kdo měl 600 zl., persolvoval 180 mší sv.; kdo 400 zl., 120; kdo 350 zl., 150; kdo 300 zl., 90; kdo 250 zl., 75; kdo 200 zl., jen 60 mší sv. bezplatně pro náboženskou matici. Ostatní dni byly svobodny a duchovní mohl přijmouti stipendium.

6. „Deficienti nechť se spokojí se svými 200 zl., ježto zřídka tak jsou churaví, že by denní stipendium persolvovati nemohli.“ Mylná to domněnka, neboť již tenkráte stipendia velmi řídkými se stávala.

7. „Pokud dřívější hanopisy (Flugschriften orig.) brožury a kritiky, jakož i pravomocnost magistratů quoad forum nad duchovními snížení stavu duchovního v zápětí měly: zamezí se dostatečně první zlořád nejnovějšími předpisy o censuře; druhá nemístnost odstraní se tím, že Jeho Veličenství pravomocnost nad veškerým nešlechtickým duchovenstvem magistratům odnímá a od 1. listopadu t. r. ji na zemská práva přenáší.“

Druhým odstavcem tohoto článku se duchovenstvu mnoho neprospělo; neboť zemské právo §. 9. II. Inst. nedávalo ani děkanům čili vikářům titulu „Pán;“ úřední taxa byla zvýšena; projednání pozůstalosti po duchovních se velice stížilo. Konečně praví list císařský:

8. „Nepotřebné nové fary a lokalie buďtež při nastalém uprázdnění redukovány a se starými farami spojeny, jelikož při velikém jejich počtu se ukázalo, že klesal blahobyt, jakož i vážnost, kázeň, pořádek a mravopočest-

nost na takových místech o samotě ustanoveného, větším dílem nezkušeného, mladšího světského i řeholního duchovenstva, které ještě dohlídky a vedení moudrého staršího faráře potřebuje.“

Vlastnoruční list týkající se duchovenstva *řeholního* připouštěl, že kázeň řeholní mizí a že nápravy jest zapotřebí.

Nejprvé zabezpečeno čl. 1. další *trvání* stávajících klášterů; neboť žádný klášter, byť i neměl dostatečný počet členů, nesměl býti zrušen neb s jiným klášterem spojen ani v tom případu, když nemohl žádné výpomoci ve zpovědnici aneb při zaopatřování nemocných poskytnouti.

Kláštery, které se s vychováváním mládeže a pěstováním věd na universitách, lyceích a gymnasiích zanášely, mohly dle čl. 1. tolik *kandidatů* příjmouti, kolik jich potřebovaly a ze svých příjmů bez obtěžování náboženské matice vyživiti mohly. Ostatní kláštery musily při svém „numerus fixus“ zůstati a mohly vždy při 8—18 kněžích 4 „fratres laicos“ přijmouti.

Do kláštera nemohl se nikdo dříve hlásiti až teprvé po skončeném studium filosofie. (čl. 3.)

Mimo to dovoleno klášterům, aby si zařídily své vlastní theologické *studium* nejméně se 3 ročníky; na tomto domácím studium měli čtyři na universitě řádně zkoušení a approbovaní učitelové dle všeobecného studijního plánu a dle předepsaných knih přednášeti. Chovanci takových domácích ústavů nemuseli se více podrobiti zkoušce na ústavu veřejném (čl. 4.)

Stran kázně řeholní přikázáno, aby „statuta každého kláštera a řádu ve svém znění původním se zachovávala, pokud zeměpanskými nařízeními změněna nejsou.“ (čl. 6.) Každý konvent a klášter mohl své představené voliti, a provincialové mohli jako dříve podřízené kláštery visitovati, avšak pod žádnou výminkou nesměli vstoupiti v ně-

jaké spojení s cizími zahraničnými provinciemi neb generaly řádu. Místo generalů odkázáni jsou představení provincie na ordinariaty, kterýmž i na dále práva a povinnosti generalů řeholních jsou přiděleny. (čl. 7.)

Kdykoli při provincialních kapitolách volby provinciala a ostatních představených konventů a klášterů se konaly neb jiná usnešení se učinila: neměly tyto volby a usnešení žádné platnosti, pokud nebyly ordinariatem potvrzeny a jmena nově zvolených představených zemské vládě sdělena. (čl. 8.)

Ve článku 9. takto stanoveno: „Provincialové nechť svědomitě své podřízené kláštery visitují, kdykoli toho potřebu uznávají, a veliké nepořádky nechť se odstraňují; důležité a podstatné změny však o své újmě předsevzíti nemohou, nýbrž jsou v každém případě povinni, podati obšírnou zprávu ordinariatu diecése, ve kteréž se visitovaný klášter nalezá, jakož i obšírně naznačiti všechny potřebné změny, kteréž, když nebezpečenství není v zápětí, jen po obdrženém schválení ordinariatu a dle okolností i zemské vlády předsevzíti mohou."

„Toto obmezení jest tím nutnější, an každému biskupu na tom záležeti musí, aby věděl, co se v klášteře děje, zdali řeholníci to, co stát a církev od nich očekává, skutečně vykonávají, a zdali stížnosti podřízených proti představeným jsou oprávněny čili nic."

Představeným řádu opět přiřknuto právo, že mohou bratří z jednoho kláštera do druhého, pokud tím nové břímě pro náboženskou matici nevzroste, *překládati* a z nepolitických přestupků je *trestati*. Má-li však trest trvati déle, musejí to činiti vždy s vědomím, a za odpovědnosti biskupského ordinariatu, k němuž a od něhož pak dále k úřadu politickému se pokáraný řeholník, pakli se právem domnívá, že se mu křivda děje, dle přirozeného práva odvolati může.

Články 10. a 11. vyhlašují řeholníky za neschopné k dosažení světského beneficia a dovolují toliko, aby řeholníci k dočasné výpomoci na světská beneficia byli přibíráni.

Ku povznešení kázně řeholní směřoval čl. 12, jenž zní:

„Všichni řeholníci, kteří nejsou ve správě duchovní stále ustanoveni ani na výpomoc posláni a ve světě žijí, povinni jsou ihned do svých klášterů se navrátiti, kde opět své řeholní roucho obleknou jako ostatní spolubratří, a roucho to nikdy více nezamění; jen těm, kdož ve správě duchovní jsou ustanoveni, neb na cestě se nalezají, neb jinak na venkově zaměstnáni jsou, může představený dovoliti, aby nosili kratší habit (kurtu) a přes něj kabát (Kaputrock orig.) tmavé barvy.“

„Nikde nebudiž trpěn zlořád, který se do mnohých klášterů vloudil, že se peněžitá část k výživě ustanovená řeholníkům na ruku dala, a oni sami své potřeby, jako oděv, stravu, topení atd. si zaopatřovali; nýbrž všichni budtež dle předpisů řehole společně vyživováni.“

K udržení kázně jest nutno, aby představený ustavičně v klášteře sídlel; a kdo při stavovských sborech zemských jest zaneprázdněn, nechť alespoň čtyry měsíce do roka v klášteře přebývá, a po čas své nepřítomnosti jiným vážným bratrem se dá zastupovati. (čl. 15.)

Představení nečiňtež pro svou vlastní osobu zbytečného nákladu, a ve všech důležitých věcech, které předseberou, vždy s nábožnými a moudrými řeholníky se poraďtež, aby se tím spůsobem předešlo výčitkám lidí zlomyslných.

Co do současné reformy *školství*, svěřeny jsou národní školy duchovnímu dozoru, ne tak z lásky k církvi, jako spíše za příčinou úspory. Dozor nevedli biskupové, nýbrž jejich konsistoře, které v tomto ohledu nebyly biskupovi, nýbrž guberniím podrobeny, majíce o to pečovati,

aby vládní nařízení vzhledem k učební methodě, školním knihám a zkouškám náležitě byla prováděna. (1804.)

Na gymnasiích zavedeny jsou nové plány, methody a školní knihy, které byly v celku horší předešlých. Pro nedostatek duchovních ustanovováni jsou světští učitelové, z nichž každý přednášel jisté odbory ve všech třídách.

Na ústavech filosofických zavedena pro některé předměty řeč latinská jakožto vyučovací. Také dějepisu a vědě náboženské vykázány jsou na filosofii zvláštní stolice. Náboženská věda tato jakožto dogmatika filosofickými důvody opatřená měla při zmahající se nevěře za účel, podati studujícím jinochům filosofické vyvrácení všech bludů protikřesťanských.

Dohlídka nad studiemi v korunních zemích zůstavena guberniím; jakožto centralní úřad pro veškero školství byla ve Vídni zřízena *dvorní komise studijní*, sestávající z dvorních radů, kteříž při rozličných úřadech byli ustanoveni, a z direktorů jednotlivých fakult. Z její kanceláře vycházela všechna důležitá nařízení a rozhodnutí u věcech vyučování.

18. Zřízení studií theologických a škol středních.

Počet gymnasií a ústavů filosofických jest rozmnožen; biskupové obdrželi své semináře s theologickými ústavy; a také kláštery své domácí bohoslovecké studium si zařizovaly.

Pokud se zejmena diecése Kralo-Hradecké týká, gymnasium Německo-Brodské*) k žádosti biskupa Trautmannsdorfa znovu jest otevřeno. Seminář v Králové Hradci zřízen následkem vlastnoručního listu císaře Františka I. k ministrovi hraběti Lažanskému dvorním dekretem ze

*) Schatzel l. c. arch 1.

24. března 1802.*) Když pak theologický ústav začátkem školního roku 1803. o *třech* ročnících v život vstoupil: oznámil biskup Trautmannsdorf tuto radostnou událost svému duchovenstvu krásným listem pastýřským daným v Chrasti 20. září 1802. Prvním rektorem semináře byl kanovník Jan Teichel. Professory na novém ústavě stali se: Jos. Müller pro církevní dějepis a právo; Jos. Ullrich pro dogmatiku a katechetiku; Jan Kron pro biblické studium St. i Nového Zákona; a Ant. Vurda pro moralku a pastoralku.**)

Bezprostředním představeným byl od počátku semináře až do roku 1812 jenom rektor, od r. 1813 přibyl vicerektor, (Vincenc Weber, profesor dogmatiky). Místo spirituala bylo již r. 1814 následkem nejvyššího kabinetního listu císaře Františka I. daného v Paříži 29. dubna 1814 při seminářích biskupských zřízeno a systemováno. Leč v Králové Hradci teprv r. 1823 první spiritual jest ustanoven (Dr. Josef Schatzel.)

V prvním ročníku vyučováno dějepisu církevnímu a veškerým vědám biblickým St. a N. Zákona; v druhém ročníku právu církevnímu a dogmatice, posléze v třetím ročníku morálce a pastorálce, jakož i katechetice a methodice. Toto zařízení trvalo na biskupských učelištích až do roku 1814. Dne 7. ledna 1814 nařídila dvorní komise studijní, aby katechetice a methodice theoretické i praktické 5 hodin v každém týdnu bylo věnováno (posud byly jen 2 hodiny). Dne 29. dubna 1814 vyšel císařský rozkaz, aby na všech theologických ústavech náuka o *polním hospodářství* byla přednášena. V Králové Hradci začal o tomto předmětu roku školního 1819 přednášeti professor

*) Schatzel l. c. arch 1 a 4.
**) Schatzel l. c. arch 21.—23.

Ignác Lhotský a přednášel jej až do konce školního roku 1870.

Dne 25. června 1814 nařídil císař, aby na všech ústavech theologických ustanoven byl zvláštní professor, kterýž by s alumny po čas jejich studií celou *Vulgátu* pročetl, těžší místa pomocí dobrých překladů vyložil, nepouštěje se do učené kritiky, a o obsahu každé knihy krátce jich poučoval. Od roku 1814 do 1835 přednášel v Králové Hradci takovouto kursorní exegesi písma sv. prof. Vincenc Reichel zdarma.

Konečně 6. září 1814 rozkázal císař, aby ve všech seminářích biskupských *čtyry ročníky* studijní byly zřízeny a to od počátku školního roku 1815; posluchači, kteří předešlého roku v prvním a druhém ročníku se nacházeli, mohli studia svá dle starého plánu dokončiti.

Předměty byly jako na universitách rozděleny následovně:

v 1. roce: dějepis církevní a biblické studium starého zákona, (týdně po 9 hodinách) a co mimořádný předmět byly orientalní dialekty; v 2. roce: biblické studium nového zákona (týdně 9 hodin), právo církevní (týdně 5 hodin) a všeobecná nauka o vychování (týdně 2 hodiny); v 3. roku: dogmatika a morálka (týdně po 9 hodinách); ve 4. roku: pastorálka (týdně 9 hodin) a katechetika s methodikou (týdně 5 hodin.)

Professorů přednášelo 6: jeden dějepis církevní, 2. biblické studium starého zákona, 3. nového zákona, 4. dogmatiku, 5. morálku, 6. pastorálku.

Ostatní obligatní předměty: církevní právo, všeobecná nauka o vychování, katechetika a methodika neměly zvláštních professorů, ale přiděleny byly řádným professorům za roční odměnu.*)

*) Solař: Dějiny Hradce Králové a biskupstyí Hradeckého. str. 477—480.

Jelikož po venkovských městech nová gymnasia a lycea jsou zřízena a tudíž i chudším jinochům přístup k studiím usnadněn: hlásilo se více kandidátů do theologie než dříve, a také kláštery se naplňovaly.

Tak na př. v Kralo-Hradeckém semináři r. 1803 bylo 94 bohoslovců; 1804—110; 1805—118; 1806—127; 1807—133, mezi nimi 7 klášterníků; 1808—132; 1809—133; 1810—138; 1818—153; po r. 1820 ubývalo opět kandidátů, tak že počet jejich býval mezi 80—100.*)

Gymnasia byla od r. 1804—1840 horší nežli před tím; žáci naučili se dobře latině, za to však dějepis, zeměpis a přírodopis poskrovnu se pěstovaly; v náboženství zavládl rationalismus, který na filosofii a v ústavech klášterních měl své hlasately.

Jelikož dozor na školy dozorcům duchovním byl svěřen, zdálo se, jakoby školy vesměs dle vůle a dobrozdání církve zařízeny a spravovány byly. Leč domnění takové jest mylné. Učebné knihy, methody, školní zákony, vrchní dozor, směr, zkrátka vše vycházelo od vlády; konsistoře byly jen zeměpanským úřadem pro záležitosti školní, a musely vykonávati vše, co vládní orgány nařídily.

Za příčinou rozmnožení škol bylo zapotřebí četných představených, zkušebných komissarů a dohlížitelů rozličného druhu. Pro ušetření výloh uděloval stát hodnosti tyto prelátům a úředníkům, z nichž přemnozí nebyli znalci, a jelikož při dvorní studijní komissi zasedali taktéž často mužové u věcech studijních málo zběhlí, musely studie nutně klesati.

19. Duchovní zpravodajové.

Jelikož nyní studie s náboženskými záležitostmi v úzké spojení vešly, byl při guberniích, při dvorní kan-

*) Schatzel l. c. 37—39.

celáři i ve státní radě studijní referát zcela neb částečně spojen s referátem záležitostí duchovních, a pro tento referát byli tak zvaní „duchovní referenti“ či zprávodajové ustanoveni.

Co duchovní dvorní a státní rada při dvorní kanceláři ve *Vídni* úřadoval nejprvé 1. Jan *Dankesreither*, 1802—1806, jenž se později stal biskupem Svato-Hippolytským; po něm následoval: 2. Augustin *Gruber*, který toto místo zastával až do r. 1816 (stal se arcibiskupem Solnohradským); pak 3. probošt Vyšehradský Josef Alois *Jüstel*, jenž byl dvorním a státním radou až do r. 1830, kde na jeho místo 4. František Antonín *Gindel* vstoupil. K dyž Gindel r. 1832 jmenován byl biskupem Brněnským, následoval 5. Antonín *Buchmair*, který se r. 1835 generalním vikářem a světícím biskupem Vídeňským stal, načež na jeho místo vstoupil 6. Ondřej *Meschutar*.*)

Při c. kr. gubernium Českém v *Praze* byli duchovními referenty s titulem „c. kr. gubernialních radů:“ 1. Kaspar *Royko*, profesor církevního dějepisu na universitě a probošt u Všech Svatých, jenž od r. 1791—1814 pilně zastával zájmy duchovenstva**); 2. Karel František *Fišer*, dříve profesor Nového zákona, pak kanovník u sv. Víta, od r. 1815—1823;***) 3. Karel *Hanl*, kanovník u sv. Víta, později biskup Kralohradecký († 1874), od r. 1824—1831. 4. Václav Vilém *Václaviček*, kanovník u sv. Víta, od r. 1832—1847 († 1862); 5. Ignác *Jaksch*, kanovník kapitoly Litoměřické, od r. 1847—1858. Po Jakschovi převzali světští radové při c. kr. českém místodržitelství referát záležitostí duchovních a nebyl od té doby žádný kněz na to místo vyvolen.

*) Klein, Geschichte des Christenthums in Österreich u. Steiermark, sv. 7. str. 180—84.

**) Časopis Duchovenstva 1839, sv. 2. str. 401.

***) Časopis Duchovenstva 1840. str. 571.

Tou měrou podobalo se ovšem, jakoby stát v každém oboru bral pilný ohled na církev a jí šetrnou pozornost věnoval. V skutku ale byli všichni tito duchovní referenti pouhými úředníky státními. A musíme říci, že právě toto ustanovení duchovních referentů velice překáželo hierarchické subordinací. Rozhodný vliv při gubernium, dvorské kanceláři a státní radě stavěl duchovního referenta vzhledem na úřední působnost daleko nad biskupa, kterému přece v hierarchickém ohledu byl podroben. Duchovní referenti (gubernialní, dvorní a konferenční radové) buď prováděli stávající zákonodárství ve smyslu vlády: a tu přišli často v kollisí se svými kněžskými povinnostmi; aneb nejednali dle nařízení světských a to opět nebylo dle přání vlády. Ale obyčejně jednali přísně dle státních zákonů. Od r. 1816 stalo se pravidlem, že většina stolců biskupských osazována referenty duchovních záležitostí. Tito biskupové byli především mužové kanceláře, kteří dlouholetým cvikem uvykli josefinské církevní právo za výsledek hluboké moudrosti státnické považovati.*)

20. Zavedení Rechbergrovy učebné knihy církevního práva.

Jelikož v Rakousku skoro o všech otázkách církevního práva množství zeměpanských nařízení bylo uveřejněno, cítili všichni, obzvláště duchovní, potřebu knihy, ve které by všechny důležitější platné zákony sděleny a s posud platnými zákony církevního práva v jakýsi souhlas přivedeny byly.

Dr. Jiří *Rechberger*, biskupský kancléř v Linci, podnikl k vyzvání četných přátel 1807 tuto práci, sepsav příručnou knihu rakouského církevního práva, kterouž vy-

*) Beidtel l. c. str. 168.

dal pod názvem: „Handbuch des österreichischen Kirchenrechtes.“ Linz 1807. Později vyšlo toto dílo od něho i latinsky pod názvem: „Enchiridion Juris ecclesiastici Austriaci.“

S ohledem na určení poměru mezi církví a státem, mezi apoštolskou stolicí a biskupy držel se knihy učebné od Pehema vládou předepsané. Z císařských nařízení vybral pro svůj spis (dva díly, první díl čítá 254 stránek, druhý 264 obyčejného oktávu) ta, která se mu zdála důležitější, podal je u výtahu, a slil jejich ustanovení v jedno s textem, který ve formě paragrafů byl podáván. Z kanonického práva podržel jen to, co ještě v Rakousku za platné se uznávalo. Kde bylo nutno, některé císařské nařízení ospravedlniti, připojil několik vysvětlivek.

Jakým duchem se spis Rechbergrův nese, ukážeme sdělením tří paragrafů.

V paragrafu 54. odpovídá Rechberger na otázku: „Zda li platí všeobecné právo církevní v Rakousku“ a praví: „Nutno činiti rozdíl mezi božským a lidským právem církevním. Vzhledem na božské církevní právo nemůže v církvi žádné rozmanitosti stávati. Že tedy vše, co na přirozeném právu, písmě sv. a božské tradici se zakládá též, v Rakousku platí a každého víře, o tom nestává žádné pochybnosti. Ano Rakousko od vlády Marie Teresie počínajíc vytknulo sobě úkol, aby církevní právo ku přesným zásadám (auf die echten Grundsätze) přirozeného práva, písma sv. a tradice zpět uvedlo, tyto zásady chránilo a ku platnosti přivedlo.“

V §. 55. dí Rechberger: „Co se lidského všeobecného práva týká: stává v Rakousku mnoho výminek.

1. Neplatí předpisy obsažené v kanonickém zákoníku a jejich konsequence, které s přesnými, na přirozeném právu, písmě sv. a tradici spočívajícími zásadami v odporu stojí a jichž původ hledati sluší v nevědomosti středověké.

2. O mnohých předmětech církevního práva, jako o beneficiích církevních, řeholích, manželství v Rakousku vydány zemské zákony, jimiž se všeobecné církevní právo ruší. 3. Kde zemských zákonů nestává, máme četné obyčeje zvláštní, které se od obecného práva církevního uchylují.

Obecné církevní lidské právo platí v Rakousku jen co výpomocné právo („als ein subsidiarisches Recht.“)

V §. 56. udává Rechberger prameny církevního rakouského práva, a sice: 1. C. k. nařízení in publico-ecclesiasticis; 2. pravoplatnou praxi; 3. předepsané učebné knihy církevního práva; 4. výsady dynastie Rakouské; a konečně 5. některé zvláštní smlouvy veřejné.

Toto dílo hned po svém vyjití nabylo velké pochvaly, a když r. 1810 nový plán pro právnická studia byl zaveden, dle něhož jesuité a theologové společně církevní právo poslouchali: stal se spis Rechbergrův knihou školní. Církevní právo se přednášelo tehdáž jeden běh a sice devět hodin v týdnu.

Spisem Rechbergrovým záhy spůsobeno tolik, že mezi duchovenstvem poznenáhla vymizela veškera důkladnější známost církevního práva. Z Pehema slyšeli posluchači alespoň o mnohých požadavcích církevního práva, ač se tyto za usurpaci vyhlašovaly. Nyní však Rechbergrovo slovo považováno jako evangelium pro duchovní i laiky. Kdo dle jeho paragrafů jednal, pokládán za muže, jenž církvi i státu jest prospěšným.

Duchovenstvo vidouc, že veškery úkony správy duchovní, až na některá žehnání, zeměpanskými nařízeními jsou do podrobna určeny, uvyklo ještě více než dříve považovati sebe za jakousi třídu úředníků státních. Také konsistoře s náramnou úzkostlivostí dbaly o zachování všech forem byrokratických; kdo v tom ohledu zadost učinil, býval všemi spůsoby vyznamenán na ujmu těch,

kteří pravým směrem církevním ve správě duchovní se řídili, formalit méně sobě všímajíce.

Studium kanonického práva leželo úplně ladem; při biskupských kuriích bys nebyl shledal ani jediného dobrého kanonisty; byli biskupové, jichž veškera známost církevního práva z knihy Rechbergrovy byla čerpána.*) A při tom přece panovalo mínění, že církevní poměry rakouských států jsou výsledkem hluboké moudrosti, a proto i dále ještě po mnohá pokolení trvati mohou.

21. Duchovenstvo katolické a nekatolíci.

Dle knihy Rechbergrory (§. 313.) měly se s ohledem na *protestanty* při funkcích farních**) následující předpisy zachovávati: 1. Katoličtí duchovní správcové nečekajíce, až by zavoláni byli, mohou a jsou povinni nekatolické nemocné jednou navštíviti, jim svou pomoc nabídnouti, a kdyžby si toho žádali, je všemi prostředky zaopatřiti; při tom však se vší mírností a skromností jednejtež, vší dotíravosti se zdržujíce, a když by nemocný jejich pomoci užíti nechtěl, bez odkladů se vzdaltež. (Dv. dkrt. z 31. ledna 1782.) 2. Kde nekatolíci vlastních pohřebních míst nemají, mohou na katolickém hřbitově býti pochováni; avšak v tomto případě nebuďtež zpívány nekatolické písně aniž pohřební řeči na katolickém hřbitově konány. (31. pros. 1783. 8. ledna 1784.) 3. Troje prohlášky nekatolických snoubenců staňtež se jak v katolickém chrámě tak i v nekatolické modlitebnici. (19. května 1784.) 4. Nekatolíci nebuďtež bráni co kmotrové při katolických dětech (25. června 1801.); ovšem ale mohou protestanté

*) Beidtel: l. c. str. 171.
**) Rechberger: Hdbch. des öster. K. Rechtes 1807. 2. Auflage. 1. Bd. S. 249—251.

jakožto diváci a svědkové při křtu katolickém býti přítomni. (10. července 1802.)"

Dle Rechbergra §. 316. bylo nařízeno: „V místech, kde není zvláštní kazatel protestantský, a tamnější protestanté sousednímu kazateli řádně přiděleni nejsou, povinen jest katolický farář dle ritualu, v Slezsku zavedeného, konati protestantské křty, oddavky a pohřby. Při křtu a oddavkách užívejž ritualu diecésního. Při pohřbu, byl-li za to požádán, nechť provází mrtvolu protestanta k tomu hledě, aby nebyla zpívána píseň, ve které by se něco pro katolíky urážlivého nacházelo. Hrobu však kněz nežehnej a sbírku (kollektu) nečiň. Nebyl-li však farář za to požádán, může nekatolický učitel mrtvolu doprovázeti a u hrobu zpívati. (16. března 1782.)"

Tyto předpisy platily až do r. 1848. Paměti hodno, že biskupové proti těmto nařízením pražádné ohražení neučinili.

22. Rozšíření vlivu biskupů při školách a censuře.

V krátké době nabyla rakouská vláda přesvědčení, že různé prostředky, jimiž ona ducha náboženského mezi studující mládeží a ve vyšších stavech obživiti zamýšlela, nikterak k cíli žádoucímu nevedly. Proto veškery *školy* netoliko národní čili normalní nýbrž i střední a vyšší *dozoru biskupů* ještě více než posud podřídila. Sem spadá zákon z 23. července 1808, který takto zní; „Jeho Veličenství ráčí stanoviti, aby netoliko veškery německé ústavy školní, nýbrž i v některých venkovských městech nově zřízená filosofická lycea jak v ohledu literním tak i vzhledem na vyučování náboženské bezprostřednímu dozoru diecésního biskupa svěřeny byly, jakož se biskupovi také odevzdává bezprostřední dozor na vyučování náboženské, které se mládeži gymnasialní uděluje."

Zákonem z 21. července 1814 obdrželi biskupové také jakýsi vliv na *censuru* theologických knih. Dříve totiž častěji vznikaly spory mezi ordinariaty a úřady censurními, ježto ordinariat některé theologické spisy za závadné prohlásil, censura však přece k tisku je připouštěla. By se tomu předešlo, nařídil císař „aby theologické spisy dotýčnému arcibiskupu neb biskupu neb konsistoři k předběžnému skoumání byly předloženy. Kdyby úřad biskupský činil námitky, s kterými by censura nesouhlasila: nechť se celá věc Jeho Veličenství k rozhodnutí předloží.“

Tato nařízení byla sice důležita a znamenitě moc biskupskou rozšiřovala, ale za tehdejšího systemu vládního mnoho zpomoci nemohla. Neboť biskup nemohl sám ze své moci žádný zlořád odstraniti, nýbrž byl pouze k tomu odkázán, aby učinil oznámení zeměpanským úřadům. Císař nedosáhl svého účele a lhostejnost náboženská vždy více se zmáhala zvláště u tak zvané vyšší třídy obyvatelstva.

Tuto lhostejnost náboženskou mnozí vyšší úředníci za veliký prospěch pokládali, avšak vláda se na to přece mrzela; proto nařizovala, aby úřadníci pilně na služby Boží chodili a lidu takto dobrý příklad dávali. Leč ani to mnoho neprospělo.

23. Biskupové této doby.

Vinu těchto nepříznivých poměrů církevních nesli u větší míře biskupové nežli vláda světská.*)

Po zbožných sice ale nestatečných biskupech, kteří 1740—1770 vládli, nastoupili po roce 1770 z větší části zarytí Febroniané. Obyčejně hledělo se na tak zvané „mírné“ muže (gemässigte Männer), čili „muže střední cesty.“ (Männer des Mittelweges). Měl-li někdo jmenován

*) Beidtel str. 174—176.

býti biskupem, netázala se vláda, jaké jest církevní smýšlení tohoto muže, aneb požívá-li týž jakési popularity v diecési, je-li slavný učenec a t. p., nikdo se netázal katedrální kapitoly ani diecése; vše záviselo na přízni dvorní, a tu volíváno tak, že o znamenitých vědomostech, o náboženské horlivosti, nebylo u nově jmenovaného žádné řeči. Hlavní požadavky, které vláda při jmenování činila, a které biskupové ti svědomitě zachovávali, byly tyto: aby žili asi tak jako spravedlivý člověk světský, aby dokonale (auf das Pünktlichste) zachovávali zákony státní, a svými návrhy a novotami úřadům císařským zbytečných obtíží nepůsobili, toho pak, co se za hranicemi neb v jiné diecési děje, pranic sobě nevšímali.

Jinak ve spůsobu života těchto biskupů byla mnohá věc, která chvály nezasluhovala. Byli biskupové, kteří každodenně divadlo navštěvovali, ve svých residencích slavné plesy dávali, a v pokojích, ve kterých návštěvy přijímali, svatého obrazu žádného neměli.

Biskupové tací nejenom ničeho nepodnikli na ten účel, aby církevní zákonodárství opět ku platnosti bylo přivedeno, ale ani tam nic nečinili, kde dle zákonů by byli něco působiti mohli. Tak na př. Josefinský pořádek služeb Božích byl tuze suchopárný a proto dovolil Leopold II. biskupům, že mohou nové písně zaváděti. Většina biskupů však obmezila se tím, že zavedli tři neb čtyři, a to ještě nedobré písně; v seminářích se při přednáškách dějepisu církevního o 18. století vůbec ani nemluvilo, jen aby se nikde nenarazilo; z tétéž příčiny též vynecháno líčení novějšího stavu protestantismu. Půlnoční mše sv. o vánocích, kterou František I. po několik let zakázal, později slavení její náhledu biskupů zůstaviv, nebyla ve mnohých diecésích opět zavedena. Ačkoli biskupové častěji se dozvěděli, že některé přednášky theologické s orthodoxií se nesrovnávají, přece nic neučinili, aby tomuto

zlu odpomohli, ač právě v tomto oboru dosti značný vliv jim byl ponechán.

Tuto svou netečnost mnozí biskupové tím omlouvali, že prý mezi místodržícími se nachází značná část zjevných josefinistů a nepřátel církve; a biskupové se báli, že by u nich narazili, kdyby dle povinnosti své jednali.

Rozumí se samo sebou, že jeden biskup s druhým tenkráte žádného spojení bližšího nehledal, a to tím méně, an takové spojení se duchu zákonů státních zcela protivilo. Jeden každý stál osamotnělý; a kdyby byl jednotlivý hlas stížný před trůn vstoupil, nebyl by u ministrů žádného povšímnutí došel.

(Dokončení bud.)

Zřizujmež spolky křesťanských matek!

Napsal *Karel Hložek*, farář v Kozmicích.

Kdokoli jen poněkud zná dějiny církve sv., přesvědčil se, že skoro každé století dovede se vykázati nějakým prostředkem, jímž Prozřetelnost Božská jakousi hráz položila proti vzbouřeným vlnám bezbožnosti a spustlosti lidské. Kdož by upřel, že doba naše od revoluce francouzské v předešlém století počínajíc až posud, jest velice plodná na protivníky sv. pravdy. Ale také jsme opět a opět spatřili, kterak se rozličných prostředků uchopil Hospodin, aby člověka pobloudilého zase na cestu pravdy uvedl. Na ten účel vznikly nové řády, jakož i přečetné spolky a bratrstva. Zejmena pozorujeme, že v naší době obzvláště *pohlaví ženské* ku probuzení ducha křesťanského vydatně napomahá. Jednotlivé kongregace zbožných panen ve všech krajinách vznikají, a blahodárně působí. Takto splácí žena na jedné straně, co na druhé byla zavinila a snaží se za-

hojiti ty rány, které skrze ni, její prostopášnost a marnivost, světu zasazovány bývají. Jakožto obor působení svého obrala sobě žena nemocnici, opatrování chudiny a vychovávání mládeže ženské ve škole.

Ač toto působení ženy ve prospěch svaté věci jest veliké a záslužné, přece ještě nepostačuje vůči hroznému řádění nevěry a lhostejnosti duchovní. Třeba poukázati ženám našim k jinému oboru činnosti, kdež vydatněji a bezpečněji působiti mohou než jinde. I tane nám tu na mysli slovo výtečného biskupa Orleanského: „Vlády mohou býti slabé anebo násilnické, pakli jen *rodina* silná, kladou-li domácí mravy odpor, oživne a povznese se časem opět všecko.“ Ano právě tu nám mnoho schází, v rodině. Leť a zloba vrhly se s nevídanou rafinovaností a neslýchanou drzostí na rodiny naše a snaží se je otravovati jedem nejhorším.

Tvrdil-li Pestalozzi: „Chci vzdělání lidu v ruce *matek* vložiti,“ tuť se chápou naši materialisté a všeho druhu neznabohové právě našich matek, aby pomocí jich ku vzdělání lidu ve svém smyslu pracovali. Spatřujemeť již „zkvétati“ mnohé americánské i neamerikánské kluby a jednoty dám, které se vzdělávají přednáškami z přírodovědy, anatomie, fysiologie, historie atp., ale o vědu všech věd, o sv. náboženství zavaditi se ostýchají. A přece napsal dobře v tom ohledu Aug. Herm. Francke: „Kventlík živé víry stojí za více, než cent vědění pouze historického a krůpěj pravé lásky má větší cenu do sebe, nežli celé moře vědy veškerých tajemství.“ K čemu však prospívají matky bez srdce, byť měly plnou hlavu vědění všeho druhu? Jestli platí při mužském pohlaví slovo sv. Pavla, že věda bez náboženství nadýmá, tím více má výrok ten platnost ohledně našich matek. Nešťastná rodina, kdež vládne žena, která sice umí mluviti o tisícerých věcech, jež však rodinu svou k Bohu vésti nedovede. Jestiť krá-

snou loutkou, která potřena jsouc rozmanitými barvami oko dítka baví, avšak jedovatými přísadami barev dítko poznenáhla otravuje. Matky takové připravují poznenáhla sice, ale tím jistěji komunu evropskou, která však s křesťanstvím zároveň i národ náš z vlasti vypudí. Majíce na zřeteli toto zlo, ozvali se už tak mnozí šlechetní muži proti takovému počínání, ale za nedlouho zmizel účinek slov jejich. Nadarmo napsal sám školní rada Wenzig: „Ku povšechnému vychování s rázem národním má se přikročiti *v duchu křesťanského náboženství*, onoť jest, které všude udělovati může nejlepší radu nalehajíce samo sebou na všecky částky onoho vychování, jakož se v životě božského zakladatele jeho všecky dosažené účely vychování tóho co nejkrásněji zrcadlí.“

Náboženství to se přece systematicky vytlouká ze srdcí študentů i dívek, řemeslníků i dělníků. Ač ale již mnoho pokaženo, přece ještě není ztraceno vše a dobře učiníme, když se zachováme dle rady kan. Volkmara Stoye: „Láska nemá nikde milejšího a bezpečnějšího příbytku, nežli v srdci mateřském a matka sama jest genius nejútlejšího dětství. Odtud tedy vycházejž naše naděje v lepší budoucnost. Na matkách jest nám pomoci se doprositi, aby budoucně více smyslu pro šlechetnost, více věrnosti, lásky, víry, více sebezapření, více svornosti mezi námi bydlelo; k matkám jest nám se obrátiti i s nejmilejšími nadějemi vlasteneckými. Ony zajisté jsou naše čáka, ač budou-li opravdově chtíti, s vroucnosti té lásky, kteráž jest přirozenou vlastností matky.“

Na mnohých místech ve Francii, Anglicku, Belgii, Španělsku, Italii, Německu, v Alžíru, i v Americe již a v Indii zaraženy jsou četné *„spolky matek křesťanských,“* jichžto účelem jest uvésti do rodin opět křesťanskou víru a křesťanský mrav. Také u nás učiněny jsou tu a tam pokusy o zavedení této jednoty do Čech, zvláště na osadě

Nezamyslické p. vikářem Dubnem*) jednota taková zřízena. I pisatel těchto řádků chtěl hned vloni jednotu podobnou na osadě své v život povolati, k čemuž p. vikář Duben ochotně radou svou byl nápomocen; leč až dosavad učiněn jenom počátek, další provedení věci se ještě nezdařilo.

Jednota matek křesťanských jest spolek náboženský, který jest od sv. Otce Pia IX. nadán mnohými poklady duchovními. Tudíž přisluší v té věci především biskupským *Ordinariatům* slovo rozhodné. Než chce-li spolek účele vytknutého dosáhnouti, jest třeba častého poučování, přednášek a schůzí vůbec. Jelikož pak schůze takové nemohou se napořád ve chrámě odbývati, nutno starati se o schválení stanov se strany c. k. *místodržitelství*.

Mimo to však každý spolek, který se chce účastniti duchovních pokladů, musí býti ve spojení s arcibratrstvem, kterému poklady ty od apoštolské Stolice byly svěřeny. Jednota Nezamyslická jest ve spojení s Řeznem. Avšak nové zákonodárství naše jest takovému spojení na úkor a my v Čechách posud takového arcibratrstva nemáme.

Jelikož ale nyní jsme se dočtli ve „Školníku," že se bude vydávati časopis věnovaný zájmům „spolku matek křesťanských" (na způsob německého listu „Monika"), doufáme, že v brzku značný počet spolkův těchto po vlasti České působnost svou rozvine. Má-li však míti list dotčený nějakého účinku, musíme býti především s to, spolky matek křesťanských zřizovati.

Především jest zapotřebí, aby se kn. arcib. konsistoř Pražská věci té ujala, a stolici apoštolskou požádala, aby se mohlo v Praze zaraziti *arcibratrstvo*, jež by podobné výhody duchovní členům poskytovalo, jak to po Německu, Italii, Francii a jinde se děje. Pak buďtež vydány stanovy,

*) Viz „Čas. Duch." 1872. str. 389.

jako se stalo při jednotě stálého klanění se nejsv. Svátosti oltářní, bratrstvu sv. Cyrilla a Methoděje a jj.; kde by bylo nějakých odchylek od všeobecných stanov třeba, budiž to na vůli ponecháno správcům duchovním, ovšem s tou podmínkou, že takovéto odchylky musí býti na vědomí vzaty od nejd. Ordinariatu. Pak teprv ať se počne s vydáváním časopisu, ač dva listy: „Školník" i „Škola Bož. srdce Páně" zájmy spolku křesť. matek už nyní zastávají a také budoucně v ohledu tom prospěti mohou, tak že by po našem zdání ani nového listu třeba nebylo.

Není tuším třeba podotýkati, že při zřizování spolků křesť. matek naskytnou se v každé osadě farní obtíže nemalé; přece však se musí duchovenstvo naše i k této oběti nové odhodlati, nemá-li červ nevěry dále hlodati na rodinách našich a připravovati tak hrob národu našemu. Duchovenstvo české zachránilo národu svému jazyk mateřský, nechť i nyní na pevném základě křesťanské víry témuž národu pojistí další trvání. Čím dříve se pustíme do práce, tím více zachráníme. Proto vznáším snažnou prosbu k nejdůst. kn. arcib. konsistoři Pražské, aby co možná nejspíše věci té se ujala a tou měrcu církvi sv. i národu našemu prospěšnou službu prokázala.

Dodatek. Z článku, který nám o tétéž věci zaslal p. kapl. *Brynych* ze Žlunic (a jejž na konferenci vikariatu Kopidlenského r. 1874 přednesl), toto připojujeme: Duchovní správce má na osadě své a zná zajisté několik opravdu křesťanských matek. Ty povolej k sobě nejprvé za příčinou soukromé rozmluvy, živými slovy ukaž, jaké nebezpečenství hrozí křesťanským rodinám, podej zprávu o účelu „spolku křesť. matek" a vybídni jich, aby spolek takový utvořily. Jsou-li matky tyto získány, měj v příhodný den o témž předmětu jadrné kázaní a zajisté se nalezne, ne-li značný, tedy aspoň dostatečný počet matek, kteréž vstoupí do spolku.

Každá matka spolku zavazuje se, že bude a) s dětmi svými domácí modlitby hlasitě konati; (má-li čeleď, i tu k modlitbě té svolá); b) dítky maličké v počátcích sv. náboženství cvičiti, se školními dítkami katechismus opakovati: dospívající z obsahu slyšeného kázaní neb cvičení zkoušeti; c) dítky své ku přijímání sv. svátostí přidržovati a připravovati; d) všecky obyčeje katolické jak v rodině, tak mimo dům zachovávati, zvláště pak půst; e) nedospělé děti úplně od tanečních muzik vzdalovati, dospělým jen zřídka a s největší opatrností takovou veselost dovolovati, všecky pak večerních toulek chrániti, f) dle poučení ve schůzích spolkových uděleného vždy jednati.

Předsedou spolku jest duchovní, radu sestávající ze čtyr matek a dvou náhradnic volí spolek.

Synodalní návrhy duchovenstva,

vyslovené v konferenci vik. Dešenického dne 1. črvce 1875.

Podává *Josef Hausmann*, vikář v Dešenicích.

Letošního roku odbývala se 21. a 22. září v Budějovickém semináři synodální konference na základě předpisu synody diecésní z r. 1872, kde statut XV. a §. 12. velí: „Ad revidendam omnem administrationem, et ad faciendas mutationes statutorum forsan necessarias aut saltem utiles omni triennio generalis conferentia convocabitur, qua occasione etiam electio fiet centralis Administrationis in civitate Budvicensi.“ Avšak mimo to naskytují se ještě jiné mnohem důležitější záležitosti církevní, které v poslední době v popředí vystupují, a vyžadují, aby ve zralé uvážení vzaty a po společné poradě spůsobem synodálním vyřízeny byly. Veškery záležitosti, které na

blahodárné působení ve správě duchovní se vztahují, patří v obor této generální konference.

Z té příčiny byly porady pastýřské letos v diecési Budějovické již časně z jara odbývány a ordinariatem uloženo, návrhy a tužby duchovenstva vysloviti, a synodální konferenci předložiti.

Podáváme zde návrhy duchovenstva střídnictví Dešenického na Šumavě, za to majíce, že tím dosti úplný obraz smýšlení po celé diecési v době nynější panujícího předkládáme. Podotýkáme pouze, že mezi veškerými návrhy jenom dva v menšině ostaly, ačkoliv i tyto povšimnutí v plné míře zasluhují.

1. Vikář a farář Dešenický podal následující návrh:

„Ježto odtrhnutím desátku staré fary ve právech svých co nejvíce poškozeny byly, ježto novou daní pro matici náboženskou i v další budoucnosti nesnesitelná břemena jednotlivým farám rurálním se ukládají, a v nejbližší době vydatné zlepšení církevních poměrů očekávati nelze, naopak následkem všeho toho obávati se musíme, že citlivá nouze o síly duchovenské nastane, činím tento návrh: nechť se *arrondisace far* již po roce 1850 ve zdejší diecési ponavržená se vším úsilím provede, počet far nechť se umenší, a raději farářům mladší síly po bok se postaví, aby takto starší síly se zachovaly a podporovaly, ježto přiměřená pensí třebas i po 40. letech služby jest a ostane zbožným přáním pro kněze v duchovní správě pracujícího. V jednotlivých případech budiž uváženo, zdali by binace nutným potřebám duchovní správy vyhověti nemohla?“

Návrh tento nalezl všeobecného souhlasu, a podporován jest zvláště p. farářem z Nýrska, Frant. Lehrmannem, který návrh podobně znějící odložil, a se k tomuto návrhu přidružil.

Toť předmět z oboru církevního práva. Z oboru liturgiky podány jsou dva následující návrhy:

2. Jindřich Kostlivý, farář v Dlážďově:

„Vnitřní úprava *chrámová* bývá přeplněna. Ať se vyklidí z chrámů praporečky, lucerny a rozličné obrázečky, jakož i zbytečné oltáříčky, kteréž pobožnou mysl nerozněcují, ale spíše ji rozptylují."

Ačkoliv p. farář tento svůj návrh statně hájil, ostal nicméně v menšině. My však rozhodujeme o tomto dobrém návrhu: „Tollatur abusus, maneat usus."

3. František Wildmann, farář v Slavikovicích:

„Velmi nutno jest, aby na olej do *věčné lampy* alespoň 25 zl. r. m. ročně povoleno bylo a do kostelních účtů částka tato se přijala."

Dříve arciť (tak opodstatňuje p. farář svůj návrh) lid dával do kostela máslo pro věčnou lampu a vedlejší lampy. A také u nás v Čechách po všecky časy se másla užívalo i ve věčné lampě, aniž by se to bylo považovalo za hřích, že tam místo oleje máslo hoří. A také co dítě se pamatuji, že v kostelích, kdekoliv jsem byl, věčná lampa ustavičně hořela po celý rok. Ale nyní lid nemá másla, aby sobě pokrmů omastil, při nynější bídě a nouzi nedává tedy másla do chrámů, příjmů na věčnou lampu není, buď že dostatečná částka na olej není povolena, aneb kostel nemá dostatečného jmění, a tu stává se, že věčná lampa hoří jenom v neděli a ve svátek, aneb pouze k večeru se rozsvítí a k ránu se zhasíná. A pak nesmí-li duchovní másla ve věčné lampě páliti, přijde do rozličných nesnází.*) Většinou dávají hospodyně máslo do kostela na poděkování za šťastné otelení aneb co prvotiny užitku od krávy, aneb aby zachoval Bůh dobytek

*) Letošního roku zapovězeno v diecési budějovické másla užívati ve věčné lampě.

ode všech nemocí. Jestli duchovní správce jim vysvětlí, že máslo nesmí hořeti ve věčné lampě, jenom olej, a že máslo musí prodati, aby za ně koupil olej, pak považují ony dary své za neúčinlivé, a pak se vytratí i tento zvyk lidu zbožný, pro lampy kostelní nedá nikdo ani másla ani oleje a kněze považují za lichváře, obchodníka, který máslo béře pro svou domácnost, a málo co oleje za ně koupí. Proto, má-li ve věčné lampě ustavičně olej hořeti, a má-li věčná lampa v pravém smyslu slova věčnou slouti, jest nejméně potřebí 25 zl. r. m. na olej ročně, která částka z kostelního jmění aneb z náboženské matice zapravena by býti měla.

4. Matěj Essl, farář v Děpolticích, učinil návrh z oboru pastorálky:

„Velmi často se stává, a sice k velkému pohoršení celé osady, že *farář s kaplanem* v nevůli žijí, a příčina hlavní tohoto neblahého poměru bývá nedostatečné zaopatření kaplana ve *stravě* atd. Tyto rozmíšky panovaly také dříve mezi národním učitelstvem, přestaly však, když za nynějších poměrů podučitelům na vůli dáno, kde a jakým spůsobem své tělesné zaopatření sobě pohledávati chtí. Totéž může se státi mezi kněžstvem na vinici Páně pracujícím, ovšem až kongrua patřičně upravena bude. Stane-li se toto, pakby výrokem vrchního našeho pastýře. že ku společnému stolu faráře a kaplana více nutiti nelze, do mnohých farních domů spokojenost a poklid byl navrácen.“

Ačkoliv p. farář svůj návrh statně hájil, a své vlastní trpké zkušenosti mnoholeté za příklad uváděl, zůstal nicméně u velké menšině; řečeno, že pravidlem vždy ostane, aby kněží v domácnosti společného stolu užívali, a takto pravou duchovní rodinu tvořili, a jen v mimořádných okolnostech že se povoluje, aby kaplan pro sebe sám se stravoval a jinde zaopatřoval.

5. Raymund Obermüller, farář v Hiršavě a tajemník vikariátní líčí velké nesnáze ohledně *kostelníků*, jež nyní na venkovských farách následkem odtržení školy od církve nastaly.

V dřívějších časech byli učitelové, jinak kantoři zároveň varhaníky a kostelníky. Hlavní pramen výživy učitelovy pocházel však z církevních příjmů. Tyto prameny rozděliti co příjmy o sobě pro kostelníka, aneb co příjmy školní nikomu ani na mysl nepřišlo, jelikož všude jediná osobnost zastávala obojí úřad, učitele i kostelníka. Mnohdy samo jméno církevní na původ dotyčných příjmů ukazuje, k. př. desátek za vykuřování o svaté tři krále a za napsání těch třech svatých jmen, koleda atd. V nejnovější době však kostelnictví od úřadu učitelského se odděluje a při tom nazvíce veškery bývalé příjmy kostelníkovy učitelům se přidělují, an úřady se jednoduše jen fassí drží, aniž by ohled braly na původní vznik jednotlivých dávek dle jejich přirozenosti. I nastává tudíž nutná potřeba, aby farním kostelům opět k bývalým příjmům kostelnickým se dopomohlo. Jeneralní konference se žádá, aby v tom směru příhodné kroky učinila.

Návrh ten nalezl všeobecné pochvaly, a přidružil se k němu také

6. Jan Vazač, farář v Podsinovicích, svým dotazem:

„Kdyby bratr *Eremita* za kostelníka ustanoven býti měl, kdo má výlohy za čas jeho noviciatu zapraviti?“

Obor katechetický zastoupil p. farář ze Slavikovic:

7. „Kterak by se dala docíliti jednota *v katechismech* na školách obecních?“

Až do roku 1870 užívalo se ve všech diecésích v Čechách ano i na Moravě, Slezsku a Slovensku u dětí československých vyznání katolického, všeobecně katechismu Kanisiova, který též skorem postačoval, když více hodin týhodně dovoleno bylo katechetovi vyučovati ná-

boženství; zvláště tehdy, když ještě do roku 1870 užíváno bylo na obecných školách „druhých dílů“, kde obsažena byla velmi dobře a dosti obšírně celá biblická dějeprava, kterou učitelové s dítkami čítávali a kterou dítky na zpamět uměly. Pak arciť katechetovi ubylo práce, on mohl více času věnovati katechismu, a mnohé nedostatky Kanisiova katechismu doplňovati. Když však v minulých letech plán školský v národních školách se změnil, byly z čítanky články náboženské vyhozeny, učitelové přestali náboženství opakovati a konečně náboženství ve školách obecních docela na jednu hodinu týhodně aneb dvě hodiny z milosti řídícího učitele obmezeno: nastala všeobecná potřeba učebné knihy pro náboženství — takové, aby v ní již vše obsaženo bylo, coby dítko nutně věděti mělo. O potřebu tuto postaráno. Vyšly dva katechismy. Páně Skočdopolův schválen pro diecési Budějovickou, „Pražský“ pro arcidiecési Pražskou. Sjednocení v katechismu však se až posavad nedocílilo. Jeden katecheta uznává za lepší katechismus *Pražský*, zavádí jej ve svých třídách, jiný zase dává přednost *Skočdopole-ovu* katechismu a ten zavádí. Mimo to v c. k. knihoskladu tiskne se pořáde ještě *Kanisiův* katechismus a rozdává se mezi chudé žáky,*) a lid nevěda, že katecheta se drží buď Pražského katechismu aneb Skočdopolova, kupuje Kanisiův; rodiče se stěhují, dítky přijdou s Pražským katechismem do školy, kde zavedl katecheta Skočdopolův a opáčně, a tak nyní máme ve školách tu největší míchanici, každé dítko má jiný katechismus. Rodičové pro zmáhající se chudobu nechtí dítěti jiný koupiti, a proto jest katecheta v největších rozpacích. Nebylo-by tedy zá-

*) Bohužel že na nejvejš jeden výtisk pro celou třídu v jednom školním roce. Bývalé značné podpory se školními knihami dávno již pominuly.

hodno, aby se co nejdříve stalo dohodnutí s Pražskou arcidiečési, aby zase uznán byl za nejlepší jenom jeden katechismus ode všech ordinariatů a tudíž úplné usjednocení v té důležité stránce nastalo?

8. Následují návrhy stran zlepšení hmotného postavení duchovenstva.

Farář Slavikovský, Frant. Wildmann, učinil návrh: „Nejdůst. episkopat český račiž vyjednávati s vysokým c. k. ministerstvem obchodu, aby duchovní správcové od *úředních psaní* nemuseli poštovnímu poslovi od kusu 2 kr. r. m. platiti, a aby *kancelářská* vydání ve fassích v obnosu nejméně 10 zl. r. m. se odrazila."

Nyní většinou každý poštmistr má své posly, jež vysílá do vzdálených vesnic; maje na ně paušal, požaduje ještě i od úředních psaní od kusu 2 kr. r. m., což v tarifu od poštovního ředitelstva v Praze schváleno. Duchovní správce na přemnohých místech dostane do roka 150 až 200 psaní, na které zdarma odpovědíti, papír, obálky, vosk dáti, a je úřadům odeslati musí, anižby jakého paušálu na kancelářské vydaje požíval. Protož nutno, aby nejdůst. episkopat s vysokým ministerstvem obchodu se dohodl o zrušení poplatku 2 kr. r. m. od úředních psaní při rurálních poštách, a dále aby nejméně částka 10 zl. r. m. počítána byla ve fassí duchovnímu správci do výdajů, a od příjmů odražena, aby mu nebylo počítáno ve fassí samých příjmů, kde v skutku značných výdajů jest.

9. Jan Čermák, farář v Zelené, navrhuje, aby při nynějších poměrech drahotních *kongrua* farářů zvýšena byla od 600 zl. na 800 zl., 1000 zl. a 1200 zl. postupmo dle stáří, a dle těchto stupňů také *pense* zvýšena budiž každému knězi, který buď stářím donucen aneb chorobou sklíčen ze správy duchovní vystoupiti musí.

10. S tím pojí se návrh činěný od Norberta Karászka, faráře z Hammern:

„Jelikož farářům na patronátě náboženské matice za časů císaře Josefa II. kongrua na 400 zl. stříbra vyměřena byla, a za dob nynějších těchto 400 zl. se rovná 1000 zl. r. m., činím navrh, aby nynější faráři na *císařském patronátě* svou kongruu v této výši dosáhli, a takto opět ze slušné výživy radovati se mohli.“

11. Josef Křížek, kaplan v Loučími žádá, aby se ustanovilo, „1. zda-li jest povinen *osobní kaplan* za faráře sloužiti mše fundační, a jestli-že ano, 2. aby se určilo, jaký počet mu jich farář nejvýše uložiti smí.“

Prozatím za odpověď dáno, že povinen kaplan sloužiti mše fundační — beneficium datur propter officium, čemuž již to nasvědčuje, že kaplan osobním jest kaplanem u svého faráře. Na druhou otázku nelze určitě totiž matematicky odpověď dáti, an při rozmanitých poměrech i počet mší fundačních se naskytne rozdílný.

12. Václav Kořínek, kaplan v Nýrsku, klade následující 3 otázky:

„1. Mnoho-li může beneficiat při kaplanu osobním za stravu počítat, když vláda učinila návrh, že smí ze své kongruy 300 zl. na kaplana od své fasse odpočíst? 2. Mnoho-li má dát kaplanu služného? a 3. Smí-li jej ještě fundačními mšemi 3 aneb 4 týhodně obtížit bez remunerace?“ Taktéž

13. Václav Chvojan, kaplan v Červeném Dřevě, činí návrh, aby osobní kaplan nebyl povinen, mše svaté fundační a jiné ad intentionem parochi bezplatně persolvovat.

Již z tohoto krátkého nástinu posoudí naše čtenářstvo, jaký rozmanitý obsah návrhů v této konferenci pojednán jest. Než ještě zajímavější a důležitější bylo oustní jednání, a zde nám v pravém smyslu teprv užitek duchovních konferencí před oči se stavěl. Činěna rázná opposice, náhledy se tříbily, a konečně se hlasovalo. I tato parlamentární činnost, třebas v úzké meze sevřená, má

svůj půvab zvláštní, ba pro jednotlivé spoluoudy nezapomenutelný.

Čtyři spolubratři nebyli přítomni při poradě, dílem pro vysoké stáří, dílem pro churavost. An tedy přítomní spolubratři všickni bez rozdílu své návrhy podali, podává v zastoupení nepřítomných vikář o své újmě následující 4 návrhy. Nebylo o nich rokováno, aniž hlasováno, ježto 13 ostatních návrhů tolik látky poskytovalo, že sotva času zbývalo, aby o všech důstatečně pojednati a odhlasovati se mohlo.

Ačkoliv tyto 4 návrhy pouze soukromnou váhu mají, naleznou snad předce povšimnutí se strany synodální konference.

1. „O užitečnosti ba nutné potřebě *vikariátních knihoven* pojednáno již na dřívějších poradách duchovních. Generální konference račiž všeobecně platná statuta vypracovati, aby tento tak důležitý ústav v nejkratší době po celé diecési v život vstoupil.“

2. „Ve zdejším celém pohoří německém nedosáhl kostelní *zpěv* nikdy té dokonalosti, jak o něj postaráno bylo na českých školách národních, ačkoliv dříve učitelstvo zavázáno bylo, všemožně zpěv ve škole pěstovati. Za nynějších poměrů školních hrozí úplné zaniknutí jak zpěvu církevního tak i školního mezi mládeží. Generální konference račiž prostředky a pomůcky udati, aby těmto neblahým následkům nynějšího školního zřízení se předešlo, zvláště tam, kde duchovní správce znatelem hudby není.“

3. „*Časopis katolického duchovenstva*“ i „*Blahověst*“ velmi trpí nedostatkem většího počtu odběratelů; „*Bote aus dem südlichen Böhmen*“ musel zaniknouti pro týž nedostatek. Také „*Čech*“ nenabyl až doposavad takového rozšíření, jakéhož k trvalému zdaru denníka katolického zapotřebí. Při tomto smutném poměru českého časo-

pisectva katolického račiž synodální konference příčiny této choroby vytknouti a udati prostředky, jimiž by se zlepšení těchto poměrů docílilo.

4. *Německý* politický list směru ryze katolického se sídlem v Praze velenutnou jest potřebou doby nynější. Nejlépe by bylo založiti celé toto podniknutí na akcie. Směr nového listu mělby býti takový, jakým se nese „Germania“ v Berlíně vydávaná. List ten by si měl vydobýti také onen politický vliv, jakého požívá „Germanie“, což bohužel posud o našich katolických listech politických říci nemůžeme. Jakými prostředky by se to státi mělo, račiž uvážiti generální konference.

Nuže podali jsme návrhů hojnost. Bůh dejž, aby alespoň větší jich část v život vstoupila, a dopřejž dnů radostnějších, aby veškerá přání byla vyplněna.

KRONIKA.

Pastoralní konference vikariátu Turnovského.

V srpnu 1875 odbývala se v Turnově pro náš vikariát roční duchovní konference. Duchovenstvo sešlo se téměř v plném počtu. Po laskavém oslovení p. předsedy děk. Jana Čermáka (který po dobrovolném složení Semilského vikar. úřadu převzal letos vedení vikariátu Turnovského) přečteno dvoje písemné vypracování otázek od slavné konsistoře Litoměřické pro letošní rok ponavržených, kteréžto otázky se týkaly vhodnosti a nutnosti, za dnů našich konati většinou *kázaní* katechetická, a pak i jakými prostředky by mohlo a mělo duchovenstvo vzhledem k důležitosti veřejného tisku *dobrý tisk podporovati* a *rozšiřovati*.

Uznáno vůbec za velmi prospěšné ano nutné konati většinou kázaní *katechetická*, jakož i za nalehavou povinnost duchovenstva prohlášeno, *dobrý tisk* hlavně zakupováním, půjčováním i rozdáváním dobrých kněh a časopisů, zvlášť pak zakládáním *farních knihoven* podporovati. Jen že bohužel hmotné prostředky duchovních pastýřů a kněžstva vůbec nemalé překážky tomu v cestu kladou; neboť marně čekáme na zlepšení hmotného postavení duchovenstva, aniž kyne naděje na lepší budoucnost, ještě v nových fassích farních i mešní fundace do tak zvané kompetence se počítají, ačkoliv v nadacích od roku 1852 výslovně podotknuto, že se takový důchod dle ministerských vynešení do farní kongruy počítati nemá!*)

Z volných návrhů vysloveno přání, aby sl. konsistoř Litoměřická duchovenstvu v kurendách oznámila, zdaž se může nového *katechismu* pro národní školy v *Praze* již v třetím vydání uveřejněného, ve školách obecních užívati, aby se jednostejného výkladu a postupu docílilo, když jeden katecheta po druhém školu nastoupí, kdežto doposud, nemajíce žádného pokynutí s hůry, jeden užívá katechismu starého, a druhý nového, což zajisté ku prospěchu býti nemůže!

Dále se upozornilo duchovenstvo vikariatní na nové vydání: „*Manuale* rituum in cura animarum saepius

---

*) V ministerském výnosu ze dne 25. března 1875 (jímž se provádí zákon ze dne 7. května 1874 o příspěvcích pro matici náboženskou), stojí při §. 5: „Keinen Gegenstand der Fatirung bilden: Der Wohnungsnutzen aus den von den Pfründnern selbst bewohnten Räumlichkeiten, Bezüge für *nicht gestiftete* Messen.“ Dle těchto slov arci patrno, že fundační mše počítá nyní vláda do kompetence beneficiata. Spravedlnost však žádá, aby fundace mešní nebyly do kongruy vpočteny a proto doufáme, že vláda na protesty v tom ohledu předložené ohled vziti musí. *Pozn. red.*

occurentium.“ Ačkoliv v tomto manuale výslovně stojí: „E rituali romano et collectione rituum particularium ex benigna venia sedis apostolicae retinendorum excerptum et quidem mandante et approbante archiepiscopali consistorio Pragense:“ vyslovili přece někteří duchovní pochybnost svou, zdaliž se tohoto manuale také v naší Litoměřické diecési smí uživati, poněvadž nám od naší sl. konsistoře doposud odporučeno nebylo.

Konečně ukázáno také na nesjednocenost duchovních správců v užívání *Rituale Romanum et Processionale* z rozkazu Synody provincialní vydaných; jedni se totiž tohoto ritualu přísně drží, jiní pak doposud dle staré agendy a dle zvláštních pro naši Litoměřickou diecési vydaných ritusů n. př. o primicí, o inštalací, benedikcí kostela, kaple, školy etc. se spravovati za povinnost uznávají. Byloby snad k vůli jednotě a z úcty k těm posvátným obřadům na nejvýš žádoucno, aby se od našich vys. důst. konsistoří celé provincie na přísnější zachovávání předepsaného Ritualu při všech hlavnějších obřadech nalehalo, a všecky ty partikulární ritusy vůbec odvolaly.

Doufáme, jakož již v tomto časopise (svazek III. str. 218) ohledně šetření dekretů provincialní synody pražské přání vysloveno, že nejen slavné konsistoře k těmto pohoršlivým neshodám zřetel svůj obrátí, alebrž že i duchovenstvo samo své osobní náhledy a choutky usnešením synodálním ochotně podřídí! —*O.*—

Křest v domě soukromém.

Ve třetím svazku „Časopisu kat. duch.“ 1875 sdělen byl případ s nadpisem: „Nešetření dekretů provincialní synody pražské příčinou pohoršení věřících.“ Podobný případ dovolujeme si tuto podati ku všeobecnému posouzení, a sice za tím účelem, aby vyšší církevní úřady na

takové křiklavé nesrovnalosti tím spíše upozorněny byly a o jich odstranění se postaraly.

V městě L. zachovává se zvláště přísně ustanovení provincialní synody pražské (str. 117) jednající o tom, že jedině příslušné místo k udělování sv. křtu jest farní *chrám* Páně. Již více osobností z tak zvané „honorace" tamější zasazovalo se o to, pohnouti duchovního správce, by od tohoto pravidla upustil a dle praxe jiných měst se řídil. Poukazováno k tomu, že, může-li se tak díti tu a tam, proč by se i zde tak státi nemohlo? Jelikož však všechny tyto útoky zůstaly marny, dali si konečně osadníci říci, a žádnému z nich nenapadlo více, žádost tu opakovati.

Před nějakou však dobou narodil se jistému důstojníku posádky v L. ležící syn. Důstojník přišel k duchovnímu správci žádaje ho, aby mu dítě *doma* pokřtil. Farář to zdvořile ale rozhodně odmítl, poukazuje na zřejmá ustanovení církevní, jakož i k tomu, že by povoliv jednou, povolovati musel i *budoucně*, což si nikterak na svědomí nevezme. Důstojník odcházeje prohodil, že se tedy sám obrátí k příslušnému úřadu církevnímu, aby sobě povolení k domácímu křtu vymohl. Po uplynutí několika dní dozví se náhodou farář, že dítě již jest pokřtěno. Onen důstojník psal totiž vojenskému faráři, který ochotně přijel a *dítko doma pokřtil.* Sotva že uplynuly dva měsíce, opakoval se u jiného důstojníka tentýž případ, s tím toliko rozdílem, že tentokrát místní farář o křest ani požádán nebyl, nýbrž že ihned obráceno se na téhož vojenského duchovního. Nevíme, zdali toto jednání vojenského duchovního může nazváno býti správným. Jaké mrzutosti z toho místnímu faráři povstati musí, leží na bíledni. Vojenský duchovní, tak se nyní mluví, ač starý již pán a k tomu i od sv. Otce vyznamenán, vyhovuje ochotně a beze všech námitek žádosti, kterou vy-

plniti místní duchovní nikterak nechce, předstíraje, že to býti nemůže! Zdali pak se tím neznesnadňuje velice postavení duchovního správce jednak vůči důstojnictvu a vojsku vůbec, které beztoho přílišnou láskou ku kněžstvu nelne, jednak (a to padá zvláště na váhu) naproti osadníkům, kteří hmatavě nabývají přesvědčení, že to, co dle tvrzení farářova nikterak státi se nesmí, přece jen možné jest? Takovým jednáním *podrývá* se patrně u věřících *úcta k předpisům církevním*, jakož i autorita správce duchovního, což tím smutnější jest, pováží-li se, kým to zaviněno. Vojenský duchovní (jehož právo ku křtění v těchto případech ostatně nikdo nebude popírati) měl by dříve uvážiti, zdali uchýlením se od řádu ustanoveného nespůsobí pohoršení v osadě. Či snad nepodléhá provincialním a diecesalním předpisům církevním? My alespoň za to máme, že i vojenský duchovní především jest a zůstává knězem a že tedy předpisů církevních více dbáti má, nežli přání kteréhokoli důstojníka. Místní duchovní, který za něho ledajakou práci u mužstva vykonávati musí (zpovídání v čas velikonoční, zaopatřování a p.) jest zajisté oprávněn žádati na něm, by v dobách pro správu duchovní beztoho obtížných, mu úřad jeho ještě nestěžoval. Nebylo by jistě dobré věci na škodu, kdyby vys. důst. konsistoře této záležitosti si všimly; duchovní správce jest v tom ohledu zcela málomocný. —y—

Pozn. redakce. Jsme úplně přesvědčeni, že onen duchovní vojenský jednal nesprávně, a to tím spíše, ježto domácí křty nejen provincialním, nýbrž i obecným zákonem církevním jsou zakázány. Domníváme se však, že každý duchovní správce nejlépe učiní, když v takovém případě podá stížnost (cestou své vlastní bisk. konsistoře) k apoštolskému vikariatu polnímu ve Vídni, aby tento úřad duchovního vojenského náležitě pokáral.

Tempus clausum a delegace.

Dotaz.

Před několika lety byli snoubencové V. P. a A. K. ve Votickém farním chrámu náležitě prohlášeni, načež k žádosti mého předchůdce byla od slavné kn. arcib. konsistoře Pražské udělena dispens za tím účelem, aby snoubencové v čase adventním oddáni býti mohli. Dispense byla adresována k farnímu úřadu ve Voticích.

Avšak oddavky nejsou vykonány ve Voticích, nýbrž v N—ě v diecési Budějovické a ve zdejší knize oddaných jest také akt ten zanešen a co oddávací kněz zapsán J. T., farář v N—ě. Ženich jest nyní vdovcem a k opětnému se oženění vyzvedl sobě kopulační list také o prvním manželství z farního úřadu v N—ě, jelikož tam byl kopulován per delegationem předchůdce mého.

Naskytují se tyto otázky:

1. Měl předchůdce můj právo delegovati vůbec, a do Budějovické diecése zvlášť?

2. Měl farář v N—ě právo delegaci tuto přijmouti a bez přivolení své vlastní konsistoře oddati? Že tak učinil, z toho patrno, že splnomocnění od Pražské konsistoře dáno dne 9. prosince a 15. prosince již kopulace v N—ě vykonána.

3. Měl-li farář v N—ě právo do své matriky kopulační akt ten zanésti, a má-li právo na základě toho zanešeného aktu, kopulační list vystavěti?

Ant. Veselý,
farář ve Voticích.

Odpověď.

ad 1. Podle obecného práva církevního může farář delegovati kněze nejen své vlastní, nýbrž i cizí diecése k oddavkám snoubenců, kteříž k jeho jurisdikci qua proprii

parochi přináleží. Nestává tedy pochybnosti, že dotčený sňatek *platně* byl uzavřen.

Avšak v případě tomto naskytla se závada manželství (impedimentum prohibens) a sice tempus clausum. Bylo tedy zapotřebí dispense. Tuto dispensi dává každý Ordinarius toliko pro svou diecési. Bylať dána dispens na ten účel, aby ve Voticích se mohly oddavky v adventě vykonati; a nebyl oprávněn jiný farář ani v Pražské arcidiecési, aby tuto dispens k sobě potáhl a v jiné osadě na základě této dispense kopuloval. Tím méně mohl někdo v Budějovické diecési užívati dispense dané od Pražské konsistoře.*) Farář v N. tedy nemohl dovoleným spůsobem od faráře Votického býti delegován k tomu, aby infra tempus clausum směl oddávati.

ad 2. Farář v N—ě jednal *illicite*, provinil se proti zákonům církevním těžce, an infra tempus clausum bez přivolení ordinariatu Budějovického kopuloval.

ad 3. Jsa však nicméně od Votického faráře k oddavkám platným delegován, netoliko mohl, nýbrž *musel* (dle §. 77. instrukce z roku 1856) farář N—ský tyto oddavky do své matriky zanésti a byl tudy oprávněn také kopulační list vydati. *Redakce.*

Dopis z Ameriky.

V *Rock Creeku* 29. srpna 1875.

Přihází se, že leckdes v Americe Čechové duchovního správce míti zatouží. S dosti velikými obětmi vystavěli kostýlek, teď jen aby stál v něm pátýrek. Tu napadne tomu neb onomu: pišme pro kněze do Čech. Na

*) Dle dorozumění vzájemného nejdůst. pp. biskupů českých jen tolik ustanoveno, že dispensatio a proclamationibus, kterou udělil episcopus sponsae, platí pro oba snoubence, byť také sponsus do jiné diecése přináležel.

štěstí čili na neštěstí najde se kněz, který na takové vybídnutí do Ameriky se vydá.' Avšak, jak se tu vidí sklamána! Zavítav do osady, pozoruje, že celá obec o něho ani nežádala, nýbrž jen několik osob, často z nekalých pohnutek. Kněz myslí, že to přemůže. Ano, kdyby bylo mu jednati s lidmi šlechetného srdce, snadno by je sobě naklonil; zde ale v Americe najdeš sem tam zpustlost nevídanou, bezbožnost neslýchanou, a to i mezi našimi krajany.' Tu lidská síla nestačí, — Bůh sám pomoz!

Kněz, vida se od svých sklamána, posléz zcela opuštěna, hledá obživy u cizích národů, a tak, přišed český kněz do Ameriky, by Čechům přisluhoval, bývá nouzí dohnán, žebroniti o chleb u cizinců. Nenílíž to hanba? nemusí-liž se kněz až po uši zardíti? Ó ty nešťastný národe Český! Kdy asi se Pán nad tebou slituje!?

Slyštež vy mladší páni bratří v Kristu Pánu! Na pouhé psaní neb vybídnutí jednotlivé osoby, nebo více osob do Ameriky se nevydávejte. Česká osada zde, která duchovního pastýře míti sobě přeje, nechť se zaručí svému biskupovi, že knězi služné poskytne. Načež nechť obec odešle žádost, dobrozdáním amerického biskupa podporovanou k onomu nejdůst. biskupovi do Čech, jemuž většina osadníků dříve přislušela.

Tak se předejde velikým nepříjemnostem, jimž kněz do Ameriky přichozí vydán bývá.

Ještě jednou: Psaním jednotlivých osob (třeba kněží) mnoho víry nepřikládejte, neboť jedná se o vaši spokojenost, o celý váš život.

František Ehrenberger,
kněz missionář a duchovní pastýř v Rock-Creeku v státu Missouri.

Literární oznamovatel.

Das Leben unseres Herrn und Heilandes Jesu Christi, des Sohnes Gottes, verfasst von *Pantaleon Neumann*, Pfarrer in Klomín, nach d. Tode des Verfassers (1873) herausgegeben v. *Thomas Novák*, Pfarrer in Libšic a. M. I. Band. Prag, Verlag von Fr. A. Urbánek. 1876. Band I. appart 2 fl. 80 kr. Pränumerando 3 Bände 6 fl. ö. W. = 12 Mark. Svazek čítá 257 str. lexikového formátu.

Nepřátelé křesťanské víry v poslední době s nápadnou horlivostí vysílají do světa životopisy Ježíše Krista v menším neb větším objemu s rozličnými dodatky a některé i do češtiny jsou přeloženy; jsouť to bohužel spisy plné rouhání bohaprázdného a lží historických, a přec našly hejno čtenářů, kteří na věječku krásné dikce a poetického vzletu nachytati se davše nemalou škodu ze čtení neznabožských spisův oněch vzali. Tím více zdá se potřebno, aby dobrý křesťanský životopis Páně do rukou lidu našeho byl vložen. Neumann to učinil r. 1860 v českém jazyku a spis jeho ve mnoha tisících exemplářů Dědictvím sv. Janským rozšířený zajisté blaze působil. Z pozůstalých zápisků jeho v řeči německé vydává nyní přičinlivý a neunavený farář Novák život Páně, jejž s radostí vítáme, ač bychom byli radili, aby bohatý materiál poněkud stručněji byl spracován, tak že kniha o polovici laciněji se prodávati mohla. Nebo v našich poměrech nelze každému na jedinou knihu 6 zlatých obětovati. První díl sahá ke druhému roku veřejného působení Páně a rozdělen na patero částí. Vedle vypravování biblického vetkány četné zprávy z historie obecné, z archeologie a geografie; každá událost důkladně probrána, každé tajemnější slovo Páně náležitě uváženo, se zbožným nadšením

a srdcem živé víry plným vysvětleno i ku potřebám života křesťanského obráceno. K zázrakům Páně všady poukázáno co důkazům božského poslání, božské moci; zarytost nepřátel odhalena. Pilně také o to dbáno, aby námitky rouhače Renana byly náležitě vyvráceny (n. př. str. 175 nn.) Další úsudek ponecháváme až na tu dobu, když celé dílo bude ukončeno, prozatím jen to připomínajíce, že zůstala někde pochybení tisková, na př. str.: 16, 42, (Simon místo: Simeon), 93 (Beruf m. Berufung) 113, 122, 175. Taktéž přejeme, aby tisk byl rozmanitější a důležitější slova neb věty proloženým písmem neb jinak se vyznačily. *Redakce.*

Versuch, die liturgische Sprache der Kirche vom dogmatischen, historischen und pastorellen Standpunkte zu beleuchten. Von theol. Dr. Cand. *Josef Barták*, Kaplan u. Bibliothekar des Schlosses Choltic. Mit Bewilligung des hochw. Kapitular-Konsistoriums zu Königgrätz. Königgrätz 1875. Druck von Lad. Pospíšil. Selbstverlag des Verfassers. Str. 71.

Spisovatel jest dobře známý čtenářům tohoto časopisu; a také pojednání, kteréž tuto v německém jazyku ohlašujeme, u mnohých zůstalo v dobré paměti; bylo‘ť jazykem českým uveřejněno v „Čas. duch.“ 1870. str. 1 a 106 nn. i vzbudilo tenkráte všeobecnou pozornost a došlo chvály jednomyslné. Nyní pak p. doktorand v některých částkách práci zkrátil, jinde zas s použitím novějších spisů přepracoval a věcnými dodatky obohatil, rozvrhnuv spis na 3 části: 1. ukazuje, že božského zákona o liturgickém jazyku nestává; 2. vypisuje dějiny jazyka liturgického od apoštolského věku až na dobu nynější; posléze v 3. apologetické části nepřímým i přímým spůsobem dovozuje, že užívání mrtvých jazyků v liturgii užitečnější a přiměřenější jest než užívání mateřštiny. Ač-

koli s důvody při sv. svátostech a svěceninách předloženými jen částečně souhlasíme, váhu jejich oceniti přece dovedeme. Spisovatel všestranně důležitou otázku objasnil a náhledy svoje odůvodnil; jenom litovati jest, že návrh týkající se obnovení slovanské liturgie sotva dojde ohlasu na místě příslušném, ač my zcela s návrhem tím náležitě odůvodněným souhlasíme. Všady jeví se ryze církevní smýšlení p. spisovatele, jakož i znalost literatury sem spadající a měliby mimo duchovenstvo i vzdělaní laikové spis jeho čísti, aby se mnohých neoprávněných předsudků proti církvi zhostili. Spis věnován jest chvalně známému členu šlechty historické, hraběti Theodorovi z Thunů Hohensteinů i choti jeho Marii; leč právě z té příčiny tím více želíme, že nemohla kniha vytištěna býti v Praze; nebo impresí Ladislava Pospíšila v Králové Hradci nachází se posud na velmi primitivním stupni, jak i tato knížka poznovu svědčí. *Redakce.*

Vychovatelství. Sepsal *František Šimek.* Díl druhý. *Didaktika.* Bibliotéky pedagogické svazek 17. V Praze 1875, nákladem Fr. Urbánka. Cena 1 zl. 20 kr.

Ze tří dílů spisu o vychovatelství jmenovaným panem spisovatelem vydaného zdá se nám býti tento nejzdařilejším. Rozvržen jest ve čtyry hlavy, z nichž první obsahuje didaktiku všeobecnou, druhá specialní methodiku; v třetí pak promlouvá se o kázni školní, ve čtvrté posléze o povinnostech a vlastnostech učitelů. Jsouť to slova zkušeného učitele, kterýž pravý spůsob vyučování sám seznal a umí jej také jiným vyložiti. Všechna pravidla vyučování tuto složená jsou jakoby zlatá zrnka z písku obecného života učitelského vyhrabaná. Ušlechtilý také jest spůsob, jakým se i nejpodrobnější věci vykládají. A proto, kdo jednou do knihy této nahlédl, neopomene opět a opět ve knize této čísti, by sobě přivlastnil pravidla, jež každý

rozumný učitel nejen schvalovati bude, ale jimiž se i bude hledět spravovati. *J. D.*

Dějiny vychovatelství od *Františka Šimka*. Bibliotéky pedagogické, svazek 18. V Praze 1876. Nákladem Fr. Urbánka. Cena 2 zl.

Nemalou stálo nás práci přečtení knihy té, kterouž se nám v osmi hlavách s dodatkem předkládá historie vychovatelství. Stěží také zachovali jsme sobě celkový obraz rozvoje lidstva ve vychování, ačkoliv nemůžeme upříti, že právě to za důležité máme, by každý učitel sobě takovýto obraz představiti dovedl. Neb historie vychovatelství musí historicky právě dokázati oprávněnost těch kterých zásad vychovatelských. Že p. spisovatel cosi podobného měl na zřeteli, nelze pochybovati. Avšak provedení toho nestalo se, částečně také proto, že soustavy vychovatelské nejen jednotlivých dob ale i také jednotlivých mužů příliš obšírně rozebírány. P. spisovatel mnoho věcí snesl, kteréž poněkud stručněji a důkladněji byvše spracovány, mohly slity býti v jeden přehledný celek. Jinak musíme ovšem i za tuto historii vychovatelství velmi býti povděčni, ana bude vždycky bohatým pramenem tomu, kdo o rozvoji vychovatelství se bude chtít přesvědčiti. Sloh a mluva jsou jako v ostatních spisech téhož p. spisovatele plynny a jasny a látce zcela přiměřeny. *J. D.*

Stručná katolická liturgika v otázkách a odpověděch pro obecné a měšťanské školy. Sepsal *Dominik Al. Špachta*, doktor bohosloví a os. děkan v Karlíně. Druhé, zcela přepracované vydání. V Praze, 1875. Nakladatel Fr. A. Urbánek, kněhkupec. Cena 24 kr., ztuha váz. 34 kr.

Knížka ta mohla by příhodně „katechismem“ liturgickým prozvána býti. Obsahuje na 51 str. vše, čeho

menším dítkám o obřadech církevních věděti třeba i poskytuje katechetovi hojné příležitosti, aby také při dítkách dospělejších se o mnohých sem spadajících věcech obšírněji rozhovořiti mohl. Libšický p. farář Tomáš Novák práci zesnulého spisovatele Dr. Špachty († 1859) znova řádně zrevidoval a uspořádal. V části všeobecné mluví 1. o bohoslužebných osobách, 2. místech, 3. nářadí a rouchu, 4. o roku církevním; ve zvláštní části vysvětlují se 1. služby Boží dopolední a odpolední, 2. sv. svátosti a 3. svěceniny. Vše to stručně, přehledně a populárně sestaveno a pro školy obecné dobře se hodí; ne tak pro měšťanské. Neobyčejné jest *y* ve slově „katech*y*smus" na str. 33. *Redakce.*

Židé podle talmudu. Na uváženou křesťanům a židům všech stavů podává prof. dr. *A. Rohling*. Přeložil M. J. Balák. V Praze, 1876; nakladatel Th. Mourek. Druhé vydání; str. 76. Cena 48 kr.

Dr. Rohling, výtečný profesor katolické biblické theologie a řečí semitických na akademii Monastýrské vydal před několika lety stručnou knížku „der Talmudjude", a slíbil odměnu 1000 tolarů ve stříbře zaplatiti tomu, kdo dokáže, že některé citáty jeho jou vymyšlené a nepravé. Podnes nikdo ten peníz sobě nevydělal. Jak veliké obliby také u nás dochází nadzmíněný spis, o tom nejlépe svědčí odbyt několika tisíc exemplářů prvního vydání. Rohling dle nejlepších pramenů sestavil nauky židovských rabínů o vážnosti talmudu a přednosti, která mu přisluší před samým písmem sv.; dogmatiku o Bohu*), andělích, ďáblech, duších, o Mesiáši; mravouku o bližním, zejmena

*) V knize apologetického směru, jakou tato jest, nepěkně to vyhlíží, když spatřujeme psáno: „bůh," tak naznačujeme bohy pohanské; pravého Boha píšeme: „Bůh."

o podvodu a lichvě, o ženě, o přísaze, lásce ku křesťanům (!), o chlípnosti židů, o vraždách, jež páchají na křesťanech. Co se str. 9. o papežích praví, není zcela pravdivé. A co str. 58 se dí o upotřebení krve křesťanské, jest málo k naznačení ukrutnosti židovské; v knize „Der Talmud" napsané rytířem Cholewa-Pawlikowskim mnoho dokladů v tom směru se nalezne. Věta první na str. 22. při odstavci 2. jest nesrozumitelná. Jinak jest překlad dobrý. Řeč Rohlingova jest rázná, mohútná, doléhavá, pronikající a spis ten zajisté přispěje k objektivnímu posouzení snah židovských a z části také ku pochopení rozličných zjevů našeho věku. *Redakce.*

Rok z dětského života. Dvanáctero povídek a naučení pro mládež. Podal *Václav Čermák*, kaplan Hradešínský. Spisů „Dědictví Maličkých" pod ochranou sv. Karla Bor. v Hradci Králové č. 18. Podíl pro údy na r. 1874. Tisk Lad. Pospíšila v Hradci Král.

Redakce Dědictví uchystala pro letošní rok mladistvým členům ve svrchupsané knížce řadu 12 dle 12 měsíců v roku uspořádaných poutavých příběhů, v nichžto jak cnosti mládeže tak i běžné poklesky její živými barvami se vypisují, laskavost, dobrota srdce, útrpnost s chudými, poslušnost rodičů a pěstounů, se odporoučí a k napravení mravních nedostatků všemožně se směřuje. Sloh jest zcela prostonárodní, chápavosti dítek přispůsobený. Také praktická naučení ku konci každého měsíce položená nazvíce (vyjmeme-li n. př, str. 57 a 145) jsou přiměřena. Za to však úpravu knížky schvalovati nelze; při tak velkém nákladu (čítá se 30180 údův) mohl by se dáti o něco lepší papír a zvláště ty illustrace by ku vzdělání krasocitu dítek měly pečlivěji býti provedeny.

Redakce.

Hry mládeže. Sestavil *Adolf Potůček*, učitel. V Praze 1874. Nákladem kněhk. Mikuláše a Knappa v Karlíně.

Spisek tento zahrnuje v sobě značný počet zábav pro dítky, nazvíce takových, které i k poučení mládeže směřují. Četnými illustracemi praktické upotřebení spisu se velmi usnadňuje. *Redakce.*

Čtvrté přikázaní Boží. V šesti kázaních postních zvláštními příklady vysvětlil *Josef Jahnel*, farář v Lišanech. V Praze 1875, z kněhtiskárny Cyrillo-Methodějské, nákladem vlastním. Str. 85.

Nelzeť upříti, že příklady v knížce této obsažené jsou nazvíce velmi zajímavé a že dovedou ku cnostem, obzvláště 4. přikázaní Božského se dotýkajícím mocně nabádati. Avšak litujeme, že jsou to právě jen pouhé příklady, až příliš široce vypravované; ale název „kázaní postních" zcela bezprávně nese tato knížečka. Žádný homileta pouhé vypravování příběhů z pohanského aneb křesťanského věku nenazve ještě „kázaním." Z úvodu I. příkladu (str. 5) divno, proč o obraze oltářním celý rok se nemluvilo, až teprv v postě, kde obraz ten zahalen jest? Co se týká „Přídavku" (řeč o slovech „Já znám Otce" Jan. 10, 5.), máme za to, že o dítkách nemanželských a macechách nesmí kazatel mluviti spůsobem tím, jak str. 68. 74. 81 se děje. Co pak se básnických částí týká, nemáme sice nic proti tomu, když kazatel několik řádků cituje z dobré básně neb hymnu církevního; avšak žeby celé ballady a písně do kázaní náležely, jak str. 44. 56. 59. 75. 76. (5 stránek!) 82., připustiti nelze.

Redakce.

De rationibus festorum S.S. Cordis Jesu et Purissimi Cordis Mariae *e fontibus juris canonici erutis* libri IV.

Auctore *Nicolao Nilles S. J.*, s. theol. doctore ss. canonum in c. r. univ. professore, regente convictus theol. ad S. Nicolai Oeniponte. *Editio quarta, saecularis*, in annum a prima revelatione festi SS. Cordis Jesu CC., novis accessionibus adornata. Tomi II, ll. 3—4. Superiorum permissu. Oeniponte, libr. acad. Wagneriana 1875.

Spisu tohoto oznámeno bylo vydání třetí v „Čas. kat. duch." r. 1873. (str. 239.) a r. 1874. (str. 151), ku kterýmžto místům čtenáře odkazujeme. Zde podotýkáme jen tolik, že letos se konala 16. června dvoustoletá památka zavedení veřejné úcty k nejv. Srdci Páně. Za tou příčinou nazval prof. Nilles čtvrté vydání svého spisu vydáním *jubilejním*, udávaje v předmluvě, „že tomu letos právě 200 let, co zjevil se Spasitel náš nábožné panně z řádu Navštívení P. Marie, bl. Marii Markétě Alacoque, aby ji povzbudil k rozšíření pobožnosti nejsv. Srdce svého." — Že za tak krátký čas už opět nového vydání obšírného spisu toho třeba bylo, to samo o výbornosti jeho svědčí. Není zajisté, jak „Revue de sciences ecclésiastiques" Janvier 1875. praví, obšírnějšího a důkladnějšího spisu jednajícího o úctě k nejsv. Srdci P. Ježíše a P. Marie nad dílo shora uvedené. Kardinál Simor, kníže-primas uherský toto 4. vydání díla Nillesova duchovenstvu své arcidiecése v listě daném dne 27. pros. 1874. vřelými slovy odporučuje a mimo jiné praví: „Novae editionis necessitas duo luculentissime demonstrat, nimirum: perspicacissimam auctoris solertiam, qua fuit, ut nihil eorum, quae ad objectum operis referuntur, illius subterfugiat attentionem; crescentem item in animis fidelium erga divinum Cor D. N. J. C., maternum item Deiparae Virginis devotionem, quae nova continuo suppeditat pro operis augmento argumenta." Pochvalného posouzení došlo dílo toto mimo jiné v časopise „Catholic Ireland" Nov.

1873 a v listu „Mensajero del Sagrado Corazon de Jesus“ Noviembre 1869. I toto 4. vydání, jehož oba díly v kněhkupectví 6 zl. stojí, možná u. p. spisovatele (Insbruck, Tyrol, Nicolaihaus, Sillgasse) za levnější cenu, t. 4 zl. aneb za odsloužení 10 mší sv. franco obdržeti. *M. N.*

Poutník. Kalendář pro katolíky na přestupný rok 1876. Ročník osmý. Vydavatelové: *Ant. Skočdopole*, profesor bohosloví v Budějovicích, *Beneš M. Kulda*, síd. kanovník Vyšehradský. V Praze, tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské kněhtiskárny. Str. 96. Cena 50 kr.

Letošním rokem „Poutník“ sám, bez několikaletého průvodce svého, „kalendáře Svato-Václavského,“ vydal se na cestu po vlastech českomoravských, aby staré příznivce své vyhledal, je poučil, pobavil a potěšil. Zahrnuje v sobě látku dosti rozmanitou; především z historie české „život sv. Václava“ a „sv. Patronové, ochrancové národa Českého“ (str. 1—15), ze starých legend a dějin Beckovského čerpané, utěšené a poučné to obrázky pro naše krajany, jakož i „Anežka Česká“ a „Jubileum r. 1875 a odpustky r. 1362“ (str. 89—93). V zábavné části nejvíce chvály zasluhují „kněz a panovník“ (ze života Františka 1., 16), „Listonoš“ (52), a „sedlák Mudra (39.) Vypravování „Kdo nebojuje, nevítězí (24) a „Poustevna na Křižové Hoře“ (31)mají pěkný začátek, ale konec v ohledu psychologickém nikterak soudného čtenáře uspokojiti nemůže. „Doktor Fortelný“ (60) chová v sobě mravokárnou tendenci, jest ale příliš rozvláčně popsán. Čtení o Šamanovi (72) málo poutá pozornost čtenářovu; obšírné vylíčení tak středného dareby může jenom ošklivost vzbuditi. Mimo tyto články nalezáme v kalendáři obšírné poučení z oboru včelařství a lesnictví. Obrázky jsou v xylografické části dobře provedeny, avšak tváře měly by míti přiměřenější výraz než

k. př. tvář sv. Václava str. 10. 11—13. a na titulním obrázku. Prospěšné jest uspořádání výročních trhů dle datum i dle abecedy. *Redakce.*

Ročník jednoty pro dostavění hlavního chrámu sv. Vita na hradě Pražském za čas od 1. ledna 1874 do 31. pros. 1874. Nákladem jednoty. V Praze, z kněhtiskárny Cyrilo-Methodějské 1875. Str. 64.

Jahrbuch des Prager Dombau-Vereines für die Zeit vom 1. Jänner 1874 bis 31. December 1874. Selbstverlag des Vereines. Prag, 1875. Druck der Cyrillo-Meth. Buchdruckerei. Str. 65.

Dříve než jindy po vykonané 8. května 1875 valné schůzi vyšel tentokráte ročník, jenž výmluvné svědectví podává o prospěšném působení a zdaru sv. Vítské jednoty. Kdežto lonský ročník tři správní leta (1871—3) v sobě zahrnoval, a obecenstvo tudy teprv po delší přestávce k činnosti jednoty přihlédnouti mohlo, může v ročníku výš naznačeném ještě za čerstvé paměti průběh prací vně i uvnitř chrámu vykonaných stopovati, odkudž zajisté neklamného přesvědčení nabude, že ředitelstvo ničeho nepronedbalo, aby jak vzhledem dostavění tak i vnitřní úpravy chrámu úkolu svému zadost učinilo. Nejdůležitější změna v ředitelstvu stala se volbou nového předsedy; na místě hraběte Bedřicha ze Šönbornů, jenž se hodnosti své vzdal, zvolen skoro jednohlasně J. Excell. hrabě Bedřich z Thunů-Hohenšteinů, bratr zesnulého vysoce zasloužilého předsedy hrab. Františka Thuna. Doufáme, že z piety k zvěčnělému nový předseda s touž horlivostí a týmž zápalem žádné překážky se nelekajícím konati bude důležitý úřad svůj. Úhrn přijmů jednoty za rok 1874 činil 109.466 zl. 75 kr., vydání 50.014 zl. 30 kr., tak že na začátku r. 1875 zbývala hotovost 59.452 zl. 45 kr. Štědrého dobrodince ztratila jednota úmrtím cí-

saře a krále Ferdinanda I., jenž letos ještě 20.000 zl. jednotě daroval. Čestnými členy jednoty zvoleni jsou ve valné schůzi probošt Dr. Würfel a JUDr. Ambros, kteřížto oba nevšedních zásluh o zdar jednoty sobě získali. Po výroční zprávě následuje seznam částek od jednatelů (jichž 480) odvedených; pak seznam členů ředitelstva, výborů jednatelských, 9 zakladatelů fondu, skutečných členů (ve dvojím oddělení: a) 42 s příspěvkem jednou pro vždy složeným v obnosu 200 zl.: a b) 577 s ročním přívpěvkem 10 zl), seznam zemřelých skutečných členů a jednatelů, seznam členů přispívajících v Praze i jinde v Čechách, na Moravě a ve Vídni. *Redakce.*

Missa quarta quatuor vocum inaequalium organo comitante ad libitum. Auctore *F. Z. Skuherský*. Cena partitury 1 zl. 20 kr., 4 zpěv. hlasů 40 kr.

Missa quinta ad unam vocem cum organo auctore *F. Z. Skuherský* (ředitel pražské varhanické školy). Cena partit. 1 zl., hlasu 10 kr. Obé nákladem kněhkup. Mikuláše & Knappa v Karlíně. 1875.

K posouzení obou hudebnin postačí slova orgánu kompetentního, „Cecilie" (redakcí p. Ferd. Lehner-a vydávané 1875 č. 6), kteráž praví, že missa *quarta* se čítati může mezi nejlepší opravní skladby nejen domácí, ale i zahraničné; v každém ohledu jeví se tu samostatnost a původnost. Missa *quinta* (dedikovaná Msgr. Dr. Jaenigovi v Římě) jest pro malé a počátečné sbory ustanovena. Snadnější a průzračnější mše nad tuto dosavade není. Ředitel Skuherský zjednal si neunavenou skladatelskou činností svou velmi čestného místa mezi opravci hudby církevní. *Redakce.*

Mešní kancionál obsahující zpěvy ku slavné i tiché mši sv. Vydal *Ferdinand Lehner*, redaktor „Cecilie". S po-

volením nejdůst. ordinariatu. V Praze, nákladem kněhkup. Mikuláše a Knappa v Karlíně. Cena 30 kr., váz. 40 kr.

Spisovatel sobě již značných zásluh získal o reformu hudby církevní; také tímto kancionálkem hodlá k témuž cíli nápomocným býti, předkládaje hojný výběr písní církevních na celý rok ve dvojím oddělení 1. pro tichou a 2. pro slavnou mši sv. K písním připojeny jsou noty a každá samohláska, na které přízvuk spočívá, velmi příhodně vyznačena jest tučným písmem. Vydavatel vysloVuje v předmluvě přání, s kterým úplně souhlasíme, aby na dny nedělní a sváteční se užívalo písní mešních se zvláštními ku každé částce mše sv. nápěvy, jichž několikero v kancionálu tomto se podává. V druhém oddělení vytištěny jsou 4 úplné mše chorální, s textem latinským; připojen podložený český překlad. V 3. oddělení přidány kratičké modlitby kě mši sv. atd. Přejeme zásluž-nému podniknutí tomuto značného rozšíření a zdárným snahám p. vydavatele ochotného následování. *Redakce.*

Slavoj t. j. sbírka míst koruny České historicky a literárně pamětných. Sestavil *Jarkovský Karel.* V Olomouci, 1874. Nakladatel Vlad. Žákovský, knihkupec. Cena 20 kr.

Ač knížka tato (64 str. malého formátu) v žádném ohledu úplna není a mnohé osoby i události dějepisně důležité vypustila, může přece mládeži co pomůcka literárně-dějepisná dobře posloužiti. *Redakce.*

Český mentor. Kapesní knížka pro študující středních škol na školní rok 1874—5. S kalendářem historickým. V Olomouci 1874, nakladatel Vlad. Žákovský. Cena 50 kr.

Po básni věnované památce Komenského následuje kalendářní část od 1. října 1874 do 30. září 1875; tato neobsahuje jmena svatých, nýbrž na každý den poznamenání jakési události z dějin obecných a vlasteneckých, která se toho dne sběhla. Podán mimo to seznam středních škol československých a stručné poučení o účeli rozličných škol, načež jen prázdný papír následuje. Cena knížky té je patrně tuze vysoká pro študenty. Zprávy historické nejsou vždy přesné (n. př. ke dni 13. března; bylot v Praze jenom biskupství zřízeno r. 973., a byl to Ota I., nikoli Ota II.) a často nejasné. *Redakce.*

Chatrč irská. Povídka pro milé čtenářstvo, obzvláště pro dospělejší mládež. Co 5. díl zábavných spisů Dr. Baubergra vydal *Ant. V. Huml.* V Praze, tiskem a nákladem Rohlíčka a Sieverse 1875. Cena 52 kr.

„Důvěra v Boha neklame," toť zásada křesťanská, ku kteréž knížka právě jmenovaná četné illustrace podává; ač trpkým zkouškám podrobeni byli obyvatelé chatrče irské, přece na konec vše v požehnání a radost se proměnilo. Zvláště mládeži poskytne vypravování toto hojného poučení a vzdělání. *Redakce.*

Praskovia, dívka Sibířská. Z francouzského Xaviera de Maistre-a zčeštil *Jan A. Sedlák*, bohoslovec. V Praze tiskem a nákladem Rohlíčka a Sieverse. 1875. Cena 24 kr.

Něžná láska k rodičům těžce zkoušeným a neoblomná důvěra v Boha, toť ty dva převzácné drahokamy, skvící se v životě dívky, kteráž dosáhnuvši čeho žádala, vyproštění totiž milých rodičův svých ze Sibiřského vyhnanství, chorobou byvši stížena mladistvý život svůj v tichém klášteře dokonává. Vypravování to pohne myslí každého čtenáře a obzvláště pro dívky se hodí. *Redakce.*

Cnost šlechtí. Povídky sepsal a vzdělal *Jan P. Přibík,* říd. učitel ve Vysočanech u Prahy. V Praze, nakladatel F. A. Urbánek. 1875. Cena 24 kr.

Jesti to sešit 25tý „nové knihovny pro mládež" (kterouž pořádají pp. Weinfurt a Zeman), v němžto osvědčený paedagog p. Přibík podává 3 povídky, kteréž u dítek dozajista mocný dojem spůsobí; zejmena „cikánské děti" vedle náboženské a mravoučné stránky i k odstranění předsudkův lichých prospějí. *Redakce.*

Kniha dítek. Sbírka povídek a básní. Dorostlejší mládeži vydal *František Doucha.* Druhé, rozmnožené vydání. Připojeny výkresy. V Praze nákladem kněhkupectví I. L. Kober 1875. Str. 190.

V ozdobném vydání podává mládeži zkušený vůdce její knížku, kterou roku 1850 poprvé na světlo vynesl. Tehdáž se „Čas. pro katol. duchov." (1851. I. str. 164) takto pronesl: „Známe již vůbec způsob vypravování páně Douchy; známe jeho plynný, čistý a srozumitelný sloh; víme, jak příjemně umí vypravovati a vše k těm nejdražším záležitostem lidského srdce obraceti. I v tomto díle v jasném světle dokázal, že umí příjemně a užitečně s dětmi rozprávěti." Slov těch v plné míře i o druhém vydání užíti lze. Ozdobena jest knížka 6 obrázky dřevotiskovými a pěknými iniciálkami. *Redakce.*

Chudé dítě čili kaple anděla strážce na vrcholci. Povídka pro mládež od *Boh. F. Hakla.* V Praze, nákladem Fr. Urbánka 1875. Cena 48 kr. (Nové knih. mlád. č. 20.)

Kterak život cnostný začasté už na této zemi odměny dochází, to se v knížce této příběhem velice poutavým znázorňuje. Slohem vybraným a protkaným častými výlevy lyrickými jakož neméně úvahami pro mládež nad

míru vhodnými odporučují se zásady mravného a náboženského života k bedlivému plnění. Obzvláště studující mládeži by se tato knížka k pilnému čtení do rukou vložiti měla. *Redakce.*

Přírodopis pro mládež. Sepsal *Jan Soukup*, ředitel školy obecné v Písku. Část I. O ssavcích. S 49 pův. obrázky. V Praze, nakladatel Fr. A. Urbánek 1875. Str. 70.

Ve stručných odstavcích vypisuje se v knížce této vše, čeho dítkám menším o zvířatech věděti třeba, slohem prostonárodním, a s připojením obrázků od Ed. Stoklasa kreslených a F. Ziebikrem ve dřevě vyrytých, kteréž celkem zdařilými nazvati sluší. *Redakce.*

Jan Rybinský. Příhody a obrázky ze života námořnického ušlechtilé mládeži líčí prof *Ant. V. Huml.* Sv. I. a II., s četnými dřevorytinami. V Praze, tiskem a nákladem Rohlíčka a Sieverse 1874 a 1875. Cena každého svazku 72 kr.

Spisovatel praví v předmluvě: „Mládež naše ráda čte spisy zábavné, ale vyhýbá se čtení poučnému v suchoparné způsobě; proto se pokouším v této knížce spojiti poučení se zábavou, jež má býti jako milou rouškou, zahalující jádro, mnohdy mladému čtenáři odporné.“ Úmysl ten provésti se také v plné míře p. spisovateli podařilo; ont zkušenosti rozličných námořníkův a přírodozpytcův v souvislý celek spojil, an rozmanité prospěšné vědomosti z plavectví, geografie, zoologie, botaniky i mineralogie, jakož i historické zprávy nebo pověsti poutavým způsobem vypravuje a obrázky skoro vesměs zdařilými znázorňuje. *Redakce.*

Smutný a radostný štědrý večer. Povídka pro mládež. Sepsal *Jan N. Černohouz*, děkan. V Praze, nákladem

Fr. A. Urbánka 1875. S obrázkem. Cena 30 kr. (Nové knihovny mládeže, pořádané pp. Weinfurtem a Zemanem č. 13.)

Jaké to bohatství nových a nových pokladův duchovních uloženo jest ve svaté církvi naší a v tajemstvích, jež ona během roku v paměti lidské různými slavnostmi svými obnovuje! Vizmeš jen bezpočetnou řadu oněch utěšených obrázkův, ku kterým slavnost štědrého večera příčinu zavdala. I v této knížce začátek i konec k radostnému předvečeru Narození Paně velmi vhodně jest připojen. Opuštěných sirotkův ujímá se šlechetný lidumil, a Bůh ač z počátku trpké zkoušky sesílá, přece posléz hojným požehnáním důvěru v Něho skládanou odměňuje. Povídka tato zavírá v sobě mnohá veleprospěšná naučení a zasluhuje valného rozšíření mezi mládeží. *Redakce.*

Jaroušek. Povídka mládeži a přátelům jejím od *Krištofa Šmída*, přel. F. V. (V témž sešitu:)

V jižní Americe. Mládeži dospělejší a její přátelům napsal *Josef Dědeček.* V Praze 1875. Nákladem Mikuláše a Knappa v Karlíně. Cena 28 kr. (103. sešit „Besed mládeže.")

V povídce Šmídově „Jaroušek" vypravovány jsou osudy šlechtického dítka, rodičům od loupežníků odňatého i návrat jeho do otcovského domu. Spolu převládá v povídce té apologetický směr zejmena co se týká důkazu o jsoucnosti Boží; pročež vypravování to velmi jest prospěšné.

O Americe jest v povídce druhé příliš mnoho různých zpráv podle sebe nahromaděno, tak že pro mládež nesnadno byť jen polovici toho v paměti podrženo. Při takovém vypisování převládejž pokaždé ráz belletristický nad přílišným doktrinářstvím. *Redakce.*

Kytička povídek sebraných v rodinném kruhu od Ondřeje Lubieza. Přeložil *Frant. Suchánek*, učitel. S obrázkem. V Praze 1875, nákl. Mikuláše a Knappa; cena 28 kr. (104. sešit „Besed mládeže.")

Mámeť už v češtině takové množství dobrých spisů pro mládež, že by toho nikterak želeti se nemuselo, kdyby tato „Kytička" se nebyla do českých luhův přenesla. Jsou sice některé obrázky dosti dobré, n. př. str. 31. 36. 50., ale většinou jsou to příliš suchopárné, někdy pravdě nepodobné (str. 19.), často nedobře zakončené výjevy, kteréž ani slohem ani obsahem mysl čtenářovu nepoutají. Slovo „velebný kněz" (str. 6.) jest výraz velmi neurčitý; slova: „lidé milují pouze to, co je baví" jsou výrok nepravdivý (str. 9.); „náš chlapík" (str. 20) a výraz „zpovídati se" (str. 56) ve smyslu tam naznačeném nehodí se do knížky pro mládež. *Redakce.*

Dobrým obsahem svým odporučují se:

Bájky a paraboly veršem i prosou. Podává *Jos. Soukol.* (S obrázkem.) V Praze 1874. Nákladem kněhkupectví Mikuláše a Knappa v Karlíně. Cena 28 kr.

Spiklenci. Historická povídka pro mládež a přátele její. Napsal *Ed. F. Schmidleichner.* (S obrázkem.) V Praze 1874. Nákladem kněhkupectví Mikuláše a Knappa v Karlíně. Cena 28 kr.

Oba spisy činí 78. a 79. číslo „besed mládeže". Prvější spis vyniká pedagogickou tendencí, druhý historickým jádrem obsahu, kterýž do 12. století dějin českých zasahá (za Soběslava I. 1125—1140). *Redakce.*

Dodatek ku Kronice.

Obdrževše právě před ukončením sešitu následující předůležitou petici, nemeškáme ji sděliti velebnému duchovenstvu.

Žádost duchovenstva shromážděného *na diecésní synodě v Budějovicích* 21. a 22. září 1875 konané, na vysoké c. k. ministerium kultu.

Vysoké c. k. ministerstvo kultu!

Dle ministeriálního výnosu d. d. 4. dubna b. r. č. 4975, stojícího ve spojení s nařízením vysokého c. k. ministerstva kultu a vyučování ze dne 25. března 1875 (R.-G.-Bl. Nr. 51) ustanoven roční obnos přiměřené duchovním osobám výživy v Čechách v ten spůsob, že povoleno odpočítati na ni

farářům

a) v Praze . . . . . 1200 zl.
b) ve vůkolí Prahy na dvě míle, v městech lázenských, jakož i v městech majících přes 5000 duší . 900 zl.
c) v místech ostatních . . . . . 600 zl.

kaplanům v tomtéž postupu 400 zl. — 350 zl. a 300 zl.

Avšak pominouc toto, že se tímto spůsobem přednost dává farářům v městech, majících přes 5000 duší, před faráři na venku při stejném počtu osadníků, ač duchovní zpráva těchto mnohem obtížnější bývá, nežli oněch a prostředků k živobytí jejich také za peníz menší spůsobiti možno není; nehledíc dále k tomu, že se kaplanům v dotčených městech více ustanovuje, nežli kaplanům na venkově, ač tito všude rovně tolik, ba i více než onino konati musí a také nijak nelze snadněji je v potřebách životních opatřiti; nehledíc konečně ani k tomu, že se při klášteřích za nutné uznalo, novicům a klerikům 500 zlatých, konventualům pak 400 zl. na slušnou výživu počítati, kdežto se farářům toliko 600 zl. resp. 900 zl. kaplanům pak 300 zl., 350 zl., nejvýše 400 zl. za dostatečnou částku vyměřuje; — nehledíc ku veškerým těmto nesrovnalostem, objevuje se, porovnáme-li ustanovenou kompetenci pro kněžstvo české s kompetencí pro kněžstvo jiných zemí, zejmena pro Dolní Rakousy, rozdíl tolik veliký, že nemůže leč jen bolestný dojem činiti, ano nás kněze české v nejhlubších útrobách kormoutiti a zahanbovati.

Tak ustanovena jest v Dolních Rakousích kompetence farářů mimo Vídeň na 1000 zl., kompetence kaplanů na 500 zl.; v Čechách pak oněm 600 zl., těmto pak 300 zlatých za roční kompetemci se vyměřuje.

Ovšem jest ustanovení řečených kompetencí pro du-

chovní osoby posud jen prozatímné, aby sloužilo pouze ku vyměření daně pro náboženskou matici; než ale přes tento ráz prozatímnosti nakládá se s duchovenstvem českým nelaskavěji, nežli s dolnorakouským, a kterak by teprv osud jeho žalostný býti musel, když by táž nesrovnalost měla zůstati, až se později dotace duchovenstva na stálo bude určovati.

Možnosti této se lekajíce a trpkým pocitem nezaslouženého odstrčení celí jsouce sklíčeni, považujeme my v úctě podepsaní, na synodální konferenci shromážděuí důvěrníci veškerého kněžstva diecése Budějovické, za povinnost sebezachování, vysokému c. k. ministerstvu kultu tyto dvě věci k milostivému uvážení a laskavému ocenění předložiti; že kongrua pro kněžstvo v Čechách mimo Prahy nyní vyměřená skutečným poměrům nynějším naprosto je nepřiměřena, jakož i že veškeré ty důvody, které asi pro zvýšení kněžské kompetence v Dolních Rakousích vážily, také v Čechách touž, ne-li větší platnost a váhu do sebe mají. K objasnění a odůvodnění dvou těchto vět dovolují sobě v úctě podepsaní toto uvésti:

1. Jestiť rozdíl mezi nákladem na nejnutnější potřeby životní, před stoletím a nyní tolik veliký, že zvýšení kongruy, — v tehdejší době bez toho jen skrovně odměřené — jen o 100 neb 200 zl. k nynějším okolnostem v nižádném poměru nestojí.

2. Jsou nároky činěné na kněze o podporování chudých a nehodami postížených, o přispívání k dobročinným účelem a ústavům v době naší, kdež se chudoba mezi lidem strašně vzmáhá a kdež pohromy živelní častěji než jindy na nás přikvačují, mnohem častější a větší než bývaly za časů minulých. A přec nemožno knězi podobné snadno jako jiným stavům a společenským třídám takovýchto proseb i nároků nedbati, ant by tím důvěra lidu k němu a jeho vlastní ku prospěšnému působení velepotřebná vážnost, ba i vážnost náboženství samého škodu bráti musela.

3. Vedlejších příjmů kněžstva, stipendií, suffragií a t. d. ubývá den ode dne v té míře, v které se chudoba více a více rozšiřuje a lidu věřícímu možnost všecku odnímá, podporovati kněze dobrovolnými dary.

4. Příliš nízko vyměřená kompetence musí se beneficiata také proto bolestně dotýkati, že se ve řasí jeho o mnohých, dojista nemalých výlohách n. př. o alumnaticum, o výlohách vikariátních, tu a tam také o přirážkách rozličného jména ani zmínka neděje, resp. výlohy tyto se od příjmů neodčítají, ač je nicméně zaplatiti musí.

5. Nejsou životné poměry v Čechách příznivější a

lepší nežli v arcivévodství Rakouském, ba jsou již pro tu příčinu skutečně obtížnější, že populace v Čechách četnější jest a zámožnost obyvatelstva skrovnější.

6. Jsou farní obvody v Čechách i co do počtu duší i co do vzdálenosti jednotlivých dědin pravidelně větší a rozsáhlejší. A jest-li již proto správa duchovní v Čechách namáhavější a obtížnější než v Dolních Rakousích, jeví se obtíž tato tím více, béře-li se ohled i na podnebí a částečně velmi hornatou polohu.

7. Nezůstalo též a nezůstává české kněžstvo v horlivosti a píli u konání svých úředních povinností, vůbec u svědomitém plnění toho, co se na katolickém knězi žádá a žádati může, nikdy a nijak za kněžstvem v Dolních Rakousích, a protož i nelze porozuměti, proč se tomuto spůsobem tolik patrným přednost před českým duchovenstvem dává i proč se toto skutkem veřejně postavuje do pozadí.

V úctě podepsaní odvažují se bez obalu vysloviti, že sama kompetence 600 a 300 zl. na nynější časové poměry daleko nedostatečná v nich nebudí tolik bolného citu, co ta skutečnost, že se měrou tolik rozdílnou měří. a že se na místech jiných při jednostejných ano i lepších poměrech příznivější měřítko béře, kdežto oni v sobě a kolem sebe neshledávají platného důvodu, pro který se tak muselo státi.

Spolehajíce na tyto u veškeré uctivosti svobodně předložené důvody, pokládají se podepsaní za oprávněny ku zdvořilé prosbě:

Vysoké c. k. ministerstvo kultu račiž duchovenstvu českému, v duchovní správě ustanovenému, jednu kompetenci čili kongruu s kněžstvem Dolno-Rakouským přiřknouti a zákonem ustanoviti, farářům totiž mimo Prahu 1000 zl., kaplanům pak 500 zl.

K této prvé přidávají ještě druhou, samo o sobě slušnou a vesměs o právněnou žádost, Vysoké c. k. ministerstvo kultu račiž se kněžstvu na výslužbě o přiměřený větší plat roční laskavě postarati.

V Budějovicích, dne 22. září 1875.

Na synoddlní konferenci shromáždění důvěrníci veškerého kněžstva Budějovické diecése.

(Následuje 84 podpisů.)

Pozn. Doslýcháme, že se k petici této také duchovenstvo ostatních diecésí českých po jednotlivých vikariátech připojí. *Redakce.*

ČASOPIS
katolického duchovenstva.

Ročník XVI. 1875. Svazek VI.

Památky kolleje Klementinské v Praze.

Podává *Josef Svoboda*, S. J.

IV.

Znovu se kalilo nebe nad zeměmi domu Habsburgského od té hodiny, kde Gustav Adolf před svými generaly byl pronesl slovo, že musí vstáti a vybaviti národy německé „z jařma papežského.“

Veškeren protestantský sever, Švédy, Holland, hanseatská města, Anglie, Francie, protestantské Německo, Benátky, Sedmihrady i Turci zdvihli válku na císaře; katolický general Tilly jest v hlavní bitvě u Breitenfeldu (17. září 1631) poražen, Bavor se klonil k Francii, *Saské vojsko* vtrhlo nepřátelsky do Čech. Jako na zlé znamení budoucího neštěstí přicházívali od minulého roku čeští emigranté přes hranice, všelijaké „violentie“ zde tropit; Jiří a Lacek Sekerka, Karel Pfefferkorn a Šťastný z Materna bývali vůdcové těch loupeživých útoků.*) Avšak sám volenec saský nechtíval nikdy žádné války proti Ferdinandovi, až čeští emigranté jej vyvábili, že armáda jeho

*) Archiv místodrž. 1631. 12. března a 20. bř.

z Lužice hnula se do království Českého;*) přepadla a vydrancovala Šluknov (kde katolického faráře ohavnou smrtí zavraždila); Děčín, Ústí, Roudnici a Litoměřice, brala kořist a pálila vesnice, až 15. list. 1631 před samou Prahou na Bílé hoře táborem se položila.**) Praha, vojska žádného nemajíc, za slušnými podmínkami otevřela brány své, výslovně sobě vyhražujíc, že císaři a králi svému věrnost zachová. V čele nepřátelského vojska táhli starý Mathes Thurn, V. V. z Roupova, Jan z Bubna, Pavel Kaplíř a mnoho jiných Čechů; hrabě Mathes Thurn byl napřed již od *švédského* krále za „general-komisaře" království českého ustanoven.

V tomto nenadálém přívalu ustoupili přední katolíci z Prahy; jesuité poslali svůj mladší lid, hlavně studující mládež s profesory na místa bezpečnější, ale starší zůsali na místě svém, připraveni j souce na věci nejhorší. Jedné noci za jakéhosi poplachu v městě konsumírovali velebnou Svátost v kostele, bojíce se nějakého zneuctění. Ač bylo v podmínkách vyhraženo, že kostely, duchovní a katolické služby Boží mají veskrz bez ublížení zachovány býti, nicméně emigranti málo toho dbali, nýbrž s pp. kanovníky na hradě pražském pořáde se potýkali, katolické kněze a služby Boží z hlavního chrámu Páně před Tejnem vytlačili, jiné fary a universitu vzali. Nejhůře zanevřeli na jesuity. Jednoho dne šel p. Kravařský po kameném mostě, když houfec jezdců jej potkal, z nichž jeden bičem přes hlavu jej švihnul, tak že tento omráčen sklesl a domů musil dopraven býti.***) Všelijaká jiná

*) Osvěta r. 1872. Str. 812.

**) Obšírný a hodnověrný výpis zachoval se v památných knihách města pražského a jest vytištěn v musejníku r. 1853.

***) Balbin, miscellanea, dec. I. lib. IV. pars II. tit. 67. Když pak doma se P. Kravařovského ptali, co se mu

přikoří jesuitům činili, ale ti se z Prahy nehnuli, až na ně musil zase, jako před 13 roky, vydán býti rozkaz, že musejí z Prahy ven. Ihned se purkmistr starého města Pražského takovému rozkazu opřel, na jeho nespravedlnost i podmínky kapitulace odkazuje; ale ničehož nepořídil; řečeno, že prý jesuité ruší pokoj v Praze; na nejvyšší svou domluvu jen toho užil, že od tří roků nemocný P. Combost v Praze směl zůstati. S vojenskou eskortou jsou jesuité z Klementina zavedeni přes most k Sv. Mikuláši na Malé straně. Tam na náměstí zastavili. Chtěl-li se kdo s nimi rozloučiti, byl bit; již se stmívalo, zima byla ukrutná, (byloť o vánocích prostřední svátek) jesuité se ve jmeno Páně strojili, že celou noc tak pod šírým nebem budou drženi a smrtí to zaplatí, když tu dovolení přišlo, že mohou do domu vejíti k svým spolubratrům u sv. Mikuláše. Druhého dne v 8 hodin ráno pak jsou z města vyvedeni a zahnáni.*) Než i ten uhohý P. Combost neměl pokoje míti. V měsíci lednu beze vší příčiny jej vložili na vůz a z Prahy vezli. Byla prý to podívaná katolíkům i nepřátelům, Bohu i angelům, když jej s posměchem vezli, ti mu spílali, jiní ho litovali, u brány jej veskrz šacovali, buď peněz neb tajných dopisů hledajíce, a ničehož nepopadše, až na Kutnou horu jej dovezli.**)

Avak ti jesuité! Přijíždíval do Prahy vůz s uhlím, dva silní uhlíři, zvláště jeden z nich člověk byl hranatý, s hulákáním jezdili po Praze a prodávali uhlí. Tu onde

---

stalo, odpověděl: Inu, měl jsem s jedním vojákem nějaké řízení, a mám zítra za jeho spasení obětovati mši svatou.

*) Schmidl, hist. Soc. p. III. pag. 1161.

**) Idem pag. 1175. — Do Klementina převedeni byli proti vůli své vv. pp. Pauláni od sv. Salvátora, školy zastávali vv. pp. dominikané. O tom a vůbec o vpádu saském obšírně jedná Beckovský, Poselkyně II., 1099 a t. p.

zastavili před domem známých katolíků, nechali chlapce u volů, v domě se umyli, ustrojili, sloužili v kapli Mši svatou, zpovídali a vykonavše ty a jiné obřady katolického náboženství se zas počernili a k večeru jeli z města. Po odchodu Sasíků se vyzradilo, že to byli dva jesuité, P. Švabenský a P. Kravařský.

Navrátilí do Čech emigranté přihlíželi k tomu, aby své bludné náboženství zavedli v krajích, kde Saské vojsko leželo a po příkladě katolíkův nařídili zvláštní komisary, kteří kněze katolické vybývali a za ně protestantské predikanty usazovali. Ale propaganda ta jenom skrovných úspěchů se dodělala a nehezkou památku po sobě zanechala. K vůli poskytnutým některým výhodám přijímali emigranti šerednou tu povinnost, vydírati takřka poslední sousto z úst zuboženého lidu svého pro nenasytné žaludky Saské. Nemohli věru ničím myšlénce souvěrců svých zasaditi ránu citelnější, než když ji učinili jaksi solidarní se soldateskou saskou, kteráž si hověla v domech lidu, plenila, do naha odírala. Či snad nezáleželo většině „stavův“ na smýšlení lidu? Skoro by se tak zdáti mohlo;*) co pak stavové tito vybrali, to jim vzal kurfiršt a ochotně jim ponechal právo, shánéti a vybírati pro kapsu svou, jen když jemu sloužili.“**)

Tato vláda Sasů a emigrantů trvala pouze několik měsíců, v neděli dne 23. května 1632 trhly dva regimenty Sasů z Prahy, Valdštýn s vojskem císařským se rozložil na Bílé Hoře, dne 25ho táhl Valdštýn jednou branou do Prahy, Sasíci pak jinou branou z Prahy, až i z celých Čech se vyklidili.

---

*) Osvěta 1873. str. 179.

**) Osvěta str. 176; kdež se i jména některých ubytovacích komisarů uvádějí, jako: Křinecký. Záruba, Kaplíř, Salhausen, Mostník, Elsnic, Miller, Pelargus.

Rozjímati tu lze příčiny, pro které asi Prozřetelnost Božská tento vpád Sasíkův a emigrantův dopustila? Většina Čech byla teprv nedávno na víru katolickou obrácena, i vytýká se jim posud, že pouze *na pohled* a z násilí katolíky se stáli. Tu dopustil Bůh novou vládu protestantskou, aby se vyjevilo myšlení srdcí mnohých: — a hle, oni zůstali katolickými; ano právě to chování emigrantů v Čechách je nejvíce od „té evangelické svobody" odvrátilo*) a vroucnou lásku náboženství katolického jim vštípilo. I veliká většina přišlých emigrantů nechtěla více k Sasům, rádi se srovnali u víře katolické, jen když mohli v Čechách zůstati; seznávalit zajisté, že náboženství

*) Dobře bude, na několik takových obrázků se podívati. Když nějaký Voldřich z Řičan hrbovatý s Janem Donnerem němcem ritmistrem kostel bl. Panny Marie v Staré Boleslavi zloupili a zázračný obraz P. Marie do Prahy přivezli, tu jest Lorenz z Hofkirchen, — nejvyšší nad 1000 koní — na velikou potupu téhož obrazu a posměch úcty katolické týž obraz na rynku starého města Pražského k divadlu a utrhačnému lelku na staré židličce vystaviti, a nemaje na tom dosti, i šibenici a jiné k ohavné smrti nástroje proti témuž obrazu zázračnému pod tím titulem „pro korespondencí s císařskou stranou" vyzdvihnouti poručil. — Když tak rozpustilý lid tomu se smál a křičel: „pojďte papeženci, pojďte, klaňte se tu vaší P. Marii," tu vnukl Bůh jisté paní Alžbětě z Plavna, že se skrze vojsko prodrala, veřejně klekla před posvátným obrazem a modliti se začala. Smích se obrátil v zahanbení, a katolíci přestali se báti. — (Paměti Starého Města pražského, Beckovský, Balbin, Khevenhiller tento příběh vypravují.) Dne 2. ledna pět mušketýrův v domě pana Jana Hartinga — jejž nelitostivým sužováním s manželkou i dítkami byli z vlastního domu vytlačili — celý den pořád pili, tak že u večer čtyři, jsouce ožralí, v světnici na slámě se položili; pátý pak, nějaký Jan Zeissig, jsa prvé velice ožralý tovaryše své k dalšímu pití pobízel a jim spáti překážel; ale oni, jsouce prvé dosti pitím obtížení, tomu odepřeli. Tento pak Jan

katolické nemá do sebe té hrůzy, jak se domýšleli, alebrž že hojné duchovní útěchy jim poskytuje, jaké jinde marně hledali. Jako v jiných kostelích se čeští kněží ochotně propůjčovali, tak činili jesuité klementinští, kteří v tu dobu, kde Sasíci Prahu opustili a množství emigrantů zde zůstalo, zavedli slavnost společného sv. Přijímání na každou první neděli měsíce, a k té slavnosti plnomocných odpustků při apoštolské stolici vymohli. Starým katolíkům byla taková slavnost bez toho vzácna, a konvertité neb i protestanté znenáhla počali důvěřovati, a letopisové klementinští vděčně připomínají, že před tím mnozí se pořád ostýchali k sv. zpovědi a k přijímání sub una přistoupiti, a nyní prý nevěděli, proč by se ostýchati měli? — Všecken

---

Zeissig nešlechetně sobě počínal a spatřiv obraz Pána Krista v zahradě se modlícího, k pití těmi slovy, kteréž pobožné uši slyšeti se ostýchají a sotva strachem slyšeti mohou: „Du Sakr'ment, sauf mit, sauf mit!“ pobízel. A nemaje dosti na takové bezbožné a nešlechetné své řeči, na posledy z svých zlořečených úst šeredným krchnutím na týž obraz pána Krista, jakožto bohaprázdný bezbožný člověk plil, a prsy Krista Pána nešlechetně uplval. Tovaryši jeho ožralí, vidouce člověka ožralého bezbožné a neslušné činy, aby se na odpočinutí položil, napomínali, a že Bůh ho trestati bude, hrozili; Jan pak Zeissig ožralstvím svým oněměv a se položiv, náhle zcepeněl, Tovaryši z takového svého ožralství a ze sna procitivše, všecko zčernalé tělo bez duše nalezli: však pro ujití nějaké pomluvy a urážlivých řečí pro tu zběř vojenskou teprv čtvrtý den to mrtvé tělo jest pohřbeno. Obraz pak ten, když po ulici do tarmarku k prodaji nesen byl, zase k ruce Jana Hartinga koupen jest. (Paměti Starého města Pražského, v musejníku 1853 str. 714.) Katolické duchovenstvo se ustrašiti nedalo, ale na svých kázaních slavně odráželo útoky predikantů, zejmena se uvádějí Ondřej Kok a Eliáš Kolbe, kanovníci u sv. Víta co proslulí kazatelé. (Pessina, phosphorus. Rad. III.) Památka sasíkův a emigrantův nebyla v požehnání!

lid byl takovým slavnostem povděčen, a jakkoli byli časové velmi zlí, přece k kostelu klementinskému znamenité dary snášel; zhotoven obraz velkého oltáře, Proměnění Krista Pána, (za nějž malíři 500 rýnských placeno bylo), na témž oltáři postaveno šestero soch: Sv. Víta, Václava, Vojtěcha, Prokopa, Zikmunda a sv. Ludmily; i druhé okrasy po kostele z velké části nás památkou svou uvádějí v tuto dobu 30leté války.

V příbězích politických udály se tenkráte věci veliké, přední mužové jak se strany katolické tak se strany protestantské umřeli, aby před soudnou stolicí boží položili účty a vyslechli rozsudek pro věčnost svou. Katolický generál Tilly umřel 20. dubna 1632, téhož roku — dne 16. list. — umřel Gustav Adolf; téhož dne také zemřel katolický generál Pappenheim, a po třinácti dnech umřel Fridrich nešťastný falckrabě, který korunu českou na hlavu svou byl postavil. Stál tu ještě Valdštýn, obmýšleje zrádu na království českém, ale i on umřel, zavražděn dne 25. února 1634.*) Císař Ferdinand II. stárnul,

*) Že o Valdštýnovi znamenité studie s rozličného stanoviska se konají, nebude od místa, jeho poměr k Tovaryšstvu Ježíšovu vytknouti. Valdštýn byl žák jesuitů i upřímný jich přítel, který první základy dvěma domům — v Jičíně a v Praze u sv. Mikuláše — položil, ačkoli o spůsob fundace se dohodnouti s nimi nemohl a nedohodl. K jesuitům chodil k sv. zpovědi; i vymohl toho při řádu, že aspoň dva jesuité vežšdy provázeli jeho vojsko. Ale musil zajisté s zpovědníkem svým nějakou nevůli míti, an ho r. 1630 odeslal pryč, chladnost přešla v úplnou nenávisť k řádu, poněvadž jesuitovi jednomu přičítal svržení své s důstojnosti vrchního generala; utiskoval kollej jičínskou, až všickni žáci z šlechty, vyjma Harrachy a Pappenheima, ji opustili, a nenávisť tu až do smrti neodložil. O zavraždění jeho vydal P. Balbin následovný úsudek: „Optaret aliquis ex me, quid ea de caede ipse sentiam, audire: ego me tantis rebus judicandis imparem esse,

v tentýž čas pustil správu království českého svému synu, korunovanému králi Ferdinandovi III., a umřel 15. února 1637.

Po smrti Ferdinanda II. domýšleli se mnozí, že s novým vladařem nový způsob vlády nastane, a že ochábne dosavadní konsequence, s kterou se posud katolické náboženství bylo v Čechách zavádělo. Saský volenec Jan Jiří nemeškal v dlouhém memorialu poukázati nastupujícího císaře na poměry nebezpečné, které úplnou záhubou domu habsburskému hrozí, kterak stavové němečtí, Švéda i Francouz válku na něj již zdvihli, i turka vyštvali, kdežto vlastní jeho vojsko, všeliké kázně jsouc zbaveno, k ničemu není: aby tedy pamětliv takového nebezpečenství hleděl českých evangelíkův uspokojiti, že prý tím na věčné časy slavné chvály „moderace" dobude.*) Nový císař dal na ten memorial takovou odpověď, že saský volenec žádný memorial více neposlal. Na Boha totiž poukázav, který mocí svrchovanou všecky příběhy řídí, doložil, že království české je království katolické až na těch několik emigrantů, kteří se bez toho nevěrnými prokázali a veškerou ústavu země zvrátiti chtěli. Ti při Vás — tak odpovídá dále — naléhají pořád proti Nám, nechtíce než nás oba vespolek proti sobě seštvati; ale rcete jim, aby Nás i Vás už jednou na pokoji nechali a navždy je odbuďte.**) Rovněž pochodil markrabě Brandebursk\u00fd, když v těchto bouřech válečných po tichu uváděl predikanty na svých panstvích v okolí Chebském; což mu Ferdinand III. přísně zakázal.***)

---

semper judicavi. Certum est, non auditum damnatum, neque ut interficeretur, conjuratos a Caesare accepisse mandatum." Historia coll. Jičínensis pag. 147.

*) Archiv místodrž. 1637, 16. června.

**) Tamtéž, 10. září.

***) Tamtéž, 1649. 18 května. — An Ferdinand III. již za živobytí otcova v království českém vládl, žádali jej věrní stavové, aby residenci svou, jak druhdy bývalo, do královské Prahy položil. Ferdinand III. již byl

Nikdy však neskrátil císař protestanty v tom, co jim po právu příslušelo aniž jakého zkracování dopustil; protestanté směli statky své prodati, kapitál i úroky musily se jim odváděti, a v reskriptu 1636 dne 10. května kárá úředníky, že emigrantům nazbyt protahují soudné řízení a zbytečné útraty jim dělají.

Mimo krátký pobyt Bannýra bylo v Čechách od r. 1632—1639 dosti pokojno, i časté *missie* směrem reformace se konaly; k znamenitějším patří r. 1635 missie v Netolicích, Blatné, Ml. Boleslavi, Karlštýnu, Kolíně, Žamberku; r. 1636: v Kopidlně, Březnici a v Praze; r. 1637 v okolí Teplickém; r. 1638 ve Vrchlabí, Smiřicích a okolní krajině, též v Turnově. — Dvadcet let již zuřila ona strašná válka; Čechy za ten čas byly ovšem stíženy silnou kontribucí, nicméně cizého nepřítele neviděly vyjma onen vpád Sasíkův r. 1631 a Švédů r. 1634. V jiných zemích bylo to řádění hrozné. V Lotrinkách k. př. byl

---

svolil, když válečné i politické překážky úmysl ten překazily, neb aspoň na budoucí časy odložily. Již tenkráte se netajil svou vroucnou horlivostí za sv. víru katolickou. Jsa vrchním velitelem císařského vojska a s nepřítelem v Řezně a v Nördlingách zaneprázdněn, nezapomínal na zachování katolické víry v Čechách, v opětných přípisech zapověděl svým místodržícím, aby netrpěli protestantských emigrantů v bludu zatvrzelých, zejmena naznačuje protestantské lékaře, jenž prý se v Praze zdržují a všelijaké machinationes tropí (přípis ze dne 4. ledna 1635); z tábora Heilbronu jim opět píše, jak s nemilým podivením zaslechl, že protestantů hlavně v Litoměřicku přibývá, z čehož prý, jak zkušenost učí, mnohé nehody pocházejí, „těch musíte arrestem opatřiti, a pilně se jich vyptati, kdo je do Čech poslal, proč přišli?“ atd. Ano i kardinalu arcibiskupovi pražskému připomíná, že prý se v Litoměřicku až na 30 predikantů zdržuje, aby to arcibiskup vyšetřil, jelikož prý se věc ta *sv. náboženství* týká, tudíž že se to zanedbati nesmí. (1635, 24. června.)

takový hlad, že lidé často zotvírali hroby a jedli mrtvoly z nich, neb uprosili hrobaře, aby nezakopal mrtvé, nýbrž hned jim je dal; jedli oběšené se šibenice, jeden bratr snědl tělo své zemřelé sestry, jedna dcera své nebožky matky. V lesích se skrývali hladovci a číhali na pocestné a ve Frankfurtu na veřejné ulici nebylo jisto, ještoto chytali lidi, aby je jedli.*) Tam, kam soldateska takovou dlouhou válkou zdivočilá přišla, byly ohavnosti páchány, že ohavnosti při dobývání Jerusaléma sotva se tomu vyrovnají. Lidé jsou při ohni neb v pecích za živa pečeni, oči jim vypíchány, řemeny z nich řezány, ruce, nohy a kojícím ženám prsy uřezány, do mužů za terč střílenodítky vyrvány rodičům a o zdi roztřískány, ženy a panny před mužem a před rodiči na ulici i v samém kostele prznëny, a konečně ubozí lidé onou přestrašnou mukou, nazvanou švédský nápoj (Schwedentrank,) mučeni, jejížto bolesti prý nade všecko jdou, co se strašného dá pomysliti.**)

Tato ukrutná, nelidská bouře se teď přiháněla na Čechy. R. 1639 (poraziv císařské u Kamenice saské) překročil strašlivý Banner meze české vlasti, hrůza v Praze byla ohromná, ale důvěry Praha nepozbyla. Dnem a nocí konáno modlení po všech domech, procesí dětí posýlány z kostela do kostela, an Bůh prosící nevinnost zamítnouti nemůže; v Klementině se konalo modlení před vystavenou velebnou Svátostí a slib učiněn, že pakli Bůh je před Švédy zachrání, vykonají po tři dni půst, a každý kněz že tři mše sv. obětovati bude, první ke cti Marie Panny, druhou ke cti sv. Ignatia, třetí ke cti sv. Václava knížete a dědice české země.

---

*) Hurter, Ferdinand II. XI., 385 a na mnohých jiných místech.

**) Cantu, dějiny věku nového, německy vzdělány od Brühla, díl X., str. 184.

Po takovýchto modlitbách vnuknul Bůh Pražanům důvěry neoblomné, že purkmistr, rada a veškerá obec pražská se usnesli, hájiti drahé město své, ačkoli málo vojska tu bylo, a co bylo, kázně téměř neznalo. První zření se mělo k *študentstvu*, jež by nyní platnou službou mohlo přispěti. Werner mladší hr. Tilly přišel 3ho května do Klementina, žádaje, aby jesuité starost tu na se vzali. Jesuité byli však právě před málo měsíci z university Karlovy vytlačeni, vetříti se tehdy nemohli i nechtěli, věc byla obtížna. Rektor klementinský P. Meridies svolav nicméně mládež akademie Ferdinandejské, přímluvu k nim učinil; ti ochotně svolili, a sotva se to rozneslo, radostně se hlásili též akademikové karolinští: teď veselou myslí vycházela nová ta legie — oblíbený jim P. Grobendonque a jini tři jesuité s nimi — každým dnem na hrad královský, tam od bruské brány podél Tychova laboratoria kopali a vyváželi náspy, na ten účel, kdyby Švéda s té strany přicházel, aby opříti se jemu mohli. Ke cti Marie P. práci začínali, i dokonali, za dvě neděle byli hotovi, vojenští důstojníci dílo to schválili a pochvalnou zprávu k JMCské zaslali. Mezitím se legie cvičila ve zbrani, až Banner ku Praze hnul, i zrovna na hrad pražský namířil. Na štěstí tu stála akademická legie, jesuité s nimi: ve jmenu P. Marie se strojili chrabří vojínové k boji: střelba švédská spustí, legie odrazí šťastně první útok.

Buď chytrostí študentskou, buď náhodou se zanesla Švédům zpráva, že tři tisíce študentů za baštami stojí, co však pravda nebylo, stáloť mnohem méně; Banner trhnul tudíž odtud a s velkým namáháním i ztrátou času přepraviv vojsko a střelbu přes Vltavu postavil se na výšinách Vyšehradských. Než i tu jej uvítala vojenská a měšťanská posádka s výšin sv. Apollináře, a došla zpráva, že general Hatzfeld s císařským vojskem k Praze táhne. Švéda musil ustoupiti.

Odchod Švédův s potěšením viděla Praha, a v radosti své připomínala si studenty, kteří takovou znamenitou službu jí byli prokázali. Vycházela k nim na proslavené šance; tam přišli jednoho dne i vojenští velitelové z města, aby darovali statečné legii vojenský nový čistý prápor na důkaz své vděčnosti a jako na povzbuzení k budoucím slavným činům. Prápor ten byl krásný, a když se ponejprv na šancích rozvinul, byla radost studentův a měšťanstva nevýslovná; na jedné straně práporu spatřili obraz Panny Marie, na druhé straně českého lva, katolická víra a milá vlast byly tím naznačeny. Na šancích se rychle konaly slušné přípravy k posvěcení práporu. Dne 4ho června se hrnula Praha zase na šance, prápor byl posvěcen, a teď skládala akademická legie slavnou přísahu k práporu svému, že, nastanou-li časy nebezpečné, zase bude bojovati pod ochranou Panny Marie za milou vlast. Vesele ztrávili den, k večeru v průvodu zástupů lidu rozloučili se s místem slavným a s práporem svým táhli přes hrad po kamenném mostě ku Klementinum. Zde se postavili, poděkovali učitelům svým, kteří také k vojanským výpravám dobře znali voditi, střelbou a hudbou, načež složili v Karolínum prápor svůj, odhodláni jsouce, zase bojovati, až víra a vlast je povolá*).

Při památce akademického práporu mimovolně nám připadají slova v rozličných knihách napsaná, „že prý Češi v třicetileté válce své mužnosti pozbyli, utíkali před Švédy do lesův jako ovce, aneb se jim pošlapati dávali.“ Zdaliž tomu v pravdě tak? Spíše říci musíme, že Češi v třicetileté válce ve svých okolnostech znamenité muž-

*) Schmidl parte III., a pagina 370 seqq. — O poměru studentův k P. Grobendonque-ovi vyprávuje elogium téhož pátera posavad v rukopisu chované.

nosti a křesťanské statečnosti dokázali. Zlehčování otcův našich k veliké cti nám zajisté neslouží.

Válka *švédská* byla od r. 1639—1648 do zemí koruny Svatováclavské přenešena, svédští generalové Banner, Torstensohn, Wrangel a Königsmark vráželi pořád na tyto země, mnohokráte byvše vytlačeni, opět se vraceli, hlavně o Prahu usilujíce. Doba ta zasadila vlastem našim rány bolestné; než všecky ty rány se zacelily, až na jednu, která se zceliti nechtěla, ale rakem se rozžírala. Loudili se *Židé* do Čech, kterých tu dříve jen po skrovnu bývalo, šířili se jako pokradmo po městech a po dědinách, podíleli se na pověstném tenkráte zlehčení mince (Bassevi), z obyvatelů znali vylákati peníze a majetek. Nářek se roznášel pro tento lid tu nebývalý,*) svědomití úředníci žalovali, jak prý židé se vytáčejí z odvádění kontribuce;**) z císařské kanceláře vydány přísné rozkazy v té příčině,***) ale židé věděli jak to uplatiti na místech, s kterých na ně mělo doleháno býti; z Litoměřic, Žatce, z Plzně a z Budějovic byli sice vybyti, a na druhých místech však přes všecken nářek a všecky zápovědi zůstali. Titéž židé kladli katolické reformaci zlomyslné překážky v cestu, tak se k. př. dávali za muzikanty, drželi muziky v postě neb na největší svátky křesťanů, jež v lehkost uváděli;†) při těchto muzikách hráli oplzlé a kacířské písně, vtírali se ku křtinám a svatbám, lákali děvčata do domu a prznili je. Když pak horliví katoličtí kněží se ozvali, a s ka-

*) Přípis císaře Ferdinanda III. k bratru jeho Leopoldu Vilémovi, tenkráte vrchnímu veliteli vojska v Čechách, že město Louny žalostně naříkalo — „hat sich wehmüthig beklagt," (ze dne 11. list. 1624); podobný nářek z mnohých krajů přicházel.

**) Archiv místodrž. 1642. 24 října.

***) též 10. listopadu.

†) Archiv arcib. r. 1641 v měsíci březnu.

zatěny před takovou ohavností lid vystříhali, bylo jim (totiž kněžím) to zapovězeno.*) Sám kardinal arcibiskup Harrach žaloval (1638) v ostrém dopisu až k císaři na tu bujnost židů, císař obnovil zápovědi, ale — ty provedeny nejsou. — Židé zařídili v Praze tajnou tiskárnu, tlačili tam pamflety a brožury proti katolické víře, jež s velikou chytrostí mezi lidem šířili.**)

Uvážíme-li všecky tyto překážky, které katolické duchovenstvo překonati musilo, jakož nyní jmenované působení židů, bídu v lidu, hroznou válku a morovou ránu; přidáme-li k tomu, že katoličtí kněží byli zabíjeni,***) neb do švédského zajetí odváděni: s vážností vděčnou poctíme kněze ty statečné a milé předchůdce své, kteří vidouce vlka přicházeti, neopouštěli stádce své, alebrž podle příkladu pastýře dobrého, za ně kladli život svůj. Missie konány napořád, tak je shledáváme v Klatovech, v Jičínsku, v Náchodě, v Kouřimi, pak na statcích pánův z Nosticův, Říčan, Švihovských, Sternbergů, Lobkoviců a jiných pánův českých; missie ty odbývány buď s pomocí farního duchovenstva aneb na osadách, kde farářů neměli; tu se lid vyučoval u sv. víře, posloužilo se mu sv. svátostmi a odráželi se útoky predikantův, kteříž s Švédem houfně do Čech přicházeli.

Válka pořád zuřila, od r. 1643 se zdlouhavě a marně jednalo v Monastýru a Osnabruku o uzavření míru; císaře opouštěla všecka lidská pomoc; Brandeburk od něho odstoupil, uzavřev soukromný mír, Sasík učinil totéž, posléze i Bavor a arcibiskup Kolínský od císaře pustili, kdežto Švédovi vojska přibývalo, an na 84.000 Němců

*) Stížnost konsistoře ze dne 11. září 1632 v archivu arcib.
**) Juda Baruch, archiv arcib. 1669.
***) Tomek; děje české, III. vydání, str. 404. Tři jesuité byli (1639) zabiti u Ledče.

pod jeho prápory a veliteli bojovalo. Tu Bavor seznal, jaká to hanba a záhuba říše německé, i chopil se poznovu zbraně; než Švédové (to jest Němci pod švédským práporem) a spojení s nimi Francouzi přepadli Bavora, porazili jej i císařské vojsko u Zusmarkhausenů (1648. 17. kv.), kníže bavorský musel utéci do Solnohradu, a Švédové plenili v zemi jeho až hrůza. Rychle se Königsmark obrátil, zamířiv na Prahu, padne-li Praha, bude mu kam si koli ráčí, cesta otevřena. Zradou Ottwaldovou obdržel Malou stranu Prahy a veškerou válečnou zbrojnici na Hradčanech zásobenou. Rychlým skokem chtěl vtrhnouti v tétéž noci (26. července) na Staré a Nové město Pražské. Než toho mu Bůh nedopustil, nýbrž v tu chvíli vnuknula nevyzpytatelná Prozřetelnost božská měšťanům a študentstvu um a chrabrost, že se vzmužili, svou Prahu hájit. Ráno již vlál známý nám akademický prápor před Klementinem; na první den stálo 300 jinochů k němu, počet jejich se pořád množil; Don Juan Areyazaga zvolen za velitele, P. Plachý přidán za proviantmistra. — Švédové pustili hrubou střelbu na Prahu a házeli ohnivé koule, osmadvacátého července zapálili svatováclavský seminář (v rohu k platnýřské ulici), ale židé uhasili oheň, a študenti od mostu až k Františku statečně se bránili. Dne 31ho července — den sv. Ignátia — chtěli študenti oslaviti, hned z rána pozdravili Švédu silnou střelbou, a prápor svůj — jako Švédovi na truc — vztýčili na hradbách; a v ten samý den se potěšila Praha, neb cís. general Conti dopravil 500 mužů vojska a čtyry kusy do města.

Švéda vší silou a mocí plných 100 dní na Prahu bil, stáhl vojska z cizých krajů, sevřel Prahu se všech stran od Petřína přes Hradčany a Letnou, s Žižkova vrchu kolem koňské brány až na Vyšehrad, odhodlán jsa, že stůj co stůj, Prahu míti musí, dnem i nocí odpočinku neznal. Než Praha stála nepohnuta s nezvratnou důvěrou

v pomoc Boží a svatých patronů českých. Jesuité chtěli vystaviti velebnou Svátost; nemohli sice u sv. Salvátora, jelíkož chrám ten Švédům zrovna v ráně ležel, vystavili tedy u sv. Klementa, kam prý lid, nedbaje na žádnou střelbu s radostí chodíval. Když se to Švédové dozvěděli, spustili nejsilnější střelbu na sv. Klementa, však bez veliké škody, jediná puma rozbila střechu, ale klenutí neprorazila.

Ještě nebezpečenství pořád rostlo, chopili se i duchovní a řeholníci zbraně, 215 se jich seřadilo v jeden pluk, jemuž Don Florius a Cremona, křižovník s červeným srdcem, probošt na Zderaze, velel; podnik ten prý velice potěšil a posilnil Pražany.*) — V den 98mý (31. října) pustili Švédové neslýchanou střelbu na město; již trnula Praha, že takovým útokům neodolá, ale byl to outok poslední, druhé dni (Všech Svatých a Dušiček) stříleli Švédové slabě, a třetího listopadu od Prahy pustili. S nevýslovnou radostí viděla Praha takové hosty odcházeti, konány slavné služby Boží a procesí po všech krajech českých na poděkování, že Bůh tu milou vlast a svatou víru tak mocně zachovati ráčil.

Akademická legie stála až do 10. prosince na svých baštách. V ten den se tam naposledy po vojansku sešli, a odtud táhli ku Klementinum. Vděčným srdcem tu opět pozdravili v spůsobech vojanských své učitele a vůdce, pak se dali ku Karolinum, uložit svůj slavný prápor. Pánové Kolovrat a Blumenthal od císaře ku slavnosti té vypravení již čekali, a ve jmenu císaře a krále vroucné

*) Pluk ten hájil hlavně hradby u S. Jindřicha; Klementinum v něm bylo čestně zastoupeno, an postavilo 122 mužův, totiž 64 jesuitů, 29 konviktorův sv. Bartoloměje, 28 seminaristů sv. Václava. Dva seminaristé v boji padli. Císař dozvěděv se o té výpravě žádal si relaci o ní, kterouž mu pak sám Don Florius podal, z níž jsou i přítomné zprávy čerpány.

poděkování učinili študentům, kteří to radostně vyslechli, a prápor svůj slavně v Karolíně uložili. — Volně si oddechla česká země, rolník se vrátil ku svým rolím a měšťan ku svému řemeslu, úrodná země slibovala se rychle zotaviti po svízelích minulé války.*)

Švéda se ještě ani z Čech nevyklidil, když byl sněm rozepsán do Českých Budějovic, an pro morovou ránu v Praze zuřící nebylo možno sněm do hlavního města svolati. Z jednání jeho uvedeme dva artykule, kteří se věci naší týkají. O akademické legii uzavřeno takto: „Ti študenti, kteří při svém praporci až do posledního času i až do posledního od těch měst pražských nepřátelského odtrhnutí věrně i hrdinsky se chovali, aneb kteří také skrze nemoc neb skrze ranění neb skrze jiné důležité příčiny až do konce obležení toho bojovati nemohli, kteřížby koliv kterékoliv vrchnosti v království Českém poddáni byli, ti aby z poddanosti byli propuštěni.“

V jiném artikuli o náboženství (když bylo napřed o daních pojednáno) praví: „A poněvadž často jmenovaní stavové tím spůsobem na milostivé J. M. C. a Kr. vyhledávání, tímto svolením opět, co jim nejvýš možné bylo, učinili, i napotom dále při J. M. ve všech nastalých potřebách s hotovým vynaložením statkův i hrdel svých v stálé, nezměnitedlné věrnosti setrvati chtějí a se zavazují. Protož jsou také té ponížené naděje, a na to se cele ubezpečují, že J. M. C. a K. je v nejmilostivější mocné a skutečné ochraně své míti, obzvláště pak nad starožit-

*) Zpousta nebyla všude stejná, některé kraje byly mnoho navštíveny, jiné zas méně. Nesrovnáváme se s oněmi spisovateli, kteří — bez historických dokladů takové obkrajné zpousty přenášejí na celé Čechy, aniž přisvědčiti můžeme výroku obvyklému: že naše vlast byla zůstavena s strany náboženské pokojna, ale ostatek neslavna. — Čím pak neslavnou se stala?

ným pravým samým spasitedlným svatým *katolickým* náboženstvím Římským (jakožto nejpřednějším pevným a hlavním, základním a gruntovním tohoto království privilegio), v kterémž oni stavové dle rozdílných učiněných, upřímných a horlivých contestací bez proměny živi býti i umříti hotovi jsou, bez ohledu na jakékoli jiné intervenci neb přímluvy dle královské povinnosti své a vykonané přísahy ruku ochrannou držeti ráčí. Actum 2. října 1649."

Aby zákony takové nezůstaly jalovým slovem, přihlíželi sněmové roků následovních, a brali v poradu, kterakby se svaté katolické náboženství v Čechách rozšířiti a zachovati mohlo. Nejvíc památné jest jednání ke dni 28. kv. 1654 nadepsané, kteréž u stručném výtahu zde klademe:

Jelikož zkušenost učila, že vrchnosti, které svých poddaných s horlivostí reformirovaly, z velké části ztratily své poddané, kteříž se na takové grunty táhli, kde s reformací se lavirovalo: pročež se přikazuje, aby v té příčině vyšetřování se stalo, a nedbalé vrchnosti pokutu na penězích zaplatily, které peníze se budou moci obrátiti na lepší postavení chudobných far.

V markrabství Moravském mají poběhlí čeští poddaní jako asylum, což zajisté jest obstaculum reformationis a časem jakési seminarium kacířství z toho povstati může, tudíž žádají stavové, aby císař to zamezil.

Farářové jsou špatně postaveni, ačkoli zevrubných zpráv se o tom posud nedostává. Zatím uzavřeno, aby se především opatřily fary na protestantských hranicích ležící; takovým farářům vyměřeny příjmy na jeden zlatý denně, aneb dvěma missionářům, pokud by tam byli, na jednu kopu míšenských denně.

Nedostatek farářů sebou nese žalostný nedostatek u vyučování mládeže a obecného lidu; na zpravení takového nedostatku za dobré se uznává:

a) aby Jeho Eminencí pan kardinal synodu rozepsal, k nížby propter res politicas císařský komisar přísedal; na synodě by mělo concilium Tridentinum býti slavně prohlášeno; výnosy synody by se od stavů adjustýrovaly a k deskám království Českého vložily.

b) ant studie pro munere parochorum tuze dlouhé jsou: měly by se hlavně ad theologiam moralem et sacram scripturam et jus canonicum obrátiti, in casibus conscientiae et controversiarum bedlivě se cvičiti.

c) Že milý pokoj zase zemi navrácen, aby na déle se udržel, volíme my čtyři stavové dle přání JMC. a K. svatého Josefa pěstouna Páně za spolupatrona české země a za ochrance pokoje.

d) Neděle a svátky se musejí světiti, vrchnosti světské mají v tom farářům všecku potřebnou assistenci poskytnouti. Zlý obyčej jest to, že některé vrchnosti zrovna na neděli volají sedláky k řízení, aneb tolik roboty jim ukládají, že ubohý lid pro sebe musí neděle a svátky nastaviti. Kde se to stane, zaplatí vrchnostenský správce 6 kop pokuty.*)

Z těchto artikulův a zákonů zemských patrno, jak velmožům českým na svatém a samospasitedlném náboženství záleželo, a jestliže duchovní za nastalých pokojných časů s vroucím úsilím o reformaci pracovali, nemalá čest a zásluha z toho přisluší stavům téhož království. Aby se úplný pořádek zavedl, vyslán od r. 1631 Rudolf Roder, probošt v Staré Boleslavi, po všech krajích českých, by se přesvědčil, na kterých panstvích reformace posavad provedena není, a kam by farářové neb missionáři hlavně měli posláni býti. Shledáno, že větší část království Českého upřímně k sv. náboženství se hlásí,

*) V plném znění se nalezá tento artikul v archivu místodržit.

toliko na hranicích, kde byli na blízku predikanti, se drželi protestanté; v horách pak a na samotách nalézali se lidé v katolické víře necvičení, kteří jak živi snad kněze nespatřili, u sv. zpovědi nebyli a z té příčiny se za protestanty pokládali. — Podle návrhu komise mohli nyní missionáři v určitém pořádku na taková místa posláni býti; milerádi se kněží rozličných řádů — neb světského duchovenstva byl veliký nedostatek — k té práci propůjčili, tak Minorité, Františkáni, Kapucíni, Premonstráti, Jesuité a j.*) Dílo spasitelné nenacházelo žádných větších překážek, tak že r. 1655 reformace v celku za ukončenou se považovati smí; země česká byla s pomocí Boží a sv. Patronů jako druhdy za časů slavné paměti Karla IV. bývala, u víře sjednocena.**)

K závěrku stůj seznam — hlavně podle referatů dp Rodera zhotovený — těch panství, kde r. 1651—1653 se nacházeli u valnějším počtu protestanté neb katolíci bez zpovědi. Na seznamu udáno, kolik se jich obrátilo, kolik v protestantismu zůstalo a kolik se jich reformaci uhnulo tím, že před komisí odešli na cizé panství a po komisi opět přišli domů. Pro snadnější přehled jsme je sestavili podle pořádku nynějších diecésí.

A. Diecése Pražská:

Panství	se obrátilo	prot. zůst.	uhnulo se
Jindřichovice (Heinrichsgrün)	409.	660.	4.
Nejdek	231.	812.	127.

*) Řehole vv. oo. kapucínů zřídila zvláštní odbor missionářský, ve kterém P. Fr. Samuel z Plzně byl představeným, pp. Barnabáš, Josafat, Bartoloměj, Hugolin, Marcellus, Romuald, Engelbert, Severin, Cyrill a Silvius byli missionáři. P. František z Bezdrážova téhož řádu nemeškal tenkráte v Čechách.

**) cf. Reformační patent 1627 ze dne Sv. Ignátia.

B. Diecése Budějovická:

Nevíme žádného místa, kdeby značný počet protetestantů se byl udržel; jdou sice některé žaloby ze Sušice, z Domažlic a z okolí Tejna nad Vltavou, než počet takových lidí byl nepatrný.

C. Diecése Litoměřická:

Panství	se obrátilo	prot. zůst.	uhnulo se
Kosmanosy	561	„	42.
Kost a Sobotka	1094	„	6.
Dobrovice a Loučeň	628	„	455.
Mnichové Hradiště	930	„	1.
Turnov	903	„	73.
Svijany a Skála Hr.	2300	„	231.
Rohozeč, Semily a Skála m.	2349	„	2345.
Návarov	741	„	516.
Vratislavice (Maffersdorf)	585	„	196.
Č. Dub a Hodkovice	1187	„	82.
Graefenstein	1132	„	384.
Liberec	1213	„	—
Friedland	1586	„	5575.
Bělá a Kuřívoda	722	„	13.
Doksy (Hirschberg)	744	„	—
Wartenberg	573	„	—
Lamberg	638	„	221.
Mimoň	877	„	—
Jablonné	505	„	—
Přísečnice (Pressnitz)	448	79	26.

D. Diecése Kralohradecká:

Panství	se obrátilo	prot. zůst.	uhnulo se
Poděbrady	850	„	—
Smrkovice	1183	„	4.

Panství	se obrátilo	prot. zůst.	uhnulo se
Schurz a Šaclary	202	11	583.
Solnice	814	—	102.
Náchod	4433	—	233.
Velíš a Kopidlno	1137	—	56.
Kumburg a Oulibice	2436	—	32.
Dymokury	977	—	—
Opočno	5558	—	—
Hostinné	1044	—	839.
Nové Město	1514	28	160.
Chlumec	975	64	32.
Lomnice	684	—	—
Vlčice	965	—	—
Hradiště (Gradlitz)	803	—	—
Smiřice	3658	—	223
Hořice	1536	43	—
Vrchlabí	2360	24	372.
Brandýs n. O.	508	59	—
Černikovice	1081	170	32.
Altbuch a Maršov	920	161	913.
Vamberk a Pottenštýn	1029	—	53.
Branná a Štěpanice	1572	—	570.
Jilemnice	780	—	517.
Poličany	595	—	169.
Smidary	589	—	16.
Starkov	561	—	—
Třemešná	655	—	8.
Kratonohy, Boharyně	227	—	—
Nový Bydžov	675	—	—

Císař František I.

Dějiny církve katolické v Rakousku od r. 1792—1835.

Sepsal Dr. *František Kryštůfek*, prof. církv. dějepisu v Hradci Králové.

(Dokončení.)

24. Jakub Frint. Frintaneum ve Vídni.

Důležitou osobou za vlády císaře Františka I, byl dvorní farář ve Vídni, Jakub Frint. Týž narodil se v České Kamenici v kraji Litoměřickém r. 1766, studoval v Celovci, pak ve Vídni. Nejprvé nastoupil právnická studia, brzy však věnoval se theologii a byl do arcib. alumnatu ve Vídni přijat. R. 1795 stal se knězem a byl nejprvé v Pilichsdorfě ve správě duchovní ustanoven, odkudž r. 1801 do Vídně za dvorního kaplana povolán. Po dvou letech obdržel úřad spirituala theologů v c. k. konviktu ve Vídni a 1804 svěřena jemu nově zřízená stolice náboženské vědy na filosofické fakultě Vídeňské, kterou až do r. 1808 zastával, načež obdržel faru v Laa, v městě to na hranicích Moravských.

Dva roky později stal se dvorním farářem ve Vídni a úhlavním rádcem císařovým v záležitostech náboženských. Později obdržel Frint též kanonikat ve Velkém Varaždínu a opatství P. Marie v Pagranech v Uhersku. R. 1827 stal se biskupem ve Sv. Hipolitě. Jako biskup přičinil se horlivě o vzbuzení nábožnosti a mravnosti svých věřících, obzvláště obyvatelů svého biskupského sídla. Duchovní vzdělání alumnů a kněží hlavně bylo předmětem jeho péče; za tím účelem s alumny i s kněžími konal každoroční exercicie. V postě kázával každou neděli v kathedrálce. Tato kázaní svá dal tisknouti a poslal každému faráři

po výtisku, aby je v příštím postě lidu při hlavních službách Božích předčítali.*)

Frint byl též plodným spisovatelem a vydal četné spisy tiskem, mimo jiné: „Handbuch der Religionswissenschaft für Kandidaten der Philosophie.“ Tato kniha, jakož i kratší výtah z ní od Leonharta sepsaný přišly na index; Frint se podrobil a skoupil všechny exempláry. Týž zemřel r. 1834.

Mnozí mužové té doby domýšleli se, že Frint při svém velikém vlivu, jakého u dvora požíval, mohl katolické církvi prospěti, kdyby byl jen chtěl; jiní pochybovali o této možnosti; Beidtel**) ale praví z vlastní zkušenosti, že Frint k tak velikému dílu potřebných schopností neměl. Jeho jednání naproti Bolzanovi v Praze, a Fesslovi v Litoměřicích nikterak o reformatorském duchu nesvědčí.

Po uzavření všeobecného míru r. 1815 pojala vláda rakouská úmysl, zříditi ve Vídni vyšší vzdělávací ústav, do něhož by každá diecése po dvou nadaných a bezúhonných mladých kněžích neb klericích vysílala. Tito měli se pod dohlídkou faráře dvorního a několika studijních direktorů i spirituala vzdělávati; měli opatřiti si potřebné vzdělání pro vyšší úřady v církvi, a za tím účelem theologického doktorátu dosíci. Úmysl takovýto ústav zříditi vznikl tenkráte, když od r. 1814 mnozí státní úřadníci na „ultramontanního ducha“ kněžstva italského a dalmatského sobě stěžovali; zdá se, že tento ústav měl býti prostředkem, aby se tento „duch ultramontání“ neškodným učinil.

Hlavní zásluha založení vyššího ústavu tohoto náleží dvornímu faráři Jakubu Frintovi, a proto nazývá se

---

*) Klein: Geschichte des Christenthums in Oesterreich u. Steiermark sv. 7. str. 195—307.

**) l. c. str. 170. n. n.

ústav ten „*Frintaneum.*“ Hned při svém zřízení byl nový ústav r. 1817 v klášteře Augustiniánů bosáků*) blíž císařského hradu umístěn.

Potřebu tohoto vyššího vzdělávacího ústavu pro duchovenstvo hleděl Frint odůvodniti zvláštním spisem, jehož název jest: „Darstellung der höheren Bildungsanstalt für Weltpriester zum heil. Augustin in Wien, nach ihrem Zwecke als nach ihrer Verfassung. Wien 1817.“

Ovoce ústavu řečeného bylo v letech 1820—30 rozličně posuzováno, dle stanoviska, jaké kdo zaujímal. Mailáth**) praví, že ústav dobré ovoce nesl, Ignac Beidtel ale nepříznivě se o něm vyjadřuje. Píšet:***) „Plán tohoto ústavu jest beze všeho vlivu papeže a biskupů shotoven, vše nařizuje císař, neb v jeho zastoupení dvorní farář. Netajilo se, že chovanci mají se profesory, představenými semináře atd. státi, ano i vyšší a důležitější místa zaujmouti; a toliko opatrně bylo chovancům řečeno, že se též s menšími místy ve správě duchovní spokojiti musí. Pravilo se, že úlohou chovanců jest, způsobiti, aby lepší duch mezi kněžstvem zavládl. Reformace vycházela tedy od císaře neb od faráře dvorního; pod jejich očima byl zřízen jakýsi druh semináře, jehož chovanci všechna důležitější místa obsaditi měli, kuratní duchovenstvo bylo obmezeno na kaplanky, lokalie a fary; a tím se pěstila u chovanců Frintanea pýcha. Chovanci byli zavázáni i po svém odchodu z ústavu zůstati v korrespondenci s ředitelstvem; a tím byla zbuzena nedůvěra biskupův k ústavu tomu. — Mnohá místa na ústavu tom byla osazena přednímí rationalisty, jejichž spisy jsou tištěny, větší část

*) Klášter ten pro nedostatek většího počtu členů byl právě touž dobou zrušen.

**) Geschichte der Ungarn IV. 161.

***) Beidtel l. c. 179.

chovanců odcházela z ústavu s duchem ne právě asketickým, takže Frint sám r. 1830 zřízení tohoto ústavu želel, jak spisovateli jest bezpečně známo. Uherští biskupové úplnou nelibost svou proti tomuto ústavu veřejně vyslovili na synodě r. 1823 konané.

Později se však duch ústavu toho velice změnil a on si získal četných a velikých zásluh o církev katolickou v Rakousku.

25. Církevní zájmy nově získaných zemí.

Když r. 1795 Západní Halič k Rakousku připadla, mělo tam dle dvorního dekretu ze 7. září 1796 býti zavedeno církevní zřízení takové, jaké se v ostatních zemích nacházelo. Provedení tohoto dekretu bylo svěřeno místopředsedovi českého gubernia svob. pánu Margelíkovi, který za Josefa II. byl jedním z nejhorlivějších stoupenců tehdejšího systemu. Veliká část nařízení in publico-ecclesiasticis skutečně se v Haliči zavedla, četní klášterové se zrušili a založila se náboženská matice. Když pak r. 1797 Benátky, Istrie a Dalmacie k Rakousku připadly, byly záležitosti církevní podobným spůsobem i v těchto zemích vyřízeny. Leč veškery tyto země a s nimi i jiné musely v následujících válkách Napoleonovi I. a spojencům jeho býti odstoupeny. Po pádu Napoleonově připadly však opět k Rakousku Solnohrady, Krajina, Tyroly, Lombardie, Istrie, Dalmatsko, značné části Horno-Rakouska, Korutany a Chorvaty, a vláda uspořádala jejich církevní poměry dle spůsobu rakouského. V Tyrolsku obnoveny některé kláštery, v souhlase s papežem ustanovila se dotace pro arcibiskupství Solnohradské a biskupství Tridentské i Brixenské; kde posud nestávalo náboženské matice, tam jest nyní zřízena. V celku

chování kněžstva uspokojovalo vládu; neboť provincie rakouské nenalezaly se dlouho v cizím držení. Jenom v provinciích italských a dalmatských stěžovali si rakouští úřadníci na „ultramontaního ducha“ kněžstva, které prý jest ve svém vzdělání o 50 let pozadu. K vypuzení tohoto „ultramontanství“ mělo mimo jiné prostředky sloužiti i to, že patriarchat Benátský jakož i arcibiskupství Milánské Němci se osazovalo. Tito arcipastýřové potkávali se s nedůvěrou jak u duchovenstva tak u lidu proto, že byli Němci, a mnoho li biskup bez podpory duchovenstva a lidu působiti může, jest každému známo. Ladislav Pyrker, který byl od roku 1818—1820 biskupem Spišským v Uhersku, stal se r. 1820 patriarchou v Benátkách; byl to muž slavný a osobnost všeliké úcty hodná, avšak Benátky nebyly místem vhodným pro Pyrkerovo působení. Proto učiniv zde trpké zkušenosti radil vládě, aby budoucně biskupství vlašská Němci neosazovala, a sám za přesazení požádav byl od císaře r. 1827 arcibiskupem Jagerským (Erlavským) jmenován.

Vláda seznavši brzy italského ducha neprohlásila ve Vlašsku všech zákonů in publico-ecclesiasticis; za to však vyjednávala častěji s apoštolskou stolicí o zmenšení počtu biskupství v Dalmacii.

V tamnějším školství ponechána jsou biskupům mnohá důležitá práva. Ve mnohých městech jako v Padově, Vincencii, Miláně a jinde nalezala se „biskupská gymnasia,“ která biskupové dle svého vlastního náhledu spravovali. Nyní prozván biskup místním ředitelem (Localdirector) takového ústavu, jakož byl také řiditelem biskupského ústavu theologického. Tím naznačoval se monopol vlády v oboru veřejného vyučování; ale mnohým nábožensky smýšlejícím Vlachům se takovéto věci nelíbily.

Ústupkem pro Vlachy důležitým bylo, že největší

část dobročinných ústavů zůstala, a biskupům značný vliv na ně ponechán.

26. Soustava stability; kníže Metternich.

Po roce 1814 zavládla v Rakousku soustava *stability*, kterážto záležela 1. v přísném absolutismu, kde panovník nejsa nikým vázán sám po svém náhledu vše rozhoduje, a 2. v chránění a zachovávání všech pravoplatných zřízení státních ve všech oborech, jelikož by prý každá změna jen ku prospěchu revoluce sloužila. Domníváno se, že státní zřízení rakouské obzvláště v době posledních válek se dobře osvědčilo a svou životní sílu ukázalo. Veškera snaha státníků směřovala k tomu, aby administrativní stroj se náležitě pohyboval. Všechna důležitá místa v státu i v církvi osazovala se přívrženci stability, kteří pevně za to měli, že bedlivým plněním všech státních zákonů blaho občanů nejlépe a nejjistěji se zabezpečí.

S politikou vnitřní souhlasila také politika zahraniční, která nic jiného neměla za účel, nežli zachování stavu Evropy, jaký byl oběma míry Pařížskými, kongressem Vídeňským a sv. allianci utvořen. Proto potlačovala vláda každý svobodomyslný směr a všeliké hnutí, ať se objevilo kdekoli. Zásady svobodomyslné o svobodě slova, tisku a spolčování, o konstitučním panovníku naprosto se protivily náhledům státu policejního a absolutistického.

Representantem a důsledným zastavatelem této stability byl kníže *Metternich*, jehož působení od přátel chváleno, od protivníků pak odsuzováno bylo, jak se to každému muži stává, který velikou moc ve své ruce držel.

Klement Václav Nepomuk Lothar hrabě, od r. 1813 kníže Metternich-Winneburg Ochsenhausen narodil se 15. května 1773 v Koblenci a studoval na universitě Strassburské. Revoluce francouzská však přerušila na krátko

jeho studie; opustil Strassburk, a 8. října 1790 byl při korunovací císaře Leopolda II. ve Frankfurtě ceremonářem ze sboru katolických hrabat Westfalských. Na to pokračoval ve svých studiích v Mohuči a připravoval se pro diplomacii. Vystoupiv ze studií navštívil Holandsko a Anglii a v říjnu 1794 přišel k císařskému dvoru do Vídně. R. 1795 zasnoubil se s Marií Eleonorou, jedinou dcerou knížete Arnošta Kaunice-Rittberka a vnučkou státního kancléře Kaunice, jehož byla zároveň alodialní dědičkou.

Svou diplomatickou dráhu započal Metternich na kongressu Rastadtském, kde zastupoval sbor hrabat Westfalských, r. 1801 byl rakouským ministrem v Drážďanech; 1805 byl poslán do Berlína za vyslance, a pohnul Prusko, že vstoupilo v třetí koalici proti Napoleonovi I. V Berlíně poznal jej císař ruský Alexander I. a přál si ho za vyslance do Petrohradu na místě Stadiona, který se stal ministrem zahraničných záležitostí. Avšak Stadion poslal Metternicha raději do Paříže, kde se nyní všechny důležité otázky Evropejské rozhodovaly. Metternich nastoupil místo vyslanecké u dvora francouzského v srpnu 1806. Tenkráte nastaly právě velmi truchlivé časy pro Rakousko, které Napoleonem bylo ouplně pokořeno, a z velké části francouzským vojskem obsazeno. Metternich však tak blahodárně a statně si počínal, že si nejen lásky svého panovníka, ale též úcty znamenité samého Napoleona I. a ministrů jeho vydobyl.

Dne 8. října 1809 jmenoval František I. Metternicha ministrem zahraničných záležitostí; od té doby spočívala veškerá politika rakouská v jeho rukou a řídila se jeho směrem. Po nešťastné výpravě Napoleona I. do Ruska byl Metternich duší všeho jednání Evropejských kabinetů v roce 1813 a letech následujících; on předsedal kongressu Vídeňskému, upevnil převahu Rakouska v Německu a Italii, tak že zde úplně rozhodovalo, a dovedl

toho, že Rakousko se stalo první velmocí, ku které všecky ostatní státy s úctou pohlížely, od ní hmotnou i mravní podporu čerpajíce. Metternich snažil se v Evropě zachovati mír na základě statu quo z roku 1815, potlačoval každé svobodomyslné hnutí, dílem že se absolutistickým a stabilitním zásadám jeho protivilo a ku konstitučnímu státu vedlo, dílem že v revoluce vybuchovalo, a tak evropský mír porušovalo. V této své politice byl Metternich šťastný až do roka 1840. Veliké zásluhy jeho byly odměněny vyznamenáním nejvyššího druhu. Císař František I. u večer před bitvou u Lipska povýšil ho do stavu knížecího se všemi jeho potomky, a udělil později jemu jakož i knížeti Karlovi Švarcenberkovi, vítězi u Lipska v Paříži dovolení, by rakouský znak v erbu svém nositi směli. Dále jmenoval ho císař po šťastném výsledku kongressů Opavského a Lublaňského „tajným domácím, dvorním a státním kanclířem". Touto důstojností nebyl od smrti knížete Kaunice nikdo jiný poctěn. Ferdinand, král Španělský, zvítěziv nad vládou kortesů, udělil Metternichovi hodnost španělského granda první třídy s titulem vojvody. Konečně byl Metternich majitelem všech vysokých řádů evropských, i „zlatého rouna", vyjma jedině řád „podvazkový".

Avšak po r. 1840 rozšířil se ruch svobodomyslný v takové míře, že Metternich darmo proti němu hledal vydatných prostředků. Pád Ludvíka Filipa krále francouzského otřásl v základech budovou Metternichovou, tak že pomýšlel na opravy a smíření svého systemu s novověkými ideami; bylo však již pozdě.

Metternich byl za svého času od přátel starého systemu v pravém smyslu slova zbožňován, za to od přátel pokroku pravého i nepravého z hloubí srdce nenáviděn.

Stůjtež zde na doklad některá slova z knihy, kterou sepsal obdivovatel činnosti Metternichovy, Vilém Binder

pod názvem: „Fürst Clemens von Metternich und sein Zeitalter. Ludwigsburg. 1836.“ Spisovatel dí (str. 257.):

„Metternichův veřejný charakter zaujímá jedno z prvních míst v naší době. Monarchie vznikly a opět zanikly; svět byl dobyt a opět z okovů dobyvatele osvobozen; nesčislněkráte pozdvihla revoluce svou vítěznou hlavu, a podlehla vždy mohútnější síle pravdy; jedna událost stihala druhou a svět třásl se od jednoho konce až ke druhému; ale Metternich zachoval ve všech poměrech klidnou mysl. Zbraně všech náruživostí otupily se o něho a přec ani o čárku nepošinuly jím z jeho dráhy. Jedni jmenovali ho lhářem a přec byl Metternich státníkem, který nejméně tajností nadělal a své smyšlení nezakrýval. Jedni připisovali mu malichernou lstivost, dobývatelství a podobné bídnosti; ale jeho chování a jednání po celých 30 let trestalo je ze lži. Jiní nazývali ho tmářem; ale kdokoli se k němu přiblížil, seznal v něm bystrého ducha, rozhodného přítele umění a věd, jakož i nepřítele všech snů a všelikého blouznění. Jak často domnívaly se jeho protivníci, že Metternich se kolísá a ve svých pohybech třese; ale oni věděli, že mluví nepravdu a nebylo ni jednoho mezi nimi, jenž by byl sám svému slovu věřil. Mnohdy se pravilo, „že na prospěch Rakouska i Německa zapomíná a je revoluci obětuje“; ale prospěch ten zůstal pojištěn a revoluce nalezla ho vždy úplně ozbrojeného, aby proti ní bojoval. Když ho spojencové jeho opustili, zůstal sám na své cestě; když se vrátili, jsouce o jiném poučeni, nalezli jej opět tam, kde ho byli opustili. Tak poznenáhla uzrávalo u kabinetů i národů přesvědčení: „Jeho cesta jest cesta pravá; jen na této cestě lze konečného účelu státu dosáhnouti.“ Máme nyní před očima podivuhodný výsledek činnosti a snah jeho. Avšak teprvé potomstvo naučí se jak náleží zásluhy jeho co státníka v celé hodnotě oceňovati.“

Tato chvála byla úplně pravdiva; Metternich dobyl sobě velikých zásluh o zachování míru Evropského po bouřích Napoleonských, jakož také o povznešení Rakouska na stupeň moci v Evropě rozhodující.

Metternich byl státník opatrný, který všelikých okolností výborně pro svůj system využitkovati dovedl, a při tom chyby, jichž se dopustil, opatrně zakrýti uměl; avšak nebyl geniálním státníkem v tom smyslu, aby byl ducha času uvažoval, co na něm dobrého, užitečného a životodárného, uznal a z toho těžil. Metternich právě naopak všeliké svobodné hnutí potlačoval, až toto konečně, nec byvši moudrým státníkem v řádné koleje uvedeno, vybuchlo v revoluci, která v okamžiku zničila celou budovu, na které půlstoletí bylo pracováno. Metternichův absolutistický nepravý konservatismus ukázal se býti života neschopným.

Povstání ve Vídni 13. března 1848 učinilo kone-Metternichové vládě; on utekl do Drážďan, odtud do Hollandska a Anglie. Po utišení bouří navrátil se 1851 na své panství Johannisberk, které mu císař František I. r. 1816 daroval. Do státní služby více povolán nebyl a zemřel 5. června 1859.

27. Náznaky lepší budoucnosti r. 1815—1825.

Josefinská soustava v Rakouských kancelářích a i v zákonodárství panující vešla po r. 1815 v styk s náhledy jinými, církvi katolické více příznivými. Někteří, kdož s kruhy dvorními byli v úzkém spojení, tvrdili, že prý císař František v Paříži a v Cáchách francouzskými emigranty, pak i císařem Alexandrem I. Ruským byl pro náboženský směr ve vládní soustavě získán. Listina tak zvané sv. Aliance, kterou vlastnoručně Alexander I. císař Ruský, František I., císař Rakouský a Fridrich Vilém III.,

král Pruský v Paříži 26. září 1815 podepsali, činí to pravdě podobným. Neboť se listinou tou zavazují jmenovaní vladařové, že dle zásady křesťanské víry budou spravovati říše své a politické poměry k jiným vládám pořádati.

Tolik jisto, že se František v druhém občasí své vlády s náboženskými záležitostmi daleko více obíral než dříve. Také Metternichovi, ministru zahraničných záležitostí, připisovala se jakási náchylnost k Římu.

V r. 1819 cestoval císař František I. do Říma a Neapole. Přítomnosti císařovy použil papež Pius VII., i podal mu zvláštní memorandum o rakouských církevních poměrech, a učinil návrhy na opravy. Následkem toho vyžádal sobě císař o mnohých předmětech, jako o právu manželském, o zákonech amortizačných a j. od své zákonodárné komise dobrozdání. Jelikož ale členové této komise do zákonodárství josefinského ouplně se byli vžili, a zpravodajem byl obyčejně Dr. Dolliner, profesor církevního práva na universitě Vídeňské, který se k jansenismu klonil: byl resultat vždy ten, že vše při starém zůstalo a otázky církevní opět několik let odpočívaly.

Dolliner odporoval každé změně josefinského zákonodárství a každý pokus, v tom směru činěný, zmařiti dovedl. Tak na př. když se r. 1813 jednalo o nové vydání učební knihy církevního práva od Rechbergra, přáli sobě mnozí, aby toto vydání něco více vědecké theorie obsahovalo a tak jakási změna v náhledech se připravovala. Avšak i tato chvalitebná snaha zmařena jest Dollinerem.

Nicméně za známku lepšího smýšlení považovati lze tu okolnost, že mezi vzdělanci četli tehdáž mnozí díla takových spisovatelů, kteří v katolickém směru psali, jako na př. hrabě Maistre, La Mennais, Bonald, Haller a j. Censura neosmělila se při vší své přísnosti zakázati dobré

spisy, jako církevní dějepis od Stolberga, časopis „der Katholik“ v Mohuči vycházející a jiné, kteréž svobodu církve hájily. Někteří členové vídeňského kabinetu přáli tak zvaným „ideám *restauračním*“, kteréž tvořily souhrn zásad vládních po pádu Napoleonově a kterými trůnové světští i církev měli býti zabezpečeni proti bouřím, jež budoucnost s sebou přinésti mohla. Mužové tohoto směru vyvraceli osvícené zásady minulého století a ukazovali jejich prázdnotu a bezdůvodnost, dovozujíce, že by zásadami takovými lidstvo v bezednou propast záhuby uvrženo býti musilo.

Většina kabinetu přidržela se však systemu stability i vzhledem náboženství, nechtějíc žádné změny v náboženském zákonodárství připustiti, ač jiní právě v obživení náboženských idei spatřovali nejvýdatnější prostředek proti šíření se revoluce.

Z toho, že členové kabinetů u věcech náboženských různého byli smýšlení, následovala polovičatost v jednání. Směrem proticírkevním braly se všechny kanceláře, které zákonodárství josefinskému byly přivykly; žádal-li dvůr nějaké dobrozdání, vypadlo vždy v duchu zákonodárství Josefa II.; kdykoli gubernie a krajské úřady byly slyšány, nedařilo se církvi příliš dobře. Leč zase nastaly doby, kde lepší směr převládal a tu učiněna jsou opatření církvi příznivá.

Před cizozemskem však se pravda tajila; obhájcové vlády rozhlašovali ve světě, že prý zásady josefinské pozbyly všeliké platnosti v Rakousku; ačkoli zákony ty ještě úplně zrušeny nejsou, panuje prý jiná praxis; císař Rakouský jest prý hlavní podporou katolictví.

28. Řehole vůbec. Karmelitánky.

Vláda rakouská se v této době všemožně o to přičinila, by klášterníci své řeholní stanovy svědomitě za-

chovávali. Ještoto císařský dekret z r. 1802 u mnohých řeholníků v zapomenutí přicházel, vyšlo 8. ledna 1822 ministerialní nařízení stran řeholního roucha a klausury. Praví se tam: „Jest nejvyšší vůle Jeho Veličenstva, aby se ve vší přísnosti k tomu hledělo, by všichni řeholníci svého předepsaného řeholního *roucha* užívali a nechodili ve fraku neb oděvu, který pochybnost o tom vzbuzuje, k jaké třídě lidí přináležejí. Rovněž ať se statutární *klausura* obnoví a bedlivě zachovává, jak to stanovy každého řádu předpisují.“

Svým rozhodnutím z 22. prosince 1826 dovolil císař, že i takové kláštery se mohou zřizovati, které se pouze modlitbě a životu kontemplativnímu věnují. Následkem tohoto dovolení byl v Gmundenu v Horních Rakousích založen klášter pro *karmelitánky*.

Dcera bohatého rolníka z Gmundenského předměstí Traundorfu, jmenem Magdalena Traveger-ová, (nar. r. 1768) a její dva bratři Josef a Ondřej, všichni tři svobodní a v letech pokročilí, věnovali listinou z 13. září 1827 veškeré své jmění, záležející z domu se zahradou, z malého lesa, louky a 13.000 zl. k založení a nadání kláštera pro karmelitánky. Císař potvrdil 12. února 1828 tuto nadací, 5. července téhož roku přišly čtyry karmelitánky z Prahy a usídlily se v řečeném domě; 15. srpna 1828 přijala zakladatelkyně Magdalena Traveger šat řeholní ještě s dvěma kandidátkami. Dne 13. září 1832 položil tamtéž biskup Řehoř Tomáš Ziegler z Lince základ k novému chrámu. Toho roku čítal klášter s převorkou a podpřevorkou 10 sester se slavnými sliby (mezi nimi čtyry šlechtičny), pak 5 novicek a 3 kandidatky.

V r. 1829 přišly též do Štýrského Hradce čtyry karmelitánky z Prahy a obdrželi zde na Příkopech chrám Marie Sněžné s domem sousedním, který jim za klášter

vykázán byl*) A tak se stal Pražský klášter Karmelitek mateřským klášterem pro jiná sídla téhož řádu.

29. Klement Hofbauer. Redemtoristé.

R. 1820 byli do Rakous uvedeni *Redemtoristé* působením Jana Klementa Marie Hofbauera. Tento znamenitý muž nazývá se „prvním německým redemtoristou", ač vlastně má „prvním slovanským redemtoristou" býti nazýván.

Klement *Hofbauer* jest rodem Moravan; narodil se 26. prosince 1751 v Tasovicích u Znojma. Otec jeho nazýval se Pavel Dvořák, pocházel z Moravských Budějovic, byl řezník a změnil své české příjmení „Dvořák" za německé „Hofbauer", když se do Německých Tasovic přistěhoval. Klement ztrativ záhy otce, vyučil se pekařství, ač měl touhu státi se knězem. Jsa v klášteře premonstrátském Louky zaměstnán, studoval čtyry latinské školy a pracoval na to co chasník ve Vídni. Zde seznámil se s nábožným Emanuelem Kuncmanem, s nímž putoval dvakráte do Říma; na druhé pouti vyprosili sobě od biskupa Tivolského Řehoře Chiaramonti-ho (později Pia VII.), že jim ve své diecési poustevničiti dovolil. Po půl letě opustil Hofbauer, touhou po kněžství jsa poháněn, poustevnu, navrátil se zpět do Vídně a vystudoval filosofii. Zde vešel v úzké přátelství s jiným studujícím, Tadeášem Hýblem, Čechem, z Čermné, městyse blíž Landškrouna. Hofbauer odbyv r. 1784 filosofická studia odebral se s Hýblem do Říma a zde vstoupili oba do řádu Redemtoristů. Dne 19. března 1785 složili v Římě v koleji u sv. Juliana řeholní slib a později obdrželi svěcení na kněžství ve Veroli.

*) Klein l. c. VII. 230. 231.

Apoštolský Nuncius při královském dvoře ve Varšavě žádal kongregaci propagandy, aby poslala misionáře pro Kurlandsko v Rusku. Pro toto místo odporučil představený redemtoristů Hofbauera a Hýbla; Hofbauer byl zároveň přednostou missie jmenován. Na cestě přijal ve Vídni svého starého přítele Kuncmana za bratra laika. Nuncius ve Varšavě je přátelsky uvítal a představil je králi Polskému, Stanislavu Poňatovskému, který jim daroval kostel sv. Benona. Hofbauer mimo jiné založil ve Varšavě ústav k vychovávání duchovenstva čili konvikt pro kleriky; správu tohoto ústavu svěřil Janu Podgorskému, kterýžto byl prvním redemtoristou z národa Polského.

Když při druhém dělení Polsky r. 1793 Varšava Prusku až do roku 1807 připadla, získal Hofbauer mnoho protestantů pro církev katolickou. Ale 13. listopadu 1806 vtrhlo francouzské vojsko do Varšavy. Napoleon zřídil knížectví Varšavské a dal je Fridrichu Augustovi, králi Saskému.*)

Zemská vláda redemtoristy dala na žebřinových vozech v průvodu vojenské stráže z města vyvézti v červnu 1808. Na Kystrinu, pruské tvrzi, kam zavezeni byli, bydlili za celý měsíc pohromadě pod dohlídkou úřadu; odtud byli rozváženi na hranice, by každý tam se odebral, kam co občan přináležel.

Hofbauer odebral se do Vídně, kdež mu arcibiskup Zikmund Hohenwarth 1809 svěřil duchovní správu při vlašském kostele. Týž velepastýř ustanovil jej r. 1813 zpovědníkem vídeňských Voršulinek, kterýžto úřad zastával až do své smrti. Hofbauer netoliko při svých kázaních míval četné posluchače v chrámě, nýbrž shromáždil

*) Ješto ve vojsku francouzském mnoho Vlachů sloužilo, a Hýbl vlašsky uměl, zaopatřoval nemocné Vlachy sv. svátostmi. V nemocnici se nakaziv umřel na polní zimnici 4. července 1807.

kolem sebe také kruh mladých přátel a učňů, z nichž mnozí řeholními i světskými kněžími se stali. Jeho povzbuzením šlechtic Bedřich Klinkovström, jenž přičiněním Hofbauerovým z protestanta se stal katolíkem, založil ústav a po 20 let jej řídil, kdež na sta jinochů z rodin šlechtických i měšťanských katolické vychování obdrželi.

Tato horlivá činnost Hofbauerova však neušla ostražitému oku policie Vídeňské. K vyšetření jeho podezřelosti byla zřízena komise. Několik císařských úřadníků a jeden kněz měli mnoho chuti, by Hofbauera nejenom z Vídně, nýbrž i z celé říše vyklidili. Prohledavše jeho příbytek, a psaní proskoumavše, obeslali jej před právo. Byl obviněn, že jest údem řeholního spolku, který od vlády světské v říši rakouské posavád není schválen, a že si nepochybně s hlavou téhož spolku — s cizozemcem dopisuje. Dostal alternativu, buď aby svůj řeholní slib zrušiti dal, neb aby se z rakouského mocnářství vystěhoval. Hofbauer, nechtěje slib řeholní rušiti, odpověděl, že se odebere do Ameriky. Když rozsudek na jeho vyhostění znějící od vlády byl stvrzen, oznámil to jeho přítel šlechtic Penkler arcibiskupu Hohenwarthovi. Stařičký velekněz, druhdy učitel císaře Františka I., došel k tomuto panovníkovi a ujav se Hofbauera, řekl: „Odejde-li Hofbauer, pohřeším nejlepšího kněze.“ Císař poručil, aby se s vyřízením dotčeného rozsudku posečkalo, až by se z Vlach navrátil. V Římě pochválil Pius VII. před císařem Hofbauera, že jest kněz apoštolský. Císař vrátiv se do Vídně vyslovil před arcibiskupem své politování nad tím, že úřadnictvo Hofbauerovi ublížilo.*)

Hofbauer podal 29. října 1819 císaři žádost, aby Redemtoristům bylo dovoleno v říši Rakouské se usaditi.

*) Viz životopis Hofbauerův: „Drahé kameny z koruny svatováclavské.“ V Praze 1871. str. 479—506.

Ze císař žádost tuto splnil, může za zásluhu býti přičteno císařově zpovědníku, dvornímu kaplanu Vincenci Darnautovi, v jehož domě se někteří členové a kandidáti kongregace Redemtoristské k duchovním rozpravám a cvičením scházívali. Císařské dovolení jest datováno z 19. dubna 1820. Této radosti nedočkal se však Hofbauer; zemřel již 15. března 1820 a tělesné jeho pozůstatky byly v Maria-Enzersdorfu u Vídně pochovány.

Redemtoristům odevzdán ve Vídni kostel P. Marie na nábřeží (Maria Stiegen). Chrám tento proměnili Francouzové r. 1809 ve skladiště a tak jej zpustošili, že po odchodu jich nebylo možno téhož chrámu ke službám Božím užiti, an velkých oprav vyžadoval. Po několika letech předsevzala vláda tyto opravy a určila chrám pro české služby Boží. V r. 1820 byl kostel se sousedním „passovským dvorem", který řeholníkům za obydlí sloužiti měl, slavně redemtoristům odevzdán a 24. prosince od světícího biskupa Vídeňského, Matěje Steindela, biskupa Antinopolského posvěcen. Redemtoristé převzali zde české služby Boží, zavázavše se, že budou česky kázati a sv. zpověď Čechů slyšeti.

Od této doby Redemtoristé se rychle rozšířili v královstvích a zemích rakouské monarchie. R. 1826 zavedl je do Štýrska biskup Roman Sebastian Zängerle. Mimo jiná sídla obdrželi tam bývalý františkánský klášter a kostel v Mautern, kdež zřídili theologické studium pro své chovance.*)

R. 1832 povstala kolej Redemtoristů v Eggenburku v Dolních Rakousích na místě bývalého františkánského kláštera. Z Vídně povoláni jsou do Altötting-u v Bavořích.

Roku 1856 obdrželi Redemtoristé správu kostela Na-

*) Klein. l. c. VII. str. 225.

nebevzetí Panny Marie na Karlově v Praze, odkudž se r. 1869 na Malou Stranu přestěhovali (ku „Kajetánům“); taktéž zřídili kolej v Kocléřově a působí od té doby blahodárně v Čechách.

Mimo řád mužský Redemtoristů povstala v Rakousku i ženská větev jejich, nazvaná *Redemtoristky.*

Pod správou Redemtoristů vznikl ve Vídni ženský spolek, který si obral za účel poskytovati tělesnou i duchovní podporu padlým osobám, které se opravdu polepšiti chtěly. Tento spolek obdržel darem dům s velikou zahradou a začal působiti r. 1824. Spolek ten již od počátku řídil se jakýmsi druhem řeholních pravidel. Když pak František I. dovolil, aby se zřizovaly řády, které rozjímavý život vedou, předložena jest císaři žádost, aby tento ženský spolek přeměněn byl v klášter po spůsobu italských Redemtoristek; místo padlých měla se jen nevinná mladá děvčata přijímati a vychovávati. Když císař svolení udělil, byl onen dům 25. ledna 1831 dle církevních obřadů od světícího biskupa a gener. vikáře Michala Leonharta posvěcen, načež některé sestry ihned noviciat nastoupily. R. 1839 založily Redemtoristky nový dům v Steinu u Kremže, kamž se několik sester z Vídně odebralo.

Jelikož řád sv. Alfonse v ryze katolickém duchu působil, získal si mnoho přátel, avšak i nepřátel, kteří na Redemtoristy jako na nějaký nový druh jesuitů pohlíželi, ano mnozí je dokonce považovali za skryté jesuity, kteří prý jen svoje jmeno změnili, aby tak snadněji ušli obecné pozornosti. Ano i větší část duchovenstva jim byla nepříznivá. Avšak bez ohledu na toto smýšlení přečetní katolíci v nich své duchovní rádce spatřovali a upřímně je ctili.

30. Jesuité.

Když jesuité r. 1820 z Rus byli vyhnáni pod záminkou, jakoby četných proselytů k církvi katolické převáděli, uchýlili se do Haliče, kdež působením arcibiskupa Lvovského Ondřeje Aloise hraběte Ankviče Škarbeka jsou přijati a vypomahali zprvu ve správě duchovní, později obdrželi kollegium s ústavem studijním v Tarnopoli.

Do Štýrska povolal jesuity biskup Zängerle a sice z Haliče z kolleje Tarnopolské. Odtud přišli z jara r. 1829 do Gleisdorfu, pak do Hradce Štýrského.

V roku 1837 zřídili si residenci u Linze, na levém břehu Dunaje, povoláni tam byvše od arcivévody Maxmiliana; r. 1838 přijali opět svou bývalou kolej v Insbrucku. Do Koloče v Uhřích povolal je arcibiskup Klobuszycky.

V Čechách po r. 1850 založili vychovávací ústav v Bohosudově; načež r. 1866 usadili se i v Praze při svém bývalém chrámu sv. Ignáce na Karlově náměstí.

Působnost téhož řádu byla všelijak obmezována; obecný lid měl o jesuitech a redemtoristech z větší části ponětí takové, jakého nabyl z protestantských spisů a z románů.

31. Některé známky lepšího smýšlení.

V letech 1815—1835 nastal pro církev jakýsi obrat k lepšímu, zákony josefinské nebyly už s takovou přísností jako dříve prováděny, ačkoli jádro jejich zůstalo, totiž panování státu nad církví a řízení církevních záležitostí světskou vládou.

Císař Josef II. zakázal *poutě*, a úřady zákaz ten přísně prováděly. František I. z počátku setrval na stanovisku svého strýce a 29. list. 1794 zakázal poutě, jen že velel trochu více šetrnosti v provádění toho dekretu, na-

řídiv, „že poutníci nikdy s přísností nemají býti zadržováni a zpět posíláni, nýbrž krajské a hospodářské úřady jakož i duchovenstvo mají na to hleděti, aby tento zlořád (Missbrauch) (!) při vhodných příležitostech dobrotivými domluvami byl umenšen a poznenáhla úplně vyhlazen.“ Avšak lid si nedal tuto svou pobožnost zakazovati, a jakkoli s překážkami, konal přec poutě. Později po roce 1803 následkem tajných instrukcí poskytnuto více volnosti ohledně poutí. Po roce 1820 mohly se poutě konati opět s křížem a korouhvemi; obyčejně však jen lidé z nižších stavů brali na pouti podíl.

V městech vznikaly tu a tam Marianské spolky čili *bratrstva*, k nimž podnět z Francie vyšel. I vznešené osoby se spolků těch súčastnily.

Vláda se své strany jevila dost velké přátelství k Římu; viděla to ráda, byly-li strany pro dosažení dispense k apoštolské stolici odkazovány; dovolovala cestování biskupů do Říma, ano císař sám do Říma cestoval; vláda také mlčela, když se na mnohých biskupských ústavech superiorita papeže nad koncilem hájila. Taktéž rozšířila vláda disciplinární moc biskupů nad duchovenstvem, a povolovala vůbec ve věcech méně podstatných žádostem biskupův.

Následkem rozšiřování theologických časopisů, hlavně zahraničných, které censura zakázati nemohla, zavládl mezi mladším duchovenstvem směr církevní; onoť porozumělo církevním poměrům tehdejší doby; a idea svobody a neodvislosti církve nebyla mu více cizí. Dvorní duchovenstvo ve Vídni předcházelo v tomto směru dobrým příkladem a dovedlo toho, že r. 1833 učební kniha církevního práva od Rechbergera dvorním dekretem byla ze škol odstraněna.

Za to však staří Josefinisté vedli náramný nářek,

že se zmáhá v Rakousku „ultramontanism", jak se tehdáž smýšlení katolické vůbec nazývalo.

32. Jednání o konkordatech za hranicemi i v Rakousku.

Francouzskou revolucí ztroskotaly se všechny svazky starého pořádku v ohledu politickém i církevním. Po utišení *Francouzské* země uzavřen konkordat mezi Piem VII. a Napoleonem I. 1801.

V r. 1803 byl k odstranění nepořádků v ohledu církevním uzavřen konkordat také s *Italskou* republikou, jímž biskupům obzvláštní vliv na školu a dobročinné ústavy byl pojištěn, a svobodná korrespondence s apoštolskou stolicí se dovolovala.

Po ztroskotání říše římsko-německé povstaly v *Německu* nesmírné zmatky a církev katolická učiněna jest úplně bezprávnou. Po šťastném ukončení válek s Francouzskem podali někteří vyslancové na kongressu Vídeňském návrh na regulování německých poměrů církevních; tenkráte sice nedbáno hlasu jejich, avšak později přece k tomu došlo. Nejprvé Bavory uzavřely konkordat r. 1817 pak Prusy konvenci r. 1821, totéž učinily touž dobou Badensko, Virtembersko, Nassavsko, Hessenkassely a Hessendarmstadt.

Další konkordáty byly uzavřeny *s Ruskem*, *Piemontskem* a *Neapolskem*, později r. 1825 s *Belgií* a se španělskými republikami v *Americe*.

Tento obrat zahraničný neušel pozornosti Vídeňského kabinetu, a brzy povstala snaha, by také rakouské církevní poměry konkordatem byly uspořádány. V tomto smyslu působilo dvorní duchovenstvo, jmenovitě dvorní farář Michal Wagner, kterýžto byl zpovědníkem císařovým a stal se pak r. 1836 biskupem Svato-Hippolitským. Co spi-

sovatel vydal rozvrhy kázaní tiskem.*) On se horlivě u dvora o to zasazoval, aby konkordatem poměr církve k státu Rakouskému byl vyměřen. Bohužel o tom, co konkordát jest, mnozí u dvora neměli jasného ponětí Někteří se domnívali, že povolí-li vláda v maličkostech, papež ihned schválí celé rakouské právo církevní; sám Wagner byl toho domnění, že ne tak vládní nařízení, jako spíše přednášky profesorů rakouskou theologii a rakouské církevní poměry ve špatnou pověst uvedly.

Císař František dovolil, aby se vyjednávalo o uzavření konkordatu, avšak na základě starých Josefínských zásad.

V Římě sice z počátku spěchali, aby k novuzřízení rakouských církevních poměrů pomocné ruky podali (v letech 1833—1834). Avšak již první sdělení v té věci přesvědčilo papeže Řehoře XVI., že se pro uzavření konkordatu nedostává základu nevyhnutelně potřebného; další pak vyjednávání ukázalo, jak málo mužové, kterým císař v této záložitosti svou důveru věnoval, celému předmětu rozuměli.

Jiní členové vlády byli přímo proti zamýšlenému konkordatu. Oni si přáli pouhou revisí rakouského zákonodárství in publico-ecclesiasticis, která po jejich náhledu prý by pro nynějšek postačila.

Snahy o uzavření konkordatu se tedy ztroskotaly, ačkoli císař František byl přesvědčen, že jeho státy v ohledu církevním nejsou dobře obstarány. V listu, který na smrtelném loži knížeti Metternichovi napsal, kladl mu tuto záležitost pohnutlivými slovy na srdce, by totiž všechny sem spadající otázky ve smyslu církevních zásad co nejdříve s Římem projednal, a výsledek do života uvedl. Jak velice tato záležitost císaři na srdci ležela, to nemohl lépe

*) Klein, l. c. VII. str. 239. 281.

vyjádřiti, jako když k Metternichovi, „svému nejlepšímu příteli“ — tak ho ve zmíněném listu nazývá — praví: „Svůj pokoj v hrobě skládám do vašich rukou“.*)

33. Censura; literatura theologická.

Každé dílo, které v Rakousku mělo býti tištěno neb prodáváno, muselo býti c. k. *censuře* předloženo, a teprvé, bylo-li úřadem tímto schváleno neb připuštěno, mohlo u veřejnost býti vydáno.

Známky, jimiž rozličné knihy u tohoto úřadu dle své hodnoty byly znamenány, zněly: „admittitur“; „toleratur“; „transeat“; „non admittitur“; „damnatur.“

Hlavní normou censorů byl předpis ze 14. září 1814. V čele této instrukce stála věta: „Žádný paprsek světla, ať pochází odkudkoli, nemá pro monarchii zůstati nepovšimnutým; ale se vší opatrností mají srdce a hlava nedospělých býti pojištěny před zkázonosnými plody ohavné fantasie, před jedovatým dechem sobeckých svůdců a před nebezpečnými pitvornostmi (Hirngespinnste) zkroucených a převrácených hlav.“

Učená díla dělila instrukce na dvě třídy; k první patřily spisy, které se novými vynálezy, krásným slohem a novými náhledy vyznamenávaly; do druhé náležely nezáživné kompilace a opakování toho, co tisíckrát bylo již řečeno. Prvního druhu spisy neměly se bez důležité příčiny zakazovati. Díla druhé třídy nezasluhují prý žádné shovívavosti, jelikož žádného užitku nepřinášejí.

Všechny knihy i theologické podlehaly censuře. Tu nastaly každou chvíli kollise a stížnosti; neboť ordinariaty považovaly mnohou knihu za závadnou, kterouž censura propustila; a naopak censura některou knihu za zá-

*) Gams. l. c. 3. sv. str. 369.

vadnou prohlásila, kterouž ordinariat za užitečnou pokládal. Tyto třenice poněkud urovnal císař dekretem z 21. července 1814, jímž biskupové jakýsi vliv na censuru theologických děl obdrželi.

Za císaře Ferdinanda I. Dobrotivého byla nejvyšším rozhodnutím z r. 1840 přísnost censury znamenitě zmírněna. Dne 26. prosince 1844 byl 9. paragraf staré instrukce, dle něhož žádné dílo od censury osvobozeno býti nemělo, ohledně spisů z mathematiky, fysiky a anatomie zrušen, a mohly se spisy takové bez censury vydávati. Tuto výhodu někteří chtěli rozšířiti i na spisy theologické, vědecké, ascetické a homiletické, pokud mají schválení římsko-katolického ordinariatu. Avšak energický odpor hraběte Sedlnitzkého, který byl praesidentem nejvyššího censurního úřadu dvorního, zmařil tento úmysl.

Kterak censura ku spisům theologickým se chovala, o tom stůjž zde několik obrázků.

V knihkupectví Mechitaristů vycházel od r. 1819—1823 katolický časopis: „Oelzweige", jejž bratr laik z řádu redemtoristů, Jiří Passy, velmi nadaný básník, redigoval.

R. 1841, plných tedy 18 let po jeho zajití, měl opět vycházeti pod titulem: „Oelzweige, Conversationsblatt für Katholiken unter der Redaktion der beiden Brüder Nepomuk und Anton Passy." (Jiří P. zemřel r. 1836.) Směr časopisu měl zůstati tentýž, jen měl býti rozšířen rubrikami: korrespondence z cizozemska, zprávy missijní, zprávy z diecésí c. k. států; zprávy z Vídeňské diecése a recense.

Censor knih Dr. Josef Scheiner, professor Starého Zákona na Vídeňské universitě, nenalezl v tomto rozšíření programu nic závadného a udělil své „admittitur". Ale c. k. centrální úřad pro revisi knih zavrhl votum Scheinerovo a ustanovil, aby titul zněl jenom: „Frische Oel-

zweige.“ Jen zprávy o zbožných nadáních a povýšeních mohou prý se sděliti, bude-li k tomu pokaždé udělen souhlas politické a duchovní vrchnosti. Censor Scheiner odvolal se až k nejvyššímu místu, tak zvanému „nejvyššímu policejnímu a censurnímu úřadu“, a vymohl výnos z 11. prosince 1841, jímž nový titul a rozšíření listu připuštěno; avšak korrespondence z cizozemska a diecésní zprávy bezvýminečně byly vyloučeny, jelikož prý by časopis církevně-officielní ráz na se přijal.

Dalším svědectvím o provozování censury v té době jest výnos centralního úřadu pro revisi kněh z 22. září 1845, kterýž praví, že udělení zeměpanského placetu pro odpustky jest c. k. spojené dvorní kanceláři reservováno, a že oněch odpustkových brev, která této dvorní kanceláři pro udělení placetu předložena nebyla, se užívati nemůže.

Dle nejvyššího rozhodnutí ze 26. června 1845 byl třetí řád sv. Františka v Sekovské diecési a ve Štýrsku vůbec připuštěn a tím i spisy tohoto řádu za dovolené prohlášeny. Scheiner se domníval, že to, co jest užitečné pro Sekovskou diecési, ani jiným diecésím škoditi nemůže, a připouštěl takové spisy pro celou monarchii. Za to jemu dána r. 1846 důtka a rozkaz, „aby takové spisy jen pro Sekovskou diecési schvaloval.“

R. 1846 zaslán pro františkánský klášter v Solnohradě missal, který měl nápis: „Missale Romano-Seraphicum pro tribus ordinibus s. Francisci. Romae. 1844.“ Nad tím nastalo u vlády Linecké pravé zděšení, nemohlit najíti žádného nařízení o tom, jak se má s breviaři a missaly v cizozemsku tištěnými naložiti. Zemská vláda podala o tom zprávu do Vídně. Scheiner dostal rozkaz, aby dotýčná vládní nařízení vyhledal, a „zároveň udal, jakého vydání missalů Vídeňští františkáni užívají!“ Hrabě Sedlnitzky nesmírně se mrzel, že se bez jeho vědomí řím-

ský missal do Rakouska dostal, a pro budoucnost byl opatrnějším.

V prosinci 1847 prosil rektor semináře v Tarnově, Jan Gieldanovsky za dovolení, aby pro tamnější alumny 20 výtisků římského brevíře (Breviarium Romanum. Campoduni 1844) a dodatku: „Officia propria sanctorum patronorum Poloniae et Sueciae." Campoduni. 1842. objednati mohl. Tuto prosbu podporovalo Tarnovské konsistorium, jelikož zmíněné vydání bylo korrektní, pohodlnější a lacinější nežli breviáře v tuzemsku tištěné. Sedlnitzky však poukázal rektora k předpisům z let 1774, 1781, 1782, jimiž přívoz cizozemských breviářů jest zakázán. To se stalo 11. ledna 1848, dva měsíce před vypuknutím revoluce.

Dne 10. září 1842 uložila dvorní komise studijní censoru Scheinerovi, aby vhodnou školní knihu „o biblické archaeologii" a ještě druhou, tak zvaný „Úvod do kněh Starého a Nového Zákona" sepsal, a vyslovila očekávání, že s touto prací do října 1844 hotov bude. Scheiner dohotovil oboje díla v určitý čas a odevzdal rukopis censurnímu úřadu. Avšak ejhle! censurní úřad zavrhl práci censorovu! *)

Že theologická literatura v letech 1770—1848 při takovémto systemu rozkvétati nemohla, jest na jevě. Svrchu řečené události se sběhly, když revoluce (1848) své sítě již pilně rozpřádala. Původcové revoluce však neměli nic co činití s missály, breviáři a vůbec theologickými knihami, nečerpali z nich idey své a jejich obsahem zajist nebyli ponoukáni k uskutečnění svých záměrů.

A tak se na mnoze děje, že policie hledá revoluci tam, odkud nikdy nevyšla a nevyjde — v církvi, které

*) Srv. článek „Scheiner" v. „Oesterreichische Vierteljahresschrift für katholische Theologie." Wien 1868. 3. Heft str. 341—396. Brunner: Myst. 174—176.

velí dávati císaři, co jest císařovo a dávati Bohu, co jest Božího.

34. Smrt císaře Františka I.

Císař František I. zemřel 2. března 1835, panovav 42 let nad státy rakouskými, jsa 66 let stár. Zpráva o jeho smrti velikou bolest spůsobila v Římě; neboť tam dobře znali jeho osobní zbožnost a také dovedli oceniti překážky, pro které krásná vlastnost tata ve veřejném životě nemohla pokaždé dojíti úplné platnosti.

V konsistoři konané 6. dubna 1835 oznámil papež Řehoř XVI. latinskou řečí shromážděným kardinálům úmrtí císařovo, velebil jeho cnosti a náboženský smysl, nařídil slavné zádušní služby Boží, a těšil shromáždění, že nový císař s trůnem i cnosti otcovy zdědil. Dne 11. dubna sloužil papež sám v Sixtinské kapli slavné Requiem. Msgr. Ruspoli, auditor roty z Rakouska, konal latinskou řeč, v nížto zásluhy Františkovy netoliko o církev a stolec apoštolský, nýbrž i o celé lidstvo pohnutlivými slovy vylíčil. Kardinalové, přední prelati, celý diplomatický sbor a všichni rakouští poddaní byli těmto smutečním službám Božím přítomni. *)

Nástupcem císaře Františka I. stal se Ferdinand I. Dobrotivý 1835—1848.

Ze slov císaře Františka I., obsažených v posledním listu jeho ku knížeti Metternichovi, jasně vysvítá, že umírající otec svému synu a nástupci Ferdinandovi I. s ohledem na poměry církevní odstranění velmi značných obtíží zůstavil.

---

*) Gams. l. c. 369 a 370.

KRONIKA.

Třetí Synoda diecésní v Budějovicích konaná r. 1875.

Zřízení synodalní ač po roce 1848 s velkým úsilím obnoveno bývši, novější dobou málokde onoho povšímnutí dochází, jehož by právě při nynějším stavu církve a těch nebezpečích, která ze všech stran ji ohrožují, v plné míře zasluhovalo. Čechy v ohledu tom činí chvalnou výminku a mezi diecésemi našimi obzvláště arcidiecése Pražská takořka závodí s diecésí Budějovickou o palmu vítězství.

Dne 21. a 22. září 1875 konala se v katedrálním městě *Budějovickém* třetí synoda diecésní, jejížto dekrety, ač jen 22. stránek naplňují, přece velmi důležitá ustanovení v sobě chovají.

Účastníků synody čítalo se 84, mezi nimi kapitola katedrální, arcikněží, představení semináře a profesoři theologie, vikáři a beneficiati i kaplani.

Ze statut synody patrno, že J. Excellence nejd. pan biskup Jan Valerian Jirsík o to se zasazuje, aby duchovenstvo jeho jak s ohledem na vědecké vzdělání tak i na příkladný život a bedlivé plnění povinností svých požadavkům práva církevního úplně zadost činilo.

Ustanovení obzvláště pozoruhodná v synodě této jsou:

1. Odporučuje se duchovenstvu „*Akademie křesťanská v Praze*“ obzvláště co do vědeckého a uměleckého odboru svého, jakož i „*Dědictví sv.-Prokopské*“ (kap. 3. a 5.); za kteréžto schválení zajisté jak akademie tak i zmíněné Dědictví nejvřelejšími díky jest povinna.

2. *Zpěvu* chrámovému v jazyku národním věnuje synoda zvláštní pozornost, vybízejíc pastýře duchovní, o to

pečovati, aby dítky školní záhy ve zpěvu chrámovém byly vycvičeny (Kap. 6.).

3. S velkou rozhodností vyslovuje se synoda proti lichému moralisování, nařizujíc, aby se konala kázaní *dogmatická* a řeči *katechetické;* nařízení to zajisté v nynější době nevěry jest velesprospěšné. (Kap. 7.).

4. Nejdůstojnější Ordinariat slibuje, že bude co nejdříve uveřejněno rozdělení *učebné látky katechetické* pro rozličné třídy různých škol. Provedení tohoto slibu považujeme za předůležitý pokrok v oboru katechetiky, jsouce přesvědčeni, že i v ostatních diecésích českých pp. katechetové by s radostí podobný krok dotýčného nejdůst. ordinariatu uvítali. (Kap. 9.).

5. Oblíbená pobožnost *májová* se duchovenstvu vůbec schvaluje; spolu však se výslovně nařizuje, aby konána byla všude, kde dva neb více kněží v duchovní správě působí. (Kap. 12.).

6. Důležité jest ustanovení týkající se „*spolku křesťanských matek*". Synoda snažně toho žádá, aby v každé osadě farní spolek tento byl zaveden. Spolu tamtéž čteme ohlášení, že od nového roku 1876 bude vycházeti časopis „*Ludmila*" co orgán spolků právě zmíněných. (Kap. 15.). Těšíme se, že tím spůsobem tužby v „Čas. D." nedávno vyslovené (sešit V. strana 359) částečně vyplnění svého došly.

7. O *věčném světle* stanoví se, že nikterak nelze k němu užiti petroleje, ani másla ani sádla, nýbrž jen oleje rostlinného. (Kap. 19.).

8. V oboru církevního jmění nařizuje synoda, že *rurální beneficiat* povinen jest, jednoroční výnos z pronajatých rolí uložiti ve spořitelní knížce do chrámové pokladny. Uznáváme, že in favorem successoris nařízení takové jest velmi užitečné; s druhé strany však upříti se nedá, že nebude beneficiatům vždy snadno vyhověti to-

muto statutu, jelikož mezera v příjmech odtud vzniklá nebude se moci bez značných obtíží vyplniti. (Kap. 23.).

9. Smutné následky nové daně státní, kteráž větší beneficia stihla, patrně se jeví i v dekretech této synody, neboť zrušuje se „matice diecésní“, kteráž k melioraci beneficií byla zřízena, i obnovuje se „*matice sv. Mikuláše*“ na podporu nuzných kněží a deficientů.

Tať jsou statuta, v nichž nové zákony diecésní vyjádřeny spatřujeme. V jiných částkách synody obnovují a znovu prohlašují se zákony církevní už dříve na provinciálním sně mu Pražském neb synodách diecésních vydané na př. o pěstování vědy posvátné, duchovních cvičeních, jazyku obřadním (latinském), pilném katechisování, přípravě k prvnímu sv. přijímání, katechesích odpoledních, posvátných misiích, jednotách katolických, péči o chudé, návštěvě hostinců, oděvu kněžském, náčiní oltářním, uschování sv. olejů.

Examinátorů synodálních zvoleno 12. Synodální stanovy končí modlitbou k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu. Veškeré formální věci podobně jako r. 1872 i v aktech této Synody jsou vším právem vypuštěny.

Kdokoli stručný tento nástin věcí v letošní Synodě Budějovické obsažených porovná s desideriemi duchovenstva, jak v tomto časopise (sešit V. str. 364 nn.) byly vysloveny, přesvědčí se zajisté, že ku přáním těm bedlivě přihlíženo. Tím také utvrzeni jsme ve svém dávno chovaném přesvědčení, že konají-li se před Synodou po celé diecési konference vikariatní, může tímto prostřednictvím na Synodě sluchu nalézti také hlas oněch kněží, kteří do stoličného města osobně dostaviti se nemohou.

Redakce.

Akademie křesťanská v Praze.

Čilý život rozvinuje se v novém ústavu tomto katolickém. Ustanovení odboru hudebního a uměleckého již

jest dokončeno, a sestavují se stanovy pro odbor vědecký. — Prozatím sloužiž na vědomí, že ředitelstvo akademie zamýšlí spojení své s členy spolkovými udržeti pomocí časopisů a jest naděje, že v odboru hudebním bude zájmy Akademie zastupovati chvalně známý časopis „*Cecilie*," v odboru uměleckém pak časopis „*Method*", kteréžto oba listy rediguje pan Ferdinand Lehner. Co se vědeckého odboru týká, jsme ochotni, pokud ředitelstvo Akademie si to přáti bude, v „*Časop. katolického duchovenstva*" prospěch a rozkvět téhož odboru na zřeteli míti, jelikož se domníváme, že tou měrou další trvání tohoto časopisu pro budoucnost pojištěno zůstane. Doufáme, že bližší zprávu v té věci budeme moci sděliti v prvním sešitu ročníku 1876.

První okázalé vystoupení Akademie na jevišti veřejného života dálo se 21. a 22. listopadu t. r. a bylo korunováno výsledkem nad očekávání skvělým. Hudební produkce, konané v několika chrámech Pražských, jakož i v místnostech katolické Besedy, s mistrovskou dovedností byvše provedeny, nejen na chvíli upoutaly k sobě pozornost posluchačů z Prahy i z různých krajin Čech a Moravy přišlých, nýbrž zanechaly v každé mysli dojem trvalý a lásku k hudbě ryze církevní vydatně osvěžily. Z té příčiny považujeme tento první pokus Akademie za šťastné prognostikon pěkné budoucnosti, kteráž tomuto ústavu kyne.

O značné důvěře, jakéž se těší Akademie křesťanská mezi obecenstvem, nejlépe svědčí počet členů úžasně rostoucí, tak že už 1400 dosahuje; není zajisté ve vlasti naší příliš velký počet spolků, jenž by po víceletém trvání se tímto počtem honositi mohl; a přece Akademie ještě ani půl roku netrvá. *Redakce.*

Náboženství na gymnasiích a páně Stremayerova předloha.

Nemíníme pod tímto záhlavím psáti dlouhé články, ač by látky k nim bylo dosti. O vyučování náboženským vědám na školách středních pojednáno již několikrát a důkladně v „Časopisu katol. duchovenstva“. Nám se zde jedná pouze o předlohu, již, jak se píše Čechu (v č. 274) z Vídně dne 27. listopadu, hodlá Jeho Excellencí pan ministr Stremayer dříve neb později předložiti rajchsrátu, a dle níž by mělo zrušeno býti vyučování sv. náboženství také na vyšších gymnasiích.

„Kulturní boj“, jak vidno, vede se u nás zcela jinak, než v Prusku. Má se především vzdělaná třída odciziti církvi; ta strhne za sebou ostatní lid — a katolická hierarchie takto jsouc isolována zůstane pak bez všeliké opory mezi lidem.

Přičítáme celou tu osnovu — pakli zpráva ta na pravdě spočívá — „kulturnímu boji“, poněvadž neznáme jiných příčin, z kterých by vyučování náboženské na vyšších gymnasiích přestatí mělo.

Bude se snad předstírati, že jest hodin zapotřebí pro jiné předměty, zejmena pro přírodopis. *)

Uznáváme rádi, že žáci hodinami již tak jsou přetíženi, že pomalu školu nebudou navštěvovati, alebrž v ní stále bydleti. Následuje-li však z toho, že proto má právě vyučování vědám náboženským přestati? Jiného prostředku již ti učení páni neznají? K čemu, tážeme se, jest to stálé opakování týchž věcí na vyšším gymnasium, které byly již na nižším? K čemu beře se na gymnasiích skoro

*) K důkazu, že člověk pochází od opice?

Otázka sazečova.

vše dvakrát? Dvakrát béře se na př. dějepis. Když pisatel těchto řádků gymnasium navštěvoval, byla oboje Pützova díla, větší a menší zavedena. Mnozí z nás zaopatřili si již na nižším gymnasium „velkého" Pütze, aby na vyšším měli práci uspořenou. Bylo jim na vyšším gymnasium téměř jen opakovati, čemu na nižším se naučili. Dvakrát béře se přírodopis. Rozdíl téměř jen v tom záleží, že se na nižším gymnasium počíná s člověkem a končí nerosty, a na vyšším pak se počíná s nerosty, a končí se s člověkem. Dvakrát béře se fysika, na vyšším ovšem poněkud obšírněji nežli na nižším. Tak se to má také s mathematikou. K čemu, pro bůh, toto zbytečné maření času? Nebylo by dosti na tom, bráti vše jednou zvolna, ale hned důkladně? K čemu to trýznění a moření mládeže školním prachem a puchem po osm let? Vynechte nad to z antických řečí jednoho neb druhého autora — žádný kohout po nich nezakokrhá — a můžete směle celé gymnasium zkrátiti na šest let. Když ale již gymnasiální studia *musí trvati osm let*, pak věru zbyde vám vždycky hodin dosti, abyste nejvyšším zájmům člověka vůbec a vzdělance zvláště, zájmům náboženským totiž, popřáli aspoň dvou hodin v týdnu, nebudete-li totiž při jiných věcech hodinami plýtvati. Odnímati mládeži příležitost k nabytí důkladnějších vědomostí náboženských, jest, i když nebéřeme ohled na potřeby člověka vůbec a vzdělance zvláště, *hříchem spáchaným na účelu gymnasií*. Gymnasia mají býti přípravou k studiím universitním. K universitám patří ale dosud theologické fakulty: tudíž gymnasia i k těm připravovati mají. A pakli se liberálům podaří, oč usilují, i theologické fakulty z universit vyloučiti, (ač z vážných důvodů za to máme, že se tak brzy nestane) pak přece gymnasia zůstanou přípravou pro theologické akademie, a nejenom biskupové, ale i studující a zejmena všichni poplatníci tomu kterému náboženství náležející,

budou míti právo žádati, aby se i pro ony theologické akademie gymnasiastům dostatečné přípravy dostalo. Nelze nám mysliti si, že by pan ministr byl toho náhledu, že náboženství nedá se vědecky pojednati, a že z této příčiny má býti z gymnasií odstraněno. Kdo by tak o náboženství smýšlel, dokazoval by, že buď sám nikdy žádnou náboženskou *vědu* („vědu" pravíme, a ne „katechismus") neseznal, aneb že vůbec ani neví, *co* věda jest.

Zkrátka, bude-li vyučování náboženství na vyšších gymnasiích zrušeno, nestane se tak ze žádného rozumného důvodu; rozhodne tu dilemma Omarovo: „Buďto jest v náboženských naukách obsaženo totéž, co v koranu liberalismu, a pak jsou zbytečné; aueb v nich jest obsaženo něco jiného, a pak jsou naprosto škodlivé."

Očekáváme ale od nejdůstojnějšího episkopatu, že v *čas* upozorní Jeho c. k. apošt. Veličenstvo na *neoprávněnost a záhubnost* takovéto osnovy, zároveň ale také že se postará, aby soustava vyučování náboženským vědám na gymnasiích důkladně a neodkladně byla reformována

— *k.*

Missa de Requiem et Anniversaria.

Dotazy:

I. Num licet feria II. post Dominicam Dedicationis Ecclesiae persolvere Missam de Requiem quocunque festo occurrente?

II. Utrum in „Anniversariis" applicatio eodem modo facienda est prout in dominicis et festis? *A. Š.*

Odpověď:

ad I. Mimo mši na den dušiček mají privilegium mše de Requiem v den úmrtí neb pohřbu corpore praesente et non quidem praesente sed nondum humato, mše corpore recenter humato, mše zádušní, která se slouží na

první zprávu o úmrtí někoho v místě vzdáleném; dále mše třetího, sedmého a třicátého dne ode dne úmrtí neb pohřbu počítaje, pak anniversaria, která se slouží na skutečný výroční den úmrtí buď z nadace neb na žádost a taková anniversaria, která dle nadace se slouží ne sice na vlastní výroční den úmrtí, ale na jiný den neb jiné dny, však určitě ustanovené. Requiem, o němž dotaz se činí, nepřináleží k žádnému z výše udaných, nemá dle liturgických zákonů žádné privilegium, a nemůže se tudíž sloužiti quocumque festo occurrente, nýbrž pouze na takové dny, které dovolují soukromou votivu.

ad II. Anniversaria, o něž v druhém dotazu jde, míní se zajisté ta, která dle direktáře každoročně se slouží pro defunctis e clero, pro defunctis ecclesiarum patronis et benefactoribus a pro defunctis parochianis. Zákony církevní mluví o přísné povinnosti duchovních správců applikovati mši toliko na neděle a svátky, pak když povinnost tu ukládají mše při zřízení beneficia vymíněné, mešní nadace a ovšem přijaté stipendium. S ohledem k tomu, že duchovní správcové povinni jsou vícekrát za rok applikovati mši pro populo, že místy přetíženi jsou mšemi na beneficium uloženými a nadačními, pak že z plnomocenství apoštolské Stolice z vážných příčin lze obdržeti od biskupa prominutí applikovati pro populo na zrušené svátky, domníváme se, že jest to více přání než přísný rozkaz, aplikovati mši při řečených anniversariích. Ovšem každý duchovní správce vynasnaží se, aby mši na ony dny aplikoval, když nějaká důležitá překážka mu v tom nevadí. *Redakce.*

Literární oznamovatel.

Acta et Statuta tertiae Synodi dioecesanae Budvicensis anno D. 1875 celebratae. Budvicii Bohemorum. Typis episcopalibus Joann. Krupička cum Soc. 1875, Str. 28.

Rozepisujíce se na jiném místě obšírněji o obsahu Synody této připomínáme zde s ohledem na uspořádání formální, že v čele stojí stručná, ale srdečná i právě otcovská promluva kmeta biskupa, v níž vyjadřuje radost svou z toho, že mu přáno s tolika muži zkušenými raditi se o blahu svěřeného sobě stádce. Při tom pak oznamuje, že každému dle národnosti volno jazyka českého neb německého při debatách užiti. Následuje seznam členů Synody, načež od str. 7—28. jmena examinatorů synodálních a statuta Synody ve 24 kapitolách se sdělují. Řeč ve statutách těchto vesměs musí nazvána býti jadrnou, upřímnou, nezakrytou, ráznou, ale vždy stejně laskavou; latina jest prostá, nehledaná. Na str. 18. vloudila se do nadpisu chyba tisková „dovotione“ místo „devotione.“ *Redakce.*

Populární dogmatika. Kniha, ve kteréžto učení víry svaté katolické církve prostonárodním spůsobem vykládá *Jan Valerian Jirsík*, dokor sv. písma, biskup Budějovický, assistent trůnu Papežského a domácí prelát jeho Svatosti Pia IX., k. a. přísežný notář, c. k. skutečný tajný rada, rytíř první třídy řádu Františka Josefa atd. Páté rozmnožené vydání. V Praze. Nákladem katolického kněhkup. B. Stýbla 1875. str. 511. Cena 2 zl.

Jest to úkaz velepotěšitelný, svědčící již sám o sobě o výbornosti obsahu, že *Populární dogmatika* Jeho Excelencí nejdůst. pana biskupa Budějovického v *pátém* vydání duchovenstvu a lidu katolickému do rukou se dostává. První tři vydání vyšla nákladem Dědictví Svatojanského rychle za sebou v letech 1841—52, a při velikém rozšíření Dědictví zdomácněla kniha v mnoha tisících výtisků v katolických rodinách i dědinách v Čechách, na Moravě, Slezsku i Slovensku. Čtvrtého vydání vyšlo r. 1866 nákladem kněhkupectví B. Stýbla a po desíti letech ukázala se potřeba nového vydání. Musí se to pokládati za dobré znamení, že právě v době v ohledu náboženském nad jiné rozechvěné, kdy víra a církev katolická veřejně se tupí a v posměch uvádí, sáhá se opětně po této knize, která spůsobem srozumitelným a každému pochopitelným vykládá články víry křesťansko-katolické, je odůvodňuje, naproti jinověrcům a rozličným námitkám hájí, a vůbec nižádnou důležitější otázku katolické věrouky mlčením nepomíjí. Opětné její vydání jest důkazem, že vyhovuje potřebám časovým, a výborně slouží duchovním pastýřům při hlásání slova Božího i jednotlivým věřícím k soukromému poučení. Jak nejd. pan spisovatel v předmluvě sám podotýká, nebylo třeba něco změniti neb opraviti, jenom §. 14. jednající o neomylnosti církve obdržel patřičné rozšíření vřaděním článku o neomylném učitelském úřadu Římského papeže.

Účelem těchto řádků není podati kritický rozbor knihy; to již se stalo dvakrát v tomto časopise v ročníku XV. a XX., také panuje o ceně knihy jeden svorný hlas; aby ale mladší duchovenstvo pracující zejmena v nábožensky smíšených osadách upozorněno bylo na výborný spis, budiž zde nastíněn bohatý obsah jeho.

Přístup jedná o náboženství vůbec, o nedostatečnosti přirozeného, potřebě a užitečnosti zjeveného náboženství a o známkách pravého zjevení Božího. Pak se dovodí, že

Bůh pokolení lidskému skutečně se zjevil, že učení Ježíšovo jest pravým zjevením Božím, že toliko jedno náboženství může míti pravé, čisté a úplné zjevení Boží a to že jest náboženství křesťansko-katolické.

Ostatní obsah knihy rozdělen na osmero částek. Částka první obsahuje učení o *církvi*; v rozdílu 1. vede se důkaz, že pravé učení toliko v církvi katolické se nalezá, an jest od Krista založena, od něho obdržela ústavu čili zřízení, a obdařena neomylností. Rozdíl 2. dovodí, že jest církev křesťansko-katolická pravou a samospasitelnou církví Boží, an jedině ona má známky pravé církve Kristovy a tudíž kromě církve katolické nelze spasení se nadíti. — Částka druhá jedná o *víře katolické* vůbec, a sice v rozdílu 1. důsledně o pramenech a pravidlu katolické víry, o písmu svatém a božském ústním podání a posléze o formálním principu čili pravidlu křesťanské katolické víry. Rozdíl 2. vykládá, co církev katolická o své víře učí. — Částka třetí má za předmět učení o *Bohu vůbec*; rozdíl 1. obsahuje učení o Bohu trojjediném, rozdíl 2. učení o mocech a vlastnostech Božích. — Částka čtvrtá jedná o *Bohu, stvořiteli všech věcí* zvláště; rozdíl 1. vykládá učení o stvoření světa, rozdíl 2. učení o andělích, rozdíl 3. o člověku, o prvotním stavu a pádu člověka. Závěrek této částky obsahuje učení církve katolické o neposkvrněném početí Panny Marie. — Částka pátá vykládá učení *o Bohu Spasiteli*; rozdíl 1. učení o vtěleném Synu Božím, rozdíl 2. o vykoupení lidského pokolení a rozdíl 3. učení o mši svaté, při níž se Pán Ježíš Kristus doposud za lidi obětuje. — Částka šestá obsahuje učení *o Bohu posvětiteli* a sice rozdíl 1. učení o Duchu svatém a rozdíl 2. důležité učení o milosti Boží. — Částka sedmá, nejobšírnější ze všech, má za předmět učení o *svátostech*, v rozdílu 1. o svátostech vůbec, v rozdílu 2. v sedmi odstavcích učení o svátostech zvláště. — Částka osmá obsa-

huje eschatologii, učení o *stavu člověka po smrti*, rozd 1. učení o tom, co na věčnosti člověka čeká, rozdíl 2. učení o obcování svatých, rozdíl 3. učení o tom, co se na konci světa díti bude. — Z přehledu toho patrno, že kniha obsahuje netoliko celou zvláštní dogmatiku, ale také dogmatické části základního bohosloví. Nechť tedy dojde valného rozšíření po vlastech našich, a neschází v knihovně žádného duchovního správce, aby dle zbožného přání nejdůst. pana spisovatele vydala ovoce, kteréhož dosíci obmýšlel, když ve spisování její se uvázal. — Celá úprava knihy jest sličná, tisk zřetelný a v celku velmi správný; cena 2 zl. na nynější poměry jest levná.

V Praze. *Prof. Dr. R. Smolík.*

Žena křesťanská. Zrcadlo pro křesťanské pohlaví ženské. Dle P. V. Marchala vzdělal *Frant. Poimon.* Nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methodia na rok 1874. V Brně 1874. V komisi A. Nitsche v Brně, B. Grosse v Olomouci a K. Řivnáče v Praze. Tiskem akciové moravské kněhtiskárny v Brně. Str. 207. Cena 60 kr.

Muž křesťanský. Zrcadlo pro křesťanské pohlaví mužské. Kniha původně francouzsky sepsaná od P. V. Marchala, apoštolského missionáře. Zčeštil *Matěj Procházka*, profesor gymn. v Brně, starosta Dědictví svatého Cyrilla a Methoda. Nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methoda na rok 1875. V Brně 1875. V komisí A. Nitsche v Brně, B. Grosse v Olomouci a K. Řivnáče v Praze. Tiskem akciové moravské kněhtiskárny. Str. 345. Cena 80 kr.

Francouzský spisovatel Marchal získal sobě poslední dobou jmena tak výtečného, že to za znamenitý zisk pro literaturu naši pokládáme, spatřujíce dvoje dílo jeho na jazyk český převedené a to od mužů v českém písemni-

ctví chvalně osvědčených. Oboje dílo tvoří jakýsi celek, o němž říci dlužno: Kéž by svědomitého povšimnutí nalezly převýtečné ty nauky, všecka ta pravidla bohumilého života křesťanského, jež zde v pěkné souměrnosti uspořádané se duchovnímu zraku našemu předvádějí.

1. Z hnusné poroby, v jakéž u pohanských národů strádala *žena*, vysvobozena jest Kristem. Protož z upřímné vděčnosti ku Spasiteli svému povinna zbožného života píjeti. Nesmí se kolísati mezi evangelium a světem, nýbrž z celého srdce milovati Ježíše. Nábožnost budiž sloučena s líbezností a mírností; žena křesťanská nezanedbávej nikdy povinnosti stavu svého a všecko jednání své ku chvále Boží zaříditi bledíž. Láska mateřská jest nejkrásnější cností ženy. S ní budiž spojena účinná láska k bližnímu. Za to však varuj se žena přemrštěnosti mody, z kteréž mnohé nepravosti vznikají. Obzvláště zdobí ženu mlčenlivost, vzdálená všeliké hanlivosti a pomlouvačnosti. Zaslouženou chválou vynáší se stav panny křesťanské. Svátostí pokání a nejsv. Svátostí oltářní očisťuj a síliž se často žena křesťanská a ve všech potřebách života uchyluj se pod ochranu mocné přímluvkyně, neporušené Marie Panny.

2. *Muži* křesťanskému věnuje spisovatel obšírnější poučení nežli ženě; jednak proto, že doposud ženské pohlaví více nábožnosti projevuje nežli pohlaví mužské; jednak i za tou příčinou, ješto u ženy křesť. postačilo působiti na zušlechtění citu a pohnutí vůle, kdežto při muži naskytá se potřeba, rozum bádavý k ochotnému přijetí nauky Kristovy nakloniti. Na ten účel především výmluvným spůsobem se vypisuje, jak velkým zločinem jest chladná lhostejnost u věcech spasení našeho se týkajících, načež důkladně a obšírně se ukazuje, že to co se „ctí“ nazývá, věčnou blaženost nemůže člověku zjednati. Zjevení Boží jedině jest pravou světlárnou rozumu, aby se dostal

do přístavu utěšené bezpečnosti. Živými barvami vylíčeno jest ovoce zkázyplné, jež roste na trojramenném stromě žádosti očí, žádosti těla a pýchy života. Důtklivě na srdce kladou se povinnosti, jež muži co manželu a otci plniti přísluší. Co člen jedné velké rodiny pod vládou otce svrchovaného stojící povinen jest muž, i jiným lidem svítiti neohroženým víry své vyznáváním a dobrých skutků plněním. Hlavu 10. s názvem: „Smíme-li se ještě rozpakovati?“ profesor Procházka zcela samostatně přepracoval a v ní s neúprosnou důsledností důkaz o skutečnosti věčných trestů provedl. Vypsav důležitost a vznešenost úřadu kněžského napomíná spisovatel vážiti si stavu toho a jím nepohrdati i končí vybídnutím, abychom dali Kristu panovati úplně nad duchem a vůlí lidskou.

Toť skutečný obsah kněh, z nichž první švabachem jest tištěna (k vůli starším členům Dědictví), druhá latinkou.

Obojí spis bohatě protkán důkladnými citáty ze spisů výtečných, obzvláště pak přečetnými a případnými událostmi, kteréž k objasnění předložených pravd a zásad křesťanského života velmi platně napomáhají. Obyčejné chyby nynějšího pospolitého života slušně se kárají a o nápravu jich usiluje. Sloh jest vytříbený, ano vzorný, mluva prostonárodní, tisk zřetelný. Výbor Dědictví zasluhuje vřelé díky za to, že dvěma tak velice výtečnými spisy se postaral o pravé vzdělání lidu československého a nezbývá leč přáti, aby jak mezi členy Dědictví, tak i mimo ně obě knihy četným čtenářům k utvrzení víry a zušlechtění mravů posloužily. *Redkce.*

Vocabula Breviarii Romani in Classicis aut non aut raro aut aliter occurrentia, quae praemissis de ejus latinitate Prolegomenis proxime Bohemis et Germanis idem recitantibus interpretatur *Joseph Barták*, ss. Theol. Doct.

Cand., Choltice arcis capellanus et bibliothecarius. Pragae. 1876. 16°. Str. 137. Cena 80 kr.

Není zajisté nikoho tajno, jak důležitými církev svatá vedena jest důvody a za jak vznešenými se béře úmysly, když sluhům svým ukládá tak zvané Officium divinum čili modlitbu breviáře.

Jednak svrchovaná velebnost toho, k němuž modlitbou tou srdce svá podnášeti máme, jednak hojnější úspěchy, jimiž tato bohocta církev sv. a nás obohatiti může, nemálo toho vymáhají, abychom jednotlivým částem breviáře náležitě rozuměli. Neboť platí-li již vůbec, co psáno v knize Přísloví (16, 23): „Srdce moudrého vycvičí ústa jeho a rtům jeho přidá milosti," budeť i srdce naše tím moudřejší, čím hlouběji vnikne ve smysl breviáře, a přidá pak i rtům našim milostnosti u Boha. Za tou příčinou zajisté říkáme i v modlitbě přípravné: Intellectum illumina (Domine) . . . ut digne, attente ac devote hoc Officium recitare valeam et exaudiri merear ante conspectum divinae Majestatis tuae." Než podobně nikoho neušlo, jak nepostihlý bývá smysl najmě žalmův, a jak i v ostatních částech nepoměrně snadnějších nejednou neobvyklý výraz aneb čtení temné smysl zakrývá. Jsou toho příčiny nejedny. Horující duch pěvce východního a dechem Božím unášeného opouští pravidelný běh řeči klidné a libuje si v obrazích, narážkách a obratech, jichž vyslíditi a na míru prosté myšlénky upraviti sotva zkušenému vykladateli se podaří. Což teprv podávají-li se nám zpěvy ty v překladu, kterýž neučiněn byv z originálu, nýbrž z jiného více méně nesprávného převodu a k tomuto doslovně lnouc a výrazů, významů a vazeb užívajíc, jichž klasická doba latinského písemnictví neznala aneb toliko všední konversaci zůstavovala, nejednou husté mraky temnosti přičiňuje! O jiných příčinách mluviti nehodlám, jsouť na snadě a není bez nich

žádná literatura věku svého po staletích počítající. Důkladného poznání najmě žaltáře nemůže arciť poskytnouti leč vědecký výklad, avšak ta cesta příliš dlouhá a unavující, již jedním během málo kdo vykoná, a předce záhodno, aby i začátečník smysl temnějších míst žaltáře způsobem pokud možná nejsnadnějším pojímal. K tomu nejlépe mu vzpomůže slovníček, kterýž se neobmezuje holým udáním významu neobvyklého výrazu, nýbrž i kratičký výklad místa záhadného podává. A za tou příčinou radostí upřímnou vítáme dílo svrchu oblášené. Jest to tuším první pokus toho druhu, avšak pokus, jenž se panu spisovateli dobře vydařil. „Psallite sapienter!“ za tím heslem sbíral pan spisovatel z římského breviáře a českého Propria sicut apis argumentosa, kde které slovo méně jasné a neobyčejné a shledával pracně v různých slovnících a komentárech výklady žádoucné. Tak položen základ, na němž nyní snadno bude dále stavěti a účel slovníčka i na jiné knihy liturgické rozšířiti, i podána spolu příležitost, výklady tam položené dílem stvrditi, dílem opraviti, dílem i doplniti, a snad i některá přání pronésti, jimiž by slovníček ten mohl jen získati, což si pro dobu nejprvé příští ponecháváme.*)

Prof. dr. Frant. Bauer.

Handbuch der katholischen Dogmatik. Von Dr. *M. Jos. Scheeben*, Professor am erzbischöflichen Priesterseminar zu Köln. Erster Band. Freiburg im Breisgau. Herderische Verlagshandlung. 1875. Str. XI. a 906. Cena 6 zl. 16 kr. („Theologische Bibliothek“ č. I. III. IV.)

Máme v rukou první svazek díla, které zasluhuje v plné míře, aby důstojnému duchovenstvu vřele odporu-

*) Jak tento „Vokabulář“ tak i spis „über die liturgische Sprache“ lze u spisovatele v Choltících (pošta Choltice) obdržeti na intence. *Pozn. Red.*

čeno bylo. Úloha dogmatiky, soustavně učení církve předkládati, vysvětlovati a odůvodňovati, jest Scheebenem vykonána s takou důkladností, že sotva zbývá některá otázka na poli dogmatickém, jež by jím k úplné spokojenosti rozřešena nebyla. Zvláštnost díla Scheebenova, kterou on v úvodu ospravedlniti hledí, jest, že předesílá vlastní dogmatice v *první knize* (str. 8—460) tak zvanou „Theologische Erkenntnislehre", do níž klade předměty, které téměř všichni novější bohoslovci pojednávají buď ve fundamentální theologii (theorii o zjevení, o učitelství církve, o písmu sv., o ústním podání atd.) aneb v morálce (o víře, pohnutkách k ní, jejích vlastnostech a j. p.). *Druhá kniha* podává nám bohouku čili bohosloví v užším smyslu, totiž v prvním díle (od str. 463—743) poznání Boha, jeho bytosti a vlastností, v druhém pak (od str. 743—906) učení o nejsv. Trojici. Každému pojednání předeslána jest dotyčná literatura, v níž ale s podivením pohřešujeme v §. 62. uvedení Ehrlichovy nepřekonané práce: „Die Beweise für das Dasein Gottes und ihr Zusammenhang" (v Apologet. Ergänz. zur Fundamentalth. 1 Heft). Se zvláštní zevrubností (na téměř 300 stránkách), původností a hlubokostí myšlenek pojednány jsou vlastnosti Boží; upozorňujeme tu pouze na dosud neužívaný ale v pravdě velmi důmyslný rozvrh vlastností božského bytí na vlastnosti negativné a positivné, mezi kterýmižto posledními rozebírá Scheeben i tyto: Bůh jest naprostá pravda, naprosté dobro, naprostá krása. Dílo to předpokládá vůbec bližší známost s filosofií. Laikům v této poslouží lépe současně se Scheebenovou vycházející práce dra *Heinricha*: *Dogmatische Theologie*, Mainz, Kirchheim. 1. Bd. S. 864. Cena 9 M 20. J. Heinrich předesílá dogmatice zvláštní pojednání o týchže fundamentálních pravdách, jako Scheeben.

Th. Cand. *Josef Barták.*

Arnobii adversus nationes libri VII. Recensuit et commentario critico instruxit *Augustus Reifferscheid*. Vindobonae Apud C. Geroldi Filium bibliopolam academiae. 1875. Velký 8 str. XVIII. 352.

Čekali jsme toužebně, kdy v časopise tomto zmínka se stane o vydání církevních Otců latinských, které císařská akademie věd ve Vídni podnikla. Než poněvadž jsme posud marně čekali, a spisy již vydané nám dříve do rukou nepřišly, podáváme teprv zprávu o čtvrtém díle této sbírky a upczorňujeme naše čtenářstvo na veškeré již vydané knihy. Schvalujeme úplně toto literární podniknutí, při kterém stránka kritická v popředí postupuje, a porovnání jednotlivých rukopisů se co nejsvědomitěji vykonává. Pročež i text sám nepřeměněn ostává v dobropisu starobylém, ano i sama interpunkce původní se zachovává, pouze po stranách, jak text běží, rozdělení číslicemi čtenáři samému k lepšímu přehlednutí se poskytuje. Spis Arnobiův *) zde uvedený porovnává osmero rukopisů a uvádí pod čárou rozličná čtení od původního textu se rúznící. Rovněž podány jsou úvody a obsahy k jednotlivým knihám, aby soudný čtenář jednotlivé látky snadněji přehlédnouti mohl.

Toto v krátkosti sdělujíce podotýkáme, že pod souborným názvem „Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum" nákladem císařské akademie vydány jsou doposud spisy 1. dějepisce Sulpicia Severa († 406) v r. 1866; 2. apologety Minucia Felixe (r. 166) spis „Octavius". 3. Julia Firmika Materna „liber de errore profanarum reli-

*) Arnobius († 325) žil v Africe; z odpůrce stal se slovútným obhájcem nauky křesťanské spisem v 7 knihách adversus gentes čili nationes složeným, v němž ale spolu mnohé bludné články jsou obsaženy. Latinita jeho jest výtečná.

gionum“ (r. 348) r. 1867 vše recensí Karla Halma; 4. sv. Cypriana veškery spisy recensí Viléma Hartla od r. 1868—71. *Josef Hausmann*,
vikář v Dešenicích.

Josefa Ehrenbergra Sebrané spisy zábavné. Oddělení II. Obrázky a obrazy ze života. V Praze, tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny r. 1875. Sešit 17—25.

V dalším pokračování spisů proslulého novelisty zaujímá část 16. a skoro celý 17. sešit vypravování „Synkové na lehčím chlebě“, kteréž světlé i stinné stránky života studentského dle pravdy kreslí a spolu novější poměry řemesla vedle dřívějšího zřízení cechovního náležitě oceňuje. Pak následuje povídka: „Jediná dcera ze statku,“ kdež vedle nevěrce měšťáka pevná mysl křesťanská prostého venkovana mile v popředí vystupuje, blaženost šťastného manželství se vypisuje a předsudky mnohé se vyvracují. „Smutné posvícení“ (sešit 18.) předvádí zrakům našim to nedůstojné parobství, pod nímž úpělo obyvatelstvo Čech za časův roboty. „Nová škola v Dlouhé Lhotě“ (seš. 19.) živě popisuje zaslepenost četných občanův, kteříž nedovedou odolati proti chytrosti nepřátel svých. „Špekulant v koženkách“ jest illustrací starého pravidla, že pošetilost sama sebe nejvíce trescе. V obraze „Exkurendo mládenec“ (sešit 20.) trefně vypsán život i utrpení učitele v době před r. 1848. V témž 20. sešitu začato s obrázkem „Tři králové z Bukoviny“. V sešitu 21—25. nalezají se zajímavé povídky: „Bystručtí a Polučtí“, „Červená střecha mezi lesy,“ „Lidé blázni,“ „Josa Kudlička,“ „O pouti v Borku,“ „Paní Stará.“

Každá knihovna farní i školní měla by se těmito povídkami zásobiti. *Redakce.*

Pečírkův Národní kalendář na přestupný rok 1876. Redaktor: Václav Štulc. Ročník 19. Nákladem Mariany ovdovělé Pečírkové. V Praze, knihtiskárna V. Nagla. Str. 140. Cena 50 kr.

Nezapomenutelného krále Ferdinanda V. Dobrotivého zdařilá podobizna zdobí letošní ročník „Národního kalendáře", a jemu též věnován stručný nekrolog. Mimo to přináší kalendář ještě podobizny vlastenců: Libuňského děkana Ant. Marka, Jiřího knížete Lobkovice, průmyslníka Josefa Macháčka, plukovníka Morice Fialky, zahradníka Jos. Fialy a archiváře Moravského Vinc. Brandla s krátkými životopisy. Bohatě opatřena jest část belletristická zejmena historickou povídkou „Privina" (v 13. století) od kan. Jos. Ebrenbergra, obrázky ze života: „Požehnaný týden" od V. J. Vlčka, „Pro pět hniličeк", kdež dovedně vypsáno, jak začasté z malicherných příčin vznikají právní rozepře mezi lidem obecným; neméně cnosti i necnosti společenské vylíčeny v povídce „Šotek." I ta upomínka na život gardistů v r. 1848 (str. 55) k obveselení mysli čtenářovy přispěje. Vedle toho menší poučné i zábavné články doplňují obsah kalendáře, kterýž i tímto ročníkem dávno osvědčenou chvalnou pověst svoji znovu potvrzuje. *Redakce.*

Pán raní — Pán hojí. Obrázek ze života vesnického; sepsal *Josef Souhrada.* Spisův katolického spolku tiskového č. 5. za rok 1875. V Praze, nákladem katol. spolku tisk. Z kněhtiskárny Cyrillo-Methodějské. Str. 52. Cena 15 kr.

Událost obyčejná přiodína jest v povídce této rouchem lahodným, mysl čtenářovu mile jímajícím. Nadějný jinoch odtržen válkou Uherskou r. 1848 od drahé nevěsty a raněn v boji za mrtvého oplakáván šťastně vrací se do rodné chýže a radostí naplňuje srdce těch, kdož mu jsou blízci. Sloh

jest plynný a v osnovu povídky nejedno prospěšné napo menutí ku ctnostnému životu vetkáno. *Redakce.*

Nikolaův dějepis český v obrazích pro mládež československou. Třetí rozmnožené vydání. Upravil *Frant. Zeman*, učitel. S obrázkem titulovým a četnými obrázky v textu. V Praze, nakladatel Fr. A. Urbánek. 1876. Cena 60 kr. Str. 209.

Promluvivše pochvalně o druhém vydání tohoto spisu (Časopis D. 1872 str. 480) musíme totéž svědectví dáti také vydání třetímu. Postup vypravování zůstal jako dříve, obrázky pak jsou většinou zcela jiné a jsou obohaceny podobiznou zvěčnělého císaře a krále Ferdinanda Dobrotivého, jakož i titulním obrázkem sv. Patronů země České. Některé články jsou znovu přidány, jiné zcela přepracovány a rozšířeny; obzvláštním pak obohacením nového vydání jest alfabetický rejstřík jmen a věcí.

Redakce.

Volkskalender für Böhmen für das Schaltjahr 1876. Besondere Ausgabe des Regensburger Marienkalenders. Herausgegeben im Auftage des katholisch-politischen-Vereines des Königreiches Böhmen. Commissionsverlag für Böhmen: A. G. Steinhausers kath. Buchhandlung in Prag. Druck und Verlag von Friedrich Pustet in Regensburg. Stran 152. Cena 38 kr.

Znamenité rozšíření, jakémuž se kalendář tento v minulém roce těšil, pohnulo výbor jednoty katolicko-politické, aby i na rok 1876 o vydání jeho se postaral; jednota jím poděluje německé členy své, kdežto členům českým rozesílá „Poutníka.“ Při letošním vydání jest pro nás v Čechách nejzajímavější článek o blah. Anežce České (der jüngste Heiligsprechungsprocess; má lépe státi: Se-

ligsprechungs-Process) s obrázkem; jiné jsou poučné články o úctě Marianské v Americe, legenda o sv. Odilii, biografie kněze Ratisbonne (srovn. Časop. 1868 str. 561), vypsání slavnosti v Inomostí, biografie a důkaz legitimity Don Karlosa. Zábavné jest tré obrázků z Meránu, vypravování o kříži na rozcestí, vylíčení pomsty bezbožného surovce, z denníka herečky a jiné drobnější články. Ku konci připojeno stručné poučení o jednotě katol.-pol.; pak následují trhy české, poučení o nových mírách a váhách a celé 4 listy inserátů Pustetových a jiných. Obrázků jest větších a menších v kalendáři 25, mezi nimi titulní obrazy Spasitele a bl. Marie P. Cena jest laciná, i doufáme, že také ročník 1876 značného rozšíření dojde, jehož v zájmu dobré věci zasluhuje. *Redakce.*

Volkskalender des katholischen Pressvereins in Prag für das Schaltjahr 1876. Vierter Jahrgang. Prag, Verlag des katholischen Pressvereins. Seiten 56. Preis 36 kr.

Zábavná část vzata z kalendáře u Benzigra v Einsiedeln ve Švýcarsku vydávaného. Nezbytné inseráty Benzigra naplňují 6 listů, kteréhožto papíru se raději k poučení a vzdělání čtenářstva užiti mohlo. Krátké vypravování „Die drei Glaubensbekenntnisse" z novější doby ve Francouzsku jest dosti poutavé, taktéž stručná povídka „Hans Bichelmaier;" jiné menší drobnůstky mají nepatrnou cenu. Obrázků jest vesměs 40 pěkně provedených. *Redakce.*

Zbožná rozjímání sv. života Bohorodičky Marie Panny a písně, kterých použíti lze při pobožnosti májové. Vydal Frant. Krönes, přeložil *Jos. Schwarz*, farář v Bejstrošicích. S ocelorytinou. V Olomouci, náklad Vladislava Žákovského 1875. Str. 73.

Knížka ta by se spíše měla nazvati modlitební knížkou, neboť rozjímání jsou příliš kratická, majíce za předmět různé události života a vynikající cnosti Marie Panny. Lépe než rozjímání podařila se chvalitebná snaha spisovatelova, příhodná „předsevzetí a cvičení duchovní“ na každý den připojiti. Některé zprávy, na nezaručené pověsti založené, mohly raději vypuštěny býti na př. str. 13. (že bydlela Marie S. s jinými panami v jednom domě vedle chrámu Páně: kde? v Jerusalémě?) str. 48 a 49. Mluva není tuze přesná, zejmena germanismy „milosti hojný“ (gnadenreich), „účastnost a úslužnost“, jakož i výrazy: „zdověděla“ (25), „obchod Marie s Ježíšem“ (43), „tichotný“ (46), „posaděná“ (53) nemůžeme schváliti; také tiskových poklesků jest dosti n. př. „stati“ (4), „kláněla,“ „zvlebujíce“ (22), „bezpečnosti“ (snad netečnosti? 28) „zapotřeby“ (34), „způsobilo“ (45), „kočin“ (m. končin 50) „zaujmeš“ (65). Takt též nejsme srozuměni s libovolnými změnami litanie Lauret. na př.: „Nádobo Ducha sv.“; „Růže vonná všech cností“; „outočiště kajících hříšníků“. V tom ohledu ať se zachová znění od církve schválené.

Redakce.

Působení Antonína Marka, děkana v Libuni, co biskupského vikáře a školdozorce bývalého okresu Turnovského. Podává *Frant. Zelinka*, učitel na obecných školách v Berouně. V Praze 1875, nákladem knihkupectví Mikuláše a Knappa v Karlíně. Str. 51. Cena 36 kr.

V knížce této jest vlastně biografie důstojného kmeta jen na čtyřech stránkách podána; my bychom si byli přáli obšírnějšího vypsání činnosti veterána tak zasloužilého. Na str. 9—51 podány jsou z větší části konferenční promluvy, jež kan. Marek co vikář a školdozorce při poradách učitelských od roku 1846—59 přednesl.

Redakce.

Augustinián aneb hospic na hoře sv. Bernardské. Obrázek ze života od Ed. z Ambachu, vzdělal Ant. Aug. Pavlík, ředitel hl. školy v Bělé u Bezděze. (S obrázkem.) V témž sešitu:

Žena karbanikova. Povídka dospělejší mládeži; volně přeložil F. V. V Praze 1874 u Mikuláše a Knappa. Cena 28 kr. (82. sešit „besed mládeže".)

Láska křesťanská k nepřátelům a utěšené výsledky její vypisují se v povídce první, ovoce trpělivosti a zbožné modlitby dojemným spůsobem vylíčeny jsou ve vypravování druhém, v němž spolu ku blahodárnému působení křesťanských řeholí poukázáno.

Obrazy z přírody, umění a života. Z ruského zčeštil *Václav Čermák*, kaplan v Hradešíně. Sv. I. V Praze 1874 u Mikuláše a Knappa (80. seš. „besed mládeže") Cena 28 kr.

Jsouť to kratinké články, které v poutavém rouše nejedno poučení pro rozum i mravné pravidlo pro vůli útlé mládeže v sobě zahrnují a odporučení zasluhují.

Redakce.

Kratochvilky. Několik povídek. Sepsal milé mládeži *Jan Hrdý*, učitel. V Praze, nákladem kněhkupectví Mikuláše a Knapa. Cena 28 kr. (105. sešit „Besed mládeže").

Mezi čtyřmi úvodními povídkami nejdovedněji nastíněn „Stýskal" lakomec s Výskalem marnotratníkem. Pak následuje 30 drobných povídek k poučení mládeže prospěšných. *Red.*

Zpráva o spolku sv. Josefa.

Dle účetní zprávy za správní rok 1875 vydané, čítá spolek 10 zakládajících, 344 přispívajících členů a více než 25.000 zl. jmění.

Jeho Veličenstvo císař a král František Josef I. daroval spolku co zakladatel 2000 zl.

Od lonského roku vzrostlo jmění spolkové téměř o 9000 zl.

Velmi žádoucno jest, aby se duchovenstvo ještě v hojnějším počtu ku blahodárnému spolku tomuto přidružovalo. Členem může býti každý v aktivitě stojící světský kněz provincie České. Spolek má sídlo své v Praze v Spálené ulici č. 80--II. (Obšírnější zprávu viz v „Č. Duch.“ 1874. str. 437.) *Redakce.*

Oznámení.

Dovolujeme si předběžné oznámení učiniti o dvojí věci, o kteréž v příštím ročníku ještě blíže promluviti hodláme:

I.

Bude se 2. března 1876 poprvé v celých Čechách konati slavnost blahoslavené panny *Anežky České*, dcery krále Přemysla Otakara I. Se schválením Jeho Eminence vydal měditiskař Rudl v Praze č. 303--I. zdařilý obrázek blahoslavené Anežky a vyjde na začátku roku 1876 zvláštní pobožnost od nejdůst. Ordinariatů schválená.

II.

Spolek historický v Praze vydal „Rukověť *chronologie křesťanské*,“ již sepsal Dr. Josef Emler, archivář města Prahy. Cena 3 zl. Ti kdož jsou už nyní údové historického spolku, aneb aspoň v roce 1876 se ku spolku přihlásí (s ročním příspěvkem 4 zl. aneb 2 zl. r. m.), obdrží rukověť zdarma. *Redakce.*
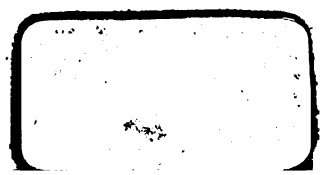
DM 28'- aut